PSYCHOLOGIA RATIONALIS

83673

METHODO SCIENTIFICA

PERTRACTATA,

QUA EA, QUÆ

DE ANIMA HUMANA

INDUBIA EXPERIENTIÆ FIDE INNOTESCUNT, PER ESSENTIAM ET NATURAM ANIMÆ EXPLICANTUR,

ET

AD INTIMIOREM NATURÆ

EJUSQUE AUTORIS COGNITIONEM PROFUTURA PROPONUNTUR.

AUTORE Johannes Julius Kurland.

CHRISTIANO WOLFIO,

POTENTISSIMI SUECORUM REGIS, HASSIÆ LANDGRAVII, CONSILIARIO REGIMINIS, MATHEMATUM AC PHILOSOPHIÆ IN ACADEMIA MARBURGENSI PROFESSORE PRIMARIO, PROFESSORE PETROPOLITANO HONORARIO, ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM PARISINÆ, SOCIETATUMQUE REGIARUM BRITANNICÆ ATQUE BORUSSICÆ MEMBRO.

EDITIO NOVA PRIORI EMENDATIOR.

CUM PRIVILEGIIS.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ, MDCCXL.

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

Digitized by Google

123
.P8
1740

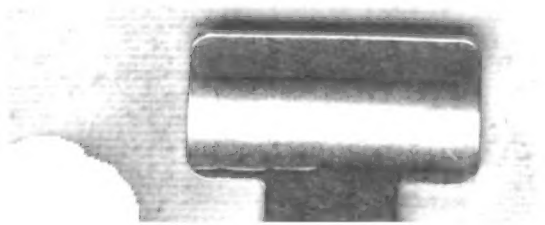

Digitized by Google

PSYCHOLOGIA RATIONALIS

METHODO SCIENTIFICA

PERTRACTATA

DE ANIMA HUMANA

INDUBIA EXPERIENTIÆ FIDE

ET

AD INTIMIOREM NATURÆ

EJUSQUE AUTORIS COGNITIONEM

PROMOVENDA

AUCTORE CHRISTIANO WOLFIO

PUBLICO ELOQUII GRÆCI, ET MATHESEOS PROFESSORE ORDINARIO, ET REGIÆ SOCIETATIS SCIENTIARUM BERLINENSIS SODALE.

EDITIO NOVA PRIORI EMENDATIOR.

FRANCOFURTI ET LIPSIÆ,

IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

MDCCXXXIV.

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO,

DOMINO FRIDERICO,

HASSIÆ LANDGRAVIO, PRINCIPI
HERSFELDI, COMITI CATTIMELIBOCI,
DIEZII, ZIEGENHAINI, NIDDÆ ET
SIMMERNI
&c. &c.

ACADEMIÆ MARBURGENSIS
RECTORI MAGNIFICENTISSIMO,

PRINCIPI AC DOMINO
CLEMENTISSIMO.

museum-Kassel

SERENISSIME PRINCEPS,

SUblimem philoſophiam continet Pſychologia rationalis, quæ ad interiorem animæ noſtræ cognitionem manuducit. Sublimia ingenia ſublimis rerum ſublimium decet ſcientia ea voluptate animum paſcens, quam aliunde ſpe-

Digitized by Google

ſperare non datur. Quodſi cognitio ſui nullo non ævo commendata fuit ſapientibus; commendanda imprimis erit interior animæ, partis noſtrum nobilioris, cognitio, cum inde non modo Naturæ univerſæ, verum ipſius Autoris ejusdem, Numinis ſapientiſſimi ac potentiſſimi, notitiæ lux quædam inexpectata affulgeat & præterea virtuti ſingulare præſidium accedat, quod nemo novit niſi expertus. Ecquid vero jucundius, quid deſideratius, quam Naturam rerum, opus illud admirabile, quod ſui cognoſcendi gratia effecit Artifex ſummus, intime perſpicere, ac in eo veluti in ſpeculo ipſummet Artificem

Digitized by Google

venerabunda mente intueri? Nullus igitur dubito, PRINCEPS SERENISSIME, eam philoſophiæ partem, quæ tam ſublimia tradit, in conſpectum Tuum proferre. Etenim Summus rerum arbiter tam ſublimes SERENITATI TUÆ conceſſit animi dotes & eam comitem eſſe juſſit corporis formam, quæ ſpiritum excelſum latere non ſinit intuentibus, ut in admirationem venerabundam toti protinus rapiantur. Nihil vero tam ſublime a Natura datum, quod non induſtria augeas, amplifices atque perficias, ut jamjam in tenera adhuc juventute illarum virtutum haud fallacia edas documenta,

quæ

Digitized by Google

quæ in Rep. prudenter ac feliciter adminiſtranda omne ferunt punctum. Imprimis etiam avitus ille ſcientiarum profundiorum amor, quibus Naturæ ac Artis arcana revelantur, tam altas in animo egit radices, ut quotquot ad eas excolendas animum appellunt, certiſſimum ſibi præſidium polliceri debeant. Toti orbi erudito, PRINCEPS SERENISSIME, haud fallacis ſpei indicium minime fallax edes, ubi quod humillime offero opus gratioſo vultu intueri dignatus fueris: quo cum autorem alias reſpicere volueris, fore ut voti compos reddar haud vana ſpe lactor. In Te ſpes Haſſiæ omnis;

omnis: quæ ne fallat, DEUS TerOptimus Maximus SERENITATEM TUAM ſalvam & incolumem eſſe jubeat & eminentibus, quibus jam excellis, virtutibus nova in dies incrementa addat. Hæc mecum vovet Haſſia, vovet Academia Marburgenſis, vovent boni omnes! Tu vero DOMINE CLEMENTISSIME, Tuam in me gratiam perennem eſſe jubeas, qua mihi nihil antiquius eſſe debere intelligo.

SERENITATIS TUÆ

humillimus cultor

CHRISTIANUS WOLFIUS.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

Pſychologiæ partem alteram jam in lucem emittimus, quam rationalem appellamus. In ea rationem reddimus eorum, quæ in Pſychologia empirica experientia magiſtra nobis innotuere. Novum eſt, fateor, hoc auſum: nemo enim hactenus philoſophorum ex eſſentia animæ rationem a priori reddere conatus eſt, cur iſtiusmodi potius inſint facultates, quam aliæ, & cur anima has potius in modificationibus ſuis ſequatur leges, quam alias. Non tamen ideo cenſuram meruiſſe mihi videor, cum nemini phi-

Digitized by Google

loſophorum non ſit integrum in ſcientiæ terminis provehendis vires ſuas periclitari. Obſervavimus vero leges, quas philoſophia prima notionum directricium conditrix præſcribit. Idcirco primum inquiſivimus in eſſentiam atque naturam animæ, tum ut conſtaret, unde intelligatur, quænam in animam cadere poſſint, tum ut appareret, quomodo ad actum ea perducantur. Nemo eſt, qui neſciat animam ſibi repræſentare hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt, ſenſibilibus in eadem agentibus. Evicimus autem independenter ab omni ſyſtemate explicandi commercium, quod animæ cum corpore intercedit, ineſſe animæ vim ſibi repræſentandi hoc univerſum eo, quem diximus, modo & in hac vi pro diverſo ejus reſpectu non minus eſſentiam, quam naturam animæ conſiſtere. Mox vim iſtam altius ſcrutati oſtendimus, animam continuo producere ſingulari quodam modo ideam totius univerſi quoad omnes mundi ſtatus, ita ut ideis partialibus ſingulis infinita inſint atque ideo ex

uno

Digitized by Google

uno colligi poſſint cetera, quamvis diverſa ratiociniorum ſerie. Ex finitudine autem animæ deducimus, quod non omnes perceptiones, quas idea iſta univerſi continet, ſint immediatæ, ac inde porro docemus, cur harum certæ ſint leges, quas anima violare nequit. Loquuntur leges iſtæ perpetuam quandam harmoniam inter modificationes animæ & quosdam in corpore exiſtentes motus, ut adeo ſubinde ex iis, quæ in corpore fiunt, colligatur, quænam animæ ineſſe debeant, quamvis eorum nobis conſcii non ſimus, & viciſſim ex iis, quæ in anima obſervantur, intelligatur, quænam in corpore accidere debeant, quamvis ea in ſenſus incurrere nequeant, harmonia animæ ac corporis, cum harmonia præſtabilita *Leibnitii* non confundenda; inter principia heuriſtica pſychologica hoc pacto ſibi locum vindicante. Re ipſa igitur oſtendimus, nullum dari modificationum genus in anima, quocunque tandem nomine veniat, quod per vim repræſentativam univerſi, qualem animæ inexiſtentem ſtabilivimus, intelligibili modo expli-

Digitized by Google

cari non poſſit, & quales ſingulis in corpore reſpondeant mutationes harmonicæ perſpicue docuimus. Theoriam, de qua diximus, certo conſilio independentem ab hypotheſibus philoſophorum de unione animæ cum corpore effecimus: cum enim illæ diſceptationibus ſint obnoxiæ, parum conſultum videbatur alienis litibus eandem implicari. Eo fine aperte docuimus, quod ſalva theoria noſtra nomen hypotheſi dare poſſis, cuicunque volueris. Tres hodie celebrantur philoſophorum hypotheſes, commercii quod inter animam atque corpus intercedit, explicandi gratia excogitatæ, ſyſtema ſcilicet influxus phyſici, cauſarum occaſionalium & harmoniæ præſtabilitæ. Singulas fideliter expoſui, ut ab omnibus facile intelligi poſſint. De ſingulis citra partium ſtudium dixi ſententiam, liberum unicuique relinquens, cuinam aſſenſum ſuum præbere velit. Mea enim parum refert, quid de cauſa commercii animæ cum corpore ſtatuatur. Quamvis autem hæc Pſychologiæ pars tota hypothetica videri poſſit, & eo etiam conſilio a Pſychologia empirica

Digitized by Google

rica ſeparata fuerit, ne principia, quibus in Moralibus præſertim utemur, ab hypotheſibus pendere viderentur; non tamen mihi religioni duxi dogmatica nonnulla ſubinde interſerere, cum ex citationibus apparere poſſit, quænam ſint ab omni hypotheſi libera. Immo ipſa Pſychologiæ natura poſtulabat, ut dogmata quædam ex inſtituto traderentur, veluti de ſpiritualitate & immortalitate animæ ac ſpiritu in genere, quibus cum hypotheſibus pſychologicis nihil prorſus negotii eſt. Theoria noſtra pſychologica nonnulla continet, quæ haud paucis paradoxa videntur: ſed quod paradoxum videtur, non ideo a veritate abhorret. Sane quæ maxime paradoxa videri poſſunt de perceptionibus noſtris, ad attributa divina rectius concipienda in Theologia naturali multum profutura ſunt: qua utilitate qua major concipi poſſit ego quidem non video. Immo ipſa hæc perceptionum noſtrarum theoria plurimum lucis affundit Phyſicæ generali & nonnullis Coſmologiæ generalis principiis, quæ absque ea penitus intelligi vix poſſunt. Eadem ſingularem quoque uſum ſpondet philoſo-

loſophiæ morali, in qua perceptionum evolutio ad compeſcendos affectus & detrahendam ſpeciem bono apparenti mirifice prodeſt. Dogmata de ſpiritu & animæ ſpiritualitate ac immortalitate non modo in Theologia naturali & philoſophia morali; ſed in defendenda quoque religione chriſtiana adverſus Antiſcripturarios omne fert punctum. Alios uſus tacemus, quos lectores ſeduli atque attenti operis hujus pſychologici in ſe experientur. Quoniam vero Theoria noſtra pſychologica ne quidem a ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ pendet, unde anſam calumniandi deſumſerunt invidi ac malevoli; tanto facilius hinc intelligent omnes, quam ſit a veritate alienum, univerſam noſtram philoſophiam harmonia præſtabilita tanquam unico fundamento niti. Ceterum ſilentio prætereunda non ſunt ſingularia prorſus providentiæ divinæ ſpecialis documenta, quæ eo ipſo tempore expertus ſui, quo operi huic pſychologico edendo incubui. Cum enim anni ſuperioris prima dies illuceſceret, a Potentiſſimo Suecorum Rege, Haſſiæ Landgravio, Rege ac Domino meo

Digitized by Google

meo longe clementiſſimo, nummum aureum ingentis ponderis in teſſeram gratiæ ſingularis accepi. Splendent in facie una imagines Regis atque Reginæ, in altera imagines Majorum auguſtorum, unde genus ſuum deducit Regina, in orbem diſpoſitæ, Rege centrum occupante. Vix quarta anni pars elapſa fuerat, cum novum gratiæ documentum adderet Rex clementiſſimus: etenim præter expectationem ad dignitatem Conſiliarii Regiminis me evehebat, eum inter Profeſſores in ipſo corpore tribuens locum, qui ſplendori huic convenit. Nondum ad medium perductus fuerat annus, cum Rex chriſtianiſſimus in illuſtri Academia Scientiarum, quæ Pariſiis floret, locum morte illuſtriſſimi Comitis *de Pembrock* vacantem mihi decerneret, quem more conſueto rite electum una cum Mathematico quodam celeberrimo præſentaverat illuſtre hoc corpus: de quo honoris eximio augmento cum publice mihi gratulatus ſit Vir maxime Reverendus, *Johannes Jacobus Kæthen*, Paſtor Lutheranus Genevenſis, quem non ſolum facundia, verum etiam ſolida re-

rum

rum divinarum ac humanarum ſcientia commendat, ut ei hac data occaſione publice gratias agam, ipſa æquitas jubet. Tandem denique ultimo anni quadrante Potentiſſimus Boruſſorum Rex, munificentia vere regia, quam ſeri prædicabunt nepotes, Halam reverſuro ſplendidiſſimas dignitates una cum minervali lautiſſimo obtulit. Deus Regum Potentiſſimorum corda in me direxit: ejus adeo providentiam publico cultu venerari debui. Non leves ea ſtimulos addit ad laborem Numinis Optimi auſpiciis cœptum alacriter continuandum, quam diu animi corporisque vires conſervaverit. Nullus enim dubito fore, quin aliquando genus humanum percipiat fructus, qui ex noſtro philoſophandi modo in ipſum redundare poſſunt. Dabam Marburgi Cattorum d. 28. Aprilis A. O. R.

MDCCXXXIV.

PSYCHO-

Digitized by

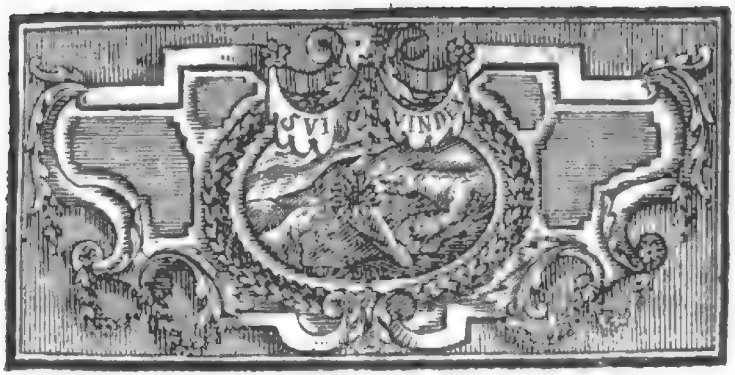

PSYCHOLOGIÆ RATIONALIS

PROLEGOMENA.

§. 1.

Sychologia rationalis eſt ſcientia eorum, quæ per animam humanam poſſibilia ſunt. *Pſychologiæ rationalis definitio.*

Dedimus hanc Pſychologiæ tanquam partis philoſophiæ definitionem in Diſcurſu præliminari (§. 58.), eamque rationali ab empirica diſtinguendæ convenire monuimus (§. 112. *Diſc. prælim.*).

§. 2.

Quoniam Pſychologia rationalis ſcientia eſt (§. 1.), ſcientia vero in habitu demonſtrandi quod affirmamus, vel negamus, conſiſtit (§. 594. *Log.*); *Quæ in Pſychologia rationali traduntur, demonſtranda ſunt.* *Cur demonſtrationi in Pſychologia rationali ſit locus.*

Digitized by Google

Nimirum ſi ſumimus Pſychologiam rationalem eſſe ſcientiam, quod ſumi poſſe mox evincetur; concedendum quoque in eadem locum eſſe demonſtrationi. Et ſane ubi in iis acquieſcis, quæ de anima a poſteriori innoteſcunt; in Pſychologia empirica acquieſcis, quam nuper peculiari volumine explicatam dedimus, nec ad Rationalem progrederis, ſed eam inſuper habes, conſequenter partes omnes Philoſophi adimplere negligis, cujus eſt reddere rationem eorum, quæ ſunt (§. 46. *Diſc. prælim.*). Nos igitur, quibus philoſophiam tradendi animus eſt, in id pro virili eniti debemus, ut demonſtrationum illarum hactenus deſideratarum contextum exhibeamus defectum, quantum datur, ſuppleturi, quo adhuc laborat nobiliſſima hæc philoſophiæ pars.

§. 3.

Principia demonſtrandi unde petenda.

In Pſychologia rationali principia demonſtranai petenda ſunt ex Ontologia, Coſmologia & Pſychologia empirica. In numerum principiorum demonſtrandi non aſſumuntur niſi definitiones, experientiæ indubitatæ, axiomata & propoſitiones jam demonſtratæ (§. 562. *Log.*). Sed definitiones eorum, quæ ad animam pertinent, Pſychologia empirica tradit, quemadmodum ex tractatione ejusdem liquet, eademque ſtabilit principia per experientiam manifeſta (§. 1. *Pſychol. empir.*). In Pſychologia igitur rationali principia demonſtrandi petenda ſunt ex Pſychologia empirica. *Quod erat primum.*

Porro anima humana cum actu exiſtat (§. 21. *Pſychol. empir.*), in numero entium eſt (§. 134. *Ontol.*) conſequenter ad eam tanquam ſpeciem applicari poſſunt, quæ de ente in genere demonſtrata ſunt (§. 360. 361. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in Ontologia demonſtrentur, quæ de ente in genere prædicanda veniunt (§. 1. *Ontol.*); in Pſychologia rationali principia demonſtrandi petuntur ex Ontologia. *Quod erat ſecundum.*

Denique anima percipit corpora mutationem organis ſenſoriis

Digitized by Google

ſoriis quæ talibus inducentia mutationi in organo factæ convenienter (§. 67. *Pſychol. empir.*), & ab hac facultate ſentiendi pendet imaginandi facultas (§. 91. 92. *Pſych. emp.*), pendent quoque facultates mentis aliæ (§. 237. 257. &c. *Pſych. emp.*). Immo mentis mutationes a mutationibus corporis noſtri (§. 948. *Pſychol. empir.*) & motus quidam corporis a voluntate animæ pendent (§. 953. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum generalem mundi ſeu univerſi corporei (§. 1. *Coſmol.*) atque corporum theoriam Coſmologia tradat (§. 119. *& ſeqq. Coſmol.*); ex Cosmologia quoque demonſtrandi principia petenda ſunt. *Quod erat tertium.*

Jam cum anima entis quædam ſpecies ſit, quemadmodum paulo ante demonſtratum eſt, & quidem ſimplicis, quemadmodum inferius oſtendemus, aliud genus propius quam ens ſimplex ſeu ſubſtantiam ſimplicem, nec remotius aliud præterquam ens agnoſcit, conſequenter nec aliam niſi entis in genere, & entis ſimplicis in ſpecie theoriam ſupponit. Quamobrem cum entis in genere & entis ſimplicis theoria in Ontologia tradatur (§. 132. & ſeqq. ac §. 673. & ſeqq. *Ontol.*), quæ vero de anima quoad differentiam ſpecificam ab aliis entibus ſimplicibus a poſteriori obſervanda ſunt, in Pſychologia empirica tradantur (§. 1. *Pſychol. empir.*) & animæ ad corpus relatio pateat per theoriam corporis in genere ac generalem mundi theoriam, prouti ex inferioribus conſtabit, in Coſmologia traditam per ea, quæ jam demonſtrata ſunt; præterquam principia ex Ontologia, Coſmologia & Pſychologia empirica mutuanda aliis ex diſciplinis aliis petendis non habemus opus. *Quod erat quartum.*

Atque hæc eſt ratio, cur Ontologiam, Coſmologiam & Pſychologiam empiricam rationali præmiſerimus (§. 87. *Diſc. præl.*).

§. 4.

In Pſychologia rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ Pſychologiæ ani- rationalis

Digitized by Google

ab empirica differentia.

animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt. Pſychologia enim rationalis philoſophiæ pars eſt, quæ de anima agit (§. 58. 112. *Diſc. præl.*). Ergo in ea reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ vel actu inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 31. *Diſc. prælim.*).

Hanc eſſe differentiam Pſychologiæ rationalis ab empirica dudum monuimus alibi (§. 112. *Diſc. prælim.*) atque ex collatione utriusque patebit. Nullus enim dubito fore, ut lector ſeria uſus attentione intelligat, de iis quæ ad animam ſpectant, non minus evidentes rationes reddi poſſe, quam Phyſici moderni de rebus materialibus reddere ſolent.

§. 5.

Poſſibilitas Pſychologiæ rationalis.

Pſychologia rationalis poſſibilis. In Pſychologia enim rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.). Jam cum anima humana actu exiſtat (§. 21. *Pſychol. empir.*), adeoque ens ſit (§. 134. *Ontol.*), in ea quoque quædam reperiuntur, quæ ſibi mutuo non repugnant, non tamen per alia, quæ ſimul inſunt, nec per ſe invicem determinantur (§. 142. *Ontol.*), conſequenter eſſentiam habet (§. 143. *Ontol.*) atque in ea ratio continetur ſufficiens eorum, quæ præter eam animæ vel conſtanter inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 167. *Ontol.*). Pſychologia igitur rationalis poſſibilis (§. 91. *Ontol.*).

Hanc propoſitionem ideo addimus, ut intelligatur, Pſychologiam rationalem, qualem definimus, non eſſe terminum inanem (§. 38. *Log.*), neque adeo inanem in ea condenda operam ſumi. Ceterum ex ipſa notione poſſibilitatis quoque conſtat, quomodo in Pſychologia rationali ſit procedendum. Nimirum conceptus quidam eſſentialis formandus eſt & ex eo a priori colligenda ſunt, quæ in Pſychologia empirica a poſteriori ſtabilimus: id quod obtinetur, ſi expendamus ea, quæ ibidem de anima annotata fuere, & inquiramus vi notionum diſtinctarum ibidem evolutarum, quænam eorum ex aliis demonſtrari poſſint. Hac ſane methodo uſi ſumus, dum vi-

res

Digitized by Google

res ingenii in Pſychologia rationali condenda periclitabamur.

§. 6.

Si in Pſychologia rationali error committitur; nullus inde in Theologiam naturalem, Logicam & Philoſophiam practicam ſerpit. Etenim in Pſychologia rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.), quæ cum in Pſychologia empirica doceantur (§. 2. *Pſychol. empir.*), non alia animæ tribuuntur in Pſychologia rationali, quam quæ de eadem indubia experientiæ fide in empirica evincuntur. Quamobrem ſicubi error admittitur in rationali; non animæ tribuitur, quod eidem non ineſt, vel ineſſe minime poteſt; ſed tantummodo ratio ſpuria redditur ejus, quod eidem ineſt, vel ineſſe poteſt, ſeu propoſitio, quam a poſteriori veram eſſe conſtat, minus recte demonſtratur. Utimur vero propoſitionibus, non demonſtrationibus tanquam principiis demonſtrandi (§. 562. *Log.*). Quare etſi in Pſychologia rationali error committatur, nullus tamen inde cum principiis, quæ Pſychologia empirica Juri naturali, Theologiæ naturali, Philoſophiæ practicæ ac Logicæ tradit (§. 6. & ſeqq. *Pſychol. empir.*), in has diſciplinas error ſerpit.

Error in Pſychologia rationali commiſſus num latius ſerpat.

Vanus eorum metus eſt, qui neſcio quam virtutis ac juſtitiæ in civitate jacturam a Pſychologia rationali, ſiquidem eam erroneam eſſe contingat, imminere ſomniant. Ad eum igitur fugandum propoſitionem præſentem appoſuimus. Ecquis ſibi metuit, ne intereat genus humanum, nullis amplius hominibus genitis, propterea quod theoria generationis a Phyſico tradita veritati non reſpondeat? Maxime ab eadem abhorret hypotheſis ad *Harvæi* usque tempora recepta de generatione hominis ex commixtione ſeminis maſculini & fœminini, maſſarum informium, ab anima facta: id quod hodie tantum non omnes agnoſcunt, qui Phyſicæ operam impendunt.

Digitized by Google

dunt. Hæc tamen non obſtante homines fuerunt geniti, factis iis quæ experientia fieri jubet.

§. 7.

Cur Pſychologia rationalis empiricæ lucem affundat.

Per Pſychologiam rationalem plenius ac rectius intelliguntur, quæ in empirica docentur. In Pſychologia rationali ratio redditur eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.). Quoniam itaque per rationem intelligitur, cur aliquid potius ſit, quam non ſit (§. 56. *Ontol.*); per ea, quæ in Pſychologia rationali traduntur, plenius intelliguntur, quæ in empirica docentur. *Quod erat unum.*

Et quoniam qui novit, cur aliquid potius ſit quam non ſit, clariſſime perſpicit, utrum ſubjecto alicui vel vi definitionis, vel ſub conditione quadam adjecta, aut quibusdam determinationibus accidentalibus ſupervenientibus tribuendum ſit prædicatum, quod vi experientiæ eidem vindicatur (§. 130. *Ontol.* & §. 4. *Pſych. rat.*). Pſychologia rationalis docet limites, intra quos prædicata animæ tribuenda coërcentur. Quamobrem verendum non eſt, ut eidem unquam tribuat aliquod prædicatum eo in caſu, quo eidem convenire nequit. Rectius igitur intelligit per rationalem, quæ in empirica docentur. *Quod erat alterum.*

Neceſſe eſt ut utilitatem Pſychologiæ empiricæ evincamus, ne quis exiſtimet eam tanquam rem nullius momenti contemni prorſus poſſe; ſed ut digna intelligatur, quæ excolatur. Inter utilitatem igitur Pſychologiæ rationalis primo loco refero, quod dogmata de anima & plenius, & rectius intelligantur. Utraque non contemnenda eſt. Neque enim ſolum prior ſatisfacit animo ſciendi cupido, ut in veritate agnita acquieſcat; verum & conſenſum præſtat confirmatiorem. Poſterior vero immunitatem ab errore pollicetur ex perverſa principiorum pſychologicorum applicatione metuendo. Non nego ſupponi, quod Pſychologia rationalis haſce utilitates habere nequeat, niſi ubi in eadem acu tangitur veritas.

§. 8.

Digitized by Google

§. 8.

Pſychologia rationalis auget acumen in obſervandis iis, quæ animæ inſunt, Etenim in Pſychologia rationali redditur ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.). Quamobrem ſi in ea reddenda difficultas quædam nobis objiciatur; unde ea ſit inquiritur atque adeo animus advertitur ad ea, quæ in anima noſtra inſunt, vel occaſione obſervandi ſua ſponte oblata, vel facto experimento, ſicque nobis conſcii ſimus eorum, quæ alias attentioni noſtræ ſeſe ſubducunt. Quamobrem cum jam in anima plura diſtinguamus, quam antea; acumen noſtrum ſtudio Pſychologiæ rationalis perficitur. Similiter cum in Pſychologia rationali ex iis, quæ de anima nobis innotuere, deducantur alia, quæ nobis per experientiam nondum innotuerant; experimento veritatem comprobaturi denuo animum advertimus ad ea, quæ in ipſa contingunt, & antea attentioni noſtræ ſeſe ſubduxerunt, propterea quod deeſſet ejus in ea convertendi ratio (§. 70. *Ontol.*). Unde patet ut ante acumen obſervandi ea, quæ animæ inſunt, augeri. *Acumen pſychologicum quomodo perficiatur.*

Veritatis propoſitionis præſentis omnium optime convincimur, ſi eam in nobismetipſis experiamur. Qui in Aſtronomia fuerint verſati, vel philoſophiam experimentalem noſtra methodo pertractarunt; ii quod in ſpecie experti ſunt, animadverſa univerſalitate notionis, ad Pſychologiam transferent. Utilitas igitur, quam præſens inculcat propoſitio, egregia prorſus eſt: etenim patet Pſychologiæ rationali tribui debere, ut, quæ de anima cognoſcuntur, & firmiori aſſenſu complectamur, & ut in interiorem animæ cognitionem penetremus, a qua alias arcemur. Quantum hoc acumen in Moralibus juvet, ſuo loco palam erit.

§. 9.

Pſychologia rationalis de anima detegit, quæ obſervationi ſoli impervia forent. Etenim in Pſychologia rationali ratio reddi-

Veritates Pſychologiæ rationali debitæ.

Digitized

ditur eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.) atque adeo propoſitiones in ea fiunt determinatæ (§. 320. *Log.*), conſequenter ad ratiocinandum aptæ (§. 499. *& ſeqq. Log.*). Quamobrem cum per artem inveniendi ex propoſitionibus determinatis cognitis colligantur aliæ incognitæ (§. 461. *Pſych. empir.*); de anima jam innoteſcunt, quæ a poſteriori detegere non licuerat. Pſychologia igitur rationalis de anima detegit, quæ obſervationi ſoli impervia fuiſſent.

Equidem cum per Pſychologiam rationalem augeatur quoque acumen in obſervandis iis, quæ animæ inſunt (§. 8.) fieri poteſt ut a priori in Rationali detecta jam obſervationi etiam pateant, ubi ante nobis perſpecta fuerint, experimur enim facilius obſervari quæ jam nobis perſpecta ſunt, quam quæ penitus incognita: non tamen ideo negari poteſt, cognitionem pſychologicam beneficio Pſychologiæ rationalis locupletari. Immo ſi quis ea, quæ in ſubſequentibus trademus, cum illis conferre voluerit, quæ in Pſychologia empirica exhibuimus; oculatam habebit fidem.

FINIS
PROLEGOMENORUM.

PSYCHO-

Digitized by Google

PSYCHOLOGIÆ RATIONALIS

SECTIO I.

DE

ANIMA HUMANA

IN GENERE

ET

FACULTATE COGNOSCENDI

IN SPECIE

CAPUT I.

De Natura & Eſſentia Animæ.

§. 10.

Quando anima rerum perceptarum ſibi conſcia,

Quæ ſimul percepta anima a ſe invicem diſtinguit, eorum ſibi conſcia eſt & contra: *Quorum ſibi conſcia eſt, ea a ſe invicem diſtinguit.* A poſteriori res adeo clara eſt, ut uno quolibet momento experimentum ejus quisque in ſe capere poſſit. Dabimus exemplum vulgare, ut dictis conſtet fides. Quando candelam accenſam intuentes flammam ab ellychnio, ellychnium a ſebo, flammæ partem lucidam a cœrulea inferiori, ellychnii partem nigram a candida, ſebi partem ſuperiorem lucidam ab inferiori obſcuriori diſtinguimus; tum nobis utique conſcii ſumus & flammæ, & ellychnii, & ſebi, ex quo cande-

Digitized by Google

la confecta, nec minus nobis conſcii ſumus luciditatis in parte flammæ ſuperiori & cœrulei coloris in inferiori, coloris nigri in parte ellychnii ſuperiore & candidi in inferiore, claritatis in parte ſebi ſuperiore, obſcuritatis in inferiore. Hic ſimul percipimus in candelam accenſam oculis converſis flammæ partem lucidam & cœruleam inferiorem, ellychnii partem nigram & candidam, ſebi partem clariorem & obſcuriorem alteram atque ſingula a ſingulis diſtinguimus. Et ſic patet, nos eorum nobis conſcios eſſe, quæ ſimul percepta a ſe invicem diſtinguimus.

Quodſi jam a candela procul recedamus, ut propter diſtantiam ellychnium a flamma, flammæ partem inferiorem a ſuperiori, multo minus autem ſebi partem ſuperiorem ab inferiori diſtinguere valeas; nec tibi amplius te conſcium eſſe ellychnii & coloris cœrulei in parte flammæ inferiori, mulioque minus differentiæ coloris in ſuperiori ac inferiori ellychnii ac ſebi parte. Quamprimum adeo non amplius ſimul percepta diſtinguis, ſed in unum confundis; eorum quoque tibi non amplius conſcius es. Atque adeo patet, ſi tibi quorum conſcius eſſe debeas, ea ſimul percepta a te invicem diſtingui debere.

Propoſitum jam nobis eſt in naturam & eſſentiam animæ inquirere, unde ratio reddatur eorum, quæ menti inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 4.). Ut igitur certo tramite progrediamur, determinationes mentis eſſentiales legitimo ratiocinio colligendæ veniunt ex iis, quæ in dubia experientiæ fide conſtant. Jam quod anima ſibi conſcia ſit rerum a ſe perceptarum, adeo evidens eſt, ut in dubium vocari non poſſit (§. 11. *Pſycb. empir.*) & hoc ipſo animam a corpore noſtro diſtinguimus (§. 20. *Pſycbol. empir.*). Quamobrem videndum, an non exinde deduci poſſit, quod quæritur, aut num inde deducere liceat quæ viam ad ulteriora ſternunt. In Pſychologia empirica cum nullam iſtius actus, quo anima ſibi conſcia eſt, quemque apperceptionem appellavimus (§. 25. *Pſycbol. empir.*), notionem diſtin-

diſtinctam dederimus, ſed in confuſa acquieverimus, propterea quod in Pſychologia rationali hujus actus reddenda demum ratio eſt (§. 4.); prima omnino cura eam tradituris eſſe debet, ut apperceptionis notionem diſtinctam conſequamur reſolvendo hanc actionem animæ in alias ſimpliciores, ex quibus conſtat (§. 731. *Ontol.*). Quoniam vero alia nondum præſupponi hic poſſunt; a poſteriori utique disquiſitionis hujus initium fieri debuit. Scrupuloſioribus circa alteram partem propoſitionis præſentis dubia quædam oriri poterant, nimirum an adhuc ab anima percipiantur, quæ ob diſtantiam, qua ab objecto viſibili removetur, non amplius in objecto diſtinguit. Quamvis vero per obſervationes teleſcopicas dubium haud difficulter tolli poterat; idem tamen in præſente inſuper habemus, propterea quod paulo inferius de iis, quæ perceptionibus confuſis inſunt, ex inſtituto fiet disquiſitio. Cum arduum quid moliamur conceptum animæ eſſentialem inveſtigaturi, qui iis, quæ animæ conveniunt, a priori explicandis ſufficit; nemo mirabitur, quod & ipſi omni utamur circumſpectione, & alios ad eandem adhibendam invitemus.

§. 11.

Qualis perceptio totalis, dum anima ſibi rerum perceptarum conſcia.

Si anima in perceptione totali partiales diſtinguit, rerum perceptarum ſibi conſcia eſt: & contra. Quando enim in perceptione totali partiales diſtinguit, cum perceptio ſit actus mentis, quo quid ſibi repræſentat (§. 24. *Pſychol. empir.*), quæ ſibi ſimul repræſentat, ea ſibi tanquam diverſa repræſentat (§. 43. 40. *Pſychol. empir.*). Eorum itaque ſibi conſcia eſt (§. 10.). *Quod erat unum.*

Similiter ſi anima ſibi conſcia eſt rerum ſimul perceptarum, ea a ſe invicem diſtinguit (§. 10.). Quare cum ſingulæ iſtæ perceptiones a ſe invicem diſtinctæ ipſo actu apperceptionis (§. 25. *Pſychol. empir.*) inſint totali (§. 43. *Pſychol. empir.*) tanquam partiales (§. 40. *Pſychol. empir.*); quando anima ſibi conſcia eſt rerum ſimul perceptarum, perceptiones partiales in totali diſtinguit.

Digitized by Google

Nimirum ipſo apperceptionis actu diverſi percipiendi actus a ſe invicem ſeparantur, qui cum una in mente exiſtunt pro uno habentur, quemadmodum accidit in perceptionibus confuſis, ubi anima actu apperceptionis eas a ſe invicem non amplius ſeparare valet. Hæc probe notanda ſunt, ubi in diſtincta mentis humanæ cognitione feliciter progredi volueris.

§. 12.

Quatenus anima ſibi ſui ipſius conſcia:

Anima ſibi ſui conſcia eſt, quatenus ſibi conſcia eſt ſuarum mutationum, veluti actionum: nec aliter ſibi conſcia. Patet idem denuo, ſi animum ad nosmetipſos advertimus. Dum enim attentionem noſtram in hoc convertimus, quod rerum perceptarum nobis conſcii ſumus; noſtri etiam nobis conſcii ſumus. Sed tum apperceptionem, actionem quandam animæ, percipimus (§. 25. *Pſychol. empir.*) & nos per eam tanquam ſubjectum percipiens ab objectis, quæ percipiuntur, diſtinguimus, agnoſcentes utique percipiens ſubjectum eſſe quid diverſum a re percepta. Anima igitur ſibi ſui conſcia eſt, quatenus ſibi conſcia eſt ſuarum mutationum.

Quod vero non aliter ſibi ſui conſcia, niſi quatenus ſuarum mutationum ſibi conſcia eſt, a poſteriori itidem, nimirum ex ſomno, colligitur. Dum enim dormimus, nullius nobis mutationis in nobis contingentis conſcii ſumus. Sed nec in ſomno nobis noſtri ſumus conſcii. Patet adeo, nos nobis non eſſe noſtri conſcios, quando nullarum, quæ in anima contingunt, mutationum nobis conſcii ſumus. Quamprimum evigilamus, res quoque quasdam a nobis percipi nobis conſcii ſumus, atque tum etiam rurſus nobis noſtri conſcii evadimus. Unde ſatis ſuperque intelligitur, animam ſibi ſui conſciam aliter eſſe non poſſe, niſi quatenus ſibi conſcia eſt ſuarum mutationum.

Veritas propoſitionis præſentis manifeſta quoque eſſe poterat per præcedentem. Etenim ſi anima ſibi ſui conſcia eſſe debet, neceſſe eſt ut ſe percipiat & appercipiat, aut, ut aliquas habeat

habeat de ſe perceptiones & harum perceptionum ſibi conſcia ſit. Quilibet autem in ſeipſo experitur, quod anima ſua non alias de ſe habeat perceptiones, quam modificationum ſuarum. Quamobrem nec aliter ſui conſcia eſſe poteſt, niſi quatenus ſibi modificationum ſuarum conſcia eſt.

§. 13.

Quando anima ſui rerumque a ſe perceptarum ſibi conſcia eſt, in ſtatu perceptionum diſtinctarum eſt: & contra. Quando enim anima ſibi rerum ſimul perceptarum conſcia eſt; perceptiones partiales in totali diſtinguit (§. 11.). Atque idem intelligitur, quando ſibi ſui conſcia eſt (§. 12.). Quamobrem cum anima ſibi ſui rerumque a ſe perceptarum conſcia eſt, perceptio totalis diſtincta eſt (§. 44. *Pſych. empir.*), adeoque anima ipſa in ſtatu perceptionum diſtinctarum exiſtit (§. 45. *Pſych. empir.*). *Quod erat unum.* *Quando anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum.*

Quodſi ponamus animum eſſe in ſtatu perceptionum diſtinctarum, perceptiones totales diſtinctæ ſunt (§. 45. *Pſych. empir.*), conſequenter perceptiones partiales, quæ totalem ingrediuntur, claræ ſunt (§. 44. *Pſychol. empir.*). Quamobrem res ſimul perceptas a ſe invicem diſtinguimus (§. 31. *Pſychol. empir.*), conſequenter anima rerum ſimul perceptarum ſibi conſcia eſt (§. 10.), ſuique conſcia eſſe poteſt (§. 12.). *Quod erat alterum.*

Status igitur perceptionum diſtinctarum & ſtatus, quo anima rerum ſimul perceptarum & ſui ipſius ſibi conſcia eſt, ſunt unus idemque ſtatus.

§. 14.

Nos rerum perceptarum & noſtri eſſe nobis conſcios, quando vigilamus & ſomniamus, notorium eſt. *Anima* igitur *eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum, quando vigilamus & ſomniamus* (§. 13.). *Qualis ſtatus ſomnus & vigilia.*

Digitized by Google

Apparet adeo, in quonam ſomnium & vigiliæ inter ſe conveniant. Differentia patebit inferius.

§. 15.

Qualis ſtatus ceſſet in ſomno, deliquio animi & apoplexia.

Nec minus patet, nos, quando dormimus, in deliquium animi incidimus & apoplexia tangimur, nec noſtri ipſius, nec rerum aliquarum extra nos nobis eſſe conſcios. *Anima* igitur *in ſomno*, vel *quando deliquium patitur, vel quando apoplexia tangimur, non eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum.*

Cur in ſomno, deliquio animi & apoplexia ceſſet ſtatus perceptionum diſtinctarum, inferius demum conſtabit. Nec minus inferius poſitive intelligi dabitur, qualem anima in ſomno, deliquio ſui & apoplexia habeat ſtatum. Utile autem eſt ſtatus animæ a ſe invicem diſtingui, non modo ut conſtet quotnam eorum poſſibiles ſint & quomodo alternentur; verum etiam ut ex ſtatu animæ obſervato alia colligi queant in caſibus datis, quorum alias notitia nos fugeret.

§. 16.

Quando anima ſibi rerum perceptarum utique conſcia eſſe nequeat.

Si perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt ; anima ſibi rerum perceptarum atque ſui conſcia eſſe nequit. Quando enim perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt, perceptio totalis obſcura eſt (§. 46. *Pſychol. empir.*), conſequenter nihil prorſus rerum perceptarum a ſe invicem diſtinguere valemus (§. 32. *Pſych. empir.*), adeoque nec earum ſibi conſcia eſſe poteſt (§. 11.). *Quod erat unum.*

Quoniam igitur rerum nullarum, quas percipit, ſibi conſcia eſt, nec perceptionis, nec apperceptionis ullius (§. 24. 25. *Pſychol. empir.*) ſibi conſcia. Quamobrem cum ſibi conſcia eſſe aliter non poſſit, niſi quatenus ſuarum mutationum ſibi conſcia (§. 12.) adeoque per eas ſe a rebus perceptis diſtinguit (§. 10.); ſi perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt, nec ſui ſibi conſcia eſſe poteſt. *Quod erat alterum.*

An propoſitio inverti poſſit, ex hactenus dictis oſtendi nequit, propterea quod nondum conſtet, num fieri poſſit ut anima

Digitized by Google

ma ab omni prorſus perceptione vacet: quod ubi contingeret, eandem quoque ſibi rei perceptæ nullius, conſequenter nec ſui ipſius conſciam fore evidens eſt.

§. 17.

Qualis ſit ſtatus perceptionum obſcurarum.

Quoniam *anima* eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum, ubi perceptiones partiales fuerint obſcuræ (§. 47. *Pſych. empir.*); *in ſtatu perceptionum obſcurarum nec ſui, nec rei alterius ſibi conſcia.*

An ſtatus perceptionum obſcurarum poſſibilis ſit, nondum patet (*not.* §. *præc.*). Neque adeo inferre adhuc licet animam in ſomno, deliquio ſui & apoplexia eſſe in ſtatu perceptionum obſcurarum, etſi conſtet eam tum eſſe in ſtatu, quo nec ſui, nec rei cujusdam alterius ſibi conſcia eſt. Hæc igitur disquiſitio tantisper ſeponenda, donec natura & eſſentia animæ nobis fuerit explorata.

§. 18.

Obſcuritas totalis quænam.

Obſcuritatem perceptionum totalem appello, quæ ineſt perceptioni totali. Quamobrem cum perceptio totalis obſcura ſit, quando partiales, quæ eam ingrediuntur, ſingulæ obſcuræ ſunt (§. 46. *Pſych. empir.*); *obſcuritas totalis enaſcitur ex obſcuritate perceptionum ſingularum, quæ totalem ingrediuntur.*

Facile apparet in perceptione partiali, quæ totalem ingreditur, nihil prorſus clari ſupponi, vi cujus anima unam ab altera ſaltem eatenus diſtinguere valeret, ut pluralitatis perceptionum ſibi conſcia foret: quo in caſu ſe diſtinguere adhuc poſſet a re percepta atque poſſibile foret, ut ſui adhuc conſcia eſſet.

§. 19.

Ratio apperceptionis deficientis

Obſcuritas perceptionum totalis tollit apperceptionem. Quoniam enim obſcuritas perceptionum totalis ex obſcuritate ſingularum partialium enaſcitur, quæ eam ingrediuntur (§. 18.); in ea anima nec ſui, nec rei cujusdam alterius conſcia eſſe poteſt (§. 10.), conſequenter vi ejus apperceptio tollitur (§. 25. *Pſychol. empir.*).

Quan-

Digitized by Google

Quandonam & cur ſingulis perceptionibus particularibus obſcuritas inſit; hic quidem definiri nondum poteſt.

§. 20.

Ratio apperceptionis præſentis.

Ex claritate perceptionum partialium naſcitur apperceptio. Si enim perceptiones partiales claræ ſunt, anima res perceptas a ſe invicem diſtinguere valet (§. 31. *Pſychol. empir.*) immo actu diſtinguit, animum ad illas advertens. Quare cum tum rerum ſimul perceptarum ſibi conſcia ſit (§. 11.) adeoque eas appercipiat (§. 25. *Pſychol. empir.*); apperceptio ex claritate perceptionum partialium enaſcitur.

Hinc non mirum obſcuritate tolli apperceptionem (§. 19.). Obſcuritas enim defectus, ſeu privatio claritatis eſt, adeoque hac deficiente deficit ratio apperceptionis ſufficiens (§. 20. *Pſychol. rat.* & §. 56. *Ontol.*). Sublata igitur claritate perceptionum partialium, adeoque poſita obſcuritate earundem, tollitur apperceptio (§. 118. *Ontol.*).

§. 21.

Quando res extra nos percipiamus.

Quando anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, eas extra ſe invicem atque extra ſe percipit & contra. Quando enim anima rerum perceptarum ſibi conſcia eſt, eas a ſe invicem diſtinguit (§. 10.). Et quando ſibi ſui conſcia eſt, ſuarum ſibi mutationum conſcia (§. 12.), adeoque per eas ſe a rebus perceptis diſtinguit. Quamobrem cum ad id, ut quid extra nos & res perceptas extra ſe invicem percipiamus, requiratur, ut iſtud tanquam a nobis diverſum, has tanquam a ſe invicem diſtinctas percipiamus (§. 544. *Ontol.*); quando anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, eas extra ſe atque extra ſe invicem percipit. *Quod erat unum.*

Ponamus jam animam res percipere tanquam extra ſe; eas tanquam a ſe invicem diſtinctas percipit (§. 544. *Ontol.*). Et ubi eas ſibi extra ſe repræſentat, id ſibi tanquam a ſe diverſum repræſentat (§. *cit.*). Eſt igitur in caſu priori rerum perceptarum (§. 10.), in poſteriori ſui conſcia (§. 12.). *Quod erat alterum.*

Quodſi

Quodſi quis ea mente recolit, quæ de notione extenſionis (§. 548 *& ſeqq. Ontol.*) & continui (§. 554. *& ſeqq. Ontol.*) dicta ſunt, plurimum lucis inde affundi ſentiet propoſitioni præſenti, quæ in Pſychologia hoſpites ad aſſenſum difficiles experitur.

§. 22.

Actus comparationis in apperceptione.

Quando anima rerum perceptarum ſuique ſibi conſcia eſt, eas tum inter ſe, tum cum ſe confert. Quando enim anima rerum perceptarum ſibi conſcia eſt, eas a ſe invicem diſtinguit (§. 10.). Quoniam igitur earum diverſitatem agnoſcimus, quatenus patet, ſubſtitutis ſibi invicem perceptionibus partialibus mutari totalem (§. 181. *Ontol.*), cum quid diverſum ab altero non agnoſcatur niſi quatenus notio diverſitatis ad ea applicatur, hoc eſt, ad ea animum advertas, quæ notionem diverſitatis ingrediuntur: anima rerum perceptarum ſibi conſcia vel res ipſas perceptas, vel ea, quæ ipſis inſunt, inter ſe conferre debet.

Non abſimili modo oſtenditur, quando anima ſui ſibi conſcia eſt, eam res perceptas cum ſe conferre, quatenus ſcilicet ſe tanquam ſubjectum, res vero perceptas tanquam objectum perceptionis conſiderat.

Nemo ſibi metuat, ne animæ tribuantur, quæ eidem non inſunt, dum ſibi ſui rerumque perceptarum conſcia eſt, propterea quod iſtas comparationes inter res perceptas & ſe inſtitutas non animadvertit ad ſe attentus. Multa enim actibus animæ inſunt, quorum ſibi conſcia non eſt, & quæ ideo in Pſychologia detegere conamur, ut rationi pateant. Si quis in Pſychologia empirica attentionem ſuam deſiderari paſſus minime fuerit; eidem jam plura exempla ſuccurrent, quibus præjudicium tollitur. Plura autem occurrent deinceps, immo paſſim experientia communis ſuppeditat, ubi actiones ex habitu profluentes ex primordiis ſuis nobis perſpectæ ſunt.

§. 23.

Reflexio in apperceptione.

Quando anima ſibi ſui rerumque perceptarum conſcia eſt,

Digitized by Google

eſt, ſuper perceptione totali reflectit. Quando enim anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, res perceptas tum inter ſe, tum cum ſe confert (§. 22.), conſequenter attentionem ſuam ſucceſſive ad alias aliasque perceptiones partiales in totali contentas (§. 43. *Pſychol. empir.*) dirigit & mox eandem ad easdem ſimul revocat (§. 259. *Pſychol. empir.*), nec abſimili modo attentionem ab objecto percepto in ſe tanquam ſubjectum percipiens convertit, moxque ad objectum & ſubjectum perceptionis una adhibet. Super totali itaque perceptione reflectit (§. 257. *Pſychol. empir.*).

Nimirum primo perceptionis momento anima quaſi attonita hæret in objecto ac perplexa ejus claritate tota confunditur, ut nihil ejus adhuc ſibi conſcia dici poſſit. Mox altero momento attentionem in ſe trahit partialis quædam perceptio in omni caſu non propter eandem rationem, prouti inferius clarius conſtabit: cum ratio utique aliqua adeſſe debeat, cur anima ex perplexitate ad ſe redeat. Inde tertio momento eandem attentionem ad perceptionem aliam partialem, quæ totali ineſt, promovet, ac quarto eam ad utrasque reducit ſimul. Et hoc modo abſolvitur illa comparatio, quæ ad diverſitatem agnoſcendam ſufficit. Rationi manifeſta ſunt, quæ dico, cum notionibus conſona ſint. Quodſi ſtatus infantilis recordaremur, cum primum in lucem editi objecta viſibilia intueremur; immo ſi priſtini in utero ſtatus memoriam haberemus dum intra eam agitati tactu reſiſtentiam percipiebamus; illa perplexitas & modus exeundi ex eadem ad ſtatum diſtinctarum perceptionum manifeſta foret a poſteriori. Ceterum perplexitatis indicia præbent infantes, quorum, dum ad viſibile provocatur attentio, oculi in id quaſi immoti diriguntur. Et modus ex perplexitate exeundi ad ſtatum perceptionum diſtinctarum ex iis colligitur, quæ a nobis fiunt, ut infantum attentionem provocemus ad objecta & inprimis ad nonnulla ipſis inexiſtentia. Neque vero difficultatis quicquam habet, quod apperceptioni adſueti omnia ſimul fieri debere exiſtimemus, quæ nonniſi ſucceſſive fieri diximus: id enim inde eſt, quod

Digitized by Google

quod tempuſcula, quibus ſingula fiunt, imperceptibilia ſunt ad alia præſertim collata, quibus perceptibiles effectus in natura rerum fiunt. Dari autem tempuſcula nobis imperceptibilia, quæ tamen a natura in plura alia minora actu diviſa ſunt (§. 583. *Ontol.*); innumeri effectus naturæ loquuntur, de quibus in Phyſica agemus. Præjudicium a tempore ortum per notionem ejus alibi (§. 572. *& ſeqq. Ontol.*) explicatum arcetur.

§. 24.

Quando anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia, perceptionem eandem per aliquod tempus conſervat, eandem veluti a ſe ipſa diſtinguit & hoc momento eandem adhuc eſſe, quæ fuerat ante, intelligit. Quando enim ſibi ſui rerumque perceptarum conſcia eſt, ſuper perceptione totali reflectit (§. 23.). Attentionem itaque ſuam ſucceſſive ad alias aliasque perceptiones partiales in totali contentas dirigit (§. 257. *Pſychol. empir.*). Et quoniam porro res perceptas cum inter ſe, tum cum ſe confert (§. 22.), attentionem ſuam mox ad duas vel plures partiales ſimul iterum revocat (§. 259. *Pſychol. empir.*). In apperceptione igitur plures actus ſibi invicem ſuccedunt, conſequenter perceptio, quando anima ſibi conſcia eſt, per aliquod tempus conſervatur (§. 574. *Ontol.*). *Quod erat primum.* *Quomodo anima apercipiendo circa easdem perceptiones verſetur.*

Jam cum anima attentionem ad perceptiones aliquas partiales ſimul revocans *per demonſtrata*, eas a ſe invicem diſtinguat (§. 10.); neceſſe eſt ut eas per aliquod tempus conſervatas easdem eſſe intelligat, conſequenter momentorum temporis diverſitate eas a ſe ipſis veluti diſtinguat (§. 181. *Ontol.*). *Quod erat ſecundum & tertium.*

Qui diſtinctæ aliis explicare conantur, quæ ad ſimul percepta diſtinguenda requiruntur, & acumine pſychologico cum dono diſtinctæ explicationis conjuncto pollent, quæ modo dixi in ſeipſis experientur. Cetcrum cum res, quæ antea a nobis jam perceptæ fuerunt, denuo percipientibus, imagi-

natio perceptiones quoque præteritas reproducat (§. 104. *Pſych. empir.*); imaginatio quoque in actum apperceptionis influit: ſed quinam ejus ſint affectus, ſuo loco diſtinctius explicaturi ſumus.

§. 25.

Attentio & memoria ad apperceptionem requiſita.

Ad actum apperceptionis attentio & memoria concurrit. Quando enim anima ſibi rerum perceptarum ſuique conſcia eſt, ſuper totali reflectit (§. 23.). Quamobrem cum reflexio ſucceſſiva attentionis directione ad ea, quæ in re percepta inſunt, abſolvatur (§. 257. *Pſychol. empir.*); ad id, ut anima rerum perceptarum ſibi conſcia ſit, conſequenter ad actum apperceptionis (§. 25. *Pſychol. empir.*), attentio concurrit. *Quod erat unum.*

Porro cum anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, perceptionem eandem a ſeipſa diſtinguit & hoc momento adhuc eandem eſſe intelligit, quæ fuerat ante (§. 24.). Quoniam itaque ideam altero momento veluti denuo reproductam recognoſcit (§. 173. *Pſychol. empir.*); ad id, ut ſibi conſcia ſit, adeoque ad apperceptionem (§. 25. *Pſychol. empir.*), memoria etiam concurrit (§. 175. *Pſych. empir.*). *Quod erat alterum.*

§. 26.

Ad cogitationem quænam concurrant.

Quoniam ad cogitationem requiritur apperceptio cum perceptione (§. 23. & ſeqq. *Pſych. empir.*); *ad cogitationem attentio & memoria* (§. 25.), *nec non reflexio concurrit* (§. 23.)

Nimirum quæ de perceptione & apperceptione tum in pſychologia empirica docuimus, tum hic in rationali evincentur, ea omnia ad cogitationem applicanda ſunt.

§. 27.

Duratio cogitationum.

Cogitationes quælibet determinato tempore abſolvuntur. Cogitatio enim actus animæ eſt, quo ſibi ſui rerumque aliarum extra ſe conſcia eſt (§. 23. *Pſychol. empir.*). Quando vero anima

Digitized by Google

ma ſibi ſui rerumque aliarum conſcia eſt, plures actus ſucceſſive ſeſe invicem ſequuntur (§. 22. & ſeqq.) quibus adeo apperceptio in cogitatione perceptioni ſuperaccedens (§. 23. & ſeqq. *Pſychol. empir.*) abſolvitur. Cogitatio igitur quælibet determinato quodam tempore abſolvitur. (§. 574. *Ontol.*)

Cum inſtantaneum ſit, quod non ſit in tempore (§. 692. *Ontol.*); cogitationes inſtantaneæ non ſunt. Habentur ſubinde pro inſtantaneis, ſi eas nec referre licet ad alia, quæ in tempore exiſtere vel fieri conſtat, nec ſucceſſionem in ſingulis advertimus. Inde tamen tantummodo ſequitur, tempus, quo abſolvitur cogitatio, eſſe imperceptibile.

§. 28.

Coëxiſtentiæ cogitationum.

Cogitationes quædam ſubinde ſubſiſtunt aliis ſibi invicem ſuccedentibus & aliæ pluribus aliis, aliæ paucioribus coëxiſtunt. Conſtat experientia obvia, ut idem unusquisque in ſe, quoties libuerit, experiri poſſit. Ita vocem aliquam vi imaginationis percipientes hujusque perceptionis nobis conſcii per tractum quendam temporis eandem producere valemus, non ſecus ac fieri poteſt, quando illam pronunciamus. Et perceptionem arboris vi imaginationis productam conſervare valemus, dum interea aliæ intereunt, aliæ oriuntur.

§. 29.

Diverſitas durationis cogitationum.

Quoniam exiſtentia ſimultanea cum pluribus rebus ſucceſſivis duratio eſt (§. 578. *Ontol.*); *cogitationes aliæ aliis diutius durant.*

Non confundenda eſt duratio cogitationis cum duratione iterationis ejusdem cogitationis, veluti ſi perceptionem vocabuli cujusdam vi imaginationis aliquoties producimus. Perinde enim eſt ſive eadem perceptio aliquoties ſuccedat ſibimetipſi, ſive alia continuo in locum evaneſcentis ſuccedat. Succeſſio autem perceptionum non eſt duratio unius perceptionis, nec duratio ſeriei perceptionum unius duratio eſt.

Digitized by Google

§. 30.

Celeritas cogitationis. Ob diverſitatem durationis cogitationibus tribuitur vulgo celeritas, ut adeo *celeritas cogitationis* dicatur id, per quod cogitationes quædam ſibi mutuo ſuccedentes aptæ ſunt ad eidem cogitationi per tractum quendam temporis coëxiſtendum.

Nempe cogitatio una toto illo temporis tractu exiſtit, cum ceteræ ſimul eodem exiſtant, ita ut ſingulæ nonniſi ſingulas illius partes actualitati ſuæ vindicent. Hæc celeritatis notio ab anologia coëxiſtentiæ cogitationum cum celeritate, quæ in motu corporum conſpicitur, derivatur, nec quicquam abſurdi habet, ſi rite intelligatur. Nimirum mobili tribuitur celeritas, quatenus aptum eſt dato tempore datum ſpatium percurrere (§. 653. *Ontol.*). Convertamus jam oculos in flumen, quod continuo decurrit, & in arborem prope ripam poſitam. Propter motum aquarum eidem arbori dato quodam ſpatio temporis continuo aliæ aliæque aquæ currentis partes reſpondent & veluti coëxiſtunt. Et quo motus rapidior eſt, eo plures partes diverſæ aquæ eodem tempore arbori in iſta parte alvei coëxiſtunt. Habemus adeo ſeriem quandam partium diverſarum aquæ ſibi continuo ſuccedentium, dum interea arbor in eodem loco immota præſtat & cum una quælibet earum in eodem loco exiſtit. Similiter in anima eſt quædam continua perceptionum ſeries, quarum una alteri ſuccedit, dum interea una quaſi immota perſtat, & cum ceteris ſingulis diverſis temporis articulis in anima coëxiſtit. Ab hac ſimilitudine ſignificatus quidam generalis vocabuli celeritatis derivatur, vi cujus & cogitationibus, & mobilibus tribui poteſt, ita tamen ut in mobilibus ſingulari ratione ſpecificetur atque amplius quid importet quam in cogitationibus. Erit nimirum in ſignificatu hoc admodum generali celeritas id, per quod exiſtentia alia ſucceſſiva dato cuidam exiſtenti toto duratius proponere modum ſignificatum hunc generalem celeritionis tempore continuo alia coëxiſtunt. Non piget enucleatius inveſtigandi, propterea quod iſtiusmodi inveſtigatio plurimum utilitatis habeat in interpretando, ipſa quoque ſacrorum voluminum interpretatione (*not.* §. 972. *& not.* §. 973. *Log.*).

§. 31.

Digitized by Google

§. 31.

Ex celeritate cogitationum inferri nequit materialitas animæ. Celeritas enim cogitationum non eadem eſt cum celeritate corporum, qua moventur (§. 30. *Pſych. rat. & §. 653. Ontol.*). Etenim eodem temporis tractu ſucceſſivæ coëxiſtentes cogitationes eidem fixæ non exiſtunt, niſi quamdiu coëxiſtunt, ita ut alia oriente evaneſcat altera, quæ ipſam præcedebat; aſt in motu fluminis partes aquæ diverſæ eidem arbori prope ripam poſitæ temporis aliquo tractu coëxiſtentes exiſtunt adhuc, dum coëxiſtere deſinunt. Quamobrem tum demum ſimilitudo perfecta inter celeritatem cogitationis & celeritatem fluminis ſubſiſteret; ſi partes aquæ ſingulis momentis arbori in iſta alvei parte coëxiſtentes ibidem orientur ibidemque interirent, quamprimum non amplius coëxiſtunt. Accedit quod in aliquo tantummodo caſu celeritas cogitationis ſimile quidpiam cum celeritate mobilis habeat, ſcilicet in motu fluidi aut ſolidi cujusdam longi; dum vero mobile quoddam aliud, veluti globus quidam per ſpatium quoddam movetur, ſimilitudo illa non amplius ſubſiſtat. Etenim in hoc caſu celeritas tribuitur ei, quod ſucceſſive aliis aliisque contiguum efficitur & ſic cum iis diverſis temporis partibus coëxiſtit, ut ſignificatus generalis rediret ad coëxiſtentiam ſucceſſivam ejusdem exiſtentis cum diverſis exiſtentibus aliis: quo in caſu celeritas tribuenda foret cogitationi diutius duranti, quod implicare palam eſt. Quamobrem ſi vel maxime concedas ex celeritate concludi poſſe entis alicujus materialitatem; non tamen ex ea recte concludi materialitatem animæ ultro fateri teneris, propterea quod celeritas, quæ cogitationibus tribuitur, non eadem eſt cum celeritate, quæ corporibus in motu conſtitutis convenit. Ubi probaveris cogitationibus eam tribui poſſe celeritatem, quæ mobilibus convenit; ex ea materialitatem animæ inferre tutius licebit. Quoniam vero prius

Anex celeritate cogitationum inferri poſſit anima materialitas.

prius demonſtratu impoſſibile *per anteriora;* poſterius quoque inde inferri nunquam licebit.

Idem etiam ſic oſtenditur: Ponamus cogitationibus competere celeritatem, qualis eſt mobilium. Quoniam per celeritatem mobile aptum redditur ad datum ſpatium dato tempore percurrendum (§. 653. *Ontol.*) ſpatium vero linea eſt, quam mobile inſtar puncti conſideratum toto illo tempore deſcribit, quo motus durat (§. 651. *Ontol.*); cogitatio quoque lineam deſcribere debet toto durationis ſuæ tempore. Enimvero linea a cogitatione deſcripta ne fingi quidem poteſt: id quod unicuique animum ad proprias cogitationes advertenti manifeſtum eſt. Cogitationibus itaque celeritas iſtiusmodi competere nequit, qualis corporibus convenit, conſequenter ſi vel maxime ex iſtiusmodi celeritate, qualis corporibus competit, colligi poſſit entis, cui ea convenit, materialitas; non tamen ex celeritate cogitationum colligi poteſt animæ materialitas.

Sunt qui ex eo, quod ne fingi quidem poſſit linea cogitationis, demonſtrare conantur, animam non eſſe materialem, aut potius cogitationes non poſſe conſiſtere in motu materiæ cujusdam ſubtilis: ſed nobis idem evidentius mox demonſtrandum erit ex ipſa cogitationis notione, quam ideo in antecedentibus, explicavimus. Quoniam vero terminis quibusdam utemur in ſequentibus, quos aliunde cognitos ſupponere non debemus; eos ante definiemus, quam arduam iſtam de immaterialitate animæ demonſtrationem aggrediamur.

§. 32.

Moniſtæ quinam ſint.

Moniſtæ dicuntur philoſophi, qui unum tantummodo ſubſtantiæ genus admittunt.

Ita Moniſtæ ſunt, qui nonniſi entia materialia, ſive corpora exiſtere affirmant.

§. 33.

Materialiſtarum definitio.

Materialiſtæ dicuntur philoſophi, qui tantummodo entia materialia, ſive corpora exiſtere affirmant.

Mate-

Digitized by Google

Materialiſta fuit *Hobbeſius*, philoſophus Anglus, qui plures ibidem aſſeclas hodienum habet. Eos inter eminent *Tolandus* & *Cowardus*.

§. 34.

Quoniam *Materialiſtæ* nonniſi corporum exiſtentiam admittunt, immo nonniſi eadem poſſibilia eſſe contendunt (§. 33.); nonniſi unum ſubſtantiarum genus exiſtere affirmant, adeoque *Moniſtæ ſunt* (§. 32.). *Materialiſtæ quod ſint Moniſtæ.*

§. 35.

Materialiſtæ igitur *animam pro ente materiali habent.* *Quinam animæ materialitatem defendunt.*

Qui adeo demonſtrat animam eſſe ens immateriale, Materialismum evertit: id quod mox a nobis fiet. Et quos ante commemoravimus autores Materialismo addictos (*not.* §. 33.); ii quoque immaterialitatem animæ negant & cogitationem per motum materiæ cujusdam ſubtilis explicare conantur: id quod inferius accuratius examinatur, ubi de materialibus rerum ideis in cerebro agitur.

§. 36.

Idealiſtæ dicuntur, qui nonniſi idealem corporum in animabus noſtris exiſtentiam concedunt; adeoque *realem mundi & corporum exiſtentiam negant.* *Idealiſtæ quinam dicuntur.*

Inter Idealiſtas nomen ſuum recentius profeſſus eſt *Georgius Berckely*, Collegii Trinitatis, quod *Dublini* in Hibernia eſt, Socius, in tribus Dialogis, qui idiomate Anglicano de immaterialitate animæ, immediata providentia Numinis & realitate & perfectione cognitionis humanæ conſcripti Londini A. 1713. in 8. prodiere.

§. 37.

Quoniam Idealiſtæ nonniſi animæ exiſtentiam admittunt, corpus vero omne nonniſi in numerum idearum ejus referunt (§. 36.); *Idealiſtæ Moniſtæ ſunt* (§. 32.) *& Animam pro ente immateriali habent.* *Idealiſtæ cur ſint Moniſtæ?*

Quatenus Moniſtæ ſunt, cum Materialiſtis conveniunt (§. 34.); quatenus vero a Materialiſtis differunt, iisdem prorſus oppoſiti ſunt, contrarium ejus ſtatuentes, quod Materialiſtis verum videtur (§. 35. *& præſ.*).

§. 38.

Egoiſtæ quinam dicantur.

Idealiſtarum quædam ſpecies ſunt *Egoiſtæ*, qui nonniſi ſui, quatenus nempe anima ſunt, exiſtentiam realem admittunt, adeoque *entia cetera, de quibus cogitant, nonniſi pro ideis ſuis habent.*

In eo conveniunt Egoiſtæ cum Idealiſtis, quod realem mundi exiſtentiam negent, nec corporibus niſi in ideis ſuis exiſtentiam concedant (§. 36.), adeoque pro Idealiſtis habendi ſunt (§. 349. *Log.*). In hoc autem ab iisdem differunt, quod hypotheſin Idealiſtarum ad corporum exiſtentiam reſtrictam etiam ad animas extendant, & entia immaterialia quæcunque alia. Fuit paucis abhinc annis aſſecla quidam *Malebranchii* Pariſiis, qui Egoismum profeſſus (quod mirum videri poterat) aſſeclas & ipſe nactus eſt. *Malebranchius* enim cum in Dialogis metaphyſicis ſermone patrio editis *Dial.* 5. p. m. 195. demonſtrationem exiſtentiæ realis corporum impoſſibilem judicaſſet; ipſis ab idealismo non abhorruiſſe viſus eſt.

§. 39.

Dualiſtæ quinam dicantur.

Dualiſtæ ſunt, qui & ſubſtantiarum materialium, & immaterialium exiſtentiam admittunt, hoc eſt, & corporibus realem extra ideas animarum exiſtentiam concedunt, & animarum immaterialitatem defendunt.

Communem eſſe hanc ſententiam, quæ inter nos obtinet, nemo ignorat, ut Dualismus ſit dominans & Monismus ideo exoſus habeatur. A qua parte ſtet veritas, ex ſequentibus patebit.

§. 40.

Dogmatici quinam dicantur.

Dogmatici ſunt, qui veritates univerſales defendunt, ſeu quid affirmant, vel negant in univerſali.

Veri-

Digitized by Google

Veritates nimirum univerſales, aut, ſi mavis, propoſitiones univerſales dicuntur dogmata in oppoſitione ad facta, de quibus in ſingulari quid affirmatur, vel negatur. Et inde dogmatici vocantur philoſophi, quibus certa ſunt dogmata.

§. 41.

Sceptici ſunt, qui metu erroris committendi veritates univerſales inſuper habent, ſeu nihil affirmant, nihil negant in univerſali. *Sceptici quinam ſint.*

Novi equidem vulgo definiri ſcepticos, quod de omnibus dubitaverint, etiam de ipſis factis: ſed contrarium patet ex *Sexto Empirico*, qui ſingulari capite defendit ſcepticos admiſiſſe phænomena, adeoque etiam agnoviſſe eorundem conſtantiam, licet metu erroris committendi non definiverint phænomenorum cauſas, nec in rationem conſtantiæ inquiſiverint. Imputantur philoſophis ab hominibus non philoſophis, quæ a mente ipſorum prorſus aliena ſunt, & turba iis facilem præbet fidem. Ecquis ignorat, hodienum nondum deſiiſſe illos mores? Recentius ſcepticiſmum ſub finem vitæ profeſſus eſt *Huetius*, Autor Demonſtrationis Evangelicæ, in libro de imbecillitate humani intellectus, quem Gallico ſermone conſcriptum in Germanicum vertit & annotationibus inſtruxit *Groſſius*.

§. 42.

Quoniam Idealiſtæ affirmant animas eſſe ſubſtantias immateriales & entia materialia extra ideas illarum non habere exiſtentiam (§. 36.); *Idealiſtæ ſceptici non ſunt* (§. 41.). *Idealiſtæ num ſint Sceptici.*

Sunt equidem, qui Idealiſtas Scepticorum omnium abſurdiſſimos appellant, propterea quod exiſtentiam realem corporum negant & eorum apparentiam per ideas ſuas explicant, contra primum ratiocinandi principium miſere impingentes (§. 349. *Log.*), propterea quod negare & in dubio relinquere idem videatur per notiones, quibus confidunt, confuſas ſumma imis miſcentibus. Eodem jure vero etiam Materialiſtæ in numerum ſcepticorum referri deberent, quod animæ, quemadmodum Idealiſtæ corporis, realem exiſtentiam negant & co-

Digitized by Google

gitationes per modificationes corporis, ſicut Idealiſtæ phænomena rerum materialium per modificationes animæ explicant. Enimvero vix merentur attentionem, quæ ab hominibus pendulum ab appetitu ſenſitivo intellectum habentibus non veritatis amore, ſed injuriandi animo proferuntur. Nos neque Scepticismum probamus, neque Idealismum; ſed tranquillo veritatis amore diſtinguimus, quæ diverſa ſunt, ut notiones fiant determinatæ, & ex iis pure ratiocinamur, cum ſanctæ nobis ſint ratiocinandi leges fundamentales. Scepticus & Idealiſta conveniunt in eo, quod dentur phænomena rerum materialium, quodque in iis ſingularis quædam conſtantia obſervetur. Quæritur jam an fons illorum phænomenorum inſit animæ, an vero ſubjectum aliquod ab anima diverſum. Scepticus nihil definit diffidens imbecillitati intellectus humani, quam accuſat *Huetius*, & cujus lapſus univerſali quadam ratione adſtruere conatur *Sextus Empiricus*, ne in errorem forte incidat ac deinceps cogniti erroris pœnitentia ducatur tranquillitati animi contraria. Idealiſta vero minime in dubio relinquit, undenam phænomena rerum materialium oriantur; ſed eorum fontem in anima agnoſcit. Impoſſibilitatem exiſtentiæ realis corporum demonſtrare conatur, quod ea admiſſa ſequantur contradictoria de diviſione ac compoſitione continui, de communicatione motus & de commercio inter mentem & corpus, & omnem movet lapidem ut oſtendat per idearum in anima ſucceſſionem explicari poſſe phænomena rerum materialium. Non jam de eo quæritur, utrum recte ſentiant Idealiſtæ, dum ita ſtatuunt; ſed num eadem ſentiant cum ſcepticis: quod nullo modo tueri licet.

§. 43.

Dogmatici quinam ſint.

Idealiſtæ cum Egoiſtis & Dualiſtæ ſunt philoſophi dogmatici. Idealiſtæ enim affirmant animam, ſubſtantiam immaterialem, exiſtere & idearum ſucceſſionem eſſe mundum, quem dicimus, materialem; negant vero extra ideas animæ quicquam ipſis ſimile exiſtere (§. 36.). Egoiſtæ affirmant ſe exiſtere, quatenus ſunt ens ſibi ſui conſcium; negant entia alia extra ideas ſuas exiſtere (§. 38.). Dualiſtæ affirmant animam eſſe ſubſtantiam

tiam immaterialem a corpore prorſus diverſam, & corpora extra ideas ejus realem exiſtentiam habere; negant quod Idealiſtæ affirmant de exiſtentia corporum nonniſi ideali, & quod Materialiſtæ defendunt, cogitationes in motu cujusdam ſubtilis materiæ conſiſtere (§. 39.). Sunt igitur & Idealiſtæ cum Egoiſtis, & Dualiſtæ dogmatici (§. 40.).

Non omnia probantur dogmata, cum non minus erronea quædam eſſe poſſint, quam vera, adeoque nec philoſophi dogmatici eodem cenſu veniunt, utut nullus ſit philoſophorum, qui nihil prorſus veritatis cognoverit, ipſisque erroribus quidpiam veritatis inſit mentis acie utiliter ſubinde ſeparandum ab erroneo, ubi veritati inveſtigandæ incubueris. Ceterum ex dictis patet, philoſophos in univerſum omnes vel eſſe Scepticos, vel Dogmaticos, quorum illi nimia prudentia, ſicut hi ſubinde nimia ſtatuendi facilitate peccant (§. 40. 41.). Scepticorum ſecta nonniſi unica eſt & eſſe poteſt, cum omnia in dubio relinquant (§. 41.), diverſitates vero ſectarum ex affirmationis & negationis diverſitate ſequatur. Dogmatici vel Moniſtæ ſunt, vel Dualiſtæ (§. 32. 39.). Moniſtæ ſunt vel Idealiſtæ, vel Materialiſtæ (§. 33. 36.), & Idealismi apex eſt Egoismus, ultra quem progredi non licet (§. 38.). Habes hic generalem philoſophorum diviſionem, quam in Pſychologia rationali attendi fas eſt, quemadmodum ex ſequentibus patebit.

§. 44.

Quod corpus cogitare nequeat.

Corpus cogitare nequit. Si enim cogitat, ſui ipſius rerumque perceptarum, adeoque a ſe repræſentatarum (§. 24. *Pſychol. Empir.*) ſibi conſcium eſt (§. 23. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut, quæ a ſe repræſentantur, inter ſe conferat (§. 22.) & ea a ſe invicem diſtinguat (§. 10.), eorumque tanquam extra ſe ſibi conſcium ſit (§. 21.). Jam in corpore nulla mutatio fieri poteſt niſi quoad figuram, magnitudinem & partium ſitum (§. 127. *Cosmol.*), conſequenter ſi quædam in eodem repræſentantur, repræſentatio aliter fieri nequit, niſi ut partes quædam aliis quieſcentibus moveantur (§. 128. *Cosm.*),

Digitized by Google

&, ſi repræſentatio aliquo temporis intervallo ſubſiſtere debet, id in corpore aliter fieri nequit, quam ut vel eadem numero materia eodem in loco motum ſuum continuet, partibus materialibus hoc pacto in eodem ſitu inter ſe manentibus, quem mediante motu a reliqua maſſa ſeparatæ obtinuerant, vel ut aliæ in eundem ſitum continuo ſuccedant (§. 181. *Ontol.*), cumque alia in corpore mutatio locum non habeat, niſi quæ motu mediante inducitur (§. 128. *Coſmol.*), nihil præterea in corpore ſeu materiæ quadam maſſa concipere licet. Enimvero quantocunque tempore iſta materialis repræſentatio ſubſiſtat, nihil tamen adeſt quod res repræſentatas inter ſe conferat, a ſe invicem diſtinguat & earum ſibi tanquam extra ſe conſcium ſit. Corpus igitur eorum, quæ in ipſo repræſentantur, ſibi conſcium eſſe nequit, adeoque nec cogitare poteſt (§. 23. *Pſychol. empir.*).

Demonſtratio propoſitionis præſentis evidens eſt iis, qui nonniſi ex notionibus ratiocinantur &, cum ſint methodi gnari, principiis ontologicis, cosmologicis & pſychologicis empiricis imbutum tenent animum. Si qui enim ſunt, qui in materia facultates per ſe inexplicabiles fingunt, cum iis nobis nihil eſt negotii. Cogitatio duplicem actum involvit, perceptionem nempe & apperceptionem. Perceptio cum ſit rei repræſentatio (§. 24. *Pſychol. empir.*); in materia concipi poteſt eo modo, quem in demonſtratione propoſitionis præſentis inſinuavimus. Vi apperceptionis anima ſibi rerum repræſentatarum ſuique ſibi conſcia eſt (§. 25. *Pſychol. emp.*), eaque extra ſe ſibi repræſentat (§. 21.). Hæc vero ea eſt, quæ in materia nullo modo concipi poteſt, quemadmodum ex demonſtratione præſente abunde patet. Sane in corpore ſeu materia non concipitur niſi repræſentatio rerum intra materiam, non verò extra eandem. Si quis vero rei tribuere velit, quæ per ea, quæ ipſi inſunt, explicari nequeunt; is fingendi licentiam aperte prodit, iis præſertim, qui ad notionem entis in genere diſtinctam, qualem in Ontologia dedimus, animum advertunt.

§. 45.

§. 45.

Enti nulli attributa entis alterius communicari poſſunt. Attributorum incommunicabilitas,

Pone enim enti A communicari aliquod attributum, quod per ſe non habet: ratio ejus ſufficiens in eſſentialibus non continetur (§. 157. *Ontol.*). Admittendum adeo aliquid, quod ratione ſufficiente deſtituitur: Quod cum admitti nequeat (§.70. *Ontol.*), enti nulli attributa entis alterius communicari poſſunt.

Hanc incommunicabilitatem attributorum dudum agnovere Scholaſtici, etſi principium rationis ſufficientis diſtincte non agnoverint, nec ejus aliquem uſum fecerint in philoſophia prima. Sane ſi quis admittere velit, quæ ex ſuppoſitione, per quam ens concipitur tanquam poſſibile quid & in numerum entium refertur (§. 142. *Ontol.*), minime conſequuntur, ſeu diſtincto ratiocinio legitime colligi nequeunt; is quidlibet pro arbitrio fingere poterit, ſecurus omnimodo ne refutetur. Nec quicquam erit adeo evidens, quin in dubitationem adduci poſſit. Scepticis adeo principium communicabilitatis attributorum ſeſe probare debet (§.41.), non dogmaticis (§.40.). Si qui ad omnipotentiam Dei tanquam ſacram anchoram confugiunt; ii, quam abjecte de eadem ſentiant, in Theologia naturali intelligent.

§. 46.

Facultas cogitandi corpori vel materiæ communicari nequit, quam per ſe non habet. An facultas cogitandi corpori communicari poſſit.

Facultas enim cogitandi quædam agendi potentia eſt (§. 29. *Pſychol. empir.*), adeoque agendi poſſibilitas (§.716. *Ontol.*), vi cujus ſcilicet cogitationes in ente cogitante poſſibiles ſunt. Quoniam itaque inter attributa entis alicujus referri debet (§. 164. *Ontol.*), corpus autem cogitare cum nequeat (§.44.), attributum ejus non eſt; eidem quoque communicari minime poteſt (§.45.).

Propoſitio hæc probe notanda eſt, ne dubius reddaris, utrum

utrum anima ſit ſubſtantia immaterialis a corpore diverſa, an vero tantummodo quædam corporis facultas, conſequenter in Scepticismum partialem reſpectu animæ incidas (§. 41.), qui animum diſponit, ut leviculis deinceps rationibus, quales a Materialiſtis proferri ſolent, pronus in Materialismum efficiatur (§. 33.), immo ut incauto Materialismus poſthac facile imponat, cum non omnium ſit æqua mentis lance trutinari momenta rationum.

§. 47.

Animæ immaterialitas.

Anima materialis, ſeu corpus eſſe nequit. Anima enim ſibi ſui & aliarum rerum extra ſe conſcia eſt (§. 20. *Pſychol. empir.*). Sed corpus cogitare nequit (§. 44.), nec cogitandi facultas eidem communicari poteſt, quam per ſe non habet (§. 46.). Anima igitur corpus eſſe nequit, conſequenter nec materialis eſſe poteſt (§. 122. 141. *Cosmol.*).

Quando anima corpus ſeu materia eſſe negatur, patet eam ſumi pro ſubjecto cogitationum, ut adeo perinde ſit ac ſi negaretur cogitationes eſſe modificationes alicujus materiæ, veluti materiæ cujusdam ſubtilis in cerebro vi ſtructuræ ejusdem hoc modo modificabilis.

§. 48.

Simplicitas & ſubſtantialitas animæ.

Anima eſt ſubſtantia ſimplex. Anima enim non eſt corpus (§. 47.), nec quoddam corpori communicatum attributum (§. 46.), adeoque nec ens compoſitum eſt, nec enti cuidam compoſito inhæret (§. 119. *Cosmol.*). Quamobrem cum ens omne vel compoſitum ſit, vel ſimplex (§. 685. *Ontol.*); anima ens ſimplex ſit neceſſe eſt.

Jam quoniam cogitationes continuo mutantur & aliæ aliæque ſibi invicem ſuccedunt, in modorum numero ſunt (§. 151. *Ontol.*). Anima igitur, cui modi iſti conveniunt, modificabilis eſt (§. 764. *Ontol.*), cumque eam per aliquod tempus cum corpore perdurare palam ſit (utrum enim absque eodem exiſtere poſſit, nec ne, hic ut definiatur opus non eſt) perdurabilis

Digitized by Google

bilis (§. 766. *Ontol.*). Enimvero ſubjectum perdurabile & modificabile ſubſtantia eſt (§. 768. *Ontol.*). Anima ergo ſubſtantia eſt.

Eſt vero anima ens ſimplex *per demonſtrata*. Ergo ſubſtantia ſimplex eſt.

Simplicitatem animæ evinci neceſſe eſt, ut conſtet, ei convenire quicquid de ente ſimplici in philoſophia prima demonſtratum fuit. Et ſane entis ſimplicis & eorum, quæ eidem conveniunt poſitive, notiones habemus, quatenus anima ſibi ſui conſcia eſt. Unde omnis de ente ſimplici theoria ab anima abſtrahitur tanquam genus a ſpecie.

§. 49.

Proprietates rerum materialium animæ repugnant.

Quoniam ens ſimplex partibus caret (§. 673. *Ontol.*), nec extenſum eſt (§. 675. *Ontol.*), nec ulla præditum figura (677. *Ontol.*), nec ſpatium replet (§. 679. *Ontol.*), ac magnitudine caret (§. 678. *Ontol.*) motuque inteſtino deſtituitur (§. 682. *Ontol.*); *Anima partibus caret, nec extenſa eſt, nulla prædita eſt figura, nullum replet ſpatium, caret magnitudine, motuque inteſtino deſtituitur* (§. 48.).

Si qui ſunt, qui animæ motus tribuunt, ii aut improprie loquuntur, ſignificatu vocabuli proprio in alium translato, aut Materialiſtæ ſunt modificationes animæ pro motu materiæ cujusdam ſubtilis venditantes, aut incauti cum Materialiſtis loquuntur, dantes ſine mente ſonos.

§. 50.

Materialismi impoſſibilitas.

Materialismus falſa hypotheſis. Materialismus enim eſt hypotheſis, qua animam materialem eſſe ſumitur (§. 33.). Enimvero anima materialis eſſe nequit (§. 47), nec facultas cogitandi materiæ, ſeu corpori cuidam communicari poteſt (§. 46.). Materialismus itaque ſumit, quod eſſe nequit, ſeu impoſſibile eſt, adeoque hypotheſis eſt (§. 126. *Diſc. prælim.*), eaque falſa (§. 505. *Log.*).

Hic tantum oſtendimus, Materialiſmum eſſe falſum, nondum vero definimus periculum, quod ab eo imminet, nec quid veri eidem ſubſit, cum nihil ſtatuatur adeo abſurdum ab aliquo philoſophorum, quin ſubſit quidpiam veri, unde ſpeciem mutuatur. A convitiis vero in autores prorſus abſtinemus, etſi errorum, & exceptionum fontes detecturi rationes non diſſimulemus influentis in aſſenſum appetitus, quas in apricum productas evolvere philoſophi eſt (§. 31. *Diſc. prælim.*).

§. 51.

Animam eſſe a corpore diſtinctam.

Anima prorſus differt a corpore. Eſt enim ens ſimplex (§. 48.). Quare cum ens ſimplex a compoſito prorſus differat (§. 683. *Ontol.*), a compoſito, conſequenter a corpore prorſus differt (§. 119. *Cosmol.*).

Differentiam animæ a corpore *Ariſtotelici* non ſatis diſtincte expoſuerunt; accuratius illam ab hoc diſtinxit *Carteſius*. Demonſtrat is animam eſſe a corpore diſtinctam, quod idea ejus diverſa ſit ab idea corporis: diſtincta enim ſunt entia, quorum diverſæ ſunt notiones (§. 142. *Ontol.*). Nimirum anima proprias ſibi habet modificationes, continua perceptionum variatione; corpus itidem ſuas, figuræ & magnitudinis variatione (§. 127. *Cosmol.*). Utraque autem modificatio per commune principium explicari nequit. Duo igitur admittenda ſunt mutationum iſtarum ſubjecta, diverſa utique a ſe invicem, cum in iis diverſa ſupponenda ſint, ut intelligibili modo illæ explicari poſſint. Recte omnia ſeſe habent, ſed oſtendendum erat, modificationes animæ non eſſe explicabiles per eadem principia, per quæ explicantur modificationes corporis: quod magis ſumere, quam probare videtur *Carteſius*, nos vero in ſuperioribus evicimus (§. 44. 46.), ut adeo noſtra de anima philoſophia *Carteſianam* non ſubvertat, ſed eandem illuſtret & corroboret. Patebit idem ex ſubſequentibus, ubi ad ſpecialia digrediemur. Ceterum diverſitas illa omnium clariſſime ex collatione notionum corporis & animæ eluceſcit, quarum illam in Cosmologia, hanc in Pſychologia rationali evolvimus.

§. 52.

Digitized by Google

§. 52.

Qualitates anima quænam ſint.

Anima alias prorſus qualitates habere debet, quam corpora. Etenim anima prorſus differt a corpore (§. 51.). Quare cum anima & corpora differre nequeant niſi per ea, quæ ipſis inſunt, ſeu quæ in iisdem determinata ſunt (§. 112. *Ontol.*), adeoque per determinationes (§. 122. *Ontol.*), easque intrinſecas (§. 545. *Ontol.*), omnis autem determinatio intrinſeca vel in qualitatum, vel in quantitatum numero eſt (§. 454. *Ontol.*); animæ quoque alias prorſus qualitates habere debent, quam corpora.

Veritatem propoſitionis a poſteriori confirmat Pſychologia empirica ſive cum obſervationibus rerum materialium communibus, ſive cum Phyſica collata.

§. 53.

Vis animæ inſita.

Anima vi quadam prædita eſt. Anima ſubſtantia eſt (§. 48.) & cum in eadem perceptiones aliæ ſuccedant aliis, ex perceptionibus naſcantur appetitus, ex appetitibus denuo perceptiones, quemadmodum univerſa loquitur Pſychologia empirica, ſtatus ejus mutatur (§. 709. *Ontol.*). Vi igitur quadam prædita eſt (§. 776. *Ontol.*).

Propoſitio hæc probe notanda eſt. Vim enim animæ nec ſatis agnovere Scholaſtici cum facultatibus animæ eandem confundentes; nec *Carteſius* ſatis diſtincte expoſuit, etſi tacite eam admiſerit, dum eſſentiam animæ in cogitatione conſiſtere docuit, quam ſine vi concipi non poſſe conſtat.

§. 54.

Vis a facultate animæ diverſa.

Vis & facultas animæ a ſe invicem differunt. Vis enim conſiſtit in continuo agendi conatu (§. 724. *Ontol.*); facultates tantummodo ſunt potentiæ activæ animæ (§. 29. *Pſychol. empir.*) adeoque nudæ agendi poſſibilitates (§. 716. *Ontol.*). Vis igitur animæ & facultas a ſe invicem differunt (§. 183. *Ontol.*).

Digitized by Google

Idem etiam ſic oſtenditur. Ex vi conſtanter ſequitur actio; niſi eidem reſiſtatur (§. 728. *Ontol.*). Facultates animæ ſunt tantummodo potentiæ activæ (§. 29. *Pſychol. empir.*), adeoque ex iis nulla ſequitur actio (§. 717. *Ontol.*). Facultates igitur animæ, ſalvis ejusdem perceptionibus & appetitibus, vi ſubſtituere non licet. Vis igitur & facultates animæ diverſæ ſunt (§. 183. *Ontol.*).

Differentia admodum manifeſta eſt, modo vis & facultatis notiones ſatis diſtinctas habeamus, ut hoc exemplo doceamur, quam utilis ſit terminorum abſtractorum diſtincta explicatio, ne in errores incidamus incremento ſcientiarum valde nocivos.

§. 55.

Principium actualitatis in anima.

Vi animæ actuantur, quæ per facultates ejusdem in eadem poſſibilia intelliguntur. Quæ enim per facultates animæ poſſibilia intelliguntur exiſtere ſeu actu eſſe quidem poſſunt (§. 133. *Ontol.*), ſed ideo non exiſtunt, ſeu actu dantur (§. 171. *Ontol.*). Quare cum ratio ſufficiens requiratur, cur quod poſſibile exiſtat (§. 70. *Ontol.*), & vis animæ contineat in ſe rationem ſufficientem actualitatis eorum, quæ per facultates ipſius tanquam potentias activas (§. 29. *Pſychol. empir.*), poſſibilia ſunt (§. 722. *Ontol.*), & poſita ratione ſufficiente ponantur ea actu (§. 118. *Ontol.*); vi animæ ad actum perducuntur, quæ per facultates ejusdem in eadem poſſibilia intelliguntur.

Perſpicuum hinc eſt, in quonam differentia inter vim animæ & facultatem ipſius conſiſtat, ſimulque apparet neceſſitas vim a facultate probe diſtinguendi. Etenim ſi modificationes animæ diſtincte explicare voluerimus, & oſtendendum eſt, cur ſint poſſibiles, & reddenda quoque ratio eſt, cur actu fiant. Quare cum per facultates animæ tantummodo intelligatur, quod iſtiusmodi perceptiones & appetitus habere poſſit, facultates nudas animæ tribui non ſufficit, ſed addendum principium eſt, per quod patet cur actu inſint. Unde vero intelligatur, cur hæ potius jam actu inſint perceptiones, quam ali-

aliæ; hi potius inſint appetitus, quam alii, ulterius inquirendum.

§. 56.

Anima continuo tendit ad mutationem ſtatus ſui. Eſt enim vi quadam prædita (§. 53.). Quamobrem cum vis continuo tendat ad mutationem ſtatus ſubjecti, cui ineſt (§. 725. *Ontol.*); vi quoque ſua mediante anima ad ſtatus ſui mutationem continuo tendere debet. *Animæ tendentia ad ſtatus mutationem.*

Principium hoc probe notandum eſt: eodem enim inferius nobis erit opus ad reddendam rationem generalem appetitus, cujus diſtincta notio philoſophis hactenus non ſatis perſpecta fuit. Excitanda igitur lectoris attentio eſt, ne in ſequentibus ceſpitet defectu notionis lucidæ.

§. 57.

Vis animæ nonniſi unica eſt. Anima enim ſimplex eſt (§. 48.), adeoque partibus caret (§. 673. *Ontol.*). Ponamus jam animam plures habere vires a ſe invicem diſtinctas: cum unaquæque in continuo agendi conatu conſiſtat (§. 724. *Ontol.*), unaquæque peculiare requiret ſubjectum, cui ineſt. Atque ita plura concipienda erunt entia actualia a ſe invicem diſtincta (§. 142. 183. *Ontol.*), quæ cum ſimul ſumta anima ſint, erunt ejusdem partes (§. 341. *Ontol.*): quod utique abſurdum *per demonſtrata.* *Unicitas vis animæ.*

Patebit quoque deinceps unam animæ vim modificationibus animæ omnibus explicandis ſufficere, ac præter neceſſitatem fingi plures. Præterea nectuntur difficultates inextricabiles præter omnem rationem & nulla prorſus neceſſitate urgente. Etenim neceſſe eſt, ſi quidem vires plures a ſe invicem diverſæ in anima inſint, ut una alteri reſiſtat interea, dum ipſa agit, & alterum ad agendum determinet, ut modificationes animæ aliæ ex aliis naſcantur & per ſe invicem explicabiles ſint. Quantæ hic naſcantur difficultates non tollendæ, niſi admittantur qualitates occultæ, experietur, quicx diverſis animæ

viribus modificationes ejus explicare voluerit. Ex ſequentibus autem patebit, quam ſint omnia plana & perſpicua, ſi a ſimplicitate animæ non recedas. Sumimus in demonſtratione, vim concipi debere per modum prædicati primitivi, quod rationem nullam poſtulat, cur inſit: id quod vi notionis ipſius vis ſumere licet, propterea quod in ea continetur ratio ſufficiens actualitatis eorum, quæ in anima contingunt (§. 722. *Ontol.*). In Pſychologia rationali, in qua ratio reddenda eſt eorum, quæ animæ inſunt, aut non inſunt (§. 4.), ſumere hoc licebat per modum hypotheſeos (§. 129. *Diſc. prælim.*): ſed non opus eſt ut absque probatione ſumatur, quod probari poteſt.

§. 58.

Continua ſtatus animæ mutatio.

Status animæ continuo mutatur. Datur enim in anima vis (§. 53.), adeoque ſtatus ejus continuo mutatur niſi aliquid ei reſiſtat (§. 729. *Ontol.*). Vis vero illa nonniſi unica eſt (§. 57.). Quare cum in eo contineatur ratio ſufficiens actualitatis, actionis, ſeu modificationum animæ (§. 722. *Ontol.*), non ſimul in eadem contineri poteſt ratio ſufficiens cur ea non ſequatur (§. 28. *Ontol.*). Sibimetipſi igitur reſiſtere nequit (§. 727. *Ontol.*). Status adeo animæ continuo mutatur.

Patet idem a poſteriori, quando vigilamus. Tum enim nobis conſcii ſumus alias aliasque perceptiones ſibi invicem continuo ſuccedere. Jam cum perceptiones partiales in numero modorum ſint (§. 151. *Ontol.*); ſtatum ejus conſtituunt (§. 705. *Ontol.*). Unde patet, dum vigilamus, ſtatum animæ continuo mutari. In ſomnio idem patet eodem modo: aſt in ſomno quieto, quo nobis rei nullius conſcii ſumus, a poſteriori idem non liquet. Neceſſe igitur eſt ut continuitas mutationis a priori evincatur. Ex probatione, quam dedimus, patet ratio ejus, quod obſervatur.

§. 59.

Status animæ in ſomno quieto.

Dum dormimus, ſed non ſomniamus; anima eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum, ſeu totalium confuſarum. Dum dormimus, ſed non ſomniamus, nobis nec noſtri, nec rerum alia-

Digitized by Google

aliarum extra nos conſcii ſumus: id quod unusquisque in ſe-ipſo quotidie experitur (§. 664. *Log.*). Quoniam vero ſtatus animæ continuo mutatur (§. 58.), quem in variatione perceptionum conſiſtere conſtat (*not. §. cit.*), perceptiones quoque in ſomno continuo variari debent, Neceſſe igitur eſt ut, cum in perceptione totali partiales minime diſtinguamus (§. 11.), totalis perceptio confuſa ſit (§. 39. *Pſychol. empir.*), conſequenter partiales claræ eſſe nequeunt (§. 44. *Pſychol. empir.*). Sunt itaque obſcuræ (§. 30. & ſeqq. *Pſychol. empir.*), & ideo anima eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum.

Quales ſint obſcuræ iſtæ perceptiones, nondum definio. Sufficit conſtare, quod nec in ſomno quantumvis profundo anima ceſſet ab omni actione. Plura patebunt ex inferioribus.

§. 60.

Omnes animæ actiones eadem vi producti.

Eadem vi omnes animæ actiones producuntur. Actiones enim animæ rationem ſufficientem actualitatis in vi agnoſcunt (§. 722. *Ontol.*), adeoque anima eadem ipſis actualitatem impertitur (§. 118. *Ontol.*), conſequenter actiones ſuas producit (§. 690. *Ontol.*). Quamobrem cum vis ejus nonniſi unica ſit (§. 57.); eadem vi omnes ejus actiones producuntur.

Quod hic de anima evincitur, idem de corporibus experientia palam facit. Unica in corporibus vis eſt, quam motricem appellamus (§. 137. *Cosmol.*), & ab ea omnis proficiſcitur mutatio, quæ corporibus accidere poteſt (§. 128. *Cosmol.*). Ita flammæ candelæ accenſæ unica ineſt vis, nempe motrix, quam modo nominavimus, ſed diverſa eadem ſortitur nomina pro diverſitate effectuum, qui ab eadem pendent. Quia lumen diffundit candela ardens, flammæ ejus tribuitur vis illuminandi. Quando calorem ipſius tactu percipimus & corpora eidem admota calefieri obſervamus; vim calefaciendi ei adſcribimus. Et ad alios effectus attenti eidem vim accendendi, comburendi, liquefaciendi aliasque complures aſſignamus. Abſurdus vero videretur, qui vires pro diverſitate effectuum mul-

multiplicaret & phænomenorum rationes in Philoſophia naturali redditurus experiretur, eandem vim motricem diverſis nominibus inutiliter appellari. Idem adeo de anima quoque per omnia valet.

§. 61.

Diverſi effectus vis animæ.

Quoniam anima nunc ſentit (§. 67. *Pſychol. empir.*), nunc imaginatur (§. 92. *Pſychol. empir.*), nunc meminit (§. 175. *Pſychol. empir.*), nunc reminiſcitur (§. 230. *Pſychol. empir.*), nunc ad perceptiones ſuas attendit (§. 237. *Pſychol. empir.*), nunc animum ad eas reflectit (§. 257. *Pſychol. empir.*), nunc abſtrahit (§. 282. *Pſychol. empir.*), nunc notiones format, iudicat & ratiocinatur (§. 325. *Pſychol. empir.*), nunc appetit (§. 580. *Pſychol. empir.*), nunc averſatur (§. 581. *Pſychol. empir.*), nunc libere vult (§. 880. *Pſychol. empir.*), nunc non vult (§. 881. *Pſychol. empir.*), ut adeo animæ ſenſus, imaginatio, memoria, reminiſcentia, attentio, reflexio, facultas abſtrahendi, notiones formandi, iudicandi, ratiocinandi, appetitus ſenſitivus, averſatio ſenſitiva, voluntas & noluntas tribuatur (§§. *cit.*): *anima* igitur *vi eadem nunc ſentit, nunc imaginatur, nunc meminit, nunc reminiſcitur, nunc attendit, nunc reflectit, nunc notiones format, nunc judicat, nunc ratiocinatur, nunc appetit, nunc averſatur, nunc libere vult, nunc non vult.*

Quoniam nihil fit ſine ratione ſufficiente (§. 70. *Ontol.*); ratio quoque dari debet, cur anima nunc potius ſentiat, quam imaginetur vel actum quendam alium edat. Atque hic potiſſimum eſt labor, quo in Pſychologia empirica defungendum. Inquirendum igitur eſt, quænam ſint primæ mutationes ab hac vi pendentes & quomodo inde proficiſcantur ceteræ.

§. 62.

Univerſi repræſentatio in anima.

Anima ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt. Ea enim lex ſenſationum conſtans & invio-

Digitized by Google

inviolabilis eſt: ſi in organo aliquo ſenſorio ab objecto aliquo ſenſibili quædam producitur mutatio; in anima eidem coëxiſtit ſenſatio per illam intelligibi modo explicabilis, ſeu rationem ſufficientem agnoſcens in iſta, cur ſit & cur talis ſit (§. 85. *Pſychol. empir.*). Jam ſenſationes ſunt perceptiones objectorum externorum mutationum organis ſenſoriis inducentium (§. 67. *Pſychol. empir.*), adeoque anima dum ſentit, objecta iſta ſibi repræſentat (§. 24. *Pſychol. empir.*). Et quoniam corpus noſtrum conſtanter in mundo hoc adſpectabile eſt; corpora quoque, quæ eundem componunt (§. 119. *Cosmol.*), conſtanter in corpus noſtrum agunt pro ſitu ejusdem in mundo ſeu univerſo. Patet adeo animam ſibi repræſentare hoc univerſum, ſeu mundum hunc adſpectabilem, pro ſitu corporis organici noſtri in univerſo atque mutationibus convenienter, quas corpora, ex quibus conſtat, in iisdem producunt. Quando dormimus, nihil clare ac diſtincte percipimus (§. 15.). Quoniam tamen anima adhuc eſt in ſtatu perceptionum confuſarum totalium, ſeu obſcurarum (§. 59.); nil obſtat, quo minus adhuc corpus ſuum & quæ idem tangunt obſcure percipiat, adeoque anima iſtam repræſentationem mundi continuet, ut adeo ſine reſtrictione dici poſſit, quod ſibi repræſentet hoc univerſum.

Hæc univerſi in anima repræſentatio extra omnem dubitationem poſita eſt, ut eam negare nemo poſſit. Si cui adhuc dubium videatur, quod de continuatione hujus repræſentationis dicitur; idem evaneſcet in ſequentibus, ubi rationes particulares eorum, quæ in anima contingunt, in medium protulerimus. Neque id dubium alicui moveri debet, quod dixerimus, animam ſibi repræſentare hoc univerſum, cum tantummodo quædam ſibi repræſentet corpora univerſi exiguam admodum particulam conſtituentia. Quodſi enim ad perceptiones ſuas attendat, perſpiciet utique ſe corpora iſta ſemper ſpectare tanquam in continuo & cum mundo connexa. Si qua vero adhuc obſcuritas ſuperſit, ea per ſequentia diſpelletur.

animæ ſupponit in anima perceptiones ſive ſenſuum ope, ſive vi imaginationis productas (§. 237. 257. *Pſychol. empir.*), adeoque utraque non niſi prævia quadam ſenſatione in anima locum habet. Idem eodem modo oſtenditur de intellectu, quo res ſenſui vel imaginationi obvias diſtincte ſibi repræſentat anima (§. 266. 275. *Pſychol. empir.*), ac in ſpecie de abſtractionibus, quibus ea, quæ in perceptione diſtinguuntur, tanquam a re percepta ſejuncta intuemur (§. 282. *Pſychol. empir.*). Supponit itidem tam notio, quam judicium intuitivum perceptiones præſentes (§. 331. & §. 343. *ac ſeqq. Pſychol. empir.*); omnis autem ratiocinatio a judicio quodam intuitivo ortum trahit (§. 354. *& ſeqq. Pſychol. empir.*). Atque adeo patet mutationes ad facultatem cognoſcendi referendas a ſenſatione quadam præſente oriri.

Porro cum voluptas ac tædium ſupponant ideam quandam rei præſentem ſive vi ſenſuum, ſive imaginationis (§. 511. 518. *Pſychol. empir.*), & appetitus feratur in objectum pro ratione boni in eadem percepti (§. 579. *Pſychol. empir.*), averſatio vero animam eb eodem reclinet pro ratione mali in eodem percepti (§. 581. *Pſychol. empir.*), conſequenter & ille, & hæc ſupponat quandam rei perceptionem præſentem, omnes autem perceptiones præſentes vel ſint a ſenſu, vel inde pendeant vi imaginationis *per antea demonſtrata*; appetitiones quoque & averſiones nullæ in anima dantur niſi ſenſatione quadam prævia.

Idem quoque experimur a poſteriori obſervantes perceptiones a ſenſu inchoatas continuari vel vi imaginationis, vel vi ratiociniorum atque ex iis naſci appetitiones ac averſiones: quemadmodum ex Pſychologia empirica manifeſtum eſt, Pſychologiæ quoque rationalis tractatio idem uberius confirmabit dependentiam mutationum mentis a ſe invicem clariſſime demonſtrans.

§. 65.

Digitized by Google

§. 65.

Quoniam mutationes omnes, quæ in anima contingunt, a ſenſatione originem ducunt (§. 64.); *primum, quod ab anima producitur, ſunt ſenſationes*, & cum ex iis porro intelligatur, cur ceteræ mutationes, quæ easdem conſequuntur, hæ potius ſint, quam aliæ, adeoque rationes earundem in iſtis contineantur (§. 65. *Ontol.*), etſi ſæpius tantummodo remotæ, quia immediatæ ex phantasmate quodam peti poſſunt; *mutationes ceteræ a ſenſationibus dependent* (§. 151. *Ontol.*). *Primum quod vi animæ producitur & unde pendent cetera.*

Quæ propoſitionem præcedentem a poſteriori illuſtrant; eadem præſentem, ejus corollarium, una confirmant.

§. 66.

Eſſentia animæ conſiſtit in vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata. Etenim hæc vis primum eſt, quod de anima concipitur, & unde pendent cetera, quæ eidem inſunt (§. 65.). Eſſentia igitur animæ in eodem conſiſtit (§. 168. *Ontol.*). *Eſſentia animæ in quo conſiſtat.*

Qui eſſentiam animæ cognoſci poſſe negant, aut quid ſibi velit eſſentia non ſatis intelligunt, aut ad vim animæ repræſentativam univerſi ac mutationum ceterarum dependentiam ab eadem animum non advertunt.

§. 67.

Natura animæ in eadem vi repræſentativa conſiſtit. Vi enim hac animæ actuantur omnia, quæcunque per facultates animæ poſſibilia ſunt (§. 55.). Quare cum per naturam animæ intelligatur principium mutationum in anima eidem intrinſecum, quemadmodum per naturam univerſi intelligimus principium mutationum in mundo eidem intrinſecum (§. 503. *Cosmol.*), principium vero mutationum ſit vis (§. 870. *Ontol.*) & in anima, quæ datur (§. 53.), vis univerſi repræſentativa *Natura animæ in quo conſiſtat.*

tio majora ſunt, non admitteret in triangulo niſi latera, cum tamen etiam inſint anguli & ab his non minus, quam ab iſtis pendeant mutationes ac proprietates trianguli. In utroque nimirum caſu objectionem proferens palam facit, ſe vel ignorare, quid ſibi velit, rationem unius inexiſtentis contineri in alio inexiſtente, ſive quatenus poſſibile, ſive quatenus actu eſt, aut quoad utrumque, vel ſaltem ad id animum non advertere. Noſtrum vero eſt oſtendere, quod in vi iſta limitata univerſi repræſentativa ratio ſufficiens earum mutationum, quæ in anima contingunt, contineatur. Et id potiſſimum eſt, quod nobis in tractatione præſente incumbit negotium.

§. 70.

Supernaturale in anima quid ſit.

Supernaturale in anima eſt, cujus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt, non continetur. Etenim cum vis iſta ſit eſſentia & natura animæ (§. 66. 67.), utut diverſo reſpectu (§. 68.); cujus ratio in eadem non continetur, ejus ratio in natura & eſſentia animæ non continetur. Quare cum in genere ſupernaturale illud ſit, cujus ratio ſufficiens in eſſentia & natura entis non continetur (§. 510. *Cosmol.*); ſupernaturale in anima eſſe debet, cujus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt, non continetur.

Eodem ſane ſenſu operationibus Spiritus S. debitæ mutationes in anima dicuntur ſupernaturales, propterea quod per naturam animæ non intelligatur, quod iſtiusmodi mutationes in anima fieri debeant, ſit ita per eſſentiam apparere, quod animæ non repugnent, conſequenter poſſibiles ſint. Cum enim poſſibilitas abſoluta non ſufficiat ad exiſtendum (§. 171. *Ontol.*) ſufficiente autem ratione poſita poni debet actu mutatio animæ (§. 118. *Ontol.*), non ideo ratio ſufficiens ejus in anima continetur, quod in ea poſſibilis intelligatur. Accedit quod poſſibilis intelligatur non naturaliter, ſed ſupernaturaliter, ubi ad poſſibilitatem quoque extrinſecam animum advertis, quatenus nimirum non deficit cauſa mutationis.

§. 71.

Digitized by Google

§. 71.

Quoniam quod ſupernaturaliter accidit in hoc univerſo miraculum dici ſolet (§. 510. *Cosmol.*); *miraculum quoque in anima factum dici debet, quod in eadem ſupernaturale eſt.* *Miraculum in anima quando fiat.*

Tanto minus difficultatis habet præſens propoſitio, quanto certius eſt definitiones nominales arbitrarias eſſe. Si quem tamen vox miraculi offendit, etſi in ſenſu Theologis recepto accipiatur; eum ab hac denominatione abſtinere jubeo. Rerum enim denominationibus nulla ineſt veritas. *Matthias Martinius* in Lexico Philologico: *Miraculum*, inquit, *opponitur operi naturali & conſueto. Et tunc dicitur id, quod præter ordinem totius creatæ naturæ contingit: ut, ſi lapis ſurſum moveatur, nulla creatura motus. Clarius ſic deſcribitur: Miraculum eſt actio Dei, vere evidens & ſimpliciter mirabilis, præter totius creatæ naturæ ordinem edita.* Ipſe autem hanc definitionem uberius explicans inter alia monet, ſe per actionem ſimpliciter mirabilem intelligere eam, cujus cauſa naturalis nulla, neque interna, neque externa apparet. Addit talia opera eſſe omnibus creaturis impoſſibilia & inimitabilia. Quodſi ſtricte inhæreas huic ſignificatui inter naturale & ſupernaturale non datur aliquod intermedium, niſi ſupernaturale per extrinſecas differentias in ſpecie diſtinguere velis, veluti quod quædam fiant uſitato modo in natura & eccleſia; alia inuſitato, & ad poſteriora ſignificatum miraculi reſtringere. Præſtat tamen intrinſecis deficientibus differentiis entia præter neceſſitatem non multiplicari. Sed de voce cum nemine litigabimus, modo in re conveniamus.

§. 72.

Miraculum aut, ſi mavis, mutatio ſupernaturalis non contradicit eſſentiæ illius animæ, in qua contingit, ſeu talis mutatio ſupernaturalis, qualis contingit, in ea anima, in qua contingit, poſſibilis. Pone enim miraculum contradicere eſſentiæ illius animæ, in qua contigit, ſi fieri poteſt. Erit igitur abſolute impoſſibile (§. 79. *Ontol.*), conſequenter exiſtere nequit *Intrinſeca miraculi poſſibilitas.*

Digitized by Google

(§. 132. *Ontol.*): quod cum hypotheſin evertat, quia illud actu contingere ſumimus, patet id eſſentiæ animæ, in qua contingit, non contradicere, adeoque in eadem poſſibile eſſe (§. 85. *Ontol.*).

Miraculum adeo, ſeu ſupernaturale quemadmodum in mundo materiali (§. 517. *Cosmol.*); ita quoque in anima non ex poſſibilitate ejus, quod contingit, ſed ex ſola actualitate agnoſcitur.

§. 73.

Miraculum quando in anima contingat.

Si miraculum ſeu effectus ſupernaturalis in anima contingit, naturales deficiunt cauſæ actum ejus, quod poſſibile eſt, determinantes. Etenim ut aliquid exiſtat, præter poſſibilitatem aliud quid adhuc requiritur (§. 173. *Ontol.*). Ponamus adeo eſſe in anima, vel alio ente finito, ſi fieri poſſit, rationem ſufficientem actualitatis quoque ejus, quod in eadem contingit, non tantummodo per eſſentiam ejus poſſibile intelligi. Erit igitur id, quod in anima contingit, naturale quid (§. 69.), minime autem miraculum (§. 70. 71.): quod cum hypotheſin evertat, ratio ſufficiens ejus, quod in anima contingit, nec in anima nec in ente quodam finito alio (ſi quidem id in animam agere poſſe ſumatur) continetur, conſequenter cauſa naturalis deficit (§. 881. *Ontol.*).

De miraculo adeo ſeu effectu ſupernaturali in anima judicaturus perpendere debet, quænam ad actualitatem ejus determinandam requirantur, ut appareat quomodo iſtiusmodi effectus in eadem contingere poſſit: ut adeo palam ſit quantum ad evincendam veritatem miraculi in anima facti ſeu effectus ſupernaturalis in eadem conſpicui, conferat Pſychologia, præſertim rationalis, utpote cujus eſt tradere rationes ſufficientes eorum, quæ in anima contingunt (§. 4.). Quicquid enim in anima naturale eſt, id ad diſtinctas notiones revocare debet Pſychologia.

§. 74.

Digitized by Google

§. 74.

Quod naturale in anima eſt, idem erit ſupernaturale ſeu miraculoſum, ſi deficiente cauſa naturali ſufficiente contingit. Quoniam enim miraculum eſt mutatio in anima poſſibilis (§. 72.), ſed quæ, dum contingit, non agnoſcit cauſam naturalem ſufficientem (§. 73.), adeoque ab actualitate habeat mutatio, quod miraculum, ſeu ſupernaturale dici poſſit; ideo non obſtat, quo minus hoc tempore miraculum ſeu ſupernaturale ſit, quod alio naturale fuerat eritque. Quamobrem ubi deficit cauſa naturalis ſufficiens, miraculum ſeu ſupernaturalis quædam mutatio utique erit. *Quomodo effectus naturalis in miraculum abeat.*

Idem plane obtinet in mundo materiali (§. 519. *Cosmol.*), & miracula hujus generis, de quibus præſens loquitur propoſitio, mirifice illuſtrantur per ea, quæ in mundo materiali ad idem genus referri debent. E. gr. in mundo materiali poſſibile eſt ut pluat, nec pluviam habere vulgo cauſam naturalem, quando pluit, ignotum eſt. Sed ponamus cœlum eſſe ſudum & Solanum advehere ex improviſo nubes imbre gravidas, in quem reſolutæ deſtillant, dum teſte barometro aër gravior evadit. Ecquis non videt imbrem hunc eſſe miraculoſum, cum Solanus nunquam advehat ſed, ubi a tempeſtate pluvia primum ſpirat, tantummodo revehat nubes, nubes autem diſſolvi ac per atmoſphæram diſſipari conſtet, dum gravior evadit. Habemus adeo effectum eundem nunc miraculoſum, qui alias naturalis eſt, deficientibus jam cauſis naturalibus qui alias adſunt. Similiter in anima poſſibilis eſt habitus linguis exoticis ſenſa ſua exprimendi; ſed is quemadmodum ceteri omnes non acquiritur niſi præviis crebris exercitiis (§. 430. *Pſychol. empir.*). Quodſi ergo ponamus habitum hunc absque ullo exercitio prævio in anima hominis in inſtanti oriri; ratio actualitatis nulla dabitur in anima, deficiente cauſa naturali ejus acquirendi. Erit adeo in hoc caſu miraculum.

§. 75.

Si actus ſupernaturalis in anima producendus, ab ente *Cauſa actus ſupernatu-*

ralis in anima efficient.

quodam ab anima & a mundo materiali diverſo id fieri debet. Si enim actus ſupernaturalis eſt, ejus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt (§. 70.), adeoque in eſſentia & natura animæ (§. 66. 67), non continetur. Quamobrem cum præter hanc vim alia in anima non exiſtat (§. 57.) & ab ea actuentur, quæcunque per facultates ejusdem in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 55); ratio actus ſupernaturalis in anima ſufficiens minime continetur, adeoque anima ipſa cauſa ejusdem efficiens eſſe nequit (§. 886. *Ontol.*). Erit igitur ens ab anima diverſum (§. 183. *Ontol.*).

Ponamus jam hoc ens ab anima diverſum eſſe corpus quoddam in mundo materiali exiſtens (§. 119. *Cosmol.*). Quoniam corpora vi activa, quam habent (§. 142. *Cosmol.*), adeoque motrice (§. 137. *Cosmol.*) agunt, nec agunt niſi in contiguum (§. 128. *Cosmol.*); corpus iſtud in animam noſtram agera non poſſet, niſi mediante corpore noſtro, conſequenter quatenus mutationes inducit organo ſenſorio cuidam, cum præter mutationum in organo ſenſorio & in mente coëxiſtentiam (§. 948. *Ontol.*) alia mentis a corpore dependentia non obſervetur. Quamobrem hac actione corporis non poneretur in anima niſi perceptio, qua ipſum tanquam extra animam repræſentatur (§. 948. *Ontol.*) Mutatio igitur in anima contingens explicabilis per vim repræſentativam univerſi, quam habet (§. 62.), conſequenter naturalis animæ foret (§. 69.): quod cum hypotheſi repugnet, corpus nullum in anima mutationem ſupernaturalem producere valet. Erit igitur ens iſtud a mundo materiali diverſum (§. 183. *Ontol.*).

Sume corpus aliquod in mundo immediate in anima producere mutationem quandam ſupernaturalem diverſo prorſus modo ab eo, quem modo expoſuimus. Cum in corpore alia vis activa præter motricem non datur, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ de eſſentia & natura corporum capite integro

Digitized by Google

gro in Cosmologia demonſtrata ſunt; admittenda erit in corpore, quod in animam agit, actio quædam per ejus vim activam ſive naturam (§. 145. *Cosmol.*) & eſſentiam minime explicabilis, conſequenter cujus in ipſo corpore ratio ſufficiens nulla datur (§. 56. *Ontol.*). Erit adeo actio iſta caſus purus (§. 94.) *Cosmol.*): qui cum impoſſibilis ſit (§. 95. *Cosmol.*), nec per miraculum in corpore ſingi poſſit, cum actio alias iſta miraculoſa in corpore agente talis, qualis ſupponitur, poſſibilis eſſe deberet (§. 517. *Cosmol.*); actio immediata corporis cujusdam in mundo exiſtentis in animam admitti nequit. Quamobrem ratum manet, animæ mutationem ſupernaturalem induci non poſſe niſi ab ente, quod diverſum eſt a mundo materiali.

Ratiocinandum eſt ex ideis rerum, quas habemus, ac inde abſtractis notionibus, alias enim concedenda erit unicuique libera fingendi poteſtas. Sane quod hanc poteſtatem ſibi communiter arrogent qui philoſophantur, plurima in philoſophiam monſtra introducuntur. Et admiſſa hac poteſtate, nihil erit tam firmum, quin cum aliqua ſpecie impugnari & in incertitudinem adduci poſſit. Sed cum iſtiusmodi hominibus nihil nobis negotii eſt. Ceterum dum in demonſtratione indirecta ſumimus. mediante corpore noſtro corpus quoddam aliud in animam agere poſſe, non ideo ſupponimus influxum corporis in animam phyſicum tanquam verum; ſed eundem in dubio adhuc relinquimus, donec inferius diſcutiatur, quid de eodem ſit ſentiendum. In Pſychologia autem in medio relinquimus, utrum dentur mutationes ſupernaturales in anima, nec ne. Cum enim non tractemus niſi ea, quæ ad philoſophicum ſpectent forum, in iis acquieſcimus, quæ naturalia ſunt; quæ theologici ſunt fori ad Theologiam remittimus. Sufficit in philoſophia tradi principia, quæ ad iſtiusmodi mutationes ſupernaturales defendendas ſufficiunt. Quæ enim naturalia non ſunt, rationis ſphæram transcendunt. Quatenus tamen eidem non repugnant, poſſibilitas eorum abſoluta agnoſcitur: id quod ad defenſionem ſufficit, cum eas tanquam falſas rejicere non poſſit, niſi qui impoſſibilitatem demonſtrare

valet. Quamobrem ubi poſſibilitas evicta eſt, conatum impoſſibilitatem demonſtrandi irritum eſſe patet. Miſſis igitur iis, quæ ſupernaturalia ſunt, ad naturalia explicanda progredimur.

§. 76.

Vis animæ regulis adſtricta.

Vis animæ in actuandis iis, quæ per facultates ipſius poſſibilia ſunt, certas obſervat leges. Quando enim anima ideas ſenſuales producit, legem tenet ſenſationum (§. 85. *Pſychol. empir.*). Quando phantasmata producit, legem ſequitur imaginationis (§. 117. *Pſychol. empir.*). Memoriæ quid mandatura certa tenetur lege (§. 179. *Pſychol. empir.*); nec minus ad legem ſeſe componere debet, ubi cujusdam reminiſcitur (§. 231. *Pſychol. empir.*). Similiter in formandis notionibus (§. 326. *& ſeqq. Pſychol. empir.*), in condendis judiciis (§. 343. *& ſeqq. Pſychol. empir.*) in ratiociniis præſcriptas ſibi leges obſervat (§. 354. *& ſeqq. Pſychol. empir.*), ut adeo intellectus operationes ad certas leges exigantur. Denique appetitus quoque & averſationis lex datur (§. 904. 907. *Pſychol. empir.*), quam anima in appetendo & averſando violare nequit. Jam cum in anima non ſit, quod non a ſenſu, imaginatione, memoria, intellectu & appetitu ſenſitivo atque rationali cum averſatione ſenſitiva & rationali pendeat, quemadmodum ex Pſychologiæ empiricæ tractatione palam fit, ſi ſingula ad experientiæ normam exigantur, vel vice verſa quæ in anima obſervamus & quorum antea obſervatorum recordamur, ea ad Pſychologiæ empiricæ capita referimus; vis animæ, qua actuantur per facultates ejusdem poſſibilia (§. 55.), certis legibus adſtricta eſt.

In eo convenit vis animæ cum vi corporum, quod utraque ad certas leges adſtringatur. Quemadmodum enim ex Pſychologia empirica hic oſtendimus, dari perceptionum, operationum mentis & appetitus leges; ita ex Cosmologia palam eſt dari leges motus (§. 309. 346. 350. 455. & ſeqq. 470. 475 502. *Cosmol.*)

§. 77.

Digitized by Google

§. 77.

Rationes quomodo reddantur eorum quæ animæ inſunt.

Ex vi animæ in ſe conſiderata tantummodo ratio reddi-tur in genere actualitatis perceptionum ac appetituum; ex legi-bus vero quibus adſtringitur, reddenda eſt earundem ratio ſpe-cialis. Nimirum vis animæ in ſe conſiderata non exhibetur niſi ſub ſchemate vis perceptivæ (§. 68.), adeoque per eam non intelligitur, niſi quod continuo aliæ aliæque perceptiones, conſequenter etiam appetitus, quas ex perceptionibus naſci conſtat (§. 904. *Pſychol. empir.*), & inferius clarius docebitur, ad actum perducantur (§. 729. *Ontol.*), adeoque nonniſi actualitatis perceptionum variantium ac appetituum ratio in ea continetur (§. 56. *Ontol.*).

Enimvero cum nihil ſit ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit quam non ſit (§. 70. *Ontol.*); ratio etiam adſit neceſſe eſt, cur hæ potius actuentur perceptiones, quam aliæ, & cur tales potius ſint, quam aliæ. Quare cum eadem ex vi in ſe conſiderata dari non poſſit *per demonſtrata*; ex legibus, quas obſervare tenetur, reddenda erit. Immo eas inde reddi poſſe patebit ex ſequente pertractatione.

Hic denuo analogia intercedit inter vim motricem corporum & vim perceptivam animæ. Etenim ex illa quoque non reddi poteſt in ſe conſiderata ratio niſi generalis actualitatis mutationum; ratio vero ſpecialis motuum ac pendentium inde mutationum ex motuum legibus derivatur. Quemadmodum itaque ad vim motricem non provocamus niſi in generali phænomenorum explicatione; ita quoque nonniſi in generalibus ad vim animæ perceptivam provocamus. Ubi vero ad ſpecialia deſcenditur, ad leges vis illius perceptivæ & animæ eſſentiam confugiendum. Quæ hic dicuntur, ex ſubſequentibus clarius eluceſcent.

§. 78.

Lex ſenſa-tionum.

Lex ſenſationum continet determinationes eſſentiales ani-mæ.

tionum qualis ſit.

mæ. Lex enim ſenſationum hæc eſt propoſitio: Si in organo aliquo ſenſorio ab objecto aliquo ſenſibili quædam producitur mutatio; in mente eidem coëxiſtit ſenſatio per illam intelligibili modo explicabilis ſeu rationem ſufficientem, cur ſit & cur talis ſit, in illa agnoſcens (§. 85. *Pſychol. empir.*). Lex adeo iſta determinat objectum, quod percipi debet, & una modum, quo percipi debet. Quamobrem cum vis animæ repræſentativa, in qua eſſentia ejus conſiſtit, limitetur materialiter ſitu corporis ſui organici in univerſo, & formaliter conſtitutione organorum ſenſoriorum (§. 66.), adeoque determinationes eſſentiales redeant ad determinationem objecti, quod percipiendum, nempe ejus, quod vi ſitus corporis in univerſo agere in organum ſenſorium poteſt, & determinationem modi, quo percipitur, nimirum qualis eſt mutatio in organo ſenſorio producta (§. 62); lex ſenſationum continet animæ eſſentiales determinationes.

Quoniam omnia illa, quæ enti conveniunt, ſi non rationem ſufficientem; attamen ejus aliquid in eſſentia entis agnoſcunt; a lege ſenſationum aliquo modo pendent mutationes animæ ceteræ omnes a ſenſationibus diverſæ. Aliquid ejus jam apparet ex ortu omnium operationum animæ a ſenſatione (§. 64.): pleniſſimam vero lucem id ipſum conſequetur ex ſubſequente tractatione, ex qua eluceſcet dependentia omnium mutationum ceterarum in anima a ſenſationibus.

§. 79.

Vis perceptiva animarum a vi motrice corporum diverſa.

Vis perceptiva animarum a vi motrice corporum prorſus diverſa eſt. Ex vi enim perceptiva naſcuntur perceptiones & appetitus in anima ceteræque ipſius actiones per leges perceptionum & appetituum, quas paulo ante (§. 76.) enumeravimus: ex vi autem motrice corporum naſcuntur eorundem motus ſecundum leges motus, quas in Cosmologia exhibuimus quarumque (*not. §. cit.*) mentionem injecimus. Jam vero regulæ motus ita comparatæ ſunt, ut per eas perceptiones & appeti-

petitiones explicari nequeant; regulæ autem perceptionum ac appetituum ſunt iſtiusmodi, ut per eas motus intelligi non poſſint: id quod ex regularum iſtarum contemplatione exemplo apparet. Prima ſane lex motus eſt: corpus unumquodque perſeverare in ſtatu ſuo quieſcendi vel movendi uniformiter in directum, hoc eſt, eadem celeritate & ſecundum eandem directionem, niſi a cauſa externa ſtatum ſuum mutare cogatur (*§.* 309. *Cosmol.*). Enimvero naſcuntur in anima perceptiones aliæ ex aliis non modo vi imaginationis (*§.* 117. *Pſychol. empir.*) & eidem ſeſe adjungentis facultatis fingendi (*§.* 144. 145. *Pſychol. empir.*), verum etiam vi operationum intellectus (*§.* 325. *& ſeqq. Pſychol. empir.*); naſcuntur etiam appetitiones & averſationes, volitiones ac nolitiones ex perceptionibus (*§.* 904. 907. *Pſychol. empir.*). Ideo animæ decreto mutatur ſitus corporis, ut alia in organum ſenſorium agant corpora ſenſationesque mutentur (*§.* 65. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum mutatis perceptionibus ac appetitionibus averſationibusque animæ ſtatus ejusdem mutetur (*§.* 709. *Ontol.*); ſtatus animæ mutatur propria ipſius vi nulla requiſita cauſa externa. Atque adeo patet animam non perſeverare in eodem ſtatu percipiendi & appetendi, vel averſandi, donec a cauſa externa eundem mutare cogatur, quemadmodum in corporibus accidit, conſequenter legem primam motus corporum, quam in Cosmologia (*§.* 309.) protulimus, non inſervire mutationibus animæ, quemadmodum corporum explicandis. Et idem eodem modo oſtendi poterat de legibus motus aliis, quemadmodum animum ad eas advertenti facile apparet. Ex adverſo omnes leges perceptionum & appetitus atque averſationis, quas in Pſychologia empirica in medium produximus, non loquuntur, niſi de ortu perceptionum ex aliis perceptionibus præexiſtentibus & appetitionum atque averſionum ex iisdem. Enimvero in motu non ſpectatur niſi celeritas & directio,

quemadmodum experientia obvia intelligitur. Celeritates autem cum perceptionibus, appetitiones atque averſiones cum directionibus eadem non ſunt, ſi vel maxime quidpiam analogi fingere velis, neque illæ per leges perceptionum, neque hæ per leges appetitus atque averſationis explicari poſſe patet. Lex imaginationis eſt: ſi qua ſemel percepimus & unius perceptio denuo producatur, imaginatio producit & alteram (§. 117. *Pſychol. empir.*), atque phantasmata minus clara ſunt ideis ſenſualibus (§. 96. *Pſychol. empir.*), quæ ab imaginatione producuntur (§. 93. *Pſychol. empir.*). Quodſi vero vel maxime celeritatem cum claritate perceptionum componas; nihil tamen in lege imaginationis præſidii deprehendes ad celeritatum in mobili mutationem explicandam: immo obſtat lex motus, de qua modo oſtendimus, quod ad animam transferri nequeat, quippe quæ celeritatis immutationem ſeu diminutionem in mobili non admittit ſine cauſa externa, qualis in phantasmatis producendis non requiritur, ut nihil dicamus de eo, quod in eodem mobili diminuatur celeritas, hic vero claritas minor inſit non eidem perceptioni perſiſtenti, ſed diverſæ recenter demum productæ. Abunde igitur patet vim motricem ſubſtitui minime poſſe vi perceptivæ, nec vim perceptivam vi motrici ſalvis modificationum regulis. Diverſæ adeo ſunt vires (§. 183. *Ontol.*).

Quodſi quis excipiat, leges cogitationum ſeu percipiendi ac appetendi vel averſandi tanquam regulas ſpeciales ex legibus indeque pendentibus regulis motus tanquam generalioribus deduci; is affirmat quæ probare nunquam poterit. Faciat enim hujus deductionis periculum, qui tam facilis eſt in aſſerendo; non dubito fore ut intelligat ſe omni conatu nihil agere. Materialiſtæ multa fumunt, ſed non probant. Quodſi ad affirmandum non adeo forent proclives; lubricum Materialismi fundamentum protinus animadverterent.

§. 80.

Digitized by

§. 80.

Anima a corpore prorſus diverſa eſt. Anima enim habet vim perceptivam (§. 63.): in qua cum eſſentia ejus conſiſtat (§. 66.), ab eadem inſeparabilis eſt (§. 300. *Ontol.*). Corpus inſtruitur vi motrice, quæ cum in corpore ex ſubſtantiis ſimplicibus reſultet (§. 180. *Cosmol.*), conſequenter a viribus, quibus elementa prædita ſunt (§. 196. *Cosmol.*), non minus a corpore inſeparabilis eſt quam vis perceptiva ab anima. Enimvero vis perceptiva prorſus diverſa eſt a motrice (§. 79.), ut adeo ſalva utraque ſubſtantia una alteri ſubſtitui nequeat (§. 183. *Ontol.*). Anima igitur a corpore prorſus diverſa eſt (§. *cit. Ontol.*). *Diverſitas animæ a corpore.*

Equidem diverſitatem animæ a corpore jam in ſuperioribus evicimus (§. 44.), ac inde materialismum ſubvertimus (§. 50.). Quoniam tamen ipſa experientia convictus didici, quod dudum in genere rationibus confirmatus admiſeram, diverſitatem animæ a corpore ſæpe facilius intelligi ex diverſitate vis activæ in anima & vis motricis in corporibus, propter diverſitatem legum, juxta quas ipſæ modificantur, quam ex repugnantia cogitationum cum corpore vel materia; non inconſultum mihi viſum fuit propoſitionem præſentem, non obſtante ſuperiori (§. 44.), hic apponi.

§. 81.

Facultates animæ eidem non inſunt, niſi quatenus vis perceptiva ſeu univerſi repræſentativa diverſo modo modificabilis. Facultates enim animæ ſunt potentiæ activæ ejusdem (§. 29. *Pſychol. empir.*). Quare cum ſint nudæ agendi poſſibilitates (§. 716. *Ontol.*); animæ tribuere diverſas facultates idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut diverſæ eidem inexiſtant actiones, conſequenter mutationes intrinſecæ ſtatus diverſæ in eadem actu contingant (§. 713. *Ontol.*). Ita animæ tribuere facultatem ſentiendi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe, ut anima percipiat objecta externa mutationem organis ſenſoriis qua talibus *Inexiſtentia Facultatum.*

libus inducentia, convenienter mutationi in organo factæ (§. 67. *Pſychol. empir.*). Animæ tribuere facultatem imaginandi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut producat perceptiones rerum ſenſibilium abſentium (§. 92. *Pſychol. empir.*). Animæ tribuere facultatem fingendi idem eſt ac affirmare poſſibile eſſe ut phantasmatum diviſione ac compoſitione rei ſenſu nunquam perceptæ phantasmata producat (§. 144. *Pſychol. empir.*). Et eodem modo ſeſe res habet cum facultatibus ceteris, ipſa etiam facultate appetendi & averſandi: tribuere enim animæ facultatem appetendi & averſandi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut anima inclinetur ad objectum pro ratione boni in eodem percepti (§. 579. *Pſychol. empir.*) & ab eodem recline-tur pro ratione mali in eodem percepti (§. 581. *Pſychol. empir.*). Neceſſe vero eſt ut detur ratio ſufficiens, cur talia in anima poſſibilia ſint (§. 70. *Ontol.*). Quare cum in eſſentia contineatur ratio eorum, quæ præter eam enti vel conſtanter inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 167. *Ontol.*); animæ autem eſſentia in vi, qua prædita eſt (§. 53.), conſiſtat (§. 66.): per vim iſtam intelligi debet, cur talia in anima poſſibilia ſint (§. 56. *Ontol.*), quatenus ſcilicet ad tales potius, quam alias perceptiones, tali potius quam alio ordine actuandas reſtringitur (§. 68.). Tribuuntur itaque animæ tales facultates, quia poſſibile eſt ut talia per vim ejusdem diverſis legibus obtemperantem actuentur. Quoniam vis conſtanter durat (§. 300. *Ontol.*) utpote eſſentia & naturæ ejus (§. 66. 67), perdurabile quid eſt (§. 766. *Ontol.*). Et quia actiones ejus continuo variantur perceptionibus aliis ſuccedentibus aliis, appetitionibus item aliis & averſionibus in locum aliarum ſucce-cedentibus; perceptiones & appetitiones ac averſiones ſingulares in modorum numero ſunt (§. 151, *Ontol.*), conſequenter quatenus iſtæ variantur vis animæ modificatur (§. 704. *Ontol.*) & quatenus poſſibiles, vis eadem modificabilis §. 764. *Ontol.*). Liquet igitur, quatenus vis animæ modificabilis, eatenus ipſi tribui facultates & di-

Digitized by Google

& diversas quidem tribui, quatenus modificationes non per eandem, sed diversas leges explicabiles sunt, consequenter quatenus vis animæ diverso modo modificabilis.

Modus, quo facultates animæ insunt, probe expendendus, ne fingamus, quæ non sunt, nec ex notionibus imaginariis difficultates nectamus. Eodem nimirum modo facultates animæ insunt animæ, quo possibilitates agendi seu activæ corporis potentiæ insunt corpori, aut vi ejusdem motrici inesse intelliguntur, & figurarum mutabilitas inest materiæ, immo quælibet modi mutabilitas corpori. Ita aër condensari potest, & condensabilitas est condensationis possibilitas. Quo igitur modo hæc inest aëri; eodem modo facultas animæ eidem inesse intelligitur. Similiter lapis calefieri potest. Hæc calefiendi potentia quo modo inest lapidi, eodem modo facultas quælibet animæ inest animæ. Elater aëris intendi potest. Ista intensibilitas quomodo vi elasticæ inest; eodem quoque modo facultas animæ quævis eidem inesse intelligenda venit. Probe expendendus est modus, quo modorum possibilitates insunt rebus materialibus seu corporibus, nempe quatenus per ea, quæ corpori actu insunt, vel tanquam actu inexistentia ponuntur, aliud quid in eodem esse posse intelligitur, quia istis positis in actu, hæc ponenda sunt in potentia. Quodsi enim exemplis specialibus notionem istam tibi familiarem reddideris; tanto clariora quoque tibi erunt, quæ de modo, quo facultates animæ eidem insunt, in præsente propositione docentur. Huc autem spectant tanquam notiones directrices, quæ de ratione modorum & possibilitatis eorundem in Ontologia tradidimus (§. 160. 164. 165 *Ontol.*).

§. 82.

Facultates igitur *animæ non concipiendæ instar entium diversorum, quæ actu dantur in anima & perdurant, & quæ per actiones & passiones, quæ ab ipsis proficisci observantur, modificantur.* Finge enim hæc ita esse habere: erunt facultates istæ entia perdurabilia (§. 766. *Ontol.*) & modificabilia (§. 764. *Ontol.*), consequenter substantiæ (§. 768. *Ontol.*). Et quoniam

Notio facultatum animæ spuria.

niam diverſæ ſunt *per hypoth.* diverſæ erunt ſubſtantiæ. Anima igitur erit plurium ſubſtantiarum aggregatum, conſequenter ſubſtantia compoſita (§. 794. *Ontol.*): quod cum ſit abſurdum (§. 48.), facultates quoque animæ non concipi poſſunt inſtar entium diverſorum, quæ in anima perdurant & modificabilia ſunt.

Non ignoro equidem, vulgo facultates ita fingi, ſed notione imaginaria, non reali (§. 110. *Ontol.*), quæ ſi intra limites ſuos coërceatur, ſubinde in philoſophia reali ad facilitandam demonſtrationem & quæſiti inveſtigationem ſubſtitui poteſt. Quodſi vero pro reali accipiatur, naſcuntur difficultates circa ſimplicitatem animæ & ex iis aliæ propullulant, nec videre licet, quomodo ſine extenſione concipi poſſit anima: id quod in argumento de immortalitate animæ plurimum negotii facefſit. Immo quamdiu notionem imaginariam cum reali confuderis; nihil in Pſychologia rationali efficies, ſed continuis difficultatibus iisque inextricabilibus urgeberis, ut certo tramite progredi minime liceat.

CAPUT II.

De Facultate ſentiendi, ſive ſenſu.

§. 83.

Senſationes quales ſint.

Senſationes animæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici. Dum enim ſentimus objecta externa nobis repræſentamus, quæ mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducunt (§. 67 *Pſychol. empir.*). Conſtat vero obvia unicuique momentis ſingulis experientia, objecta iſta eſſe corpora. Quamobrem cum ſentimus, corpora nobis repræſentamus. Jam corpora ſunt entia compoſita (§. 119. *Cosmol.*), ideoque dum

Digitized by Google

dum ſentimus, compoſitum quid nobis repræſentamus, conſequenter percipimus (§. 24. *Pſychol empir.*). Quoniam itaque ſenſationes ſunt perceptiones, quarum ratio continetur in mutationibus in organis corporis noſtri qua talibus contingentibus (§. 65. *Pſychol. empir.*), anima vero ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48.); ſenſationes ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici.

Hæc repræſentatio compoſiti in ſimplici maximi momenti eſt. Quoniam enim non repugnat compoſitum in ſimplici repræſentari; ideo animæ poſſibiles ſunt, quippe quarum natura & eſſentia in vi iſta repræſentativa conſiſtit (§. 66. 67.).

§. 84.

Dum ſentimus, compoſitum aliquod præſens in ſimplici repræſentatur. Dum enim ſentimus, ea percipimus objecta, quæ mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducunt (§. 67. *Pſychol. empir.*), conſequenter quæ nobis præſentia ſunt (§. 59. *Pſychol. empir.*). Sed dum ſentimus, compoſitum in ſimplici repræſentatur (§. 83.). Quamobrem dum ſentimus, compoſitum aliquod præſens in ſimplici repræſentatur. *Uberior explicatio anterioris.*

Propoſitio præſens ideo notanda eſt, ut appareat poſthac differentia inter ſenſationes & phantasmata animæ, conſequenter inter imaginationem & ſenſum.

§. 85.

Imago in genere eſt repræſentatio quælibet compoſiti. *Imaginis in genere definitio.*

Definimus hic imaginem in ſignificatu latiſſimo, quem habere poteſt, ne opus ſit eum diſtingui in proprium & metaphoricum, quemadmodum fieri ſolet. Plurimum enim refert in diſciplinis non admitti ſignificatus niſi proprios & abſtineri a metaphoricis.

§. 86.

Quoniam ſenſationes ſunt repræſentationes compoſiti (§. 83.), repræſentationes autem rei, quatenus objective conſidera- *Ideæ ſenſuales imagines ſunt.*

Digitized by Google

deratur, ideæ ſunt (*§. 48. Pſychol. empir.*), & quidem ſenſuales, quæ a ſenſu in anima producuntur (*§. 95. Pſychol. empir.*); *Ideæ ſenſuales imagines ſunt.*

Patet adeo, quo ſenſu admitti poſſit, dari in anima imagines rerum.

§. 87.

Imaginis materialis & immaterialis differentia.

Imago materialis eſt repræſentatio compoſiti in compoſito. Unde *Imago immaterialis* dici poteſt repræſentatio compoſiti in ſimplici. Quemadmodum vero imagines immateriales ideæ vocantur (*§. 86. Pſychol. rat.* & *§. 24. Pſych. emp.*); ita ex adverſo Imagines materiales, quæ vulgo ſimpliciter Imagines appellantur, *Ideæ materiales* dici poſſunt.

Idearum materialium denominatione utemur in inferioribus, nec ea commode carere poſſumus, quemadmodum ex ſequentibus patebit.

§. 88.

Picturæ definitio.

Picturæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſuperficie.

Ita communiter objecta pinguntur in tabula, vel tela expanſa. Pingi tamen quoque poſſunt & ſolent in ſuperficiebus quibuscunque concavis & convexis.

§. 89.

Sculpturæ & Statuæ definitio.

Sculpturæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſolido. Dicuntur in ſpecie *Statuæ*, ſi homines repræſententur. Immo quæcunque imagines corporeæ ſub hac definitione comprehenduntur, veluti quæ ex cera effigiantur.

Noſtrum jam non eſt tradere imaginum materialium differentiam inter ſe; ſed tantummodo exponere differentiam imaginis materialis ab immateriali. Sufficit adeo materiales revocaſſe ad ſua, quæ habent genera, non attentis ſpeciebus, in quas hæc abeunt.

§. 90.

§. 90.

Imagines materiales res intra ſe repræſentant. Imagines enim materiales res repræſentant in compoſito (§. 87.) adeoque quatenus vi compoſitionis ſimilitudinem habent cum repræſentato (§. 195. *Ontol.*). Ita ſtatua repræſentat hominem, quatenus cum figura externa hominis eandem habet. Quoniam itaque compoſitio abſolvitur modo, quo partes quædam invicem unitæ ſunt (§. 533. *Ontol.*), adeoque ad eum ſpectantia in numero determinationum (§. 122. *Ontol.*) & quidem intrinſecarum ſunt (§. 545. *Ontol.*); objectum intra ſubjectum repræſentans repræſentatur. Imagines itaque res materiales intra ſe repræſentant. *Quomodo imagines materiales res repræſentent.*

Specula plana objecta repræſentant in ſe; concava certo in caſu extra ſe. Unde aliquo modo apparet, quid ſit repræſentare in ſe & extra ſe; non tamen prorſus apparet. Specula enim non ſibi, ſed nobis quid repræſentant. Si deeſt oculus, in quem lumen reflexum incidit, ulla nec in ſpeculo, nec extra idem apparet imago. Præſtat igitur ab iſtiusmodi ſimilitudinibus abſtinere, ne, quæ ex notionibus clara ſunt, magis obſcurentur, quam illuſtrentur. Ceterum patet ideas materiales alterius prorſus generis eſſe, quam immateriales imagines, quibus anima ſibi objecta, quarum ſibi conſcia eſt (§. 21.) extra ſe repræſentat. Perperam igitur a Materialiſtis confunduntur, quæ toto cœlo diverſa ſunt.

§. 91.

Ideæ ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant. Ideæ enim ſenſuales vi ſenſationis in anima inſunt (§. 95. *Pſychol. empir.*), conſequenter objecta repræſentant, quæ mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducunt (§. 67. *Pſychol. empir.*). Quoniam igitur ideæ ſenſuales ſunt imagines iſtorum objectorum (§. 86.), imaginem vero non repræſentare objectum conſtat, niſi quatenus ea, quæ in objecto diſtinguuntur, eadem ſunt cum iis, quæ in imagine diſtinguere a ſe invicem licet, conſequenter quatenus imago ſimilis objecto, quod *Idearum ſenſualium repræſentatio cum objecto ſimilitudo.*

Digitized by Google

repræſentat (§. 195. *Ontol.*); ideæ utique ſenſuales objecto, quod repræſentant, ſimiles eſſe debent.

Abſonum videtur admittere, quod ideæ ſenſuales ſint imagines objectorum ſenſibilium, & hoc non obſtante in dubium vocare ſimilitudinem cum prototypo. Imago enim objecto, quod repræſentare debet, diſſimilis non eſt rei illius, ſed alterius cujusdam imago. Maximi autem momenti eſt hanc idearum ſenſualium cum objectis, quæ exhibent, ſimilitudinem intimius perſpicere: id quod ex ſequentibus abunde innoteſcet.

§. 92.

Ideis ſenſualibus quid inſit.

Ideæ ſenſuales non repræſentant niſi figuras, magnitudines, ſitus & motus. Ideæ enim ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91.), & quoniam vi ſenſationis in anima exiſtunt (§. 95. *Pſychol. empir.*), objecta iſta in organum ſenſorium agunt (§. 67. *Pſychol. empir.*), adeoque corpora ſunt (§. 56. *Pſychol. empir.*). Corporibus igitur ſimiles ſunt, conſequenter, quæ ideis ſenſualibus inſunt eadem ſunt cum iis, quæ inſunt corporibus (§. 195. *Ontol.*). Enimvero corpora entia compoſita ſunt (§. 119. *Cosmol.*), adeoque in iis non dantur niſi partes (§. 531. *Ontol.*), quæ cum limitatæ ſint (§. 468. *Ontol.*), figura prædita ſunt (§. 621. *Ontol.*) & quatenus denuo compoſitæ determinatam magnitudinem habent (§. 624. *Ontol.*), quatenus vero jungumtur aliis (§. 140. *Cosmol.*), nec continuum efficiunt, cum alias nulla oriretur in compoſito differentia ab aliis (§. 554. *Ontol.*), determinatum ad ſe invicem ſitum habent (§. 620. *Ontol.*). Quamobrem ideæ ſenſuales, quatenus corpora citra quandam mutationem repræſentant, non repræſentant niſi figuras, magnitudines & ſitus.

Enimvero quatenus mutationi obnoxia ſunt corpora, motui obnoxia ſunt (§. 128. *Cosmol.*). Quamobrem ideæ ſenſuales,

Digitized by Google

ſuales, quatenus corpora exhibent ut mutationem patientiæ, nonniſi motus repræſentant. Atque ita patet, in ideis ſenſualibus non contineri niſi figuras, magnitudines, ſitus & motus.

Quodſi corpuſcula, ex quibus materia alicujus corporis conſtat, fuerint mixta ex diverſis materiis aliis; ea rurſus reſolvuntur in particulas, quæ determinatas habent figuras atque magnitudines ſitumque ad ſe invicem determinatum. Quamobrem in eorum quoque perceptione non continentur niſi figuræ, magnitudines ac ſitus: quod ut ante patet.

Qui mechanicam philoſophiam profeſſi ſunt, dudum agnovere non aliud quid in corporibus ineſſe præter figuras, magnitudines ac ſitus. Nec *Carteſius*, qui eſſentiam corporum in extenſione conſiſtere ſtatuit, diverſam ab hac fovit ſententiam. Immo Atomiſtæ quoque idem admittunt. Quamobrem ſi ſupponitur, perceptionibus noſtris non alias ineſſe debere determinationes, quam quæ rebus inſunt; quod in propoſitione præcedente evicimus; hinc ultro conſequitur non alia percipi quam figuras, magnitudines, ſitus ac motus. Non eſt quod objicias, experientiam contrarium aperte loqui: quæ enim hinc peti poſſunt ad labefactandam propoſitionis præſentis veritatem, ea in fumum abibunt, quamprimum perceptionem confuſam intimius perſpicere licuerit.

§. 93.

Si figuras, magnitudines & motus in iis, quæ percipimus diſtinguimus; ſenſationes diſtinctæ ſunt. Senſationes enim ſunt perceptiones (§. 65. *Pſychol. empir.*). Omnis autem perceptio diſtincta eſt, quatenus in re percepta plura ſigillatim enunciabilia diſtinguimus (§. 38. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in ideis ſenſualibus non inſint niſi figuræ, magnitudines, ſitus ac motus (§. 92.); diſtinctæ erunt ſenſationes, ubi figuras, magnitudines ac motus, adeoque & ſitus in iis, quæ percipimus, diſtinguimus. *Senſationes quatenus diſtinctæ.*

Idem etiam patet a poſteriori. Quodſi enim ea, quæ

Digitized by Google

distincte percipimus, consideremus; patebit nos non deprehendere nisi figuras, magnitudines ac situs, nec non motus, quæ a perceptione confusa absunt ac distincta explicatione tradi possunt. Ceteræ enim qualitates sensibiles nonnisi confuse percipiuntur suoque loco in Physica ostendetur, quod per figuras, magnitudines, situs ac motus ipsæmet distincte explicentur.

Inde sane est, quod figurarum, magnitudinum & motuum doctrina dudum per distinctas notiones tradita fuerit, cum in ceteris Physici antiqui ad evidentiam nullam pervenerint, qualis in Matheſi observatur.

§. 94.

Sensatio confusa qualis sit.

Si figuras, magnitudines, situs ac motus rei perceptæ inexistentes non distinguere possumus; sensatio confusa est. Quoniam enim ideæ sensuales non repræsentant nisi figuras, magnitudines, situs & motus rei perceptæ inexistentes (§. 92.); perceptioni quoque confusæ inesse nequeunt perceptiunculæ aliæ, quam figurarum, magnitudinum, situum ac motuum rei perceptæ inexistentium. Quodsi ergo figuras, magnitudines, situs ac motus rei perceptæ inexistentes non distinguere possumus; in re clare percepta plura figillatim enunciabilia non distinguimus. Est igitur sensatio confusa (§. 39. *Psych. empir.*).

Probe notandum est in propositione præsente ac præcedente supponi sensationem distinctam nihil continere confusi & vicissim confusam nihil continere distincti. Etsi enim perceptiones nostræ ex confusis & distinctis componantur, ac semper iisdem plurimum insit confusi; eas tamen docendi gratia, quemadmodum & alias in disciplinis moris est, a se invicem separari utile, immo necesse est. Istiusmodi etiam separatio ipso mentis actu fieri solet, quatenus animum ad rem perceptam advertentes figillatim enunciabilia a se invicem separamus notiones distinctas formaturi (§. 678. *Log.*): id quod inferius distinctius adhuc exposituri sumus, ubi intellectus operationes ad rationes suas revocabimus. Ne tamen dubia sub-

ſuboriantur methodo parum adſuetis; propoſitionem ſequentem adjicere lubet, ut ea removendi non deſit occaſio.

§. 95.

Si figuras & magnitudines alias, ſitus & motus alios in re percepta diſtinguere poſſumus; alias vero aliosque diſtinguere non valemus: ſenſatio ex confuſis & diſtinctis componitur. Quatenus enim figuras, magnitudines, ſitus & motus diſtinguimus, diſtincta eſt ſenſatio (§. 93.); quatenus diſtinguere non valemus, confuſa (§. 94.). Quamobrem ſi figuras & magnitudines alias, ſitus & motus alios diſtinguere, alias autem aliosque diſtinguere non valemus, ſenſatio ex confuſis & diſtinctis componitur. *Senſatio compoſita qualis.*

Senſationes noſtræ omnes compoſitæ ſunt, quemadmodum a poſteriori patet, nec minus a priori ex mox uberius dicendis intelligetur. Quamobrem exempla, quibus propoſitionis præſentis veritas confirmatur & intellectus ejusdem illuſtratur, adeo obvia ſunt, ut unusquisque in ſe experimentum ejus rei exemplo capere poſſit. Ponamus e. gr. nos viſu percipere menſam. Partium ſingularum figuras & magnitudines, nec non earum ad ſe invicem ſitum probe diſtinguimus & eatenus perceptio noſtra diſtincta eſt. Habent vero partes diverſæ colorem diverſum, quem non minus percipimus. Etſi autem colorem unum ab altero ob claritatem, qua percipitur, optime diſtinguamus, atque adeo duorum colorum ſimultaneæ perceptiones totalem efficiant diſtinctam; ſingulæ tamen in ſe confuſæ ſunt, cum figuras & magnitudines ſitusque particularum, ac motus luminis incidentis atque in iisdem modificati ſenſu percipere non liceat, utut ratione aſſequi detur, quemadmodum in Phyſica docebimus. Nullum igitur ex eo dubium moveri poteſt, quod ſenſationes rerum diſtinctis, quas habemus & in ipſis diſciplinis admittere tenemur, inſint confuſe perceptæ; quod ut penitus tollatur, probe expendendus eſt modus, quo confuſe percepta inſerviunt perceptioni totali diſtinctæ efficiendæ.

Digitized by Google

§. 96.

Perceptiones confuſæ quomodo totalem efficiant diſtinctam.

Si perceptiones confuſæ partiales plures ingrediantur compoſitam; perceptionem totalem diſtinctam efficiunt. Quoniam confuſe percepta clare percipiuntur (§. 37. 39. *Pſychol. empir.*); ubi perceptiones confuſæ partiales plures ingrediuntur compoſitam, confuſe percepta a ſe invicem diſtinguere valemus (§. 31. *Pſychol. empir.*). Et quoniam etiam confuſas perceptiones, vel res per eas repræſentatas vocabulis indigitamus (§. 271. *Pſychol. empir.*); confuſe quoque percepta a ſe invicem diſcernibilia ſigillatim enunciare valemus. Quamobrem cum perceptio aliqua diſtincta hoc ipſo evadat, quod in re percepta plura ſigillatim enunciabilia diſtinguamus (§. 38. *Pſychol. empir.*); perceptiones confuſæ partiales plures compoſitam ingredientes totalem efficiunt diſtinctam.

Exempla obvia idem confirmant, & ſufficit illud ipſum, quod ad propoſitionem præcedentem confirmandam ac illuſtrandam adduximus. Colores enim diverſi a ſe invicem diſtinguuntur & peculiaribus nominibus alteri indigitantur, ut unusquisque nonniſi confuſe percipiatur; ita ut in uno colore nequidem plura confuſe percepta actu mentis a ſe invicem ſeparare liceat, quantamcunque attentionem adhibueris & quantocunque ſtudio reflectere ſuper colore percepto volueris. Sunt autem præter perceptiones confuſas colorum adhuc aliæ complures, quemadmodum unicuique exploratum eſt, & de iis idem valere, quod de coloribus diximus, palam eſt, cum nihil hic de coloribus affirmetur, niſi quatenus confuſe percipitur: quod adeo de re omni confuſe percepta affirmari debet (§. 374. *Pſychol. empir.*). Eodem modo perceptiones confuſæ ingrediuntur diſtinctam per modum partium, quo notiones confuſæ diſtinctam. Et quomodo hæ ulterius continuo reſolvendæ, ut tandem adæquata prodeat notio (§. 682. *Log.*); ita perceptiones quoque confuſæ, quæ tanquam partiales totalem ingrediuntur, in ſe continuo reſolubiles ſunt in alias, donec tandem in figuris, magnitudinibus, ſitu

Digitized by Google

ſitu & motibus ſubſiſtatur (§. 92.), etſi iſta reſolutio in noſtra poteſtate non ſit, quemadmodum ex formali vis perceptivæ limitatione deinceps clarius intelligetur.

§. 97.

Ortus diverſarum perceptionum confuſarum ex aliis.

Si plures ſenſationes confuſæ diverſæ confunduntur in unam; idea ſenſualis, quæ inde reſultat, diverſa apparet ab iis, quæ confunduntur. Etenim ſi plures ſenſationes confuſæ in unam confunduntur, ſimul repræſentantur ea, quæ ſingulis inſunt (§. 91.). Quoniam vero ſingulis eadem non inſunt (*per hyporh.* & §. 183. *Ontol.*); in idea ſenſuali, quæ ex confuſione aliarum diverſarum in unam oritur, diverſa utique inſunt, quam unicuique illarum ſigillatim ſpectatæ. Jam cum ideæ ſenſuales confuſæ ideo a ſe invicem differant, quia perceptiunculæ in unam confuſæ differunt; neceſſe utique eſt, ut idea ſenſualis confuſa alia ſit, adeoque etiam diverſa appareat ab iis, quæ confunduntur.

Patet idem a poſteriori. Etenim ſi colores ſiccos contritos commiſceas; nudo oculo qui apparet color, diverſus ab utroque colore, quem habent particulæ pulverum commixtorum. Quodſi vero per microſcopium contuearis pulverem, qui ex commixtione duorum pulverum diverſi coloris prodit; in conſpectum prodeunt pulviſculi diverſi coloris, ii ſcilicet, in quos contritæ fuerunt maſſæ diverſi coloris. Percipiuntur adeo viſu pulviſculi diverſi coloris, dum color ille compoſitus ab ipſorum colore prorſus diverſus comparet. Sed quoniam pulviſculi iſti nudo viſu non amplius a ſe invicem diſtinguuntur, ſed duo vel plures inſtar unius apparent, coloris diverſi perceptiunculæ in unam confunduntur. Prodit adeo idea ſenſualis confuſa ex plurium ſenſationum confuſione in unam, quæ ab iis, quæ confunduntur, diverſa prorſus apparet. Obtinet idem in aliis ſenſationibus. Ecquis enim eſt qui neſciat, ex commixtio-

mixtione duorum odorum prodire odorem compoſitum diverſum prorſus ab iis, qui invicem commixti fuere? Quis ignorat, ex commixtione duorum ſaporum prodire ſaporem compoſitum itidem diverſum prorſus ab iis, qui invicem commixti fuere? A poſteriori igitur propoſitionis præſentis veritas ſatis clare elucet, quatenus plurima experientia ſuggerit exempla, a quibus eandem abſtrahere licet.

Maximi momenti eſt in Moralibus, ut conſtet quomodo perceptiones confuſæ naſcantur ex aliis: id quod ſuo loco conſtabit, ubi praxin moralem ad diſtinctas notiones revocaturi ſumus. Quodſi ulterius quæſiveris, undenam ſit ut plures perceptiones diverſæ in unam confundantur; reſponſionem accipe ex ſequentibus. Ad veritatem propoſitionis præſentis parum refert, utrum noveris nec ne, undenam ſit iſta confuſio; ſufficit a poſteriori conſtare, quod locum in anima habeat.

§. 98.

Ideæ ſenſuales quid proprie ſint

Dum ſentimus, anima ſibi repræſentat ſubſtantiarum ſimplicium mutationes intrinſecas, ſed in unum confuſas. Sunt enim ſenſationes ſimiles objecto, quod repræſentatur (§. 91.), adeoque corpori in organum ſenſorium agenti (§. 56. 65. *Pſychol. empir.*), conſequenter determinationes intrinſecæ in ideis ſenſualibus eadem ſunt cum determinationibus intrinſecis in corporibus, quæ repræſentant (§. 195. *Ontol.*). Enimvero corpora ſunt ſubſtantiarum ſimplicium aggregata (§. 176. *Cosmol.*), nec præter eas quicquam ſubſtantiale in iisdem datur (§. 177. *Cosmol.*) & in iſtis, tanquam elementis (§. 18. *Cosmol.*), rationes ultimæ eorum continentur, quæ in rebus materialibus deprehenduntur (§. 191. *Cosmol.*). Aliæ igitur determinationes corporibus ineſſe nequeunt, niſi quæ elementis inſunt, ſi tandem confuſe percepta ad ſuos fontes ita reducantur, ut nihil confuſi amplius ſuperſit. Jam ſtatus elementorum continuo mutatur (§. 197. *Cosmol.*) & omnis in corporibus diverſitas

ab

ab elementorum diverſitate dependet (§. 194. *Cosmol.*). Quamobrem ideæ noſtræ ſenſuales non repræſentant niſi continuas determinationum intrinſecarum mutationes, quibus ſtatus elementorum internus conſtituitur (§. 705. 706. *Ontol.*). Quilibet autem in ſeipſo experitur ſe illas determinationes & earum mutationes ſigillatim non agnoſcere, nec a ſe invicem diſtinguere. Eas igitur in unum confundit.

Magni momenti eſt hæc propoſitio ad naturam animæ & totius univerſi intimius perſpiciendam. Neque hactenus expenſa ſunt, quæ ab eadem pendent & mox uberius exponentur.

§. 99.

Anima quousque diſtinctas habeat perceptiones.

Anima ſenſu ne quidem armato corpuſcula derivativa diſtinguit. Etenim ſi per microſcopium particulam lamellæ auri contemplemur, quod objecta mirifice amplificare poteſt, immo quantamcunque in iis amplificandis vim habet, non tamen videmus niſi auri quandam lamellam, quæ extenſionem continuam uniformem exhibet. Nemo ignorat, aurum eſſe corpus mixtum, adeoque in particula iſta admittenda eſſe corpuſcula ex aliis particulis minoribus diverſis invicem unitis compoſita, conſequenter derivativa (§. 229. *Cosmol.*). Corpuſcula igitur derivativa anima ne quidem ſenſu armato diſtinguit.

Quæ de auro comperta ſunt, eadem de maſſa quacunque alia experiri datur. Quicquid enim ſenſu percipitur, mixtum eſt. Non igitur a ſingulari quodam caſu ad univerſale concluditur.

§. 100.

Corpuſcula primitiva ſenſui non obvia.

Multo minus igitur anima ſenſu licet utcunque armato corpuſcula primitiva diſtinguit. Anima enim ſenſu utcunque armato non diſtinguit corpuſcula derivativa (§. 99.) nequidem ea, ex quibus ſenſui obvia immediate conſtant, quemad-

Digitized by Google

modum ex probatione propoſitionis præcedentis intelligitur. Enimvero corpuſcula derivativa ex aliis minoribus componuntur & derivativa prima ex primitivis aggregantur (§. 229. *Cosmol.*), conſequenter primitiva partes ſunt cujusvis derivativi (§. 341. *Ontol.*), ac ideo quocunque derivativo minora ſunt (§. 357. *Ontol.*). Quare cum anima ob exilitatem non diſtinguat corpuſcula derivativa, quod per ſe patet; adeoque ægrius diſtinguere poſſit iisdem minora; ſenſu quantumlibet armato primitiva corpuſcula diſtinguere nequit.

Patet idem a poſteriori. Nullum eſt dubium particulas, quæ ingrediuntur corpuſculum auri, eſſe corpuſcula derivativa; utpote & ipſa mixta. Dum vero corpuſcula auri immediata ſenſu non diſtinguimus; unusquisque noſtrum rideret querentem, an non particulas corpuſcula iſta ingredientes diſtinguere liceat. Ridemus autem non alia de cauſa, quam quod norimus particulas iſtas tanquam partes corpuſculorum minores eſſe corpuſculis: quam etiam riſus rationem allegamus. Tacite autem ſupponimus, nos minora iis, quæ ob exilitatem non videmus, multo minus videre poſſe. Niſi enim hoc ſupponatur, non apparet quæſtionis abſurditas ex eo, quod partes corpuſculorum ſint hiſce minores.

Evidentium diſtincta evolutio plurimum juvat acumen animæ, ut ad ſui cognitionem evadat aptior. Nemo igitur miretur, nobis eam curæ cordique eſſe. Nec quemquam pigeat animum ad eandem advertere. Neglectus ſane hujus evolutionis haud poſtrema cauſa fuit, cur ſtudium pſychologicum hactenus frigeat in Muſæis philoſophorum.

§. 101.

Elementa rerum non obvia.

Elementa rerum materialium anima ſenſu utcunque armato diſtinguere nequit. Quoniam corpuſcula primitiva ex elementis ortum ſuum deducunt (§. 229. *Cosmol.*); antequam ad elementa perveniri poſſit, neceſſe eſt in ideis ſenſualibus diſcerni

ſcerni a ſe invicem corpuſcula primitiva. Sed hæc diſcernere ſenſu utcunque armato non licet (§. 100.). Ergo nec elementa rerum materialium ſenſu quocunque armato diſtinguere licet.

Corpuſcula in genere ſpectata corporibus ſimilia ſunt, nec differunt ab iis niſi magnitudine. Non tamen ſenſu percipiuntur. Elementa corporum cum corporibus nihil prorſus commune habent (§. 183. *Cosmol.*). Quid ergo mirum, quod ſub ſenſum non cadant? Ubi ſenſuum auxilio deſtituimur, ad rationis tribunal provocandum. Atque ideo elementorum exiſtentiam ex principiis rationis deduximus (§ 176. 182. *Cosmol.*). Non inutiliter hæc inculcantur. Vulgo enim natura rerum qualis ſit non agnoſcitur, quod elementa ad modum objectorum ſenſibilium concipiantur, cum tamen ſenſuum objecta eſſe repugnet. Aliter ſeſe res habet cum corpuſculis, quæ ſenſus aciem effugiunt. Quodſi enim fingas ea majora fieri ea tamen lege, ut ſibi non fiant diſſimilia, vel eorundem ſpeciem in oculo amplificari, ut majora appareant; qualia ſint vi imaginationis (§. 92. *Pſycbol. empir.*), adeoque quaſi ſenſu percipias (§. 91. 92. *Pſycbol. empir.*). Id vero non ſuccedit in elementis rerum materialium: quorum quippe phantasma ideæ ſenſuali ſimile nullum poſſibile.

§. 102.

Senſu nihil prorſus diſtincte percipitur & natura rerum eidem imperveſtigabilis.

Quoniam elementa rerum materialium ſenſui impervia ſunt (§. 101.), in iis tamen rationes ultimæ eorum, quæ in rebus materialibus deprehenduntur, continentur (§. 191. *Cosmol.*), conſequenter res materiales non cognoſcuntur diſtinctæ, niſi perſpectis iis, quæ elementis inſunt (§. 56. *Ontol.*); *nihil quod rebus materialibus ineſt, prorſus diſtincte ſenſu percipitur, nec natura rerum ſenſui perveſtigabilis.*

Hinc in ipſa Matheſi acquieſcimus in eo, quod confuſe percipitur. Etenim in Geometria acquieſcimus in notione extenſionis, qualis a ſenſu in imaginationem derivatur, & in Mechanica gradum in vi ſiſtimus motrice. Enimvero & ex-

tenſionem (§. 224. *Cosmol.*) & vim motricem nonniſi confuſe percipimus (§. 295. *Cosmol.*), adeoque in eo acquieſcimus in Geometria & Mechanica, quod confuſe percipimus, conſequenter ab imaginibus pendet omnis cognitio (§. 86.). In Arithmetica numerorum notiones tandem reſolvuntur in notionem unitatis (§. 339. *Ontol.*) & unitatis notio ab imagine propemodum ſeparata (§. 330. 332. *Ontol.*) Unde numerorum analyſis ab imaginibus ſeparatæ cognitionis exemplum fere præbet. Aſt in reliquis diſciplinis omnis noſtra cognitio ab imaginibus pendet. In Cosmologia generalem univerſi cognitionem ab imaginibus ſeparare tentavimus, dum veros naturæ fontes aperuimus, oſtendimusque quænam ſint primæ imagines, a quibus pendet communis naturæ cognitio. In Pſychologia igitur rationali oſtendendum eſt, quomodo imagines iſtæ fundamentales in anima naſcantur: id quod uberiorem lucem affundet iis, quæ in Cosmologia de hoc univerſo docuimus.

§. 103.

Quomodo Idea extenſionis & continuitatis naſcatur.

Dum animæ ſtatus elementorum internos in unum confundit, remanet notio diverſitatis numericæ atque pluralitatis, nec non nexus elementorum vi illorum ſtatuum inter ſe & arctitudinis illius nexus, ac inde porro extenſionis & continuitatis idea ſenſualis naſcitur. Dum enim anima ſtatus elementorum internos in unum confundit; eos a ſe invicem minime diſtinguit (§. 39. *Pſychol. empir.*), adeoque ſingula ſigillatim percipere nequit (§. 682. *Log.*), conſequenter ſibi conſcia eſſe non poteſt eorum, quibus ſtatus unius elementi a ſtatu alterius differt (§. 11.). Quoniam tamen ideæ ſenſuales ſimiles eſſe debent objecto, quod repræſentant (§. 91.); ut tanquam numero eadem percipiantur, quæ diverſa ſunt, fieri nequit. Remanet igitur notio diverſitatis numericæ: quæ cum ſine pluralitate intelligi nequeat (§. 184. 331. *Ontol.*); notio quoque pluralitatis ſeu multitudinis ſupereſſe adhuc debet.

Status elementorum omnium inter ſe connexi ſunt (§. 210. *Cosmol.*),

Cosmol.), & quidem ideo, quia ſtatus interni præſentis ratio in elemento uno reddi poteſt ex ſtatu interno præſente alterius (§. 209. *Cosmol.*), quemadmodum ex demonſtratione nexus elementorum inter ſe intelligitur (§. 210. *Cosmol.*). Quoniam anima ſtatus elementorum in unum confundit; eorum ſibi conſcia eſſe nequit, quibus ſtatus iſti elementorum per ſe invicem explicabiles ſunt (§. 682. *Log.* & §. 11. *Pſych. rat.*). Cum tamen ideæ ſenſuales ſimiles eſſe debeant objecto, quod repræſentant (§. 91.); aliquid quoque in idea ſenſuali remanere debet, quod nexui iſti reſpondet. Jam quia aggregata elementorum vi hujus nexus unum quid efficiuntur; unius notio in eadem ſupereſſe debet, utpote id quod vi explicabilitatis ſtatus interni unius elementi per ſtatum internum alterius omni elementorum aggregato commune eſt.

Quoniam igitur idea ſenſualis tantum ſimilitudinis cum ideato retinere debet, quantum in confuſa perceptione ſupereſſe poteſt; & ſtatus unius elementi ita explicabilis eſt per ſtatum alterius, ut propter diſſimilitudinem elementorum (§. 195. *Cosmol.*) per ſtatum elementi cujuscunque alterius explicari minime poſſit, nexus quoque hujus arctitudini quidpiam in idea ſenſuali reſpondeat neceſſe eſt, quod indivulſus ſit, ac in eo conveniat nexus elementorum quorumlibet. Quamobrem confuſe non percipitur niſi quatenus quæ unita ſunt ita unita apparent, ut aliud quid interponi nequeat, extremo binorum quorumcunque communi exiſtente. Atque ita naſcitur continuitatis idea ſenſualis (§. 567. 568. *Ontol.*).

Et quoniam idea iſta plura a ſe invicem numerice diverſa, ſed inter ſe ita unita, ut continuum efficiant, repræſentat, dum elementorum aggregata confuſe percipiuntur *per demonſtrata*; idea extenſionis ſenſualis enaſcitur (§. 567. 568. *Ontol.*).

Confuſas, quas habemus, rerum perceptiones explicare

Psychologiæ rationalis est, neque id utilitate caret. Etenim hac explicatione ad primos rerum fontes deducimur, ut appareat vera naturæ rerum facies. Quemadmodum enim perperam de coloribus aliisque qualitatibus sensibilibus sentiunt, qui perceptionem suam confusam ipsi objecto inhærere existimant, ita non minus de extensione & continuitate parum recte statuunt, qui perceptionem suam confusam rebus tribuunt, quemadmodum jam alias me monuisse memini, ex præsente autem propositione ab iis abunde intelligitur, qui, quod fuerint in studio cosmologico assidui, mentem imaginibus non amplius addictam habent. Animæ quoque natura intimius inspicitur & confusarum inprimis perceptionum indoles manifesta evadit. Acumen præterea hisce exercitationibus comparatur, quo confusis perceptionibus ad distinctas revocandis opus est: id quod in philosophia morum plurimum utilitatis affert. Docemur præterea ad eundem modum, quo primæ imagines rerum nascuntur ex confusione eorum, quæ ipsis elementis insunt, nasci quoque imagines alias ex limitum extensi & vis motricis confusione, unde nascuntur ideæ qualitatum physicarum, quas diximus (§. 238. *Cosmol.*). Enimvero hæc distinctius a nobis exponi consultum ducimus.

§. 104.

Idea spatii sensualis seu imaginaria.

Quoniam spatium non differt ab extenso in abstracto spectato, cum utriusque idea sensualis non exhibeat nisi quoddam continuum uniforme, in quo scilicet nihil datur actu divisum, sed partes tantummodo possibiles ita inter se junctæ apparent, ut earum extrema simul sint, ac alia inter eas interponi impossibile sit, nisi quod extensio divisibilis & impenetrabilis materiæ, indivisibilis vero & penetrabilis spatio tribuatur (§. 567. 568. 599. *Ontol.*): *ex repræsentatione nexus rerum a statu elementorum interno pendentis nascitur quoque spatii idea sensualis.*

Scilicet eodem modo intelligitur, cur ideæ spatii insit extensionis uniformitas & continuitas, quo explicavimus ortum ideæ con

Digitized by Google

continuitatis atque extenſionis in anima (§. 103.). Sed quæri adhuc poterat, num in ipſa natura rerum aliqua ſubſit ratio, cur ſpatium imaginemur ut indiviſibile ac impenetrabile; an vero anima libertate fingendi uſa demendo & addendo ideam extenſionis in ideam ſpatii transformet: id quod *Carteſio* viſum eſt, qui ſpatium cum corpore ſive materia idem eſſe pronunciavit; noſtræ vero ſententiæ non admodum convenire videtur, qui ſpatium a materia diſtinguimus ſicuti numerum a rebus numeratis (§. 601. *Ontol.*). Noſtrum igitur eſt oſtendere, quomodo in confuſa natura rerum perceptione naſcatur idea ſpatii ſenſualis tanquam diverſi a rebus materialibus, dum nexum rerum nobis repræſentamus: Quem in finem ſequens lemma præmittimus.

§. 105.

Ordo coëxiſtentiæ elementorum.

Datur ordo coëxiſtendi in nexu elementorum, idemque continuo ſubſiſtit, ſtatu eorum quomodocunque mutato. Etenim elementa ita coëxiſtunt, ut ratio coëxiſtentiæ, quatenus ſcilicet ſimul exiſtunt, & quatenus hoc potius modo, quam alio coëxiſtunt, in ipſis contineatur (§. 210. *Cosmol.*), atque ideo omnia inter ſe connexa ſunt (§. 10. *Cosmol.*). Quoniam adeo per determinationes intrinſecas elementorum intelligitur, cur hæc potius elementa, quam alia eaque hoc potius modo quam alio coëxiſtant (§. 56. *Ontol.*), determinationes vero accidentales ita mutuantur, ut ratio eorum, quæ in uno elemento contingunt, reddi poſſit ex mutationibus, quæ in altero contingunt (§. 209. *Cosmol.*); modus coëxiſtendi per hoc determinatur, ut ſtatus elementorum per ſe invicem ſint explicabiles, conſequenter coëxiſtentia elementorum quorumcunque eodem modo determinatur (§. 215. *Ontol.*). In coëxiſtentiis igitur elementorum ſimilitudo quædam datur (§. 217. *Ontol.*), conſequenter ordo datur coëxiſtendi (§. 472. *Ontol.*). Enimvero ideo quoque elementa inter ſe connexa ſunt, quod ratio mutationum unius contineatur in mutationibus aliorum (§. 10. *Cosmol.*)

Digitized by Google

Cosmol.). Ergo ordo coëxiſtendi ſeu coëxiſtentiarum in ipſo nexu elementorum obvius, neque adeo ſine hoc concipi poteſt.

Jam ſtatus elementorum continuo mutatur(§.197.*Cosmol.*), ſed mutationes conſtanter, quæ in uno contingunt, ſunt explicabiles per mutationes, quæ in alio contingunt (§. 209. *Ontol.*). Quamobrem nulla ſtatus mutatione tollitur nexus elementorum, nec ordo coëxiſtendi in eodem obvius *per demonſtrata*. Idem ergo ordo coëxiſtendi continuo ſubſiſtit, ſtatu eorum quomodocunque mutato.

Propoſitio hæc cosmologica eſt; ſed cum ad contrahendam demonſtrationem propoſitionis ſequentis eadem opus habemus, eam hic loci exhiberi fas erat. Plurimum autem refert ut probe perpendatur, ordinem coëxiſtendi non poſſe cogitari, quin ſimul nexus rerum nobis conſcii ſimus, etſi actu mentis ille ab hoc ſeparari poſſit, ubi ad diſtinctas notiones revocata accurata dictione exprimimus unumquodque proprio ſuo nomine idem efferentes. Rationes mutationum nexum pariunt quatenus extrinſecæ, ſed ordinem gignit illarum identitas.

§. 106.

Idea ſpatii ſenſualis quomodo naſcatur.

Dum ordinem coëxiſtentiarum in nexu elementorum confuſe percipit anima; in perceptione confuſa extenſioni ſuperaccedit indiviſibilitas & penetabilitas, ſicque ſpatii ideas ſenſualis enaſcitur. Dum enim ordinem coëxiſtentiarum nexui rerum inhærentem confuſe percipit, eorum ſibi ſigillatim conſcia non eſt, quæ in ſtabiliendo ordine coëxiſtentiarum nexui elementorum inhærente adduximus (§. 105.). Quoniam tamen idea ſenſualis ſimilitudinem habet cum objecto (§.91.); eidem quid ineſſe debet, quod ordini iſti reſpondet. Jam ordo iſte coëxiſtentiarum naſcitur ex eo, quod ſtatus internus elementi cujuscunque ſit explicabilis per ſtatus ceterorum, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præcedentis intel-

Digitized by Google

intelligitur, & quatenus elementa diſſimilia ſunt (§. 195. *Cosm.*), nulli elemento aliud quoddam ſalvo ordine ſubſtitui poſſit. Vi hujus igitur ordinis unionis notio ſupereſt in idea ſenſuali. Et quia ordo iſte ſubſiſtit continuo ſtatu elementorum quomodocunque mutato; unio iſta indiſſolubilis apparet. Quamobrem cum animæ elementorum aggregata ſibi confuſe repræſentanti propter illorum nexum idea extenſionis objiciatur (§. 103.), propter ordinem eidem inhærentem extenſioni indiſſolubilitatem unionis adeoque indiviſibilitatem ſuperaddit atque adeo extenſum quoddam indiviſibile per res materiales ſimul perceptas diffuſum ac interminatum nobis objicitur: quod cum appareat a rebus diſtincte perceptis diverſum, penetrabile videtur. Jam vero extenſum indiviſibile & penetrabile ſpatium imaginarium eſt, quale ſenſu a nobis percipi videtur (§. 599. *Ontol.*). Idea igitur ſenſualis ſpatii enaſcitur, dum ordinem coëxiſtentiarum nexui elementorum inhærentem confuſe percipimus.

Hinc demum clariſſime intelligitur, quod ſpatium non ſit niſi ordo coëxiſtentiarum in nexu elementorum obvius, ſeu ordo ſimultaneorum. Etenim cum corpora non ſint niſi elementorum aggregata (§. 176. 182. *Cosmol.*), adeoque entia ſimultanea ſeu coëxiſtentia ſint ſubſtantiæ ſimplices, præter quas in corporibus nihil ſubſtantiale datur (§. 177. *Cosmol.*); ordo quoque rerum coëxiſtentium ſeu ſimultaneorum non datur alius in rerum natura, quam qui in elementis locum habet, & qui in compoſitis percipitur ab illo pendet, hic tamen non attenditur, ob univerſalitatis defectum, ſine qua ſpatii idea concipi nequit. Ordo hic nihil eſt rebus ipſis intrinſecum, naſcitur tamen ex eo quod rebus intrinſecum eſt, quatenus ea, quæ ipſis inſunt, relationem quandam ad ſe invicem habent. Qui in cosmologicis probe fuerit verſatus & in revocandis ideis animæ confuſis ad diſtinctas operam quandam poſuerit; is facile animadvertet, quod ea, quam dixi, ratione in idea ſenſuali rerum materialium ſpatium, quale imaginamur, per res materiales

riales diffundi debeat. Immo clariſſime idem perſpiciet ſpatium a rebus materialibus eſſe diverſum: res enim materiales non ſubſiſtunt ſine elementis ipſis, ſpatium vero in quadam elementorum ad ſe invicem relatione conſtante totum conſiſtit, quatenus ea a nobis non niſi confuſe perceptibilis.

§. 107.

Quomodo vim inertiæ percipiamus.

Vim inertiæ tactu percipimus, dum quid movere conamur. Si fores protudere conamur & intus aliquis manibus ad easdem applicatis renititur; reniſum tactu percipimus, nec foret cedere nitentibus obſervamus niſi reniſu ſuperato. Jam ſi molem trahæ impoſitam trahere vel globum ex funè pendulum digito e ſitu ſuo dimovere conamur; ſimiliter reniſum percipimus, qualis erit is, qui fores propulſaturo percipiebatur. Similiter ſi tabulam ligneam tenuem per aquam ſtagnantem, vel currentes celeriter per aërem movemus; ſimilem quoque reniſum in aqua & aëre manu percipimus, qua illam tenemus. Jam in iſto reniſu continetur ratio, cur motus vel nullus ſequatur, fruſtra nobis nitentibus, vel non adeo celer, quam futurus erat, eadem vi adhibita, reniſu abſente (§. 56. *Ontol.*), adeoque motus impedimentum eſt (§. 726. *Ontol.*), conſequenter mobile contrario illo niſi vim ad movendum ipſum adhibenti reſiſtit (§. 727. *Ontol.*), ac ideo reniſus iſte principium reſiſtentiæ in corporibus (§. 866. *Ontol.*). Eſt igitur vis inertiæ ſeu paſſiva (§. 130. *Cosmol.*). Atque adeo patet nos vim inertiæ tactu percipere.

Hanc vim inertiæ omni materiæ ineſſe debere in Cosmologia evicimus (§. 129. 130.): ex eo autem, quod probetur, eam omni materiæ ineſſe debere nondum ſequitur, quod ejus aliquam ideam habeamus, vel quando eandem acquiramus. Quamobrem hic docendum erat, undenam nobis ſit vis hujus idea & qualis a nobis eadem percipiatur. Mox enim patebit quod hoc noſſe utile ſit, ne in analyſi notionis a vero aberremus & vim inertiæ fingendi facultate abuſi in idolum ima-

Digitized by Google

imaginationis convertamus. Talia enim impedire Pſychologi eſt. Revocamus autem ideam vis inertiæ ad aliam æquipollentem, quæ nobis notior eſt, ut magis excitetur attentio ad eandem & ut evitetur periculum, ne in confuſe perceptis male a lectore intelligamur.

§. 108.

Dum anima vim inertiæ percipit, principium paſſivum elementorum confuſe ſibi repræſentat. Quoniam enim in elementis ratio ultima eorum continetur, quæ in rebus materialibus deprehenduntur (§. 191. *Cosmol.*), in iisdem quoque vis inertiæ ſeu paſſiva contineri debet. Et quoniam corpora ſunt ſubſtantiarum ſimplicium (§. 176. *Cosmol.*), adeoque elementorum aggregata (§. 182. *Cosmol.*); nihil datur reale in corpore, niſi quod elementis inexiſtit. Quamobrem nec principium paſſivum in corpore concipitur, niſi quatenus quid reale eidem reſpondens in elementis datur. Et quoniam ideæ ſimiles ſunt objecto, quod repræſentant (§. 91.); id, quod in elementis vi paſſivæ ſeu inertiæ corporum reſpondet, repræſentare debent, conſequenter principium paſſivum, quod datur in elementis (§. 294. *Cosmol.*). Enimvero elementa ne armato quidem ſenſu diſtinguere licet (§. 101.), conſequenter nec ſenſu diſtingui poſſunt principia paſſiva, quæ in aliquo elementorum aggregato ſingulis elementis inſunt. Cum igitur in unum confundantur, ut ſingula ſigillatim a nobis recenſeri nequeant; perceptio confuſa oritur (§. 39. *Pſychol. empir.*). Quamobrem patet, dum vim inertiæ tactu percipimus (§. 107.), animam confuſe ſibi repræſentare principium paſſivum elementorum.

Quomodo idea vis inertiæ in anima naſcatur.

Quemadmodum itaque ex idea confuſa colorum, quam viſui debemus, non agnoſcitur multoque minus ea, quam tactui acceptam ſubinde ferunt cæci, quid ſit color, etſi experientia nobis ſcitu non inutilia de coloribus ſuggerat, quæ ex eorundem notionibus deducere minime valemus; ita ſimiliter quid ſit vis inertiæ ex idea, quam tactui debemus, non intelligimus,

Digitized by Google

etſi de eadem experientia magiſtra nobis innoteſcant, quæ ad cognoſcenda alia de corporibus nobis proſunt: id quod etiam de extenſione, continuitate & vi motrice tenendum. Utile tamen eſt noſſe, quales ſint ideæ, quas de corpore habemus, fundamentales, ne veris rerum fontibus occluſis in præjudicia incidamus, unde errores facile ſerpunt, & nodos inextricabiles nectamus.

§. 109.

Vis motrix quomodo percipiatur.

Vim motricem tactu percipimus, partim dum grave manu imponimus, vel elaſtrum tenſum deprimimus, partim dum mobile in partes quasdam corporis incurrit. Grave enim nititur deorſum vi gravitatis, quod a poſteriori cuilibet notum ſumere libet. Quodſi ergo manui imponitur, adverſus eundem nititur, adeoque niſum hunc ſeu conatum deſcendendi tactu percipimus (§. 73. *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi grave ex funè ſuſpendatur, funè reſecto actu deorſum movetur, vel etiam ſi manu demittitur libere deſcendit, nullo impetu aliunde impreſſo. Eſt igitur niſus iſte, quem in gravi tactu percipimus, vis quædam (§. 728. *Ontol.*) & quidem motrix (§. 137. *Cosmol.*). Quando igitur grave manu imponitur, vim motricem tactu percipimus.

Similiter ſi laminæ elaſticæ incurvatæ extremum alterum manu vel digito reprimimus, niſum quendam adverſus digitum vel manum ſeſe exerentem percipimus: id quod denuo experientia obvia manifeſtum ſumimus. Enimvero remoto digito, vel manu ablata, lamina cum impetu reſilit, & in ſitum rectum ſeſe reſtituit. Quare ut ante patet motum iſtum laminæ incurvatæ eſſe vim motricem, conſequenter nos vim motricem percipere, dum laminæ elaſticæ incurvatæ alterum extremum digito vel manu deprimimus.

Denique ſi mobile actu movetur, vi agendi (§. 135. *Cosm.*) ſeu motrice præditum eſt (§. 137. *Cosmol.*). Quando igitur in partem quandam corporis noſtri incurrit, vim, qua verſus eandem

Digitized by Google

dem nititur, percipimus. Tactu adeo tunc quoque vis motrix percipitur (§. 73. *Pſychol. empir.*).

Si corpora, quæ ſunt in motu, adverſus corpus noſtrum impingunt, vel alio quocunque modo eidem alliduntur, præter vim motricem aliæ ſimul qualitates corporis tactiles percipiuntur, perceptionibus diverſis in unam confuſis, ut adeo caute hic procedendum ſit, ne res diverſæ confundantur. Ad eas autem dirimendas ſufficit attentio, niſi peregrinæ, quæ admiſcentur, perceptiones obſcurent principalem vis motricis (§. 76. *Pſychol. empir.*)

§. 110.

Idea vis motricis quomodo naſcatur.

Dum vim motricem percipit anima vires, quæ inſunt elementis, confuſe ſibi repræſentat. Eodem modo idem oſtenditur, quo paulo ante (§. 108.) evicimus, ideam vis inertiæ confuſam in anima enaſci, modo notetur, quod in elementis ſingulis detur principium activum (§. 294. *Cosmol.*).

Atque ita abunde conſtat, nos eorum, quæ in Philoſophia naturali de corporibus ſumimus, extenſionis ſcilicet, vis inertiæ ac vis activæ ſeu motricis nonniſi confuſas habere ideas, quales de coloribus & aliis qualitatibus ſenſibilibus habemus, ex quibus adeo nihil per ſe concluditur. Atque hinc eſt, quod definitionibus ſubſtituamus quædam a poſteriori de his corporum attributis agnita, quæ nobis loco principiorum primorum ſunt, quemadmodum *Euclidis*, cum diſtincta lineæ rectæ notione deſtitueretur adeoque eam definire non poſſet, definitionis loco uſus eſt axiomate, quod ſumebat, duas lineas rectas non habere ſegmentum commune. Oſtendimus autem idem hic ex natura animæ, quod per indirectum jam evicimus alibi (§. 224. 295. 297. *Cosmol.*).

§. 111.

Mutatio in corpore, dum ſentimus.

Dum anima ſentit, motus ab objectis ſenſibilibus impreſſus nervis ſenſoriis ad cerebrum usque propagatur. Nemo eſt, qui neſciat, modo ad ea fuerit attentus, quæ ſibimetipſi accidunt,

Digitized by Google

dunt, ac memoriæ infigat, ut eorum recordetur, quoties voluerit, ex ſenſationibus varios in corpore haud raro oriri motus in partibus ab organo ſenſorio maxime remotis, anima non modo inconſulta, verum prorſus invita. Exempli loco ſit nobis homo, qui audito fragore tormenti exploſi in terrorem conjicitur. Ponamus eundem pone tormentum conſtitui, hominibus plurimis aliis locum intermedium occupantibus, nec tormentum eſſe globo oneratum, ut adeo appareat, ipſi flamma ex tormenti exploſi orificio prorumpente nihil imminere periculi. Ponamus porro ipſum probe perpendere, quod multo minus aliquid periculi ſibi à fragore tormenti imminere poſſit. Addamus denique eundem non minus ad animum revocare, quod, ſi vel maxime rariſſimo caſu contingat, tormentum, dum exoneratur, in fruſta diſſilire, nihil tamen damni ſibi infligi poſſit, propterea quod tot homines loco intermedio conſiſtant, nec ipſe adeo vicinus ſit tormento, ut ſibi metuere opus habeat. Ponamus denique, quod ſingulis penſitatis intelligens ſe extra omnem periculi aleam eſſe conſtitutum, ſibi firmiter proponat animo conſtante fragorem tormenti percipere. Hoc propoſito non obſtante totus in terrorem conjicitur, quamprimum fragor in aures incidit. Dum vero terrore concutitur, corpus totum tremet, & caput cum parte trunci ſuperiori retro inclinatur, aliique motus conſequuntur, qui, cum in diverſis ſubjectis variare ſoleant, ſpecialius enumerari nequeunt. Neque ad præſens inſtitutum opus eſt, ut ſinguli enumerentur. Sufficeret enim motus ſolius pedis, vel ſola corporis retro facta inclinatio. Nemo hic excipiet motus iſtos ab anima produci, cum durante animæ propoſito corpus quietum ac animum tranquillum conſervandi contingant, immo ipſa vel indignante quod contingunt. Ex fragore itaque in aures incidente naſci debet motus organorum corporis. Enimvero anatomia docet, ex organis ſenſoriis nervos, veluti ex auditus orga-

Digitized by Google

organo nervum acuſticum ad cerebrum usque protendi & ex cerebro in ſingulas corporis humani partes propagari nervos motorios, ſine quibus motus perfici nequeunt teſtibus experimentis anatomicis ſuo loco diſtinctius exponendis. Neceſſe igitur eſt ut motus nervis ſenſoriis impreſſus in nervos motorios derivetur, quorum ope motus muſculorum determinatur ſuo loco in Phyſica diſtinctius explicandus, conſequenter motus, qui imprimitur nervis ſenſoriis, ad cerebrum usque propagari debet, cum alias poſſibile non ſit, eundem ex nervis ſenſoriis in motorios derivari.

Idem quoque ex natura imaginationis facile colligitur. Nemo non novit nos vi imaginationis nobis repræſentare objecta abſentia eodem prorſus modo, ac ſi præſentia eſſent (§. 92. *Pſychol. empir.*). Nullum adeo dubium eſt ſimilem alteri mutationem in corpore contingere debere, qualis in eodem accidit dum ſentimus. Nihil vero adeſt quod mutationem in organo ſenſorio cauſetur. Alia igitur mutatio locum habere nequit, niſi in cerebro, conſequenter neceſſe eſt aliquam in cerebro mutationem quoque accidere debere, dum ſentimus. Ea autem pendet ab impreſſione in organa facta. Quamobrem cum ex organo nervi ad cerebrum usque protendantur, quemadmodum ex Anatomia notorium eſt; motus nervis ſenſoriis impreſſus dum ſentimus ad cerebrum usque propagari debet.

Qualis ſit ille motus, qui nervis ſenſoriis imprimitur, utrum oſcillatione fibrillarum nerveārum, an progreſſu fluidi cujusdam ex organo in cerebrum, vel alio quocunque modo abſolvatur; hic non disquirimus. Nobis enim hic loci perinde eſt, quicquid horum veritati conſentaneum ſit. Sufficit conſtare in organo ſenſorio motum quendam excitari ab objecto ſenſibili, qui ad cerebrum usque nervorum auxilio propagatur, nec niſi motu ad cerebrum propagato ſenſibili percipi: id quod aliquando in Phyſica uberius confirmaturi ſumus, hic ſumere poteramus. Neque novimus ullum unquam exti-

Digitized by Google

extiriſſe philoſophum, qui motus hujus ad cerebrum propagationem in dubium vocaverit, ipſaque Anatomia eum ſatis ſuperque inſinuat, ſi ex eadem ſyſtema nervoſum tibi fuerit perſpectum. Ex eo enim a priori deduci debet, quod hic ex phænomenis collegimus.

§. 112.

Speciei impreſſæ & ideæ materialis deſinitio.

Motum ab objecto ſenſibili organo impreſſum dicemus poſthac *Speciem impreſſam.* Motum vero inde ad cerebrum propagatum vel ex illo in cerebro enatum *Ideam materialem* appellabimus.

Conſtat nimirum ex iis, quæ in propoſitione præcedente dicta ſunt, dum ſentimus, motum imprimi nervis ſenſoriis & inde naſci motum in cerebro. Atque adeo duplex accidit mutatio in corpore, cui reſpondet idea ſenſualis in anima. Conveniens adeo videtur unam ab altera diſtingui ſuoque utramque nomine inſigniri. Libertate autem uſi, quæ philoſophantibus competit, quamdiu termini in philoſophiam nondum fuere introducti, illam impreſſam ſpeciem, hanc vero ideam materialem appellamus. Parum vero ſolliciti ſumus, quid ſcholaſtici ſpecies ſenſibiles ac in ſpecie impreſſas ſpecies dixerint, propterea quod notorium eſt ipſos earum rerum, quæ ad animam ſpectant, notiones claras atque diſtinctas non habuiſſe.

§. 113.

Coëxiſtentia idearum ſenſualium & materialium.

Quoniam in anima non datur perceptio objecti ſenſibilis, niſi motus impreſſus nervo ſenſorio ad cerebrum propagetur (§. 111.); *Ideis ſenſualibus ideæ materiales in cerebro coëxiſtunt* (§. 95. *Pſychol. empir.* & §. 112. *Pſych. rat.*).

Plurima pendent ab hac idearum materialium & ſenſualium coëxiſtentia, quemadmodum ex ſequentibus intelligetur. Sufficit autem noſſe talem dari, etſi non ſatis intelligatur qualis ſit, cum in generalibus explicandis ſubſiſtamus, nec ad particularia deſcendamus.

§. 114.

Digitized by Google

§. 114.

Singulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondent materiales. Senſuales enim ideæ actu inſunt in anima, quod iam aliqua in organo ſenſorio mutatio accidit (§. 95. *Pſychol. empir.*). Sed perceptiones iſtæ intelligibili modo explicari poſſunt per mutationem, quæ in organo contingit (§. 65. *Pſychol. empir.*), conſequenter per ſpeciem impreſſam (§. 112.). Species igitur impreſſæ diverſæ eſſe debent, ubi diverſæ fuerint ideæ ſenſuales. Atque ideo neceſſe eſt ſingulis ideis ſenſualibus ſingulas reſpondere ſpecies impreſſas. Enimvero cum ſpecies impreſſæ ſint motus ab objecto ſenſibili nervis ſenſoriis impreſſi; ideæ autem materiales conſiſtant in motu in cerebrum inde propagato (§. 112.); ubi ſpecies impreſſæ diverſæ ſunt, ideæ etiam materiales diverſæ eſſe debent. Patet itaque ſingulis ideis ſenſualibus ſingulas reſpondere ideas materiales. *Numerus idearum materialium.*

Quot adeo ideæ ſenſuales poſſibiles ſunt, tot etiam poſſibiles ſunt ideæ materiales. E. gr. Habemus ideam ſenſualem equi: datur vero etiam idea equi materialis, hoc eſt, motus aliquis in quibusdam cerebri partibus poſſibilis eſt, qui ſi in cerebro excitetur, anima ſibi repræſentat equum. Immo & ſingulorum equorum diverſæ ſunt ideæ materiales, quemadmodum ſenſuales, cum nullum equum alteri prorſus ſimilem eſſe conſtet (§. 246. *Cosmol.*). Et eodem modo ſeſe res habet cum ideis materialibus rerum ſenſibilium aliarum quarumcunque.

§. 115.

Si ſpecies impreſſa fuerit eadem; idea quoque materialis eadem eſſe debet: ſi vero ſpecies impreſſa fuerit diverſa, idea quoque materialis diverſa eſt. Si enim ſpecies impreſſa eadem fuerit, idem excitatur in organo ſenſorio motus (§. 112.). Quamobrem cum idea materialis conſiſtat in motu, qui ex organo ſenſorio beneficio nervorum ſenſoriorum ad cerebrum pro- *Specificatio idearum materialium*

Digitized by Google

propagatur (§. *cit.*); ex motu in organo ſenſorio excitato intelligitur, qualis eſſe debeat idea materialis, conſequenter in motu, qui a ſenſibili in organo ſenſorio excitatur, adeoque in ſpecie impreſſa ratio ſufficiens ideæ materialis continetur (§. 56. *Ontol.*). Poſita igitur eadem ſpecie impreſſa ponitur ratio ſufficiens ejusdem ideæ materialis, conſequenter & eadem idea materialis (§. 118. *Ontol.*). Et eodem modo intelligitur, quod poſita ſpecie impreſſa diverſa, idea quoque materialis diverſa oriri debeat.

Propoſitio præſens adeo evidens eſt, ut, intellectis terminis, ſine probatione concedi poterat. Nititur autem evidentia identitate principii rationis ſufficientis. Noſtrum adeo fuit vi ejusdem principii diſtinctam ejus afferre explicationem.

§. 116.

Identitas idearum materialium unde.

Quodſi ergo contingat a diverſis objectis impreſſam ſpeciem eſſe eandem; idea materialis eadem quoque *erit.*

Hypotheſin eſſe poſſibilem alibi jam oſtendimus (*not.* §. 87. *Pſychol. empir.*). Omnium clariſſime vero per viſum evincitur. In eo enim ſpecies impreſſa ab imagine in oculo pendet, imago vero iſta ſenſuum examini ſubjacet: ſed de his mox plura in particulari dicemus.

§. 117.

Diverſitas idearum materialium unde.

Similiter *ſi contingat ſpeciem ab eodem objecto ſenſibili impreſſam eſſe diverſam, idea quoque materialis eſſe debet diverſa.*

Hypotheſeos poſſibilitatem denuo alibi evicimus (*not.* §. 89. *Pſychol. empir.*), omnium vero optime eadem per viſum evincitur, ut præcedens.

§. 118.

Identitatis idearum ſenſualium ratio.

Si eadem in cerebro excitatur idea materialis; eadem quoque in anima naſcitur idea ſenſualis & contra. Si enim in cerebro

Digitized by Google

rebro eadem excitatur idea materialis, ſpecies impreſſa eadem eſſe debet. Pone enim hanc eſſe diverſam; idea quoque materialis diverſa erit (§. 115.) *contra hypotheſin.* Idem ergo excitatur ab objecto ſenſibili motus in organo ſenſorio (§. 112.), conſequenter eadem in organo mutatio contingit, cum alia in organo non poſſit fieri mutatio, niſi quod motus quidam nervis ſenſoriis imprimatur. Enimvero ſi mutatio in eodem organo ſenſorio eadem, ſenſatio (§. 86. *Pſychol. empir.*), conſequenter idea ſenſualis eadem eſt (§. 95. *Pychol. empir.*). Ergo ſi eadem idea materialis in cerebro excitatur, eadem quoque in anima idea ſenſualis naſci debet.

Jam ſi idea ſenſualis eadem fuerit, cum ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondeant materiales (§. 114.); patet eadem poſita idea ſenſuali eandem quoque poni debere ideam materialem.

E. gr. Si idea materialis ab equo picto & vivo eadem excitatur; equus pictus apparebit quaſi vivus. Atque talem nobis apparere pictum affirmamus, ſi non obſtante omnimoda ſimilitudine aliunde conſtet, equum, quem videmus eſſe pictum, non vivum.

§. 119.

Idearum ſenſualium identitas unde.

Quodſi ergo *contingat a diverſis objectis ſenſibilibus eandem ideam materialem excitari; eadem* quoque *erit idea ſenſualis & contra.*

Diverſa ſæpius eadem apparere atque adeo eorum ideam ſenſualem eandem eſſe a poſteriori liquet. Ita homo adultus per vitrum concavum viſus inſtar pueri apparet, atque adeo certum eſt radiis per vitrum concavum ab homine adulto in oculum transmiſſis eandem ſpeciem imprimi, ac hinc porro eandem ideam materialem excitari, quæ ſpecies eidem imprimitur ac idea materialis excitatur, ſi oculo nudo puerum intuemur. Optica plurima ſuppeditat exempla & ab hoc principio multa phænomena optica lucem fœnerantur, ut intelligi-

Digitized by Google

gantur ab iis, qui demonſtrationes Mathematicorum non capiunt. Hisce autem demonſtrationibus potiſſimum conficitur, quod ſpecies oculo eædem a diverſis objectis imprimi debeant, ut intelligatur quandonam idem fieri debeat.

§. 120.

Diverſitatis idearum ſenſualium ratio.

Si diverſa excitatur idea materialis, diverſa quoque in anima naſcitur idea ſenſualis, & contra *ſi diverſa in anima oritur idea ſenſualis, idea quoque materialis diverſa eſt.* Si enim in cerebro excitatur idea materialis diverſa, ſpecies impreſſa diverſa eſſe debet. Pone enim hanc eſſe eandem: idea quoque materialis eadem erit (§. 115.) *contra hypotheſin.* Diverſus ergo ab objecto ſenſibili in organo ſenſorio excitatur motus (§. 112.), conſequenter diverſa in organo mutatio contingit (§. 290. *Ontol.*). Enimvero ſi mutatio in organo ſenſorio eodem diverſa eſt, ſenſatio (§. 88. *Pſychol. empir.*), conſequenter idea ſenſualis diverſa eſt (§. 95. *Pſychol. empir.*). Ergo ſi diverſa excitatur idea materialis, diverſa quoque in anima naſcitur idea ſenſualis.

Quodſi jam ponamus ideam ſenſualem eſſe diverſam, cum ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondeant ideæ materiales (§. 114.), idea ſenſuali poſita diverſa diverſam etiam poni in cerebro neceſſe eſt ideam materialem.

E. gr. Alia eſt idea materialis arboris, alia cervi. Quodſi idea materialis arboris excitatur radiis luminis ab eadem in oculum immiſſis; arboris nobis tanquam extra nos poſitæ nobis conſcii ſumus, atque adeo idea ſenſualis arboris in anima cooritur. Quodſi vero ſimili modo idea materialis cervi producitur; eodem modo patet nos ideam ſenſualem cervi habere. Et ſic diverſa poſita idea materiali in cerebro, diverſa animæ inexiſtit idea ſenſualis, & ex hujus diverſitate colligimus diverſitatem alterius.

§. 121.

Digitized by Google

§. 121.

Diverſitatis Idearum ſenſualium ejuſdem objecti ratio.

Quodſi ergo *contingat ab eodem objecto ſenſibili diverſam ideam materialem excitari, diverſa quoque erit idea ſenſualis.*

Eadem ſæpius apparere diverſa atque adeo eorundem ideam ſenſualem diverſam eſſe a poſteriori liquet. Ita turris quadrata e longinquo viſa rotunda apparet. Eadem igitur e longinquo ſpectata idea materialis eſt, quæ in vicinia a turri rotunda producitur. Atque adeo alia ab ea excitatur idea materialis, ſi in vicinia ſpectatur; alia vero, ſi videtur e longinquo. Et paulo ante obſervavimus (*not.* §. 119), hominem adultum per vitrum concavum minoris ſphæræ viſum inſtar pueri apparere. Quodſi ergo vitrum concavum objicias oculo uno, alterum vero relinquas liberum, utroque in eundem hominem directo; oculo nudo videbis eum juſtæ magnitudinis, armato autem ſub forma pueri. Atque tunc clariſſimum eſt eidem objecto diverſas reſpondere ideas ſenſuales: in Opticis vero cum demonſtretur ſpecies impreſſas eſſe diverſas; inde ſua ſponte fluit ideas quoque materiales diverſas eſſe debere. Ex hoc igitur principio ratio redditur generalis, cur eadem diverſa appareant; in caſu autem particulari vel a poſteriori, vel a priori evincenda eſt diverſitas ſpecierum impreſſarum: id quod quoad viſum in Opticis fieri ſolet.

§. 122.

Idea materiales & ſenſualis ejuſdem objecti quando eadem.

Si organum ſenſorium eodem modo fuerit conſtitutum & idem objectum ſenſibile ad organum eodem modo ſeſe habuerit; idea quoque *materialis & ſenſualis eadem eſſe debet.* Etenim ſi organum ſenſorium eodem modo fuerit conſtitutum, veluti ſi oculus ſanus in utroque caſu nudus fuerit, vel vitro concavo munitus in utroque; ex parte organi ſenſorii nulla adeſt ratio, cur ab eodem objecto ſenſibili diverſus organo imprimi debeat motus. Similiter ſi objectum idem ſenſibile eodem modo ſeſe habuerit ad organum, veluti ſi oculo in eadem diſtan-

Digitized by Google

tia æquali lumine colluſtratum directe objiciatur, nulla quoque ex parte objecti ratio adeſt, cur nervis ſenſoriis alium in uno caſu, quam in altero motum imprimere debeat. Quoniam vero per ſe patet, motum nervis ſenſoriis imprimendum aliunde quam a conſtitutione organi externa atque intrinſeca & modo, quo idem objectum ad organum refertur, pendere; nulla prorſus apparet ratio, cur diverſus motus ab objecto ſenſibili organo ſenſorio imprimi debeat. Quamobrem cum ſine ratione ſufficiente motus organo ſenſorio impreſſus diverſus eſſe nequeat (§. 70. *Ontol.*); in organum ſenſorium eodem modo conſtitutum ab eodem objecto ſenſibili eodem modo ad ipſum relato idem imprimi debet motus. Species igitur impreſſa eadem eſt (§. 112.) conſequenter & idea materialis (§. 115.) & hinc porro ſenſualis eadem (§. 118.).

Ponamus oculum eſſe ſanum eumque nudum & in eadem diſtantia ab oculo eundem videri hominem; nemo non novit, eum quoque apparere eundem, ſive magnitudinem, ſive formam ſpectes, ſive gradum diſtinctæ viſionis. Ponamus eum in planitie campi continuo longius a te recedere; diſtinctam viſionem ſenſim ſenſimque imminui videbis, ut tandem obſcura prorſus fiat, confuſione continuo aucta. Immo magnitudo quoque ſenſim ſenſimque decreſcet. Ponamus ſimiliter te oculo armato eodem teleſcopio in eadem elongatione a terra atque Sole & in eadem altitudine ſupra horizontem ſpectari Lunam; eadem ejus facies apparere debet, eodem aëris noſtri & lunaris ſtatu. Propoſitio præſens in caſu particulari manifeſtiſſima eſt, utpote experientia unicuique obvia nixa, modo levem attentionem ad eandem adhibere velit. Idem vero etiam obtinet in aliis ſenſibus. Ponamus nares eodem modo eſſe conſtitutos, ut caput nulla gravedine laboret. Ponamus hyacinthum cæruleum in eadem diſtantia naribus admoveri & eodem conatu aërem attrahi; eundem quoque odorem percipies. Ponamus manum nudam idem tangere objectum aſpera ſuperficie præditum; perceptionem fore eandem animadvertes, quotiescunque tactum repetieris. Cum vero in omni caſu

ideæ

Digitized by Google

ideæ ſenſuali eidem eadem quoque reſpond ere debeat idea materialis (§. 114.); ex identitate ideæ ſenſualis nemo non colliget identitatem ideæ materialis.

§. 123.

Ejusdem objecti quando diverſa eſſe poſſit idea ſenſualis.

Si organum ſenſoriorum non fuerit eodem modo conſtitutum, vel objectum idem ad ipſum non eodem modo referatur; diverſa eſſe poteſt idea materialis & ſenſualis. Etenim ſi organum non fuerit eodem modo conſtitutum, fieri poteſt ut diverſa conſtitutio impediat, quo minus ab eodem objecto ſenſibili idem motus nervis ſenſoriis imprimatur, conſequenter ut diverſa ſit ſpecies impreſſa (§. 112.). Diverſa igitur quoque erit idea materialis (§. 115.), conſequenter & ſenſualis (§. 118.).

Quodſi organum ſenſorium fuerit eodem modo conſtitutum, objectum tamen idem ad ipſum non referatur eodem modo; patet ut ante fieri poſſe ut diverſa ſit ſpecies impreſſa. Unde porro ſequitur ideæ quoque materialis & ſenſualis diverſitas.

Jam cum idea materialis & ſenſualis diverſa eſſe poſſit, ſi organum ſenſorium non fuerit eodem modo conſtitutum, ut ut objectum idem eodem modo ſeſe ad illud habeat *vi num.* 1. & in eadem organi conſtitutione diverſæ ideæ materiali ac ſenſuali locus eſſe poſſit, ſi objectum idem diverſo modo ad ipſum ſeſe habeat, *vi num.* 2. multo magis idea materialis & ſenſualis diverſa eſſe poteſt, ſi idem objectum diverſo modo ad organum diverſimode conſtitutum referatur.

Ex demonſtratione propoſitionis præſentis liquet, in conſtitutione organi vel relatione objecti ad organum quidpiam ponendum eſſe, unde in caſu particulari demonſtrari poſſit, motum in organo ſenſorio diverſum excitari debere: id quod demonſtrationes Opticorum de diverſis apparentiis ejusdem objecti confirmant, quæ omnes tandem eo tendunt, ut appareat lumen ab objecto diverſimode in oculum reflexum diver-

ſa re-

Digitized by Google

ſa ratione in eundem agere. Ceterum propoſitionis præſentis veritas a poſteriori confirmatur, præſertim in viſu clariſſime. Si oculus vitro concavo muniatur, idem objectum in eadem diſtantia valde imminurum apparet, ita ut homo adultus pueri formam mentiatur. Diverſitas hic eſt a diverſa organi conſtitutione. Quodſi nudo oculo conſpicias hominem in faſtigio turris conſtitutum; ejus magnitudo itidem valde imminuta apparet, ut denuo ſub forma pueri videatur. Hic vero diverſitas eſt a diverſo modo, quo objectum ad organum refertur. Ponamus vero hominem in faſtigio turris non admodum altæ conſiſtentem videri per vitrum concavum; perinde hic erit ac ſi nudo oculo in turris prætaltæ faſtigio conſtitutus conſpiceretur. Atque hic diverſitas viſionis pendet cum a conſtitutione organi, tum a modo, quo objectum ad idem refertur. Quemadmodum vero organi conſtitutio hactenus ſuppoſita extrinſeca eſt; ita quoque intrinſeca datur. E. gr. Ictero laboranti objecta, præſertim alba, videntur flava; ubi diverſitas ideæ ſenſualis pendet a conſtitutione interna oculi. Veritas propoſitionis etiam in aliis ſenſibus confirmatur. Ita tactus in parte corporis contuſa aliter prorſus ſeſe habet, quam ubi nulla in eadem facta fuerit contuſio.

§. 124.

Fallacia ſenſuum quomodo vitanda.

Quoniam idea ſenſualis eadem eſſe debet, quam diu organum ſenſorium eodem modo fuerit conſtitutum & objectum eodem modo ſeſe ad illud habet (§. 122.); diverſitas vero tum demum locum habet, quando vel alterutrum, vel utrumque mutatur (§. 123.); ideo patet, *oculum rite eſſe conſtitutum, ſi idem objectum in eadem diſtantia & eodem ſitu ad oculum lumine ad claram atque diſtinctam viſionem ſufficiente colluſtratum tale apparet, quale antea in iſta diſtantia & ſitu iſto eodem lumine illuſtratum nobis apparuit*; vel in genere *organum ſenſorium rite eſſe conſtitutum, ſi idem objectum quod eodem modo ſeſe habet ad organum, quo alias ſeſe habuit, tale quoque apparet, quale alias apparuit.* Et viciſſim *ſi conſtet organum ſenſorium rite*

Digitized by Google

rite eſſe conſtitutum, objectum quoque idem eodem modo ad organum ſeſe habere recte colligi, ubi tale apparet, quale alias apparuit, quando ſeſe iſto modo ad organum habebat; quidpiam vero in hoc fuiſſe immutatum, ubi aliter apparet quam alias: immo *ſi conſtet, objectum idem eodem modo ſeſe habere, & ſenſualem ideam diverſam nobis eſſe, organum quoque ſenſorium non eodem modo eſſe conſtitutum, quo alias conſtitutum fuerat, recte colligi.*

Habemus nunc principia ſufficientia ad fallaciam ſenſuum detegendam & evitandam, hoc eſt, ad apparentias objectorum conſtantes ab inconſtantibus discernendas: id quod neceſſe eſt, ubi ex phænomenis colligere volueris, quæ ad ſcientiam proſunt. Exemplum illuſtre habemus apud *Hevelium* Cometogr. lib. 7. f. 363. Ex eo enim, quod diverſis temporibus nudo oculo ſtellulas ſextæ & ſeptimæ magnitudinis discerneret, cœlo undique exiſtente ſereno, colligit oculum ſuum illis eodem modo fuiſſe conſtitutum, quoad intrinſecam ſcilicet conſtitutionem. Quoniam ſtellæ fixæ in ſe nullam patiuntur mutationem nobis obſervabilem, intra adeo breve temporis ſpatium, quo eas obſervavit *Hevelius*, conſtitutio objecti intrinſeca eadem erat tempore quolibet obſervationis. Et quoniam idem erat aëris ſtatus, nec fixæ diſtantiam mutaverant a Terra; objecti conſtitutio extrinſeca eadem erat. Quia denique ſtellas ſextæ & ſeptimæ magnitudinis optime videbat & a ſe invicem diſcernebat; idea quoque ſenſualis uno tempore obſervationis non alia erat, quam alio. Ex eo igitur, quod objecto eodem modo ad organum ſeſe habente eadem eſſet idea ſenſualis, collegit *Hevelius* aut ſaltem lector ex eo colligere poteſt eandem organi conſtitutionem. Iisdem illis temporibus cum obſervator acutiſſimus & maxime circumſpectus Lunam in eadem altitudine & elongatione a Terra per unum idemque teleſcopium obſervaret & eam ejusque maculas non omni tempore æque lucidas, ſerenas & perſpicuas ſibi apparere deprehenderet, quandam circa Lunam aut prope ejus ſuperficiem mutationem accidiſſe concludit. Quoniam Lunæ altitudo ſupra horizontem eadem erat, eadem quoque elongatio a terra &

ſtatus aëris, per quem radii lumìnis ad oculum deferebantur, idem erat; Luna eodem modo ſeſe habebat ad oculum. Quia tamen cum ipſa, tum maculæ ejus non omni tempore æque lucidæ, ſerenæ & perſpicuæ ipſi apparebant; idea ſenſualis non omni tempore eadem erat. Ex eo igitur, quod objecto eodem modo ad oculum eodem modo conſtiturum ſeſe habente diverſa eſſet idea ſenſualis diverſitatem objecti intulit. Si quis hoc exemplum attenta mente pervolverit; is non modo utilitatem principiorum, quæ commendamus, verum etiam modum iisdem rite utendi percipiet: id quod maximi uſus eſt, ſive veritatem latentem a poſteriori venari, ſive ab aliis aut a te inventam examini ſubjicere volueris.

§. 125.

Claritas idearum ſenſualium unde.

Si motus nervis ſenſoriis impreſſus celerior eſt, idea ſenſualis clarior, & contra. Quoniam enim ideæ ſenſuales ſunt perceptiones, quæ vi ſenſationis in anima exiſtunt (§. 95. *Pſychol. empir.*); ratio earum continetur in mutationibus in organis ſenſoriis qua talibus contingentibus (§. 65. *Pſychol. empir.*), adeoque in ea, quæ contingit mutatione, datur quidpiam, unde intelligitur, cur tales ſint potius ideæ ſenſuales, quam aliæ (§. 56. *Ontol.*). Enimvero ideæ ſenſuales proxime reſpiciunt materiales (§. 114.), conſequenter in motu, qui nervis ſenſoriis impreſſus ad cerebrum usque propagatur, quærenda erit ratio, cur ideæ ſenſuales nunc ſint clariores, quam alio tempore (§. 112.). Jam cum iisdem fibrillis nerveis motum imprimere debeat objectum eodem modo ad organum relatum, nulla exiſtente diverſitatis ratione, ſine qua nec diverſitas obtinere poteſt (§. 70. *Ontol.*); non alia diverſitas in impreſſione in nervos ſenſorios facta locum habere poteſt, quam diverſus celeritatis gradus, quo fibrillæ nerveæ cientur. Quamobrem ſi ſenſualis idea una clarior altera; motus nervis ſenſoriis impreſſus celerior. Quoniam vero iisdem ideis ſenſualibus poſitis eadem quoque ponenda mutatio in organo eſt & viciſſim eadem mutatio-

Digitized by Google

tatione in organo poſita eadem ponenda mutatio in anima (§. 90. *Pſychol. empir.*) ; ſi motus nervis ſenſoriis impreſſus celerior eſt, idea ſenſualis clarior eſſe debet.

Idem oſtenditur ex phænomenis hoc modo. Quotidie experimur, nos clarius videre idem objectum in eadem diſtantia, ubi multo lumine fuerit colluſtratum, quam ubi debili perfunditur, v. gr. clarius idem objectum ex eadem diſtantia videtur in luce diurna, quam in crepera. Nemo non novit, in priori caſu lumen majus, in poſteriori minus ab objecto in oculum reflecti. Enimvero lumen majus motum celeriorem imprimere debet fibrillis nervi optici, quam minus. Quamobrem cum motus fibrillis nerveis impreſſus celerior, viſio, conſequenter idea ſenſualis clarior (§. 95. *Pſychol. empir.*). Nimirum ſi oculus eidem objecto in eadem diſtantia directe obvertitur; eædem fibrillæ a lumine ab iisdem objecti punctis emanante percutiuntur, adeoque differentia in caſu diverſitatis viſionis alia locum minime habet, quam quod in caſu viſionis claræ eædem fibrillæ a pluribus radiis lucis percutiantur, quam in caſu viſionis obſcurioris. Non abſimili modo idem de ceteris ſenſibus patet.

Jam ſi idea ſenſualis eandem claritatem habet, quam alio tempore habuit, eadem quoque in cerebro idea materialis (§. 118.), conſequenter & ſpecies impreſſa eadem eſſe debet (§. 115.). Quoniam itaque motus ab objecto ſenſibili organo ſenſorio impreſſus idem eſt (§. 112.) ; eædem fibrillæ nerveæ eadem celeritate moveri debent. Patet adeo eadem poſita ideæ ſenſualis claritate, eandem poni motus fibrillis nerveis impreſſi celeritatem. Quamobrem cum conſtet majorem claritatem ideæ ſenſualis reſpondere majori celeritati motus in organo ſenſorio *per antea demonſtrata;* liquet omnino ſi major ideæ ſenſualis fuerit claritas, celeriorem quoque eſſe debere motum fibrillis nerveis impreſſum.

Digitized by Google

Idem quoque ex phænomenis colligitur. Si Solem occaſui vicinum defixis in eum oculis intuentes mox oculos occludimus; ſpecies Solis aliquoties nobis recurrit, ſed ſemper debiliori colore tincta, donec prorſus obſcura evadat inſtar diſci nigri apparens. Quoniam ideis ſenſualibus ideæ materiales in cerebro coëxiſtunt (§. 113.); facile apparet motum in Sole fibrillis nerveis impreſſum non ſtatim ceſſare, ſed ſenſim ſenſimque langueſcere, celeritate continuo imminuta. Dum igitur anima ſpeciem Solis minus claram percipit, motus organo impreſſus tardior eſt.

Habemus adeo rationem claritatis idearum ſenſualium, quatenus ſunt explicabiles per mutationes in organo ſenſorio factas: Animæ vero, cujus eſſentia & natura in vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 66. 67), eſſentiale & naturale eſt, ut hac vel iſta claritate gaudeant ideæ ſenſuales.

§. 126.

Claritas idearum ſenſualium quomodo a materialibus pendeat.

Quoniam ideæ materiales conſiſtunt in motu ex organo ſenſorio ad cerebrum propagato (§. 112); ſi motus fibrillis nerveis ab objecto impreſſus celerior, idea quoque materialis in motu celeriore conſiſtere debet. Quamobrem *ſi idea materialis in celeriore motu conſiſtit, idea quoque ſenſualis clarior eſt & ubi idea ſenſualis clarior deprehenditur, idea* quoque *materialis in motu celeriore conſiſtere debet.*

Non absque ratione ad ideas materiales transferimus, quæ de ſpeciebus impreſſis evicta ſunt: patebit enim in ſequentibus horum uſum eſſe in explicandis iis, quæ ad imaginationem ſpectant, & in ipſis intellectus operationibus, quatenus ab eadem pendent. Abſit itaque, ut quis ſibi perſuadeat nos ſuperflua proferre.

§. 127.

Diſtinctio idearum

Si a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis motus

Digitized by Google

ius imprimitur, diſtincta erit idea ſenſualis. Si enim a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis imprimitur motus; evidens eſt partem ſenſibilis, quæ imprimit fibrillis nerveis A motum, nihil conferre ad motum, qui imprimitur fibrillis nerveis B. Quamobrem nil impedit, quo minus motus fibrillis nerveis A imprimatur, etiamſi motus nullus imprimatur fibrillis nerveis B: id quod fieri poſſe experientia loquitur, qua conſtat, effici poſſe ut una tantummodo pars agat in fibrillas nerveas A, altera in fibrillas B non agente, veluti ſi per exiguum foraminulum in charta effectum viſibile reſpicias & oculi ab eodem receſſu campum viſionis coarctes, eodem conſtanter radio per centrum foraminis & pupillæ transeunte. Motui igitur fibrillis nerveis A impreſſo ſua reſpondet idea peculiaris; peculiaris quoque motui fibrillis nerveis B impreſſo (§. 90. *Pſych. empir.*). Jam idea ſenſualis diſtincta eſt, quatenus partiales claræ eam ingrediuntur (§. 41. *Pſych. empir.*). Diſtincta adeo ſenſualis idea eſt, ſi a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis imprimitur motus.

ſenſualium unde ſit.

Habemus adeo rationem, per quam patet, quando ideæ ſenſuales diſtinctæ ſunt, & cur potius ſint diſtinctæ quam confuſæ, quatenus ſcilicet per mutationem in organo explicabiles. Supponi autem motum fibrillis nerveis ſingulis impreſſum adeo celerem, qualis requiritur, ut idea ſenſualis clara ſit, vel me non monente patet.

§. 128.

Si a diverſis ſenſibilis partibus iisdem fibrillis nerveis motus ſimul imprimitur; idea materialis & ſenſualis diverſa eſt ab iis, quæ ex actione ſingularum partium in eandem ſigillatim facta naſceretur, & ſenſualis idea confuſa eſt. Etenim ſi duæ diverſæ partes A & B iisdem fibrillis nerveis motum ſimul imprimunt; alius is prorſus eſſe debet, quam futurus erat, ſi alterutra earum ſola in easdem fibrillas ageret, conſequenter ſpecies

Confuſio idearum ſenſualium unde & earum diverſitas ab iis, quæ inter ſe confunduntur.

Digitized by Google

cies impreſſa diverſa eſt, ſi A & B ſimul in fibrillas nerveas N agunt, a ſpeciebus impreſſis, ubi vel A, vel B ſola in easdem fibrillas nerveas agit (§. 112.). In caſu igitur priori diverſa erit idea materialis (§. 115.), conſequenter & ſenſualis (§. 120.) ab ideis materialibus & ſenſualibus ſingularum partium A & B.

Enimvero ſi ideæ ſenſuales partium ſunt diſtinctæ, earum figuras, magnitudines ac ſitum ad ſe invicem diſtinguimus (§. 93.). Quamobrem cum idea ſenſualis, quæ oritur, partibus iſtis A & B ſimul in easdem fibrillas nerveas agentibus, ſit diverſa ab ideis, quæ ſingulis ſigillatim in eas agentibus reſpondent *per demonſtrata;* earum figuras, magnitudines ac ſitum ad ſe invicem non amplius diſtinguimus, conſequenter quæ in hoc caſu in anima coëxiſtit idea ſenſualis confuſa eſt (§. 94.). Si ideis partium A & B ſigillatim perceptarum ſenſualibus inſint confuſe percepta; confuſæ tamen, quæ ſingulis reſpondent ideæ, ob diverſam, quam organo ſenſorio ſingulari actione inducunt, mutationem, diverſæ ſunt (§. 90. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in ſimultanea actione in easdem fibrillas nerveas prodeat idea diverſa ab iis, quæ in actione ſingulari ſingulis reſpondent *per demonſtrata;* confuſe antea percepta non amplius a ſe invicem diſtinguimus, etſi ſigillatim percepta ſingula per ſe enunciabilia eſſent. Ex confuſis adeo perceptionibus partialibus naſcitur perceptio confuſa alia (§. 39. *Pſychol. empir.*).

Habemus adeo rationem, cur quædam a nobis confuſe percipiantur, & per eam ſimul patet, quando id fieri debeat; animæ enim eſſentiale eſt ut ideæ ſenſuales ſint explicabiles per mutationes in organo ſenſorio factas. Ceterum propoſitionem præſentem illuſtrant, quæ ſupra de coloribus compoſitis perceptionum confuſarum illuſtrandarum gratia in medium adducta ſunt (§. 97.).

§. 129.

Quando objectum alii-

Si quid fibrillis nerveis motum imprimere non poſſit, plane

Digitized by Google

plane non percipitur: ſi vero motus impreſſus ſit nimis lentus, vix ac ne vix quidem obſcure percipitur. Etenim ſi vis ſenſibilis non ſufficit ad motum fibrillis nerveis imprimendum, nulla in organo ſenſorio ab ejus in idem actione oritur mutatio, conſequenter nec in mente oriri poteſt perceptio (§. 62. *Pſychol. rat.* & §. 24. *Pſychol. empir.*). Objectum igitur plane non percipitur. *quod obſcure, vel prorſus non percipiatur.*

Quodſi motus fibrillis nerveis impreſſus ſit admodum lentus; exigua admodum ejus celeritas eſt: id quod per ſe patet. Enimvero ſi exigua eſt motus iſtius celeritas; claritas quoque ideæ ſenſualis exigua eſſe debet (§. 125.). Quoniam vero a claritate perceptionis pendet, ut ſenſibile agnoſcamus & ab aliis diſtinguere valeamus (§. 31. *Pſychol. empir.*); ubi motus admodum lentus fibrillis nerveis imprimitur, ſenſibile non amplius agnoſcitur nec a ceteris perceptibilibus ſatis diſtinguitur, adeoque pro diverſis lentitudinis illius gradibus ſenſibile vix ac ne vix quidem obſcure percipitur (§. 32. *Pſych. empir.*).

Habemus adeo rationem, cur claritas perceptionis continuo decreſcere & tandem in obſcuritatem degenerare, immo prorſus evaneſcere debeat. Exempla a viſibilibus petita quemadmodum totam ſenſationis theoriam, ita quoque propoſitionem præſentem mirifice illuſtrant. Quamobrem non inutile exiſtimamus theoriam generalem ad viſionem in ſpecie applicari, præſertim cum hoc pacto Metaphyſica & Optica ſibi mutuo lucem affundant. Ceterum theoria hæc generalis uſum quoque inſignem habet in Theologia, ubi ratio ſtructuræ organorum ſenſoriorum reddenda, quemadmodum ſuo tempore oſtenſuri ſumus.

§. 130.

Si imago viſibilis difformis in oculo delineatur, idea viſibilis diſtincta eſt; ſi nulla delineatur, diſtincta eſſe nequit. Fibrillas enim nerveas expanſione ſui producere tunicam retinam, ex Anatomicis conſtat. Dum imago objecti in retina delineatur, radii ab *Finis imaginis in oculo delineatæ.*

Digitized by Google

ab eodem visibilis puncto emanantes in eodem retinæ colliguntur (§. 76. *Optic.*). Quamobrem imagini debetur, quod a diversis sensibilis diformis partibus diversis fibrillis nerveis motus imprimatur, consequenter quod idea visibilis distincta sit (§. 127.).

Ponamus jam lumen per pupillam illapsum ita dispergi per retinam, quemadmodum in pupillam incidit. Quoniam a puncto radiante ad quodlibet punctum emittitur radius, in quod ex illo linea recta duci potest (§. 60. *Optic.*); a quolibet visibilis oculo oppositi puncto ad quodlibet pupillæ punctum radius aliquis affluit, atque adeo lumen a singulis punctis emanans in pupilla commiscetur, consequenter in eo, quem supponimus casu idem in retina accideret. Iisdem igitur fibrillis nerveis a singulis visibilis punctis seu partibus potius exiguis simul imprimeretur motus, consequenter idea visibilis foret confusa atque diversa prorsus ab ideis singularum partium (§. 128.): quas adeo cum agnoscere & a se invicem distinguere non daretur, idea nullatenus distincta foret (§. 32. *Psychol. empir.*). Enimvero si radii a diversis punctis visibilis egressi in oculo miscerentur; a retina reflexi non amplius secum ferrent speciem integram puncti radiantis (§. 74. *Optic.*), consequenter nulla in eadem delinearetur imago. Patet igitur absente imagine, visionem non fore distinctam, consequenter ut idea visibilis distincta sit, imaginem in retina delineari debere.

Habemus adeo rationem, cur imago visibilis in oculo delineanda, atque inde pendet totius structuræ oculi ratio (§. 78. *Optic.*). Obiter notamus, Opticam, quam hic citamus, extare in Tomo tertio Elementorum Matheseos universæ.

§. 131.

Idearum visibilium rationes unde petantur.

Ideæ visibilium sunt explicabiles per imagines eorum in oculo delineatas, hoc est, *ex imaginibus istis reddi potest ratio, cur visibilia tali potius modo, quam alio repræsententur.* Imagines visibilium delineantur in oculo per radios, qui ab eodem obje-

Digitized by Goog

objecti puncto egreſſi in eodem retinæ puncto iterum colliguntur (§. 75. *Optic.*). Sed iidem ſunt radii, quibus motum fibrillis nerveis imprimunt viſibilia, conſequenter ab iis pendet mutatio, quæ in oculo ab objecto ſenſibili producitur. Quare cum per hanc explicabilis ſit idea viſibilis, quæ in anima eidem coëxiſtit, ſeu hæc in illa rationem ſufficientem agnoſcit (§. 85. *Pſychol. empir.*); idea quoque viſibilis explicabilis eſſe debet per imaginem ejus in oculo, ſeu in hac imagine ratio contineatur neceſſe eſt, cur tali potius modo repræſentetur objectum, quam alio.

Habemus hic rationem, cur per imaginem in oculo delineatam idea viſibilis explicabilis. Nimirum ideæ viſibilium, quemadmodum ceterorum ſenſibilium, explicari poſſunt per ideas materiales in cerebro. Ideæ materiales in cerebro explicabiles ſunt per ſpecies impreſſas, ſeu motus in organis ſenſoriis fibrillis nerveis impreſſos. Atque ideo ideæ quoque viſibilium ceterorumque ſenſibilium explicabiles ſunt per ſpecies impreſſas. In oculo ſpecies impreſſa pendet tota ab imagine, quæ in retina delineatur, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis patet. Quamobrem per imaginem quoque in oculo delineatam idea viſibilis explicabilis. Etſi vero ratio ideæ viſibilis non per ſe contineatur in imagine, ſed quatenus ea in ſe continet rationem immediatam ſpeciei impreſſæ & hinc mediatam ideæ materialis; in reddenda ratione ideæ viſibilis ad imaginem potius recurritur, quam ad ideam materialem, quia illa clariſſime agnoſcitur, hæc vero non item. Proprie loquendo nulla in oculo, nulla in camera obſcura delineatur viſibilis imago; ſed radii tantummodo ita reflectuntur, ac ſi iſtiusmodi imago ibidem delineata lumen in ipſam illapſum reflecteret. Enimvero ſufficit noſſe, quid nobis velimus, quando dicitur, imaginem viſibilis in oculo delineari.

§. 132.

Si imago in oculo delineata fuerit clara; idea viſibilis clara (*Wolfii Pſych. Ration.*) *Claritas viſionis unde.*

Digitized by Google

ra eſt. Etenim ſi imago in oculo delineata fuerit clara, ab eodem viſibilis puncto radii multi in oculi fundo uniuntur; ſin minus clara, pauciores (§. 75. *Optic.*). Quoniam itaque radii plures fibrillis nerveis celeriorem motum imprimunt, quam pauciores; ſi imago viſibilis in oculo fuerit clara, motus fibrillis nerveis impreſſus celerior eſt, quam ſi minus clara extiterit. Idea igitur viſibilis clarior eſt, ſi imago fuerit clara, quam ſi minus clara fuerit (§. 125.).

Si imago viſibilis in oculo clara eſſe debet, multi radii ab eodem objecti puncto manere, adeoque objectum multo lumine illuſtrari debet. Unde patet ratio, cur viſio clara pendeat a quantitate luminis & cum lumine decreſcat viſionis claritas. Experientia enim loquitur in luce crepuſculina viſionis claritatem plurimum imminui ac ingruentibus tenebris ſenſim ſenſimque deficere. Hinc & objecta microſcopica lumine illuſtri perfundimus, ut viſio reddatur clarior.

§. 133.

Diſtincta viſio unde.

Si imagines ſingularum partium viſibilis, ex quibus ejus imago componitur, fuerint claræ, idea viſibilis diſtincta eſt; ſin minus claræ fuerint, nec hæc ſatis diſtincta eſt. Etenim ſi imagines ſingularum partium viſibilis fuerint claræ; ideæ earundem quoque claræ ſunt (§. 132.). Idea igitur totius viſibilis componitur ex partialibus claris (§. 40. *Pſychol. empir.*). Eſt igitur diſtincta (§. 41. *Pſychol. empir.*).

Quodſi imagines ſingularum partium viſibilis, ex quibus ejus imago conſtat, non fuerint ſatis claræ; nec earum ideæ ſatis claræ ſunt (§. 132.), conſequenter partes viſibilis diverſas non ſatis agnoſcimus & a ſe invicem diſtinguimus (§. 31. *Pſycb. empir.*). Idea igitur viſibilis non ſatis diſtincta eſt (§. 38. *Pſychol. empir.*).

Propoſitio præſens multum habet utilitatis. Ex ea enim perſpicitur, cur idea viſibilis diſtincta ſimul eſſe debeat clara & quod clara eſſe poſſit, etiamſi diſtincta non ſit. Cauſa nimirum

Digitized by Google

mirum diſtinctæ viſionis ſupponit cauſam claræ, ſeu eidem ſuperaccedit tanquam determinatio ſpecifica genericæ. Imago redditur diſtincta, quatenus radii a diverſis partibus objecti manantes in diverſas retinæ partes deferuntur (§. 127.); clara vero, quatenus radii multi ab eodem objecti viſibilis puncto egreſſi in eodem retinæ colliguntur (§. 132.). Atque adeo patet, ut diſtincte percipiatur viſibile a diverſis viſibilis punctis emanantes radios ſufficiente quantitate in diverſis retinæ punctis colligi debere: quod ubi contingit, imago clara atque diſtincta in oculo delineatur. Differentia idearum & quæ cum eadem coincidit notionum maximi momenti eſt in Logica & omni philoſophia reliqua. Quamobrem conſultum eſt, ut intimius perſpiciatur. Pleniſſima autem lux eidem affunditur, ubi rationes ex mutationibus, quæ in oculo accidunt, petuntur. Præterea quoque præſens propoſitio uſum prorſus inſignem habet in uſu microſcopiorum & teleſcopiorum. Conſtat per microſcopia & teleſcopia amplificari imagines viſibilium: quo ipſo obtinetur, ut, qui a diverſis viſibilis partibus egreſſi radii in oculo confundebantur, jam ad diverſas retinæ partes deferantur. Et hoc pacto imago fit diſtincta, quæ antea erat confuſa. Enimvero cum eadem tamen maneat quantitas luminis, pauciores jam radii eandem fibrillam nerveam feriunt, quam ante diſtractionem luminis: quapropter claritas decreſcit. Ex hoc pacto imago fit minus clara, dum magis efficitur diſtincta. Claritas vero eo usque deficere poteſt, ut jam ob eam imminutam non agnoſcantur & diſcernantur, quæ antea ob confuſionem radiorum agnoſci & diſcerni non poterant. Et hinc idea imagini reſpondens minus diſtincta eſt, quam ſi ea parvior eſſet. Maximi uſus eſt hæc notaſſe præſertim in obſervationibus microſcopicis.

§. 154.

Obſcuritas viſibilis unde.

Si imago in oculo fuerit obſcura, idea quoque viſibilis obſcura. Si enim imago viſibilis in oculo fuerit obſcura, pauci admodum radii a viſibili ad oculi fundum pertingunt. Motus igitur impreſſus fibrillis nerveis admodum lentus eſt, conſequen-

Digitized by Google

quenter visibile obscure percipitur (§. 129.), adeoque idea ejus obscura est (§. 95. *Psychol. empir.*).

Experientia idem clarissime loquitur. In luce enim crepera obscura videntur visibilia: tum vero paucum admodum lumen ad oculum reflectunt. Immo camera quoque obscura loquitur, imagines objectorum pauco lumine collustratorum fieri obscuras (§. 79. *Optic.*). Idem vero in oculo accidit, quod in camera obscura (§. 61. *Optic.*).

§. 135.

Confusio visibilis unde.

Si imago in oculo confusa est, idea quoque visibilis confusa est. Si enim imago confusa est, radii a diversis objecti partibus manantes in eodem retinæ puncto colliguntur & ita confunduntur. Radii adeo a diversis visibilis partibus venientes iisdem fibrillis nerveis motum una imprimunt. Quamobrem idea visibilis confusa est (§. 128.).

Denuo idem experientia loquitur, modo eam afferas attentionem, quæ sufficit ut loquentem percipias. Objecta minuta admodum confuse percipiuntur: id quod aliunde non est quam quod radii a diversis ejus partibus egressi in eodem retinæ puncto colliguntur. Unde si imago ope lentis convexæ amplificatur, ut ad diversas retinæ partes jam deferantur radii, quæ ad eandem antea pertingebant, distincta jam apparent, quæ antea erant confusa. Et experimentis in camera obscura institutis idem confirmari potest. Quodsi vero jam perpenderis quæ de ideis visibilium earumque differentia dicta sunt, quatenus ratio differentiæ in mutatione organi sensorii continetur; manifestum est, cur ideæ visibiles, immo perceptiones omnes sensuales, dividi debeant in claras & obscuras, & cur claræ subdividendæ sint in confusas & distinctas, nec alia admittenda sit differentia. Etenim radii luminis aut celerem imprimunt motum fibrillis nerveis, aut lentum. In priori casu idea visibilis clara est, in posteriori obscura. Porro aut radii a diversis visibilis partibus manantes in eodem retinæ puncto colliguntur, aut ad diversas deferuntur. Si prius accidit, idea confusa est: si posterius accidit in casu claritatis, idea distincta

Digitized by Google

ſtincta eſt : ſi vero in caſu obſcuritatis locum habet, diſtincta fieri nequit. Atque adeo patet ideam quidem viſibilem claram eſſe poſſe vel diſtinctam, vel confuſam ; ſed hanc differentiam applicari minime poſſe ad ideas obſcuras. Liquet etiam, ſi ideæ claræ atque obſcuræ, diſtinctæ atque confuſæ eo modo explicentur, quo nos eas in Logica atque Pſychologia empirica explicamus, veritatem definitionum nominalium ab ipſa natura animæ (§. 67) & lege ſenſationum in ea fundata (§. 78. *Pſychol. rat.* & §. 85. *Pſychol. empir.*) pendere. Quod vero idem ad ideas ſenſuales promiſcue applicari poſſit, quod in viſibilibus adeo evidens eſt; non minus manifeſtum eſt (§. 125, *& ſeqq.*). Et in his, quæ modo diximus, contineri viam analyticam, qua ad differentiam idearum & notionum perventum eſt, alias jam monuimus (*not.* §. 76. *Pſychol. empir.*).

§. 136.

Si vis ſenſibilis major fuerit, ſenſatio fortior eſt: ſi illa minor, hæc debilior. Senſibile agit in ſenſorium, quatenus fibrillis nerveis motum imprimit. Quodſi ergo vis major fuerit, fibrillis nerveis celerior motus imprimitur quam ſi minor fuerit: ecquis enim inficiari audet, mobili eidem motum celeriorem imprimi vi majore, quam minore ? Eſt igitur ſenſualis idea, conſequenter ſenſatio (§. 95. *Pſychol. empir.*) clarior, ſi vis ſenſibilis maior fuerit, quam ſi minor extiterit (§. 125.). Quamobrem ſenſatio fortior eſt, ſi vis ſenſibilis major fuerit (§. 74. *Pſychol. empir.*) ; debilior vero eſt, ſi eadem minor fuerit (§. 75. *Pſychol. empir.*). *Senſatio quomodo fortior vel debilior.*

Tonitru perceptio in vicinia fortior, quam ſi idem e longinquo auditu percipitur, ubi ſæpius dubius hæres, an ſit tonitru, quod jam auditu percipis, an ſonus quidam alius : quo in caſu claritas ideæ in obſcuritatem degenerat. Tonitru vero vis in vicinia major eſt, quam e longinquo advenientis, cum ſonum ſenſim ſenſimque langueſcere conſtet.

Digitized by Google

§. 137.

Visio quando fortior, quando debilior.

Quoniam luminis intenſi vis major eſt, quam minus intenſi (§. 81. *Optic.*): ideo *viſio fortior*, *ſi lumen fuerit intenſius*; *debilior*, *ſi minus intenſum.*

Ita viſio Solis fortior eſt, quam Lunæ, quemadmodum jam diſtinctius expoſuimus, cum a poſteriori evinceremus ſenſationem fortiorem obſcurare debiliorem (§. 76. *Pſycbol. empir.*). Huic vero inſtituto conducunt, quæ de intenſitate luminis demonſtrantur (§. 86. *& ſeqq. Optic.*).

§. 138.

Idea in confuſione quando prævalere dicatur.

Idea ſenſibilis fortioris *prævalere* dicitur, ſi cum idea debilioris confuſa parum inde mutatur, ut mutatio vix ac ne vix quidem, aut prorſus non percipiatur.

E. gr. Ponamus duos colores diverſos invicem commiſceri, ſed per hanc mixtionem unum eorum parum immutari, ita ut vix appareat, colorem alium eidem fuiſſe admixtum; dicitur coloris iſtius idea prævalere adverſus hujus ideam.

§. 139.

Quænam idea in confuſione prævaleat.

Si duo ſenſibilia, quorum vires inſigniter inæquales ſunt, in easdem fibrillas nerveas ſimul agunt; idea ſenſibilis fortioris prævalet. Etenim ſi vires ſenſibilium inſigniter differunt, motus fibrillis nerveis a ſenſibili fortiori impreſſus idem fere eſſe debet, qui actione ſenſibilis fortis ac debilis ſimultanea in easdem fibrillas producitur. Quamobrem cum a diverſitate motus ſit, quod idea naſcatur confuſa differens ab unaquaque earum, quæ confunduntur (§. 128.); idea quoque ſenſibilis in actione adeo inæquali diverſorum ſenſibilium in easdem fibrillas parum mutationis ſubire debet, ſed eadem vel propemodum eadem maneat neceſſe eſt, quæ foret, ſi ſenſibile forte ſolum in organum ſenſorium ageret. Idea igitur ſenſibilis fortioris prævalere debet (§. 138.).

Ita

Digitized by Google

Ita in exemplo, quod dedimus ante (*not. §.* 138.), prævalebit color cœruleus, ubi parum alibi eidem admiſcueris. Si infuſo trifolii aquatici perparum ſachari addas; ſapor amarus parum mutatur, ita ut ſacharum admixtum nihil mutationis induxiſſe videatur. Idem exempla alia innumera confirmant. Sacharum in exemplo poſteriori ſingulis guttulis quantumlibet exiguis, dum ſolvitur, admiſceri, ſuo tempore experimentis clariſſimis oſtendam, qualia jam dedi in philoſophia experimentali idiomate patrio conſcripta.

§. 140.

Idea viſibilis quænam in confuſione prævaleat.

Quoniam vires viſibilium a quantitate luminis pendent, quod ab iisdem in easdem retinæ partes defertur; *ſi lumina duorum viſibilium in easdem fibrillas nerveas ſimul agentium admodum inæqualia fuerint; idea viſibilis lumen majus in oculum immittentis prævalere debet* (§. 139.).

E. gr. Si interdiu oculum in cœlum convertas, lumen ab atmoſphæra reflexum in oculum incidit ſuaque in retinam actione in cauſa eſt, ut colorem iſtum cœruleum videamus qui cœlo ineſſe videtur. Idem vero lumen totam occupat retinam atque adeo toto obtutu comprehenditur aliqua cœli cœrulei pars, quantam ſcilicet ille capere poteſt. Nullum eſt dubium interdiu quoque lumen ſtellarum eadem quantitate per atmoſphæram demitti & in oculum incidere, qua demittuntur & in oculum incidunt noctu. Incidunt autem interdiu in easdem fibrillas, in quas agit lumen Solis ab atmoſphæra reflexum. Enimvero idea coloris cærulei cœli prævalet, ut ſtella prorſus non percipiatur; nullam adeo mutationem ſenſibilem iſti inducit, dum cum ea confunditur. Vi autem præſentis propoſitionis colligitur, lumen ſtellarum admodum debile eſſe debere, ſi conferatur cum lumine ſolari ab atmoſphæra reflexo.

§. 141.

Idea quando per confuſionem parum mutatur.

Si actiones ſenſibilis fortioris ac debilioris propemodum eædem fuerint, niſi quod gradu differant & utrumque in easdem fibrillas ſimul agat; idea naſcitur parum differens ab ea, quæ uni

Digitized by Google

uni ſoli in easdem agenti reſpondet. Etenim ſi duo ſenſibilia diverſa in easdem fibrillas nerveas organi ſenſorii ſimul agunt, idea ſenſualis confuſa eſt (§. 128.). Quoniam tamen ſenſibilis utriusque propemodum eadem eſt actio in fibrillas *per hypoth.* motus quoque ab uno ſenſibili impreſſus, haud multum differt a motu, qui imprimitur ab altero, niſi propter vim inæqualem gradu celeritatis. Idea igitur confuſa eadem propemodum eſt, quam quæ reſpondet ſenſibili uni ſoli (§. 90. *Pſych. empir.*) niſi quod gradu claritatis differant (§. 125.).

Ponamus duos ſapores dulces ſpecie quidem a ſe invicem differentes & eorum commixtione prodire itidem ſaporem dulcem. Gradus quidem dulcedinis mixtæ differet a dulcedine qualibet ſimplici; ſi tamen dulcedines ſimplices a ſe invicem parum differant, nec compoſitus ab utroque multum differet.

§. 142.

Quando idem accidat viſibilibus.

Quodſi lumina diverſa ſimul agant in retinam, quæ ſingula a ſe invicem diſtingui poſſunt, quorum tamen unum fortius eſt altero; naſcetur idea confuſa ab utriusque luminis idea haud multum differens. Habemus enim hic duas ſenſibilis fortioris ac debilioris ideas propemodum easdem, tales nempe, quales a lumine proficiſci poſſunt, quæ cum conjungantur *per hypotheſin*, idea confuſa inde enata differre quidem debet ab unaquaque idea, quæ actioni uniuscujusque ſigillatim reſpondet, haud multum tamen differens (§. 141.).

Exempli loco eſſe poteſt Luna interdiu cœlo ſereno inſtar nubeculæ pallida. Etenim dum cœlum intuemur, lux diurna ab atmoſphæra reflexa totam retinam occupat, ac ideam cœrulei coloris cauſatur, qui cœlo ineſſe videtur. Quoniam Luna ultra atmoſphæram ab oculo diſtat; fieri ſane non poteſt, quam ut lumen Solis ab atmoſphæra reflexum, ſeu lux diurna, quam ſecundam appellare ſolent Optici & qua objecta terreſtria, quæ radiis Solis directis minime feriuntur, colluſtrantur,

Digitized by Google

tur, una cum lumine Lunæ in eandem retinæ partem incidant atque ſic in easdem fibrillas nerveas una agant. Enimvero Luna tum pallida apparet. Confuſa igitur palloris idea non prorſus eadem cum idea luminis lunaris, nec prorſus eadem cum idea lucis diurnæ, nec tamen prorſus diverſa ab utraque. Cum luminis quædam idea ſit, ex eo naſcitur, quod duplex lumen diverſum una agat in easdem fibrillas. Quatenus vero hic pallor differt a luce diurna, & hinc orto cœli colore cœruleo, limites ſuos ſortitur ac ideo Lunæ figura una exhibetur (§. 621. *Ontol.*). Lucem vero diurnam in eam retinæ partem, in quam incidit lumen lunare, non modo ab ea amotſphæræ parte, per quam ad oculum ipſum defertur, ſed aliunde quoque illabi, hinc apparet quod Lunæ lumen non amplius adeo palleat, ſi per tubum longiorem eandem reſpicias, ut ad oculum deferri non poſſit lux diurna, niſi quæ cum lunari eadem via progreditur. Ex præcedentibus adeo propoſitionibus intelligitur, quando lumen majus obfuſcet minus ac in genere ſenſatio fortior obſcuret debiliorem (§. 76. *Pſychol. empir.*).

§. 143.

Ideæ materiales & ſenſuales quando prorſus ceſſent.

Si organum ſenſorium deſtruitur, ideæ materiales & ſenſuales prorſus ceſſant, ſeu anima ſenſibilia ejusdem organi non amplius ſenſu percipere valet. Etenim ſi organum ſenſorium prorſus deſtruitur, ſenſibile non amplius in idem agere poteſt: quamdiu enim actio aliqua in eodem adhuc effectum quendam ſortitur, organum nondum deſtructum eſt. Nullus itaque motus imprimi poteſt fibrillis nerveis in cerebro, conſequenter nec ullus ad cerebrum propagari poteſt. Ceſſat adeo idea materialis (§. 112.).

Et cum anima vi eſſentiæ ſuæ ſibi non repræſentet ſenſibile, niſi quod in organum ſenſorium agit (§. 66.), cujusque adeo idea materialis in cerebro datur (§. 111. 112.), ſenſibile quoque non amplius percipitur (§. 24. *Pſychol. empir.*). Ceſſat igitur idea ſenſualis (§. 95. *Pſychol. empir.*).

Digitized by Google

Organum deſtrui poteſt vel a natura, ita ut prorſus deficiat, dum homo naſcitur, aut ad uſum ſuum non ſit aptum; vel caſu quodam, veluti ſi oculus vulneratur, ut humores inde effluant omnes vel totus bulbus corrumpatur.

§. 144.

Idem alterius oſtenditur.

Si quacunque de cauſa organum ſenſorium ad functionem ſuam prorſus ineptum redditur; ceſſat idea materialis & ſenſualis. Etenim ſi ad functionem ſuam prorſus ineptum eſt organum; nulla ipſi amplius mutatio inducí poteſt a ſenſibili, qualis ad ſenſationem requiritur, aut, ſi mavis, nullus amplius motus imprimi poteſt fibrillis nerveis, qualis alias ab iisdem ſenſibilibus imprimi ſolet. Unde eodem, quo ante, modo patet, quod & in cerebro idea materialis, & in anima idea ſenſualis ceſſare debeat.

Impedimentum hoc denuo vel naturale eſt, vel accidentale. Effectu æquipollet organi deſtructioni, atque privationi, ſeu ejusdem abſentiæ: in ſe tamen ab eadem differt. Fieri enim poteſt, ut impedimentum removeatur: quo facto locus erit ideis materialibus & ſenſualibus. Sed quod prorſus deficit, nunquam reſtitui, & quod prorſus deſtructum eſt, in ſtatum integrum nunquam reſtitui poteſt: quo in caſu nec ſpes ulla ſupereſt fore, ut unquam excitetur aliqua idea materialis atque ſenſualis illius ſenſus, ad quem ſpectat organum. Caſum vero propoſitionis utriusque eſſe poſſibilem experientia loquitur, quemadmodum in Phyſicis diſtinctius ostendemus. Quamobrem & utriusque veritatem experientia confirmat.

§. 145.

Cæcus aut nullam habeat ideam viſibilis.

Quodſi igitur quis fuerit natura cœcus, idea nulla viſibilis materialis & ſenſualis in eodem dari poteſt. Etenim ſi natura cœcus fuerit, aut organum viſus prorſus deſtructum eſt, aut impedimentum quoddam adeſt, quod ad functionem ſuam idem prorſus ineptum reddit. Ab objecto igitur viſibili præ-

Digitized by Google

præſente nulla excitatur idea materialis, neque ulla oritur in anima idea ſenſualis (§. 143. 144.). Quoniam vero imaginatio non producit ideas ſenſibilium, niſi ante ſenſu perceptorum (§. 91. 92. *Pſychol.empir.*); nec vi imaginationis ullius viſibilis idea materialis in cerebro oriri, nec phantasma quoddam viſibilis in anima produci poteſt (§. 93. *Pſychol. empir.*). Fieri adeo nequit, ut natura cœcus ullam habeat ideam viſibilem & ut ulla in cerebro ejusdem oriatur idea viſibilis materialis.

Ita cœcus nullam habere poteſt ideam coloris, qualem nos habemus, quibus oculorum uſus conceſſus. Etſi enim non defuerint cœci, qui tactu dijudicarunt colores; non tamen ideo eædem ipſis fuere ideæ colorum, quales ſunt nobis. Immo ſi vel maxime viſu antea gaviſi fuiſſent; tactu tamen non producentur ideæ, quales antea viſu productæ fuerant: quemadmodum mox oſtenſuri ſumus. Similiter cœcus nullam habere poteſt ideam luminis, quam nos habemus qui viſu pollemus. Propoſitio præſens intelligenda eſt de ideis potiſſimum confuſis & de notionibus diſtinctis, quatenus in earum reſolutione devenitur tandem ad ideas quasdam confuſas ſeu imagines viſibilium. In reſolutione notionum probe diſcernendæ ſunt ideæ confuſæ, ad quem ſenſum referantur, quando in iisdem terminatur reſolutio, ubi agnoſcere volueris, quænam cognitio rei in hominem natura cœcum cadat.

§. 146.

Si quis fuerit natura ſurdus, idea nulla audibilis materialis & ſenſualis in eodem dari poteſt. Etenim ſi ſurdus fuerit, organum auditus vel prorſus deſtructum eſt, vel impedimentum quoddam adeſt, quod ipſum efficit ad functionem ſuam ineptum. Eodem igitur modo patet, nullam locum habere poſſe in anima ideam ſenſibilis, quod auditu percipitur, nullam quoque materialem ejus in cerebro ideam, quo in propoſitione præcedente evicimus, nullam in homine natura cœco dari ideam viſibilis materialem & ſenſualem. *Surdus cur nullam habeat ideam audibilis.*

Digitized by Google

Hinc natura ſurdus nullam ideam habere poteſt ſonitus, quem edunt campanæ; nullam clangoris tubarum, qualis ſcilicet nobis eſt, qui auditu pollemus: quando enim Phyſicus ſonum diſtincte explicat per cauſas ſuas, eatenus ſurdus cognitionem cum eo, qui auditu pollet, communem habere poteſt, quatenus notiones diſtinctæ terminantur in ideis confuſis ad alios ſenſus relatis, quorum uſu non deſtituitur ſurdus. Enimvero quæ de viſu atque auditu demonſtrata ſunt, ea ad cæteros ſenſus facile transferuntur, uradeo non opus ſit propoſitiones generales, quas dedimus (§. 143. 144.), ad olfactum, guſtum atque tactum a nobis applicari. Suffecerit itaque in duobus ſenſibus principibus oſtendiſſe, quomodo fieri poſſit applicatio.

§. 147.

Vitio organi cur varientur ideæ.

Si organum ſenſorium fuerit vitiatum, ita ut actio ſenſibilis alia ſit, quam alias foret, ubi vitio iſto careret; idea materialis & ſenſualis alia eſt quam organi vitio iſto non laborantis. Etenim ſi organum ſenſorium vitio quodam laboret, quod actionem ſenſibilis in ipſum variat; eodem modo conſtitutum non eſt, quo conſtitutum deprehenditur, quando a vitio iſto immune. Idea igitur materialis & ſenſualis in caſu priori alia eſt, quam in poſteriori. (§. 123.).

Evidentius patet veritas propoſitionis præſentis, ſi demonſtrationem propoſitionis generalis ſuperius datum (§. 123.) ad ſpecialem præſentem transferas. Exempla ſuppeditat experientia, qualia ad propoſitionem generalem jam in medium attulimus.

§. 148.

Quando ideæ materiales & ſenſuales reſtituantur.

Si vitium organi fuerit correctum, vel impedimentum uſus ejusdem intrinſecum ablatum; ideis materialibus & ſenſualibus iisdem locus, qui alias in integro locum habent. In utroque enim caſu organum eodem modo conſtitutum eſt, quo naturaliter conſtituitur, ſeu quando integrum eſt. Quamobrem ideæ

Digitized by Google

ideæ quoque materiales & ſenſuales eædem eſſe debent, quæ in integro locum habent (§. 122.).

Facile propoſitio præſens ad ſenſus ſpeciales applicatur. Pone enim corneæ transparentiam quocunque impedimento tolli. Quodſi hoc auferatur, nullo amplius vitio laborabit oculus. Quamobrem nec viſio impedietur amplius. Si tumor ex contuſione ſanatur, tactus non amplius dolorificus, quemadmodum fuerat ante. Si icterus ſanatur, objecta ſuum nobis referunt colorem.

§. 149.

Diverſitas idearum ſenſibilis ejusdem diverſis ſenſibus perceptæ.

Si idem ſenſibile in diverſa organa ſenſoria agit; ideæ materiales & ſenſuales diverſæ ſunt. Etſi enim ſpecies impreſſa in quovis organo ſenſorio ſit motus impreſſus fibrillis nerveis ſenſorii nervi (§. 112.); quoniam tamen experientia conſtat ſenſibile non poſſe eodem modo agere in unum organum, quo agit in alterum, veluti cum colorata agant in oculum mediante lumine, in tactum per contactum immediatum, evidens eſt motum fibrillis nerveis ab eodem ſenſibili in uno organo impreſſum eſſe diverſum ab eo, qui iisdem ab eodem ſenſibili imprimitur in organo altero, conſequenter ſpecies impreſſas eſſe diverſas. Diverſæ igitur quoque ſunt ideæ materiales (§. 115.), conſequenter & ſenſuales (§. 120.).

Non licet excipere, ad duos ſenſus hic applicari, quæ de uno eodemque oſtenſa ſunt. Propoſitiones enim generales ſunt, etſi exemplis ad eundem ſenſum ſpectantibus fuerint illuſtrata, quod in diverſis ſenſibus obvia ſint, in eodem ſenſu non niſi attentione obſerventur. Experientia vero propoſitionem præſentem uberrime confirmat. Etenim ſi cæcus tactu, qui viſu pollet viſu diſtinguit colorem rubrum ab alio; non eandem habent ideam. Non hic provoco ad teſtimonium eorum, qui, cum in cæcitatem incidiſſent, tactu diſtinguere didicere colores, quos antea viſu diſtinguebant; ſed ad ipſam ſenſuum naturam provoco. Dum cæcus tangit objectum colore rubro tinctum, digitis hinc inde leviter promotis; non

Digitized by Google

aliam inde nanciſcitur ideam, quam quæ nobis eſt eundem colorem ſimul videntibus, utut eadem nobis non ſufficiat ad colorem rubrum ab alio ſimiliter tactu percepto diſcernendum. Quilibet autem in ſeipſo experitur, ideam coloris rubri, quæ viſui debetur, diverſam prorſus eſſe ab idea ejusdem, quæ tactui accepta ferenda. Immo ſi verum fateri fas eſt, tactu non percipitur niſi ſpecies, aſperitatis vel levitatis ſuperficiei corporis rubri ſeu rubedine tincti. Unde ex accidente eſt, quod uno ſenſu diſtinguantur, quæ ad alium ſpectant: id quod determinatius enunciat propoſitio ſequens.

§. 150.

Senſuum vicarius uſus.

Si duæ qualitates in eodem ſenſibili inſint neceſſario ſimul; uno ſenſu dignoſcere licet, quæ ad alterum ſpectant. Si quæ enim qualitates ſenſibiles neceſſario ſimul inſunt, adeoque coëxiſtunt per naturam ſuam; una ſignum eſt alterius (§. 955. *Ontol.*). Ex eo igitur quod una adeſt intelligitur, quod etiam adſit altera. Unde uno ſenſu dignoſcere licet eam, quæ ad alterum ſpectat.

E. gr. Cum colore nigro certa quædam ſuperficiei diſpoſitio conjuncta eſt, vi cujus lumen ita reflectitur, ut ſenſationem iſtius coloris cauſetur, eaque tactu diſcernibilis. Ubi ergo iſta deprehenditur ſuperficiei diſpoſitio, ibidem quoque adeſt color, niger. Quamobrem ſi tactu illam adeſſe dignoſcis, hoc ipſo certus es corpus, quod tangis, nigrum eſſe debere. Atque ita contingit tactu diſcerni viſibilia, quæ alias viſu dignoſcuntur. Evidentius idem patet in ſurdis loquentibus, qui verba ore prolata ex motu labiorum & variata in eo figura oris ſituque labiorum intelligunt. Cum ſingulis enim verbis ſingulæ conjunguntur configurationes oris labiorumque motus, ita ut absque iis illa proferri nequeant. Quamobrem qui motum labiorum orisque configurationem percipit, hæc jam verba proferri, non alia inde agnoſcit. Viſu adeo diſtinguit, quæ auditus ſunt. Atque adeo patet cœcum a nativitate nullum habere ideam coloris, nec ſurdum a nativitate ullam habere ideam ſoni. Sed ſi cœcus tactu diſcernit colores,

Digitized by Google

lores, ideam colorum ſociam habet, ſed quæ cum tactui reſpondeat diverſa prorſus eſt ab ea, quæ viſui convenit. Et ſimiliter ſi ſurdus viſu diſtinguit verba loquentis, ideam ſonorum ſociam habet, ſed quæ cum viſui reſpondeat diverſa prorſus eſt ab ea, quæ auditui propria. Quando igitur commune in caſu primo ideæ tactui & alteri viſui reſpondeat, in ſecundo ideæ quæ viſui & alteri quæ auditui reſpondet imponitur nomen; eodem nomine res prorſus diverſæ denotantur, etſi ad hoc ſufficiat ut ad diverſas iſtas ideas animum advertentes ſe invicem intelligant: quod quomodo fiat, deinceps diſtinctius docebimus, quando de imaginatione ſumus acturi. Ceterum propoſitio præſens oſtendit, quando ſenſus unus vicem alterius ſuſtinere poſſit: quod novum praxeos argumentum eſt hactenus nondum ſatis excultum, etſi ſpecimen aliquod habeamus in ſurdo loquente, de quo ſuo tempore plura. Non inutile igitur eſt, in poſterum ſolertius in vicariatum ſenſuum inquiri.

§. 151.

Si ex decreto animæ ob ſenſationes prævisas ſitus corporis mutatur, ſenſationes a libertate animæ pendent quoad actum. Etenim ſi ex decreto animæ ſitus corporis mutatur, ſive in eodem loco reſpectu objectorum præſentium, ſive quatenus te in alium locum confers; alia objecta ſenſibilia organa ſenſoria feriunt quam antea, atque adeo ſenſationes aliæ in mente oriuntur, quam antea, non orituræ, niſi ſitum corporis in eodem loco, vel in univerſo mutaſſes (§. 85. *Pſychol. empir.*). Ex eo igitur, quod ſitum corporis mutaveris, intelligitur, cur has potius habeas ſenſationes, quam alias, conſequenter in ea mutatione continetur ratio ſenſationum jam præſentium (§. 56. *Ontol.*). Quodſi jam ſitum corporis mutaveris ex decreto animæ eo quidem fine, ut tibi ſint iſtiusmodi ſenſationes; ex decreto animæ intelligitur, cur jam tibi ſint hæ potius perceptiones quam aliæ, conſequenter in eodem ſimul continetur ratio, cur tibi jam hæ potius ſint ſenſationes quam aliæ (§. 56. *Ontol.*).

Quomodo libertas animæ influat in ſenſationem.

Sen-

Digitized by Google

Senſationes igitur iſtæ quoad actum dependent a decreto animæ (§. 851. *Ontol.*). Enimvero quoniam anima decrevit mutationem ſitus corporis, ut has potius quam alias haberet perceptiones *per hypoth.* decretum ipſius liberum eſt (§. 941. *Pſychol. empir.*). Quare cum ſenſationes in caſu propoſitionis præſentis pendeant a decreto animæ *per demonſtr.* evidens omnino eſt, quod in hoc caſu pendeant ab animæ libertate.

Ne propoſitio præſens in perverſum ſenſum trahatur, notandum eſt perceptiones prævideri vel quoad rationem ſuam ſpecificam, vel quoad genericam, & utroque in caſu admitti gradus, ita ut ſubinde ad differentias admodum generales animum advertere poſſis, veluti cum te in locum alium confers, ut alias habeas ſenſationes, qualescunque tandem fuerint, non reſpiciendo niſi ad ſolam diverſitatem illarum a præſentibus. Prævides igitur tantum ſenſationes quoad earum a præſentibus diverſitatem. Ceterum per propoſitionem præſentem intelligitur, quomodo libertas influat in ſenſationes: id quod in Moralibus utilitate ſua non deſtituitur, ubi doceri debet, quando & in quantum nobis imputari poſſint ſenſationes noſtræ, conſequenter & alia quæ ab iis pendent. Patebit vero ſuo loco neglectis principiis, quæ in ſe ſpectata contemnenda videntur, non ſatis accurate tradi, quæ ſuam inde deciſionem expectant. Neceſſe igitur fuit attentionem lectoris ad ea excitari.

§. 152.

Alius caſus libertatis in ſenſationem influentis.

Si ex decreto animæ ſitum corporis non mutes, ſenſationum prævisarum gratia, nec alio quocunque modo impedias, ne ſenſibile aliquod in organum ſenſorium agat, ſenſationes, quarum gratia hoc non facis, denuo a libertate animæ pendent. Si ex decreto animæ ſitum corporis non mutes ob ſenſationes prævisas, hoc eſt, quas te jam habiturum prævides, ſi eandem conſervas; perinde omnino eſt, ac ſi ex animæ decreto ob perceptiones prævisas eundem mutares, cum in utroque caſu ſitum corporis decernas, ut certa quædam ſenſibilia percipias. Enimvero

Digitized by Google

vero ſi ex decreto animæ ob ſenſationes prævisas ſitus corporis mutatur, ſenſationes pendent a libertate animæ (§. 151.). Ergo ab eadem quoque pendent, ſi ex decreto animæ ſitus corporis non mutetur ſenſationum prævisarum gratia.

Quodſi non impedias, cum poſſes, quo minus ſenſibile in organum ſenſorium agat; perinde omnino eſt ac ſi ob ſenſationem prævisam ſitum corporis ex decreto animæ non mutes, cum in utroque caſu aliquid non facias, ut ſenſibile aliquod percipias. Enimvero ſi ex decreto animæ ob ſenſationem prævisam ſitum corporis non mutes, ea a libertate animæ pendet *per demonſtrata.* Pendet igitur etiam a libertate animæ ſenſatio, ſi, cum poſſes, non impedias, quo minus ſenſibile in organum ſenſorium agat.

Propoſitio intellectu facilis, ratio aperta: ſed utilitas ejus in moralibus maxima, cujus potiſſimum gratia, quemadmodum ante jam monuimus, influxum libertatis animæ in ſenſationes, ſeu earum a liberis decretis animæ dependentiam expendimus.

§. 153.

Si quid ex decreto animæ agas eo fine, ut ſenſibile quodpiam percipias, aut quid eo fine ab aliis fieri jubeas; ſenſationes demuo a libertate animæ pendent. Sive enim ex decreto animæ ſitum corporis mutes, ſive aliud quid agas, ut ſenſibile aliquod percipias, perinde eſt in caſu præſente, cum utrobique ejusdem finis gratia a te executioni detur, quod decreviſti, ſcilicet ut ſenſibile quoddam a te percipiatur. Enimvero ſi ex decreto animæ ſitus corporis mutetur, ut ſenſibile aliquod percipiatur, ſenſatio a libertate animæ pendet (§. 151.). Pendet igitur etiam a libertate animæ, ſi ex ejusdem decreto aliud quodcunque a te fiat ſenſibilis percipiendi gratia. *Caſus adhuc alius.*

Et quoniam perinde eſt, ſive ipſemet quid facias ſenſibilis percipiendi gratia, ſive idem ab alio fieri jubeas, cum in utro-

Digitized by Google

que caſu ſenſibile percipias, quod idem percipere decreviſti; ſenſatio adhuc a libertate animæ pendet, ſi quid eo ſiue ab alio fieri jubeas, ut ſenſibile percipere poſſis.

E. gr. Jubes pingi imaginem pictamque in muſæo e regione tui erigi, ut vultus erectus in eandem ſtatim dirigatur, viſio ejusdem imaginis ſemper pendet a libertate animæ, cum actum continuum decreveris. Similiter ſi objectum ſenſibile applices ad organum ſenſorium, perceptio ejusdem a libertate animæ pendet. Experientia obvia exempla plurima ſuppeditat, ut veluti ſponte ſua occurant, neque ea cumulari ſit opus.

§. 154.

Perfectio imaginis in qua conſiſtat.

Perfectio imaginis in ſimilitudine cuni re, cujus imago eſt, conſiſtit. Imago enim repræſentare debet objectum, cujus eſt imago (§. 85.). Nihil adeo in imagine diſcernibile occurrere debet, quod non aliquid repræſentet in objecto repræſentato diſcernibile, ut perinde ſit ſive imaginem, ſive objectum, quod refert, attentione tua perluſtres. Quamobrem cum omnia diſcernibilia in imagine eadem ſint cum omnibus diſcernibilibus in objecto, cujus imago eſt (§. 181. *Ontol.*), per illa autem, quæ in imagine diſcernuntur, imago ab aliis imaginibus, & per illa, quæ diſcernuntur in objecto, objectum ab aliis objectis diſtinguatur; imago objecto, quod repræſentat, ſimilis eſt, ubi nihil diſcerni in eadem poteſt, quod non aliquid in objecto, quod refert, repræſentet (§. 195. *Ontol.*). Enimvero ſi nihil diſcerni poteſt in imagine, quod non aliquid repræſentet in objecto, cujus imago eſt, omnia imaginis ad repræſentationem alicujus quod objecto iſti inexiſtit tendunt, adeoque in ipſorum varietate conſenſus (§. 503. *Ontol.*), conſequenter in eo conſiſtit perfectio imaginis, quod diſcernibilia in imagine eadem ſint cum diſcernibilibus in objecto, cujus imago eſt (§. 503. *Ontol.*). Quare cum in eadem ſimilitudo imaginis conſiſtat *per demonſtrata*: perfectio imaginis in ſimilitudine ipſius conſiſtit.

Appa-

Digitized by Google

Apparet facile ſermonem nobis eſſe non de partiali quadam ſimilitudine, ſed de totali: in philoſophia enim ex notionibus de rebus ſtatuimus non tribuentes rei definitum, cui non competit definitio (§. 349. *Log.*), neque adeo ſimile ſimpliciter appellatur, quod ex parte tantummodo ſimile eſt. Quando nimirum vel minimum differentiæ inter imaginem & rem, cujus imago eſt, aſſignari poteſt; tamdiu quoque in ſenſu philoſophico ſimile non dicetur ſimpliciter, ſed cum debita reſtrictione. Non igitur eſt, quod excipias, præter ſimilitudinem occurrere alia, quæ ad perfectionem imaginis pertineant & peritiam artificis arguant: absque enim his non dabitur ſimilitudo omnimoda, etſi iis locus eſſe poſſit absque omni ſimilitudine cum ſuo individuo, quod repræſentare debet, veluti quando imago quædam hominis pulcherrima quidem atque affabre picta, ne minimum tamen ſimilitudinis habere dicitur. Erit enim imago perfecta pulchri hominis, etſi perfecta dici non poſſit imago Petri. Non piget talia prolixius moneri, propterea quod in ſimilibus uſui eſſe poſſit.

§. 155.

Quoniam ideæ ſenſuales imagines ſunt (§. 86.); *ipſarum quoque perfectio in ſimilitudine cum ſenſibilibus conſiſtit* (§. 154.). *Perfectio idearum ſenſualium.*

Unde ad ſenſuales ideas applicari poterat tota demonſtratio propoſitionis præſentis, niſi conſultius duxiſſemus in genere demonſtrari perfectionem imaginis, veluti ad removendam objectionem, cujus in notis mentionem injecimus (§. 154.).

§. 156.

Quoniam ideæ ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91.); *ideæ ſenſuales perfectæ ſunt.* *Ideæ ſenſuales num ſint perfectæ.*

Ex accidente tamen eſt, quod una earum ſit perfectior altera, quatenus ſimilitudo nunc magis patet, nunc latet. Quamobrem differentiam perfectionis accuratius ut ſcrutemur convenit.

Digitized by Google

§. 157.

Similitudinis patentis & latentis differentia.

Similitudo idearum ſenſualium *patens* dicitur, quam anima agnoſcit: e contrario *latentem* appellamus, quam non agnoſcit, ſeu, quæ quidem adeſt, non tamen apparet.

Dari hanc ſimilitudinis differentiam in ideis ſenſualibus, ex iis liquet, quæ de differentia idearum ſenſualium diſtinctarum & confuſarum demonſtrantur, ut adeo eam exemplis illuſtrari non ſit opus, præſertim cum non intelligantur, niſi demonſtrationibus iſtis perceptis, communi præjudicio adverſus veritatem vulgo prævalente, quippe quod ſimile quid tribuit rebus, quatenus vi perceptionum confuſarum apparet, teſtibus coloribus ac ſaporibus. Non piget talia hinc inde annotari, quæ ad hoc faciunt, ut methodi omnem rationem intimius perſpicias eamque ipſo uſu reddas locupletiorem, ne multitudine regularum initio obruaris: id quod magis nocet, quam prodeſt, quemadmodum ſatis experiuntur, qui Algebram alia lege addiſcunt, quam nos in Elementis noſtris Matheſeos tenemus. Huc enim demum quadrat illud *Senecæ*: longum iter eſſe per præcepta, breve per exempla, ſi nimirum in exemplis admonemur præceptorum, ut horum idea exemplaris animo ingeneretur, quo facilius in poſterum ſubeat exemplum præceptorum vicem.

§. 158.

Quando idearum ſenſualium ſimilitudo patens.

Ideis ſenſualibus ineſt ſimilitudo patens, quatenus ſunt diſtinctæ. Quatenus enim ideæ ſenſuales diſtinctæ ſunt, eatenus figuras, magnitudines ac motus in iis, quæ percipimus, diſtinguimus (§. 93.). Ideæ vero ſenſuales propterea ſimiles ſunt ſenſibilibus, quod figuras, magnitudines, ſitus ac motus repræſentent (§. 91. 92.). Quare eatenus ſimilitudinem idearum ſenſualium cum ſenſibilibus agnoſcimus, quatenus diſtinctæ ſunt. Ideis adeo ſenſualibus ineſt ſimilitudo patens, quatenus ſunt diſtinctæ (§. 157.).

Conſtat jam dari in ideis ſenſualibus ſimilitudinem patentem cum ſenſibilibus.

§. 159.

Digitized by Google

§. 159.

Ideis ſenſualibus ineſt ſimilitudo latens, quatenus ſunt confuſæ. Quatenus enim ideæ ſenſuales confuſæ ſunt, eatenus figuras, magnitudines, ſitus ac motus ſenſibili inexiſtentes non diſtinguimus (§. 94.). Quamobrem cum ideæ ſenſuales propterea ſimiles ſint ſenſibilibus, quod figuras, magnitudines, ſitus ac motus ſenſibili inexiſtentes repræſentent (§. 91. 92); illarum ſimilitudinem cum ſenſibilibus non agnoſcimus, quatenus confuſæ ſunt. Similitudo igitur, quæ ipſis ineſt, cum ſenſibili latens eſt, quatenus confuſæ ſunt (§. 157.).

Quando idearum ſenſibilium ſimilitudo latens.

Conſtat jam dari in ideis ſenſualibus ſimilitudinem latentem cum ſenſibilibus.

§. 160.

Ideæ ſenſuales diſtinctæ perfectiores ſunt confuſis. Idearum enim ſenſualium perfectio conſiſtit in ſimilitudine cum ſenſibilibus (§. 155.), adeoque tanto cenſendæ ſunt perfectiores, quanto magis apparet earum cum ſenſibilibus ſimilitudo, ſeu quanto facilius agnoſcitur, conſequenter quo magis patens eſt (§. 157.). Unde perfectiores quoque ſunt ideæ ſenſuales, quibus ſimilitudo patens ineſt, quam quibus latens inhæret (§. *cit.*). Quamobrem cum iisdem inſit ſimilitudo patens, quatenus ſunt diſtinctæ (§. 158.), latens vero inhæreat ſimilitudo, quatenus confuſæ ſuut (§. 159.); ideæ ſenſuales diſtinctæ perfectiores ſunt confuſis.

Quænam ideæ ſenſuales ceteris perfectiores.

Sane ſi quis diſtincte viſu percipit arborem, ut radices a trunco, truncum a ramis, ramos a ſurculis, ſurculum a foliis, folia a gemmis viſu diſtinguat; ejus idea perfectior eſt quam alterius, qui uno obtutu totam comprehendit arborem nihil earum partium, quæ a ſe invicem differunt, diſcernens. Similiter qui diſtincte percipit viſu folium, ut pediculum a ramulis inde per ſubſtantiam folii utrinque diſperſis, ſurculos in rete quaſi explicatos a ramulis, ſubſtantiam utriculoſam ab iſtis ſurculis, figuram denique perimetri & rationem longitudinis

Digitized

ad latitudinem distinguat; ejus idea perfectior est, quam alterius, qui uno obtutu complexus totum folium nihil eorum discernit. Perfectior quoque est figuræ idea, quam coloris aut saporis alicujus: etenim ea, quæ insunt objecto colorato vel sapido, intuendo ideam non distinguimus, sed ejus evolutione demum colligimus, quemadmodum ex Physica intelligitur.

§. 161.

Quinam sensus perfectior ceteris.

Sensus eo perfectior est, quo magis distincte res repræsentat. Sensuum enim est repræsentare sensibilia (§. 67. 24. *Psychol. empir.*), seu producendi ideas sensuales (§. 95. *Psychol. empir.*). Eorum adeo perfectio cum æstimanda sit ex perfectione idearum, quas producunt; tanto sensus aliquis erit perfectior, quo perfectiores sunt ideæ sensuales, quæ ab eodem producuntur. Quamobrem cum ideæ sensuales distinctæ sint confusis perfectiores (§. 160.); tanto sensus erit perfectior, quo ideæ ab eodem pendentes fuerint magis distinctæ, consequenter quo magis distincte sensibilia repræsentat (§. 24. *Psych. empir.*).

Perfectionem sensuum æstimamus ex effectu: id quod ab eo, quod alias obtinet, alienum non est. Sane perfectionem horologii ex effectu, exacto scilicet motu indicis (*not.* §. 503. *Ontol.*), & perfectionem organorum corporis humani ab eorum usu æstimamus. Facile etiam demonstrari potest sensus ac in genere causæ efficientis (ad cujus instar sensus hic consideratur) perfectionem ex perfectione effectus æstimari debere. Causa enim efficiens qua talis tota ad effectum producendum tendit, veluti sensus ad productionem idearum sensualium. Quo perfectior itaque effectus, eo magis determinationes singulæ quibus in esse causæ constituitur, inter se consentiunt (§. 503. *Ontol.*), consequenter tanto & ipsa causa perfectior (§. *cit.*).

Sensuum quoad perfectionem differentia.

§. 162.

Sensus omnium perfectissimus visus est: tactu perfectior auditus, quoad usum ordinarium: gustus & olfactus imperfectio-

Digitized by Google

ctiores ceteris. Non alius ſenſus plura diſtincte percipit quam viſus: id quod unicuique per ſeipſum exploratum eſt, modo animum ad ideas ſenſuales, quas habet & quarum recordatur, advertere easque inter ſe conferre voluerit. Quoniam itaque ſenſus unus ceteris perfectior eſt, quo magis diſtincte res repræſentat (§. 161.); viſus omnino ſenſuum omnium perfectiſſimus. Auditu non modo diverſitatem ſonorum diſtinguimus, quatenus eos clare, ſed confuſe percipimus; verum etiam vocum & ſermonis diſtinctas habemus perceptiones, nec non concentuum muſicorum: id quod denuo obvia experientia unicuique manifeſtum eſt. Qualitates tactiles ut plurimum confuſe; figuras tamen tactu diſtincte percipimus: vix vero aliud quid occurrit, quod aliter quam confuſe percipiat, niſi ſitum & motus quosdam adhuc excipias magnitudinumque nonnullarum rationem: id quod tamen difficilius ſuccedit quam in viſu, nec ubivis, ubi viſui idem licet, tactui permiſſum, ut adeo uſus ejus in diſtinctis perceptionibus non eſſe ſoleat niſi viſus vicarius. Guſtus & olfactus ſapores atque odores nonniſi confuſe percipiunt. Quæ omnia denuo per experientiam explorata ſiunt. Auditus igitur, & tactus de prærogativa perfectionis inter ſe contendere poterant, ſi vicarium viſus uſum ſpectes, quem habet tactus; aſt auditus tactu perfectior quoad uſum ordinarium. Guſtus vero & olfactus ſenſuum omnium imperfectiſſimi (§. 161.).

Quæ de tactu a nobis dicuntur mirifice illuſtrantur exemplo artificis cujusdam cæci, quod commemorat *de Piles* in Curſu picturæ Gallice conſcripto p. 329. Etenim is ſolo tactu diſtinctam ſibi acquiſivit faciei ideam & ex cera efformavit imaginem eidem ſimillimam, qualem non perficere poteſt qui viſu pollet, niſi qui ſit ſimul artis ſuæ peritiſſimus. Cepit ejus rei experimentum Dux *Bracciani*, qui in cella profunda contra omnem acceſſum luminis optime munita imaginem ſuam fieri curavit, ut certiſſimus eſſet ne minimum quidem

dem artificem visu juvari. Fecit idem imagines statuis marmoreis *Caroli* I. Anglorum Regis, & *Urbani* VIII. Pontificis maximi simillimas. Vicarium visus usum, quem habet tactus & quo talia præstari non impossibile, breviter explicat *Thümmigius* nostris usus principiis in Tentaminibus explicandi phænomena naturæ singularia Germanico idiomate edita Tom. I. n. VII. §. 5. & seqq. p. 59. & seqq. Lubet tamen hic dare eundem explicatiorem nostro more.

§. 163.

Linearum idea quomodo tactu acquirantur.

Si digitum juxta ductum alicujus lineæ promoveamus; ideam nanciscimur lineæ & quatenus in recta directio digiti constanter eadem manet, in curva cantinuo mutatur, rectæ a curva differentia distincte percipitur: Quatenus vero repetito sæpius eodem digiti motu juxta ductum lineæ eundem deinceps libere repetere potes, claram, etsi confusam habes lineæ cujusdam curvæ in specie ideam. Dum extremo digiti tangis lineæ cujusdam extremum, quamdiu digitus quiescit, puncti notionem acquiris cogitatione continuo minuendo contactum, donec longitudinis ac latitudinis expers intelligatur, utpote cujus in motu progressivo nulla habetur ratio. Eadem adeo idea puncti nascitur a tactu, quæ a visu (§. 6. 9. *Geom.*), nec absimili modo utrobique pendet distincta ejus notio a notione lineæ (§. 12. 13. *Geom.*). Dum extremum digiti, quo lineam tangis, continuo promovetur; tactu utique experiris describi lineam motu puncti continuo ab uno extremo usque ad alterum, sicque distinctam nanciscerís lineæ notionem, qualem ex praxi desumunt qui visu pollent beneficio ideæ confusæ visui debitæ lineam in charta ductam agnoscentes (§. 10. 12. *Geom.*). Similiter dum juxta lineam rectam promovetur digitus non mutata directione; juxta ductum vero lineæ curvæ mutata continuo directione; in eas incidimus beneficio tactus notiones lineæ rectæ & curvæ, quas denuo ex praxi desumunt, qui, quæ aliquo ductu describitur, lineam ope idearum confusarum, quas visui

Digitized by Google

viſui debent, agnoſcunt atque diſtinguunt (§. 19. *Geom.*). Jam quod is, qui ductum alicujus curvæ tactu aliquoties vel aliquandiu percepit, eandem ſine aberratione aſſignabili imitari poſſit, experientia docemur: quod vero idem facere non poſſet, niſi aliquam illius ductus haberet ideam eamque claram, etſi confuſam, ex ipſa notione ideæ claræ intelligitur (§. 31. *Pſych. empir.*). Patet adeo veritas propoſitionis quoad ſingulas ejus partes.

Quilibet, quæ diximus, propria experientia addiſcere poteſt, quamvis attentione opus ſit, ne ideas, quas viſui debemus, in lineas ſimul intuentes, vel ſaltem vi imaginationis easdem nobis repræſentantes, cum iis, quæ a tactu pendent, confundamus: utut enim utroque ſenſu ad easdem notiones diſtinctas perveniatur, confuſæ tamen non prorſus eædem ſunt, immo nil impedit, quo minus aliquo in caſu eæ prorſus diverſæ ſint, propterea quod idem objectum non eodem modo afficit diverſa organa ſenſoria. Et hæc ſane ratio eſt, cur aliqua adhuc ab acutioribus notetur diſparitas in modo, quo ad eandem notionem diſtinctam pervenitur utriusque ſenſus auxilio.

§. 164.

Curva a plana ſuperficie quomodo tactu diſtinguatur.

Si manus ſuperficiei cuidam applicatur, ideam planæ habemus, quatenus manus explicata vel digitus exſertus congruit parti, quam tangit, vel quatenus manus aut digitus ita applicatus juxta eandem directionem ſalvo contactu promoveri poteſt: aſt curvæ nobis eſt idea, ubi neutrum ſuccedit. Neque enim manus exporrecta vel digitus exſertus congruere poteſt niſi ſuperficiei planæ. Contactu adeo planum a curvo optime diſtinguimus. Si digitus extenſus juxta eandem directionem ſalvo contactu promoveri poteſt, cum is lineam rectam referat, hoc ipſo percipimus, lineam rectam ſuperficiei planæ ubicunque applicatam eidem congruere, ſeu, quod perinde eſt, a quovis puncto in eadem aſſumto ad quodvis punctum duci poſſe lineam rectam: quam eſſe notionem plani ſeu figuræ planæ conſtat

Digitized by Google

(§. 36. *Geom.*). Immo hinc intelligitur motu lineæ rectæ juxta eandem directionem progredientis deſcribi planum: id quod denuo receptis Geometrarum notionibus conforme, quemadmodum ex definitionibus geneticis apparet, veluti cum parallelogrammum deſcribi dicitur motu lineæ rectæ ſibi ſemper parallelo juxta ductum alterius rectæ, quæ directionem determinat (*not.* §. 194. *Log.*). Quodſi ſuperficiei datæ manus exporrecta vel digitus exſertus ita applicari nequit, ut eidem congruat, nec in eadem ſalvo contactu juxta eandem directionem promoveri poteſt; ex eo intelligitur, ſuperficiem non eſſe planam, conſequenter curvam, cum curva ſit, quæ plana non eſt. Tactus adeo beneficio ad easdem ſuperficiei planæ ac curvæ notiones diſtinctas pervenitur, quæ ſunt Geometris.

Per propoſitionem præſentem patet, quomodo ſuperficies plana diſtinguatur a curva. Enimvero cum, quæ curva eſt ſuperficies, vel convexa ſit, vel concava; docendum erit ulterius, quomodo concavum a convexo dignoſcat tactus. Et quia curvedo non unica eſt, ſed infinite varia; diſpiciendum quoque, quantum ad ſpecies curvedinis a ſe invicem ſeparandas profit tactus.

§. 165.

Tactu quomodo convexum a concavo dignoſcatur.

*Si manus contractæ vel digiti incurvati interior ſuperficies corporis ſuperficiei congruit; ideam ſuperficiei convexæ habemus: quodſi id fieri non poſſit ſuperficiem tamen curvam eſſe conſtet, ideam ſuperficiei concavæ habemus, quæ nobis etiam eſt, ubi convexam digiti ſuperficiem in ſupremo articulo ſuperficiei congruentem percipimus, quam tangimus, & ſalva congruentia huc illuc move*ri poſſe experimur. Si manus vel digitus incurvatur, ſuperficies interior concava eſt. Quodſi ergo congruit ſuperficiei corporis, concavum quoddam eidem congruere palam eſt. Quamobrem cum convexum ſit, cui congruit concavum; dum manus contracta vel digitus incurvatus ita applipli-

Digitized by Goog

plicatur ſuperficiei corporis dati, ut eidem congruat; ideam convexitatis nobis eſſe debere palam eſt (§. 91.). Quodſi digitus incurvatus vel manus contracta ſuperficiei corporis ita applicari non poſſit, ut eidem congruat; convexa non erit *per demonſtrata.* Erit igitur aut plana, aut concava. Quamobrem ex eo, quod planam non eſſe conſtet (§. 164.) & quod convexa non eſſe intelligatur, concavam eſſe liquet. Eſt adeo nobis idea ſuperficiei concavæ, dum digitum incurvatum aut manum contractam ita ſuperficiei, quam planam non eſſe jam conſtat, applicari non poſſe experimur, ut eidem congruat. Enimvero quoniam concavum eſſe intelligitur, quod convexo congruit, quemadmodum vidimus paulo ante; ex eo, quod extremum digiti applicatum ſuperficiei cuidam eidem congruat & ſalva congruentia huc illucve libere moveri poſſit, intelligitur concavam eſſe ſuperficiem.

Non uno modo tactus unum idemque diſcernit, ſecus ac in viſu, cum viſibile non niſi uno modo afficiat oculum; ab eodem autem ſenſibili qua tali tactus non uno modo affici poſſit. Quodſi ad notiones diſtinctas deveniendum, non omnes ideæ, quæ tactui de eodem ſenſibili debentur, æquipollent, nec omnes eandem ſuppeditant notionem, etſi una alteri æquipolleat notio & una ex altera conſtanter demonſtrabilis ſit. Ceterum hinc patet, tactum inſervire poſſe in venandis notionibus diſtinctis eorum, quæ viſui patent: id quod pertinet ad ſocias operas, quas ſenſus unus præſtat alteri. Fingi enim poteſt inter ſenſus quemadmodum quidam vicariatus (§. 150.); ita etiam ſocietas quædam. Et utraque fictio ſuum admittit uſum in arte inveniendi.

§. 166.

Convexitas major vel minor percipitur, prouti manus vel multum, vel parum coarctanda, aut digitus vel multum, vel parum incurvandus, ut parti, quam tangit, congruat; & quatenus digitus in ſuperficie convexa promotus vel longius a plano *Diverſitatem convexitatis quomodo tactus diſcernat.*

Digitized by Google

plano quodam recedit, antequam ad idem rursus accedere detur, vel breviori intervallo: imo etiam ex diversa directionis mutatione. Etenim dum manum vel digitum superficiei convexæ ita applicare conamur, ut parti, quam tangimus, congruat; conscii nobis sumus, utrum manus multum, an parum sit contrahenda; digitus multum, an parum incurvandus, ut parti, quam tangit, congruat. Hoc ipso itaque discernimus convexitatem majorem atque minorem, utpote differentiam convexitatis in duobus corporibus clarissime percipientes (§. 183. *Ontol.*). Similiter si digitus sui extremo superficiem convexam tangit & continuo contactu in eadem promovetur, & planum quoddam imaginamur horizontale vel verticale pro diverso corporis situ transiens per contactum digiti primum applicati ad convexum, conscii nobis sumus ad motum digiti in superficie convexa incedentis attenti, utrum longo intervallo ab eadem recedat, an parvo, antequam iterum ad idem accedat. Hoc ergo animadvertentes ut ante discernimus diversitatem convexitatis. Immo cum pro diversitate convexitatis diversimode quoque mutetur directio digiti in superficie incedentis, hujus ipsius diversitatis nobis conscii diversitatem convexitatis percipimus ex eadem ratione, quam in duobus casibus præcedentibus allegavimus.

Ab attentione ad diversitatem incurvationis digiti, recessus a plano & accessus ad idem atque mutationis directionis pendet claritas perceptionis. Quamobrem cum attentionis gradus exercitatione comparentur (§. 248 *Psychol. empir.*); claritas perceptionum in tactu ab exercitatione pendet, quæ in visu naturalis est. Inde est, quod qui visu pollent tactus usum non faciant, quem habere potest, etsi subinde visui suppetias ferre valeret, siquidem eundem in potestate haberemus.

Concavitatis differentiam quomodo tactus dijudicet.

§. 167.

Concavitas major vel minor percipitur, prout digitus in superficie concava promotus celeri vel lento gradu directionem mutat.

Digitized by Google

mutat. Quoniam major eſt concavitas, ſi concavum magis declinat a plano tangente; minor vero, ſi minus; iſta autem declinatio a mutatione directionis pendet: ideo pro diverſa concavitate diverſa quoque eſt mutatio directionis mobilis in ſuperficie concava incedentis. Quamobrem cum digitus in ſuperficie concava promotus directionem continuo mutare cogatur & quidem diverſa ratione pro diverſa ſuperficiei concavitate; illius autem mutationis nobis conſcii ſimus: ex ea utique diverſam concavitatis rationem percipimus.

Quæ de diverſitate convexitatis & concavitatis per mutationem directionis digiti in ſuperficie convexa vel cava incedentis diximus; ea unusquisque experiri poteſt. Quodſi vero ideæ ipſi non fuerint ſatis claræ; rationem repetat ad articulum præcedentem inculcatam.

§. 168.

Anguli rectilinei quomodo tactus dignoſcat.

Ideam anguli rectilinei tactus beneficio habemus, quatenus digitum juxta eandem directionem promoventes contactum exſpirare percipimus ſubito directionem mutaturi, ſiquidem eundem continuare voluerimus. Dum enim digitum ſecundum eandem directionem promovemus ſalvo contactu, lineam rectam ex eo agnoſcimus (§. 163.), cumque contactus in motu progreſſivo exſpirat, lineam rectam ibidem terminari nobis conſcii ſumus. Enimvero dum ſubito mutata directione contactu ſalvo ſecundum eandem directionem digitus denuo promoveri poteſt; aliam rectam agnoſcimus (§. *cit.*), cum priore in uno puncto concurrentem, non tamen cum eadem coincidentem. Eandem adeo anguli notionem tactus beneficio habemus, quæ Geometris eſt (§. 54. *Geom.*).

§. 169.

Species angulorum quomodo tactus dijudicet.

Quodſi crus unum anguli fuerit latitudini corporis noſtri parallelum; ideam anguli recti habemus, quatenus digitum juxta ductum alterius cruris promotum nec in dextram magis

Digitized by Google

quam in ſiniſtram inclinare ex ſitu brachii reſpectu corporis dignoſcimus. Aſt anguli acuti habemus ideam, quatenus digitus juxta crus alterum promotus verſus ſiniſtram excurrit, vel dum digitus promovetur, brachium non modo extenditur, verum etiam ſimul ad corpus accedit. Anguli denique obtuſi idea nobis eſt, quatenus digitus juxta crus alterum promotus verſus dextram excurrit, vel dum digitus promovetur, brachium non tantummodo extenditur, verum etiam ſimul a corpore noſtro recedit. Etenim ſi crus unum anguli fuerit latitudini corporis parallelum, crus alterum ad idem perpendiculare etiam ad hanc perpendiculare eſſe debet (§. 230. *Geom.*). Quamobrem cum idem in neutram partem inclinetur (§. 79. *Geom.*), & cum altero crure rectum efficiat (§. 78. *Geom.*); anguli recti ideam habemus, dum digitum juxta crus alterum promotum ita excurrere nobis conſcii ſumus, ut neque in dextram, neque in ſiniſtram inclinetur, ſeu verſus neutram partem excurrat. Digitum autem recta excurrere nobis conſcii ſumus, dum brachium digito excurrente tantummodo extendi, non vero una ad corpus accedere, vel ab eodem recedere obſervamus. Atque hoc pacto angulum rectum agnoſcimus & ab aliis diſtinguimus, conſequenter claram ejus (§. 31. *Pſychol. empir.*), immo & diſtinctam habemus ideam, ubi modum alteri exponere valemus, quomodo eum a ceteris diſtinguamus (§. 38. *Pſychol. empir.*).

Enimvero ſi angulus fuerit acutus, crus alterum intra crura anguli recti cadit (§. 66. *Geom.*). Quamobrem ubi crus commune fuerit latitudini corporis parallelum; digitus juxta alterius ductum promoveri nequit, quin brachium, dum extenditur, una ad corpus accedat, & digitus verſus ſiniſtram excurrat. Angulum adeo acutum agnoſcimus & a ceteris diſtinguimus tactus beneficio. Atque adeo patet, ut ante, nos ideam claram, immo prorſus diſtinctam anguli acuti habere, tactui debitam.

De-

Digitized by Google

Denique ſi angulus fuerit obtuſus, crus alterum ultra crus recti verſus dextram cadit, ſi crus commune anguli recti atque acuti fuerit latitudini corporis parallelum (§. 66. *Geom.*). Quamobrem digitus juxta ductum cruris obtuſi, quod cum recto commune non habet, ſeu quod extra eum cadit, excurrere nequit, niſi brachium, dum extenditur, una a corpore recedit. Hujus igitur digiti ac brachii motus nobis conſcii angulum obtuſum agnoſcimus, eumque a ceteris diſtinguimus. Atque adeo patet denuo, ut ante, nos ideam claram, immo prorſus diſtinctam anguli obtuſi habere, quam tactui acceptam ferimus.

Unum alterumque notandum eſt circa propoſitionem præſentem, tum ut quædam rectius intelligantur, tum ne nonnulla male intellecta in perverſum ſenſum trahantur. Primum itaque notandum eſt, non exactum requiri latitudinis corporis & cruris unius anguli parallelismum, ſed ſufficere ut hoc cum illa ad parallelismum quodammodo accedat. Immo non opus eſt hoc parallelismo, ſed eundem facilitatis tantummodo gratia ſupponi tenendum porro eſt, propterea quod plerumque objectum tangibile ante nos conſtituimus, dum idem tangere decrevimus, vel ante idem conſiſtimus, ubi objectum loco ſuo dimoveri nequit vel id dimovere nolumus. Etenim qualemcunque crus anguli unum ſitum habuerit ad corpus, motu brachii conſtanter dignoſcetur angulus rectus ab obliquo & acutus ab obtuſo: id quod hic uberius exponendum eſſe non exiſtimamus, cum levi attentione opus ſit, ut diverſitatem motus viſui obvium obſervemus. Denique probe conſiderandum, quæ nobis in viſum facile incurrunt, ea quoque ſola attentione mentis non minus facile dignoſci, ubi exercitatio acceſſerit. Abſit adeo ut inexercitatus a ſe ad probe exercitatum argumentetur.

§. 170.

Quoniam angulus rectus ab obliquis, obliquorum unus veluti acutus ab altero nempe obtuſo diſtinguitur motu brachii, *Numerus ſpecierum angulorum*

quomodo tactu dignoscatur.

chii, quatenus idem, dum digito excurrente extenditur, vel ad corpus accedit, vel ab eodem recedit, vel neutrum eorum contingit (§. 169.), plures autem motus brachii possibiles non sunt, quod per se intelligitur; *ipso tactu judice nonnisi tres angulorum species, scilicet recti, acuti & obtusi possibiles sunt.*

Quodsi objicias tactus beneficio non eodem modo distingui angulos, quo visu distinguuntur, neque adeo easdem nobis acquiri notiones distinctas, quæ in Geometria locum habent, quemadmodum paulo ante in aliis quibusdam notionibus obtinere ostendimus; notes velim haud quaquam opus esse, ut ideæ, quæ tactui respondent, eædem sint cum iis, quas visui acceptas ferimus, quamvis idem nobis objectum exhibeant: immo id ne quidem fieri posse, cum idem sensibile in tactum aliter quam in visum agat, prouti ex anterioribus satis superque manifestum. Hoc tamen non obstante ex assumtis, quæ tactus nobis suppeditat, lege demonstrationis colliguntur, quæ in Geometria sumuntur, veluti quod rectus sit angulus, cui deinceps positus æqualis est (§. 65. *Geom.*) & quod acutus sit recto minor, obtusus recto major (§. 66. *Geom.*): id quod demonstrandi habitu instructus experiri facile poterit.

§. 171.

Situs lineæ unius ad alteram quomodo tactu dijudicemus.

Quoniam ex angulo recto agnoscitur, lineam unam esse ad alteram perpendicularem, ex obliquo vero, quod sit obliqua (§. 78. 80. *Geom.*), anguli autem recti & obliqui tactu a se invicem distinguuntur (§. 169.); *tactu* quoque *situs unius lineæ ad alteram dignoscitur, utrum scilicet una ad alteram sit perpendicularis, an vero obliqua.*

Nimirum situs lineæ unius ad alteram & angulus cum sint connexa; eodem modo beneficio tactus dignoscuntur atque unum ex altero colligitur.

Similia quantum tactu discernantur.

§. 172.

Tactu similia discernimus a dissimilibus, si qua talia tangibilia

Digitized by Google

gibilia ſunt, ſeu in tactum agunt. Similia enim habent ea, quæ ipſis inſunt, communia (§. 195. *Ontol.*). Quamobrem cum in tactum agant, quatenus ſimilia ſunt *per hypoth.* & qua tangibilia inſtar cauſæ, mutatio vero organo illata inſtar effectus conſiderari debeat (§. 886. *Ontol.*), eademque poſita actione cauſæ efficientis idem effectus ponatur (§. 898. *Ontol.*); ab utroque tangibili impreſſa ſpecies eadem eſt (§. 112.), idea quoque materialis eidem reſpondens (§. 115.), conſequenter & ſenſualis eadem eſſe debet (§. 118.). Tactu igitur diſcernimus ſimilia a diſſimilibus.

E. gr. Ponamus ſedilia retro inclinari, manu ad partem ſuperiorem applicata; idea tibi erit prorſus diverſa ab idea rei cujuscunque alterius, quæ ſimili modo inclinatur; eadem vero erit, quatenus eadem manus applicatione facta, quodcunque eorum retro inclines. Quamobrem beneficio hujus ipſius ideæ ſedilia eſſe agnoſces, adeoque entia ſimilia, quæ tangis. Similiter tactu diſcernimus prunum a fructu alio arboris, atque eatenus tactus beneficio agnoſcimus tangibilia eſſentia ſimilia.

§. 173.

Genera & ſpecies rerum tactus diſcernat.

Quoniam ſpecies ſimilitudine individuorum, genera ſimi-litudine ſpecierum, adeoque & ipſa ſimilitudine, quæ individuis ineſt (§. 233. 234. *Ontol.*) conſtituuntur, tactus vero ſimilitudinem dignoſcere valet (§. 172.); *ſi tactu diſtinguimus ſimilitudinem, quæ ad genus aliquod, vel ſpeciem aliquam determinandam ſufficit, ejus quoque beneficio agnoſcimus, ad quodnam genus, ad quamnam ſpeciem individuum aliquod ſit referendum.*

Si exercitium accedat, tactus hac in parte plura præſtare valet, quam credideris. Poſſe vero eundem quoque absque exercitatione plurimum præſtare, exempla obvia confirmant.

§. 174.

Tactu quomodo numerus diſcernatur.

Tactus beneficio numerare res poſſumus, quarum genus ſeu ſpeciem tactu diſtinguimus. Etenim tactus beneficio indi-

Digitized by Google

vidua ad idem genus, vel ad eandem ſpeciem referenda diſcernere licet (§. 173.), atque eatenus intelliguntur unitates eædem (§. 335. 336. *Ontol.*). Quamobrem cum continua unitatis additione fiat numeratio (§. 339. *Ontol.*); tactus quoque beneficio res numerare valemus, quarum genus vel ſpeciem tactu diſtinguere valemus.

Pone nimirum multitudinem prunorum. Quoniam ipſo tactu diſcernis prunum a re quacunque alia (*not.* §. 173), unum prunum poſt alterum de multitudine auferendo & in alium locum transferendo numerum eorum inire licet: id quod adeo obvium eſt, ut ſine contemtu vix proferatur.

§. 175.

Magnitudo quomodo tactu dignoſcatur.

Si digitum juxta ductum alicujus lineæ promovemus eadem celeritate, ex duratione motus magnitudinem ejus æſtimare licet. Subinde quoque eadem palpando innoteſcit, vel ſi manu capimus. Etenim ſi digitus juxta ductum alicujus lineæ eadem celeritate promovetur, linea iſta eſt ſpatium motu æquabili deſcriptum, adeoque ut tempus (§. 31. *Mechan.*). Quamobrem cum temporis ideam habeamus, dum ad durationem motus attenti ſumus (§. 578. 574. *Ontol.*); ex eadem quoque magnitudinem lineæ æſtimare lic[illegible]

Quod etiam palpando æſtimemus magnitudinem, quatenus manus ſuperficiei corporis congruit vel integræ, vel parti cuidam, ita ut ſalva congruentia promoveri poſſit; neminem fugit. Immo in vulgus notum eſt, eorum, quæ manu capi ac teneri poſſunt, magnitudinem æſtimari ex eo, quantum cavitatem manus impleant, vel ſupra eam emineant.

Tacemus modos alios, quibus ad menſurandas res utimur & quæ ipſis menſuris inveniendis anſam dedere, quippe conſtat veteres menſuras longitudinis ex corpore humano deſumſiſſe, unde hodienum ſuperſunt pedis ac digiti nomen (§. 25. *Geom.*). Noſtrum enim jam non eſt exponere uſum tactus in rebus metiendis; ſed ſufficit oſtendiſſe, quomodo nobis magni-

Digitized by Google

magnitudinis poſſit eſſe idea & quod eidem inſint, unde magnitudinum ratio intelligi diſtincte poſſit. Ceterum exercitatione opus eſt, antequam digitum eadem celeritate promovere poſſis, ita ut eadem quoque retineatur celeritas in diverſis motibus. Celeritas percipitur, ubi attentionem in eadem defigere didiceris. Atque huc redit exercitium alterum, ut attentione reddatur clara idea celeritatis (§. 237. *Pſychol. empir.*), quo diverſæ celeritates diſtingui poſſint (§. 31. *Pſychol. empir.*). Cur vero hæc attentio major ſit in cœcis, quam in iis, qui viſu pollent, ex natura imaginationis oſtendendum.

§. 176.

Quomodo figuræ planæ rectilineæ, curvilineæ & mixtilineæ dignoſcantur.

Tactu diſcernere licet *figuras planas rectilineas, curvilineas & mixtilineas.* Etenim tactu dignoſcimus planitiem (§. 164.), lineas rectas (§. 163.), earum magnitudinem (§. 175.), angulos eorumque ſpecies (§. 168. 169.). Tactus igitur beneficio conſtare poteſt, figuram aliquam eſſe planam, tot lineis rectis vel æqualibus, vel inæqualibus terminatam, quæ hiſce angulis inter ſe junguntur. Quamobrem cum ad diſcernendas figuras planas rectilineas a ſe invicem non requirantur alia niſi quæ modo enumeravimus (§. 87. & ſeqq. *Geom.*); quin figuræ rectilineæ omnes tactu diſcerni poſſint & quin hoc ſenſu duce, etiamſi viſu quis deſtituatur, ad easdem earundem notiones pervenire poſſit, quæ Geometris dantur, dubitandum non eſt.

Enimvero tactu non minus lineas curvas diſtinguimus, quam rectas (§. 163.). Quamobrem cum planæ figuræ curvilineæ perimeter linea curva terminetur, tactus quoque eas a rectilineis diſtinguere valet.

Quia denique perimeter figuræ planæ mixtilineæ ex lineis rectis & curvis, partim convexis, partim concavis componitur; tactus autem non modo curvum a recto (§. 163.); verum etiam concavum a convexo diſtinguit (§. *cit.*); ideo tactus

Digitized by Google

ctus quoque ſufficit figuris mixtilineis a rectilineis & curvilineis diſtinguendis.

Non progredimur ulterius in explicando tactus uſu, quem habere poteſt in diſcernendis iis, quæ ad figuras & magnitudinem ſitumque partium ad ſe invicem ſpectant. Nec noſtrum jam eſt tradere Geometriam cæcorum, qualis ex ipſorum ideis deducitur, vel qualem eos docere licet. Sufficit in his contineri principia, unde talia deduci poſſunt, modo ſimul expendantur, quæ ab imaginationis natura pendent quoad diverſitatem idearum, quæ ſunt cæcis vel natura talibus, vel caſu quodam infelici in hoc malum prolapſis.

§. 177.

Oculi prærogativa præ tactu.

In figuris & magnitudinibus diſcernendis uſus tactus ab uſu oculi longo intervallo abeſt, ſeu multo minor & reſtrictior eſt tactus, quam oculi uſus. Oculus enim vilu comprehendit, quæ procul a nobis abſunt, eorumque figuras & magnitudines diſtinguit: aſt tactus tantummodo in iis terminatur, quæ ipſi adeo propinqua ſunt, ut tangi poſſint, nec mole ſua excedunt magnitudinem, ad quam brachium extenſum digitum vel manum admovere valet. Præterea quædam adeo minuta ſunt, ut in vicinia vilu quidem diſcernantur, tactu tamen commode diſcerni nequeant, veluti quæ ſpectant ad ſtructuram folii cujusdam, præſertim floris, quatenus ea in viſum incurrit citra anatomiæ opem. Unde patet numerum ſenſibilium multo eſſe majorem, quæ viſu, quam quæ tactu dignoſcuntur, utut tantummodo rationem figuræ ac magnitudinis ſitusque partium habeas: immo plures quoque eſſe caſus, in quibus objectum tactu diſcernibile viſui patet, quam in quibus tactui obvium eſt. Præterea viſus uno obtutu multa comprehendit & mira celeritate ea, quæ diſtingui poſſunt, perluſtrat: aſt cum tactus pleraque peragat motu digiti vel manus & inſueta requiratur attentio ad eundem motum, ut ſingulis diſtinguendis ſufficiat idea eidem reſpondens, quemadmodum ex iis omnibus mani-

Digitized by Google

manifeſtum eſt, quæ de uſu tactus in dignoſcendis lineis, figuris & magnitudinibus dicta ſunt (§. 163. *& ſeqq.*), tactus nonniſi longo tempore expedit, quod viſu vel momento abſolvitur minimo. Atque adeo patet in figuris & magnitudinibus diſcernendis uſum tactus eſſe multo minorem & reſtrictiorem, quam viſus.

Etſi eo tactus viſus vicarius eſſe poſſit, eidem tamen æquiparandus non eſt. Quamobrem ratum manet quod in ſuperioribus de præſtantia ſenſus unius præ altero evicimus (§. 162.).

CAPUT III.
DE
Imaginatione & Memoria.

§. 178.

Phantasmata qualia ſint.

Phantasmata animæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici. Phantasmata enim ſunt ideæ ab imaginatione productæ (§. 93. *Pſychol. empir.*). Denuo autem producit imaginatio ideas rerum ante ſenſu perceptarum (§. 104. *Pſychol. Empir.*), vel quales nobis erant, cum res ſenſu percipiebamus (§. *cit.*), vel quatenus phantasmatum priorum diviſione ac compoſitione prodeunt (§. 144. 145. *Pſychol. empir.*). Enimvero ideæ ſenſuales omnes ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici (§. 83.). Quamobrem etiam phantasmata, quæ non ſunt niſi ideæ ſenſuales reproductæ, & conſequenter etiam ea, quæ per illorum diviſionem ac compoſitionem prodeunt (§. 139. 142. *Pſychol. empir.*), repræſentationes compoſiti in ſimplici eſſe debent.

Phantasmatum cum ideis ſenſualibus ſimilitudinem atque identitatem abunde ſatis loquitur experientia. Nihil ſenſu percipimus, quod compoſitum non ſit: nihil vero etiam unquam

Digitized by Google

quam imaginamur, nisi quod sit compositum. Anima vero simplex est & ideæ rerum sensibilium, quæ eædem sunt cum imaginabilibus, sunt imagines, quæ in ipsa, adeoque ente simplici existunt.

§. 179.

Uberior explicatio anterioris.

Dum imaginamur, compositum aliquod absens in simplici repræsentatur. Dum enim quid imaginamur, perceptionem rei sensibilis absentis producimus, (§. 92. *Psychol. empir.*). Sed dum quid imaginamur, phantasma producimus (§. 93. *Psychol. empir.*), adeoque compositum aliquod in simplici repræsentatur (§. 178.). Quamobrem dum quid imaginamur, compositum aliquod absens in simplici repræsentatur.

Atque adeo patet differentia, quæ inter ideas sensuales & phantasmata intercedit. Ideæ sensuales exhibent res compositas præsentes, phantasmata vero absentes.

§. 180.

Phantasmata num sint imagines.

Phantasmata sunt imagines. Sunt enim repræsentationes compositi (§. 178.). Ast quælibet compositi repræsentatio imago est (§. 85.). Ergo phantasmata imagines sunt.

Ideæ sensuales & phantasmata in hoc conveniunt, quod sint rerum compositarum imagines (§. 86.). Et sane nemo non multo lubentius concedit phantasmata esse imagines, quam ideas sensuales. Vulgus enim idearum sensualium existentiam ignorat, cum non intelligat quomodo res præsentes sensu percipiamus. Enimvero vulgus quoque novit, quæ imaginamur, præsentia non esse, adeoque facile largitur nobis cum imaginibus tantummodo esse negotium, dum quædam imaginamur.

§. 181.

Phantasmata rerum præteritarum quid sint.

Phantasmata rerum præteritarum sunt repræsentationes statuum mundi præteritorum. Dum enim phantasma rei cujusdam præteritæ producitur, perceptio quædam totalis producti-

Digitized by Google

ducitur, quam antea habuimus, cum res ista una cum aliis tunc præsentibus in organa sensoria ageret (§. 104. *Psychol. empir.*). Enimvero quæ in mundo continuo mutantur, statum mundi absolvunt (§. 705. *Ontol.*). Quamobrem cum præterita in mutabilium numero sint (§. 584. 290. *Ontol.*); status mundi præteriti iisdem continentur. Phantasmata igitur rerum præteritarum sunt repræsentationes statuum mundi præteritorum.

Exempla propositionem præsentem clarissime illustrant. Fac tibi obvium fieri hominem, quem præterita die dominica vidisti in templo. Illico tibi sese sistit idea templi interioris una cum aliis hominibus, qui tunc adfuerunt, vel multitudine hominum, ubi nemo eorum tibi fuerit notus, vel tuam saltem attentionem in nullum convertisti, cum in templo præsens esses. Præteriit dies dominica, præteriit hora, qua in æde sacra conveniebant loci incolæ cultus divini gratia. Conventus ille desiit nec homo, quem ibi vidisti, ibidem amplius est. Nec sunt ibidem homines ceteri, qui tunc una erant in templo. Immo ipsemet nunc in templo non es, sed plures ante dies jam ex eodem abiisti. Quod igitur tibi repræsentas, non ad præsentem pertinet mundi statum; sed ad præteritum. Aliquem adeo statum mundi præteritum aut, si hoc nimis confidenter tibi dictum videatur, aliquid status præteriti mundi tibi repræsentas. Atque idem eodem modo in alio quocunque casu sese habere intelliges, modo ad ideas rerum, quas antea sensu perceperas, nunc vi imaginationis reproductas, eodem modo animum adverrere velis.

§. 182.

Idearum sensualium & phantasmatum interior ratio.

Singulæ ideæ sensuales & phantasmata rerum præteritarum integrum statum universi, ad quem referuntur, involvunt. Ideæ enim sensuales sunt similes objecto, quod repræsentant (§. 91.), adeoque rebus in universo jam existentibus, dum percipiuntur (§. 67. *Psychol. empir.*). Enimvero in mundo res omnes a se invicem dependent quoad existentiam (§. 58. *Cosmol.*). Ideæ igitur sensuales illam dependentiam rei, quam

Digitized by Google

quam exhibent, a ceteris omnibus simul involvere debent. Quamobrem cum dependentia importet rationem existentiæ unius in alio (§. 851. *Ontol.*), adeoque ea respiciat in aliis, per quæ intelligitur, cur hæc insint huic (§. 56. *Ontol.*), status vero præsens uniuscujusque in hoc mundo existentis intelligatur per status præsentes ceterorum omnium una existentium (§. 205. 206. *Cosmol.*); per ideas nostras exhiberi nequit, nisi quatenus totius universi status una exhibetur, servata quidem ea relatione, quam status præsens rei clare perceptæ requirit. Quoniam vero impossibile est, ut omnes illos status a se invicem distinguamus, præsertim cum elementa sensu prorsus non percipiantur (§. 101.); eosdem quoque clare percipere nequimus (§. 31. *Psychol. empir.*), omnes adeo in unum confundimus. Idea adeo sensualis quæcunque statum totius universi, ad quem refertur, nempe præsentem involvere debet.

Phantasmata rerum præteritarum sunt ideæ vi imaginationis reproductæ, quæ antea sensuum beneficio in nobis extitere (§. 93. 104. *Psychol. empir.*), adeoque eædem cum sensualibus, quas ante habuimus (§. 95. *Psychol. empir.*) si gradum claritatis exceperis (§. 96. *Psych. empir.*). Quamobrem cum ea, quæ in idea rei continentur, non pertineant ad claritatem ideæ, quippe non ad modum repræsentandi, sed ad id, quod repræsentatur, referenda; id quod repræsentatur idem esse debet, consequenter phantasma rei præteritæ eadem involvere debet, quæ involvebat idea sensualis, cum eadem res præsens sensu perciperetur. Enimvero idea sensualis involvebat statum totius universi tunc temporis præsentem *per demonstrata.* Ergo etiam phantasma statum totius universi tunc temporis præsentem involvere debet.

Non dubito fore multos, quibus paradoxa hæc videbitur propositio. Enimvero hi erunt, qui nexum rerum in Cosmologia evictum animo nondum satis comprehenderunt; qui phænomena a reali in ipsorum fonte entibus simplicibus seu elemen-

Digitized by Google

elementis rerum materialium reperiundo non distinguunt; qui denique modum, quo ideæ confusæ ejus, quod apparet, ex repræsentatione eorum, quæ realia sunt, oriuntur, nondum satis perspexere, nec essentiam atque naturam animæ intimius inspectam sufficienter ponderarunt. Legant igitur relegantque & attenta mente volvant revolvantque, quæ de rerum nexu integro capite (§. 1–58. *Cosmol.*), de elementis corporum & horum ex illis ortu duobus capitibus integris (§. 176–301. *Cosmol.*) de natura & essentia animæ (§. 53. *& seqq.*), atque de sensationibus (§. 83. *& seqq.*), idea imprimis extensionis ac continui (§. 103.), spatii imaginarii (§. 104. 106.), vis inertiæ (§. 108.) & motricis (§. 110.) dicta sunt, sufficiensque temporis spatium animæ concedat, sine quo notiones claritatem debitam consequi minime possunt, quæ ad evidentiam ratiociniorum percipiendam requiritur: neque ullus dubito fore ut non amplius videantur paradoxa, quæ nunc videntur.

§. 183.

Tendentia vis animæ.

Quoniam anima vi idearum sensualium sibi repræsentat statum mundi præsentem (§. 182.), vi phantasmatum ex iis certa lege (§. 117. *Psychol. empir.*) natorum status mundi præteritos (§. 182.); *anima non modo statum mundi præsentem, verum etiam præteritos repræsentare conatur*; consequenter cum vis animæ nonnisi unica sit (§. 57.), eaque universi repræsentativa (§. 63.); *vis universi repræsentativa animæ non modo ad repræsentandum universum quoad statum præsentem, verum etiam ad idem repræsentandum quoad status præteritos tendit.*

Explicandum vero nobis paulo distinctius est, qualis sit tendentia animæ ad repræsentandum mundum quoad status præteritos.

§. 184.

Idearum sensualium & phantasmata-

Singulæ ideæ sensuales & phantasmata rerum præteritarum omnes status mundi anteriores involvunt. Etenim ideæ sen-

Digitized by Google

tum interior ratio ulterius explicata.

ſenſuales vi ſenſationis in anima exiſtunt (§. 95. *Pſychol. empir.*). Quare cum anima, dum ſentimus, ſibi repræſentet ſubſtantiarum ſimplicium mutationes intrinſecas, ſed in unum confuſas (§. 98.); idea ſenſualis oritur ex confuſione mutationum intrinſecarum, quæ in elementis rerum ſeu ſubſtantiis ſimplicibus contingunt. Enimvero in omni elemento ſtatus ſinguli a ſe invicem dependent quoad exiſtentiam (§. 199. *Cosmol.*). Quamobrem cum ideæ ſenſuales ſint ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91.); in iis quoque contineri debet dependentia ſtatuum ſingulorum in iſtis elementis a ſe invicem quoad exiſtentiam, quorum mutationes in unum confunduntur. Jam iſta dependentia non intelligitur niſi per ſtatus omnes anteriores (§. 851. 56. *Ontol.*). Ideæ igitur ſenſuali ineſſe debent repræſentationes omnium ſtatuum anteriorum in iisdem elementis, quorum mutationes in eadem in unum confunduntur, & quidem in unum confuſæ, propterea quod impoſſibile omnes illos ſtatus a ſe invicem diſtingui, præſertim cum elementa ſenſu prorſus non percipiantur (§. 101.). Conſtat vero ideas ſenſuales ſingulas involvere ſtatum integrum univerſi, ad quem referuntur (§. 182.). Ergo etiam omnes univerſi ſtatus eodem anteriores integros involvere debent.

Phantasmata rerum præteritarum ſunt ideæ vi imaginationis reproductæ, quæ antea vi ſenſationis in nobis extiterant (§. 93. 104. *Pſychol. empir.*), atque adeo ante in idearum ſenſualium numero fuere, conſequenter eadem involvere debent, quæ ſenſuales involvebant. Enimvero ideæ ſenſuales involvebant omnes ſtatus mundi anteriores *per demonſtrata.* Ergo etiam phantasmata omnes ſtatus mundi eo tempore præterlapſos involvere debent, quo in numero idearum ſenſualium fuere.

Propoſitio hæc magis paradoxa videbitur anteriore (§. 182.): ſed eodem modo diſcutiuntur nebulæ, quo eas ibidem

Digitized by Google

dem diſcutiendas eſſe monuimus. Admiranda prorſus eſt natura animæ, quam non intime perſpiciunt, niſi qui perceptionum noſtrarum interiorem rationem intelligunt. Ceterum hinc intelligitur, quomodo Cosmologia, quam generalem ſeu tranſcendentalem diximus, inſerviat naturæ animæ inveſtigandæ, ſimulque patet ratio, cur defectus Cosmologiæ obſtiterit, quo minus Pſychologia rationalis exculta fuerit.

§. 185.

Idearum ſenſualium & phantasmatum ratio adhuc uberius explicata.

Singulæ ideæ ſenſuales involvunt omnes ſtatus mundi futuros & quodlibet phantasma rei præteritæ involvit omnes mundi ſtatus, qui reſpectu illius rei futuri erant. Ideæ enim ſenſuales vi ſenſationum in nobis exiſtunt (§. 93. *Pſychol.empir*). Quamobrem cum anima, dum ſentit, ſubſtantiarum ſimplicium, adeoque elementorum corporum (§. 182. *Cosmol.*), mutationes intrinſecas, ſed in unum confuſas ſibi repræſentet (§. 98.); in ideis ſenſualibus continentur omnes elementorum mutationes intrinſecæ, conſequenter ſtatus eorum interni (§. 705. 706. *Ontol.*), ſed in unum confuſi, ut neuter ab altero diſtingui poſſit. Enimvero ſtatus elementorum internus ea lege continuo mutatur, ut præſens contineat rationem ſequentis (§. 197. *Cosmol.*), conſequenter præſens ſtatus quidpiam continet, unde intelligitur cur ſuccedat futurus (§. 56. *Ontol.*), ut adeo futurus inſit præſenti per modum entis potentialis (§. 176. *Ont.*). Et quia ob continuam illam ſtatuum ſequentium ex antecedentibus naſcentiam ſtatus quilibet præſens continet rationem aliquam remotam futuri cujuscunque (§. 197. *Cosmol.*); ſtatus quilibet futurus in præſente latet per modum alicujus entis potentialis, ſed diverſi gradus (§. 176. *Ontol.*). Et quoniam elementa rerum vi quadam prædita ſunt (§. 196. *Cosmol.*), qua ad mutationem ſtatus continuo tendunt (§. 725. *Ontol.*); ſingulis quoque elementi ſtatibus ineſt quædam tendentia ad omnes futuros, ſed diverſi gradus, quemadmodum ipſi ſtatus futuri per modum entis potentialis, ſed diverſi gradus inſunt.

Digitized

Quoniam itaque ideæ ſenſuales obiecto, quòd repræſentant, ſimiles ſunt (§. 91.); in iis quoque ſtatus præſentes elementorum, qui repræſentantur, futuros per modum entium potentialium diverſi gradus & virium tendentias ad eosdem diverſi itidem gradus continere debent (§. 195. *Ontol.*). Enimvero ſingulæ ideæ ſenſuales integrum ſtatum præſentem univerſi involvunt (§. 182.). Quamobrem cum in ſtatibus præſentibus elementorum, quibus ſimul ſumtis reſultat ſtatus univerſi, contineantur omnes ſtatus futuri per modum entium potentialium diverſi gradus, ac ſumtis ſingulis, quæ ad eundem gradum pertinent, prodeant ſtatus ſinguli futuri totius univerſi, quemadmodum ex iis, quæ demonſtrata ſunt, liquet; in idea qualibet ſenſuali inſunt omnes ſtatus mundi futuri per modum entium potentialium diverſi gradus. Et eodem modo liquet, quod iisdem quoque ineſſe debeant tendentiæ omnes ad ſtatus futuros, ſed itidem diverſi gradus. Quoniam vero ſtatus præſentes elementorum in unum confundit anima, ut eos in idea ſenſuali involvat, quemadmodum ſupra oſtendimus (§. 182.), ita multo magis, quæ in ſtatibus iſtis inſunt in unum confundere debet. Quare idea ſenſualis omnes ſtatus mundi futuros involvit.

Phantasma quodlibet rei præteritæ eſt idea vi imaginationis reproducta, quæ antea in numero ſenſualium idearum fuit (§. 93. 104. *Pſychol. empir.*). Enimvero cum in numero idearum ſenſualium eſſet, ſtatus omnes futuros mundi involvebat *per demonſtrata*. Ergo cum reproducta non differat a primum producta niſi gradu claritatis (§. 96. *Pſychol. empir.*), etiam vi imaginationis reproducta omnes illos mundi ſtatus involvere debet, qui iſto tempore, cum primum producta in numero idearum ſenſualium eſſet, adhuc futuri erant.

Atque ita tandem patet, quales ſint rerum corporearum perceptiones: id quod multum prodeſt non modo ad rerum natu-

Digitized by Google

naturalium cognitionem, quæ in poteſtate eſt, dijudicandam; verum etiam ad inſpiciendam notionem variorum, quæ animæ inſunt, inprimis autem ad notiones perfectionum divinarum clarius percipiendas. Patebunt hæc tum ex ſequentibus, tum ex Theologia naturali, quæ Pſychologiam rationalem ſubſequetur. Si quis vero fuerit hebetior, quam ut interiorem perceptionum noſtrarum rationem perſpicere poſſit; is per nos rideat, quæ de eadem dicta ſunt, memores quippe illius *Epicteti* in Enchiridio c. 29. *Philoſophiæ ſtudium ſuſcipere cupis? Statim te para, quaſi futurum ſit ut deridearis; ut multi te ſubſannent.* Si quis vero infirmior fuerit, quam ut ſibi perſuadere poſſit, ab errore vacuum eſſe poſſe dogma, quod inopinatum ipſi videtur, nec virtuti ac religioni adverſum quid ideo eſſe debere, quod a veritate alienum judicetur; is per nos totam iſtam perceptionum interiorem rationem damnet, modo ſibi temperet a malitia, ſuaque libertate uſus noſtram quoque nobis concedat, qui in rebus pervelligandis noſtro acumine utimur & hiſce perſpicillis ad abditam utimur doctrinam pervidendam pietati profuturam. In Theologia nimirum naturali oſtendemus, divinas rerum prodire ideas, ſi noſtræ a confuſione & orta inde obſcuritate liberentur, ſicque quæ finita fuerant in infinitas abire.

§. 186.

Infinitudo noſtrarum idearum

Quoniam ideæ tam ſenſuales, quam phantasmata rerum præteritarum non modo omnem ſtatum mundi, ad quem referuntur (§. 182.); verum etiam ſtatus mundi omnes eodem anteriores (§. 184.) ac quocunque temporis intervallo poſteriores involvunt (§. 185.), conſequenter tantus eorum numerus eſt, quæ in unaquaque perceptione involvuntur, ut eum inire velle pro impoſſibili habendum; *ideis noſtris ſeu perceptionibus infinita inſunt.*

Convenientiſſimum hoc eſt principiis Theologiæ naturalis, quorum fide hominem perfectionum divinarum ſpeculum eſſe debere conſtat: id quod ſuo loco luculentius docebimus.

Digitized by Google

Conducit hoc corallorium ad rectius percipiendam differentiam, quæ inter intellectum finitum atque infinitum intercedit non uno modo. Nobis enim pleraque abſcondita ſunt, quæ in ideis noſtris latent, ut eorum, quæ in iis diſtinguimus, ratio ad ea, quæ diſcernere nullo modo poſſumus, ſit veluti infinite parvum ad quantitatem ordinariam, vel veluti quantitas quævis data ad infinitam, conſequenter ea, quorum nobis conſcii ſumus pro nihilo habenda ſint reſpectu eorum, quæ diſcerni non poſſunt. Aſt in Deo, cujus intellectus infinitus eſt, omnia aperta ſunt, nihil abſconditum. Unde nobis abſentia videntur & procul a nobis remota, quæ Deo præſentia ſunt & propinqua. Inſervit adeo doctrina præſens ad differentiam inter creatorem & creaturam rectius comprehendendam. Sed hæc clariora evadent ſuo loco, ubi in Theologia naturali talia ex inſtituto declaraturi ſumus. Ceterum ſi quis vi imaginationis adjuvare voluerit intellectum interiorem rationem idearum concepturum; is ad experimenta optica confugiat, ubi patet viſibilia ita in unum confundi poſſe, ut nullum eorum ab altero diſtinguatur amplius, & hac confuſione oriri non modo ideam confuſam ab ideis diſtincte perceptorum prorſus diverſam, verum multa etiam quaſi in nihilum recidere, ut non amplius percipiantur, utut ingens eorum numerus confuſe perceptibile quid conſtituat. Pertinent huc imagines, quæ a ſpeculis conicis reflectuntur. Amplum enim ſpatium in vertice coni & prope eundem in exiguum ſpatiolum contrahitur, ita ut in illo depicta in ſpeculo confuſe quid perceptibile in imagine, quæ in ſpeculo comparet, exhibeant. Poſſunt alia quoque experimenta ope vitrorum concavorum in eam rem fieri & ex iis, quæ ope microſcopiorum inſtituuntur, nonnulla colliguntur, quæ præſentem doctrinam illuſtrant. Sed talia ad philoſophiam experimentalem ſunt remittenda, quæ ſuum non minus uſum in Pſychologia, quam in Phyſica habent.

Involutio idearum partialium in una confuſa.

§. 187.

Status tam præteriti, quam futuri non ſinguli eodem modo in idea rei præſentis, vel vi imaginationis reproductæ involun-

Digitized by Google

vuntur: Similiterque ſtatus præſentes ſingulorum elementorum, quibus præſens mundi ſtatus conſtituitur, diverſo modo in idea ſenſuali involvuntur. Ut propoſitionis præſentis veritas facilius comprehendatur; fingamus ſeriem ſtatuum præteritorum ad certum numerum eſſe redactam, qualis prodiret tempus omne elapſum in minuta ſecunda aut ſcrupula quæcunque alia iſtis minora reſolvendo: id quod ob continuitatem ſeriei ſucceſſivorum facere non licet, niſi quatenus ea per rectam in partes æquales diviſam imaginationi objicitur, non attenta jam ſtatuum ſingulorum diverſitate, ſed tantummodo eosdem conſiderando tanquam præteritos. Quodſi jam hos ſtatus ſpectes tanquam præteritos, evidens eſt ipſa præteritione eosdem differre, quatenus a præſente diverſam ſortiuntur diſtantiam, cum alii aliis citius præterierint. Quamobrem cum ideæ ſenſuales ſimiles ſint objecto, quod repræſentant (§. 91.); ſtatus præteriti ita in iisdem involvi debent, ut non negligatur diverſa diſtantiæ uniuscujusque ſtatus præteriti a præſenti ratio. Atque adeo jam patet non eodem modo in idea ſenſuali involvi poſſe ſtatus mundi præteritos. Enimvero ſtatus elementorum interni, quibus ſtatus aliquis præſens mundi conſtituitur, ea lege mutantur, ut præſens rationem contineat ſequentis, cur nempe ſequens ad actum perducatur (§. 197. *Cosmol.*), adeoque præterita habent ſe ad præſens per modum cauſæ ad cauſatum (§. 881. *Ontol.*), conſequenter pro diverſa a præſente diſtantia cauſæ erunt continuo remotiores. Ideæ igitur ſtatuum præteritorum ita involvi debent, ut ulterior continuo admittenda ſit involutio, quo longius a præſente abeſt præteritus. Atque ita naſcuntur diverſi involutionum gradus, qui exprimunt diverſos dependentiæ modos præſentis ab antecedentibus. Abunde igitur patet, ſingulos ſtatus præteritos non eodem modo in idea ſenſuali involvi.

Ex anteriorum propoſitionum demonſtratione jam conſtat

ſtat (§. 181. 184. 185.), phantasmata rerum præteritarum aliquando fuiſſe in numero idearum ſenſualium. Quamobrem quod de ideis ſenſualibus jam evicimus, idem de phantasmatis quoque rerum præteritarum valere palam eſt.

Series rerum ſucceſſivarum, quæ datur in univerſo (§. 55. *Cosmol.*) & quam conſtituunt ſtatus mundi ſibi mutuo ſuccedentes, quales paulo ante in ſerie præteritorum conſideravimus, per ſtatum præſentem dividitur in duas partes, quarum altera exhibet ſtatus præteritos, altera futuros eo quidem modo, quam paulo ante inſinuavimus, cum modum involutionis ſtatuum præteritorum expenderemus. Quemadmodum itaque in parte præteritorum ſtatus unusquisque diverſam ſortitur diſtantiam a præſente, ita ut continuo creſcat cum numero ſtatuum præteritorum; ita ſimiliter in parte futurorum diverſam ſtatus ſinguli diſtantiam habent a præſente, ita ut continuo creſcat cum numero ſtatuum futurorum. Sicuti igitur in ſerie præteritorum diverſa illa diſtantia exprimi quoque debet in eorum involutione, ut ideo non uno eodemque modo in idea ſenſuali involvantur ſinguli ſtatus præteriti; ita hæc diſtantiarum diverſitas in cauſa quoque eſſe debet, ut non uno eodemque modo ſinguli ſtatus futuri in eadem involvantur. Porro res ſucceſſivæ in mundo adſpectabili omnes inter ſe connectuntur (§. 54. *Cosmol.*), cumque in numerum præteritorum abeant, quæ antea in numero futurorum erant, nexus futurorum idem prorſus eſt, qui præteritorum, conſiſtens nempe in continua dependentia effectus a cauſa. Quemadmodum nimirum in ſerie præteritorum continuo aſcenditur ad cauſam remotiorem, ita in ſerie futurorum continuo deſcenditur ad effectum remotiorem. Et ſicuti in ſerie præteritorum ſtatus præſens eſt effectus continuo remotior, quo altius aſcenditur; ita in ſerie futurorum ſtatus præſens fit continuo cauſa remotior. Statui nimirum præſenti convenit dependentia diverſi gradus a

ſin-

Digitized by Google

ſingulis ſtatibus præteritis; ſingulis autem ſtatibus futuris competit dependentia diverſi gradus a præſente, ut ſtatus præſens dici poſſit gravidus futuri. Quemadmodum itaque propter diverſam dependentiam ſtatus præſentis ab unoquoque præteritorum diverſi ſtatus præteriti in idea ſenſuali diverſimode involvuntur; ita ſimiliter ob futurorum ſtatuum a præſente dependentiam diverſam ſtatus futuri diverſo modo involvi debent in idea ſenſuali.

Jam quod res coëxiſtentes attinet, eædem quoque inter ſe connectuntur (§. 53. *Cosmol.*), atque adeo in coëxiſtendo ratio coëxiſtentiæ unius continuo eſt in altero (§. 10. *Cosmol.*), ut adeo coëxiſtentia eodem modo a ſe invicem dependeant (§. 851. *Ontol.*), quo ſucceſſiva a ſe invicem dependent in exiſtendo *per demonſtrata.* Scilicet non quodlibet immediate dependet ab altero in coëxiſtendo, ſed etiam mediate, & mediata illa dependentia non eadem eſt in eodem ſubjecto quoad omnia coëxiſtentia, a quibus dependet. Naſcuntur adeo in eodem ſubjecto dependentiæ diverſi gradus quoad coëxiſtentiam, quemadmodum diverſi gradus dependentiæ quoad exiſtentiam in ſerie præteritorum & futurorum dantur. Quare cum in ſerie ſucceſſivorum ob diverſam illam dependentiam ſenſibilis præſentis ſtatus præteriti & futuri non eodem modo in idea ſenſuali involvantur *per demonſtrata;* nec in ſerie ſimultaneorum ob diverſam dependentiam in exiſtendo dati cujusdam ſenſibilis a ceteris coëxiſtentibus ſtatus præſentes ſingulorum elementorum ac inde ortorum corporum (§. 176. *Cosmol.*), quibus præſens mundi ſtatus continetur, involvi poſſunt in idea ſenſuali eodem modo.

Et ita quidem prolixe ſatis oſtendimus, ideis noſtris ſenſualibus non ineſſe omnia eodem modo: id quod ob utilitatem multiplicem probe expendi meretur. Comparet ea in ſubſequentibus, ubi de evolutione idearum ſermo eſt: idea-

rum enim evolutio ab involutione pendet. Exemplum involutionis alias occurrit in doctrina de generatione, ubi inter diversa systemata, quæ a philosophis excogitata sunt, occurrit quoque systema involutionis. Nimirum si de præexistentia corpusculorum organicorum, quæ rudimentorum nomine vulgo veniunt, sermo inciderit; in Adamo præextitisse dicuntur omnes ipsius posteri. Adamus in se continuit omnia rudimenta liberorum ex se prognatorum, in quorum rudimentis jam actu continebantur rudimenta liberorum ex ipsis nascendorum seu nepotum ipsius Adami ; Et idem affirmatur de Adami pronepotibus, abnepotibus & ita porro. Rudimenta igitur sequentis generationis continuo continentur in rudimentis anterioris, sed diverso præformationis gradu. Atque ita rudimenta omnium posterorum Adami in eadem linea recta descendentium diverso præformationis gradu involuta fuere in rudimento filii sui, ut alia una evolutione seu generatione, alia duabus, alia non nisi tribus inde evolvi potuerint & ita porro. Involutionis adeo notio, qualem supponimus in interiore perceptionum nostrarum ratione explicanda non est in foro philosophico incognita. Translata vero ad perceptiones nostras lucem affundit tertiæ mentis operationi, qua unum ex alio colligitur. Cur enim hoc fieri possit & quænam ex dato colligi queant, inde intelligetur. Non minor vero comparebit utilitatis in Theologia naturali, ubi reddenda ratio est, cur cognitio Dei sit mere intuitiva, creaturæ vero discursiva & symbolica.

§. 188.

Involutio idearum a quibus admitti debeat.

Involutio præteritorum & futurorum omniumque præsentium in idea sensuali admittenda est in omni hypothesi de elementis rerum materialium, etsi in hypothesi simplicium sola quemadmodum alia sufficienter intelligatur. Quodsi enim antecedentia satis superque attenta mente perlustres, omnino constabit involutionem præteritorum ac futurorum omniumque præsentium in idea sensuali niti nexu rerum coëxistentium & successivarum in universo continuo (§. 182. & seqq.). Quamobrem

Digitized by Google

obrem cum nexus rerum tam coëxiſtentium in mundo adſpectabili (§. 52. *Cosmol.*), quam ſucceſſivorum independenter a doctrina elementorum demonſtretur (§. 53. *Cosmol.*), adeoque admitti debeat, etiamſi hæc ignoretur, vel rejiciatur, conſequenter quamcunque de elementis corporum quis foveat opinionem, involutio quoque futurorum ac præteritorum omniumque præſentium in idea ſenſuali admittenda eſt, quamcunque quis de elementis corporum hypotheſin tueatur.

Quoniam tamen, nexus rerum materialium a nexu elementorum pendet (§. 205. *Cosmol.*), adeoque in hoc rationem ſui ſufficientem agnoſcit (§. 851. *Ontol.*), conſequenter absque eo ſufficienter intelligi non poteſt (§. 56. *Ontol.*), quemadmodum compoſitio (§. 686. *Ontol.*), vis motrix (§. 295. *Cosmol.*), vis inertiæ (§. 297. *Ontol.*), extenſio & continuitas (§. 224. *Cosmol.*) ſine theoria ſimplicium ſufficienter intelligi nequeunt; involutio quoque præteritorum ac futurorum omniumque præſentium in idea ſenſuali ſine theoria ſimplicium ſufficienter intelligi nequit, quippe quæ nexu iſto nititur *per antecedentia.*

Hæc ideo adjicimus, ne quis præcipitato judicio rejiciat quod rejicere non poterat, aut damnet, quod damnare non debebat, propterea quod doctrinæ de elementis rerum, quæ nimis paradoxa videtur, infeſtus ſit. Plurimum intereſt noſſe, quænam inter ſe pugnent, quænam invicem conſentiant, & quæ nec absque iis intelligi poſſint, utut cum iisdem conſpirent nec absque aliis intelligantur penitus.

§. 189.

Differentia imaginum materialium & immaterialium.

Perceptiones ſunt imagines, quas nulla arte humana imitari licet. Imagines enim, quæ ſunt perceptiones animæ (§. 86. 180.), objecta extra animam repræſentant (§. 21.). Involvunt etiam integrum ſtatum univerſi, ad quem referuntur (§. 182.), una cum omnibus ſtatibus mundi anterioribus ſeu præteritis (§. 184.) & adhuc futuris reſpectu objecti (§. 185.) & quidem ſingulos

Digitized by Google

gulos ſtatus diverſo modo (§. 187.), ut adeo ſingulis perceptionibus infinite diverſa infinite diverſis modis inſint (§. 186.). Et quoniam horum omnium anima ſibi conſcia non eſt, quemadmodum unicuique obvia experientia compertum; infinita iſta minime agnoſcit & a ſe invicem diſtinguit, nec infinitam modi inexiſtendi varietatem agnoſcit & unumquemque ab altero diſcernit. Status igitur iſti partiales, quibus in unum confuſis naſcitur ſtatus præſens univerſi, ad quem refertur objectum perceptum, naſcuntur etiam ſinguli ſtatus univerſi præteriti atque futuri, nonniſi obſcure repræſentantur (§. 32. *Pſychol. empir.*), ut adeo ex infinita varietate obſcure perceptorum naſcatur aliquid confuſe perceptum, quod perceptioni cuilibet adhærere deprehendimus, quatenus idea ſpatii interminati & temporis præteriti & futuri idea a qualibet perceptione inſeparabilis deprehenditur. Enimvero imagines materiales res intra ſe repræſentant (§. 90.) & intra limites objecti ſui coërcentur, nulla vero arte unquam efficies, ut in imagine materiali exhibeantur quoque omnes objecti dependentiæ ab aliis, unde ejus actualitas reſultat, & omnes cauſalitates, unde actualitas aliorum pendet. Ideæ igitur ſenſuales & phantasmata animæ, ſeu perceptiones ejusdem ſunt imagines, quas nulla arte humana imitari licet.

Prolixitatis evitandæ gratia non evolvimus ſingula demonſtrandi principia, ut ad ſupremum evidentiæ gradum perducatur veritas propoſitionis præſentis, quam ſufficienter intelligi exiſtimamus, modo in anterioribus quis ſatis fuerit verſatus; neque enim hic quicquam ſupponitur, quod ex notionibus ontologicis, cosmologicis & pſychologicis non ſit manifeſtum. Neque vero abſurdum videri debet, in imagine immateriali exhiberi quoque dependentias rerum ab aliis, ſine quibus earum actualitas intelligi nequit (§. 87. *Cosmol.*) & omnes earum cauſalitates quomodocunque mediatas, propterea quod iſtiusmodi repræſentatio ab imagine materiali abhorret. Nequis enim demonſtraverit, imaginem materialem eſſe normam

Digitized by Google

mam immaterialis, ita ut per materialem intelligatur, quid possibile sit in immateriali? Sane repræsentatio objecti extra subjectum repræsentans, quam imaginibus immaterialibus propriam, materialibus incommunicabilem nemo ignorat, alta voce reclamat? Immo natura depingit in imaginibus motum actualem objectorum: id quod nulla arte pictoris effici potest, etsi satis superque intelligatur, cur naturæ vires non excedat istiusmodi repræsentatio. Pertinent huc imagines objectorum in camera obscura delineatæ (§. 80. *Optic.*), quales etiam in oculo delineari constat (§. 61. *Optic.*). Usus microscopicus Laternæ magicæ a *Zahnio* in Oculo artificiali teledioptrico fund. 3. syntagm 5. c. 5. techn. 3. f. 730. in spectandis animalculis expositus & a nobis in Dioptrica universaliter descriptus ac demonstratus motum actualem in imaginibus exhiberi posse docuit & technasmatis ansam dedit, quibus in ordinario Laternæ magicæ usu motus actualis in imaginibus repræsentatur, quemadmodum loc. cit. techn. 4. f. 731. & seqq. docet. Istiusmodi artificia alia excogitavit *Bonifacius Henricus Ebrenbergerus*, in Gymnasio Coburgensi Mathematum Professor, in Novo & curioso (quod vocat & sub forma disputationis in Academia Jenensi A. 1713. publicavit) Laternæ magicæ augmento.

§. 190.

Mundi idealis ab anima productio.

Anima continuo producit ideam totius universi, non modo quoad statum præsentem, verum etiam quoad omnes præteritos atque futuros, sed pro diversa dependentia status præsentis a præteritis & futurorum a præsente continuo diversam. Sensuales enim ideæ, quas sibi invicem continuo succedere experimur; involvunt integrum statum universi præsentem (§. 182.), omnes quoque status mundi præteritos seu præsente anteriores (§. 184.) itidemque futuros omnes seu præsentem secuturos (§. 185.). Idea igitur sensualis totalis est idea totius universi, quoad statum præsentem, omnesque præteritos atque futuros. Enimvero quæ per facultates animæ in eadem possibilia deprehenduntur, vi ejusdem actuantur (§. 55.); anima igitur ideæ isti

universi existentiam impertitur, adeoque cum vis illa sit essentia & natura ejusdem (§. 66. 67.), per essentiam atque naturam suam eandem producit (§. 690. *Ontol.*). Jam status non minus præteriti, quam futuri diverso modo in idea sensuali præsente involvuntur (§. 187.), pro diversa nimirum dependentia status præsentis a statibus præteritis & futurorum a præsente (§. 83. *Cosmol.*). Anima igitur producit ideam totius mundi quoad omnes ipsius status continuo diversam, pro diversa dependentia præsentis a præteritis atque futurorum a præsente.

Ex hac continua ideali productione mundi demum clarissime intelligitur, qualis sit illa vis repræsentativa universi, quam animæ competere supra evicimus (§. 63.) & in qua non minus naturam (§. 67.), quam essentiam ejus consistere ostendimus (§. 66.). Atque ita patet non inepte dici quod anima sibi repræsentet hoc universum, utut tantummodo quædam sibi repræsentare videatur corpora, quæ exiguam admodum, immo vix infinite parvam quandam particulam universi constituunt: sicque remotum est dubium, quod nos remotures esse supra promisimus (*not.* §. 62.).

§. 191.

Mundi idealis productio in somno.

Anima etiam in somno producit ideam totius universi, qualem vigilans producit, sed obscuram, seu totaliter confusam. Etenim in somno anima quoque habet perceptiones (§. 59.). Aut igitur actionem, quam vigilans edit, continuat, aut alias edere tenetur. Quoniam vis ipsi nonnisi unica est (§. 57.), qua ad status sui mutationem continuo tendit (§. 56.), neque adeo in eadem fingi potest vis eidem contraria, quæ eandem actionem, quam vigilans continuo edit, continuari impediat; quin eandem continuet dubitandum non est. Ideam igitur totius universi in somno producit, qualem vigilans producit, si nempe materialiter eandem consideres seu quoad objectum, quod repræsentat (§. 185.). Enimvero dum dormimus, sed non somniamus, hoc est, in somno anima est in statu perceptionum obscu-

gitized by Google

obſcurarum ſeu totalium confuſarum (§. 59.). Idea itaque univerſi, quam in ſomno producit, obſcura, ſeu totaliter confuſa eſt.

Idem patet per indirectum. Ponamus animam in ſomno non producere ideam univerſi, qualem vigilans producit. Repræſentatio itaque univerſi in anima interrumpitur, nec ſtatus mundi tempori reſpondentes, quo dormimus, in eadem repræſentantur. Neceſſe igitur eſt aliquam eſſe rationem, cur ex ſomno evigilans & productionem ideæ univerſi continuans ad eum præciſe ſtatum reſpiciat, qui momento evigilantis reſpondet, non vero eum, qui immediate ſequitur ſtatum ultimum, quem obdormiſcens ſibi repræſentabat (§. 70. *Ontol.*). Enimvero cum vis repræſentativa univerſi ſit animæ eſſentialis, (§. 66.), adeoque productio ideæ ejusdem hoc potius modo, quam alio facta eidem eſſentialis; ratio nulla intrinſeca dari poteſt, cur in producenda idea hujus univerſi hoc potius modo, quam alio verſetur (§. 156. *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt ut ſine interruptione productionem ideæ univerſi continuet, conſequenter in ſomno quoque ideam univerſi totius producere debet, materialiter talem, qualem vigilans producit.

Præſens propoſitio ſine probatione admitti poterat: nulla enim adeſt ratio, cur anima, quæ per eſſentiam ſuam ideam totius univerſi continuo producit, ceſſare debeat ſubinde ab actione ſua contra vis non impeditæ notionem, & cur a conſueta ſibi actione neſcio ad quas alias digrediatur. Cum enim propterea, quod anima in ſomno perceptionum ſuarum ſibi conſcia non ſit, nondum ſequatur, quod perceptione omni ſeu idea ſenſuali vel phantaſmate deſtituatur (§. 59.); nec inde inferri poteſt, quod ideam univerſi in ſomno non amplius producat. Quodſi dicas, vi corporis determinari vim animæ ad hunc ſtatum univerſi producendum, qui momento evigilantis reſpondet; eadem id facilitate rejicitur, qua dicitur. Quomodo enim probaveris motui, qui ex organo ſenſorio ad cerebrum propagatur (§. 111.), ineſſe ea, per quæ intelligi poſſit

poſſit cur anima producat ideam univerſi, qualem poſcit momentum temporis, quo quis evigilat (§. 56. *Ontol.*)? Quæ precario aſſumuntur, perperam allegantur rationes eorum, quæ ſunt. Neque opus eſt ut contra ontologicam veritatem propoſitionem præſentem hypotheſibus de commercio inter mentem & corpus implicemus. Sane quæ de anima a priori ſtabilimus, in omni hypotheſi de commercio inter mentem atque corpus admitti poſſe infra docebimus, & ab omni independentia ſunt.

§. 192.

Idealis mundi in anima exiſtentia.

Exiſtit in anima idea hujus univerſi ſeu mundi adſpectabilis, quæ easdem prorſus ſubit mutationes, quas mundus adſpectabilis ſubit. Anima enim, ſive vigilemus, ſive dormiamus, continuo producit ideam totius univerſi non modo quoad ſtatus præſentes, ſed & quoad diverſimodam ſtatus præſentis a præteritis ſingulis & ſingulorum futurorum a præſente dependentiam (§. 185. 186.). Exiſtit igitur in anima idea totius univerſi ſeu mundi adſpectabilis & ſtatus ejusdem conſtanter iidem in eadem ſibi invicem ſuccedunt, qui in mundo adſpectabili ſibi invicem ſuccedunt. Quamobrem cum ſtatus diverſi prodeant per continuas, quæ in mundo adſpectabili ſunt, mutationes (§. 705. *Ontol.*); idea mundi adſpectabilis in anima easdem ſubit mutationes, quas ipſe mundus adſpectabilis ſubit.

Etſi hæc idea in anima continuo exiſtat & per eſſentiam animæ eidem inſit, atque in eadem producenda anima continua ſit; non tamen inde inferre licet, quod præter eam nil detur in anima, quodque omnis ejusdem actio in eadem ſola terminetur. Abſurdum enim foret præter neceſſitatem afferere, quod experientiæ obviæ repugnat. Iſt usmodi oſcitantiam alteri tribuere eſt ſemetipſum deridendum aliis proponere. Pſychologia empirica abunde loquitur, præter hanc ideam complura alia ſpectanda eſſe in anima. Id tamen veritati conſentaneum eſt, rationem ultimam eorum, quæ animæ naturaliter inſunt, quocunque tandem nomine veniant.

Digitized by Google

niant, in hac idea reperiri. Unde denuo a veri tramite aberrant, qui rationes immediatas inde peti posse sibi persuadent: quod qui faciunt in similes battologias incidere debent, in quas incideret immediate omnium, quæ corporibus insunt vel accidunt, rationem ex elementis seu substantiis simplicibus redditurus. Ceterum idealis universi in anima existentia primam mihi ansam dedit in essentiam atque naturam animæ inquirendi, & in causa fuit, ut de Psychologia rationali condenda cogitarem. Quomodo vero ex notione creaturæ ac fine creationis eandem derivaverim, in Theologia naturali expositurus sum. Neque dubito fore, ut inde doctrinæ hactenus traditæ plurimum lucis afferatur, ac quantum faveat pietati ac religioni luculentissime appareat.

§. 193.

Anima dicitur *intueri ideam universi*, quatenus nonnulla, quæ eidem insunt, clare percipit. *Intuitus ideæ universi.*

Nimirum si quid clare percipimus, id agnoscimus & ab aliis perceptis distinguimus (§. 31. *Psychol. empir.*), adeoque nos idem percipere nobis conscii sumus. Quodsi igitur admissa aliqua fictione vi imaginationis spectemus ideam universi in anima existentem tanquam ens ab ipsa diversum & animam, quatenus ad ideam istam se advertit, tanquam ens illam contemplans (§. 144. *Psychol. empir.*); perinde utique est ac si anima ideam istam intueretur, ac idea ista mundi eodem modo ei objiceretur, quo mundus ipse materialis oculis nostris objicitur. Fingimus nimirum ac si idea universi esset ipse mundus ac anima esset homo eundem intuens: quæ fictio nihil habet absurdi ob casuum æquipollentiam, qua unum exhibetur per alterum, quatenus eidem simile. Reddimus rationem denominationis, quod fictio, qua nititur, ad facilius concipiendum ac intelligendum ea conducat, quæ alias defectu imaginis difficilius intelliguntur, præsertim ab iis, qui abstractis absque imaginum auxilio concipiendis parum sunt adsueti.

§. 194.

Limitatio intuitus ideæ universi.

Anima integram ideam universi simul intueri nequit. Etenim si anima ideam integram universi simul intueretur, clare perciperet ea omnia, quæ in eodem quomodocunque continentur, maxima minima (§. 193.), consequenter omnia, quæ sunt in toto universo, a se invicem distingueret eorumque sibi conscia esset (§. 31 *Psychol. empir.* & §. 10. *Psychol. rat.*). Non igitur sibi repræsentaret universum pro situ corporis organici in universo, convenienter mutationibus, quæ in organis sensoriis contingunt: quod cum sit absurdum (§. 62.), repugnans essentiæ ac naturæ animæ (§. 66. 67.), anima integram ideam universi, quæ in eadem existit & easdem mutationes patitur, quas mundus adspectabilis subit (§. 192.), simul clare percipere nequit.

Idem quoque directe ostenditur hoc modo. Anima sibi repræsentat hoc universum pro situ corporis organici in universo, convenienter mutationibus, quæ in organo sensorio contingunt (§. 62.). Quamobrem cum claritas ideæ sensualis pendeat a celeritate motus nervis sensoriis impressi (§. 125.), impossibile vero sit ut omnia, quæ sunt in universo, simul motum in organum sensorium immediate imprimant; fieri quoque nequit, ut omnia, quæ sunt in universo, anima simul clare percipiat, consequenter integram ideam universi simul intueri nequit.

Immo idem etiam ostenditur utendo fictione, quam paulo ante indicavimus (*not.* §. 193.). Dum enim ideam universi anima intuetur, perinde est ac si nos ipsum mundum adspectabilem intueremur. Enimvero mundum adspectabilem integrum intueri non possumus: ergo nec ideam universi integram simul intueri datur.

§. 195.

Quænam mediate & immediate percipimus.

Quæ in organum sensorium agunt, immediate percipimus: quæ in immediate perceptis involvuntur, nonnisi mediate percipimus.

pimus. Anima enim percipit objecta ſenſibilia convenienter mutationibus, quas in organis ſenſoriis producunt (§. 62.), ita ut claritas perceptionum pendeat a celeritate motus fibrillis nerveis impreſſi (§. 125.). Ea igitur per ſe adeoque immediate percipit, quæ fibrillis nerveis in organis ſenſoriis motum imprimunt. Quoniam vero hæc in organum ſenſorium agunt (§. 133. *Cosmol.*); ea immediate percipimus, quæ in organum ſenſorium agunt. *immediate percipiantur.*

Jam ea, quæ fibrillis nerveis motum non imprimunt, nec per ſe imprimere poſſunt, plane non percipiuntur, per ſe ſcilicet (§. 129.). Quoniam tamen in ideis ſenſualibus (§. 182. & ſeqq.), adeoque in perceptionibus immediatis *per demonſtrata*, involvuntur; mediantibus iis, quæ immediate percipiuntur, una percipiuntur. Atque adeo patet, quæ in immediate perceptis involvuntur, nonniſi mediate percipi.

Arbor, mediante lumine, quod reflectit, in nervum opticum agit: eam vero nobis immediate repræſentamus, quemadmodum per ſe patet. Aſt quæ arboris materiam gravem efficit & quæ in ea cohæſionem efficit cauſam non niſi mediate percipimus. Immo ipſam gravitatem non niſi mediate percipimus; ubi arborem nonniſi viſu attingimus. Aſt ubi humi proſtratam attollere conamur, gravitatem ejus immediate tactu percipimus. Diſtinctio perceptionum in mediatas & immediatas ſua utilitate non carere, ex ſequentibus conſtabit. Eſt enim fundamentum cognitionis diſcurſivæ, qua ex iis, quæ cognoſcuntur, colliguntur alia incognita. Neque enim ex immediate perceptis colliguntur niſi mediate percepta.

§. 196.

Quoniam ea, quæ in organum ſenſorium agunt, motum fibrillis nerveis in organo ſenſorio imprimunt (§. 133. *Cosmol.*); ea vero, quæ motum fibrillis nerveis imprimunt clare percipiuntur (§. 125.); *quæ clare percipiuntur, immediate percipiuntur.* *Quod clara perceptio ſit immediata.*

Ratio nimirum claritatis perceptionum & immedietatis earun-

Digitized by Google

eandem in eodem organi mutatione consistere, adeoque utraque simul ponitur (§. 118. *Ontol.*). Atque ideo experimur, nihil a nobis clare percipi, quod non percipiatur immediate. Experientiam vero universalem esse debere per rationes, quibus corollarium præcens stabilivimus, patet, quippe quæ fugat omnem dubitationem, quæ animum alias facile invadere poterat. Unde & nobis solenne est a priori demonstrare ea, quæ obvia experientia extra omnem dubitationem ponere videtur.

§. 197.

Quod distincte perceptis sit immediate.

Quoniam perceptio distincta clara est (§. 38. *Psych. empir.*); *quæ distincte percipiuntur, immediate percipiuntur.*

Poterat idem in specie ex ratione distinctæ perceptionis supra (§. 127.) evicta demonstrari: sed cum species sub genere recte subsumatur, his ambagibus non est opus, nisi quæ tenos uberiorem lucem veritati affundere volueris. In philosophia enim, ubi rationes eorum, quæ sunt vel esse possunt, spectamus (§. 31. *Disc. prel.*) & ubi a rationibus clarissime inspectis veritatis evidentia assensusque firmitas pendet: istiusmodi ambages non semper improbandæ veniunt. Accedit quod specialium demonstratione magis confirmetur universalium veritas, quæ cum ad inveniendum utilia sint, magni fieri debent.

§. 198.

Varietas perceptionum immediatarum.

Mediatæ perceptiones infinite variant habentque gradus infinitos, quibus ab immediatis removentur. Ea nimirum immediate percipiuntur, quæ in perceptionibus immediatis involvuntur (§. 195.). Quæ vero in perceptionibus immediatis involvuntur, non eodem modo involvuntur, sed infinitos admittunt gradus, quibus involuta denuo involvuntur in aliis (§. 187.). Quæ igitur mediate percipiuntur, infinitos habent gradus, quibus a perceptionibus immediatis removentur, atque adeo perceptiones mediatæ infinite variæ sunt.

Cor-

Digitized by Google

Conducet hoc theorema ad reddendam rationem, cur alia aliis difficilius ex immediate perceptis colligantur, quædam vero a nobis prorſus inde colligi nequeant.

§. 199.

Mediatæ perceptiones quales ſint.

Quæ mediate percipimus, prorſus obſcure percipimus. Quæ enim mediate percipimus, ea in iis, quæ immediate percipiuntur, involvuntur (§. 195.), neque nobis eorum conſcii ſumus, conſequenter nihil prorſus eorum agnoſcimus atque ab aliis diſtinguimus. Nihil igitur in iis continetur, quod clare percipiatur (§. 31. *Pſychol. empir.*), atque adeo prorſus obſcure percipiuntur (§. 32. *Pſychol. empir.*).

Quando perceptiones immediatas obſcuras appellamus, perceptionibus rerum inſunt quædam clare percepta, ſed non ad hoc ſufficientia, ut, quamvis alias ideam illius rei claram habeamus, vi cujus eam ad ſuum genus vel ſpeciem ſuam reducere valemus, eandem agnoſcamus (§. 32. *Pſychol. empir.*). Quando nihil prorſus clare percepti perceptioni cujusdam ineſt, tum totaliter obſcura eſt, & res percepta tenebris immerſa, ut perinde videatur, ac ſi eam non perciperemus: quod tamen obſcure rem percipi non eodem loco haberi debeat, ac ſi prorſus non percipereturvel ex iis colligitur quod perceptorum involutio rationem poſſibilitatis in ſe contineat, quam habet aliorum ex aliis collectio (*not.* §. 195.).

§. 200.

Perceptionum totaliter, & partialiter obſcurarum differentia.

Perceptiones eorum, quæ prorſus obſcure percipiuntur, ſeu quibus nihil ineſt, quod clare percipiatur, dicuntur *totaliter obſcuræ:* aſt perceptiones illas, quibus clare percepta inſunt, etſi quædam inexiſtentia nunc obſcure percipiantur alias clare perceptibilia, *partialiter obſcuras* appellamus.

Et hæ ideæ partialiter obſcuræ ſunt, quas exempla ad illuſtrandum definitionem perceptionis rei obſcuræ afferri ſolita loquuntur (*not.* §. 32. *Pſychol. empir.*). Etenim dari perceptiones partialiter obſcuras experientia loquitur; dari autem perceptio-

Digitized by Google

ceptiones totaliter obſcuras per demonſtrationem innoteſcit. Ceterum definitio perceptionis obſcuræ, quam dedimus (§. 32. *Pſychol. empir.*), generalis eſt, & tam partialiter, quam totaliter obſcuræ convenit. Definimus enim perceptionem obſcuram, quod ea ſit, quam habemus, ubi rem perceptam non agnoſcere, nec a ceteris perceptibilibus diſtinguere valemus. Id vero obtinet in utroque caſu. Sive enim nihil eorum, quæ rei perceptæ inſunt, clare percipiamus; ſive ſaltem aliqua, quæ tamen inſufficientia ſunt ad eam agnoſcendam & a rebus aliis diſtinguendam; impoſſibile eſt ut eam agnoſcamus atque ab aliis diſtinguamus. Superius (§.18.) definivimus obſcuritatem perceptionum totalem per eam, quæ ineſt perceptioni totali. Sed iſta definitio cum præſente non coincidit. Quando enim hic loquimur de perceptionibus totaliter obſcuris eas intelligimus perceptiones, quas partiales appellavimus & ex quibus tanquam partibus componitur totalis (§. 43. *Pſych. emp.*). Patet itr que ex eo quod perceptiones particulares ſingulæ totaliter obſcuræ ſint, enaſci obſcuritatem perceptionum totalem, quæ adeo locum habet, quando totalis perceptio totaliter obſcura eſt.

§. 201.

Quænam perceptiones totaliter obſcuræ;

Quoniam quæ percipiuntur mediate, prorſus obſcure percipiuntur (§.199.); *perceptiones mediatæ totaliter obſcuræ ſunt* (§. 200.).

Quando perceptio totalis obſcura eſt, tum ſingulæ perceptiones partiales obſcuræ totaliter ſunt (§. 43. *Pſychol. empir.*), atque hinc totalis quoque perceptio totaliter obſcura.

§. 202.

Gradus obſcuritatis infiniti.

Jam cum porro perceptiones mediatæ infinitos habeant gradus, quibus ab immediata diſtant (§. 198.) ex eo vero ſint obſcuræ, quod ſint mediatae (§. 201.); *infiniti dantur gradus obſcuritatis perceptionum mediatarum.*

Hinc eſt, quod quædam nobis adhuc incognita dicantur adhuc ſpiſſis tenebris immerſa, quodque ea ex tenebris in apricum produci pronunciemus, quæ multa longaque ratiocinatione inve-

Digitized by Google

inveniuntur, ita ut plura ante invenienda ſint, quam ipſam inveniantur. Ipſa autem præſens propoſitio clariſſime loquitur, quæ nobis adhuc incognita ſunt, earum alia aliis ſpiſſioribus tenebris immergi. Et qui novit, quomodo in Matheſi alia ex aliis fuerint inventa, ei diverſi modi, quibus mediate percepta tenebris ſepulta ſunt, clariores ſunt.

§. 203.

Mediatas perceptiones appercipere non poſſumus. Mediatæ enim perceptiones totaliter obſcuræ ſunt (§.201.), adeoque iis nihil ineſt, quod clare percipitur (§. 200.), conſequenter nihil quoque rei perceptæ ineſt, quod agnoſcimus atque ab aliis perceptibilibus diſtinguimus (§. 31. *Pſychol. empir.*). Nihil adeo datur in re mediate percepta, cujus nobis conſcii ſumus (§. 10.). Mediatas adeo perceptiones non appercipimus (§. 25. *Pſychol. empir.*). *Mediatæ perceptiones cur careant apperceptione.*

Superius (§. 19.) evicimus totalem obſcuritatem perceptionum tollere omnem appercepționem, ita ut anima nec ſui, nec rei alterius a ſe diverſæ ſibi conſcia ſit: hic vero oſtendimus, totalem perceptionum partialium obſcuritatem tollere earundem apperceptionem, ita ut nobis earum conſcii eſſe haud quaquam poſſimus, atque inde colligimus a perceptionibus mediatis removendam eſſe appercepționem.

§. 204.

Ideæ ſenſuales ſunt perceptiones immediatæ. Ideæ enim ſenſuales ſunt ideæ, adeoque perceptiones (§.48.24. *Pſychol. empir.*), quæ in anima actu inſunt, quod jam iſta in organo ſenſorio mutatio accidit (§. 95. *Pſychol. empir.*). Sunt igitur perceptiones immediatæ (§. 195.). *Quales ſint ideæ ſenſuales.*

V. gr. Dum equum video, idea ſenſualis, qua mihi eundem repræſento, & qua poſita ejusdem mihi tanquam extra me exiſtentis conſcius ſum, eſt perceptio immediata.

§. 205.

Si imaginationis vi idea quædam rei antea ſenſu perceptæ denuo *Imaginationis cor-*

Digitized by Google

porcæ exi-stentia,

demuo producitur; idea quoque materialis in cerebro reproduci-tur, quæ ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium oriebatur. Vim imaginationis & memoriam, quæ ſine iſta non datur (§. 175. 92. *Pſychol. empir.*) morbis lædi extra dubitationem poſitum eſt. Confirmatur imprimis Medicorum obſervationibus, quas hic coacervare non licet, cum ſuo tempore in Phyſicis plures iſtiusmodi obſervationes in medium ſimus allaturi. Nobis in præſente ſufficiat, quod, autore *Thucydide*, quidam a peſte convaleſcentes memoria adeo orbati fuerint, ut nec ſeſe, nec ſuos familiares noſcerent, utut ſenſu objecta præſentia agnoſcerent atque diſcernerent, quodque *Crügerus*, ſummi illius Aſtronomi *Hevelii* Præceptor, febre ardente memoriam adeo debilitatam deprehenderit, ut nec nominis amplius ſui nec abaci Pythagorici recordaretur. Neceſſe igitur eſſe quidpiam in corpore, quod operationi imaginationis in anima reſpondeat. Quamobrem cum ideis ſenſualibus reſpondeant ideæ materiales in cerebro (§. 113.); facile hinc colligitur easdem ideas materiales in cerebro reproduci debere, quoties ideæ ſenſuales in anima reproducuntur: ita nimirum apparet eodem modo deficere vim imaginationis, quo vim ſenſationis deficere ſupra vidimus. Etenim ſi organum ſenſorium deſtruitur, ut ideæ materiales ſenſibilium in organum ſenſorium actione non amplius produci poſſint (§. 112.), nulla quoque in anima datur idea ſenſualis, ſeu anima ſenſibile ſenſu percipere haud quaquam amplius poteſt (§. 143.). Quodſi ideas materiales reproduci admittas, reproductis ſenſualibus, nec hæ reproduci poterunt, ſi quid obſtet, quo minus iſtae reproducantur.

Etſi probatio propoſitionis præſentis tantummodo probabilis videatur, tanta tamen ejus vis ſemper fuit, ut nemo non philoſophorum eandem tanquam veram admiſerit. Quodſi ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ amplectaris, de quo inferius larga nobis naſcetur dicendorum ſeges; propoſitionis noſtræ palam erit neceſſitas. Neque enim fieri poteſt ut absque influxu

Digitized by Google

fluxu ſubſtantiæ unius in alteram conſervetur continua mutationum harmonia, niſi reproductio idearum materialium cum reproductione immaterialium conjungatur. Eſſe quandam imaginationem materialem in corpore obſervationes, ad quas provocavimus, aperte loquuntur. Convenientia autem imaginatricis vis in anima cum vi ſentiendi ejusdem ſufficiens ratio eſt, cur ſimilem convenientiam facultatis ſentiendi materialis cum imaginatione materiali admittamus: nulla vero ratio eſt, cur facultatem imaginandi, quatenus in corpore reſider, aliter concipiamus.

§. 206.

Phantasmatis reſpondent ideæ materiales in cerebro. Sunt enim phantasmata ideæ vi imaginationis productæ (§. 93. *Pſychol. empir.*), adeoque ſimiles ideis ſenſualibus, quas antea habuimus (§. 117. *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi imaginatio ideam quandam rei antea ſenſu perceptæ denuo producit, idea quoque materialis in cerebro reproduci debet, quæ ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium ante orta fuerat (§. 205.). Phantasmatis igitur reſpondent ideæ materiales in cerebro.

Phantasmatum materialium & immaterialium coëxiſtentia.

V. gr. Si quis olim vidit cervum, is ſibi cervum, etſi abſentem, vi imaginationis veluti præſentem ſiſtere poteſt: quod dum facit, in anima exiſtit phantasma cervi. Cum cervum coram intueretur, idea quædam materialis in cerebro producebatur (§. 113.). Eandem ideam in cerebro reproduci, dum cervum imaginamur abſentem, hic affirmamus.

§. 207.

Phantasmata ſint perceptiones immediatæ. Phantasmatis enim reſpondent ideæ materiales in cerebro (§. 206.), adeoque motus, quales in cerebro exiſtunt motu ab objecto ſenſibili organo ſenſorio impreſſo ad cerebrum usque propagato (§. 112.). Cum adeo anima non ſentiat, niſi motus ab objectis ſenſibilibus impreſſus nervis ſenſoriis ad cerebrum usque propagetur (§. 111.), adeoque ideæ ſenſuales materialibus in

Qualia ſint phantasmata.

Digitized by

cerebro coëxiſtentes (§. 113.) immediate iisdem reſpondeant, ſpeciebus autem impreſſis (§. 112.), nonniſi mediate (§. 95. *Pſychol. empir.*), quatenus ſcilicet ideæ materiales ab iisdem pendent (§. 114.); quoad animam perinde eſt, ſive idea materialis actione ſenſibilis in organum externum, ſive ab alia quacunque cauſa producatur. Enimvero ſi ſenſibile in organum ſenſorium agit, idem immediate percipimus (§. 195.). Ergo idem adhuc immediate percipere debemus, quotiescunque alia quacunque de cauſa idea immaterialis in cerebro oritur, quæ alias actione ejusdem in organum ſenſorium excitari ſolet. Sunt itaque phantasmata perceptiones immediatæ.

Experientia ſatis confirmat phantasmata nobis talia repræſentare objecta, qualia ſenſu percipiuntur. Quemadmodum ideæ ſenſuales immediate objecta repræſentant, ita phantasmata quoque immediate eadem referunt. Quoniam vero in Pſychologia rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ de anima experientia ſuggerit (§. 4.), ratio vero eorum, quæ hoc universum tangunt, ex mutationibus in corpore noſtro organico contingentibus reddi poteſt (§. 62.); ideo hic nobis ex mutatione in corpore accidente reddenda quoque erat ratio, cur phantasmata ſint perceptiones immediatæ, ſeu cur immediate repræſentent objecta.

§. 208.

Diverſitas ejusdem ideæ materialis phantasmati & ideæ ſenſuali reſpondens.

Ideæ materiales in motu minus celeri conſiſtunt, ſi phantasmati, quam ſi ideæ ſenſuali reſpondent. Etenim phantasmata minus clara ſunt ideis ſenſualibus (§. 96. *Pſychol. empir.*). Quamobrem eadem ipſis reſpondere nequit ratio ſufficiens (§. 118. *Ontol.*), per quam intelligi poteſt, cur tali potius modo referant objectum, quam alio (§. 56. *Ontol.*); conſequenter cum ideæ materiales non minus phantasmatis (§. 206.), quam ideis ſenſualibus reſpondeant (§. 114.), per quas utrumque perceptionum genus explicabile (§. 62. 181.), idea materialis in cerebro phantasmati & idea ſenſuali ejusdem objecti prorſus eadem eſſe nequit. Jam vero phantasma & idea ſenſualis ejusdem

Digitized by Google

dem objecti claritate differunt *per demonſtrata.* Quamobrem cum claritas ideæ ſenſualis pendeat a celeritate motus, in quo conſiſtit materialis (§. 126.); phantasmati reſpondens idea materialis in motu minus celeri conſiſtere debet, quam quæ reſpondet ideæ ſenſuali ejusdem objecti.

Rationem diverſæ claritatis phantasmatis ac ideæ ſenſualis ejusdem objecti jam in Pſychologia empirica tradidimus (§. 96.): ex præſente autem propoſitione patet ratio ex iis, quæ in corpore accidunt. Diverſa enim claritatis perceptionum ratio a diverſa celeritate motus, in quo ideæ materiales conſiſtunt,, pendet (§. 126.). Ceterum ex propoſitionis præſentis demonſtratione liquet, non minus ex iis, quæ in anima accidunt, colligi quæ in corpore accidere debeant, quam ex iis, quæ in corpore accidunt, illa colliguntur quæ accidunt in anima, prouti nempe vel iſta patent obſervationi, hæc vero latent, vel ex adverſo hæc obſervationi obvia ſunt, illa vero eidem ſubducuntur.

§. 209.

Si idea materialis phantasmati reſpondens tanta fieri poſſit, quanta eſt, ſi eadem idea ab ipſo ſenſibili in organon ſenſorium agente producitur; objectum nobis ſenſu una cum ceteris, quæ tunc ſenſu percipimus, percipere videbimur. Quodſi enim vi imaginationis ſuſcitata idea materialis in cerebro eandem habet celeritatem, quam habet eadem idea, ubi ab ipſo ſenſibili in organon ſenſorium agente excitatur; nulla amplius datus differentia inter ideam materialem phantasmati reſpondentem & ideam materialem ideæ ſenſuali convenientem, atque adeo una in locum alterius ſubſtitui poteſt, ut nulla inde in ſtatu cerebri naſcatur mutatio (§. 290. *Ontol.*), conſequenter utraque eadem eſt (§. 181. *Ontol.*). Phantasma igitur ideæ materiali reſpondens idem eſt cum idea ſenſuali (§. 118.), & ideo eandem habet claritatem, quam habitura erat idea ſenſualis (§. 126.). Anima igitur phantasma ab idea ſenſuali non amplius diſtinguet

Confuſio phantasmatis & ideæ ſenſualis.

Digitized by

(§. 97. *Psychol. empir.*), consequenter objectum, quod imaginatur, sensu sibi percipere videtur.

Hinc reddenda est ratio, quod furiosi & deliri sibi videantur videre, quæ præsentia non sunt: irregulares enim motus, qui a causis præternaturalibus in cerebro producuntur, eam celeritatem acquirunt, quam habituri erant, ubi objectum sensibile sua in organum actione eosdem produceret. Hoc pacto enim confundunt, quæ sibi imaginantur, cum iis, quæ vident. Et sane vi eorum, quæ ad propositionem præcedentem dicta sunt, ex hoc ipso, quod videre sibi videantur, quæ imaginantur, vi principiorum anteriorum colligi potest ideam materialem phantasmati respondentem eandem celeritatem habere, quam haberet, si actione sensibilis in organum sensorium excitaretur. Sed nostrum est propositionem conversam universaliter demonstrare, ne quid evidentiæ detrahere videamur in reddendis phænomenorum rationibus.

§. 210.

... materialis ... celeritas in ... sine ... phantasmatis ... sensualibus.

Si quis sensu percipere videtur, quæ tantummodo imaginatur; idea materialis phantasmati respondens eandem celeritatem habet, quam haberet, ubi ab objecto sensibili in organum sensorium agente produceretur. Si quis enim sensu percipere videtur, quod imaginatur: is phantasma cum idea sensuali confundit, seu illud ab hoc non distinguit; quod per se patet. Necesse igitur est, ut phantasma eandem habeat claritatem, quam habet idea sensualis ab objecto phantasmati respondente produci solita (§. 97. *Psych. empir.*). Quamobrem cum claritas idearum sensualium pendeat a celeritate motus, qui fibrillis nerveis imprimitur a sensibili (§. 125.), consequenter a celeritate motus inde ad cerebrum propagato (§. 111.), in quo idea materialis constitit (§. 112.); idea materialis phantasmati respondens eandem celeritatem habere debet, quam haberet, ubi eadem ab objecto sensibili in organum sensorium agente produceretur.

At-

Digitized by Google

Atque hinc patet ratio, cur quis ſibi ſentire videatur, quod imaginatur, v. gr. cur viſionarii ſibi perſuadere valeant ſe quædam videre vel alio ſenſu percipere, quæ tamen ipſis minime apparent. Per præcipitantiam adeo judicant, qui viſionarios ob viſiones, quas crepant, in numerum impoſtorum referunt, qui contra conſcientiam aliis impoſituri ea jactant, quæ falſa eſſe ipſimet ſatis norunt. Niſi enim aliæ adſint rationes, quibus fidem eorum ſubleſtam reddas, viſionum falſitas ipſorum fidei nihil derogat, cum fieri poſſit ut quis bona fide fallat alios, dum propter ignorantiam naturæ animæ humanæ ipſemet fallitur. Nobis igitur dubium non eſt, non unam crepari viſionem, quæ imaginationis intenſæ effectus eſt.

§. 211.

Unde poſſibilitas intenſionis imaginationis colligatur.

Quoniam effectus major eſt, ſi major fuerit ideæ materialis celeritas, quam ubi minor fuerit (§. 886. *Ontol.*), effectus vero major a cauſa majore, minor a minore pendeat, ſeu, quod perinde eſt, effectus major nonniſi vi majore, minor autem vi minore producitur (§. 926. *Ontol.*). *Si imaginationis vi producta idea materialis eadem celeritate gaudet, quam habet idea materialis ab objecto ſenſibili in organum producta*, conſequenter *ſi quis ſibi ſenſu percipere videtur, quæ imaginatur, facultate tamen imaginandi a cauſa nulla præternaturali turbata, vim imaginationis intendi poſſe inde arguitur* (§. 758. *Ontol.*).

Intenſitas imaginationis non confundenda eſt cum ejus extenſione, de qua diximus alibi (§. 198. *Pſychol. empir.*). Etſi enim negandum non ſit extenſionem imaginationis ſine ejus intenſione concipi non poſſe; non tamen cum ea prorſus coincidit. Etenim imaginatio extendi dicitur, ſi plures ideas ſimul producere & per longum temporis ſpatium productas conſervare apta redditur (§. *cit.*), id quod utique fieri non poſſe intelligitur, niſi hæc vis ad majorem gradum perducatur, quam quem communiter habet, conſequenter ſi intendatur (§. 758. *Ontol.*), adeoque notionem intenſitatis ſupponit notio extenſionis. In extenſione autem potiſſimum ſpectatur non quod intenſitatis eſt, ſcilicet major gradus vis imaginationis, ſed quod illi peculiare eſt, ſcilicet quod campus viſionis

Digitized by Google

(ut cum Opticis loquamur) augeatur & ideæ conſerventur diutius. In intenſitate autem potiſſimum reſpicimus ad majorem phantasmatum claritatem ipſisque reſpondentium ideārum materialium celeritatem.

§. 212.

Imaginationis intenſitas aſſerta.

Quoniam dubitandum non eſt, quin inter eos, qui viſiones ſeu apparitiones ſibi factas jactarunt, fuerint, qui quod imaginabantur ſibi videre viſi ſunt; quin *Imaginatio inſigniter intendi poſſit, dubitandum non eſt.*

Poteram provocare ad exempla domeſtica, quibus iſta intenſitas imaginationis confirmatur. Etenim in adoleſcentia, deficiente adhuc judicio maturo, claritate idearum conſequi conabar, quod rationis evidentia conſequi negabatur: unde accidit, ut ad pervidendum ea, quæ phantasmatis inſunt, omnem conatum adhiberem. Atque ita conſecutus ſum, ut tenebris aliquoties mihi impoſuerit imaginatio, fallacia nonniſi aliquo tempore poſt detecta. Ceterum major imaginationis intenſitas concipi non poteſt, quam ubi ad eum gradum perducitur, ut phantasmata eandem cum ideis ſenſualibus claritatem conſequantur. Quoniam imaginationis intenſitas, præſertim ſi extenſio eidem accedat, plurimum utilitatis nobis affert in rebus cognoſcendis aliisque ad earundem cognitionem perducendis; ſupereſt ut addamus, quomodo vim imaginationis intendere liceat.

§. 213.

Quomodo vis imaginationis intendatur.

Si vim imaginationis intendere velimus, omnem conatum adhibere debemus, ut attentionem in phantasmata dirigamus, eamque in iisdem defixam detineamus & quæ iisdem inſunt pervideamus ac diſtinguamus. Etenim ſi attentionem noſtram in phantasmata continuo dirigere conemur eamque in iis defixam detinere adſueſcamus; hoc ipſo efficitur, ut phantasmata majorem claritatem conſequantur (§. 237. *Pſychol. empir.*). Cum-

Digitized by Google

Cumque ea, quæ ideis inſunt, pervidere conamur eademque a ſe invicem ut diſtinguamus omnem adhibemus curam; attentionem dirigimus in ea, quæ phantasmatis inſunt, adeoque hæc clariora efficimus (§. 237. *Pſychol. empir.*). Dum vero attentionem in phantasmatis conſervare ſtudemus, contra idearum ſenſualium claritatem, quæ phantasmata adeo obſcurant, ut ea ſubinde prorſus non appercipiamus (§. 99. *Pſychol. empir.*), & attentionem impediunt (§. 238. *Pſychol. empir.*), continuo nitimur & dum in tenebris ea pervidere conamur, quæ phantasmatis inſunt, ad claritatem idearum ſenſualium perducere phantasmata continuo nitimur. Quamobrem cum vis imaginandi intendi minime poſſit niſi continuo uſu; iſtiusmodi exercitiis eam intenſitatem conſequi nos debere, ad quam pervenire nobis datur, palam eſt.

Naturæ veluti impetu intenditur imaginandi vis, ubi in iis circumſtantiis conſtituimur, ut ad iſtiusmodi exercitia de iis ne quaquam cogitantes adducamur, veluti Mathematicis, ac præſertim Geometris accidere ſolet, qui ab imaginatione ſæpius expectant claritatem evidentiæ defectum ſuppleturam. Ita fervor pietatis in precantibus vel ſacras meditationes foventibus affectuum vi attentionem in phantasmatis, quibus objecta convenientia repræſentantur, defigit defixamque retinet atque ideas alienas arcet, ſicque ad imaginationis intendendæ exercitia tale quid non cogitantes adducit: id quod martyrum exemplo illuſtratur, qui attentione in futura vita defixa cruciatuum ſenſum vicerunt.

§. 214.

Media facilitandi vis imaginationis intenſionem.

Quoniam ad vim imaginationis intendendam requiritur, ut attentionem pro arbitrio in aliquam rem dirigas & in eadem defixam retineas ejusve impedimentis ita reſiſtas, ne eidem obeſſe poſſint (§. 213.) gradus vero attentionis exercitatione comparantur (§. 248. *Pſychol. empir.*); *qui vires imaginationis intendere voluerit, is diverſis attentionis gradibus ſibi comparandis*

Digitized by Google

dis ſtudere debet (§. 249. & ſeqq. Pſychol. empir.) *utque ſemel acquiſitos conſervet atque perficiat operam dare tenetur* (§. 255. *Pſychol. empir.*).

Quinam ſint illi gradus diverſi attentionis, alibi jam ſatis docuimus (§. 243. *& ſeqq. Pſychol. empir.*). Quodſi eos perpendere volueris, palam erit ſingulorum aliquam eſſe in imaginatione intendenda uſum: qui cum per ſe pateat, non opus eſt ut eundem hic commonſtremus, ne præter neceſſitatem ſimus prolixi.

§. 215.

Tempus exercitiis intendendæ imaginationis conveniens initio.

Et quoniam actus imaginationis clariores ſunt in tenebris & quando oculos claudimus, aliisque objectis abſentibus, quæ cetera organa ſenſoria feriunt (§. 102. *Pſychol. empir.*); *exercitiis, quibus vis imaginationis intenditur, initio impendendum eſt tempus nocturnum, vel veſpertinum, & id inprimis, quo non multa objecta organa ſenſoria feriunt, vel oculi occludendi, ne lumen illabi poſſit.*

Initio nimirum ſeligendæ ſunt circumſtantiæ, quibus negotium facilitatur, ut citra moleſtiam conſequaris, quod intendis. Et ſane qui ſua veluti ſponte ad exercitia iſta delabuntur, aut, ſi mavis, inſcii ac vel inviti ad eadem trahuntur, ut fortunæ ſit, quod hic a diligentia exſpectatur; in circumſtantias iſtas incidunt, quibus negotium facilitatur, & per eas ad id determinantur, quod quo tendat ipſimet ignorant: id quod in aliis quoque caſibus non abſimili modo contingere ſolet. Per univerſam philoſophiam patebit, ejus beneficio in poteſtatem hominum redigi, quæ alias fortunæ ſunt, ut jam certo conſilio fieri poſſint, quæ alias nonniſi caſu fiebant.

§. 216.

Tempus conveniens in progreſſu.

Quoniam tamen attentionem inter vehementes objectorum in organa ſenſoria actiones conſervandi ſibi comparaturus ſæpius omnem adhibere debet conatum, ut eandem inter ſtrepitus ſenſum ſenſumque majores, vel actiones objectorum in orga-

na

Digitized by Google

na ſenſoria ſenſim ſenſimque vehementiores ad objectum aliquod pro arbitrio conſervet (§. 249. *Pſychol. empir.*), qui vero vires imaginationis intendere voluerit, hunc inprimis (§. 215.) attentionis gradum ſibi comparare teneatur (§. 214.); *aliquam imaginationis intenſitatem conſecutus exercitia eam ulterius intendendi etiam interdiu oculis apertis & ſenſim ſenſimque inter majores ſtrepitus, vel actiones objectorum in organa ſenſoria ſenſim ſenſimque vehementiores inſtituere debet.*

Si cui volupe fuerit veritatem corollarii præſentis liquidius introſpicere, is demonſtrationem, quam de acquirenda potentia attentionis inter impedimenta ſenſuum conſervandi dedimus (§. 249. *Pſychol. empir.*), relegat & accuratiori trutina expenſam ad illud applicet: Quodſi enim ea ibidem non ſupponatur, hic commode apponi poterat. Qui vero de intendenda imaginationis vi curam, quam hic commendamus, ſuam fecerit; is corollarii præſentis veritatem ex ſe ipſo capiet, quemadmodum & a nobis compertum eſt. Et hoc convictionis complementum in notionibus practicis præſertim non ſatis commendari poſſe arbitramur.

§. 217.

Intuitus ideæ univerſi cur legibus adſtrictus.

In intuenda idea univerſi anima certas obſervare tenetur leges. Quoniam enim integram ideam univerſi ſimul intueri nequit (§. 194.), neceſſe eſt ut detur ratio ſufficiens, cur hanc potius partem intueatur, quam aliam (§. 70. *Ontol.*). Quamobrem cum ideam univerſi intueatur, quatenus nonnulla, quæ in eadem continentur, clare percipit (§. 193.); claræ perceptiones animæ rationes habent ſufficientes, cur hæ jam potius animæ inexiſtant, quam aliæ. Et quia ſingulis infinita inſunt (§. 186.), quæ cum mediate percipiantur (§. 195.) totaliter obſcure percipiuntur (§. 201.); non minus neceſſe eſt detur ratio ſufficiens, cur perceptiones iſtæ claræ, quibus intuitus ideæ univerſi abſolvitur, hoc potius modo limitentur, quam alio (§. 70. *Ontol.*). Intelligibili itaque modo explicari

poteſt, cur anima nunc has potius habeat, quam alias perceptiones claras & cur eædem hoc potius modo limitentur, quam alio (§. 321. *Ontol.*). Et quia poſita iſta ratione ſufficiente ponuntur hæ potius perceptiones claræ, quam aliæ eædemque hoc potius modo limitantur, quam alio (§. 118. *Ontol.*); determinatio illarum perceptionum, quibus intuitus ideæ univerſi abſolvitur, fit rationi convenienter (§. 113. *Ontol.*), conſequenter regulæ dantur, per quas perceptiones iſtæ, quibus intuitus ideæ univerſi comprehenditur, adeoque ipſe intuitus ideæ univerſi, utpote cum iisdem idem (§. 181. *Ontol.*), explicari poteſt (§. 475. *Ontol.*). Hæ vero regulæ cum & ipſæ ratione ſua nitantur (§. 70. *Ontol.*); principia dentur neceſſe eſt illarum regularum generalia (§. 866. *Ontol.*), conſequenter leges perceptionum, quibus intuitus ideæ univerſi abſolvitur (§. 84. *Pſychol. empir.*). Patet: ideo animam in intuendo univerſo certas obſervare teneri leges.

Leges iſtiusmodi dari a poſteriori jam nuper evicimus & quænam eædem ſint docuimus (§. 85. 117. *Pſychol. empir.*): enimvero hic oſtenditur, cur legibus iſtiusmodi ſit opus. Fluunt nimirum ex finitudine naturæ humanæ, quæ ne particulam quidem univerſi, nedum integrum univerſum clare percipere valet. Quæ enim in Pſychologia empirica a poſteriori ſtabiliuntur, eorum ratio a priori reddenda eſt in rationali (§. 4.).

§. 218.

Quenam ad intuitum univerſi referantur.

Ad intuitum univerſi pertinent & ideæ ſenſuales, & phantasmata clara. Singuli enim ideæ ſenſuales & phantasmata, involvunt ſtatum integrum univerſi, ad quem referuntur (§. 182.) atque tam illa (§. 95. 48. 24, *Pſychol. empir.*), quam hæ (§. 93. 92. *Pſychol. empir.*) in perceptionum numero ſunt. Quatenus igitur claræ ſunt ad intuitum ideæ univerſi ſpectant (§. 193.).

§. 219.

Digitized by Google

§. 219.

Quoniam intuitus ideæ universi certis legibus necessario adstringitur (§. 217.); igitur *non minus phantasmata, quam ideæ sensuales certis legibus necessario adstringuntur* (§. 218.). *Necessitas legum idearum sensualium & phantasmatum.*

Quod id obtineat, ostensum est in Psychologia empirica (*not.* §. 217.): quod id fieri debeat, nequaquam vero fieri possit, ut ideæ sensuales atque phantasmata nullis legibus adstringantur; hic evincitur. Præsens adeo doctrina superflua non est. Necessitas legis idearum sensualium seu sensationum speciali ratione evinci poterat. Etenim lex sensationum continet determinationes essentiales animæ (§. 78.), atque adeo in ipsa animæ essentia continetur. Quamobrem cum essentiæ rerum sint absolute necessariæ (§. 303. *Ontol.*); absolute quoque necessarium est, ut animæ in sensationibus observent hanc legem.

§. 220.

Lex sensationum aliam se superiorem seu priorem non agnoscit. Lex enim sensationum continet determinationes essentiales animæ (§. 78.), consequenter ex ea intelligitur, quod anima eandem observare teneatur, quia hanc habet essentiam. Non igitur datur ejus aliqua ratio, præterquam essentia animæ (§. 56. *Ontol.*). Enimvero essentia primum est, quod de ente concipitur (§. 144. *Ontol.*). Quamobrem lege sensationum alia prior, unde pendeat, concipi nequit (§. 851. *Ontol.*). *Prima lex perceptionum.*

Scilicet lex sensationum seu idearum sensualium est, quod producta in organo sensorio a sensibili mutatione in mente eidem coëxistat sensatio per illam intelligibili modo explicabilis (§. 85. *Psychol. empir.*). Anima igitur, cujus essentia (§. 56.) atque natura in vi universi repræsentativa consistit, situ corporis organici in universo materialiter & constitutione organorum sensoriorum formaliter limitata (§. 67.), ideo observare tenetur hanc legem, quia possibile est ab ente aliquo simplici ita repræsentari hoc universum, ut objecta in organum sen-

Digitized by Google

sorium immediate agentia pro mutatione eidem inducta clare percipiantur (§. 154. *Ontol.*). Unde lex sensationum ponitur posita essentia animæ, neque adeo eadem prior aliqua concipi potest.

§. 221.

Lex sensationum cur non adversetur libertati.

Lex sensationum non tollit libertatem. Per legem enim sensationum ideæ sensuales in anima quoad actualitatem suam pendent a situ corporis in universo & mutatione in organo sensorio contingente (§. 85. *Psychol. empir.*). Enimvero si ex decreto animæ ob sensationes prævisas situs corporis mutetur vel non mutetur, nec alio quocunque modo impedias, ne sensibile in organum agat, vel quid eo fine agas, aut ab aliis fieri jubeas, ut sensibile aliquod percipias; sensationes a libertate animæ pendent (§. 151. 152. 153.), adeoque sensationes a libertate animæ pendent, quia legem sensationum observat. Lex itaque sensationum libertatem tollere nequit.

Qui animæ lege sensationum necessitatem in sentiendo imponi opinantur, quid dicant non intelligunt, confusis & obscuris notionibus, immo terminis inanibus semetipsos confundentes. Ex ipsa enim lege sensationum apparet, si detur aliqua animæ in decernendo motu corporis ad organorum ejusdem libertas, tantam esse in sentiendo libertatem, quantam dari possibile. Quamobrem ubi hæc libertas evicta fuerit, quemadmodum a nobis factum est (§. 942. *Psychol. empir.*), ac nemo non in semetipso singulis momentis experitur; eidem legem sensationis consentaneam esse constat, quemadmodum ex demonstratione propositionis præsentis clarer.

§. 222.

An lex sensationum libertatem restringat.

Lex sensationum libertatem animæ ne restringit quidem. Etenim vi legis sensationum eædem dependent a situ corporis in universo ac organorum constitutione (§. 85. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum in eo essentia atque natura animæ consistat, ut sibi repræsentet hoc universum pro situ corporis organici

in

in universo & convenienter mutationibus, quæ in organis sensoriis contingunt (§. 66. 67.); alia libertas in sentiendo concipi nequit, quam quæ sese in decernendo situ corporis & circa usum organorum exerit. Quoniam itaque lex sensationum in ea nihil immutat (§. 151. & seqq.); lex sensationum libertatem animæ in sentiendo nullatenus restringit.

Leges morales, sive naturales fuerint, sive positivæ, libertatem hominis restringunt ad unam partem contradictionis, cum potentia physica extendatur ad utramque; non tamen ideo dicuntur tollere libertatem, cum nemo non intelligat hac lege nihil in natura hominis immutari. Multo minus igitur libertati adversa censeri potest lex sensationum, cum libertatem ne quidem restringat, sed tantam relinquat, quanta per naturam rerum ipsiusque animæ dari potest. Si quis legem sensationis libertati adversam existimat, quod stante ea sine organis sentire non liceat, nec adeo sensu percipere detur, nisi quæ in organa sensoria agunt & convenienter mutationi, quam organorum constitutio admittit; is libertati humanæ adversum pronunciare tenetur, quod volare & pondus quantumcunque movere nequeat, hoc est, existere desiderat, quæ possibilitate intrinseca destituuntur contra prima philosophiæ principia (§. 132. *Ontol.*).

§. 223.

Legis imaginationis ratio.

Lex imaginationis rationem aliquam in lege sensationis habere debet. Dum enim imaginamur, sensibilia absentia nobis repræsentamus (§. 92. *Psychol. empir.*), adeoque ea, quæ in organa sensoria agere nequeunt. Quoniam itaque anima vi essentiæ atque naturæ suæ sibi repræsentat hoc universum convenienter mutationibus, quæ in organo sensorio contingunt (§. 66. 67.), adeoque sensationes primæ sunt mutationes, quæ per essentiam atque naturam in anima contingunt: in his contineri debet ratio, cur hæc potius imaginemur quam alia, eaque potius hoc modo, quam alio imaginemur (§. 160. *Ontol.*).

Ipſa lex imaginationis, quam a poſteriori ſtabilivimus (§. 117. *Pſychol. empir.*), hoc ipſum abunde loquitur. Sed noſtrum jam eſt a priori ſtabilire, quæ per experientiam nobis certa ſunt.

§. 224.

Legis imaginationis demonſtratio.

Si in quid, quod ſenſu percipimus attentionem noſtram dirigimus; vi imaginationis ea percipere debemus, quæ antea cum eo percepta fuere ſenſu; ſeu vis imaginationis reproducere debet ideam totalem, cujus pars erat id, in quod attentionem noſtram jam dirigimus. Lex enim imaginationis rationem aliquam habere debet in ſenſationibus (§. 223.). Quamobrem cum ea ſenſationum clarior ſit ceteris, in quam attentionem noſtram dirigimus (§. 237. *Pſychol. empir.*), ut adeo veluti ſola nobis jam præſens exiſtimetur; in ea potiſſimum ratio quærenda, cur aliquid rei abſentis percipiamus. Enimvero anima ſibi repræſentare nequit ſenſibilia niſi convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis accidunt (§. 62.), adeoque nec abſentia, niſi convenienter mutationibus, quas antea in organis ſenſoriis produxerunt, conſequenter vi perceptionum præſentium ſeu ſenſationum perceptiones rerum antea ſenſu perceptarum reproducere debet. Quoniam igitur ratio nulla eſt, cur perceptionem aliquam præteritam potius reproducat, quæ nihil cum præſente commune habet, quam eam, cujus præſens, in quam attentio dirigitur, pars quædam eſt, ut adeo ea in præſente totali & præterita quadam una contineatur; hanc utique reproducere debet, cujus pars erat partialis iſta perceptio, in quam attentio jam dirigitur.

Atque adeo jam intelligitur, cur anima ſequatur legem imaginationis, quam a poſteriori ſtabilivimus (§. 117. *Pſychol. empir.*), ſcilicet quod, ſi qua ſimul percipimus & unius perceptio denuo producatur, imaginatio & perceptionem alterius producat. Hanc, non aliam obtinere poſſe legem ex natura animæ jam manifeſtum eſt, cum ex Pſychologia empirica tantum-

Digitized by Google

tummodo conſtaret, quod anima eandem ſequatur, non vero quod ſequi debeat. Quamobrem ſuperfluum cenſeri nequit, quod, quæ a poſteriori ſatis certa ſunt, eadem a priori evincamus. Cognitio a priori aliquid ſuperaddit cognitioni a poſteriori, quo ipſamet deſtituitur, quod tamen ſcire utile eſt.

§. 225.

Legis imaginationis complementum.

Quoniam phantasmata præſentia eodem modo inſunt phantasmati cuidam alteri per modum partis communis, quo idea ſenſualis præſens ineſt phantasmati cuidam, cum, quæ nunc in phantasmatum numero ſunt, olim in idearum numero fuerint; *ſi in quid, quod in phantasmate præſente continetur, attentionem dirigimus; vi imaginationis id quoque percipere debemus, quod antea una cum re per phantasma præſens repræſentata percipiebatur* (§. 224.).

Nimirum quod de ſenſatione præſente admittis, idem quoque de phantasmatis præſentibus admitti debere nemo non agnoſcit, qui rationem perſpicit, cur in priore caſu locus ſit legi imaginationis. Ceterum ſi corollarium hoc adjicias propoſitioni præcedenti, ex qua infertur; lex imaginationis integra habetur. Completur nempe reducendo caſum alterum ad primum, ut ſub eodem contentus videatur. Infervit autem hæc altera legis imaginationis pars ſeriei phantasmatum continuandæ, quemadmodum ex ipſa lege patet atque experientia confirmat. Patet jam ratio, cur legem imaginationis generaliter de perceptionibus quibusvis enunciaverimus (§. 117. *Pſychol empir.*). Ad uſum enim ſervit generalis enunciatio: ad demonſtrandam legem commodius eſt, ſi in caſu ſpeciali, a quo ſeries phantasmatum incipit & imaginandi initium capitur, primum enuncietur & caſus alter ſigillatim enunciatus itidem ad eundem reducatur. Non addimus caſum tertium quem comminiſci licet, ſcilicet quando phantasmata arbitrario formata a nobis una cum ideis ſenſualibus vel phantasmatis aliis conjunguntur: propterea quod ea, quæ ex lege imaginationis deducuntur, inter regulas imaginationis locum merentur (§. 115. *Pſychol. empir.*). Regulas autem ex lege imaginationis

Digitized by Google

tionis jam alibi deductas & ab aliis legis applicatione facile deducendas, ubi iisdem opus fuerit, hic non commemoramus.

§. 226.

Idearum materialium reproductio.

Idea materialis, quæ ideæ ſenſuali reſpondet, reproducit ideam materialem antea cum eadem actione ſenſibilis in organum ſenſorium producta. Si quid enim ſenſu percipimus & in id attentionem noſtram dirigimus; vi imaginationis reproducitur perceptio, quam alias una cum perceptione præſente una habuimus (§. 224.). Enimvero ſi quid ſenſu percipimus, ideæ ſenſuali, quæ animæ inexiſtit, reſpondet materialis in cerebro (§. 113.) & ſi quod vi imaginationis phantasma producitur, eidem etiam in cerebro idea materialis reſpondet (§. 206.). Quamobrem idea materialis, quæ ideæ ſenſuali reſpondet, reſuſcitat ideam materialem, quæ ante una cum iſta actione ſenſibilis in organum ſenſorium una producebatur.

Mechanismus cerebri nobis nondum adeo notus eſt, ut ex eodem demonſtrare poſſemus, quod idea materialis a ſpecie impreſſa pendens reproducere debeat ideam materialem alias cum ipſa una productam, utut non negemus iſtiusmodi demonſtrationem in ſe poſſibilem eſſe. Ex iis adeo, quæ in anima contingunt, colligendum quid in corpore fiat.

§. 227.

Imaginatio quatenus corpori ineſt.

Imaginationem materialem ſeu corpori inexiſtentem appello facultatem producendi ideas materiales reſpondentes phantasmatis, ſeu nulla immediata actione ſenſibilis in organo ſenſorio. Quoniam ideis materialibus actione ſenſibilium in organa ſenſoria productis una producuntur alia, quæ phantasmatis reſpondent, ſeu quæ a nulla actione immediata ſenſibilis in organa ſenſoria pendent (§. 226.); *imaginationem materialem dari immateriali contradiſtinctam, quæ in anima datur* (§. 92. *Pſychol. empir.*), *ſeu imaginandi quandam facultatem corpori quoque inexiſtere patet.*

Etſi

Digitized by Google

Etſi imaginatio materialis ſeu corpori inexiſtens exiſtere non intelligatur niſi a poſteriori, quatenus cauſæ materiales eandem corripere & corrigere deprehenduntur (§. 205.), niſi quod in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ejus pateat a priori exiſtentia (*not. §. cit.*); ex ea tamen ſubinde petere licet rationes eorum, quæ de phantasmatis obſervantur, immo ex iis colligere datur, quæ de imaginatione immateriali facultate animæ per obſervationem non patent, aut non patent facile, ita ut attentionem exacui opus ſit notitia ejus, quod obſervari debet. Qua in re Pſychologia rationalis convenit cum Aſtronomia, quemadmodum norunt qui eandem intimius perſpexerunt. Ceterum hæc ipſa ratio nos movet ad imaginationem corpoream ſeu materialem pauliſper contemplandam.

§. 228.

Sedes imaginationis materialis.

Quoniam imaginatio producit ideas materiales in cerebro, quæ phantasmatis reſpondent (§. 227.), ideæ autem materiales in cerebro producuntur (§. 112.); *ſedes imaginationis materialis in cerebro exiſtit.*

Atque hinc eſt, quod a ſtatu cerebri pendeat, & morbi cerebro infeſti eidem quoque inſidientur, eandemque turbent, immo corrumpant.

§. 229.

Cur phantasmata pendeant a ſenſatione.

Nullum phantasma in anima exiſtere poteſt niſi præcedat quædam ſenſatio. Etenim ſi phantasma quoddam in anima exiſtere debet, eidem coëxiſtat neceſſe eſt in cerebro idea materialis (§. 206.), conſequenter motus quidam in cerebro, qualis actione ſenſibilis in organum ſenſorium alias excitari ſolet (§. 112. 205.). Enimvero naturaliter motus nullus naſcitur niſi ex motu præcedente (§. 304. *Cosmol.*): neceſſe igitur eſt, ut detur in cerebro motus quidam, qualis eſt, in quo ideæ materiales conſiſtunt, antequam idea quædam materialis in cerebro oriri queat. Sed cum iſtiusmodi motus ratio ſufficiens non reperiri poſſit, niſi tandem ſupponas aliquem actione ſenſi-

Digitized by Google

bilis alicujus in cerebro productum, adeoque ideam quandam materialem ideæ ſenſuali reſpondentem (§. 114.); nulla orietur idea materialis phantasmati reſpondens, niſi præcedat quædam ſenſibilis alicujus in organum ſenſorium actio, conſequenter ſenſatio (§. 65. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum non detur in anima phantasma, niſi eidem coëxiſtat idea materialis in cerebro (§. 206.); nullum phantasma in anima exiſtere poteſt, niſi præcedente quadam ſenſatione.

Cum ſuperius (§. 64.) generaliter evinceremus, omnes mutationes animæ a ſenſatione originem ducere, & inductione eorum uteremur, quæ in Pſychologia empirica a poſteriori ſtabilita fuerant; oſtendimus quoque phantasmata non produci niſi prævia ſenſatione. Hoc vero minime obſtat, quo minus ejusdem ratio reddatur idemque adeo a priori demonſtretur. Et quamvis ratio quoque jam pateat perea, quæ paulo ante de lege ſenſationis atque imaginationis demonſtrata ſunt (§. 217. & ſeqq.); nec tamen hoc ipſum obſtat, quo minus quoque ratio reddatur ex natura imaginationis materialis. Habet enim id peculiare ſibi Pſychologia rationalis, quod eorum, quæ animæ inſunt aut ineſſe poſſunt, duplex dari poſſit ratio, altera ex iis, quæ animæ inſunt, derivanda, altera vero ex iis, quæ ad corpus pertinent, arceſſenda, proptrea quod per naturam & eſſentiam inſunt animæ, quorum interpres corpus eſt (§. 66. 67.).

§. 230.

Idearum materialium & ſenſualium debilitatio.

Ideæ materiales, quæ ſenſualibus reſpondent, ſucceſſive minuta celeritate debilitantur: ipſæ autem ſenſuales continuo fiunt debiliores, donec prorſus extinguantur. Conſtat experientia ſatis nota, ſi Solem occaſui proximum intuentes oculos ſubito claudimus, imaginem Solis aliquoties recurrere, ſed continuo minus claram, donec tandem prorſus obſcura ſeu nigra appareat, antequam penitus evaneſcat. Diverſæ igitur ideæ ſenſuales diverſa claritate præditæ ſibi invicem ſuccedunt, & claritas continuo decreſcit, antequam totæ evaneſcant. Unde patet

Digitized by Google

patet ideas ſenſuales in anima decreſcente continuo claritate extingui.

Enimvero ideis ſenſualibus diverſis diverſæ quoque in cerebro reſpondent materiales (§. 114.). Quamobrem cum ideæ ſenſuales Solem nobis repræſentantes aliæ aliæque ſibi invicem ſuccedant *per demonſtrata;* diverſæ quoque ideæ materiales in cerebro ſibi invicem ſuccedere debent. Differunt autem ideæ ſenſuales claritate & ea continuo decreſcente tandem extinguuntur *per demonſtrata.* Ergo ideæ materiales celeritate differre & hac continuo decreſcente tandem extingui debent (§. 126.).

Provocavimus ad exemplum Solis, propterea quod ſenſatione forti opus eſt, ut ſucceſſivam ideæ ſenſualis extinctionem obſervare poſſis: in aliis enim caſibus idem haud facile obſervatur, non tamen ideo negari poteſt, cum nulla dari poſſit ratio, cur una idea ſenſualis aliter extingui debeat, quam ceteræ. Immo potius pro eodem modo extinctionis idearum ſenſualium promiſcue omnium militat communis ratio, quod natura non admittat varietatem niſi in identitate, nec temere diſſentiat a ſeipſa.

§. 231.

Ideæ ſenſuales degenerant in phantasmata & illis reſpondentes materiales in materiales, quæ his reſpondent. Etenim ideæ ſenſuales imminuta continuo celeritate debilitantur, donec tandem extinguantur (§. 230.). Quamobrem cum ideæ ſenſuales a phantasmatis in eo differant, quod minore claritate fulgeant (§. 96. *Pſychol. empir.*) & per hoc quoque a ſe invicem diſtinguantur (§. 97. *Pſychol. empir.*), ita ut actus imaginationis ſenſationibus debilioribus æquipolleant (§. 98. *Pſych. emp.*); ideæ ſenſuales eam tandem claritatem adeptæ, quæ phantasmatis convenit, phantasmatis æquipollent ſeu in ipſa degenerant. *Idearum ſenſualium in phantasmata mutatio.*

Similiter ideæ materiales, quæ ſenſualibus reſpondent, continuo

Digitized by Google

tinuo decrescente celeritate fiunt debiliores, donec omnis tandem motus penitus extinguatur (§. 230.). Eninvero ideæ materiales in motu minus celeri consistunt, si phantasmati, quam si ideæ sensuali respondent (§. 208.). Quamobrem ideæ materiales, quæ sensualibus respondent, in eas abeunt, quæ phantasmatis coexistunt.

Convenit hoc experientiæ. Etenim si objectum quodcunque visu percipias, v. gr. si arborem intuearis, & statim oculos claudas; objectum istud, veluti arborem, tibi adhuc imaginaris. Idea autem, quam tunc habes, eadem prorsus est, quæ alias est arboris visu alias perceptæ, & cujus nunc minime præsentis tantummodo recordaris. Eadem obscuritate laborat, quæ deprehenditur in imagine ultima Solis recurrentis, clausis oculis (§. 230.).

§. 232.

Ratio legis imaginationis mechanica.

Quoniam idea sensualis, quæ phantasma rei cujusdam olim sensu perceptæ reproducit, est pars perceptionis cujusdam jam reproductæ; evidens est *idea sensuali præsente degenerante in phantasma vi imaginationis eidem sociari, quæ antea, cum in numero idearum sensualium existeret, sociata fuere* (§. 231.), *adeoque motum in cerebro exceptum per amplius spatium diffundi, per quod scilicet diffundebatur, cum antea in eodem existeret.*

Atque adeo propius apparet ratio legis imaginationis, quæ multo adhuc clarior foret, siquidem structura cerebri nobis magis explorata esset, ut luculenter constaret, quomodo motus ille per spatium amplius diffundi possit, propterea quod antea hoc modo diffundebatur. Non minus autem in cerebro, quam in anima evidens est, quod lex imaginationis cum lege sensationis hoc pacto connectatur, quemadmodum eam connexam esse debere constat (§. 223.).

§. 233.

Modus conservandi ideam sensibilis.

Quomodo objectum aliquod sensu percipitur; idea tam materialis, quam ei respondens sensualis continua productione conser-

Digitized by Google

ſervatur. Ponamus e. gr. nos intervallo temporis dato, veluti durante uno ſcrupulo primo, oculis immotis aliquod contueri objectum, puta arborem. Sumamus tempuſculum minutiſſimum, quo viſu percipitur arbor. Patet illo tempuſculo & motu ad cerebrum usque propagato (§. 111.) produci in cerebro ideam arboris materialem (§. 112.), & in anima cooriri ideam ſenſualem (§. 113.). Enimvero nec ideæ ſenſuales, nec materiales per ſe ſubſiſtunt, ſed illæ imminuta continuo claritate in phantasmata, hæ vero decreſcente continuo celeritate in ideam materialem phantasmati reſpondentem degenerant (§. 231.). Quamobrem ſi utræque evaneſcere non debent, reproducendæ ſunt, antequam decrementum claritatis ipſique reſpondens decrementum celeritatis (§. 125.) fuerit perceptibile. Quamdiu vero arborem immotis oculis intuemur, lumen ab eodem in oculos illapſum continuo eodem modo agit in nervos opticos, atque adeo eadem continuo eſt ſpecies impreſſa (§. 112.). Quamobrem eadem quoque continuo producitur idea materialis (§. 115.) eademque ſenſualis (§. 118.). Patet itaque ideam non minus ſenſualem, quam ipſi reſpondentem materialem continua ſui productione conſervari.

Motus fibrillis nerveis impreſſus non poteſt tardior fieri, quia continua actione ſenſibilis in organon inſtauratur, antequam decrementum fuerit perceptibile: quemadmodum chorda, quæ continuata actione huc illucque trahitur, motum acquiſitum eundem tuetur. Et hoc ſimili haud obſcure indigitatur modus, quo eadem celeritas motus, in quo idea materialis conſiſtit, & conſequenter ipſi reſpondentis ideæ ſenſualis claritas invariata aliquandiu ſubſiſtit.

§. 234.

Quoniam idea ſenſualis conſervari nequit, niſi continua ſui productione (§. 233); ideæ autem ſenſuali in cerebro conſtanter reſpondet materialis (§. 113.), quæ produci nequit niſi ſenſi-

Medium eam conſervandi.

Digitized by Google

ſenſibili in organum ſenſorium agente (§. 111.); *ſi ideam ſenſualem conſervare volueris, objectum per totum illud ſpatium temporis ad organon applicare, veluti viſibile oculis directe oppone-re teneris.*

Hæc equidem a poſteriori ſatis patent, ut ſuperfluum videatur talia moneri: ſuperfluum tamen non eſt, cum ſic pateat nulla arte effici poſſe, ut ideam ſenſibilis conſerves ſemoto objecto. Patet autem hinc perperam conferri ideas ſenſuales cum figuris ceræ impreſſis: hæ enim ſubſiſtunt, nec continua productione indigent, ut conſerventur.

§. 235.

Reproductionis idearum conſervatricium tempus.

Idea materialis ſenſuali reſpondens jam in eam, quæ phantasmati reſpondet, degenerat, dum ſenſualis conſervatrix reproducitur: ſimiliterque in anima idea ſenſualis, qua ad conſervationem opus eſt, reproducitur, dum ſenſualis præſens in phantasma jam degenerat. Idea enim materialis, quæ ſenſuali reſpondet, conſiſtit in motu ex organo ſenſorio ad cerebrum usque propagato (§. 112.). Quoniam motus non ſit niſi in tempore (§. 649. *Ontol.*); tempuſculo aliquo opus eſt, quo motus fibrillis nerveis impreſſus ad cerebrum usque propagatur (§. 111.). Quamobrem cum idea materialis in cerebro ſtatim degenerare incipiat in eam, quæ phantasmati reſpondet, ubi primum ad illud propagatus fuit motus fibrillis nerveis in organo impreſſus (§. 231.); dum motus repetita actione ſenſibilis per nervos ſenſorios ad cerebrum propagatur, idea materialis præſens in eam degenerat, quæ phantasmati reſpondet. Ergo dum ſenſualis conſervatrix reproducitur (§. 233.), idea materialis anterior jam in eam, quæ phantasmati reſpondet, degenerat.

Jam nulla in anima exiſtit idea ſenſualis, niſi in cerebro exiſtat idea materialis, cui iſta reſpondet (§. 113. 114.). Sed idea materialis anterior jam in eam degenerat, quæ phantasmati reſpon-

Digitized by Google

ſpondet, dum idea materialis ſenſualis conſervatrix reproducitur *per demonſtrata.* Ergo idea ſenſualis jam in phantasma degenerare debet, dum ſenſualis producitur, qua ad conſervationem opus eſt.

Non licet objicere, nos nullum percipere tempus inter impreſſionem in organum & ideam ſenſualem in anima, adeoque nullum intercedere. Neque enim omne tempus ſenſu perceptibile eſſe loquuntur obſervationes microſcopicæ, ad quas alibi (*not.* §. 583. *Ontol.*) provocavimus. Immo non deſunt phænomena alia, quæ aperte loquuntur in tempore quædam fieri, ubi tempus nullum percipimus. Accenſio pulveris pyrii fit ſucceſſive, ita ut plura concipi debeant tempuſcula, quibus abſolvitur totalis unius granuli accenſio. Nullum tamen horum tempuſculorum diſtincte percipere licet.

§. 236.

Cur imaginatio operetur idea ſenſuali conſervata.

Quoniam igitur ideæ olim ſociæ materialis exiſtentis una reproducuntur, dum, quæ ſenſuali reſpondet, in phantasma abit (§. 232.); *imaginatio quoque operatur, etſi ideæ ſenſuales conſerventur.*

Atque hac potiſſimum de cauſa propoſitionem præcedentem præmiſimus, ne quis in dubium vocare poſſet, quæ de ratione legis imaginationis paulo ante (*not.* §. 232.) obſervavimus.

§. 237.

Apperceptio phantasmatis.

Dum idea, in quam dirigitur attentio, in phantasma abit; ideæ ſociæ phantasma compoſitum complentes appercipiuntur pro gradu attentionis conſervatæ: quamdiu vero idea ſenſualis phantasmatis productrix & ad eam attentio conſervatur; phantasma, in quod ſenſualis degenerat, non appercipitur. Dum enim idea, in quam dirigitur attentio, in phantasma abit; efficere conamur, ut ea in perceptione compoſita præſente majorem claritatem ceteris habeat (§. 237. *Pſychol. empir.*), adeoque eam magis appercipiamus ceteris (§. 235. *Pſychol. empir.*).

Quam-

Digitized by Google

Quamobrem cum cetera, quæ una percipiuntur, vix ac ne vix quidem appercipiamus (§. 245. *Pſychol. empir.*), cum attentio ad plura ſimul non niſi multo, longo ac perdifficili exercitio comparetur (§. 251. *Pſychol. empir.*), nec attentionem inter plura objecta partiamur, niſi quando potentia eam partiendi acquiſita uti volumus (§. 251. *Pſychol. empir.*); phantasma, in quod abit idea ſenſualis, ſtatim appercipimus, conſequenter cum ideæ ſociæ phantasma compoſitum complentes eodem claritatis gradu cum phantasmate partiali ex idea ſenſuali genito gaudere debeant, nulla diverſitatis ratione exiſtente (§. 70. *Ontol.*), eædem ſimul appercipiuntur. Quo major itaque attentio ad ideam ſenſualem phantasmatis productricem conſervatur, eo majorem claritatem habet phantasma (§. 237. *Pſychol. empir.*), conſequenter eo magis ideas ſocias idem ingredientes appercipimus.

Enimvero quamdiu idea ſenſualis phantasmatis productrix conſervatur, continuo producitur & in locum phantasmatis vix naſcentis ſtatim iterum ſuccedit (§. 233.), adeoque phantasma hoc, in quod idea ſenſualis degenerat, non appercipitur (§. 99. *Pſychol. empir.*).

Experientia hoc ſatis confirmat. Ponamus enim, tibi obvium fieri hominem, quem in templo vidiſti. Dum attentionem tuam omnem in eundem dirigis; idea templi interioris, in quo eundem vidiſti, una reproducitur, quæ per legem imaginationis facile in ideam exterioris degenerat. Ideæ templi tibi magis conſcius es quam hominis in eo ſedentis, quamdiu eundem contueris & attentionem tuam a phantasmate templi, quod eundem hominem quaſi in templo ſedentem exhibet, in ideam ſenſualem ejusdem quaſi retrahi obſervas, cum perdifficile ſit ad ideam ſenſualem & phantasma ſimul eodem gradu conſervare attentionem: quæ enim ratio eſt, ut plerumque ſtatim evaneſcere videatur phantasma. Ceterum me non monente percipitur; phantasma, in quod abierat idea ſenſualis, interire, dum ſenſualis redintegratur, quia mate-

Digitized by Google

materialis idea respondens sensuali & phantasmati eundem in cerebro locum occupat. Quoniam tamen ob ea, quæ inde porro consequuntur, hæc attentius considerari consultum est; ideo in numerum propositionum psychologicarum mox referenda nobis veniet, ubi corollarium aliquod præsenti adjecerimus.

§. 238.

Modus phantasma producens appercipiendi.

Quoniam vero *idea sensualis* non reproducitur, ubi in phantasma abit, actione in organum sensorium impedita (§. 81. *Psychol. empir.*); *phantasma, in quod abit, una cum ideis sociis phantasma compositum complentibus una appercipitur, actione sensibilium in organum sensorium impedita*, veluti *clausis oculis, si sensibile fuerit visibile.*

Experientia dicta confirmat, modo ad eam sufficientem afferre possis attentionem & acumen psychologicum tibi comparaveris, quo ad pervidendas modificationes animæ opus est: id quod continuo attentionis excitandæ ac conservandæ exercitio comparatur, ubi præsertim præcesserit acumen in distincte rimandis iis, quæ rebus in sensum incurrentibus insunt, sese exerens. Quamobrem caveant ne per præcipitantiam experientiam in dubium vocent, qui ad eam capiendam nondum apti. Nullus autem dubito fore, quin sedula meditatione eorum, quæ nos in Psychologia tam empirica, quam rationali exposuimus, acumen istud acquiratur & perficiatur, quemadmodum in ceteris cum gradu cognitionis crescit acumen rebus ad eam spectantibus pervidendis & ipsi cognitioni augendæ proficuum.

§. 239.

Interitus ideæ materialis phantasticæ in redintegratione sensualis.

Idea materialis respondens phantasmati, in quod abit sensuales, interit, dum redintegratur sensualis. Idea enim materialis, quæ in motu ad cerebrum propagato consistit (§. 112.) inminuta continuo celeritate debilitata (§. 230.), in ideam materialem, quæ phantasmati respondet, abit (§. 231.), consequenter phantasmati respondens idea materialis, in quam sensualis

Digitized by Google

abit, eundem locum occupat in cerebro, in quo hæret idea materialis ſenſuali reſpondens. Quodſi organi ſenſorii erga ſenſibile ſitu immutato idea ſenſualis redintegratur; idea materialis eidem reſpondens denuo producta (§. 233.), eundem quoque locum occupare debet, quem occupabat in cerebro primum producta motu iisdem fibrillis nerveis impreſſo ad eundem quoque cerebri locum propagato (§. 111.). Quamobrem cum motus, in quo conſiſtit idea materialis phantasmati reſpondens, in locum ideæ ſenſualis ſuccedenti, nonniſi celeritate differat a motu, in quo conſiſtit idea materialis actione ſenſibilis in organon ſenſorium redintegrata, hæcque celeritas priori major ſit *per demonſtrata*, adeoque differentia in gradu conſtituta (§. 156. *Cosmol.*) minor in majore tanquam pars in toto contineatur (§. 750. *Ontol.*) atque hinc ad totum pertineat (§. 341. *Ontol.*); impoſſibile omnino eſt ut idea materialis phantasmati, in quod ſenſualis abierat, reſpondens adhuc ſubſiſtat, dum ſenſualis redintegratur. Illam igitur in redintegratione hujus interire patet (§. 541. *Ontol.*).

Nimirum ſi quis admitteret, phantasmati & ideæ ſenſuali reſpondentes ideas materiales ſimul ſubſiſtere poſſe; is affirmaret idem mobile eodem momento & majore, & minore celeritate moveri: id quod manifeſte contradictorium (§. 30. *Ontol.*), neque admitti poteſt (§. 28. *Ontol.*).

§. 240.

Phantasmatis propagatio.

Si phantasma rei, quam nunc ſenſu percipimus, una apercipere debemus; idea materialis primum producto reſponden ſui diffuſione aliam producere debet, cui phantasma illud reſpon der. Quoniam enim idea materialis, quæ ſenſuali primum producta, ſenſibili in organum agere incipiente, degenerat in ideam materialem, quæ phantasmati ejusdem objecti reſponde (§. 231.) eidemque ſociantur ideæ materiales, quæ alias, cum idem ſenſibile perciperemus, ſive numero, ſive genere aut ſpecie

pro-

prout attentio noſtra in numericas, vel genericas aut ſpecificas differentias dirigitur (§. 104. 105. *Pſychol. empir.*), eidem ſociatæ fuerant (§. 232.); primi phantasmatis compoſiti, quod idea ſenſuali ad evaneſcentiam vergente oritur (§. 230.), phantasma ſenſibilis ſic ortum eſt pars, eique reſpondens idea materialis eundem locum occupat, quem occupat ideæ ſenſuali conveniens. Enimvero ſi ſenſibile & ejus phantasma una percipitur; illi & huic reſpondentes ideæ materiales una in cerebro exiſtere debent (§. 113. 206.) adeoque, cum in motu diverſæ celeritatis conſiſtant (§. 208.), eundem in cerebro locum occupare nequeunt. Neceſſe igitur eſt ut ex motu, in quo prima idea materialis phantasmati primo reſpondens conſiſtebat, naſcatur motus, in quo conſiſtit ſecunda idea materialis phantasma ſenſibilis juxta ſenſibile exhibens, conſequenter idea materialis phantasmati primum producto reſpondens ſui diffuſione aliam producit, cui phantasma alterum reſpondet, quod ſenſibilis phantasma una cum ipſo ſenſibili apperceptibile exhibet.

Sequitur propoſitio præſens ex antecedentibus ſua ſponte, utut defectu terminorum attentione opus ſit ad conſecutionem clare percipiendam. Obſervatu quoque non adeo facilia ſunt, quæ de origine idearum materialium phantaſticarum docentur, propterea quod & difficilis ſit apperceptio ſenſibilis & ejusdem phantasmatis ſimultanea, ut absque acquiſito quodam acumine vix in anima detur, & mutationes perceptionum adeo celeres ſunt, ut ad omnes, quæ ſibi invicem ſuccedunt, vix animum advertere valeamus. Difficultatem hanc ipſimet experti ſumus, utut eam non prorſus invincibilem deprehenderimus. Hæc ideo monemus, ne quis per præcipitantiam in cognitione pſychologica ſibi obicem ponat: quamvis nobis perinde ſit, quid unusquisque de ſeipſo ſtatuere velit. Quomodo vero motus in cerebro ad alia ſpatia diffundatur, hic loci explicare minime valemus, propterea quod nondum definivimus, num motus iſte, qui organo ſenſorio ab ob-

jecto imprimitur, conſiſtat in nuda fibrillarum nerveārum oſcillatione, an in motu fluidi cujusdam ſubtilis, quod a nonnullis fluidum nerveum, ab aliis ſpiritus animalis appellatur, an in oſcillatione fibrillarum & motu progreſſivo ſpirituum animalium ſimul: in quod demum ſuo tempore in Phyſica inquiremus, ubi ea, quæ ad corpus ſpectant, ex inſtituto ſumus tradituri. Abſit autem ut quis ſibi perſuadeat, idearum materialium diffuſionem in cerebro magis favere ſpirituum animalium motui, quam oſcillationi fibrillarum; neque enim difficilius eadem explicatur per impulſum fibrillarum oſcillantium in contiguas, quam per progreſſum ſpirituum animalium, ut adeo præſens phænomenon non ſit deciſivum. Sed hanc controverſiam jam agitare minus lubet, ne præter neceſſitatem dogmata pſychologica pluribus diſputationibus obnoxia reddamus, ob novitatem ſuſpecta iis, qui omnia damnant vel neſcio quo veneno infecta exiſtimant, quæ ipſimet olim in ſchola non didicerunt. Placuit igitur nobis non aſſumere, niſi quod ab omnibus concedi debet, actione ſenſibilis in organum motum fibrillis nerveis ſenſorium nervum componentibus imprimi eundemque ad cerebrum propagari, diſtincta motus explicatione, quantum dari poteſt, ad philoſophiam naturalem proſcripta.

§. 241.

Facilitas reproductionis idearum materialium cerebro acquiſita.

Si qua idea materialis ſæpius fuerit producta, vel diu conſervata; cerebrum reproductionis facilitatem contrahit. Quoniam enim ideæ materiales ſunt motus cerebro inexiſtentes (§. 112.), ubi eæ ſæpius producantur; iidem motus in cerebro ſæpius producuntur. Cumque idea materialis in cerebro non conſervetur niſi continua ſui reproductione (§. 233.); ubi eadem diu conſervatur, iidem motus in cerebro non minus ſæpe producuntur. Enimvero conſtat a poſteriori eam eſſe corporis noſtri naturam, ut motuum continua, vel ſæpius iterata productione contrahatur facilitas motuum eorundem reproducendorum. Quamobrem cerebrum quoque eorundem motuum diu continuata, vel ſæpius iterata productione facilitatem motus

Digitized by Google

tus iſtos iterum producendi contrahere debet. Continuata igitur vel ſæpius iterata ideæ materialis productione facilitatem eam reproducendi contrahere debet.

Quæ a poſteriori nota ſumimus, obvia experientia patent. Nemo enim eſt qui neſciat, omnes corporis habitus, qui in facilitate producendi eosdem motus conſiſtunt, hoc modo comparari.

§. 242.

Si idea aliqua materialis vel immaterialis diu conſervatur; ſæpius reproducitur. Etenim idea ſenſualis eidemque reſpondens materialis continua reproductione conſervatur (§. 233.). Enimvero ideæ materiales, quæ phantasmatis ac ideis ſenſualibus reſpondent, non differunt niſi celeritate motus (§. 208.) & phantasmata ipſa atque ideæ ſenſuales non aliam admittunt differentiam, quam quæ in gradu claritatis conſiſtit (§. 96. *Pſych. empir.*). Quamobrem dubio caret, quod ideæ materiales phantasmatis reſpondentes eodem modo conſervari debeant, quo conſervantur quæ ideis ſenſualibus reſpondent, quodque ipſa phantasmata non alio modo conſerventur, quam quo conſervantur ideæ ſenſuales, conſequenter phantasmata quoque ipſisque reſpondentes ideæ materiales continua productione conſervantur. Quod vero per tractum aliquem temporis continuo producitur, ſæpius producitur: id quod per ſe patet. Ideæ igitur tam materiales quam immateriales, quæ diu conſervantur, ſæpius producuntur.

Æquipollentia diuturnæ conſervationis & frequentis productionis idearum.

Tempuſculum illud perexiguum eſt, quod ideæ materiali in cerebro producendæ ſufficit, quæ ideæ ſenſuali reſpondet & ob continuam idearum ſenſualium atque materialium in cerebro coëxiſtentiam (§. 113.) eodem tempore producuntur ideæ ſenſuales, quo producuntur materiales: determinatum tamen eſt atque ideo vulgo adhibetur ad deſignandum minimum, quod imaginari licet, tempuſculum. Uno enim oculi ictu terminamus, quod celerrime factum fuiſſe indigitamus.

Digitized by Google

Hinc fluit principium Psychimetricum ad bonitatem memoriæ æstimandam conducens; numerum reproductionis idearum esse ut tempus, quo conservantur.

§. 243.

Quando ea locum habeat.

Quamdiu itaque *spectatur idearum iterata productio, unum idemque est, sive idea aliqua sæpius producatur sive diu conservetur.* Si enim diu conservatur, sæpius producitur, quamvis productiones iteratæ continua serie sese invicem excipiant (§. 242.). Unde porro consequitur, *quamdiu idearum iterata productio spectatur, diuturnam earundem conservationem & frequentem iterationem sibi mutuo substitui posse, salvis iis, quæ inde sequuntur* (§. 181. *Ontol.*).

Utile est nosse, quænam sibi invicem substitui possint tanquam causæ seu in genere causandi, tum in quocunque casu alio: hoc enim pacto ea, quæ fieri possunt, magis in potestatem nostram redigimus. Ceterum hinc jam evidentissime intelligitur, cur cerebrum facilitatem reproducendi ideas contrahat, sive eadem sæpius producatur, sive diu conservetur (§. 112.) & cur idem in anima obtineat quoad ideas immateriales (§. 108. *Psychol. empir.*).

§. 244.

Ideæ materiales rerum cognitarum quomodo in cerebro existunt.

Ideæ materiales semel sensu perceptis vel nostro arbitrio vi imaginationis formatis respondentes non actu insunt cerebro; sed tantummodo potentia, seu quoad possibilitatem actu inexistendi, absente licet objecto. Ideæ enim materiales, quæ sensualibus respondent, non conservantur nisi continua productione (§. 233.), atque adeo cessante actione objecti in organum sensorium intereunt (§. 111.). Quamobrem in cerebro non actu insunt.

Idem etiam ostenditur hoc modo. Ideæ materiales consistunt in motu, qui ex fibrillis nerveis in cerebrum fuit propagatus (§. 112.), atque hic motus imminuta celeritate successive debilitatur, donec prorsus extinguatur (§. 230.). Quamobrem

Digitized by Google

obrem cum continua ſenſibilis actione motus iſte continuo produci debeat, ne intereat; impoſſibile omnino eſt ut idea materialis ſemel ſuſcitata actu ineſſe pergat in cerebro.

Poteſt quoque idem oſtendi per indirectum. Ponamus ideas materiales actione ſenſibillum in organum ſenſorium actu ineſſe pergere in cerebro, ceſſante licet actione in organum ſenſorium, quamdiu ſcilicet rerum ſemel ſenſu perceptarum in nobis datur reminiſcendi facultas. Quoniam ideæ iſtæ in motu conſiſtunt (§. 112.), aut motus iſte in eodem loco cerebri perdurat, ad quem ex organo ſenſorio fuerat propagatus, ſenſibili in idem agente (§. 111.), aut inde ulterius in alium locum propagatur, ubi conſervatur. Ponamus prius: ſi ſenſibile B poſt A in easdem fibrillas nerveas ejusdem organi agit, ejus etiam idea materialis in eodem cerebri loco poſthac actu exiſtit. Et idem fieri debere, ubi C poſt B, D poſt E ac ita porro in easdem fibrillas nerveas ejusdem organi agit. Quoniam ideæ materiales, quibus in cerebro repræſentantur ſenſibilia A, B, C, D, E & ita porro in motu conſiſtunt (§. 112.) & in eadem cerebri parte continuo ſubſiſtunt; neceſſe eſt eandem cerebri partem pluribus diverſis motibus ſimul ita cieri, ut unicuique ſine ulla permixtione remaneat ſuus celeritatis gradus, ſuaque directio: quod cum ſit abſurdum, idea materialis rei ſenſu perceptæ in eodem cerebri loco ſubſiſtere nequit, in quo primum fuerat producta. Subſiſtat igitur in alio loco, ſi fieri poteſt. Quoniam ideæ ſibi invicem continuo ſuccedentes diverſum ab eo loco occupare debent, in quo primum fuerant productæ; ideam B loco ſuo pellere ideam A, & ideam C denuo D, atque D ipſam E ac ita porro neceſſe eſt. Peculiarem adeo cerebri partem occupat idea A, peculiarem ſibi quoque occupat B, itidemque C, D ac E & ita porro. Quare cum magnitudo cerebri exigua ſit, nonniſi paucas ideas capere poterit: quod cum denuo abſurdum ſit, utpote experientiæ ſingulis obviæ e diametro adver-

verſum; ideæ quoque materiales ſenſibilium in diverſis cerebri locis ſubſiſtere nequeunt. Quamobrem cum nec in eodem loco, in quo primum producuntur, nec in diverſis ab eodem ſubſiſtere poſſint *per demonſtrata;* ut actu inexiſtant in cerebro fieri haud quaquam poteſt.

Enimvero ſi ideæ iſtæ vel ſæpius fuerint productæ, vel diu conſervatæ, cerebrum contrahit facilitatem eas reproducendi (§. 241.). Poſſibile igitur eſt, ut juxta legem imaginationis producantur occaſione ſenſibilis in organum ſenſorium agente (§. 229. 219. *Pſychol. rat.* & §. 117. *Pſychol. empir.*). Atque adeo inſunt cerebro quoad poſſibilitatem actu inexiſtendi, abſente licet objecto.

Non nego vulgo ſibi homines perſuadere, quaſi idearum rerum omnium, quas cognitas tenent, receptaculum ſit cerebrum. Atque adeo mirantur, quomodo in eodem locus eſſe poſſit tot ideis, ubi multitudinem eorum ſtupent, quæ quis novit. Et inde fluxit imaginaria memoriæ notio, de qua diximus alias (§. 177. *Pſychol. empir.*). Sed noſtrum eſt in Pſychologia rationali docere, quid ea ſint, quæ ad animam ſpectant, non vero quid videantur.

§. 245.

Facultas producendi ideas rerum quas habuimus num ſit quid actuale.

Facilitas producendi ideas rerum, quas antea habuimus, in actuali quadam mutatione conſiſtit. Etenim facilitas reproductionis idearum acquiritur, ſi eædem ſæpius producantur vel diu conſerventur (§. 241.), adeoque antea non inerat, cum alias medio eam acquirendi minime fuiſſet opus. Ubi igitur facilitas iſta acquiſita fuerit, ineſt ipſi cerebri ſubſtantiæ quod ante non inerat, adeoque in actuali quadam mutatione conſiſtit.

Qualis ſit iſta mutatio ut diſtincte exponamus, nemo a nobis requiſiverit, cum ſtructura cerebri nobis nondum adeo explorata ſit, ut quæ inde pendent, intelligibili modo explicari poſſint.

§. 246.

Digitized by Google

§. 246.

In ſomnio ſimplici ideæ materiales continuo aliæ ex aliis naſcuntur; in compoſito vero in qualibet ipſius parte. Etenim ſomnium initium capit a ſenſatione & per phantaſmatum ſucceſſionem continuatur (§. 123. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum phantasmatis ſingulis ideæ materiales in cerebro reſpondeant (§. 206.), non minus ac ideis ſenſualibus (§. 113.); in ſomnio continua eſt idearum materialium ſucceſſio. Enimvero in ſomnio ſimplici continuatio in eadem ſerie phantasmatum fit; in compoſito vero in diverſis (§. 125. *Pſychol. empir.*). In ſomnio igitur ſimplici ideæ materiales ſibi invicem ſuccedentes ad eandem ſeriem pertinent, in compoſitis ad diverſam, hoc eſt, in ſimplici ab una ſenſatione ortum deducunt ceteræ omnes, in compoſito a diverſis (§. 124. 125. *Pſychol. empir.*). Patet adeo dum ſomniamus ideam materialem aliam continuo naſci ex alia in ſomnio ſimplici; in parte autem ſomnii idem obtinere, ubi fuerit compoſitum. *Status cerebri in ſomnio.*

> Nempe cum ſomnium nova ſenſatione interrumpitur, idea materialis, quæ ſenſuali reſpondet, non naſcitur ex idea materiali, quæ dabatur in cerebro, præcedente; verum ab actione ſenſibilis in organum reſultat. Unde in ſomnio compoſito nonnullæ ideæ naſcuntur ex motu in organo exiſtente, non vero ex eo, qui datur in cerebro. Motus vero in organo ſpecies impreſſa eſt, non idea materialis, quæ in motu in cerebro conſiſtit (§. 112.).

§. 247.

Dum dormimus, fibrillæ nerveæ, quæ dantur in organis ſenſoriis, in eo ſtatu ſunt, ut ab actione ſenſibilis in organon non facile is motus iisdem imprimi poſſit, qui ſpeciem impreſſam conſtituit. Ponamus enim fibrillas nerveas, ex quibus conſtant nervi ſenſorii, eſſe in eodem ſtatu, ſive dormiamus, ſive vigilemus. Quodſi ergo in ſomno objectum aliquod in organum *Status organorum ſenſoriorum in ſomnio.*

Digitized by

agit, idem fibrillis nerveis imprimetur motus, qui eidem imprimitur, dum vigilamus (§. 227. *Oecon.*). Et eodem modo potest, motum fibrillis nerveis in cerebro impressum ab eodem usque continuari (§. 111.). Anima igitur etiam in somno eadem claritate percipit sensibilia in organum sensiorium agens, qua eadem vigilans percipit (§. 226.): quod cum fit ebriorum (§. 59.), fibrillæ nerveæ, ex quibus nervi sensiorii organorum componuntur, non sunt in eodem statu, dum dormimus & quando vigilamus, confequenter is motus, in quo confiftit species impressa, eisdem imprimi nequit in somno, qui imprimitur, dum vigilamus.

Quæsiam definire nolumus, qualis sit ille motus, qui fibrillis nerveis imprimitur in organo & per nervos fenfiorii ad cerebrum usque propagatur, nam in illo latent quæ adhuc ofcillamus, an in quandam fluidi cujusdam fubtilis in tantum extenti, an in utraque materiæ fenfi fubtilis conftituti fibrum eft in perfectos diftinctis explicare differtationis ftrum. qui fibrillis nerveis conveniunt, dum dormimus & quando vigilamus.

§. 248.

Statur contra ideas fimul materiales vifuumde in eodem cerebri puncto excitantur dum vigilamus.

Dum dormimus, *cerebri ftatus adhuc idem eft*, ut in vigilando, ita quoque in fomno, ideæ materiales, quæ fimul in eodem cerebri puncto excitantur dum vigilamus. Dum enim dormimus, fomnus poftumus (§. 121. *Phyfchol. empir.*). Eninvero dum fomnamur res, quas percipimus, imaginamur (§. 122. *Phyfchol. empir.*), adeoque idez materiales, quæ continuo vel in integro fomno, vel in quadam ejus parte alize ex aliis nafcuntur (§. 246.), atque in gem imaginationis nafcuntur (§. 219.): id quod & experientia confonum deprehenditur. Quamobrem cum in ftatus & cerebri, cum vigilamus, ut idea materialis, quæ fenfuali repræfentat, reproducat ideam materialem aptam cum adhuc aliud fenfibile in organum fenfiorium productu (§. 226.) & eodem modo ex ideis materialibus phantasmata refpondentibus nafci-

Digitized by Google

tur ideæ aliæ phantaſticæ (§. 225. 206.); in ſomno ſtatus cerebri adhuc idem eſt, ut ideæ materiales iſtiusmodi in eodem excitari poſſint, quales in eodem excitantur, dum vigilamus.

Cur ſtatum iſtum cerebri diſtinctius explicare non poſſimus, patet ex iis, quæ ad propoſitionem præcedentem annotata fuerunt. Ipſa autem experientia loquitur, ideas materiales, quæ in cerebro ſomniantium excitantur, eſſe iſtiusmodi, quales vi imaginationis in nobis produci conſtat, dum oculis clauſis imaginationi luxurianti attendimus vigilantes. Enimvero quod non ſemper ſomniemus, etſi cerebrum ſit ad ſomnium aptum, id quidem inde eſt, quod nullum phantaſma in anima exiſtere poſſit, niſi quædam præcedat ſenſatio (§. 229.), conſequenter nec in cerebro naſcantur ideæ materiales illis reſpondentes (§. 206.), niſi præcedat aliqua idea materialis actione ſenſibilis in organon excitata (§. 113.); is autem in ſomno organi ſenſorii ſtatus ſit, ut fibrillis nerveis non facile is motus imprimi poſſit, qui ſpeciem impreſſam conſtituit (§. 247.).

§. 249.

Perceptiones ordinatas appello, quæ repræſentant res conſtante ordine ſibi invicem ſuccedentes. *Inordinatas* dico, quæ repræſentant res nullo ordine ſe invicem conſequentes. *Perceptionum ordinatarum & inordinatarum diſcrimen.*

Nimirum perceptiones hic materialiter ſeu objective conſideramus, quatenus ſunt rerum ab anima diverſarum imagines; non vero ſubjective, quatenus ſunt actus animæ & ad ejus modificationes pertinent. Unde nil obſtat perceptiones eſſe inordinatas, etſi ipſæmet certo ordine ſe invicem conſequantur.

§. 250.

Dum ſomniamus, anima eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum inordinatarum. Quod in ſomnio anima ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum, jam ſupra evicimus (§. 14.). Reſtat igitur, ut oſtendamus perceptiones iſtas eſſe inordinatas. *Status animæ in ſomnio.*

Digitized by Google

Etenim in ſomnio mutationes rerum, quæ percipiuntur, abſque ratione ſufficiente contingunt (§. 128. *Pſychol. empir.*), adeoque nulla datur regula, qua mutationes iſtæ ſe invicem excipiunt (§. 475. *Ontol.*), adeoque nec ullo ordine ſe invicem conſequuntur (§. 487. *Ontol.*). Quod igitur perceptionibus per ſomnium repræſentatur inordinatum eſt (§. 485. *Ontol.*), atque adeo perceptiones in ſomnio inordinatæ ſunt (§. 249.), conſequenter in ſomnio anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum inordinatarum eſt.

Habemus adeo ſtatum animæ integrum in ſomnio, qualem ſupra definivimus in ſomno, quando non ſomniamus (§. 59.), ita ut præſens propoſitio accipi poſſit pro definitione ſomnii reſpectu animæ, quemadmodum ex ſuperioribus citata definitionem ſomni ejus intuitu præbet, quamvis interea, donec natura animæ magis pateret, in Pſychologia empirica alias definitiones nominales ſomni atque ſomnii per communi experientia obvias differentias exſtruxerimus (§. 119. 121.).

§. 251.

Status animæ dum vigilamus.

Dum vigilamus, anima eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum ordinatarum. Quod anima ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum dum vigilamus, ſupra jam oſtendimus (§. 14.). Supereſt ut oſtendatur, quod perceptiones iſtæ ſint ordinatæ. Etenim dum vigilamus ſenſu percipimus objecta præſentia, adeoque perceptiones, quas habemus, non alias nobis repræſentant mutationes, quam quæ in univerſo actu contingunt. Jam in hoc univerſo mutationes rerum certo ordine ſe invicem conſequuntur (§. 76. *Cosmol.*). Quod igitur perceptionibus, dum vigilamus, ſibi invicem ſuccedentibus tanquam nobis præſens exhibetur, ſeu quod ſenſu percipimus (§. 67. 59. *Pſychol. empir.*), ordinatum eſt, atque adeo perceptiones, dum vigilamus, ordinatæ ſunt (§. 249.), conſequenter dum vigilamus, anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum ordinatarum eſt.

Patet adeo differentia inter ſomnia & vigilias, quam nos infe-

Digitized by Google

inferius daturos ſupra promiſimus (*not.* §. 14.). Atque præſens propoſitio ſtatum vigilantis a ceteris, quos anima habere poteſt, ita ſeparat, ut definitionis loco ſervire poſſit, ubi alteri explicare debes, quid ſit vigilare quoad animam.

§. 252.

Variatio ſtatus fibrillarum ſenſoriarum unde pendeat.

Fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis ipſo uſu reducuntur ad eum ſtatum, in quo motus ad cerebrum propagabilis a ſenſibilibus iisdem imprimi nequit conſueta facilitate; non uſu autem reducuntur in ſtatum priſtinum. Dum enim vigilamus, ſenſibilia in organa ſenſoria agentia continuo percipimus: quod per ſe notum nemo non largitur. Fibrillis adeo nerveis continuo imprimitur motus, qui inde ad cerebrum propagatur (§. 111.). Enimvero dum dormimus, fibrillæ nerveæ organorum ſenſoriorum in eo ſunt ſtatu, ut actione ſenſibilis ſpecies (§. 247.), adeoque motus ad cerebrum propagabilis non facile imprimi poſſit (§. 112.). Quare cum ſomnus ſua veluti ſponte ſequatur, ubi per aliquem temporis tractum vigilavimus, ut ex ſtatu vigilantis naſcatur, quemadmodum denuo nemini non obvium eſt per ea, quæ in ſe quotidie obſervat; fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis continuato per aliquem temporis tractum uſu reducuntur ad eum ſtatum, in quo motus ad cerebrum propagabilis eadem facilitate iisdem non amplius imprimi poteſt, quo ante imprimebatur.

Enimvero nemini non qnotidiana experientia exploratum eſt, ſomno per aliquod temporis ſpatium continuato nos iterum evigilare. Quamobrem cum ſomno durante nihil eorum quæ nobis præſentia ſunt, conſcii ſimus, ſeu ſenſibilia præſentia non percipiamus clare (§. 119. *Pſychol. empir.*); motus quoque fibrillis nerveis nullus imprimitur ad cerebrum propagandus (§. 111.), adeoque fibrillarum nervearum in organis ſenſoriis durante ſomno nullus uſus eſt; id quod de viſu in ſpecie per experientiam patet, quoniam clauſis oculis dormimus.

Digitized by Google

Enimvero dum evigilamus redit ſtatus priſtinus, quod a poſteriori liquet. Ergo fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis, ubi ineptæ factæ fuerint ad recipiendum motum a ſenſibili, qui ad cerebrum propagari poſſit, non uſu reducuntur ad eum ſtatum, in quo ipſis a ſenſibilibus motus ad cerebrum propagabilis imprimi poteſt.

Neceſſe eſt, ut inquiramus, cur in anima ſtatus perceptionum clararum & obſcurarum alternare debeat. Quamobrem cum nunc corpus ſit eorum, quæ ad animam ſpectant; nunc vero anima illorum, quæ corpori accidunt, interpres: principium eo fine præmittendum erat.

§. 253.

Somni finis ſeu neceſſitas.

Quoniam in ſomno ceſſat uſus organorum ſenſoriorum (§. 119. *Pſychol. empir.*), adeoque & fibrillarum nervearum in eadem nervum ſenſorium conſtituentibus (§. 111.); non uſu autem hæ ipſæ fibrillæ in eum ſtatum reſtituuntur, quo officio ſuo defungi poſſunt (§. 252.); *ſomno opus eſt ut fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis ad munia ſua obeunda ineptæ redditæ reficiantur, ſeu ad eadem denuo apta efficiantur.*

Patet hinc ſomni neceſſitas ejusque finis, quem Deus per naturam intendit; etſi hic totalis non ſit, cum non minus reficiantur fibrillæ nerveæ, ex quibus componuntur nervi motorii, quam illæ, ex quibus ſenſorii conſtant. Sed de altero fine hic ut agatur locus non eſt. Sunt fines ſomni præterea alii in Teleologia explicandi.

§. 254.

Cur clauſis oculis in lecto decumbendum.

Quia uſus oculi continuus eſt, quamdiu per diem vigilamus, etiam cum ſenſus ceteri vel prorſus feriantur, vel parum occupantur, quemadmodum nemo non novit, qui vel tantillum animum ad ſe advertit; in organis autem ſenſoriis fibrillæ nerveæ reficiuntur non uſu (§. 252.); *plurimum conducit ſi, dum noctu non dormimus, oculos claudimus.*

Suf-

Digitized by Google

Suffragatur experientia, ita ut etiam attentioribus de vulgo innotuerit, ſomno quodammodo æquiparandum eſſe, ſi clauſis oculis in lecto decumbimus, quando dormire non valemus.

§. 255.

Ex eadem ratione *conducit, ſi dormire non valentes actiones ſenſibilium ab organis ſenſoriis, quantum fieri poteſt, arceamus.* *Cur & a cæteris organis ſenſibilia arcenda.*

Hinc loca eligimus ab omni ſtrepitu remota, quem etiam eo, quo dormiendum, tempore metuere licebat. Curandum præterea, ne corpus calorem vel frigus ſentiat. Guſtus enim & olfactus per ſe feriantur, nullis ſenſibilibus præſentibus. Aſt moleſtum percipimus eum corporis ſtatum, ubi cauſæ intrinſecæ faciunt, ut quasdam corporis noſtri partes ſentiamus. Quodſi in lecto decumbentes ſenſus propemodum omnes prorſus feriantur, ut imaginationi tantummodo aliquæ partes relinquantur, quæ nimirum nec ipſa inquietatur; vigilias nobis non adeo obeſſe deprehendimus, quam ubi organa ſenſoria nimis fuerint occupata. Taceo nos quoque in ſomnum facilius incidere, ubi ſenſus obſtacula non objiciunt, nec difficultates faceſſit imaginatio.

§. 256.

In anima ſtatus perceptionum clararum & obſcurarum, ſeu totalium diſtinctarum & confuſarum alternare ſtatuem animæ debent. Etenim ſomno opus eſt, ut fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis ad munia ſua obeunda ineptæ redditæ reficiantur, ſeu ad eadem denuo aptæ efficiantur (§. 253.), conſequenter opus ut ſomnus & vigiliæ alternent. Enimvero quando vigilamus, anima eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 14.), totalium ſcilicet (§. 45. *Pſychol. empir.*), ſeu partialium clararum (§. 44. *Pſychol. empir.*): quando vero dormimus, eadem eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum, ſeu totalium confuſarum (§. 59.). Quamobrem cum ideæ ſenſuales ideis materialibus in cerebro coëxiſtant (§. 113.); in anima ſtatus perceptionum clararum *Alternatio nem.*

Digitized by Google

rarum & obſcurarum, ſeu totalium diſtinctarum & confuſarum alternare debent.

Apparet adeo neceſſitas, cur anima non ſemper in ſtatu perceptionum diſtinctarum eſſe poſſit: neque enim vi eſſentiæ ac naturæ ſuæ alius eſſe poteſt ſtatus animæ, quam qualem admittit ſtatus corporis (§. 66. 67.). Si quis hinc difficultates nectere velit adverſus ſtatum animæ a corpore ſeparatæ; eidem ſatisfaciemus inferius, ubi de immortalitate animæ acturi ſumus. Difficultates enim naſcuntur ex eo, quod anima vi eſſentiæ ſuæ in operationibus ſuis a corpore pendeat: quæ adeo premunt omnes, qui negare non audent, quæ experientiæ indubiæ fide nituntur.

§. 257.

Cur ſenſus ſint valde limitati.

Senſus omnes neceſſario valde limitati ſunt, ſeu pauco admodum objecta ſenſu ſimul clare ac diſtincte percipere licet. Etenim anima ſenſu non percipit objecta ſenſibilia, niſi quæ motum imprimunt in organo ſenſorio fibrillis nerveis ad cerebrum usque propagabilem (§. 111.), utque clara ſit perceptio, ſufficiens celeritatis gradus requiritur (§. 125.), & ut eadem diſtincta ſit, a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur (§. 127.). Enimvero non modo in tactu, guſtu & olfactu immediatus requiritur ſenſibilis atque organi contactus (§. 71. 72. 73. *Pſychol. empir.*), & viſibile lumen in oculum immittere (§. 69. *Pſychol. empir.*), ſonus vero in aurem illabi debet, ut conveniens unicuique organo ſenſibile percipiatur (§. 70. *Pſych. empir.*); verum etiam ipſa nervorum magnitudo (quemadmodum ex Anatomicis manifeſtum eſt) non fert, ut fibrillis diverſis nerveis motus ſatis celeres a diverſis ſenſibilibus ſimul imprimantur. Patet itaque pauca admodum objecta ſenſu ſimul clare ac diſtincte percipi poſſe, adeoque ſenſus omnes neceſſario valde limitatos eſſe.

Patet adeo quomodo ſenſus vi eſſentiæ, ac naturæ animæ neceſſario limitentur. Optici limitationem viſus clarius determi-

Digitized by Google

terminant, dum demonſtrant (§. 255. *Optic.*). Intuitus itaque ideæ univerſi admodum finitus eſt (§. 193.), neque ultra limites per conſtitutionem organorum ſenſoriorum poſitos protendi poteſt: quæ enim ab eſſentia pendent animæ, in ſe immutabilia ſunt (§. 300. *Ontol.*).

§. 258.

Facultas imaginandi admodum limitata eſt, hoc eſt, *phantasmata nonniſi numero pauca ſimul produci poſſunt.* Phantasmatis enim ideæ materiales in cerebro reſpondent (§. 206.). Quare cum ideæ materiales conſiſtant in motu quodam in cerebro excitato (§. 112.), qualis nempe in cerebro ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium oritur (§. 205.); nonniſi certa quædam cerebri pars ideis ſimul productis deſtinari poteſt, & quemadmodum idea ſenſualis diſtincta non eſt, niſi quando a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur (§. 127.), adeoque motus una ad cerebrum propagati (§. 111.) diverſas cerebri partes occupant; ita quoque phantasmatis diverſis ſimul productis reſpondentes ideæ materiales diverſas cerebri partes occupare debent, ut illa ſint diſtincta. Fieri adeo minime poteſt, ut multa phantasmata ſimul producantur, adeoque facultas imaginandi admodum limitata eſt (§. 93. *Pſychol. empir.*). *Cur facultas imaginandi admodum limitata.*

Dum ſomniamus, res quas percipimus, imaginamur (§. 122. *Pſychol. empir.*). Conſtat vero, nos per ſomnium objecta, quæ percipimus, nobis videre videri, neque plura ſimul diſtincte percipere, quam quæ ſi actu præſentia eſſent uno obtutu comprehenderemus. Experientia itaque non modo propoſitionis præſentis veritatem confirmat; verum etiam limitationis modum definit, ſcilicet *quod eodem modo limitetur facultas imaginandi, quo limitatur facultas ſentiendi, neque* adeo *phantaſmatum ſimultaneorum majorem eſſe numerum quam ſenſibilium, quæ uno obtutu comprehendere valemus.* Atque hinc eſt, quod cum in ſomnio ceſſet diſcrimen claritatis inter phan-

tentans & ideas ſenſuales introducere (§. 96. 102. *Pſych. empir.*) quo ifta ab his diſtinguantur, dum vigilamus (§. 370. *Pſychol. empir.*), nihil prorſus ſit in phantaſmatum tenui, quæ ſunt ob ædes aliquas ſenſuali tenuis in ſenſus diſtinguere poſſis. Unde exemplum ſolet, quemadmodum & ipſi non uno vitio experti ſumus, ut in ipſo ſomnio non ſatis formidine judicemus.

§. 259.

Campus perceptionum quid dicatur.

Campus perceptionum dico multitudinem perceptorum ſimultaneorum.

In Optica *Campum viſionis* appellare ſolemus amplitudinem ſpatii, quod uno obtutu oculi percipiunt. Et ea ſe magis intelligenda ſunt, quæ noſtri dixit (nat. §. 297.) de ejus magnitudine ab Optica definita annotavimus. Significetur jam diverſa generalior, an ad eorum quoque ſenſus; non eſt imaginationem quoque transferri poſſit.

§. 260.

Quodnam in re determinando obſervandum.

Quoniam multitudo eorum, quæ ſenſu aliquo ſimul percipi poſſunt, determinari nequit, nili etiam ratio habeatur diſtantiæ, e qua objectum ſenſibile in organum aliquod adhuc agere poteſt: *ex campo perceptionum determinando ratio quoque habenda eſt diſtantiæ, e qua organum ſenſorium a ſenſibili aliquo adhuc affici poteſt.*

In ſi cumpum viſivum determinare voluerit, non modo definiendum, quonam diverſos diverſorum corporum ſonorum ſimul ſenſus percipias a ſe invicem diſcernere poſſis; verum etiam eſt quantum diſtantiam ſonorum exciterorum maximum adhuc clare percipere valeas.

§. 261.

Differentia quæ inter ſenſus diverſi campos intercedit.

Quoniam conjectum immediatum ſenſibilis atque organi requiriti gultus atque tactus (§. 72. & 73. *Pſychol. empir.*); *in determinando campo ſenſus atque tactus tanquam habitur multitudinis ſenſibilium.*

Numirum non repugnat, præſertim quoad tactum, quæ per

Digitized by Google

per totum corpus diffusum esse constat, ut plura objecta simul in organum sensorium agant citra confusionem; repugnat tamen ut in distans agant, propterea quod actio eorundem immediata est, cetera vero sensibilia mediante quodam corpore alio in organum agunt, veluti visibilia mediante lumine, audibilia sive sonora mediante aëre odorifera mediantibus effluviis odoriferis.

§. 262.

Campus perceptionum immediatarum.

Perceptionum immediatarum campus determinatus est & intra arctos admodum limites continetur. Quæ enim sensu percipimus (§. 195.) & phantasmata perceptiones immediatæ sunt (§. 207.), quatenus scilicet clare (§. 196.) atque distincte percipiuntur tam sensibilia, quam imaginabilia (§. 197.), consequenter cum non aliæ in anima dentur perceptiones, quam ideæ sensuales atque phantasmata, cum illæ sint repræsentationes rerum præsentium (§. 65. 59. *Psychol. empir.*), hæ autem absentium (§. 92. *Psychol. empir.*), omnes perceptiones immediatæ aut ideæ sensuales claræ atque distinctæ, aut phantasmata clara atque distincta sunt. Enimvero pauca admodum sensibilia clare ac distincte sensu simul percipiuntur (§. 257.) ac nonnisi pauca phantasmata simul produci possunt (§. 258.). Campus igitur perceptionum immediatarum determinatus isque valde exiguus est, seu intra arctos admodum limites continetur (§. 259.).

Quam arcti sint campi hujus limites non rectius comprehendere licet, quam ubi non modo totum spatium, quod integrum universum occupat, tibi repræsentaveris; verum etiam una cogitaveris materiæ diversitatem in spatio nobis imperceptibili atque varietatem motuum in isto spatiolo temusculo quantumcunque exiguo dato. Sed de his demum in Teleologia plura dicendi erit locus & quædam jam diximus in Dissertatione de Notione intellectus divini per opera naturæ illustrata quam *Thümmigius* Meletematis suis subjunxit.

Digitized by Google

§. 263.

In campo visionis externali pugile.

Anima campum perceptionum immediatarum ultra fas terminis producere nequit, sin eam naturam effingere non possit. Ponamus enim, si fieri potest, campum perceptionum immediatarum ab anima ultra arctos, quos habet, terminos produci. Quoniam perceptiones mediatae vel finitas sint, vel phantasmata (§. 195. 207.); anima plures perceptiones simul prodirendi facultatem acquirere valet, quam quas vulgo una producere potest (§. 259.). Effecere itaque poterit, ut plura objecta simul diversis fibrillis nerveis motum imprimant, quam quæ vulgo imprimere solent (§. 127.), veluti ut campo visionis ultra ambitum angulo recti extendatur. Campus phantasmatis exhibentur campum visibilium (*cor.* §. 258.); si plura uno obtutu comprehendere nobis videremur, quam, si cæcavera videmus, intra ambitum angulo recti comprehendi possint (§. 259. *Quæst.*). Quoniam utrumque absurdum efficere potest, utpote contradictionem obtinentem (§. 8. *Quæst.*): anima campum perceptionum immediatarum ultra terminos, quibus continetur, producere nequit.

Idem offendatur directe hoc modo. Pares ex demonstratione propositionis præcedentis campum perceptionum mediatarum ideo arctos admodum habere limites, quod ampliores non admittat feminedi atque imaginandi facultas (§. 261.). Reinvento finitum limites pendere a confinitorum organorum (§. 257.) confequenter ab eo, quod vis reproductiva anima pendeat a mutationibus, quæ in organo contingunt (§. 62.), atque adeo minore effentialitatem (§. 66.) & hinc in fe immutabiles (§. 300. *Quæst.*). Anima igitur eas producere nequit, quas campus phantasmatum reclam amplitudine gaudet, quas campus idearum finibilium (*cor.* §. 258.). Consequitur eum hic ultra arctos, quos natura ipfi conftituit terminos, ani-

Digitized by Google

mæ virtute produci minime poſſit *per demonſtrata ;* nec anima campum phantasmatum ampliare valet.

Utile eſt noſſe, quænam vi animæ augeri vel minui poſſint, quænam vero intra eos terminos relinquenda ſunt, quos natura conſtituit, ne temere acquirere conemur, quæ acquiri a nobis nequeunt, nec negligamus, quæ adipiſci licebat. Ceterum ſi quis dubiter, num in demonſtratione indirecta propoſitionis præſentis recte aſſumſerimus, contradictorium eſſe aſſerere, quod anima efficere poſſit, ut plura objecta ſimul motum diverſis fibrillis nerveis imprimere poſſint, quam quæ imprimere ſolent, & ut plura nobis uno obtutu comprehendere videamur, quam quæ intra ambitum anguli recti continentur; eidem dubium levi attentione eximi poteſt. Qui enim ſumit omnia objecta, quæ ſimul diverſis fibrillis nerveis in eodem organo motum imprimere ſolent; is negare tenetur, plura motum iisdem fibrillis imprimere poſſe, niſi motus a diverſis objectis iisdem fibrillis imprimi debet: id quod contra hypotheſin eſt, neque adeo hic admittendum. Quamobrem ubi affirmaveris, plura objecta diverſis fibrillis nerveis motum imprimere, quam quæ iisdem motum imprimere ſolent; utique affirmas, quod ante negaveras, atque adeo manifeſta contradictio eſt (§. 30. *Ontol.*). Nec abſimili modo manifeſta eſt contradictio in caſu altero.

§. 264.

Finitudo anime.

Anima eſt ſubſtantia finita. Anima enim integram ideam univerſi ſeu mundi adſpectabilis, quæ continuo in eadem exiſtit & easdem prorſus mutationes cum ipſo mundo adſpectabili ſubit (§. 192.), ſimul intueri nequit (§. 194.); ſed ſive ſtatum præſentem ſpectes (§. 182.), ſenſus neceſſario valde limitati ſunt (§. 257.); ſive ſtatus præteritos conſideres (§. 181.), facultas imaginandi pariter admodum limitata eſt (§. 258.). Quamobrem cum anima campum perceptionum immediatarum, hoc eſt, ſenſationum (§. 204.) & phantasmatum (§. 207.), ultra ſuos terminos producere non poſſit (§. 263.), nullo modo

efficere valet, ut, vel plura objecta immediate percipiat, quam quæ percipit, vel ut una percipiat, quæ facultate percipit, ut ut omnes univerſi ſtatus in idea univerſi ſimul involvantur (§. 182. 184. 185.). Quoniam itaque minime cuiuis ſimul unit nequeunt, quæ eidem actu inelſe poſſunt, eius reale ſtatum eſt (§. 837. Ontol.). Conſtat vero eiuſdem eſſe ſubſtantiam (§. 49.). Eſt igitur ſubſtantia finita.

Quoniam ſi haec ſententia ex campo perſpicuorum aſſimabitur, cuius limites quod ſingulos ſenſus ipſemque imaginatio ſi deridiuerit per ſegnes ſenſionum atque phantaſmatum ſtatus ſuos, cum minus neceſſum humam legem violare poſſit. Dixi poteſt omnis finis, quorum limitibus, quo ſenſu a Morbeli magnitudine finitum eſſentiam (§. 726. Ontol.) id hic demonſtrandum temporare eſſem finitudinem reales, ut mutuiorum limitum neceſſitate involvit (§. 834. Ontol.). Quoniam enim percipiones ipſius, hoc eſt, ideæ ſenſum atque phantaſmatum, continuo variant, alia aliaque inveniam in ordinibus, quemadmodum unusquisque in ſe obſervat, varias percipiunt diverſo animæ ſtatus conſtituunt (§. 729. Ontol.).

§. 265.

Finitudo mum animæ eſſentialis.

Finitudo animæ eſſentialis eſt, ſeu ad eſſentiam ipſius pertinet.

Eſſentia enim animæ conſiſtit in ea repræſentatione rerum in corporis organici in univerſo materialibus & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 66.). Limitatæque in numero eſſentialium animæ ſunt (§. 143. Ontol.). Vi igitur horum limitum anima facultive percipit, quæ pro diverſo corporis ſui in organum ſenſorium aquæ, nec alius quam fert actio ſenſibilis in organum (§. 62.), atque adeo ad eſſentiam ipſius pertinet, ut non omnia infinita ſimul, quæ eidem actu inelſe poſſunt. Finitudo igitur realis eſt eſſentiam animæ pertinet (§. 837. Ontol.), ſeu animæ eſſentialis eſt.

Nempe finitudo realis animæ conſiſtit in impoſſibilitate e-

Digitized by Google

mnes perceptiones ſimul habendi, quæ in tota ſerie, quæ per omnem vitam in eadem locum habent, continentur. Hactenus enim non reſpicimus, niſi quæ ad ſtatum hujus vitæ pertinent : alias ſeries iſta ulterius producenda erat. Ideo anima finita eſt & limites recipit, quia perceptionum immediatarum ſeries ſucceſſiva eſt, & mediatæ diverſis involutionum gradibus in immediatis continentur (§. 198.): quæ probe notari velim. Proderit enim plurimum hæc probe perpendiſſe in Theologia naturali, ut differentiam inter Deum & animam noſtram clarius percipere & quantum fert intellectus finiti ratio intelligibili modo explicare valeamus. Pſychologia enim rationalis non ſterilis eſt; ſed in uſum Theologiæ naturalis addiſcitur, non ut ex propoſitionibus pſychologicis demonſtres, quænam Deo conveniant attributa (in hunc enim uſum trahemus principia cosmologica), neque ut attributorum divinorum notiones quasdam conſequamur (huc enim facient principia Pſychologiæ empiricæ); ſed ut attributorum divinorum præſtantiam intimius perſpiciamus (id enim eſt Pſychologiæ rationalis, nec aliunde exſpectari poteſt).

§. 266.

Principium reductionis ad abſurdum.

Quoniam eſſentiæ rerum immutabiles ſunt (§. 300. *Ont.*), *fieri non poteſt, ut finitudo animæ mutetur* (§. 265.), conſequenter nec *fieri poteſt*, ut quæ finitudini repugnant, conſequenter *quæ enti infinito propria ſunt, eidem unquam conveniant:* id quod etiam ex incommunicabilitate attributorum ſequitur (§. 45.).

Habemus hic principium reductionis ad abſurdum, quo in Moralibus & Theologia naturali uti licet. Etenim ſi quid animæ competere ſumas, ac inde legitima ratiociniorum concatenatione deducitur, animam non poſſe eſſe finitam, ſeu eſſe infinitam, hoc ipſo patet impoſſibile eſſe ut animæ conveniat quod eidem convenire ſumebatur. Patet adeo reducere aliquid ad infinitudinem animæ idem eſſe ac ad abſurdum quid reducere.

§. 267.

Digitized by

§. 267.

An visu armato campus visionis fiat amplior.

Si visu armato percipimus, quæ nudo percipere non poteramus, aut armato distincte percipimus, quæ nudo nonnisi confuse percipiuntur; campus visionis ultra suos terminos non producitur. Visus armatur vel telescopio, vel microscopio. Ponamus nos per telescopium respicere Jovem & oculo armato videre Satellites, quos nudo videre non licet. Cum nihil videatur sine lumine (§. 24. *Opt.*); radii luminis a Satellitibus per telescopium ad oculum deferuntur. Quodsi cogitemus, eadem manente oculi directione removeri telescopium; cum nulla adsit ratio, cur via luminis a Satellitibus propagati immutari debeat, radii adhuc ab iisdem ad oculum pertingere, immo eandem retinæ partem ferire debent (§. 70. *Ontol.*). Quoniam tamen nudo oculo videri nequeunt, cum videantur per telescopium; ratio alia non subest, quam quod radii in nudum illapsi punctum quoddam individuum occupent, in armato autem per ampliorem retinæ partem diffundantur (§. 71. *Opt.*). Enimvero quod objecti alicujus imago majorem retinæ partem occupet, hoc ipso non efficitur, ut retina plures objectorum sensibilium imagines capere possit, quam ubi in puncto individuo consistit, consequenter ut oculo armato plura objecta simul percipiamus quam nudo. Campus igitur visionis non ampliatur, ubi per telescopium videmus objecta, quæ nudo oculo inconspicua sunt (§. 259.).

Quodsi ponamus interdiu per telescopium videri stellam aliquam fixam, quam lumen diurnum visui subducit, etsi noctu satis conspicuam. Patet, ut ante, non minus radios luminis ad oculum nudum, quam ad armatum propagari. Enimvero in oculum nudum cum etiam incidat eadem via lux diurna; lumen stellæ & lux diurna in easdem fibrillas nerveas una agunt, adeoque cum hæc illo multo major sit, quod nemo non agnoscit, idea lucis diurnæ prævalet (§. 140.). Quod igi-

Digitized by Google

igitur per teleſcopium videatur ſtella, quæ oculo nudo videri nequit; non alia eſt ratio, quam quod per iſtud lux diurna arcetur, ut una cum lumine ſtellæ in eundem deferri non poſſit. Enimvero hac ſeparatione luminum remoto teleſcopio confundendorum non obtinetur, ut uno obtutu plura objecta capere poſſis, quam quæ nudo oculo comprehenduntur. Campus igitur viſionis nec in hoc caſu dilatatur (§. 259.).

Quamobrem cum viſibilia, quæ nudo oculo videri nequeunt, per teleſcopia videantur, vel quod nimis exigua aucta magnitudine exhibeantur, vel quod lumen debile a fortiori ſeparetur; in neutro autem caſu amplietur campus viſionis per teleſcopium *per demonſtrata;* evidens eſt, campum viſionis ultra ſuos terminos non produci, ubi oculus teleſcopio armatus videt, quæ nudus aſſequi nequit. *Quod erat primum.*

Ponamus jam porro nos per teleſcopium maculas lunares diſtincte percipere, quæ nudo nonniſi confuſe percipimus. Quoniam id inde eſſe experimur, quod per teleſcopium majores appareant, quam nudo oculo videntur; non alia ratio eſt, quam quod per teleſcopium major delineetur in retina imago, quam ubi radii in nudum oculum incidunt (§. 66. *Optic.*). Enimvero quod imago in retina majus ſpatium occupet, hoc ipſo minime obtinetur, ut plurium obiectorum imaginibus in retina ſit locus, conſequenter ut plura viſu ſimul percipere valeamus, quam alias nudo oculo percipere licet. Campus igitur viſionis ultra ſuos terminos non producitur, ſi armato viſu diſtincte percipimus, quæ nudo confuſe percipere ſolemus. *Quod erat ſecundum.*

Ponamus jam porro nos per microſcopium videre animalculum nudo oculo inconſpicuum, qualia ſunt animalcula in ſpermate animali natantia. Quoniam microſcopia augent magnitudinem objectorum; eodem prorſus modo, quo ante, patet, rationem differentiæ viſus armati atque nudi non aliam eſſe,

quam quod per microſcopium viſi imago datam retinæ partem occupet, quæ in oculo nudo in puncto individuo conſiſtebat. Unde porro ut ante colligitur, hoc ipſo campum viſionis ultra terminos viſus nudi minime produci, ſi per microſcopium videntur, quæ nudo oculo videri nequeunt. *Quod erat tertium.*

Ponamus denique per microſcopium videri aliquid diſtincte, quod ante videbatur confuſe nudo oculo. Quoniam eodem modo, quo ante in caſu teleſcopii ſimili conſtat, imaginem majorem retinæ partem occupare, ubi objectum oculo armato, quam ubi nudo conſpicitur; eodem quoque modo inde colligitur, per microſcopia non augeri campum viſionis, ubi per ea diſtincte videmus, quæ nudo oculo confuſe videntur. *Quod erat quartum.*

Propoſitionem præſentem non alio fine anterioribus adjecimus, quam ut occurratur objectioni contra impoſſibilitatem campi perceptionum, quam non ſatis cauti afferre poſſunt, tum ne ſibi (quod vulgo fieri aſſolet) videantur acutiores aliis habetudinis ſuæ nondum gnari, tum (quod palmarium eſt), ne deſint in philoſophia noſtra exempla modi refutandi directi, quo, dum docere videmur, aliorum objectionibus occurrimus & errores redarguimus (§. 1036. *Log.*). Ceterum ipſa experientia docet, teleſcopia & microſcopia campum viſionis intra terminos arctiores conſtringere, tantum abeſt ut ultra conſuetos extendant: cujus etiam rationes ex Opticis ſunt manifeſtæ. Et quamvis in campo perceptionum determinando etiam habenda ratio ſit diſtantiæ, ad quam v. gr. viſus extenditur (§. 260.); teleſcopia tamen campum viſionis non extendunt, quoniam haud quaquam efficiunt, ut viſus longius exporrigatur, ſed tantummodo ut diſtincte aſſequatur, quæ ſine hac armatura vel confuſe, vel prorſus obſcure percipit. Neque enim teleſcopium radios a viſibili in oculum allicit, a quo eodem remoto nulli ad eundem pertingerent, ſed tantummodo hoc præſtat, ut radii in plures fibrillas nerveas agant, quæ alias vix in unam agunt, aut ut ſoli in quas

Digitized by Google

dam fibrillas agere poſſint, qui alias cum radiis ab aliis objectis propagatis ſimul in easdem agunt.

§. 268.

Senſus quando acuantur.

Senſus acui dicitur, ſi efficitur, ut clare aut diſtincte percipiat, quæ antea obſcure vel confuſe percipiebat.

De viſu vulgata locutio eſt; ſed nil obſtat, ut ad ceteros quoque ſenſus applicetur, etſi non adeo obvium ſit, quod perinde ac viſus perfici poſſint.

§. 269.

Differentia acuminis intrinſeci & accidentalis.

Eſt vero *acumen ſenſus* vel intrinſecum, vel accidentale. *Intrinſecum* eſt, ubi a cauſa interna pendet, ut clare ac diſtincte percipiatur, quod naturali conſtitutione organi nonniſi obſcure vel confuſe percipiebatur. *Accidentale* vero eſt, quod a cauſa quadam externa pendet.

Diſcrimen hoc non fingi præter neceſſitatem, ex mox dicendis conſtabit.

§. 270.

Viſus per microſcopia & teleſcopia acuitur.

Quoniam experientia conſtat, per teleſcopia atque microſcopia videri, quæ viſui ſeſe ſubducunt nudo, & per illa diſtincte apparere, quæ nudus oculus nonniſi confuſe cernebat; ideo patet, *teleſcopiis ac microſcopiis acui viſum* (§. 268.). Quoniam vero ratio cur hoc oculo accedat, a teleſcopio vel microſcopio, adeoque a cauſa quadam externa (§. 881. *Ontol.*) petenda; *acumen viſus, quod per teleſcopia & microſcopia habet, non niſi accidentale eſt* (§. 269.).

Si quis dicat, per teleſcopia & microſcopia non proprie loquendo acui viſum, ſed juvari adminiculis ut acutiori æquipolleat; non dicit quæ a veritate aliena ſunt & quæ a definitionibus noſtris abhorrent. Sed cum ad formandas notiones univerſales fictionibus uti liceat; ecquis jure reprehendet, ut entia præter neceſſitatem non multiplicaturi ſalva rei veritate ad idem genus reducamus, quæ ſibi invicem æquipollent.

Digitized by Google

§. 271.

Visus presbytarum & myopum quomodo acuatur.

Similiter cum conſtet presbytas, hoc eſt, eos, qui remota diſtincte, vicina confuſe vident, per perſpicilla diſtincte videre vicina, & contra myopes, hoc eſt, eos, qui remota confuſe, vicina diſtincte vident, per vitra concava diſtincte ſpectare remota; *viſus presbytarum perſpicillis convexis; myopum perſpicillis concavis acuitur* (§. 268.). Patet vero ut ante (§. 270.), *acumen hoc non eſſe niſi accidentale.*

In vulgus hoc notum eſt, ut ſuperfluum videri poſſit talia annotari. Ratio, cur acutius videat presbyta per perſpicilla convexa, quam nudo oculo, & myops per perſpicilla concava diſtinguat, quæ nudo agnoſcere nequit, ex Opticis petenda (§. 398. & ſeqq. Optic.),

§. 272.

Specula concava viſum acuunt.

Similiter cum ſpecula concava augeant magnitudinem objectorum non procul ab eorum ſuperficie diſtantium, atque hoc ipſo efficiatur ut videamus, quæ oculo nudo diſtingui a nobis minime poterant; *ſpeculis quoque concavis viſum acui claret* (§. 268.). Patet vero denuo ut ante (§. 270.), *acumen hoc non eſſe niſi accidentale.*

§. 273.

Auditus quomodo acuatur.

Et quoniam per tubos ſtentoreophonicos obtinetur, ut ſonus percipiatur, qui alias propter diſtantiam nimiam percipi nequit; immo idem evenit, ſi orificium tubi anguſtius auri applicetur, ac hoc inprimis in caſu ſonus diſtincte percipitur, qui alias non ſatis diſtincte percipi poteſt; *tubo ſtentoreophonico acui auditum palam eſt.* (§. 268.).

Cur id fiat, ſuo loco oſtendemus, quando philoſophiam experimentalem traditurі ſumus. Immo rationem jam ſatis aperte indicavimus in Philoſophia experimentali, quam patrio ſermone conſcripſimus, ubi phænomena tubi ſtentoreophonici ad cauſas manifeſtas revocamus.

§. 247.

Digitized by Google

§. 274.

Quale ſit illud acumen.

Acumen, quod auditui eſt tubi ſtentoreophonici uſu, accidentale eſt. Ratio enim hujus acuminis non ineſt ipſi auditus organo, ſed potius tubo ſtentoreophonico, adeoque a cauſa externa pendet (§. 851. 881. *Ontol.*). Eſt igitur accidentale (§. 269.).

Hinc & vulgo dicitur auditum juvari tubo ſtentoreophonico. Sed tenenda hic ſunt, quæ jam in anterioribus (*not.* §. 270.) monuimus.

§. 275.

Acumen viſus intrinſecum microſcopiorum uſu acquiſitum.

Quoniam conſtat, ubi microſcopiis objecta fuerimus contemplati, nos poſthac nudo oculo diſtinguere, quæ antea non cernebamus; hic vero ratio viſionis diſtinctæ in ſequentibus non amplius a microſcopio, ſed & a facultate per microſcopia contracta pendet, quod per ſe manifeſtum eſt; *microſcopiorum uſu acumen viſus intrinſecum acquiri poteſt* (§. 269.).

Non ſumimus hic, niſi quod propria experientia convicti jam annotavimus alibi, cum in philoſophia experimentali patrio ſermone conſcripta de obſervationibus microſcopipis aggeremus.

§. 276.

Acumen ſenſuum intrinſecum exercitio comparandum.

Similiter experientia conſtat, ubi quis in diſtincte percipiendis viſibilibus, immo etiam aliis ſenſibilibus (§. 682. *Log.*) diu multumque fuerit verſatus; eum poſtea diſtincte percipere poſſe, quæ antea nonniſi confuſe percipiebat, immo viſu diſcernere, quæ alias eundem effugiebant. Patet adeo, *ſi quis diu multumque in diſtincte contemplandis ſenſibilibus verſetur, his ipſis exercitiis acui viſum, immo ſenſus quoque alios.* Quoniam vero in hoc caſu ratio acuminis a cauſa interna pendet (§. 851. 881. *Ontol.*); *acumen exercitiis diſtinctarum contemplationum acquiſitum intrinſecum eſt.*

Digitized by Google

Atque hoc acumen unusquisque sibi acquirere debet, cum pendeat a perfectione intellectus, cui perficiendo pro virili ipsa lege naturali obligamur. Et hinc elucescit usus doctrinæ psychologicæ de perfectionibus animæ acquisitu possibilibus, ut talia sperni non debeant, etsi in vulgus nota, quemadmodum *Euclides* non contemsit notiones communes, cum iisdem ad demonstrationum inconcussa fundamenta jacienda haberet opus. Quæ vero hic a posteriori sumimus, haud difficulter a priori probari poterant. Qui enim diu in distincte contemplandis sensibilibus versatur, is successive attentionem suam ad ea, quæ ipsis insunt, transfert (§. 682. *Log.*), adeoque habitum id faciendi acquirit (§. 430. *Psychol. empir.*). Quamobrem contingit, ut in objectis observemus, quæ aliorum obtutum effugiunt (§. 237. *Psychol. empir.*).

§. 277.

Recognitionis modus duplex.

Confusa ideæ reproductæ recognitio est apperceptio ideæ reproductæ ut bis in diversis perceptionum seriebus existentis. At *distincta ideæ reproductæ recognitio* est judicium de eo, quod ideam aliquam jam antea habuerimus.

Ut discrimen hoc clarius percipiatur, relegenda sunt, tum quæ ad stabiliendam recognitionis illius rationem (§. 174. *Psychol. empir.*), tum quæ ad explicandum actum judicii affirmativi in medium adduximus (§. 343. *Psychol. empir.*). Neque omittenda est relectio eorum, quæ de secunda mentis operatione in cognitione symbolica ostendimus (§. 350. *Psychol. empir.*). Atque hisce relectis una patebit, discrimen istud a nobis non gratis fingi; sed in reipsa fundamentum habere.

§. 278.

Memoriæ quot species.

Quoniam memoria in facultate ideas reproductas, consequenter & res per eas repræsentatas, recognoscendi consistit (§. 175. *Psychol. empir.*); recognitio autem duplex est, altera quidem confusa, altera distincta (§. 277.): *duæ dantur memoriæ species, quarum altera est facultas res confuse recognoscendi*

Digitized by Google

ſcendi; altera vero facultas res diſtincte recognoſcendi (*§. 712. Log.*).

Inveniuntur nimirum duæ memoriæ ſpecies eo prorſus modo, quem *loc cit. Log.* præſcripſimus. Utrique enim memoriæ ſpeciei commune eſt, quod ſit facultas ideas reproductas recognoſcendi. Quamobrem cum modus recognitionis duplex eſſe poſſit (*§. 277.*); ubi is tanquam ulterior determinatio notioni anteriori ſuperaccedit, notio generis in notionem ſpeciei abit, utpote differentia ſpecifica notioni generis ſuperaddita (*§. 241. Ontol.*). Facit adeo præſens exemplum ad illuſtrandam praxin Logicæ de ſpeciebus ex dato genere inveniendis (*§. 712. Log.*). Non piget talia annotare, tum ut lectorem ad praxin Logicæ excitemus, tum ut dilucidius conſtet uſus regularum logicarum a nobis traditarum ipſaque praxi confirmetur uberius.

§. 279.

Memoria ſenſitiva, eſt facultas ideas reproductas & res per eas repræſentatas confuſe recognoſcendi. *Intellectualis memoria* eſt facultas ideas reproductas diſtincte recognoſcendi. Memoria ſenſitiva dici etiam poteſt *animalis*. *Memoriæ diviſio.*

Senſitivam appello, quæ a ſenſu ortum trahit; quemadmodum intellectualem, quæ ab intellectu pendet. Illa vero ideo animalis dici poterat, quia homini cum animantibus brutis communis, prout ex infra dicendis elucefcet.

§. 280.

Quoniam memoria ſenſitiva in confuſa idearum reproductarum recognitione conſiſtit (*§. 279.*), confuſe autem ideas reproductas recognoſcimus, dum nobis conſcii ſumus ideam reproductam in alia perceptionum ſerie contineri quam ante producta continebatur (*§. 277.*); *memoria animalis ſeu ſenſitiva in apperceptione ejusdem ideæ tanquam in diverſis perceptionum ſeriebus contentæ conſiſtit.* *Memoria ſenſitiva in quo conſiſtat.*

Nimi-

Digitized by Google

Nimirum eadem idea his producitur, seu *visualis* & imaginationis simul, seu vi imaginationis solius, sed cum ideis facis. Vidco scilicet personam in horto & in museum venire: alio vidco facis. Sensu deberur idea scilicet in horto; imaginatione vero idea scilicet in facie. Illae ideae horti ideis eft; hujusvero idea facie. Sociae funt ideae objectorum eiorum in horto & facie simul praegressorum. Quarum ideae utriusque orbitis & diametro, quae utriusque facie funt, nobis conflat summa, absoque omnes simul apprecipiuntur (§. 87. *Psychol. empir.*), memoria nobis tribuitur. Vi imaginationis phantasma producimus rei facie nunquam praecepta. Alia vice verba cum alio miscentibus reproducunt ideas eapdem phantasmatis, cujus nobis conflat summa cum omnes praecipitandus, quatenus simul habitantur. Ad phantasma illud mentis imaginatio idem quoque facie cum ideis refert, quae tunc nobis erant, cum primum ideas fermonemus. Habuimus ideas ideas phantasmatis his praebitum, fed non diverfis ideis facie, vi imaginationis solius. Quarenus igitur utriusque eum ideis facie nobis conflat fumma; memoria fenfitiva nobis tribuitur.

§. 281.

Memoria intellectualis in quo conflet.

Similiter quoniam memoria intellectualis in diftinctis ideis rum reproducibilium praecipitandis conflat (§. 279.). diftinctae autem ideae reproducibiles cognoscimus, dum judicamus, nos ideas illas inter habuiffe (§. 277.); *memoria intellectualis conflitit in judicio, quod eandem rem, iam ante habuimus.*

In memoria intellectualis nobis tribuitur, quatenus urbem prouorum in horto videnus judicamus, nos urbem prouorum alias in fila vidiffe, vel quatenus personam nos phantasmata, quod femonem cum illa miscentibus in memoriam venit, illa fuiffe. Non opus eft, ut ideis reproducibilis tempore numero eadem, fed eam quoque fpecie vel genere tantum effe poffe nemo non norit & ex iis patet eft, quae de imaginatione in Psychologia empirica demonftrata funt (§. 103.).

Digitized by Google

§. 282.

Dependentia memoriæ intellectualis a ſenſitiva.

Memoria intellectualis ſupponit ſenſitivam, ſeu actus ſenſitivæ præcedere debet actum intellectualis. Actus enim intellectualis eſt judicium de idea jam reproducta, quod eam alias jam habuerimus (§. 281.). Enimvero dum ita judicamus, ideam reproductam recognoſcimus (§. 173. *Pſychol. empir.*), adeoque opus eſt, ut nobis conſcii ſimus ideæ nunc reproductæ tanquam in alia perceptionum ſerie contentæ, quam continebatur, cum objectum alias perciperetur (§. 174. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut eandem ideam in diverſis perceptionum ſeriebus appercipiamus (§. 25. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum hæc apperceptio ſit actus memoriæ ſenſitivæ (§. 280.); actus memoriæ ſenſitivæ præcedere debet actum memoriæ intellectualis.

Manifeſta eſt dependentia memoriæ intellectualis a ſenſitiva, ſi vel ad notiones ejus confuſo obtutu reſpicias, ut adeo eam absque demonſtratione facile admittant terminorum tantummodo gnari. Utile tamen eſt eandem cognitam atque perſpectam habere, ut conſter multorum ratio, quæ de memoria obſervantur, quæque ad eam pertinent, poteſtati noſtræ magis ſubjiciantur.

§. 283.

Quomodo actus memoriæ intellectualis ſequatur ex ſenſitiva.

Si actus memoriæ intellectualis ex actu ſenſitivæ ſequi debet, neceſſe eſt ut in ideam eandem, quæ nobis bis objicitur, & diverſas ideas ſocias eidem junctas attentionem noſtram dirigamus easque una cum illa inter ſe conferamus. Etenim ſi actus memoriæ ſenſitivæ in nobis datur, nobis repræſentamus v. gr. arborem proceram in horto beneficio viſus & arborem proceram aliam in ſilva, et utriusque ſimul una cum horto atque ſilva nobis conſcii ſumus (§. 280.). Quodſi jam ex eo porro ſequi debet actus memoriæ intellectualis; neceſſe eſt ut judicemus, nos iſtiusmodi arborem proceram jam vidiſſe alibi in ſilva

Digitized by Google

(§. 281.). Neceſſe igitur eſt, ut arborem unam tanquam ab horto diverſam, in eodem tamen exiſtentem, & alteram tanquam a ſilva diverſam, in eadem tamen exiſtentem conſideremus (§. 343. *Pſychol. empir.*), conſequenter attentionem noſtram tam in utramque arborem, quam in exiſtentiam unius in horto, alterius in ſilva dirigamus (§. 237. *Pſychol. empir.*), atque arborem in horto conſpectam cum ea, quæ in ſilva repræſentatur, referamus, hoc eſt, in genere ut in ideam eandem, quæ menti noſtræ bis objicitur, & diverſas ideas ſocias in utroque caſu eidem junctas attentionem noſtram dirigamus easque cum idea eadem inter ipſos contenta inter ſe conferamus.

Quod hic ex notione judicii affirmativi deducimus, unusquisque in ſe experiri poteſt, modo eum ſibi acquiſiverit attentionis gradum, qui ad talia obſervanda requiritur. Difficile enim eſt judicium in cognitione intuitiva (*not.* §. 345. *Pſych. emp.*), nec minus difficulter obſervatur quam formatur, niſi cognitione ſymbolica juveris (§. 351. *Pſychol. empir.*): quo tamen in caſu opus eſt ut tacita quaſi loquela attentionem dirigas in ea, quæ obſervari debent.

§. 284.

Quando actus memoriæ intellectualis ex ſenſitiva non ſequatur.

Quodſi ergo ratio attentionis deficit, ex actu memoriæ ſenſitivæ non ſequitur actus memoriæ intellectualis. Quoniam enim nihil eſt ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70. *Ontol.*); nec ſine ea ex memoriæ ſenſitivæ actu memoriæ intellectualis actus ſequi poteſt. Quamobrem cum ratio ſufficiens, cur ex actu memoriæ ſenſitivæ ſequatur actus memoriæ intellectualis, non ſit niſi attentio ad eandem ideam tanquam in diverſis perceptionum ſeriebus contentam ac inde reſultans utriusque ſeriei collatio, quatenus ſcilicet ſimultanea eſt attentio, mox ab una ad alteram retrahenda (§. 283.); nec deficiente ratione attentionis illius ex actu memoriæ ſenſitivæ actus intellectualis ſequi poteſt.

Quæ

Digitized by Google

Quæ in hoc corollario continentur, adeo explorata ſunt, ut non quotidiana, ſed momentanea experientia confirmentur, modo ad obſervandum fueris ſatis acutus. Singulis enim momentis occaſione eorum, quæ ſenſu percipimus, vi imaginationis eadem ante jam percepta menti denuo præſentia ſiſtuntur, nec tamen ideo ſemper judicamus, quæ nunc percipimus, eadem jam alias a nobis fuiſſe percepta, propterea quod ſenſui ſtatim alia objiciuntur, ut nec in iis, quæ ſenſui hoc momento præſentia ſunt, nec in iis, quæ vi imaginationis iisdem ſociantur, attentionem defigere, multo minus autem in iisdem tamdiu retinere valeamus, quamdiu requiritur, ut judicium interponere poſſimus, quæ jam ſenſu percipiuntur eadem eſſe cum aliis ſive numero, ſive genere vel ſpeciei, antea perceptis. Quod vero actus memoriæ ſenſitivæ vel vix nobis advertentibus ſeſe exerat, inde colligitur, quod ex actu memoriæ ſenſitivæ ſequantur talia, quorum ratio non aliunde quam ex memoria ſenſitiva reddi poteſt. Sed hæc clariora evadent ex ſequentibus, præſertim ubi de appetitu ſenſitivo agemus. Immo haud obſcure colliguntur ex iis, quæ eam in rem in Pſychologia empirica (§. 593. & ſeqq.) diximus.

§. 285.

Quando memoria intellectualis promtior.

Si judicia vocabulis efferre ſuevimus, actus memoriæ intellectualis multo facilius ſeſe exerit. Si enim judicia verbis efferre ſuevimus, cognitioni ſymbolicæ adſueti ſumus (§. 350. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in judicando ſymbolicam cognitionem intuitivæ præferamus ac ideo dum judicamus nobismetipſis tacite loquamur (§. 353. *Pſychol. empir.*); facilius quoque judicamus & hinc ad judicandum promtiores ſumus, ubi judicia vocabulis efferre ſuevimus, quam ubi uſus ſermonis ſumus expertes. Quamobrem cum actus memoriæ intellectualis in judicio conſiſtat, quod ideam aliquam jam ante habuimus (§. 281.); ſi judicia vocabulis efferre ſuevimus, actus memoriæ intellectualis multo facilius ſeſe exerit.

Nos, qui ſermonis uſu pollemus, in nobismetipſis experi-

Digitized by Google

mur, quam prompti ſimus ad judicandum, nos ideam aliquam jam ante habuiſſe. Ita intuentibus arborem proceram in horto vix arboris in ſilva olim viſæ idea ſuccurrit, cum jam tacite nobismetipſis loquamur: arborem iſtiusmodi proceram vidimus quoque in ſilva. Verborum horum clariſſime nobis conſcii ſumus, ubi ideæ arboris in ſilva exiſtentis vix ac ne vix quidem conſcii ſumus: Quodſi modum, quo judicium in cognitione intuitiva formatur (§. 343. & ſeqq. *Pſychol. empir.*), conferamus cum modo, quo utimur in cognitione ſymbolica (§. 350. *Pſychol. empir.*), & quem nobis familiarem experimur quam difficilius ſit abſque ſermonis auxilio judicare, quam hujus præſidio inſtructum eſſe abunde perſpicitur. Multo major in caſu priore requiritur attentionis gradus, quam in altero. Quamobrem cum attentionis ſimus natura impatientes, niſi eandem adhibere fuerimus adſueti; haud mirum videri debet, quod memoria intellectualis propemodum ſoleatur, ubi quis ſermonis uſum ignoraverit, veluti inter belua educatus aut a nativitate ſurdus: qualia exempla inferius in medium afferemus.

§. 286.

Judicii ſymbolici reproductio.

Si vocabulis efferimus judicium, quo judicamus, nos ideam aliquam jam antea habuiſſe, idea hac in poſterum reproducta judicium iſtud ſymbolicum ſeu enunciatio una producitur. Dum enim judicium iſtud verbis efferimus, verba iſta, quibus enunciatio conſtat (§. 199. *Log.*), percipimus una cum re, de qua judicamus, nos eam antea jam percepiſſe: quod unusquisque in ſemetipſo experitur. Quamobrem ubi idea illius rei denuo reproducitur, judicium quoque iſtud ſymbolicum una reproduci debet (§. 273. *Pſychol. empir.*).

Ne hoc mirum videatur incautis, oſtendendum nobis eſſe exiſtimamus, vocabula & ex iis conſtantem orationem non admodum longam, veluti enunciationem, nos facilius & clarius imaginari, quam viſibile quodcunque imaginari licet: quem in finem ſequentia addimus.

§. 287.

Digitized by Google

§. 287.

Per ſe diſtincta eſt perceptio, quæ ſucceſſive naſcitur. Per ſe vero diſtincta non eſt, ſed operatione mentis talis, quæ tota ſimul naſcitur. Ponamus nos percipere vocabulum aliquod, vel enunciationem ex aliquot vocabulis compoſitam; dico perceptionem ejus oriri ſucceſſive ac ideo per ſe eſſe diſtinctam. Dum enim vocabulum pronunciatur, ſyllabæ ſingulæ, ex quibus componitur, ſucceſſive pronunciantur. Quamobrem cum ſingulis ſyllabis reſpondeant ſinguli ſoni, qui ad aurem deferuntur; neceſſe eſt ſonum ſyllabæ præcedenti reſpondentem aut, ſi mavis, eam conſtituentem citius ad aurem deferri ſono altero, qui ſyllabæ proximæ ſequenti reſpondet. Agunt igitur diverſis ſyllabis convenientes ſoni ſucceſſive in organum auditus, adeoque & ſucceſſive in mente oriuntur perceptiones illorum ſonorum. Patet itaque perceptionem vocabuli pluribus ſyllabis conſtantis, adeoque multo magis enunciationis ex pluribus vocabulis compoſitæ ſucceſſive oriri. Jam cum perceptiones appercipiamus, utpote earum nobis conſcii; ſingulæ ſyllabæ uniuscujusque vocabuli ſigillatim percipiuntur. Enimvero cum vocabula ea celeritate pronuncientur, ut ſonus ſyllabæ primæ nondum præterierit, dum ſonus ultimæ accedit, ac ideo quoque perceptiones ſyllabarum ita appercipiantur, ut dum ſyllabam ultimam percipimus, apperceptio anteriorum adhuc duret, perceptiones ſingularum ſyllabarum hoc modo quaſi reuniuntur in unam, ut totum vocabulum ſimul percipere nobis videamur. Quoniam itaque diſtincte percipimus, ſi eorum, quæ in re diverſa inſunt, diſcrimen in ſenſum incurrat, & ſingula primum ſigillatim contemplemur, deinde ordinem ac nexum eorum meditemur (§. 682. *Log.*), vocabula vero talia ſint, ut nonniſi ſingulæ, ex quibus conſtant, ſyllabæ primum ſigillatim & mox tamen totum vocabulum quaſi ſimul percipiatur *per demonſtrata;* vocabula quo-

Quænam per ſe diſtincta percipiantur.

que distincte per se percipi patet. Quoniam vero de vocabulis ideo ostenditur, quod per se distincte percipiantur, nulla accedente mentis demum operatione, quæ sit ab illorum perceptione & apperceptione diversa, quia successive percipiuntur, quemadmodum ex modo dictis abunde constat; patet idem de omni sensibili successive percepto valere, atque adeo in genere claret, quæ successive percipiuntur, per se distincte percipi. *Quod erat unum.*

Ponamus jam porro nos visu percipere visibile aliquod, veluti arborem. Dico arborem per se distincte non percipi, sed mentis demum operatione distinctam evadere perceptionem. Quando enim arborem videmus, radii a partibus omnibus simul in oculum incidunt & in diversas retinæ fibrillas simul agunt, consequenter omnes partes arboris simul uno obtutu percipiuntur. Quodsi ergo arborem distincte percipere volueris, necesse est ut sigillatim contempleris truncum, ramos, surculos, folia & deinde eorum inter se nexum consideres (§. 682 *Log.*). Quoniam igitur hic requiritur, ut successive animum ad singulas partes advertas, utque hoc facias temetipsum ad id determines; objectum, quod ita repræsentatur, ut distincte perceptibile sit, mentis demum operatione distincte percipitur. Atque adeo patet, si qua perceptio tota simul nascitur, eam non per se distinctam esse, sed mentis demum operatione talem fieri. *Quod erat alterum.*

Nimirum in successive nascentibus perceptionibus attentio nostra per se trahitur in singulas partiales perceptiones; in iis autem, quæ totæ simul nascuntur, attentio ad hanc vel istam partem in specie non dirigitur per se, sed mentis nostræ arbitrio, quod rationem determinantem extra actum perceptionis & apperceptionis requirit. Equidem ubi arborem uno obtutu comprehendimus, tanquam ex diversis partibus compositam percipimus; nondum tamen distincta est perceptio, sed tantummodo istiusmodi, ut distincta fieri possit. Dixi-

Digitized by Google

ximus enim perceptionem esse distinctam, quando in re perceptа plura sigillatim enunciabilia distinguimus (§. 38. *Psych. empir.*): id quod demum fit, ubi successive animum ad diversa ista advertimus, alias enim nobis tantummodo conscii sumus rem repræsentatam esse distincte perceptibilem, quod nobis repræsentetur, tanquam ex pluribus a se invicem distinctis compositа. Aliud vero est sibi esse conscium, plura separatim enunciabilia perceptioni nostræ inesse; aliud vero est eadem a se invicem actu distinguere. Equidem ubi distincte rebus percipiendis adsueti sumus, magna celeritate perficitur distincta perceptio, ut uno quasi obtutu perfici videatur: sed in hoc nihil singulare est, quod non perinde in successive nascentibus perceptionibus observetur. Novimus enim vocabula integra veluti uno actu distincte percipi, ob pronunciationis syllabarum se mutuo consequentium celeritatem. Ceterum quemadmodum successiva partialium apperceptio in successive nascentibus perceptionibus causa est, cur sint distinctæ; ita nec alia de causa mentis operatione distinctæ evadunt perceptiones, quæ totæ simul nascuntur.

§. 288.

Cur vocabulæ facilius imaginemur, quam visibilia.

Vocabula ac inde compositam orationem facilius & clarius imaginamur, quam visibilia. Vocabula enim tanquam ex eorum numero, quorum perceptio successive nascitur, per se distincte percipiuntur, cum visibilia tantummodo tanquam distincte perceptibilia uno obtutu comprehendantur, præsertim ubi antea nunquam actu distincte percepta fuerint, utpote ex eorum numero, quorum perceptio tota simul nascitur (§. 287.). Quamobrem cum quid tanto facilius tantoque clarius nobis imaginemur, quanto distinctius idem percipimus (§. 94. *Psychol. empir.*); vocabula quoque ac inde compositam orationem facilius ac clarius imaginamur, quam visibilia.

In Psychologia empirica (§. 103.) jam ostendimus, quod verba facilius & clarius imaginemur, quam sonos inarticulatos. Enimvero hoc non obstat, quo minus hic evicerimus, facilius quoquo ac clarius imaginari verba, quam ipsa visibilia,

Digitized by Google

lis, propterea quod hac prærogativa ad alia ſtabilienda opus habeamus. Etſi enim jam quoque *(not. §. cit.)* rationem indicaverimus, cur verba diſtincte percipiantur; non tamen differentiam, quæ inter diſtinctam vocabulorum & viſibilium actualem perceptionem intercedit, ſatis aperte docuimus.

§. 289.

Cur vocabula qualitatibus ſenſibilibus facilius imaginemur.

Quoniam objecta viſibilia facilius imaginamur, quam odores, ſapores & qualitates tactiles, quæ ſolo tactu percipiuntur (§. 103. *Pſychol. empir.*); vocabula autem clarius ac facilius quam viſibilia (§. 288.); *vocabula multo magis clarius atque facilius imaginamur, quam odores, ſapores & qualitates tactiles, quæ ſolo tactu percipiuntur.*

Rationem perſpicere licet ex iis, quæ in Pſychologia empirica *(loc. cit.)* tradita ſunt. Etenim qualitates iſtæ confuſe tantummodo percipiuntur, cum viſibilibus inſint etiam diſtincte percepta. Conſtat nimirum facilius ac clarius nos imaginari, quæ ſenſu diſtincte percipimus, quam quæ percipimus confuſe (§. 94. *Pſych. emp.*).

§. 290.

Vocabulorum ideæ materiales duplices.

Vocabulorum dantur ideæ materiales duplices, tum quatenus auditu, tum quatenus viſu percipiuntur. Vocabula enim, quatenus auditu percipiuntur, ſunt ſoni articulati, qui inſtar aliorum ſonorum in aurem auditus organum incidentes motum fibrillis nervi acuſtici imprimunt ad cerebrum usque propagandum, ubi vocabulum pronunciatum auditu percipi debet (§. 111.). Quamobrem cum motus fibrillis nerveis impreſſus, ubi ad cerebrum propagatus fuerit, in cerebro ſiſtat ideam materialem (§. 112.); vocabulorum quoque dantur ideæ materiales, quatenus auditu percipiuntur.

Similiter ſi vocabulum aliquod ſcriptum viſu percipitur, figura literarum & earundem ordo aut, ſi mavis, ſucceſſio viſu percipitur. Lumen nimirum a literis ſingulis in oculum illapſum ſin-

Digitized by Google

ſingulas literas in retina delineat (§. 62. *Optic.*) & ſic diverſis fibrillis nerveis diverſæ motum imprimunt, qui cum ad cerebrum propagatur (§. 111.), ſingularum literarum in cerebro naſcuntur ideæ materiales (§. 112.), quæ adeo ſimul ſumtæ conſtituunt ideam materialem integri vocabuli, quatenus viſu percipitur. Dantur itaque vocabulorum quoque ideæ materiales, quatenus ſcripta viſu percipiuntur.

Inter ideas vocabulorum, quatenus viſu percipiuntur, & ideas eorundem, quatenus auditu percipiuntur, ea intercedit differentia, quæ in genere inter perceptiones naſcentes ſucceſſive & naſcentes ſimul intercedit (§. 287.). Sane differentiam duplicis actus diſtinctæ perceptionis non clarius illuſtrare licet, quam duplici ejusdem vocabuli idea. Cum enim vocabula ſcripta nondum legere poſſumus, ſed legere demum diſcimus; ſatis ſuperque apparet, ut vocabulum ſcriptum legamus, agnoſcendas eſſe ſingulas literas ſigillatim & ſucceſſive attentionem ab una ſyllaba ad alteram eſſe promovendam; non ſufficere ut uno obtutu comprehendatur vocabulum, ſi diſtincte ipſum percipere viſu volueris, quantum ſcilicet ad pronunciandum ſufficit. Enimvero ubi habitum legendi contraximus uno obtutu diſtincte videmur nobis percipere vocabulum ſcriptum, non quod actus ad literas agnoſcendas neceſſarii jam omittantur, ſed quod minore temporis ſpatio abſolvantur, quemadmodum patet in tangendis chordis inſtrumentorum muſicorum, attentendo ad differentiam, quæ inter diſpoſitionem & habitum intercedit. Inde eſt, quod objectum aliquod videntes nobis prorſus ignotum nihilque fere commune cum iis habens, quæ ſæpius conſpeximus, perplexi reddamur & attoniti hæreamus aliquo temporis intervallo, antequam ad idem diſtincte percipiendum determinemur: immo impatientia attentionis plerumque abſtrahimur a diſtincte percipiendis iis, quibus nobis nondum familiariter nota inſunt. Nequaquam exiſtimandum eſt, infantibus in lucem demum editis viſibilia, quæ nondum familiaria experimur, primo ſtatim obtutu adeo diſtincta videri, quemadmodum nobis videntur. Et ſi quis cogitaverit, quæ inferius de

hominibus inter urſos educatis in ſilva & a nativitate ſurdis referemus: is horum, quæ dixi, magis convincetur: neque enim ſtatus iſtius recordamur, qui nobis infantibus erat.

§. 291.

Tertia idea vocabuli materialis.

Dantur etiam ideæ vocabulorum materiales, quatenus conatum ad loquendum percipimus, dum ſonum eorum imaginamur, ſeu tacite nobis loquimur, aut tacite legimus. Dum vocabulorum ſonum imaginamur, ea pronunciandi conatum in nobis obſervamus: quem non alium eſſe ab eo, quo ad movenda organa loquelæ opus habemus, inde liquet quod in ſomnio conatus iſte degeneret in actum, tumque actu loquamur. Neceſſe igitur eſt, ut tot diverſi ſint conatus, quot ſunt literæ diverſæ, ex quibus vocabulum componitur. Perceptio igitur totius vocabuli componitur ex ſucceſſivis conatibus iſtis partialibus. Enimvero perceptiones iſtæ ſunt, in numero earum, quæ ad tactum pertinent, qualis eſt motus in digito pedis percepti, dum eum movemus, conſequenter in numero idearum ſenſualium (§. 95. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondeant ideæ materiales (§. 114.); etiam vocabulis ſuæ reſpondent ideæ materiales, quatenus conatum ad loquendum percipimus, dum ſonum eorum imaginamur.

Nullum eſt dubium, motum organorum a nobis percipi, dum loquimuri, cum conatum percipiamus, immo ſi ab eodem abſtinemus, eundem imaginemur, utut ad alia attenti ejusdem nobis conſcii non ſimus. Quamobrem non dubitandum, ideas materiales illorum motuum etiam excitari, quando actu loquimur. Inde enim eſt, quod imaginemur conatum loquendi, dum vocabula imaginamur (§. 104. *Pſychol. empir.*), & attentione in eundem directa tandem conatus ipſe ſequitur. Nimirum quando attentionem noſtram in conatum iſtum dirigimus, efficere ſtudemus, ut majorem claritatem habeat ejus perceptio (§. 237. *Pſych. emp.*). Dum vero ideæ clariores evadere

Digitized by Google

dere debent, neceſſe eſt ut motus in cerebro, in quo ideæ materiales conſiſtunt, efficiatur celerior (§. 126. 208.). Quamobrem cum clarius percipiatur ipſe conatus præſens, quam ubi eum tantummodo imaginemur (§. 208.), ipſe tandem conatus ex iſta attentione reſultat. Ubi anima in actionibus ſuis habitum contraxit, mira facilitate diverſæ admodum actiones ſibi invicem ſuccedunt ac concurrunt, ut ſingularum ſibi conſcius nemo amplius eſſe poſſit. Atque hæc non poſtrema ratio eſt, cur ea, quæ menti inſunt, adeo difficulter cognoſcantur & quaſi gratis conficta ſæpius videantur etiam alias ſatis acutis.

§. 292.

Cur vocabula aliis facilius memoriæ mandentur.

Vocabula memoriæ facilius mandantur, quam ſenſibilia alia & hæc beneficio vocabulorum eidem facilius mandantur, quam absque eorum ſubſidio. Vocabula enim facilius imaginamur, quam alia (§. 288. 289.), adeoque eorum ideæ vi imaginationis facilius reproducuntur quam aliorum objectorum (§. 117. *Pſychol. empir.*). Cumque vocabulum quoque clarius imaginemur, quam res alias (§. 288. 289.), eadem quoque facilius recognoſcimus (§. 173. *Pſychol. empir.*). Facilius adeo memoriæ mandantur, quam alia (§. 178. *Pſychol. empir.*).

Idem ſic oſtenditur. Vocabulorum perceptiones ſucceſſive naſcuntur, quod per ſe patet, ac in ſuperioribus jam apertius oſtendimus, nempe in demonſtratione differentiæ, quæ inter per ſe diſtinctas perceptiones & operatione mentis tales intercedit (§. 287.). Ideo aliis ſenſibilibus magis diſtincta ſunt (§. *cit.*). Quamobrem cum memoriæ facilius mandentur, quæ diſtincte percipiuntur, quam quæ confuſe percipiuntur (§. 200. *Pſychol. empir.*), adeoque tanto facilius, quo facilior eſt eorum diſtincta perceptio; vocabula quoque facilius memoriæ mandantur, quam objecta alia. *Quod erat unum.*

Quodſi jam ea, quæ in idea rei cujusdam continentur & a ſe invicem diſtinguis, nominibus diſtinguis; nomina iſta faci-

facilius memoriæ mandas, quam ea, quæ iſtis indigitantur *per demonſtrata*. Quamobrem cum vocabula imaginantibus etiam recurrant ideæ iisdem vocabulis reſpondentes (§. 273. *Pſycbol. empir.*); beneficio vocabulorum alia quoque iisdem denotata facilius memoriæ mandantur. *Quod erat alterum.*

Ponamus e. gr. nos videre animal aliquod peregrinum prima vice, vel audire nomen ejus. Quodſi ponamus porro, noſtris oculis idem ſtatim ſubduci, antequam ſuper eodem reflectendo idem diſtincte percipere datum fuerit, aut oculos noſtros aliquandiu in eodem defixos detinere licuerit; vel nomen quoque nonniſi ſemel prolatum auditu percipere; nemo negabit, ubi eandem attentionem ad vocabulum clara & diſtincta voce prolatum adhibueris, quam ad momentaneum animalis conſpectum attuleras, nomen facilius memoriæ mandari, quam formam animalis, ita ut nominis poſt aliquod temporis ſpatium facilius memineris, quam animalis, cujus tibi cognitum non eſt nomen. Ad evitandum enim omnem fallaciam memendum eſt, animal videri non audito nomine; vel nomen audiri non viſo animali. Si ponamus eandem diligentiam adhiberi indiſtincte percipiendo nomine, qua uteris in diſtincte percipiendo animali; nemo negabit facilius nomen, quam animalis formam memoriæ mandari. Quodſi enim contingit, ut viſo animali audias ſimul nomen ipſius; ſed oblitus nominis ejusdem adhuc memineris, ita ut vi imaginationis optime tibi ipſum repræſentare & denuo obvium bene agnoſcere poſſis, immo judicare valeas, eſſe hoc illud ipſum animal, quod jam videras alibi, vel alio tempore; rationem hanc eſſe intelliges, quod attentionem omnem transferens ad animalis contemplationem non attenderis nomini, cum idem cuſtos animalis proferret; ac in animali attentionem diu defixam detinens idem diſtincte videre ſtudueris.

Vocabula cum facilius memoria retineantur.

§. 293.

Vocabula memoria facilius retinentur, quam ſenſibilia alia & beneficio vocabulorum alia facilius retinentur, quam abſque eorum ſubſidio. Eodem modo oſtenditur, quo præcedens demon-

Digitized by Google

demonſtrata fuit propoſitio. Vocabula nimirum, quorum ideæ ſucceſſive naſcuntur, per ſe diſtincta ſunt, cum ſenſibilia cetera pleraque, præſertim viſibilia, utpote quorum perceptiones ſimul totæ naſcuntur, operatione mentis demum talia fiant (§. 287.). Præterea cum nec imaginari poſſis vocabula, niſi ideis ſucceſſive naſcentibus, eadem conſtanter diſtincte imaginaris (§. *cit.*). Quamobrem cum tanto quid facilius memoria retineatur, quanto diſtinctius percipitur (§. 200. *Pſychol. empir.*); vocabula quoque facilius memoria retinentur.

Quodſi jam beneficio vocabulorum alia memoriæ fuerint impreſſa; cum vocabula facilius aliis memoria retineantur *per demonſtrata*; eorum vero ope ceterorum, quæ iisdem denotentur, ideæ ſimul reproducantur (§. 273. *Pſychol. empir.*); rerum adhuc reminiſci poteris, quarum alias meminiſſe non poteras (§. 230. *Pſychol. empir.*). Et ſi ſæpius vocabulorum ope tibi rem eodem denotatam in memoriam revoces (§. 273. *Pſychol. empir.*); eorundem ope eadem memoria firmiter retinere poteris (§. 181. *Pſych. empir.*).

Nemo non veritatem propoſitionis præſentis in ſeipſo experiri poteſt, modo attenderit ad iſtiusmodi caſus, quibus in diſtincte percipiendis viſibilibus beneficio vocabulorum ea memoriæ imprimit, quæ in viſibilibus diſcernit a ſe invicem eorundemque ope in memoriam iterum eadem ſibi revocat, quando viſum fuerit, & quibus indiſtincte percipiendis nuda utitur attentione, ignoratis nominibus eorum, quæ a ſe invicem diſtinguit: differentiam enim in utroque caſu ſatis clare perſpiciet. Huc trahi poteſt exemplum hominis inter urſos educati & alterius a nativitate ſurdi, quorum uterque ſermonis uſus compos factus nihil eorum recordatus, quæ ante eundem perceperat, quemadmodum nos nihil eorum recordamur, quæ in prima infantia ante expeditum ſermonis uſum ſenſu percipimus.

§. 294

Memoriæ ſenſitivæ in corpore non reſpondet niſi facilitas repro- *Memoriæ ſenſitivæ*

Digitized by Google

quid respondeat in corpore.

reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit. Memoria enim sensitiva, quatenus inest animæ, consistit in apperceptione ejusdem ideæ tanquam in diversis perceptionum seriebus contentæ (§. 280.). Enimvero corpus cogitare (§.44.), adeoque rerum perceptarum sibi conscium esse nequit (§. 23. *Psychol. empir.*), consequenter nec apperceptio in corpus cadit (§. 25. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum in corpore nil locum habeat, nisi reproductio illius motus, in quo idea materialis phantasmatis consistit (§. 112.), reproductioni autem hujus motus respondeat productio phantasmatis in anima (§. 206.); nil datur in corpore quod apperceptioni respondeat. Jam vero anima eandem ideam tanquam in duabus perceptionum seriebus contentam appercipere nequit, nisi idea v. gr. visibilis nunc sensu producta vi quoque imaginationis cum ideis alio tempore ejusdem sociis reproducatur & reproducta, quam diu opus est, conservetur. Quamobrem cum ad hoc præsupponatur facilitas reproducendi ideas materiales (§. 240.) ipso usu cerebro contracta (§. 241.), nec ideæ materiales conserventur nisi continua productione (§. 233.), memoriæ sensitivæ in corpore nihil respondere potest nisi idearum materialium reproducendarum facilitas, quam ipso usu contrahit cerebrum.

Non est quod verearis imaginationem hoc modo non satis distingui in corpore a memoria (§. 176. *Psychol. empir.*). Novimus enim facultatem ideas, quas antea habuimus, reproducendi & facilitatem reproductionis non esse unum idemque; sed invicem differre ut dispositionem atque habitum (§. 426. 428. *Psychol. empir.*), quæ a se invicem diversa esse ipsa definitionum diversitas aperte loquitur. Nec video quid absurdi sequatur, etiamsi ratum esset, memoriam sensitivam in corpore nullam prorsus habere sedem, præsertim cum mox visuri simus, intellectualem, qua tantum non semper utimur, in corpore quoque non residere.

§. 295.

Digitized by Google

§. 295.

Actui memoriæ intellectualis in corpore respondent ideæ materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuimus. Memoria enim intellectualis consistit in judicio, quod ideam aliquam jam antea habuerimus (§. 281.). Quodsi ergo hoc judicium vocabulis effertur; singulis in cerebro respondens singulæ ideæ materiales (§. 290.). Actui itaque memoriæ intellectualis in corpore respondent ideæ materiales vocabulorum, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuerimus. *Actus memoriæ intellectualis in corpore.*

Ita si videns arborem proceram judicat: istiusmodi arborem jam alias vidi in silva; singulis hisce vocabulis singulæ respondent ideæ materiales, quæ successive nascuntur, quemadmodum vocabula successive memoriam subeunt.

§. 296.

Memoria intellectualis in cerebro est potentia producendi ideas materiales respondentes vocabulis, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam habuerimus. Memoria enim intellectualis in anima est facultas ideas reproductas distincte recognoscendi (§. 279.), adeoque ubi judicia verbis efferre suevimus, verbis efferendi hoc judicium, quod ideam aliquam jam habuimus (§. 281.). Quoniam vero facultas est potentia activa (§. 29. *Psychol. empir.*), & actui memoriæ intellectualis in corpore respondent ideæ materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuerimus (§. 295.); memoria intellectualis non est nisi potentia ideas istas materiales producendi. *Memoria intellectualis in corpore.*

Non definimus hic, utrum potentia ista activa sit an passiva: dependet enim definitio a decisione quæstionis alterius de commercio inter mentem & corpus, quam inferius demum excutiemus.

§. 297.

Digitized by Google

§. 297.

Memoria quando laedatur.

Memoria lædi dicitur, quando ad functiones ſuas, ſeu ad eliciendum actum inepta redditur.

Exemplum læſionis memoriæ in medium attulimus ſuperius, cum imaginationis in corpore exiſtentiam evinceremus (§. 205.). Ceterum læſionis hujus multi dantur gradus. Ita dum antea facile quid memoriæ mandabamus, nunc difficulter idem facere licet. Cum antea diu quid memoriæ impreſſum retineremus, nunc ſtatim ejus obliviſcimur, quod vix memoriæ tenebamus. Immo cum multarum rerum memoriam haberemus; nunc nullius earum reminiſci poſſumus. Suppono autem poſtremum non tribuendum eſſe oblivioni, cui etiam antea quid tradere poteramus; ſed potius cauſæ cuidam alteri ſtatum præternaturalem producenti, quem Medici appellare ſolent. Diverſi læſionum memoriæ gradus intelliguntur ex iis, quæ de diverſis memoriæ gradibus dicta ſunt (§. 182. & ſeqq. *Pſychol. empir.*).

§. 298.

Cauſæ memoriam ledentes.

Memoria a cauſis materialibus lædi poteſt. Memoriæ enim ſenſitivæ in corpore non reſpondet niſi facilitas reproducendi ideas rerum materialium ſenſu alias perceptarum (§. 294.) & memoria intellectualis conſiſtit in potentia producendi ideas vocabulorum, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuerimus, vel rem eidem reſpondentem ſenſu perceperimus (§. 296.), conſequenter cum vocabula iſta nobis nota ſupponantur, ut eorum ideæ jam ante in nobis extiterint, denuo facilitatem reproductionis eorundem in cerebro ſupponunt, ſive prima vice formetur a nobis hoc judicium (§. 273. *Pſychol. empir.*), ſive judicium ipſum ſymbolicum ſeu enunciatio vi imaginationis reproducatur (§. 286.). Quamobrem cum iſta reproductionis idearum materialium facilitas in actuali quadam mutatione conſiſtat (§. 245.), quæ iterata ideæ materialis ejusdem (§. 241.), adeoque motus fibrillis nerveis a ſenſibili in

Digitized by Google

in organo impreſſi & ad cerebrum propagati (§. 111.) productione contrahitur, qualiscunque tandem ea fuerit, a cauſa materiali pendet, ſeu talis eſt, ut motu eodem ſæpius repetito ſubſtantiæ cerebri ſeu fibrillis, ex quibus ea conſtat, nerveis induci poſſit. Quamobrem cum quod a cauſis materialibus beneficio motus producitur, a cauſis quoque materialibus eodem motu mediante vel prorſus deſtrui, vel ex parte tolli poſſit, quemadmodum id ad ortum atque interitum rerum attenti ſatis ſuperque experimur, illa quoque contracta ideas materiales reproducendi facilitas vel prorſus deſtrui, vel ex parte tolli poteſt.

Non major eſt difficultas in deſtructione memoriæ per cauſas materiales admittenda, quam quæ eſſe poteſt, ubi admittere debes hominem artis ſaltandi peritum fractis cruribus non poſſe ſaltare amplius: quod enim in poſteriori caſu minus percipiatur, quam in priori, cauſa non alia ſubeſt, quam quod motus fibrillarum nervearum in productione idearum materialium & earum læſio non æque in ſenſum incurrat, quemadmodum motus pedum & cruri fractura in ſaltando.

§. 299.

Quoniam morbi acuti motus irregulares in cerebro producunt, immo alii quoque morbi capitis idem faciunt, ac ſenescente homine nervis quoque & conſequenter cerebro induci mutatio ſolet, quamvis non eadem in hominibus ſingulis; *mirum non eſt, quod memoria vi morborum acutorum atque capitis, immo ipſa ſenectute ſæpius lædatur.* *Cur morbi & ſenectus eam lædant.*

Non nego diverſam eſſe rationem, cur morbi acuti memoriam lædant, & cur ſenectus eandem labefactet. Sed in eam inquirere diſtinctius Phyſici eſt. Hic enim in generalibus acquieſcimus.

§. 300.

Vocabulorum uſus reminiſcentiam juvat. Vocabula enim nes, quas denotant, in memoriam nobis revocant (§. 273. *Auxilium reminiſcen-*

Digitized by Google

ria a vocabulis petitum.

Psychol. empir.). Enimvero vocabula quoque nobis in memoriam revocantur a rebus, quas denotant (§. *cit.*) & vocabulum unum aliud eidem in sermone sæpius junctum (§. 274. *Psychol. empir.*). Quamobrem beneficio vocabulorum res nobis in memoriam revocari possunt, quæ alias in eandem minime venirent. Enimvero cum jam mediante aliquo vocabulo reproducatur idea rei absentis, quæ per aliam nobis præsentem minime produceretur; ea ad reminiscentiam spectat (§. 230. *Psychol. empir.*). Vocabula igitur reminiscentiam juvant.

Idem unusquisque experiri potest in semetipso. Deprehendet enim, se vocabulis uti, quando rei cujusdam reminisci voluerit. Ponamus e.gr. nos in horto aliquo deambulantes videre plantam aliquam exoticam, & conspectum ejusdem nobis in memoriam revocare, quod alibi quoque exoticam plantam alio in horto viderimus nomenque ejus audiverimus, non tamen meminisse nominis, nec formæ plantæ. Quoniam tamen succurrit hortulanum nobis dixisse nomen; in memoriam nobis revocamus sermonem, quem cum eo miscuimus: ubi simul incidunt verba Titii de nomine istius plantæ judicium suum interponentis & cum hoc judicio nomen quoque succurrit. Ejus rationem cum formæ plantæ convenire deprehendissemus, convenientiæ hujus recordamur tandem quoque formæ plantæ reminiscimur. Sane longa sæpius verborum, quorum recordamur, est series, antequam ad id perveniatur, cujus meminisse volueramus, sed non potuerimus,

§. 301.

Subsidium reminiscentiæ facilitandæ.

Quoniam vocabulorum usu reminiscentia juvatur (§. 300.), adeoque mediantibus vocabulis, quæ percipimus perceptiones quoque rerum præteritarum reproducimus & recognoscimus (§. 230. *Psychol. empir.*); *ut eorum, quorum meminisse interest, facile reminiscamur, non modo ea attente perlustrari, sed & singula beneficio nominum, immo judiciorum symbolicorum,*

Digitized by Google

rum, memoriæ imprimere ac de convenientia nominis rei cum iis, quæ eidem inſunt, judicium interponere tenemur.

Quantum in eo ſit præſidii ad res quasvis in memoriam revocandas, quæ ultro ſeſe alias non facile menti offerunt, ipſo regulæ uſu docemur. Neque ad eandem attentus miratur amplius, cur qui ſermonis uſu deſtituti fuerant, ubi ejus compotes facti, ſtatus ſui præteriti reminiſci minime potuerint, quando de eodem interrogabantur. Obiter monemus eluceſcere hinc uſum doctrinæ criticæ de etymologiis vocabulorum, quæ alias ſterilis videtur.

§. 302.

Reminiſcentiæ quid in corpore reſpondeat.

Reminiſcentiæ in corpore nihil reſpondet præter ea, quæ imaginationi & memoriæ in eodem reſpondent. Reminiſcentia enim conſiſtit in perceptionum præteritarum iterata reproductione & recognitione (§. 230. *Pſychol. empir.*). Enimvero reproductio perceptionum rerum abſentium, adeoque etiam præteritarum, quas in numerum abſentium referri nemo dubitat, ad imaginationem ſpectat (§. 92. *Pſychol. empir.*), etiam quando perceptiones quædam ſive phantasmata mediantibus aliis producuntur (§. 104. *Pſych. emp.*), adeoque perceptionis præteritæ reproductio mediata eſt: perceptionum vero quomodocunque reproductarum recognitio ad memoriam pertinet (§. 175. *Pſychol. empir.*). Quamobrem præter ea, quæ imaginationi & memoriæ in corpore reſpondent, nihil reminiſcentiæ in eodem reſpondet.

Phantasmatis reſpondent ideæ materiales in cerebro (§. 206.), nec memoriæ ſenſitivæ in corpore reſpondet niſi facilitas ideas iſtas reproducendi a cerebro contracta (§. 294.), actui vero memoriæ intellectualis reproductio idearum materialium vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam habuerimus (§. 296.): per hæc itaque reminiſcentiæ actus explicari debent. Sufficientia igitur principia habemus explicandi ea, quæ ad explicandum reminiſcentiam in caſu

Digitized by Google

ſu particulari pertinent, quatenus ea a corpore pendent: neque aliis opus habemus, neque dantur alia.

§. 303.

Oblivio in corpore quid ſit.

Oblivio, quatenus a corpore pendet, conſiſtit in impotentia ideas materiales, quæ productæ aliquando fuerant in cerebro, reproducendi. Quoniam enim oblivio opponitur memoriæ (§. 215. *Pſychol. empir.*); ex eo, quid ſit memoria in corpore, etiam intelligitur, quidnam ſit oblivio, quatenus a corpore pendet. Enimvero memoria ſenſitiva non conſiſtit niſi in facilitate reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contraxit (§. 294.) & intellectualis in facilitate producendi ideas materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam habuimus (§. 296.). Oblivio igitur conſiſtit in impotentia reproducendi ideas materiales, quæ aliquando in nobis fuerunt productæ: quibus non reproductis, ceſſat quoque judicium in mente, quod eas jam habuerimus, conſequenter nec ideæ materiales in cerebro producuntur, quibus effertur judicium iſtud (§. 282.).

Idem etiam ſic oſtenditur. Oblivio quoad animam eſt impotentia ideas reproductas recognoſcendi (§. 215. *Pſychol. empir.*). Enimvero cum actui recognitionis in corpore nihil reſpondere queat, quemadmodum ſuperius oſtenſum (§. 294.); præterea vero ad oblivionem quoque ſpectet impotentia reproducendi ideas rerum antea perceptarum (§. 216. *Pſychol. empir.*); oblivioni in corpore reſpondere debet impotentia reproducendi ideas materiales, quæ aliquando in cerebro noſtro fuerunt productæ.

Impotentia hæc non conſideranda eſt per modum abſolutæ impoſſibilitatis: quando enim rei cujusdam obliviſcimur, poſſibile erat ut eandem memoria retineremus. Omittimus enim, quæ ad rem primum oblitam memoriæ firmiter infigendam & ad eam, quæ ſemel impreſſa eſt, tenaciter retinendam

Digitized by Google

dam requiruntur. Quod ut dilucidius conſtet, ſequentes addere lubet propoſitiones.

§. 304.

Si rei ſenſu ſemel perceptæ iterum meminiſſe non poſſumus; oblivio conſiſtit in privatione facilitatis ideam ejus materialem reproducendi, quam cerebrum contrahere potuiſſet. Ponamus enim nos contraxiſſe facilitatem reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ. Adeſt igitur memoria ſenſitiva (§. 294.). Quamobrem cum memoria & oblivio ita ſibi invicem opponantur, ut una ineſſe nequeant (§. 175. 215. *Pſychol. empir.* & §. 28. *Ontol.*); contracta facilitate reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ oblivioni locus non eſt. Erit igitur eidem locus, ſi facilitas reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ a cerebro contracta minime fuerit, conſequenter in privatione illius facilitatis conſiſtit. *Oblivionis ſubitæ ratio.*

Idem etiam ſic oſtenditur. Oblivio quoad corpus conſiſtit in impotentia ideas materiales reproducendi, quæ aliquando in cerebro noſtro fuerant productæ (§. 303.). Quodſi cerebrum contraxiſſet facilitatem reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ; eam reproducere poſſet, neque adeo impotentia eam reproducendi laboraret. Oblivio igitur hic conſiſtit in privatione facilitatis reproducendi ideas materiales in cerebro ſemel productas, quam idem contrahere poterat, ſed non contraxit.

Quodſi conſideremus, quomodo quid memoriæ mandetur (§. 179. *Pſychol. empir.*); facile apparet, motum fibrillis nerveis in organo impreſſum non eſſe ſufficientem, ut fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum compoſitum eſt, eam diſpoſitionem acquirant, ut eundem motum facile recuperare poſſint vi motus cujusdam ſocii. Deeſt igitur quid iisdem, quod adeſſe poterat, modo impreſſiones in organum ſufficienter fuiſſent repetitæ & aliqua potentia contracta iteratas eorundem motuum productiones in facilitatem eos recuperandi fuiſſet

Digitized by Google

iſſet converſa. Eſt nimirum oblivio memoriæ privatio, hic tamen particulariter, non univerſaliter ſpectatæ. Quamobrem ubi conſtiterit, quid memoria ſit, nec amplius latere poteſt, quid ſibi velit oblivio.

§. 305.

Oblivionis ſuperveniens ratio.

Si quid memoria tenemus, idemque oblivioni poſthac tradimus; oblivio conſiſtit in amiſſione facilitatis reproducendarum idearum materialium, quam cerebrum habuerat. Quodſi enim quid memoria tenebamus, cerebro inerat facilitas reproducendi ideam materialem eidem reſpondentem (§. 294). Sed ubi idem poſthac oblivioni traditum, eidem ineſt impotentia ideam iſtam materialem reproducendi (§. 303.). Cerebrum itaque facilitatem, quam acquiſiverat, amiſit (§. 245.). Unde patet in hoc caſu oblivionem conſiſtere in amiſſione facilitis reproducendi ideam aliquam materialem, quam cerebrum ante habuerat.

Nihil hic ſingulare occurrit, quod non æque obtineat in omni reliquo caſu, ubi habitus aliquis corporis ſemel acquiſitus iterum amittitur. Quamobrem cum de habitibus infra plura dicturi ſimus, præſens propoſitio uberiore adhuc luce perfundetur.

§. 306.

Memoriæ bonæ ratio.

Si cujus fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita fuerint diſpoſitæ, ut mutatio iſta, in qua facilitas reproducendi ideas materiales, quæ ſemel eidem inextiterunt, paucis actibus induci, nec ſemel inducta, actibus licet eandem inducentibus minime repetitis, longo temporis ſpatio ceſſet; is bonam memoriam habet. Quodſi enim cujusdam fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita fuerint diſpoſitæ, ut mutatio iſta, in qua facilitas reproducendi ideas materiales, quæ ſemel in cerebro extitere, conſiſtit (§. 245.), paucis actibus induci queat; is cito ac facile quid memoriæ mandare poteſt (§. 186. 187. *Pſychol. empir.*

Digitized by Google

empir.). Quodſi jam mutatio iſta, ubi ſemel inducta fuerat, etiamſi actus eam inducentes (§. 241. 243.) non repetantur, longo temporis ſpatio ſubſiſtat, nec ſtatim ceſſet; cum in corpore memoria nil ſupponat præter facilitatem reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contraxit (§. 294.); idem diu quid memoria retinet (§. 188. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum bonam habeat memoriam, qui cito ac facile quid eidem mandare diuque retinere valet (§. 189. *Pſychol. empir.*); bonam utique memoriam habet is, cujus fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita ſunt diſpoſitæ, ut paucis actibus mutatio illa iis induci poſſit, in qua facilitas reproducendarum idearum materialium conſiſtit, nec repetitis actibus longo tempore ſubſiſtat.

Equidem hinc nondum inquirimus, in quonam iſta fibrilarum nervearum diſpoſitio conſiſtat, quibus nimirum qualitatibus dotatæ ſint neceſſe eſt; non tamen inutilis cenſeri debet præſens propoſitio. Ut enim taceam generalem hanc notionem ſatisfacere inferius in doctrina de commercio inter mentem & corpus; eadem quoque loco notionis directricis eſſe poteſt in Phyſica.

§. 307.

Fibrillæ nerveæ, ex quibus nervi atque cerebrum conſtat, in omnibus hominibus non ſunt eædem. Etenim alii diuturniore objecti contemplatione, vel pluribus actibus iteratis facilitatem ideas reproducendi & reproductas recognoſcendi ſibi comparant; alii minus diuturna contemplatione & pauciori-bus actibus iteratis ad id opus habent (§. 182. *Pſychol. empir.*), adeoque alii memoriæ quid cito ac facile mandant (§. 186. 187. *Pſychol. empir.*); alii vero tardius ac difficilius. Similiter alii frequentius iterata idearum reproductione memoria retinent, quod eidem demandarunt; alii minus frequenter iterata idearum reproductione memoriæ ſemel infixa retinent (§. 184. *Pſych.*

Diverſitas fibrillarum nervearum in diverſis ſubjectis aſſerta.

Digitized by Google

Physiol. empir.), adeoque memoria diu quid retinent (§. 288. *Physiol. empir.*). Alia igitur memoriam bonam, alia pejorem, seu minus bonam habent (§. 289. *Physiol. empir.*). Enimvero qui mutuantur magnam laudem, parvam fibrillæ tenere, ex eadem cerebrum confluere, ita fiunt disputire, ut mutuo illa, in qua facilius reproducuntur idearum materialium conflitu, pauciis actibus inducatur, inque non reperiatur longo tempore conferveatur (§. 306.), adeoque qui memoriam bonam non habent, fed malam, in iis aliter difputire effe debent fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conflat. Et qui fibrillis nervis, ex quibus nervi fenforii conflant, ex cerebro orum trahunt, nec funt nifi fibrillarum, ex quibus cerebrum conflat, continuationes; eadem effe debet fibrillarum in nervis fenforiis & cerebro conflitutio, præterim cum ideæ materiales in cerebro eante fint illumenati motus, quales ex organo fenforio per nervos fenforios ad cerebrum propagantur (§. 114.). Alia igitur eft fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum & nervi fenfori conflant, difpofitio in iis, qui memoriam bonam habent, alia vero qui malam habent. Et quoniam bonitatis memoriæ diverfi dantur gradus, tum quatenus memoriæ quid ceio, tum quatenus facile mandatur, tum quatenus quod eidem mandatum eft diu retinetur (§. 290. *Physiol. empir.*) nec minus hinc memoria diverfos gradus admittit; nihil vero fine ratione fufficiente eft (§. 170. *Ontol.*), eoque alumde quam a fibrillarum difpofitione peti nequit (§. 306.) patet omnino fibrillas nerveas, ex quibus nervi æque cerebrum conflant, in omnibus hominibus non poffe effe eandem.

Propofitionem hanc & feguentes ideo addimus, ut beatissimus parens, præcedentem ufu notionem dotribuens in Phyfiologiis. Noftris enim philofophia non modo datet, quæ ad vitæ humanæ negotia utilis fint, verum etiam fui cultorem ad invenandum eptum effecere intendit.

§. 308.

Digitized by Google

§. 308.

Quoniam fibrillæ conſiderari poſſunt inſtar chordarum, vel filamentorum; res autem materiales non admittunt diſcrimen intrinſecum, niſi ratione quantitatis ac qualitatis (§. 454. *Ontol.*); *fibrillæ* quoque *nerveæ in diverſis ſubjectis nonniſi magnitudine & qualitatibus differre poſſunt, &, ſi magnitudine differunt, vel longitudine, vel craſſitie, vel utraque ſimul differre debent.* *Diverſitas in quo conſistat.*

Quid horum obtineat, & quænam ſint illæ qualitates, quibus fibrillæ nerveæ differunt; in Phyſica diſcutiendum.

§. 309.

Quoniam bonitas memoriæ a diſpoſitione fibrillarum, ex quibus nervi ſenſorii & cerebrum conſtant, dependet (§. 306.), adeoque diverſi ejusdem, qui dantur (§. 190. *Pſychol. empir.*), gradus a diverſitate illarum fibrillarum (§. 307.), conſequenter ab earum longitudine ac craſſitie, diverſisque qualitatibus (§. 308.); *ſi quacunque de cauſa qualitates iſtæ mutentur, bonitas quoque memoriæ variari debet* (§. 118. *Ontol.*). *Bonitas memoriæ cur mutetur.*

Nimirum etſi a longitudine quoque & craſſitie fibrillarum ut dependeat diverſitas memoriæ non repugnet, quemadmodum colligitur ex eo, quod ideæ materiales conſiſtant in motu illarum fibrillarum (§. 112.); apparet tamen longitudinem ac craſſitiem non mutari, niſi quatenus mutantur qualitates aut qualitatum & dimenſionum mutationem a communi cauſa pendere: id quod ſuo loco clarius exponemus.

§. 310.

Si gradus bonitatis memoriæ variantur, variari quoque debent qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus nervi ſenſorii atque cerebrum conſtant. Ponamus enim qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus nervi ſenſorii & cerebrum conſtant, non variari, ſed easdem manere. Cum ab earundem qua- *Fibrillæ nerveæ quando variari intelligantur.*

Digitized by Google

litatibus pendeant gradus bonitatis memoriæ, quemadmodum paulo ante oſtendimus (§. 309.); idem gradus perſiſtere debet (§. 118. *Ontol.*), conſequenter non mutatur: quod cum hypotheſin evertat, neceſſe eſt qualitates fibrillarum nervearum variari variatis gradibus bonitatis memoriæ.

Cur magnitudinis hic non habeatur ratio, dictum jam eſt ad propoſitionem præcedentem.

§. 311.

Caſus ſpecialis. *Si memoria læditur, qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum atque nervi ſenſorii conſtant, variantur.* Si enim memoria læditur, ad functiones ſuas, adeoque ad actum eliciendum inepta redditur (§. 297.). Quamobrem qui cito ac facile quid memoriæ mandare diuque eadem retinere poterat; nunc tardius ac difficilius mandat, vel prorſus mandare nequit, quæque retinebat diu, non amplius diu retinere, aut quæ memoriæ retinuerat, oblivioni dat (§. 189. *Pſychol. empir.*). Gradus igitur bonitatis memoriæ variantur (§. 190. *Pſychol. empir.*), adeoque & qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum & nervi ſenſorii conſtant, variari debent (§. 310.).

Atque hinc jam multo clarius perſpicitur, quod memoria a morbis lædatur & a ſenectute labefactetur: major tamen adhuc erit claritas, ubi qualitates fibrillarum nervearum, quæ immutantur, fuerint perſpectæ.

§. 312.

Memoria naturalis in corpore in quo conſiſtat. *Memoria naturalis, quatenus ineſt corpori, conſiſtit in diſpoſitione naturali fibrillarum nervearum ad contrahendam facilitatem reproductionis idearum materialium certo productionum numero.* Memoria naturalis eſt, quæ homini absque ulla exercitatione prævia & ullis artificiis ineſt (§. 205. *Pſychol. empir.*). Enimvero eorum demum memoriam habemus, quæ ſæpius vel diu ſimul percipiuntur, ſive id fiat ſenſuum, ſive imaginationis ope (§. 179. *Pſychol. empir.*), adeoque ſine prævio exer-

Digitized by Google

exercitio nullius rei memoriam habemus (§. 195. *Pſychol. empir.*). Naturaliter igitur rei nullius memoria nobis actu ineſt, ſed tantummodo poſſibile eſt ut inſit. Quamobrem cum memoria ſenſitiva (quatenus ſcilicet rei cujusdam memoriam actu habemus, non tantum habere poſſumus) conſiſtat in facilitate reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contraxit iteratis actibus (§. 294.); naturaliter tantummodo poſſibile eſt, ut fibrillæ nerveæ acquirant facilitatem reproductionis ideæ alicujus materialis. In fibrillis adeo nerveis, ex quibus cerebrum conſtat, tantummodo datur naturalis quædam diſpoſitio ad facilitatem reproductionis idearum materialium contrahendum (§. 426. *Pſychol. empir.*). Patet igitur memoriam naturalem, quatenus corpori ineſt, conſiſtere in naturali quadam diſpoſitione fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum contextum eſt, ad facilitatem reproducendi ideas materiales contrahendam.

Memoria adeo naturaliter tantummodo ineſt per modum potentiæ: eſt tamen aliquid, quod actu ineſt atque adeo in diverſis ſubjectis differre poteſt.

§. 313.

Memoria naturalis unde pendeat.

Quoniam nihil eſt ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70. *Ontol.*); fibrillis nerveis ineſſe quid debet, per quod intelligitur cur fibrillis nerveis inſit quædam diſpoſitio ad facilitatem reproductionis idearum materialium contrahendam (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum in fibrillis nerveis præter longitudinem ac craſſitiem non deprehendantur niſi qualitates earundem (§. 454. *Ontol.*); *memoria naturalis a qualitate, longitudine & craſſitie fibrarum pendet* (§. 851. *Ontol.*).

Ad hanc potiſſimum differentiam in diverſis ſubjecti ſpectandam reſpiciendum, ubi memoriæ differentia expenditur. Phyſici adeo eſt inquirere in differentiam qualitatum, quas fibræ nerveæ habere poſſunt, ut inde reddatur ratio differentiæ memoriæ

Digitized by Google

moriæ naturalis: qua non ante intellecta intelligi nequit memoria, qualis actu in nobis datur. Facilitas nimirum reproducendi ideas materiales præsupponit dispositionem: qua variante illa nec eadem, nec eodem modo ab omnibus acquiri potest. Neque intelligi potest mutatio illa, quæ actu contingit in fibrillis nerveis (§. 245.), dum memoriam rei cujusdam nobis actu comparamus; nisi ante perspiciatur, quales sint fibrillæ, ut mutationem istam admittere possint.

§. 314.

Unde definenda ratio explicandæ memoriæ actualis.

Quoniam facilitas reproductionis idearum materialium, in qua memoria sensitiva consistit (§. 294.), actualem quandam mutationem cerebro inducit (§. 245.); *iterata idearum materialium productione per qualitates fibrillarum nerveārum, a quibus memoria naturalis pendet* (§. 313.), *facta mutatio ut explicari possit opus est, seu vi illarum nerveis fibrillis accidere potest.*

Patet adeo Physici esse, ut non modo inquirat, quales esse debeant fibrillæ nerveæ, ex quibus constat cerebrum, ut ideas materiales reproducendi facilitas possibilis sit, verum etiam in casu particulari actu acquiratur, qualis vi illarum qualitatum mutatio fibrillis induci potest.

§. 315.

An memoria bona & magna sint necessario simul.

Qui bonam habet memoriam, non ideo necessario magnam habet. Qui enim bonam habet memoriam, cito & facile quid eidem mandare diuque retinere valet (§. 189. *Psychol. empir.*). Enimvero quod quis cito ac facile quid memoriæ mandat diuque retinet; non ideo multa eidem mandare ac longam præsertim rerum seriem memoria retinere valet: fieri enim potest, ut, si memoria nimis oneretur, quæ prius eidem impressa fuerant, denuo excutiantur, sicque oblivioni tradantur, quemadmodum nemo negabit, qui ad ea animum satis advertit, quæ quotidiana sunt. Quamobrem cum memoriam magnam non habeat, nisi qui multarum rerum ideas reproducere & reproductas recognoscere, longam

Digitized by Google

longam quoque rerum ſeriem memoria retinere valet (§. 192. *Pſychol. empir.*), adeoque qui multa ſimul memoria retinere ac eo, quo eadem ipſi mandavit, ordine recitare poteſt; memoriam magnam ideo non habet, qui bonam habet.

Propoſitio præſens a poſteriori quoque probari poteſt. Videmus enim eſſe aliquos, qui facile memoria comprehendere quid valent; non tamen multis eandem onerare debent, niſi eorum, quæ ante tenuerant, iterum obliviſci velint. Immo ſi quis multa memoria comprehendere valet; non tamen ideo longam rerum ſeriem eo ordine recenſere valet, quo eandem ipſi mandavit, ut adeo duæ memoriæ magnæ ſpecies conſtitui non prorſus abſonum foret; aut minimum exploratum ſit, non omnia in unum ſubjectum convenire, quæ ad memoriam magnam requiruntur. In exemplis, qualia alias adduximus (*not.* §. 192. *Pſychol. empir.*), res manifeſtior. Sane qui plurimarum diſciplinarum campum ita emenſi ſunt, ut de ſingulis, quotiescunque fert occaſio, diſſerere valeant, non tamen ideo integra Biblia, vel Corpus juris integrum iterata lectione ita memoriæ infigere poſſunt, ut ſingula juſto ordine recitare valeant.

§. 316.

Nexus memoriæ magnæ cum bona.

Qui magnam memoriam habet, bonam quoque habet. Qui enim magnam habet memoriam, multarum rerum ideas reproducere & reproductas recognoſcere, longam quoque rerum ſeriem memoria retinere valet (§. 192. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut ideas materiales reproducendi facilitatem minus diuturna objecti contemplatione paucioribusque actibus ſibi comparare, adeoque memoriæ quid mandare cito ac facile poſſit (§. 178. 186. 187. *Pſychol. empir.*). Nec minus conducit, ut ideas materiales adhuc reproducere & reproductas recognoſcere valeat, etiamſi longo tempore easdem non reproduxerit, conſequenter ut diu quid memoriæ retineat (§. 188. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum bonam habeat memoriam,

qui cito ac facile quid eidem mandare diuque retinere potest (§. 189. *Psychol. empir.*); qui magnam habet memoriam, is quoque bonam habere debet.

Experientia propositionem confirmat, quatenus videmus integras a nonnullis paginas posse recitari, ne verbulo quidem immutato; ubi nonnisi semel attente perlectæ fuerint. Habes enim hic effectum memoriæ magnæ, quatenus longa vocabulorum series sine hæsitatione recitatur: habes etiam effectum memoriæ bonæ, quatenus unica lectione eadem memoriæ mandari potuit. Atque inde est, quod vulgo memoria bona & magna non distinguantur, & bona dicatur, quæ magna dici debebat.

§. 317.

Memoria magna quid in corpore supponat.

Memoria magna peculiarem requirit fibrillarum nervearum constitutionem, non tamen repugnantem ei, quæ memoriæ bonæ convenit. Quoniam enim memoria, quatenus corpori inest, in facilitate reproductionis idearum materialium consistit (§. 294.), adeoque certam fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum constat, dispositionem requirit (§. 111. 112.); memoria autem ideo nondum magna est, quod sit bona (§. 315.): fibrillarum quoque nervearum, ex quibus constat cerebrum, constitutio non eadem est memoriæ bonæ atque magnæ. Magna igitur memoria peculiarem requirit. *Quod erat primum.*

Enimvero qui magnam memoriam habet, etiam bonam habet (§. 316.). In eo igitur fibrillæ nerveæ, ex quibus constat cerebrum, & ita dispositæ esse debent, quemadmodum requirit memoria magna, & ita constitutæ sint necesse est, quales memoria bona exigit. Necesse adeo est, ut constitutio fibrillarum nervearum, quam postulat memoria magna, non repugnet alteri, quam exigit memoria bona. *Quod erat alterum.*

Non defendimus fibrillas nerveas aliis qualitatibus præditas

Digitized by Google

tas esse, si memoria fuerit magna, quam ubi bona fuerit. Fieri enim potest, ut qualitates sint eædem, sed gradu differant. Talia tum demum definire licebit, ubi fibrillarum nervearum qualitates satis fuerint exploratæ.

§. 318.

An memoria medicamentis roborari, possit.

Si in genere rem consideres, non repugnat memoriam medicamentis posse roborari; hoc est, medicamentis effici posse, ut memoria evadat melior atque major. Etenim non modo memoria naturalis (§. 313.), verum etiam ejusdem bonitas (§. 306.) & magnitudo a qualitatibus fibrillarum nervearum pendet (§. 317.) & fibrillarum nervearum qualitatibus variatis variatur bonitas memoriæ (§. 309.). Enimvero fibrillæ nerveæ res materiales sunt, adeoque cum rerum materialium a causis materialibus mutentur qualitates, & medicamenta in causarum materialium numero esse nemo non agnoscat; si rem in genere spectes non repugnat medicamentis qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum constat, variari posse. Nec igitur si rem in genere spectes repugnat, medicamentis effici posse ut memoriæ bonitas & magnitudo varietur, hoc est, ut roboretur.

Nemo est qui nesciat propositionem præsentem a posteriori adeo certam videri, ut lucem meridianam negare velle credatur, qui eam in dubium vocet. Quodsi tamen rationis trutina rem expedire jubeamur, nonnisi subdubitanter de eadem pronunciare licet. Neque enim a nobis ex principiis hactenus stabilitis demonstrari potest, memoriam roborari iis medicamentis, quibus vulgo hæc virtus tribuitur. Ita constat coriandro hanc tribui virtutem medicam, quod memoriam roboret. Enimvero si quis a priore idem evincere vellet, is & nosse deberet, quænam fibrillarum nervearum qualitates & quomodo sint immutandæ, ut memoria reddatur melior vel ut impediatur, ne fiat deterior, & quænam insint coriandro qualitates, ad illas immutandum aptæ. Nemo non videt horum omnium, quæ hic præsupponuntur, demonstrationem a Phy-

a Physico expectandam esse & cui perspecti sunt Physicæ progressus, is nec ignorabit certam eorum demonstrationem hactenus nondum dari posse. Non tamen ideo in dubium vocamus, quæ certa experientia nituntur; sed ea hic in medio relinquimus tanquam ad Physicam specialissimam spectantia, in qua excolenda pauci hactenus desudarunt. Enimvero ne iis, quæ vulgo laudantur, medicamentis nimium tribuamus, non sine damno nostro; sequentem addere luber propositionem.

§. 319.

An memoria medicamentis laedi possit.

Si in genere rem consideres non repugnat, memoriam vi medicamentorum laedi posse. Constat enim memoriam a causis materialibus lædi posse (§. 298.), qualitatibus fibrillarum nervearum immutatis (§. 312.). Quamobrem cum nemo sit qui nesciat in numero causarum materialium esse medicamenta, neque implicet, per ea qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum constat, immutari posse, ubi rem in genere spectes; nec si in genere rem spectes implicat, ut memoria lædatur medicamentis, quæ eam roborare creduntur.

Ex iis, quæ ad propositionem præcedentem dicta sunt, patet ratio, cur propositionis præsentis certam dare probationem non liceat, sed in levi aliqua probabilitate sit subsistendum. Neque vero ideo existimandum est, propositionem præsentem ac præcedentem tanquam inutilem omittendam fuisse: etenim cum vitæ philosophemur, omittenda non sunt, quæ ad eam faciunt; ubi autem certa rerum cognitio in potestate non est, ad evitandum ingens periculum, qualis memoriæ læsio est, vel minima probabilitas sufficit. Non omnem autem abesse a propositionibus, cum quibus jam nobis negotium est, probabilitatem, ex iis intelligitur, quæ de probabilitatis notione alibi dicta sunt (§. 587. *Log.*). Immo si non tanquam a veritate aliena rejicere velis, quæ de virtutibus medicis tradunt rei herbariæ scriptores; admittere quoque debes, quemadmodum confectio anacardina est præstans remedium memoriam & meliorem, & majorem efficiendi, ita can-

Digitized by Google

eandem doſi nimia ſumtam, vel promiſcue quibuslibet datam furoris cauſam exiſtere. Et quis eſt qui ignoret vulgo affirmari, quod, qui memoriam roborare intendunt, eam tandem debilitari experiantur: quæ etſi in dubio relinquantur, non tamen ideo attentionem nullam merentur, ubi quæſtio incidit, utrum remediis roborandi memoriam uti, an ab iisdem abſtineri præſtet.

§. 320.

Si memoria labitur, aut idea rei, cujus meminimus, ſalvis ſociis mutata reproducitur, aut illa ſalva hæ mutatæ reproducuntur. Si enim memoria labitur, ideam reproductam habemus pro eadem, quam ante nos habuiſſe nobis conſcii ſumus, erſi mutata fuerit ſeu corrupta (§. 207. *Pſychol. empir.*). Enimverò quando rei cujusdam meminimus, ideam ejusdem reproductam recognoſcere valemus (§. 226. *Pſychol. empir.*), adeoque eandem cum ſociis reproduci neceſſe eſt (§. 174. 221. *Pſychol. empir.*). Quamobrem neceſſe eſt, ut aut idea rei, cujus meminimus, ſalvis ſociis mutata reproducatur, quo ex his illius identitatem colligamus; vel ut ideæ ſociæ non mutata idea rei, cujus meminimus, mutatæ reproducantur, quo ex hac illarum identitas inferatur (§. 174. *Pſychol. empir.*). *Lapſus memoriæ definitur.*

Exemplum caſus prioris jam dedimus, cum lapſum memoriæ definiremus (*not.* §. 207. *Pſych. empir.*). Exemplum poſterioris habes, ſi ponas ideam plantæ exoticæ in horto Titii viſam produci cum idea ſocia horti Sempronii, ut hinc tibi videaris plantam iſtam in horto Sempronii vidiſſe. Utrumque caſum eſſe poſſibilem experientia obvia confirmat, ut adeo nemo ſit, qui exempla a domeſtica petere non poſſit, modo deſiderata ſtatim in mentem veniant.

§. 321.

Lapſu memoriæ incidimus in errores, quod res talis fuerit, qualis non fuerat, vel quod eidem coëxtiterint, quæ non coëxtiterunt. Si enim memoria labitur, aut idea rei, cujus memini- *Errores a lapſu memoriæ pendentes circa res facti.*

Digitized by Google

minimus, salvis sociis mutata reproducitur, aut illa salva hæ mutatæ producuntur (§. 320.). Quamobrem ubi de re, cujus meminimus, judicamus; in casu priori enunciamus, eam talem fuisse, qualis non fuit; in casu autem posteriori, ei coëxtitisse, quæ non coëxtiterunt (§. 39. *Log.*). Judicium adeo in utroque casu falsum est (§. 507. *Log.*). Lapsu adeo memoriæ in duplicem incidimus errorem, scilicet quod quid tale fuerit, quale non fuit, vel eidem coëxtiterint, quæ non coëxtitere (§. 603. *Log.*).

Ita aberramus a veritate, si imaginatio nobis sistit Titium veste rubra indutum, qui tunc, quando eum videbamus, viridi indutus erat, atque ideo judicamus: Titium veste rubra fuisse indutum, cum eum videremus. Similiter erramus, si imaginatio nobis sistit plantam exoticam in horto Titii, quam videramus in horto Mevii, ac ideo judicamus, plantam eiusmodi exoticam, qualem nunc conspicimus, esse quoque in horto Mevii. Erramus hic in rebus facti: cum enim imaginatio nobis præsentia sistat sensu olim percepta & beneficio memoriæ hæc recognoscentes judicemus, nos ea ante sensu percepisse; præsens propositio potissimum ad res facti spectat.

§. 322.

Errores a lapsu memoriæ pendentes circa veritates universales.

Lapsu memoriæ incidimus in errorem; si memoria nobis suggerit propositionem tanquam negativam, quam affirmativam eidem mandavimus, vel contra tanquam affirmativam, quam negativam eidem infiximus; vel si suggerit tanquam categoricam, quæ conditionata erat, vel etiam conditionatam seu hypothetica sub aliena conditione. Quando enim memoria labitur, ideæ rei, cujus meminimus, aut ejusdem sociæ mutatæ reproducuntur (§. 320.). Quamobrem cum propositionibus, quibus veritates universales enunciantur, tanquam ex vocabulis constantibus (§. 199. *Log.*), respondeant ideæ ex ideis illorum vocabulorum compositæ (§. 290. 113.); ideæ istæ mutatæ re-

pro-

Digitized by Google

produci debent, quando memoria labitur. Quodſi vocabula ſupponantur nota, ut ipſa quoad ſyllabas mutationem patiantur fieri nequit, qualis contingere ſolet, ubi nomen aliquod peregrinum audivimus, quod ſatis meminiſſe non poſſumus, adeoque non aliæ mutationes accidere poſſunt, quam ut vel vocabula quædam adjiciantur, quæ abeſſe debebant, vel quædam abſint, quæ adeſſe debebant, vel quædam mutentur in alia. Inde vero porro intelligitur propoſitionem affirmativam in negativam, negativam in affirmativam, hypotheticam in categoricam, vel aliam conditionis alienæ abire poſſe.

Singulos errores a nobis lapſu memoriæ committi experientia confirmat. Quod vocabula quædam omittantur, oblivioni tribuendum, neque adeo quicquam difficultatis habet. Quomodo alia addantur vel in eorum, quæ oblivioni data fuere, locum ſuccedant, ex iis clarius perſpicitur, quæ de cauſa lapſus memoriæ oſtendimus (§. 210. *Pſychol. empir.*). Errores lapſu memoriæ commiſſi non ſemper ſunt in poteſtate noſtra, quemadmodem lapſus calculi tœſtantur, quos vel in arte arithmetica exercitatiſſimis contingere conſtat. Equidem hic ſæpius defectus attentionis ſufficientis in cauſa eſt, ut error non vitetur; non tamen idem eodem modo ſeſe habet in caſibus aliis. Experientia communis ſuggerit exempla, ubi tanta eſt hominum in hoſce errores veritatis fiducia, ut attoniti hæreant, nec habeant quod dicant, dum ut finiatur contradictio erroris ſui manifeſto redarguuntur ab aliis.

§. 323.

Errores ex lapſu memoriæ quomodo ſerpant.

Quoniam etiam in errorem incidimus, ſi in ſyllogismo propoſitionem quandam memoriæ lapſu pro vera accipiamus, quæ falſa eſt (§. 634. *Log.*) &, ſi hac concluſione erronea porro utamur tanquam præmiſſa in aliquo ſyllogismo, vera argumentandi forma in errores ulteriores incidimus (§. 626. *Log.*); *ex lapſu memoriæ vera argumentandi forma continuo ſerpunt errores, quamdiu non advertitur, qui lapſu memoriæ commiſſus primum fuerat.*

Digitized by Google

Quoniam facillimum eſt lapſu memoriæ incidere in errorem, ut abſonum foret alicui eundem imputare; ita non minus facile eſt in errores incidere ulteriores, quæ eadem abſurditate alteri imputaveris. Notent hoc velim, quotquot in erroribus ab aliis admiſſis exaggerandis ſibi placent, ne, dum acumine præſtare videri volunt, hebetiores aliis deprehendantur, qui agnoſcunt cauſam erroris ab iis perſpectam minime fuiſſe, ut intellectus vitio tribuant, quod memoriæ lapſui erat tribuendum.

§. 324.

Quando lapſus memoriæ facilis.

Si quorum diu non meminimus, lapſum memoriæ facile committimus, ubi eadem in eandem nobis revocamus. Si quas enim ideas longo tempore non reproducimus, rerum per illas repræſentatarum obliviſcimur (§. 217. *Pſychol. empir.*), adeoque impotentiam contrahimus ideas illarum rerum reproducendi (§. 216. *Pſychol. empir.*). Enimvero ubi poſtea eandem nobis in memoriam revocare conamur, ideas iſtas reproducere nitimur (§. 228. *Pſychol. empir.*). Quamobrem accidere poteſt, ut quorundam idea particularis adhuc reproducatur, ceteris non reproductis, aut in eorum locum aliis ſubſtitutis prout fert occaſio (§. 110. *& ſeqq. Pſychol. empir.*). Jam cum ideam, qualis reproducitur, pro eadem habeamus, quæ nobis alias fuit; memoria labitur (§. 207. *Pſychol. empir.*). Atque adeo patet lapſum memoriæ facile committi, ubi in memoriam revoces, quorum diu non meminiſti.

Patet adeo, quando memoriæ non nimis fidere, ſed potius eandem ſuſpectam habere debeamus, & quomodo lapſus evitari queant, quo fine præſentem appoſuimus propoſitionem.

§. 325.

Cur in ſomnio meminerimus rerum tam

In ſomnio meminimus rerum, quas vigilantes percipimus: ſubinde quoque rerum, quas alias ſomniantes percipimus. Dum enim ſomniamus, res, quas percipimus, imaginamur (§. 122.). Quam-

Digitized by Google

Quamobrem cum anima in producendis phantasmatis necessario certæ legi adstringatur (§. 219.); si qua cum phantasmate, quo ipsi res absens tanquam præsens exhibetur (§. 127. *Psych. emp.*), antea conjuncta fuerat idea, eadem una producitur eodem modo, quo dum quid sensu percipitur, cum quo alias alia quoque sensu percepta fuerunt, ideæ sociæ cum ipsa vi imaginationis produci solent (§. 117. *Psychol. empir.*), quam adeo pro phantasmate habemus, utpote contradistinctam alteri, vi cuius nobis præsens videtur res, de qua somniamus. Adest igitur ratio, cur ideam reproductam recognoscamus, quod scilicet illam jam antea habuerimus (§. 174. *Psychol. empir.*). Quamobrem eandem quoque recognoscere debemus (§. 118. *Ontol.*), consequenter in somnio quoque meminimus rerum, quas vigilantes percepimus (§. 226. *Psychol. empir.*). *Quod erat primum.* *vigilando, quam somniando percepta-rum.*

Enimvero si vocabulis efferimus judicium, quo judicamus, nos ideam aliquam jam habuisse; idea hac in posterum reproducta, enunciatio ista una producitur (§. 286.). Quamobrem in somnio quoque, quod lege imaginationis conservatur (§. 123. *Psychol. empir.*), enunciatio ista una reproduci debet. Quamobrem si evigilantes de phantasmate aliquo judicaverimus, quod nobis per somnium occurrerit, atque idem in somnio denuo nobis objiciatur, in ipso quoque somnio reproduci debet judicium, quod istud, quod jam nobis in somnio succurrit, alias somniaverimus. Meminimus adeo in somnio, quod quid alias somniaverimus (§. 226. *Psychol. empir.*). *Quod erat secundum.*

Quoniam vero mediante isto judicio etiam meminisse possumus rerum, quas vigilantes percepimus, quod patet; eadem de causa quoque meminisse possumus rerum, quas vigilando percepimus.

Nos rerum in somnio meminisse experientia confirmat:

immo nec ab eadem abhorret, quod in somnio judicemus nos quid alias somniasse & nunc revera contingere, quod alias somniaveramus. Ad domestica enim provocare possum exempla.

§. 326.

Somnium naturale quodnam sit.

Si somnium initium a sensatione capit & per phantasmatum successionem continuatur; naturale est. Etenim si a sensatione initium capit; initium ejus est perceptio rei cujusdam materialis in mundo adspectabili, quæ per mutationem in organo sensorio factam intelligibili modo explicabilis (§. 65. 66. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum sensationes pendeant ab unica illa vi, quæ animæ inest (§. 57. 61.), adeoque a vi sibi repræsentandi hoc universum situ corporis organici in universo & constitutione organorum sensoriorum limitata (§. 63.); initium somnii naturale est (§. 69.). Quodsi jam porro per successionem phantasmatum continuetur, cum ea sint ideæ ab imaginatione productæ (§. 93. *Psychol. empir.*); ab eadem vi animæ pendent, a qua sensationes oriuntur (§. 61.). Patet igitur ut ante, somnii quoque continuationem naturalem esse. Quamobrem cum somnii a sensatione initium capientis & per phantasmatum successionem continuati & initium naturale sit, & talis quoque ejusdem continuatio existat *per demonstrata*; somnium totum naturale erit.

Patet adeo, quæ alias (§. 123. *Psychol. empir.*) de somnio demonstrata sunt, de naturali somnio esse accipienda. Neque vero a nobis quis requisiverit, quod non universaliter pronunciare debuerimus, quæ nonnisi sub hac restrictione vera sunt, quatenus naturale est. Quidquid enim in philosophia traditur, sphæram naturalem non egreditur, cum philosophus quidem intelligat supernaturalia non esse absolute impossibilia, ignoret tamen, utrum actu dentur, nec ne, ac in Theologia naturali demonstraturi simus, quæ naturalia non sunt, rariora esse,

Digitized by Google

esse, naturale vero esse ordinarium. Ne tamen principiis philosophicis quis abutatur in præjudicium veritatis revelatæ, sed iisdem potius ad hanc adversus ejusdem adversarios defendendam utamur, ubi opus fuerit, discrimen inter naturale ac supernaturale inculcandum. Quoniam itaque somniorum quoque scriptura sacra injicit mentionem, quæ a naturalibus utique distinguenda veniunt; differentiam quoque somnii naturalis a supernaturali hic evidentius monstrari consultum duximus. Ceterum cum supponamus vi demonstrationis, qua veritas hypotheseos evicta (§. 123. *Psych. emp.*), sensationem & phantasmata eomodo oriri, quo vulgo oriuntur; eorundem quoque non alias dedimus rationes, quam quas eas habere ex principiis psychologicis claret.

§. 327.

Si naturale somnium est, initium capere debet per legem sensationis & continuari per legem imaginationis. Etenim si somnium naturale est, & initium ejus naturale esse debet, & naturaliter continuari debet: quod per se patet. Jam somnium naturale initium capit a sensatione (§. 123. *Psychol. emp.*). Quare cum sensationes necessario sequantur legem sensationis (§. 219. *Psychol. rat.* & §. 85. *Psychol. empir.*); somnium naturale per legem sensationis initium capit. Similiter somnium naturale per legem sensationis initium capit. Similiter somnium naturale per phantasmatum successionem continuatur, eodem nempe modo factam, quo eam fieri quotidie experimur (§. 123. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum phantasmata non minus quam sensationes necessario sequantur legem suam (§. 219. *Psychol. rat.* & §. 117. *Psychol. empir.*); somnium naturale per legem imaginationis continuari debet. *Inversio propositionis præcedentis.*

Propositione hac habemus opus ad demonstranda subsequentia alia.

§. 328.

Si somnium a sensatione nulla initium capit, supernaturale erit, utut per legem imaginationis continuetur. Etenim si somnium *Somnium quando supernaturale.*

Digitized by Google

mnium a ſenſatione nulla initium capit, per legem tamen imaginationis continuatur; cum ideæ ab imaginatione productæ ſint phantasmata (§. 93. *Pſychol. empir.*), ſine prævia ſenſatione phantasma primum, a quo ſomnium initium capit, oritur: quod cum naturaliter fieri non poſſit (§. 229.); ſomnium a ſenſatione initium non capientis, utut per legem imaginationis continuatum, naturale non eſt. Erit igitur ſupernaturale (§. 509. 510. *Cosmol.*).

Non definimus, an iſtiusmodi ſomnia dentur; ſed nobis ſufficit oſtendiſſe, quandonam pro ſupernaturali habendum ſit ſomnium, ne nobis hac in re vel ipſimet imponamus, vel ab aliis imponere patiamur.

§. 329.

Alia ſomnii naturalis ſpecies.

Si ſomnium per legem imaginationis non continuatur; ſupernaturale erit. Quodſi enim ſomnium non ſit ſupernaturale, naturale erit (§. 509. 510. *Cosmol.*). Ponamus igitur eſſe naturale; per legem imaginationis continuetur neceſſe eſt (§. 326.): quod cum hypotheſin evertat, ſomnium naturale eſſe nequit, quod per legem imaginationis non continuatur, adeoque pro ſupernaturali utique habendum.

Quodſi phantasmata in ſomnio non oriuntur per legem imaginationis; nec primum oriri a ſenſatione videri poterat (§. 117. *Pſychol. empir.*). Nimirum pone phantasma primum a ſenſatione oriri; quæ vero primum ſequuntur, per legem imaginationis minime inde ſequi. Nulla ſane videtur ratio, cur ſenſatio ac primum inde ortum phantasma præcedat. Quamobrem cum ſine ratione ſufficiente nihil eſſe poſſit; nec ſenſatio cum primo inde orto phantasmate locum habere poteſt. Enimvero ſi ſomnium ſupponamus ſupernaturale, erit illud divinum, quemadmodum ex Theologia naturali conſtabit. Oſtendemus vero ibidem, Deum ad ſupernaturalia non recurrere, niſi ubi naturalia non ſufficiunt media ad ſcopum, quem intendit, conſequendum. Quodſi ergo ſupponamus,

Digitized by Google

mus, opus esse finis cujusdam gratia somnio supernaturali, hujus vero partem esse posse somnium naturale, constans nimirum ex sensatione ac inde derivato phantasmate vel pluribus hinc resultantibus phantasmatis; nullum profecto dubium est, Deum illam partem, quæ naturæ viribus existere potest, potentia miraculosa non esse productarum. Atque adeo patet nequaquam opus esse, ut, si phantasmatum successio per legem imaginationis non continuetur, somnium a sensatione ortum minime trahat. Aliter vero sese res habet, ubi nullum phantasma, quod somnium ingreditur, imaginationis lege nascitur: tunc enim sensatio prorsus superflua foret. Atque tum demum valet, quod a principio rationis sufficientis desumtum est argumentum.

§. 330.

Status cerebri in somnio supernaturali.

In somnio supernaturali singulis phantasmatis respondent ideæ materiales in cerebro, supernaturales & ipsæ. Etenim in somnio supernaturali quæ nobis objiciuntur, eorum nos meminisse ubi evigilavimus & ubi cum aliis de eodem colloquendi offertur occasio, quin nemine dissentiente assumere liceat nullus dubito, qui somnia supernaturalia dari affirmat. Enimvero si rei cujusdam memininus, reproducendi ideas materiales phantasmatis respondentes facilitas fibrillis nerveis, ex quibus cerebrum constat, inesse debet (§. 294.). Quamobrem cum ideæ mareriales in cerebro reproduci nequeant, nisi ante in eadem jam fuerint productæ (§. 241.); dum supernaturaliter in anima producuntur phantasmata per somnium, iisdem quoque coëxistere debent ideæ materiales in cerebro. Enimvero per se patet naturaliter tum in cerebro ideas materiales oriri minime posse, alias enim ipsis quoque coëxisterent naturaliter phantasmata in anima (§. 206.). Ideæ igitur materiales per somnium supernaturale supernaturaliter quoque producantur necesse est.

Constabit nimirum ex Theologia naturali somnii super-

Digitized by Google

naturalis autorem esse Deum, ibique demonstrabitur Deum nihil facere frustra. Quamobrem somniis quoque supernaturalibus, siquidem iisdem opus esse judicaverit, certum praestituet finem, veluti ut quendam admoneat venturorum, quo sibi cavere possit, quemadmodum accidit Josepho cum Christo infante ac matre ejus in Ægyptum fugam paraturo, ut necis periculum ab Herode intentum evaderet infans. Meminisse igitur somnii debet, qui supernaturale expertus est, quando e vigilat. Minime igitur assumsimus, quod sit a veritate alienum.

§. 331.

Somnium supernaturale quale sit.

Somnium supernaturale miraculum est. Si quid enim supernaturaliter in corpore contingit, miraculum est (§. 510. *Cosmol.*) & si quid supernaturaliter in anima accidit, miraculum itidem est (§. 71.). Quamobrem cum somnia supernaturalia mutationes supernaturales & in corpore (§. 330.), & in anima supponant (§. 327. 328.); erit somnium supernaturale miraculum.

Ita somnium istud Josephi, quod modo commemorvimus (*not.* §. 330,), utiquo miraculum fuit. Neque enim minus miraculosum censeri debet produci ideas materiales in cerebro, vel ideas rerum absentium in anima, nulla praesente causa naturali, cui effectus is tribui possit, quam deficiente causa naturali pluviam vel procellam oriri, aut visum, quo quis orbatus est, restitui. An vero nunquam possibile sit, ut miraculo in corpore facto, dum supernaturale est somnium, nullum in anima miraculum contingat, sed eidem naturalis quaedam mutatio respondeat; tum demum patebit, ubi dependentiam animæ ac corporis a se invicem explicaverimus. Hanc igitur disquisitionem tantisper seponimus. Non tamen prorsus silentio praetereunda erat haec quæstio, ne quis systemati influxus physici deditus sibi videre videatur aliis non animadversa & incautus in hac de somnio supernaturali doctrina, quam in usum theologicum defendendæ religionis revelatæ gra-

Digitized by Google

gratia adverſus ejusdem hoſtes dedimus, difficultates inutiles faceſſat. Ceterum præſens propoſitio docet, quam ſit res ardua *ſomnium* ſupernaturale (quod & *divinum* vocant), ne quis facile ſibi perſuadeat ſomnium quoddam ſuum eſſe ſupernaturale, ſibique & aliis eodem imponat, quemadmodum enthuſiaſtis ſolenne. Si quis notiones diſtinctas & determinatas vocabulis jungere minime adſuetus vocabulo miraculi offendatur, is legat velim, quæ ſupra annotata ſunt (*not.* §. 71.).

§. 332.

Ex ſomnio ſupernaturali oriuntur tam in anima, quam in corpore naturaliter, quæ alias naturaliter oriri minime poterant. Ponamus enim, nos, dum evigilamus, ſomnii meminiſſe. Quoniam rei meminimus, ſi ideæ, quas ante habuimus, reproducuntur & reproductæ recognoſcuntur (§. 226. *Pſychol. empir.*), cum ideas, ex quibus ſomnium conſtat, habuerimus eædemque iſtiusmodi ſint, quales alias naturaliter ſenſuum primum, deinde imaginationis ope producuntur; nullum quoque dubium eſt, quin iſtarum idearum reproductio naturalis ſit. Reproducuntur adeo ideæ claræ ac diſtinctæ, quæ alias iſto tempore reproductæ minime fuiſſent & quarum adeo loco naturaliter productæ fuiſſent aliæ. Quodſi ſermonis uſus nobis fuerit familiaris, non potuerimus ſomnii ſupernaturalis meminiſſe, quin tacita mentis loquela ideas iſtas verbis indigitemus & ubi cum aliis de eodem loquendi occaſio offertur, eadem verba clara voce efferamus. In utroque igitur caſu tam in anima, quam in corpore mutationes naturaliter contingunt, quæ alias non contigiſſent & quarum adeo loco contigiſſent aliæ. Quodſi jam porro ſomnium ſupernaturale in actiones hominis influit; multo jam major ſeſe offert eorum numerus, quæ & animæ, & corpori naturaliter jam accidunt, alias vero minime accidiſſent, ut opus non ſit plura eam in rem addi.

Naturaliter qualia ex ſomnio ſupernaturali oriantur.

Digitized

Nihil in his ſingulare eſt, quod non jam de effectu miraculorum in genere fuerit demonſtratum quoad mundum materialem (§. 531. 532. *Cosmol.*) ac per ea, quæ de eodem demonſtrata ſunt, plenius intelligatur.

§. 333.

Cur quæ imaginamur pingi & ſculpi poſſint.

Quicquid per modum viſibilis imaginari poſſumus, idem etiam arte pictoria & ſculptoria repræſentare valemus. Quando enim quid imaginamur, phantasma ejusdem in anima producitur (§. 93. *Pſychol. empir.*), adeoque eidem reſpondet idea materialis (§. 206.). Cum idea materialis ſit motus quædam ſpecies in fibrillis nerveis ex eo enatus, qui organi ſenſorii fibrillis nerveis à ſenſibili impreſſus ad cerebrum usque propagatus fuit (§. 112.); poſſibile eſt motum iſtiusmodi a cauſis materialibus excitari poſſe. Quoniam itaque arte pictoria & ſculptoria repræſentari poſſunt res materiales, quæ, ubi exiſterent, motum quendam more rerum aliarum materialium fibrillis nerveis in organo ſenſorio viſus imprimerent; quin arte pictoria & ſculptoria exhiberi queant, quæ per modum viſibilium imaginamur, dubio caret.

Quod hoc fieri poſſit, a poſteriori annotavimus alibi (*nec.* §. 138. *Pſychol. empir.*). Hic vero rationem a priori reddere debuimus, ut certior ſit aſſerti univerſalitas.

§. 334.

Cur partem ſenſibilis unam abſque altera imaginari poſſimus.

Ut partem unam ſenſibilis absque altera imaginemur, per imaginationem materialem fieri poteſt. Senſibilium partes ſenſu diſtinguimus, ſi a diverſis eorundem partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur (§. 127.), conſequenter motus hi diverſi ad cerebrum propagati (§. 111.) diverſas ſingularum partium ideas materiales in cerebro conſtituunt (§. 112.). Quoniam itaque motus hi diverſi non propter contiguitatem fibrillarum, ſed propter ſimultaneas in easdem impreſſiones coëxiſtunt; non neceſſe eſt ideas materiales ſingularum partium

Digitized by Google

um ſenſibilis coëxiſtere, ſed unam absque altera exiſtere poſſe non repugnat. Quamobrem cum ſenſibile imaginemur, quando imaginatio materialis producit ideas materiales, nulla actione ſenſibilis in organo ſenſorio facta (§. 227.); ut idea materialis partis unius absque idea materiali alterius producatur, non repugnat. Per imaginationem itaque materialem fieri poteſt, ut partem unam ſenſibilis absque altera imaginemur.

Quod hic de imaginatione oſtenditur, de ipſo ſenſu manifeſtum eſt. Ponamus enim objecti cujusdam partem tegi ab objectis aliis, ita ut nonniſi radii ab una objecti parte in oculum incidere poſſint. Quodſi oculi ſitus ſit fixus, radii ab iſta parte adhuc in eandem partem retinæ incidunt, in quam ante incidebant, & iisdem fibrillis nerveis motum imprimunt, quibus eum ante imprimebant. Quoniam itaque motus idem ab iisdem fibrillis ad cerebrum propagatur, qui ante propagabatur, a fibrillis vero ceteris utpote non amplius tactis lumine, quod a ceteris viſibilis partibus propagatur, nullus amplius ad cerebrum pertingit; idea utique materialis partis viſibilis excitatur absque ideis materialibus partium reliquarum (§. 112.). Idem non abſimili modo patet in vocabulis, quæ enunciationem aliquam, aut in unius vocabuli ſyllabis integrum vocabulum conſtituentibus, ubi cogitemus, vocabulum unum, vel unius vocabuli ſyllabam unam vel alteram pronunciari absque ceteris: quæ enim clara voce non pronunciantur, nec auditu percipiuntur. Immo ſi qua tactui debetur diſtincta tangibilis perceptio, de eadem idem quoque eodem prorſus modo patet, quemadmodum de vocabulis, cum perceptio diſtincta tangibilium ſucceſſiva ſit quemadmodum vocabulorum (§. 163. & ſeqq.).

§. 335.

Quomodo partis unius ideam absque ideis partium ceterarum viſibilis reproducere liceat.

Si partem ſenſibilis peculiari vocabulo indigitare ſuevimus; ope ideæ materialis vocabuli reproducere licet ideam materialem illius partis absque ideis partium ceterarum, idemque verum eſt de ideis immaterialibus, ſeu phantasmatis. Etenim ſi partem ſenſibilis peculiari vocabulo indigitare ſuevimus, ideam

Digitized by Google

ideam partis illius & nomen ipsius sæpius conjunximus. Quamobrem cum idea vocabuli, qualis auditu percipitur, denuo producitur; idea quoque partis sensibilis hoc nomine denotata reproduci debet (§. 273. *Psychol. empir.*). Habemus adeo phantasma partis sensibilis absque ideis ceterarum partium. *Quod erat unum.*

Etenimvero quando in anima reproducuntur perceptiones rerum, in cerebro quoque reproducuntur ideæ materiales iisdem respondentes, sive sensuales fuerint, sive phantasmata (§. 113. 206.). Quamobrem dum vocabulorum ideæ in anima quomodocunque producuntur, iis quoque respondentes ideæ materiales in cerebro reproduci palam est. Cum ideis autem vocabulorum reproducuntur quoque ideæ partium sensibilis, quæ istis denotantur, ceteris non simul reproductis. *Ergo* quoque harum partium ideæ materiales una reproduci debent, non reproductis simul ideis partium ceterarum. *Quod erat alterum.*

Hæc ita sequuntur ex lege imaginationis, nec experientia refragatur, modo fallaciam, quæ sæpissime subrepit, detegere valueris.

§. 336.

Quandonam partem rei absque ceteris imaginari difficile.

Si rem quandam frequenter percepimus sive sensu, sive imaginatione; partem quandam ejus imaginaturis tota ejusdem idea vel maxime invitis recurrit. Etenim si rem quandam frequenter sive sensu, sive imaginatione percepimus, idea ejus sæpius reproducta fuit. Quare cum perceptiones singularum partium semper simul fuerint productæ; ubi idea partis reproducitur, ideæ partium reliquarum simul reproducuntur, adeoque tota idea recurrit (§. 117. *Psychol. empir.*). Et quoniam cerebrum magnam ideam totalem reproducendi facilitatem contraxit (§. 241.), eaque in actuali quadam mutatione consistit (§. 245.); reproductionem quoque impedire difficile est, si sub-

Digitized by Google

ſi ſubinde ſaltem non prorſus impoſſibile, quamdiu cerebrum non quandam mutationem ſubit. Quamobrem ſi idea partis reproducenda, nobis vel invitis idea totius reproducitur.

Habemus adeo rationem evidentem, cur ſubinde impoſſibile nobis videatur partem aliquam objecti imaginari absque ceteris. Per præcipitantiam vero judicant, qui abiſtiusmodi exemplis, qualia nobis plurima obvia eſſe debent, concludunt, idem univerſaliter in omni caſu obtinere debere. Apparet adeo neceſſitas connubii rationis & experientiæ, quod nunquam ſatis inculcari poteſt, & quod rationem quoque eorum, quæ maxime obvia ſunt atque hoc nomine contemni ſolent, omni attentione ſcrutari teneamur, ut determinate cognoſcantur, ſiquidem a primis erroribus nobis cavere velimus, qui deinde longius latiusque ſerpunt.

§. 337.

Quomodo partem objecti ſine ceteris imaginandi facilitatem contrahamus.

Si partem quandam objecti præciſis ceteris non minus, quam totum æque facile nobis imaginari velimus; partem objecti nomine ſuo indigitatam a toto avulſam cum rebus quibuscunque aliis nobis imaginari ſæpius tenemur, objectum vero totum nomine ſuo itidem inſignitum alio tempore cum rebus ab iſtis diverſis. Etenim ſi partem quandam objecti nomine ſuo ſæpius indigitavimus, ope ideæ materialis nominis reproducitur quoque idea partis objecti hoc nomine denotata (§. 335.). Jam cum partem illius objecti tanquam a toto avulſam cum rebus aliis, qualescunque tandem fuerint, ſæpius imaginati fuerimus; idea partis reproducta, reproduci quoque debet idea rerum illarum (§. 117. *Pſychol. empir.*). Cumque cerebrum contraxerit facilitatem reproducendi ideas iſtas materiales (§. 241.), quæ quoniam in actuali mutatione conſiſtit non facile tollitur; idea quoque partis a toto avulſæ cum rerum ipſo pro arbitrio ſociatarum idea tenaciter cohæret. Atque ita partem ab objecto ſuo avulſam commode imaginari licet. Quodſi jam objectum totum cum aliis rebus junximus eodem modo, ex

ex modo dictis patet beneficio nominis reproduci ideam totius objecti ideis rerum ipsi pro arbitrio sociatarum tenaciter adhærentem. Unde totum eadem commoditate, qua ante partem ab eodem avulsam imaginari licet.

Ponamus ideam cervi utpote sæpius a te conspecti, & cujus frequenter quoque meministi, tibi esse familiarem, ut statim recurrat, quoties de eo cogitandi quæcunque offertur occasio. Quodsi jam cornua cervi absque ejus capite ac reliquo corpore imaginari volueris; propositioni præcedenti convenienter idea totius cervi animo sese præsentem sistit. Ubi ergo posthac cervi cornua absque capite & corpore reliquo commode imaginari volueris, ut nullum cum imaginatione certamen sit ineundum, nec verendum, ne forsan in eodem succumbas; imaginare tibi sæpius cornua cervi humi jacentia in cœmeterio, in quo nunquam vidisti cervum; cervum vero tanquam in sylva huc illuc currentem: Ipsa experientia te docebit, posse hisce ideis sociis ideam cornuum cervi ab idea totius cervi separari atque separatam teneri, quamdiu attentionem non ita defigis in idea principali, veluti cornua cervi, ut eandem quasi totam ab ideis sociis retrahas: id quod legi imaginationis convenienter fieri claret.

§. 338.

Medium tollendi difficultatem partis imaginandæ absque ceteris.

Quoniam ideam partis reproducendi facilitatem contrahere licet non obstante facilitate reproductionis ideæ totius (§. 337.); *si frequenter nobis imaginemur partem quandam suo nomine insignitam tanquam a toto avulsam cum rebus aliis quibuscunque, diversis tamen ab iis, cum quibus totum imaginari solemus; hoc ipso difficultas partem aliquam absque reliquis imaginandi tollitur.*

Ita si beneficio nominis cornuum cervi vix horum ideam reproduci posse experiaris, quin tota statim cervi idea animo præsens sistatur; cornua tanquam a cervo avulsa & in cœmeterio humi prostrata ubi frequenter tibi imaginatus fueris, hæc a te commode vi imaginationis præsentia animo sisti

Digitized by Google

fisti posse deprehendes, utut non tollatur facilitas reproducendi ideam totius cervi, quando ejus meminisse volueris.

§. 339.

Quoniam beneficio vocabulorum sensibilia memoriæ facilius demandantur (§. 292.), eorumque ope facilius eadem retinentur (§. 293.); *ideam partis absque ceteris reproducendi facilitatem tibi comparaturus* juxta propositionem præcedentem (§. 337.), *verbis enuncia judicium de conjunctione ideæ partis cum ideis rerum reliquarum.* *Quomodo medium istud facilitetur.*

Ita in præcedente exemplo judicium enuncia hisce verbis: *Cornua cervi prostrata humi sunt in cœmeterio.* Etenim quam primum animum subit vocabulum *cornu cervi;* verba quoque enunciationem istam componentia eundem una subeunt. Et quemadmodum cornu cervi idea reproducitur beneficio ejusdem vocabuli; ita etiam beneficio reliquorum reproducuntur ideæ sociæ: quæ cum etiam absque hisce reproducerentur vi ideæ cornu cervi, quatenus eidem sociæ sunt; duplex jam adest reproductionis causa. Atque adeo tanto facilius impeditur, ne cum idea cornuum cervi reproducatur idea totius cervi, ita ut imaginatio non amplius sistat cornua tanquam a cervo avulsa, sed eidem adhærentia. Etenim si vel maxime in casu opposito idea cornuum cervi reproducat quoque ideam totius cervi, ubi attentionem in iis solis defigis, ideis sociis quasi penitus ab eadem exclusis: non tamen auferetur idea cornuum a cervo avulsorum, sed videbis e. gr. cervum in cœmeterii loco alio, quam ubi cornua jacent, cum cervo una spectanda.

§. 340.

Ut perceptiones partiales diversorum entium compositorum combinemus & subjecto tribuamus modum in eo sensu nondum perceptum, ei tamen non repugnantem; imaginationi materiali minime repugnat. Imaginationi materiali minime repugnat, ut partem unam sensibilis absque aliis imaginemur (§. *Quomodo imaginatio materialis combinare valeat ideas a se invicem separatas.*

334.) & beneficio vocabuli, quo tanquam nomine indigitatur, eandem reproducamus (§.335.). Quoniam fieri potest, ut beneficio vocabuli unius reproducatur idea alterius (§. 117. *Psychol.empir.*), ipsis etiam respondentibus ideis materialibus (§. 290.) una reproductis (§. 206.); hoc pacto vocabulorum ope reproducere una licebit ideas materiales in cerebro diversarum partium diversis entibus convenientium. Quodsi ergo inter ideas materiales harum partium nulla producatur intermedia, qua a se invicem separantur; erunt eædem contiguæ & in fibrillis contiguis motum quendam continuum exhibebunt, quales excitari solent partibus in eodem subjecto continuis in organum sensorium simul agentibus. Quoniam itaque imaginatio ideas materiales rerum absentium, seu in organum sensorium tunc temporis, quando producuntur, non agentium producit (§. 227.); imaginationi materiali non repugnat, ut perceptiones partiales diversorum entium compositorum combinemus. *Quod erat unum.*

Quoniam modos non minus vocabulis tanquam suis nominibus indigitare valemus, eosque tanquam materiæ inhærentes nobis imaginari possumus; eodem quo ante modo patet, nec repugnare imaginationi materiali, ut subjecto tribuamus modum, qui eidem non repugnat, nunquam tamen nobis antea sensu in eodem perceptus fuit. *Quod erat alterum.*

Beneficio vocabulorum hæc idearum diversarum combinatio arbitraria magis in potestatem nostram reducitur, quam absque his fieri poterat: ut adeo nobis facile persuadeamus homines usu sermonis expertes ab hac imaginationis operatione maxime esse remotos. Neque mirum videri debet, cur vocabulorum ope uniantur diversarum partium ideæ materiales: cum enim ideæ istæ in cerebro non sint unitæ ex eo, quod sensu simul fuerint perceptæ, necesse est ut beneficio vocabulorum ad simultaneam perceptionem perducantur & hac mediante uniantur.

§. 341.

Phantasmatum divisio & compositio imaginationi materiali non repugnat. Phantasmata enim dividuntur, si partem unam sensibilis absque altera imagineris (§. 139. *Psychol. empir.*). Enimvero ut partem unam sensibilis absque altera imaginemur; per imaginationem materialem fieri potest (§. 334.). Phantasmatum itaque divisio imaginationi materiali minime repugnat. *Quod erat unum.*

Phantasmatum divisio & compositio animationi materiali repugnet.

Similiter phantasmata componuntur, si perceptiones diversas partiales combinemus, ut unam compositam constituant (§. 142. *Psychol. empir.*). Enimvero imaginationi materiali non repugnat, ut perceptiones partiales diversæ ad constituendam unam compositam combinentur (§. 340.). Phantasmatum itaque compositio imaginationi materiali minime repugnat. *Quod erat alterum.*

Ex iis, quæ ad evincendam phantasmatum divisionem & compositionem in corpore stabilita fuere, apparet quantum ad eam usum afferant vocabula: supersunt tamen adhuc alia ad eandem spectantia, quæ ut intelligantur sequentes addere lubet propositiones.

§. 342.

Si sensu confuse percepta vocabulis indigitare sueveris & ea subjecto cuidam pro arbitrio tribuas; fingere datur, quod alias vix ac ne vix quidem fingi poterat. Quæ sensu confuse percipiuntur, veluti qualitates pleræque sensibiles, ea difficulter, nec satis clare imaginamur (§. 94. *Psychol. empir.*), adeoque eorum ideæ materiales difficulter quoque producuntur (§. 206.) & motus, in quo idea materialis consistit (§. 112.), admodum tardus est (§. 126.), consequenter cum aliis ideis materialibus difficulter, immo vix ac ne vix quidem una produci & hoc pacto ad constituendam ideam unius subjecti uniri possunt. Ad fingendum itaque, quod an sit sensu nondum percepimus, vix

Vocabulorum usus quoad difficulter imaginabilia in fingendo.

Digitized by Google

ac ne vix quidem confuſe percepta adhiberi poſſunt, ſi in earum perceptionibus acquieſcas (§. 94. *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi confuſe percepta vocabulis tanquam nominibus ſuis indigitare ſueveris, cum hæc clare ac per ſe diſtincte percipiantur, nomina quoque confuſe perceptorum facile imaginamur atque clare (§. 94. *Pſych. emp.*), adeoque ipſis reſpondentes ideæ materiales (§. 290.) facile reproducuntur (§. 206.) & motus, in quibus eorum ideæ materiales conſiſtunt (§. 112.), ſatis celer eſt (§. 126.). Quamobrem cum ideæ vocabulorum materiales facile combinentur cum aliis, etſi ipſis reſpondentes ideæ rerum vix ac ne vix quidem reproduci poſſint; fingere omnino licet ope vocabulorum, ſi ſubjecto tribuenda confuſe percepta, quæ absque iis fingere vix ac ne vix quidem poteras (§. 144 *Pſychol. empir.*).

Quod vero hac ratione fictiones extendi poſſint usque ad impoſſibilia, jam alibi dictum eſt (§. 146. *Pſychol. empir.*): ubi etiam ea adjecimus, quæ ad confuſionem entis ficti cum reali evitandam, conſequenter profluentes ex hoc fonte errores avertendum, notanda veniunt (§. 147. *Pſychol. empir.*).

§. 343.

Quomodo phantasmata compoſitio facilitetur.

Si vocabulis enunciemus, quæ ſubjecto cuidam ineſſe debent, ac poſtmodum ipſis reſpondentes ideas in memoriam revocare ſtudemus; phantasmata per compoſitionem ac diviſionem aliorum compoſita facilius producere licebit. Etenim cum vocabula ipſis viſibilibus clarius atque facilius imaginemur (§. 288.), multoque clarius & facilius quam odores, ſapores & qualitates tactiles, quæ ſolo tactu percipiuntur (§. 289.), ac præterea vocabula, quæ aliquam enunciationem ingrediuntur, non ita inter ſe cohærent, quemadmodum partes entis alicujus compoſiti, ſed varie nunc cum his, nunc cum aliis junguntur; vocabula quoque facilius componere valemus, quam ideas ipſis reſpondentes, conſequenter facilius eſt verbis enunciare, quæ ſubjecto alicui

Digitized by Google

alicui ineſſe volumus, quam ſubjectum ipſum partialibus ideis in unam coagmentatis ſibi repræſentare. Enimvero cum ad vocabula attentis recurrant etiam ideæ rerum ipſis indigitatarum (§. 273. *Pſychol. empir.*); ad vocabula eo fine attenti, ut eædem recurrant, eas reproducere, conſequenter in memoriam revocare ſtudemus (§. 228. *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque id facientibus occurrit phantasma, quod per diviſionem ac compoſitionem aliorum producere intendebamus; patet utique nos facilius producere phantasmata per aliorum diviſionem ac compoſitionem compoſita, ſi vocabulis enunciemus, quæ eidem ineſſe volumus; ac poſtmodum reſpondentes vocabulis ideas in memoriam revocare ſtudemus.

Exempli loco eſſe poſſunt, quæ de figuris hieroglyphicis dicta ſunt (§. 152. & ſeqq. *Pſychol. empir.*), quamvis ad eas quoque concurrant mentis operationes; quæ tamen non obſtant, quo minus propoſitioni præſenti illuſtrandæ inſerviant: neque enim ſupponimus modum, quo ad compoſitionem phantasmatis delabimur, cum ejus diverſitas hic nullum habeat momentum. Quodſi diſpliceat; ecce tibi exemplum aliud! Fingendum tibi propone animal, cui ſit caput cervinum, truncus equi, cauda leonis, pedes ſint caprini & aures leporinæ. Nemo non in ſe experiri poterit, hæcce vocabula in formam enunciationis compoſitæ coacervari poſſe, utut idea phantasmatis animo nondum obverſetur: quo facto ejus ſubſidio producere licebit phantasma iſtiusmodi animal exhibens. Immo ſi quis vim imaginationis nondum in poteſtatem ſuam ita redegit, ut ideæ iſti hoc ſubſidio producendæ ſufficiat; eodem tum uti poterit, ſi artis pictoriæ fuerit peritus, ad animal iſtiusmodi pingendum & imagine ſæpius vel diu conſpecta ideæ producendæ facilitatem acquirendam.

§. 344.

Quando libertas animæ influat in actum imaginationis.

Si attentionem dirigis in quidpiam ſenſu perceptum, a quo eundem avertere poteras; phantasma inde ortum a libertate animæ

Digitized

animæ pendet quoad actum. Etenim ſi in quidpiam, quod ſenſu percipis, attentionem tuam dirigis, cum eam ab eodem avertere poſſes; dubio caret, quod attentionem in eam dirigere libere velis (§. 194. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut ea etiam velis, quæ ex hac attentione neceſſario conſequuntur. Quoniam itaque eadem poſita phantasma neceſſario producitur, quod per legem imaginationis inde pendet (§. 224.); phantasma ortum ex idea ſenſuali, in quam attentionem tuam dirigis, cum eam inde avertere poſſes, a libertate animæ pendet.

Cur hic inquiramus, quandonam phantasmata a libertate animæ pendeant, eadem prorſus ratio eſt, quam ſupra dedimus, cur inveſtigari debeat dependentia ſenſationum a libertate (*not.* §. 151.).

§. 345.

Alius caſus. Quoniam phantasmata perinde ex phantasmatis, ac ex ideis ſenſualibus oriuntur (§. 117. *Pſychol. empir.*); *ſi attentionem dirigis in phantasma, a quo eam evertere poteras; phantasma inde ulterius ortum a libertate animæ pendet* (§. 344.).

Si ita viſum fuerit, majoris evidentiæ gratia integram demonſtrationem propoſitionis præcedentis ad præſentem applicare poteris.

§. 346.

Adhuc alius caſus. *Si attentionem in idea aliqua ſenſuali, vel phantasmate aliquo conſervas cum eam inde retrahere poſſes; phantasma in utroque caſu inde ortum a libertate animæ pendet.* Eodem prorſus modo oſtenditur, quo dependentiam phantasmatis a libertate animæ evicimus ob attentionem in ideam ſenſualem converſam (§. 344.).

Attentionis conſervatio eſt quaſi continuata ejusdem in idem objectum directio; continuatio autem iterationem ejusdem actus involvit. Quamobrem præſens propoſitio inſtar præcedentis per modum corollarii inferri poterat.

§. 347.

Digitized by Googl

§. 347.

Casus quartus.

Si vocabulorum ope phantasma aliquod in te excitare studes; ejus productio a libertate animæ pendet. Si enim phantasma aliquod vocabulorum ope in te suscitare studes, attentionem non modo in vocabula dirigis, quam inde avertere poteras; verum etiam vocabulorum ideas & phantasma sæpius una reproduxisti eo fine, ut illorum idea reproducta hoc quoque recurrat, cum idem omittere poteras. Quamobrem non modo priore de causa a libertate animæ pendet (§. 344.); verum etiam nexus inter ideam vocabulorum & phantasma, qui absque libera voluntate tua non datur, ab eadem proficiscitur (§. 941. *Psychol. empir.*).

Priori de causa pendet a libertate productio phantasmatis immediate; posteriori autem de causa mediate.

§. 348.

Casus quintus.

Si per operationes mentis elicis ea, quæ ad constituendum aliquod phantasma concurrere debent; ejus productio a libertate animæ pendet. Etenim si per operationes mentis, quas inter etiam ratiocinatio locum habet (§. 325. *Psychol. empir.*) ea elicis, quæ ad constituendum phantasma aliquod concurrere debent, veluti quæ figuram aliquam hieroglyphicam ingrediuntur (§. 252. *Psychol. empir.*), phantasmatis productionem intendis & ut hanc consequaris, operationes mentis adhibes, quas omittere poteras. Quamobrem phantasmatis hujus productio a libertate animæ pendet (§. 941. *Psychol. empir.*).

Perpende aliquod figuræ hieroglyphicæ exemplum, veluti animæ apud *Comenium* aut Diaboli sub forma monachi Franciscani apparentis (*not.* §. 152. *Psychol. empir.*); & considera, quales sint mentis operationes, quibus productio illius phantasmatis tribuenda; statimque videbis, quam multæ hic concurrant actiones animæ liberæ.

§. 349.

Digitized by Google

§. 549.

Casus sextus. *Si phantasma repræsentat rem sensu perceptæ libere; ejus quoque reproductio, etsi non libere facta, adhuc tamen a libertate pendet.* Si enim phantasma aliquod rem repræsentat libere sensu perceptam *per hypoth.*; fieri poterat, ut rem istam sensu minime perciperes (§. 941. *Psychol. empir.*). Quodsi ergo impediviſſes, ne eam perciperes, vel ab ea percipienda, quemadmodum poteras, abstinuisses; vi imaginationis idea ejusdem reproduci minime poterat (§. 117. *Psychol. empir.*). Ratio igitur, cur produci posthac possit, a libertate animæ petenda (§ 56. *Ontol.*), atque adeo possibilitas reproductionis ab eadem pendet (§. 851. *Ontol.*). Quamvis ergo ejus actualis reproductio libere non fit *per hypoth.* quoniam tamen actualitas nihil mutat quoad possibilitatem; phantasmatis reproductio adhuc a libertate animæ pendet.

Quandonam libertas animæ in sensationem influat, dictum est in superioribus (§. 151 & seqq.). Atque adeo non opus est, ut determinationes speciales adjiciantur.

§. 350.

Memoria quomodo a libertate pendeat. *Si quid memoriæ mandamus, vel diu eadem retinere studemus; ut ejus facile meminisse, non autem oblivisci possimus, a libertate animæ pendet.* Si quid enim memoriæ mandamus, ejus ideam reproducendi facilitatem nobis comparamus (§. 178. *Psychol. emp.*) diu ac sæpius idem cum aliis simul percipiendo, vel quædam simul percipiendo (§. 179. *Psychol. empir.*). Necesse igitur est, ut aut diu attentionem nostram in re, quando percipitur, conservemus, cum eam alio verterre possimus, vel ejus iteratam perceptionem promoveamus, cum tamen ab eadem abstinere possemus. Quamobrem libertas influit in illas actiones, quibus aliquid memoriæ mandamus (§. 941. *Psychol. empir.*). Enimvero quæ sæpius ac diu sive sensu, sive

Digitized by Google

ſive imaginatione ſimul percipimus, eorum ideæ & facile reproducuntur (§. 108. *Pſychol. empir.*) ac reproductæ recognoſcuntur (§. 213. 214. *Pſych. emp.*), conſequenter eorum meminiſſe poſſumus (§. 226. *Pſych. empir.*). Quod itaque facile meminiſſe poſſimus, a libertate animæ pendet. *Quod erat primum.*

Quodſi quid memoria retinere ſtudemus, eorum ſæpius in nobis ideam reproducimus, ſive ſenſuum, ſive imaginationis ope, cum idem intermittere poteramus (§. 181. *Pſychol. empir.*). Quamobrem ut idem diu retineamus, a libertate noſtra pendet. Enimvero ſi quorum ſæpius in nobis ideam reproducimus; eorum quoque facile meminiſſe poſſumus, quemadmodum modo oſtendimus. Quamobrem ſi quid diu memoria retinere ſtudemus, ut eorum facile meminerimus, a libertate noſtra pendet. *Quod erat ſecundum.*

Qui rei facile meminit, is & ideam ejus reproducendi, & eam recognoſcendi facilitatem habet (§. 226. *Pſychol. empir.*), adeoque cum oblivio conſiſtat in impotentia ideas reproductas recognoſcendi (§. 215. *Pſychol. empir.*) & ad eandem quoque ſpectet impotentia ideas reproducendi (§. 216. *Pſychol. empir.*), ut quis illius rei obliviſcatur fieri nequit (§. 28. *Ontol.*). Quamobrem cum a libertate pendeat, ut ejus facile meminerit, ſi quid memoriæ mandat, vel eadem diu retinere ſtudet *per num. 1. & 2;* a libertate quoque pendet, quod ejus rei obliviſci nequeat, quam memoriæ mandat, vel diu eadem retinere ſtudet.

Non jam quæritur, an ſucceſſu temporis iterum ejus obliviſci queamus, cujus facile meminimus; ſed an id ſtatim oblivioni dare poſſimus, ut ne ſemel quidem poſthac ejus idea recurrat. Prius fieri poſſe alibi oſtendimus (§. 217. *Pſych. emp.*), & tota die experimur: poſterius vero eſt id, quod hic fieri non poſſe ſupponitur.

§. 351.

Oblivio quando a libertate animæ pendeat

Si quas ideas, quarum reproductio in potestate tua est, longo tempore reproducere nolis; oblivio a libertate animæ pendet. Etenim si reproductio alicujus ideæ in potestate tua posita est; arbitrii tui est, utrum eas longo tempore producere nolis, an vero subinde reproducere velis. Quamobrem si longo tempore reproductionem intermittis; libere hoc facis (§. 941. *Psychol. empir.*). Enimvero si quas ideas longo tempore non reproducis, rerum per illas repræsentatarum obliviscēris (§. 217. *Psychol. empir.*). Oblivio igitur rerum, quarum ideas reproducere in tua potestate est, a libertate animæ pendet.

Propositio præsens agit de oblivione eorum, quæ memoria firmiter tenemus. Ad eam illustrandam faciunt exempla oblivionis rerum maxime familiarium alibi tradita (*not.* §. 217. *Psychol. empir.*).

§. 352.

Alius casus.

Si quis attentionem ab objecto, quod percipit, statim avertit, cum eam in eodem retinere posset, vel ejus, quod semel percepit, ideam reproducere negligit, cum reproducere posset; oblivio a libertate animæ pendet. Si quis attentionem ab objecto, quod percipit, statim avertit, cum eandem in eodem retinere posset; libere hoc facit (§. 941. *Psychol. empir.*). Enimvero si attentionem ab eodem statim avertit, non diu idem percipit, adeoque idem memoriæ non mandat (§. 179. *Psychol. empir.*), consequenter ideam ejus reproducendi facilitatem sibi non comparat (§. 178. *Psychol. empir.*), adeoque impotentia eam reproducendi laborat. Quare cum ideam reproductam recognoscere nequeat, qui eam reproducere nequit; qui attentionem ab objecto, quod percipit statim avertit, eam oblivioni dat (§. 215. *Psychol. empir.*). Oblivio igitur attentionem ab obje-

Digitized by Google

objecto ſtatim avertentis, in quo eam retinere poterat a, libertate animæ pendet. *Quod erat unum.*

Si quis ideam ejus, quod ſemel ſatis percepit, reproducere negligit, eodem prorſus modo oſtenditur, quod oblivio a libertate animæ pendere debeat. *Quod erat alterum.*

§. 353.

Si ſenſationes negligimus, quæ in poteſtate noſtra ſunt, vel ex decreto animæ easdem impedimus; abſentia idearum, quas nobis acquirere poteramus, a libertate noſtra pendet. Quando enim ſenſationes negligimus, aut easdem ſtudio impedimus; tum ſenſationes iſtas in nobis experiri poteramus, ſi voluiſſemus. Quamobrem a libertate noſtra pendet, quod eas neglexerimus, vel impediverimus (§. 941. *Pſychol. empir.*), conſequenter quod nobis rerum quarundam ideæ abſint. *Idearum abſentia a libertate noſtra pendeat.*

Quoniam in ſuperioribus oſtendimus (§. 151. & ſeq.), quandonam ſenſationes a libertate animæ pendeant; exinde quoque intelligitur, quibusnam in caſibus particularibus a libertate pendeat, quod quas ideas non habeamus. Ceterum hactenus tradita principia non contemnendum in Moralibus uſum habent, ubi diſquiritur, quantum homini actiones ſuæ ſint imputandæ. Memoriæ igitur probe infigenda, ut ea familiaria experiamur. Non negligenda ob intellectus facilitatem, quæ commendanda ob inſignem in arduis utilitatem.

§. 354.

Intuitus ideæ univerſi non uno modo a libertate animæ pendet, aut, ſi mavis, *ejus directiones ſæpius in animæ poteſtate ſunt.* Intuemur enim ideam univerſi, quæ in nobis exiſtit (§. 192.), quatenus nonnulla, quæ eidem inſunt clare percipimus (§. 193.). Quoniam clare percipimus, quod agnoſcere & a perceptibilibus ceteris diſtinguere valemus (§. 31. *Pſychol. empir.*), adeoque in numero perceptionum clararum non minus phan- *Intuitus ideæ univerſi a libertate animæ dependentia.*

Digitized by Google

tasmata sunt, quam sensationes, prout unusquisque in se experitur, modo quid sit sensatio, quid phantasma meminerit (§. 65. 92. 93. *Psychol. empir.*); sensationes vero non minus (§. 151. & seqq.), quam phantasmata non uno modo a libertate animæ pendent (§. 344. & seqq.); intuitus ideæ universi non uno modo a libertate animæ pendet.

Sensationes pariter ac phantasmata, quibus intuitus universi continetur, eadem vi animæ (§. 60.), qua sibi universum repræsentat (§. 63.), adeoque per essentiam & naturam ipsius producuntur (§. 66. 67.) & in utrisque anima certis necessario adstringitur legibus, ut pro arbitrio suo in hisce perceptionibus nihil variare ipsi integrum sit (§. 219.). Enimvero cum ideam integram universi non simul intueri possit (§. 194.), circa directionem vis illius libertati ejus quidpiam relictum, ut nimirum ad has potius tendat, quam ad alias æque possibiles per legem sensationis atque imaginationis.

§. 355.

Lex imaginationis libertati non adversa.

Lex imaginationis non tollit libertatem. Etenim vi imaginationis ea percipimus, quæ antea cum eis percepta fuere, si attentionem nostram dirigimus in id, quod sensu percipitur, vel etiam in aliquid, quod in præsente phantasmate continetur (§. 224. 225.). Quamobrem cum sensationes & phantasmata non uno in casu quoad actualitatem a libertate animæ pendeant (§. 151. & seqq. atque 344. & seqq.); lex imaginationis nec libertati adversatur, quatenus vel sensationem quandam, vel phantasma aliquod præcedaneum in anima supponit, nec quatenus phantasmata in eadem producuntur. Libertatem adeo animæ non tollit.

Qui verentur ne animæ lege imaginationis necessitas imponatur libertati adversa, notionibus legis confusis ac obscuris sese confundunt. Ex ipsa enim lege imaginationis distincte agnita deducitur, quemadmodum ex demonstratione propositionis præsentis attente considerata perspicitur animæ competere

petere quandam in actualitatem phantasmatum libertatem, tantam nempe, quanta in imaginando dari potest. Qui majorem desiderat, quid sibi velit non intelligit. Vult enim loqui lapides & arbores loco florum maturos statim edere fructus. Qui principiis ontologicis de ente imbutum habet animum; ei ut in mentem veniat tam absurda cogitatio fieri omnino nequit.

§. 356.

An lex imaginationis libertatem restringat.

Lex imaginationis libertatem animæ ne quidem restringit. Etenim vi legis imaginationis anima ea percipere debet, quæ antea cum hoc sensu percepta fuere, in quod jam attentionem suam dirigit, sive hoc sensu percipiatur (§. 224.), sive vi imaginationis præsens sistatur (§. 225.). Jam lex sensationis libertatem animæ ne quidem restringit (§. 222.). Quamobrem nec lex imaginationis ideo libertatem animæ restringere potest, quatenus sensationes supponit. Porro cum phantasmata a libertate animæ pendeant, quatenus pendent a directione attentionis in perceptionem aliquam præsentem (§. 344. 345.); nec lex imaginationis libertatem hominis restringit, quatenus supponit directionem attentionis in perceptionem aliquam præsentem. Quoniam vero essentiæ ac naturæ animæ conveniens est, ut lex imaginationis sensationes præsupponat (§. 229. 224.), & attentionem in perceptionem aliquam præsentem requirat (§. 224. 225.); tanta in phantasmata per legem istam animæ libertas est, quantam essentia ac natura ejus permittit. Quare cum lex imaginationis nihil in ea immutet, eandem nullo modo restringit.

Repetenda hic sunt, quæ supra de lege sensationum libertatem non restringente annotata sunt (*not.* §. 222.).

Digitized by Google

CAPUT IV.

DE

Attentione & Intellectu.

§. 357.

Attentioni quid in corpore respondeat.

Si attentionem in ſenſibile aliquod dirigimus, aut idea materialis ejusdem celerior, aut ideæ materiales ceterorum, quæ ſimul percipiuntur, tardiores fieri, aut idea illa biſce mutatis continuo ac ſubito conſervari debet. Etenim ſi attentionem noſtram in ſenſibile aliquod, quod una cum ceteris percipitur, dirigimus, perceptio ejus clarior eſt perceptionibus ceterorum, quæ una percipiuntur (§. 237. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut motus, in quo idea ejusdem materialis conſiſtit (§. 112.), celerior ſit motu, in quo ideæ materiales ceterorum una perceptorum conſiſtunt (§. 125.). Quoniam vero motus aliquis celerior fieri poteſt ceteris, vel ſi ceterorum celeritate non variata ejus augetur celeritas, vel ſi hac manente eadem, illa minuatur; motus, in quo idea materialis ſenſibilis conſiſtit, ad quod attendimus; aut celerior fieri, aut reliquorum ideæ materiales tardiores evadere debent. Quodſi ideæ quædam prorſus evaneſcant, motus, in quo conſiſtunt, extinguitur; ejus vero motus, quæ ipſis coëxiſtens conſervatur, continuo reproducitur (§. 233.). Quamobrem cum perinde ſit, ac ſi motus aliqui alio manente eodem fierent infinite tardi, & attentioni locus ſit, ubi ideæ coëxiſtentes materiales tardiores efficiuntur, reliquæ celeritate manente eadem *per demonſtrata*; ſi attentionem anima in ſenſibile quoddam dirigit, accidere quoque poteſt, ut idea aliqua ceteris eidem coëxiſtentibus continuo variatis conſervetur.

Ultimum quoque ita oſtenditur. Dum attentionem noſtram in objectum aliquod convertimus, idea ejus nobis clarior

eſt

Digitized by Google

eſt ceteris coëxiſtentibus (§. 237. *Pſychol. empir.*), adeoque eandem magis appercipimus quam coëxiſtentes (§. 235. *Pſychol. empir.*), conſequenter ejusdem magis nobis conſcii ſumus, quam ceterorum (§. 25. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum id contingere debeat, ubi idea aliqua coëxiſtentibus continuo variatis conſervatur, ut harum vix ac ne vix quidem, illius autem optime nobis conſcii eſſe poſſimus; evidens utique eſt, ſi attentionem in ſenſibile quoddam dirigimus, accidere poſſe, ut idea materiali ejusdem ſubſiſtente coëxiſtentes continuo mutentur ac ſubito. Pone enim majoris evidentiæ gratia, ideas coëxiſtentes eandem habere claritatem cum ea, in quam dirigitur attentio. Cum initio omnium ſimul tibi ſis conſcius, unius tibi conſcius manes, dum ceterorum conſcius tibi eſſe deſinis. Atque adeo hoc ceteris magis appercipis (§. 25. *Pſychol. empir.*), conſequenter in eo hæret attentio (§. 235. 237. *Pſychol. empir.*).

Cum in Pſychologia rationali rationem reddamus eorum, quæ animæ inſunt (§. 4.), vi autem eſſentiæ ac naturæ animæ rationes eorum, quæ in anima accidunt, per ea ſæpius patent, quæ in corpore contingunt (§. 66. 67. *Pſychol. empir.*); ideo nobis incumbit explicare, quales mutationes in corpore contingant, dum aliquas in anima accidere experimur: id quod non modo plurimum lucis affundit mutationibus, quæ in anima accidunt; verum etiam inferius in explicandis & dijudicandis hypotheſibus de commercio animæ cum corpore plurimum adjumenti afferet. Poſtquam igitur facultatem cognoſcendi inferiorem explanavimus, & ad ſuperiorem jam ſit progrediendum, ab illa vero ad hanc mediante attentione fit progreſſus; ideo nobis quoque explicandum eſt, quid in corpore accidat, dum in ſenſibile aliquod attentionem noſtram dirigimus.

§. 358.

Si attentionem in viſibile dirigimus; oculum eidem dirigere obvertimus. Etenim ſi attentionem in viſibile dirigimus, ejus *Cur ad viſibile attenti oculum*

Digitized by Google

eidem directe obvertamus.

ejus ideam clariorem ceteris una perceptis efficere ſtudemus, quantum datur (§. 277. *Pſychol. empir.*). Enimvero nemo non in ſe ipſo experitur, quod in iis, quæ ſimul percipiuntur, illud clarius ac diſtinctius ceteris percipiatur, quod oculo directe objicitur. Quamobrem ſi attentionem noſtram in viſibile dirigimus; oculum eidem directe obvertimus.

E. gr. ponamus te intueri faciem hominis & attentionem tuam dirigere velle in os; te oculum directe obvertere ori experieris. Quovis igitur momento in te ipſo experiri poteris quod hic ſumitur. Dicitur autem *oculus directe obverti objecto*, ſi radii inde in oculum illabentes ſint ad centrum pupillæ perpendiculares, vel prope ad perpendiculum accedant,

§. 359.

Cur attentionis ad viſibilia arctus ſit limes.

Quoniam itaque oculum objecto directe obvertimus, ſi radii ab eodem in eum illapſi ad pupillæ centrum ſint perpendiculares, vel prope ad perpendiculum accedant (*not.* §. 358.), atque adeo aliter fieri nequit, quam ut oculus nonniſi exiguæ parti directe objiciatur; *attentio quoque nonniſi ad exiguam viſibilis partem dirigi poteſt.*

Ita ſi in integram faciem hominis, quam intueris, attentionem tuam dirigere volueris, id fieri a te minime poſſe animadvertes; ſed hærere attentionem in parte admodum exigua experieris, ita ut, ſi ad aliam ſimul attentionem directurus, oculi ſitus ſtatim muterur & priſtina attentione quaſi evaneſcente naſcatur ea, quæ ad aliam dirigitur. Atque adeo patet, quam arctus ſit attentionis, quam ad viſibilia afferimus, limes.

§. 360.

Idem uberius confirmatur.

Quo majorem attentionem adhibemus ad viſibile, eo minor eſt pars, ad quam dirigitur. Etenim id maximam habet claritatem, quod radium ita in oculum immittit, ut ad centrum pupillæ ſit perpendicularis, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ

Digitized by Google

quæ paulo ante dicta ſunt (§. 358.). Quamobrem cum unicum tantummodo ſit punctum, a quo radius perpendiculariter in centrum pupillæ incidit (§. 213. *Geom.*); etſi radii ad ſenſum perpendiculares pro perpendicularibus habeantur, ad phyſicum tamen punctum accedere debet, quod maximam præ omnibus claritatem habet, ſeu oculo directe objicitur. Quamobrem cum eo majorem attentionem adhibeamus, quo magis ea, quæ claritate diſtinguuntur, a ſe invicem diſcernere conamur (§. 237. *Pſychol. empir.*); eo minorem viſibilis quoque partem reſpicit attentio, quo majorem adhibemus.

Experientia, quæ hic dicuntur, ſatis confirmat. Sane ſi attentionem adhibemus maximam, quam ad literam aliquam ſcriptam afferre poſſumus; non integram complectimur ſimul, ſed ejus ductum in varias quaſi partes dividimus & ad minutiſſimam partem eandem dirigimus. Hac attentione utimur, ubi accuratiſſime quidpiam contemplari voluerimus. Si quis dubitet, an major eſſe poſſit claritas in iis, quæ directe oculo objiciuntur, haud difficulter ex differentia ictus perpendicularis & obliqui idem demonſtrare liceret, quorum illum hoc fortiorem eſſe conſtat (§. 552. *Mechan.*); ſed cum non omnibus principium mechanicum ſit perſpectum, in iis acquieſcere malumus, quæ a poſteriori certa ſunt, ne ſatis clara obſcurare videamur, ubi ad majorem evidentiam deducuntur, at quæ nonniſi eorum mentem percellit, quibus veritas principii mechanici explorata eſt.

§. 361.

Quodnam viſibilium attentionem in ſe trahat & quando id fiat.

Quoniam oculus eidem directe obvertitur, in quod attentionem dirigimus (§. 358.), *ſi nulla adſit ratio, cur attentionem noſtram alio dirigamus, eandem ea viſibilis pars in ſe quaſi trahit, quæ oculo directe objicitur, aut, ubi accuratis contemplationibus non ſumus adſueti, illud viſibile, quod cum pluribus in oculum ſimul incurrens eidem maxime directe objicitur.*

Probe notanda eſt hæc propoſitio, quam unusquisque in

Digitized by Google

se quoties visum fuerit, experiri potest, cum in ea sæpissime contineatur ratio, cur vi imaginationis occasione eorum, quæ videmus, hæc potius in mentem veniant quam alia (§. 224.). Quæ enim de ratione attentionis adhibitæ hic docentur, non alio fine inculcantur, quam ut legem imaginationis rectius applicare discamus: id quod & in Moralibus summæ est utilitatis.

§. 362.

Conservationi attentionis ad visibile quid in corpore respondeat.

Si attentionem ad visibile conservare volueris; oculum ad ipsum directum conservare debes. Etenim si attentionem ad visibile conservare volueris, eandem continuare debes. Enimvero si attentionem in visibile dirigis, oculum eidem directe obvertis (§. 358.). Ergo si eandem conservace volueris, oculum eidem directe obversum conservare debes.

Potest etiam ita ostendi. Qui continuat eandem attentionem, ille nil quicquam in eadem mutat. Jam vero in attentione non occurrunt, quæ mutari possunt, nisi objectum & directio ad idem. Quoniam itaque directioni attentionis in visibile in corpore respondet directio oculi in idem; si attentio conservatur, oculus eidem directe obversus conservari debet.

Quoniam hoc unicum medium est conservandi attentionem ad visibile, conservatione autem attentionis sæpius opus habemus; veritatem propositionis ita in nobis experimur, ut eidem repugnare ne possimus quidem, etsi velimus.

§. 363.

Attentio ad visibile quando a libertate animæ pendeat

Quodsi ex decreto animæ oculum visibili directe obvertis vel directe obversum in hoc situ detines; attentio a libertate animæ pendet. Sive enim ex decreto animæ oculus visibili directe obvertatur, sive in hoc situ aliquandiu retineatur; directio oculi in visibile a libertate animæ pendet (§. 941. *Psychol. empir.*). Enimvero si oculum directe in visibile dirigis, attentionem in idem dirigis (§. 358.) & si oculum ad ipsum directum conservas, attentio

Digitized by Google

tentio ad visibile conservatur (§. 362.), consequenter directio & conservatio attentionis a directione oculi & conservatione ejusdem directionis pendet. Quamobrem si ex decreto animæ oculus visibili directe obvertatur & in hoc situ detineatur; attentio & conservatio attentionis a libertate animæ pendet.

Propositiones de situ oculi directioni & conservationi attentionis respondente posse inverti, adeo obvium est, ut eas invertendo propositionum numerum præter necessitatem augere noluerimus. Quando enim per se patet aut, si mavis, ex principiis generalibus logicis manifestum, propositionem posse inverti, non opus est ut inversa demum demonstretur. Ita in præsente casu palam est, directionem attentionis in anima & directionem oculi in corpore sibi invicem ita respondere, ut alterutra posita ponatur & altera. Id quod in corpore accidit est ratio ejus, quod accidit in anima. Quare si unum est, alterum quoque esse debet (§. 70. 118. *Ontol.*).

§. 364.

Phantasmatis a libertate animæ dependentia.

Si ex decreto animæ oculum visibili directe obvertis, vel in hoc situ retines; occasione ejusdem tibi occurrens phantasma a libertate animæ pendet. Etenim si ex decreto animæ oculum visibili directe obvertis, vel in hoc situ retines, attentio a libertate animæ pendet (§. 363.). Sed si attentionem in visibile dirigis, a quo eam avertere poteras, vel in eodem eam conservas, cum eam inde retrahere posses, ortum hinc phantasma a libertate animæ pendet (§. 344. 346.). Quamobrem quod tibi occurrit phantasma, ubi ex decreto animæ attentionem in visibile dirigis, vel in hoc situ retines (§. 224.), a libertate animæ pendet.

§. 365.

Attentione in phantasma visibilis directa quid in corpore respondeat.

Si in phantasma visibilis attentionem dirigis, vel eandem in eodem conservas; in casu priore oculum eidem directe obvertere conaris, in posteriore eundem conatum continuas. Si phantasma visibilis vi imaginationis producitur, id tibi videre

Digitized

videris, visibili quasi oculis oberrante. Quamobrem cum in phantasma visibilis attentionem dirigis, videris tibi in visibile attentionem dirigere. Quoniam itaque oculum directe obvertis visibili, si attentionem in idem dirigis (§. 358.), vel in situ isto oculum retines, si attentionem ad visibile conservare voluveris (§. 362.); oculum quoque in casu priori phantasmate repræsentato objecto directe obvertere conaris, in posteriore eundem conatum continuas.

Quoniam conatus iste ab arbitrio mentis tuæ pendet, ejus quoque tibi conscius es: atque adeo propositionis præsentis veritatem experiri datur, inprimis ubi magnam ad phantasma attentionem clausis oculis afferre studes, quo in casu conatus major est & facilius percipitur. Ceterum cum ad phantasma conservari non possit attentio, nisi phantasma conservetur, conservetur autem continua productione (§. 242.), alius adhuc conatus percipitur ad aciem oculi intendendam sese exerens, qualis percipitur, ubi quid accurate videre gestimus. Sed hic a priori distinguendus, etsi natura cum eodem eundem confundat. Dantur autem casus, ubi conatus ad directionem oculi tendens sine conatu ad aciem visus intendendam existit, ut adeo natura quoque subinde separet, quæ alio in casu confundit. Etsi vero conatus hosce semper confunderet, uno absque altero nunquam existente; actu tamen mentis a se invicem separari debent, ne diversa habeamus pro iisdem. Immo insunt utrique conatui, quæ a se invicem differunt & per quæ unus ab altero ipsa sui confusa perceptione discernitur; sed ea distinctius prosequi nostrum jam non est.

§. 366.

Casus speciales. Quodsi vocabula tanquam scripta tibi repræsentas, phantasmata, quibus repræsentantur, inter visibilium phantasmata locum habent (§. 290. . Quamobrem *si vocabula tanquam scripta imaginaris, attentioni in eadem directæ respondet conatus*

Digitized by Google

tus oculum iis directe obvertendi, & conservationi attentionis ad eadem continuatio ejusdem conatus.

Optime hic observare possumus, quod conatus istius continuatio non sit nisi continuo iterata ejusdem productio.

§. 367.

Si diversis sensibus plura simul percipimus, nec ulla adest ratio, cur alio attentionem dirigamus; eandem ad id dirigimus, quod clarius percipitur. Etenim si diversis sensibus plura simul percipimus, nec ulla adest ratio extra perceptionem totalem, cur attentionem ad aliquam partialem dirigamus; ratio directionis in ipsa perceptione totali contineri debet: aliquam enim adesse debere satis patet (§. 70. *Ontol.*). Enimvero quae diversis sensibus simul percipiuntur, quatenus ut sensu percepta spectantur, praecisis iis, quae repraesentant, non differunt nisi gradu claritatis (§. 30. 31. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum attentio non alio tendat, quam ut unum ceteris clarius percipiamus (§. 237. *Psychol. empir.*); alia ratio directionis attentionis dari nequit nisi major perceptionis claritas. Dirigitur adeo attentio ad id, quod clarius percipitur (§. 118. *Ontol.*).

Ratio attentionis in forquod clarius percipitur.

mali perceptionum differentia sita.

Exempli loco esse potest, si exquisitum quendam dolorem percipimus, qui clarius percipitur ceteris, quae videmus, vel audimus. Etenim ubi nulla nobis aliunde suppetit ratio, cur animum ad visibile aliquod, vel sonum quendam auditu perceptum advertamus; eundem ad dolorem advertimus. Difficile est experimentum, propterea quod rarissimi sint casus, in quibus praeter diversitatem claritatis, quae perceptionibus simultaneis inest, non alia adsit directionis attentionis ratio.

§. 368.

Si plura simul sensu percipiuntur, nec ulla adest ratio, cur alio attentionem dirigamus; eandem ad id dirigimus, quod

Ratio perceptionis in cum materiali

Digitized by Google

differentia perceptionum ſita.

cum iis, quæ jam alias percepimus, parum ſimilitudinis habet. Etenim patet ut ante, rationem attentionis hic eſſe quærendam in ipſa perceptione totali, quæ ex partialibus ſimultaneis componitur. Quoniam itaque perceptiones partiales materialiter differunt, ita ut aliæ ſint eædem cum iis, quas jam ante habuimus, aut cum hiſce plurimum ſimilitudinis habent, aliqua vero adſit, quæ ab iis multum differt *per hypoth.* nec quia perceptiones hic non aliter ſpectantur, quam quatenus nobis jam nota aut iis admodum ſimilia & nondum nota repræſentant, ulla adeſt ratio, cur potius ad hanc, quam iſtam illarum attentionem dirigas, eam utique ad hanc dirigere debes, quæ a ceteris plurimum diſſidet.

Experientia propoſitionem præſentem clariſſime confirmat. Si quid enim nobis occurrit inſolitum; id attentionem ſtatim in ſe trahit. Idem quoque obſervare licet in brutis: quo minus enim ipſis ſunt rationes attentionis extrinſecæ, eo clarius ratio objectiva, quæ in materiali perceptionum differentia conſiſtit, percipitur.

§. 369.

Cur attentionem in ſe trahant ea, quorum idea materialis celerior,

Si diverſa objecta ſimul in diverſa organa ſenſoria agunt; id, cujus idea materialis celerior, attentionem in ſe trahit. Quoniam enim idea materialis conſiſtit in motu, qui fibrillis nerveis impreſſus in organo ad cerebrum propagatur (§. 112.); ſi ipſa celerior fuerit ceteris coëxiſtentibus, motus quoque ab objecto, quod repræſentat, fibrillis nerveis impreſſus celerior eſt motibus, ab objectis reliquis impreſſis. Idea igitur ſenſualis ejusdem objecti clarior eſt, ideis ſenſualibus coëxiſtentibus (§. 125.). Quamobrem cum attentio dirigatur in id, quod clarius percipitur, ubi nulla adeſt ratio, cur alio dirigatur (§. 367.), hic vero ratio nulla ſupponatur; ſi diverſa objecta ſimul in diverſa organa ſenſoria agunt; id, cujus idea materialis celerior, attentionem in ſe trahit.

§. 370.

Digitized by Google

§. 370.

Quoniam idea materialis celerior, ſi motus in organo ſenſorio fibrillis nerveis impreſſus celerior fuerit (§. 112.), motus autem celerior vi majore imprimitur; *ſi diverſa objecta ſimul in diverſa organa ſenſoria agunt; quod vi majore ſeu fortius in organum ſenſorium agit, id attentionem in ſe trahit.* *Quænam ſenſibilia attentionem in ſe trahant.*

Ita ſonus vehemens, qui aures ferit, a viſibilibus attentionem in ſe trahit, quæ ſimul in oculum incurrunt. Dolor itidem exquiſitus, quem in corpore percipimus, attentionem in ſe provocat, ut non ferientur ſenſus ceteri. Cavendum tamen ubi experimentum capere volueris, ne incidas in caſus (§. 367.), ubi aliæ attentionis rationes prævalentes adſunt: id quod & in aliis, quæ ad animam ſpectant, obſervandum.

§. 371.

Si qua ex re voluptatem percipimus; in ea attentionem noſtram defigimus & defixam in eadem retinemus. Si enim ex re aliqua voluptatem percipimus, attentionem in ea defixam conſideramus tanquam medium voluptatis percipiendæ (§. 937. *Ontol.*), utpote voluptatem percipientes, quatenus nobis conſcii illius ſumus: id quod attentione obtinetur (§. 237. *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque præſentiam ideæ illius objecti aut ejus conſpectum appetimus (§. 591. *Pſychol. empir.*), attentionem quoque in eam convertimus & in ea defixam in eadem retinemus. *Cur attentio ad ea conſervetur quæ voluptati ſunt.*

Eſt nimirum voluptas, quam ex re percipimus, ſtimulus, quo impellimur ad attentionem, quatenus ſtimulus eſt ad facienda ea, quæ voluptatis iſtius nos compotes reddunt, ſeu ad fruitionem ejus perducunt. Ita ſi quis ex forma puellæ voluptatem percipit, videns virginem, quam forma commendat, oculus in eandem convertit & immotos tenet: id quod attentionis in eam directæ indicium eſt (§. 358.). Similiter ſi librorum helluoni in bibliopolium ingredienti occurrit liber noviter impreſſus; attentio ipſius ſtatim ad eum dirigitur.

§. 372.

Digitized by Google

§. 372.

A quibusnam attentionem avertamus.

Si quis ex re quadam tædium percipit ; ab ea attentionem avertit. Si qua enim ex re tædium percipimus, eam averſamur (§. 592. *Pſychol. empir.*), adeoque anima ab eadem quaſi reclinatur (§. 582. *Pſychol. empir.*), ita ut eandem quaſi procul a nobis remotam eſſe velimus, ne cogitatio ejus mentem noſtram amplius ſubeat. Quamobrem cum averſionem attentionis conſideremus tanquam medium id obtinendi, ne rei iſtius amplius nobis conſcii ſimus (§. 937. *Ontol.* & §. 237. *Pſychol. empir.*) ; eandem quoque a re, ex qua tædium percipimus, avertimus.

Ita artis pictoriæ peritus tædium percipit ex pictura in regulas artis peccante, quemadmodum ex adverſo voluptatem percipit ex pictura, quæ regulas artis ad amuſſim explet. Quamobrem ſi ipſi offertur pictura in regulas artis peccans, attentione ſua eandem dedignatur, ita ut ad ejus contemplationem nulla perſuaſione adduci poſſit ; quemadmodum in picturam regulis artis conſentaneam omnem ſtatim attentionem convertit, ut ab ea contemplanda abduci minime poſſit.

§. 373.

Medium conſervandi attentionem.

Si attentio ad rem quandam conſervanda ; idea ejus ſenſualis, vel phantasma conſervandum. Quoniam enim per attentionem efficere ſtudemus, ut rei illius perceptio nobis clarior ſit perceptionibus ceteris, quas una habemus (§. 237. *Pſychol. empir.*); attentio ad rem eandem conſervari nequit, niſi idea rei conſervetur : quæ cum vel ſenſualis ſit, vel phantasma, prouti res ipſa vel præſens eſt, vel abſens ; attentio ad rem non conſervatur, niſi idea ejus ſenſuali, vel phantásmate conſervato.

Ita ſi attentionem conſervare volueris ad leonem, quem vides; neceſſe eſt aut oculos in leone defigi, ut ejus idea ſenſualis continuo reproducatur, quamdiu ad eandem attentionem

Digitized by Google

nem noſtram conſervare voluerimus ; aut, ſi ab eodem recedendum nobis eſt, phantasma tam diu conſervandum, quamdiu attentio durare debet, ut ejus imago oculo indefinenter oberret. Senſus hac in parte potior eſt imaginatione. Unde Geometræ ad conſervandum ac facilitandum attentionem ſchematis utuntur: ubi cuilibet ſtatim experiri datur, quanto ſit facilius, ſi figura in charta vel tabula delineata oculis objicitur, quam ſi eandem vi imaginationis menti exhibere debemus.

§. 374.

Quid attentionis conſervationi in corpore reſpondeat quoad phantasmata.

Quoniam attentionem ad phantasma conſervare non poſſumus, niſi idem conſervetur (§. 373.), phantasma autem continua reproductione conſervatur, non minus ac eidem reſpondens idea materialis (§. 242.); dum conſervatur attentio, continuum adhibemus ideam materialem producendi conatum. *Conſervationi* adeo *attentionis in anima continuus reſpoadet ideam materialem producendi conatus in cerebro.*

Conatus hic non ſemper ſortitur effectum ſuum: ſubinde enim prodit phantasma ab eo, quod conſervare intenderamus diverſum, quod ſcilicet vel rem prorſus aliam repræſentat, vel, ſi eandem adhuc referat, hinc inde tamen immutatam (§. 172. *Pſychol. empir.*).

§. 375.

Item quoad viſibilia.

Similiter quoniam attentio ad viſibile conſervari nequit, niſi idea ſenſualis conſervetur (§. 373.), ea autem conſervari nequit, niſi quamdiu oculus in eodem defixus detinetur (§. 69. *Pſychol. empir.*) ; dum conſervatur ad viſibile attentio, continuum adhibemus conatum oculum in eodem ſitu fixum detinendi. *Conſervationi* adeo *attentionis ad viſibile in corpore reſpondet continuus oculum in eodem ſitu fixum ſeu ad idem viſibile eodem modo directum ſervandi conatus.*

Non adeo facile eſt oculum in eodem ſitu & in eodem viſibili defixum diu retinere. Atque ideo quoque conatus,

Digitized by Google

quem ad idem faciendum adhibemus, non exiguus eſt, præſertim in iis, qui attentione diutina uti adhuc neſciunt. Quamobrem obſervatu haud difficilis, præſertim ubi ad talia attendere fueris adſuetus.

§. 376.

Nec non quoad phantasmata viſibilis.

Quoniam phantasma viſibilis producentes nobis videre videmur objectum, quod repræſentat; eundem quoque adhibemus conatum, præſertim ſi oculos claudimus, ut majorem claritatem conſequatur perceptio (§. 102. *Pſychol. empir.*), oculum quaſi in re per phantasma extra nos repræſentata defixum detinendi. Quamobrem *ſi ad phantasma viſibilis conſervatur attentio, conatus in corpore continuus ſeſe exerit oculum in re, quam repræſentat, defixum detinendi.*

Conatum hunc facilius obſervamus, quando attentio ad phantasma viſibilis dirigitur, quam ubi ad ipſum viſibile eandem conſervare ſtudemus. Atque adeo viſibile quoddam imaginando, clauſis oculis, & attentionem in phantasma dirigendo, immo ubi evaneſcere vel in aliam formam abire incipit, idem reproducendo, quantum datur, facillime experimentum capere licet. Cavendum vero, ne hunc conatum confundamus cum altero, de quo ante dixi (§. 374.), cum ab eo prorſus ſit diverſus, nec ad eundem effectum uterque tendat.

§. 377.

Cur ad unum attenti a ceteris attentionem avocemus.

Si attentionem ad unum, quod cum aliis ſimul percipitur, dirigitur; eandem a ceteris avertere ſtudemus. Quoniam enim ad plura ſimul attenti eſſe non poſſumus (§. 245. *Pſychol. empir.*), niſi hæc potentia ſingulari exercitatione comparetur (§. 251. *Pſychol. empir.*), nonniſi ab iis comparanda, quibus ſingularis quædam diſpoſitio natura ineſt (§. 245. 426. *Pſychol. empir.*), ac difficilius conſervatur attentio, quando plura ſimul, præſertim fortiter in organa ſenſoria agunt (§. 240. *Pſychol. empir.*); horum nobis utpote experientia confirmatorum ſatis

Digitized by Google

tis conſcii, ubi attentionem appetimus, impedimentum quoque removere, adeoque illam ab objectis ceteris, quæ una percipiuntur, avertere ſtudemus.

Ipſa præſens propoſitio tanquam a poſteriori ſatis nota ſumi poterat, niſi hic ratio eorum reddenda eſſet, quæ obſervantur (§. 4.). Inde vero eſt, quod ad phantasmata attentionem allaturi impediamus, ne objecta externa in organa ſenſoria agant (§. 239. *Pſychol. empir.*).

§. 378.

Directioni attentionis quid jungatur.

Directioni adeo *attentionis in ſenſibile aliquod aut phantasma ejusdem ſemper jungitur conatus avertendi attentionem a ceteris ſimul perceptis, aut, ubi id fieri non poſſe intelligitur, intendendi aciem ſenſus in ſenſibile, quod attentione noſtra dignamur.*

Experientia idem confirmatur, modo actus ſpeciales, qui hic occurrunt, ad notionem generalem revocare poſſis: quod ut facilius præſtes, exempla quædam in medium afferenda. Ita oculos deprimimus & humi quaſi defixos detinemus, ne viſibile quod, præſertim illuſtre, eosdem feriat, ubi ad ſonos, quos auditu percipimus, vel verba loquentis attenti eſſe volumus. Similiter oculum in viſibile aliquod dirigentes, quod attente perluſtrare intendimus, palpebris adductis impedimus, ne plura viſibilia in oculos incurrant. Claudimus oculos non modo ad phantasmata, quemadmodum alibi (§. 239. *Pſychol. empir.*) annotavimus, verum etiam ad objecta alio ſenſu percepta attenti, præſertim ubi eorum perceptio debilior (§. 76. *Pſychol. empir.*), adeoque minus clara quam perceptiones viſibilium (§. 75. *Pſychol. empir.*).

§. 379.

Directioni attentionis quænam in corpore jungantur.

Quoniam ad impediendum attentionem ad objecta ſimul cum eo percepta, in quod eam dirigere volumus, varii motus in corpore requiruntur, quemadmodum vel ex modo allatis (*not.* §. 378.) exemplis pateſcit; *directioni attentionis in mente conatus iſti in corpore junguntur.* Enimvero quatenus aver-

Digitized

ſionem attentionis ab objectis ceteris appetimus; *iidem conatus in corpore reſpondent appetitionibus in mente.*

Etſi motus iſti, quibus impeditur, ne alia ſenſibilia attentionem in ſe trahant, ſæpius mente conſcia ac volente fiant, ſæpius tamen eadem quoque inſcia contingunt. In caſu priori nobis ſumus conſcii eorundem; in poſteriori minime. Conſcii autem ſumus vel in genere conatus ad impediendam attentionem adhibiti, vel in ſpecie ipſorum motuum voluntariorum, quibus eo fine utimur, prouti vel averſionem generaliter intendimus, vel in ſpecie appetimus actus, quibus eadem obtinetur.

§. 380.

Quid reflexioni ſuper viſibili in corpore reſpondeat.

Si ſuper viſibili reflectimus, oculum ſucceſſive aliis aliisque viſibilis partibus directe obvertimus. Si enim ſuper viſibili reflectimus, attentionem noſtram ſucceſſive ad alias aliasque ipſius partes promovemus (§. 257. *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi attentionem in viſibile dirigimus, oculum eidem directe obvertimus (§. 358.) Quamobrem ſi ſuper viſibili reflectimus, oculum ſucceſſive aliis aliisque viſibilis partibus directe obvertimus.

Quoniam attentio requirit aliquam moram; oculi quoque ſitus nonniſi poſt moram mutatur, neque adeo mutatio directionis continua eſt, quemadmodum in motu continua fit loci mutatio, ſed conſervatione directionis interrumpitur.

§. 381.

Quid reflexioni ſuper phantaſmate viſibilis.

Si ſuper phantasmate viſibilis reflectimus; oculum ſucceſſive ad alias aliasque ejusdem partes directe obvertere conamur. Etenim ſi ſuper phantasmate viſibilis reflectimus, attentionem noſtram ſucceſſive ad alias aliasque ejusdem partes dirigimus (§. 257. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum oculum phantasmati viſibilis directe obvertere conemur, ubi in idem attentionem noſtram dirigimus (§. 365. *Pſychol. empir.*); quando ſuper

Digitized by Google

ſuper phantasmate iſto reflectimus, oculum ſucceſſive ad alias aliasque ejusdem partes dirigere conamur.

Eadem hic mutatis mutandis repetenda ſunt, quæ ad propoſitionem præcedentem (§. 380.) annotavimus. Uſus vero harum de reflexione propoſitionum erit inferius, ubi judicium ferendum, num inter modificationes animæ ac corporis conſtans harmonia dari poſſit, ſi in corpore mechanice fiant omnia. Habent quoque in univerſum propoſitiones omnes, quæ definiunt mutationes in corpore modificationibus animæ reſpondentes, uſum prorſus eximium in arte conjectandi hominum cogitationes eorumque mores, quam hactenus non ſatis excultam eſſe conſtat, propterea quod ad talia animum non adverterint philoſophi.

§. 382.

Quid in genere reflexioni in corpore reſpondeat.

Si ſuper ſenſibili quocunque reflectimus; in corpore continuantur conatus avertendi organa ſenſoria a ceteris ſenſibilibus ac impediendi, quantum datur, ne in eadem agant, aut ſaltem ne adeo fortiter agant. Si enim ſuper ſenſibili reflectimus, ſive idem idea ſenſuali, ſive phantasmate aliquo repræſentetur, attentionem ſucceſſive ad alias aliasque ejusdem partes dirigimus (§. 257. *Pſychol. empir.*). Enimvero ubi attentio conſervatur, in corpore ſeſe exerunt conatus avertendi organa ſenſoria a ceteris ſenſibilibus, aut impediendi, ne in ipſa agant, aut ſaltem ne adeo fortiter agant (§. 379.). Quamobrem ſi ſuper quocunque ſenſibili, ſive ſenſu, ſive imaginationis vi percepto reflectimus; in corpore continuantur iſti conatus.

Cum reflexio involvat attentionis ad idem ſenſibile conſervationem & ejus ad diverſas ipſius partes ſucceſſive factam directionem; ex iis, quæ de attentionis directione ejusque conſervatione dicta ſunt, utique intelligitur, quid reflexioni in corpore reſpondere debeat. Quamobrem quoque non opus eſſe duximus omnia minutim perſequi; ſed potioribus tantummodo propoſitionibus, quarum in poſterum nobis

Digitized by Google

erit usus, tanquam exemplis docuimus, quomodo ad reflexionem transferantur, quæ de attentionis directione ac conservatione dicta sunt.

§. 383.

Medium efficiendi reflexionem & magis distinctam & minus molestam.

Si super sensibili aliquo reflectentes, verbis exprimimus judicia intuitiva de iis, quæ in eodem distinguimus; reflexio & magis distincta, & minus molesta est. Etenim si verbis exprimimus judicia intuitiva de iis, quæ in sensibili, super quo reflectimus, distinguimus; judicia ipsa singula non modo magis distincta sunt, quam absque vocabulorum usu forent (§. 351. *Psychol. empir.*), verum etiam cum singulis attentionis directionibus, quæ ad reflexionem requiruntur (§. 257. *Psychol. empir.*), singula respondeant judicia; totam reflexionem distinctius percipere licet (§. 38. *Psychol. empir.*), seu, ipsa reflexio magis distincta est. *Quod erat primum.*

Jam vero ex distincta cognitione voluptatem percipimus (§. 532. *Psychol. empir.*), adeoque ex adverso confusa cognitio tædium vel molestiam parere debet, utpote quod tædium voluptati (§. 511. 518. *Psychol. empir.*), perinde ac confusa perceptio distinctæ opponitur (§. 38. 39. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum reflexio sit magis distincta, ubi judicia intuitiva de iis, quæ sensibili inesse animadvertimus, vocabulis efferimus *vi num.* 1. erit eadem hoc in casu minus molesta. *Quod erat secundum.*

Unusquisque facile experimentum in seipso capere potest, modo cavere possit, ne vocabula veluti sponte sua etiam invito succurrant. Seligendum adeo objectum, in quo occurrunt, quæ nominare non possumus. Ceterum hinc patet, quam utile sit singula, quæ in rebus distinguuntur suis propriis nominibus efferre.

§. 384.

Medium facilitandi reflexionem

Quoniam ad ea attentionem conservamus, ex quibus voluptatem percipimus (§. 371.), nihil vero tædii, vel molestiæ (§. 372.),

Digitized by Google

(§. 372.), attentionem vero conſervare debemus, ubi ſuper eo, quod percipitur, reflectere voluerimus (§. 257. *Pſychol. empir.*); *ſi per vocabula exprimimus judicia intuitiva de iis, quæ in ſenſibili, ſuper quo reflectimus, diſtinguimus a ſe invicem; reflexio facilitatur.*

Et in hunc potiſſimum uſum propoſitionem præſentem in medium attulimus: multum enim in reflexione præſidium poſitum eſt ad cognitionem rerum a poſteriori augendam & amplificandam.

§. 385.

Principium reflectendi ſuper ſucceſſivis.

Si ſuper ſucceſſivis reflectimus; ea, quæ ſe invicem conſequuntur, conſideramus tanquam partes, ex quibus componitur ens ſucceſſivum. Etenim ſucceſſiva non ſimul exiſtunt, ſed uno exiſtente alterum nondum exiſtit, uno autem exiſtere deſinente, alterum exiſtere incipit (§. 569. *Ontol.*). Quoniam vero ea, quorum unum poſt alterum exiſtit, ſimul ſumta ſunt idem cum ente ſucceſſivo, ſuper quo reflectimus (§. 570. *Ontol.*); ea, quæ ſe invicem ſequuntur, conſideramus tanquam partes, & ens, quod ea ſimul ſumta complectitur, tanquam totum (§. 341. *Ontol.*). Quamobrem ſi ſuper ſucceſſivis reflectimus, ea, quæ ſe invicem conſequuntur, ſpectamus tanquam partes, ex quibus componitur ens ſucceſſivum (§. 531. *Ontol.*).

Patet adeo, quæ de reflexione ſuper ſenſibilibus dicta ſunt, ad ſucceſſiva non minus pertinere, quam ad entia compoſita, quæ habent partes coëxiſtentes. In ſucceſſivorum numero ſunt facta hominum non minus, quam naturæ, utpote quæ non actionibus ſingularibus terminantur, ſed magnum eorum, quæ ſe invicem conſequuntur, numerum involvunt. Pertinent huc quoque modificationes animæ, quæ plerumque ſucceſſivis continentur, nec reflexionem admittunt, niſi quatenus ad ea, quæ ſibi invicem ſuccedunt, attentionem afferimus. Unde patet uſus propoſitionis præſentis.

§. 386.

Digitized by Google

§. 386.

Cur in reflexione objectum præsens esse debeat.

Si super sensibili aliquo vel actibus animæ reflectendum; illud organo sensorio præsens esse debet, hi vero in eadem excitandi & tamdiu iterandi, donec reflexio fuerit absoluta. Etenim si super sensibili reflectendum, attentio successive ad alias aliasque partes promoveri debet (§. 257. *Psychol. empir.*). Idea igitur objecti invariata tamdiu animæ præsens conservanda, donec reflexio fuerit absoluta. Quamobrem cum conservetur continua productione vel ideæ sensualis (§. 233.), vel phantasmatis (§. 242.); phantasmata autem minus clara sint ideis sensualibus (§. 96. *Psychol. empir.*), hisque minus fideliter atque difficilius objectum repræsentent (§. 94. 172. *Psychol. empir.*); ideæ sensuales phantasmatis in hoc negotio sunt præferendæ. Quoniam itaque ideæ sensuales in anima actu insunt, quod jam *mutatio* quædam in organo sensorio accidit (§. 95. *Psychol. empir.*), hæc vero a sensibili eidem inducitur (§. 77. *Psych. emp.*); sensibile, super quo reflectendum, sensorio præsens esse debet organo (§. 59. *Psych. empir.*). *Quod erat unum.*

Quoniam porro actuum animæ seu eorum, quæ in ipsa contingunt, nobis non sumus conscii, nisi dum in nobis contingunt; ideo eorum in anima præsentia respondet ideæ sensuali continua actione sensibilis præsentis in organum sensorium conservatæ. Quamobrem cum hæc tamdiu ab objecto præsente producenda, donec reflexio fuerit absoluta, quemadmodum modo ostendimus; actus quoque, seu modificationes animæ tamdiu præsentes esse, adeoque cum ex successivis constent, nec diu durent, tamdiu iterari debent, donec reflexio fuerit absoluta.

Patet adeo super actibus animæ neminem reflectere posse, nisi qui eos in se elicere potest. Ita super operationibus intel-

Digitized by Google

intellectus, vel actibus voluntariis haud multum reflectere poterit, qui eos sibi nondum comparavit habitus intellectus atque voluntatis, ex quibus iidem procedunt. Atque hæc non postrema ratio est, cur in cognitione animæ parum profecerint, qui nonnisi attenti ad ea, quæ quotidie in nobis accidunt, nulla prævia exercitatione, notiones sibi comparare de anima studuerunt. Quamvis vero a priori multa deducantur, non suppositis nisi iis, quæ quotidianæ sunt observationis, quemadmodum & a nobis in Psychologia non minus rationali, quam empirica atque in Logica factum, fierque suo tempore in philosophia morali; eorum tamen experimentum quoque in nobis capere debemus, ut tanto sint & clariores ideæ, & tanto certiores. Tumque necesse est observari, quæ in propositione præsente inculcantur. Erimusque ad reflectendum acutiores, ubi jam constiterit, quænam sint ea, ad quæ afferenda attentio.

§. 387.

Intellectus ratio sufficiens in vi repræsentativa universi, quæ animæ competit, continetur. Etenim vi hac anima sensibilia ita sibi repræsentat, ut rationes, cur ita potius repræsententur quam aliter, in mutationibus contineantur in organis sensoriis qua talibus contingentibus (§. 63. *Psychol. rat.* & §. 65. *Psychol. empir.*), consequenter per hanc vim intelligitur, cur ideæ sensuales hanc habeant claritatem (§. 125.), & cur in se distinctæ sint (§. 127.), adeoque cur successiva ad alia aliaque, quæ iis insunt, attentione (§. 256. *Psychol. empir.*), diversa, quæ enti alicui insunt, & agnoscere, & a se invicem distinguere valeamus (§. 31. 38. *Psychol. empir.*). Et quoniam vocabula, quatenus sunt soni articulati (§. 271. *Psychol. empir.*), perinde ac sensibilia alia suas habent ideas materiales (§. 290.), respondentes ideis sensualibus (§. 114.), eademque clarius ac facilius imaginamur, quam sensibilia alia (§. 288. 289.); eorumque per legem imaginationis ac memoriæ, quam vim repræsentativam animæ non excedere ex superioribus constat (§. 223. 224.

Intellectus ratio sufficiens num in vi repræsentativa universi contineatur.

Digitized by

224. 280.), cum ipſis rebus per ea denotatis ſimul memini poſſumus (§. 273. *Pſychol. empir.*); per eandem vim repræſe tativam univerſi, quæ in anima datur, intelligitur, cur ea, qu in rerum ideis attentione ſua diſtinguit, vocabulis tanquam m minibus ſuis indigitare, ſicque magis clare atque diſtincte ſe ſibilia repræſentare poſſit (§. 284. *Pſychol. empir.*). Et quonia anima ſibi eorum conſcia eſt, quæ a ſe invicem diſtingit (§. 10. ſui vero conſcia, quatenus mutationes ſuas ab iis, quæ pen pit, diſtinguit (§. 12.); a vi quoque repræſentativa pendet, c fit conſcia ſuarum mutationum, conſequenter quod ſuper i dem perinde ac ſuper ſenſibilibus reflectere (§. 262. *Pſychol. e pir.*), & hinc easdem diſtincte percipere poſſit (§. 266. *Pſych empir.*). Quamobrem cum intellectus ſit facultas res diſtinc percipiendi (§. 275. *Pſychol. empir.*), adeoque quatenus anim natura ineſt in nuda agendi potentia conſiſtat (§. 29. *Pſychol empir.*); ratio omnino ſufficiens intellectus in vi repræſenta tiva univerſi, quæ animæ competit, continetur (§. 56. *Ontol*

Quoniam anima ſibi repræſentat univerſum, quatenus ſe ſibilia in organa ſenſoria agunt, eatenus poſſibile eſt ut diſtinctas rerum in univerſali notiones perveniat. Id patet clariſſime, qui ea, quæ ad ſenſum, imaginationem & memo riam attentionemque noſtram ſpectant, in anterioribus rite pe cepit. Quamobrem cum intellectus animæ natura inſit, qu tenus poſſibile ut ad diſtinctas rerum notiones perveni per vim repræſentativam univerſi, qualis ineſt animæ, intel gitur, quod intellectus ei tribuendus ſit. Atque huc redeunt e quæ ad evincendum veritatem propoſitionis præſentis in m dium adduximus.

§. 388.

Intellectus attributum animæ.

Intellectus eſt attributum animæ. Ejusdem ratio fuit ciens in vi repræſentativa univerſi, qualis animæ ineſt (§. 387. adeoque in eſſentia ipſius continetur (§. 66.). Poſita igitu eſſentia animæ ponitur quoque intellectus (§. 118. *Ontol.* con-

consequenter animæ tribuendus est intellectus, quamprimum eidem tribuitur vis repræsentativa universi, qualis in ipsa datur. Quoniam itaque de anima affirmandum, quod ipsi competat intellectus, quia de eadem affirmatur, quod habeat vim repræsentativam universi, seu essentiam hanc (§.205. *Log.*); intellectus per essentiam animæ seu essentialia, quæ eandem constituunt (§. 143. *Ontol.*), determinatur (§. 113. *Ontol.*). Est igitur attributum ipsius (§. 146. *Ontol.*).

Sumitur nimirum vocabulum intellectus pro facultate animæ (§. 275. *Psychol. empir.*), atque adeo per essentiam animæ tantummodo concipitur possibile, ut ad notiones distinctas perveniat (§. 29. *Psychol. empir.*). Id vero non obstat, quo minus intellectus in numerum attributorum animæ referatur, cum constet istiusmodi possibilitates in attributorum numero esse (§. 164. *Ontol.*). Quemadmodum enim ea, quæ de anima prædicari possunt, vel actu insunt, vel per modum potentiæ, quatenus scilicet possibile, ut insint actu; ejus attributa vel insunt per modum actus, vel denotant possibilitatem inexistentiæ ejus, quod eidem non repugnat.

§. 389.

Quoniam attributa rerum absolute necessaria sunt, (§. 304. *Ontol.*); *absolute quoque necessarium est, ut animæ humanæ competat intellectus.* *Cur animæ necessario competat.*

Hinc & videmus hominibus inter bruta educatis non deesse intellectum, quatenus nempe pro facultate animæ sumitur. Semper enim possibile manet, ut ad distinctas rerum notiones perveniat; etsi dum inter bruta brutorumque more vivit, ad eam actu non perveniat. Unde ex brutorum consortio ad humanum translatus ad eam actu pervenit.

§. 390.

Quoniam intellectus attributum animæ est (§.389.), attributa vero immutabilia sunt (§. 313. *Ontol.*); etiam *intellectus immutabilis est*, hoc est, *fieri non potest ut intellectus ab anima* *Immutabilitas intellectus.*

Digitized by Google

ma ſeparetur, vel ejus loco quidpiam eidem accedat, quod ſit ab eo diverſum.

Non dubito fore nonnullos, qui corollarium præſens experientiæ adverſum judicabunt. Sed hi erunt, qui de rebus ex ipſarum notionibus ſtatuere non ſunt adſueti. Intellectum cum operationibus ſuis confundunt. Nimirum nunquam impoſſibile eſt abſolute, ut anima res ſibi diſtincte repræſentet, utut fieri poſſit, ut defectu attentionis ac inde pendentis reflexionis ad diſtinctas notiones non perveniat, quemadmodum accidit hominibus inter bruta educatis & cum iis degentibus. Etenim hi omni cognitione diſtincta deſtituuntur, quamdiu cum brutis ſunt, ab omni hominum commercio procul remoti. Enimvero ubi cum hominibus degunt ipſorumque exemplo ad attentionem indeque pendentem reflexionem atque ſermonis, cognitionis univerſalis inſtrumenti, uſum perducuntur; intellectus quoque antea veluti ſepulti, nunc reſuſcitati operationes ſeſe produnt, manifeſto indicio intellectum, quatenus natura ineſt, per brutorum conſortium non fuiſſe mutatum, hoc eſt, non impoſſibile fuiſſe factum, ut ad univerſalem cognitionem eamque diſtinctam perveniat, qui tamdiu fortuna ſic ferente eadem caruit. In mente captis vel furioſis minor difficultas eſt. Etenim hi intellectus operationes manifeſto ſatis produnt, etſi imaginatione ac memoria corrupta, quam corrumpi poſſe ſuperius evicimus (§. 298.), intellectus quoque a vero aberret. Utuntur mente capti, utuntur furioſi operationibus intellectus, ſed male: perverſus vero uſus non minus oſtendit eum ineſſe, quam verus. Abutuntur iisdem ſæpiſſime, qui eidem excolendo plurimum operæ impenderunt, hocque abuſu in deliramenta incidunt veritati diſſimillima, ut nihil ſit tam abſurdum, quin ſtatuatur ab aliquo eruditorum.

§. 391.

Gradus intellectus quomodo determinatus evadat.

Intellectus in ſe conſiderati gradus indeterminatus eſt, tam objectivus, quam formalis; ipſo tamen uſu determinatur, ut major vel minor dici poſſit altero. Intellectus enim in ſe conſidera-

Digitized by Google

ſideratus non dicit niſi nudam poſſibilitatem res diſtincte repræſentandi (§. 275. *Pſychol. empir.*), non attento numero rerum, quæ diſtincte repræſentare poteſt, nec numero eorum, quæ in eadem re diſtincta repræſentatione diſcernit. Quamobrem cum intellectui tribuantur gradus, tum quatenus certum objectorum numerum ſibi diſtincte repræſentare valet, tum quatenus plura vel pauciora in eodem ſubjecto diſtinguit (§. 276. 277. *Pſychol. empir.*); de intellectu in ſe conſiderato affirmari nequit, quantus ſit gradus, adeoque gradus non determinatus eſt (§. 112. *Ontol.*).

Enimvero ſi intellectu ad objecta diſtincte tibi repræſentanda utaris, hoc eſt, ſi ea actu diſtincte tibi repræſentas; huic ipſi uſui debetur, ut vel plura, vel pauciora objecta tibi diſtincte repræſentare & in eodem objecto vel plura, vel pauciora diſtinguere valeas, quæ diſcernibilia inſunt. Quamobrem tam gradus objectivus, quam formalis ipſo uſu determinatur, ut vel major, vel minor dici poſſit (§. 276. 277. *Pſychol. empir.* & §. 113. *Ontol.*).

Hanc propoſitionem jungimus alteri præcedenti, ne, quæ de immutabilitate intellectus dicta ſunt, in perverſum ſenſum trahantur. Qui enim notiones confuſas in imaginarias convertunt, intellectum ſibi tanquam ſubſtantiam imaginantur. Nimirum cum ſubſtantia ſit ſubjectum perdurabile & modificabile (§. 768. *Ontol.*); intellectus proprie ſic dictus, utpote immutabiliter inhærens animæ, ſpectatur tanquam id, quod perdurabile eſt, gradus vero objectivi & formalis determinatio, quam ab uſu pendere in propoſitione præſente oſtendimus, tanquam modificatio conſideratur. Nihil in his continetur, quod non cum veritate conſiſtere poſſit. Vi enim eorum, quæ ipſimet oſtendimus, imaginationi integrum eſt ita ſibi repræſentare intellectum, quando uſui eſſe poteſt, modo tibi caveas, ne hæc ita ſeſe actu habere exiſtimes, quemadmodum accidit iis, qui imaginaria cum realibus confundere ſolent.

§. 392.

Notiones univerſales vim animæ repræſentativæ non excedunt.

Notiones univerſales generum & ſpecierum vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt. Genera enim & ſpecies rerum percipimus, dum ſuper re percepta reflectimus & eam vel cum aliis perceptis, vel cum aliis, quarum meminimus, conferimus (§. 268. *Pſychol. empir.*), inde vero porro generum ac ſpecierum notiones univerſales acquirimus, dum ad ea, quæ in ideis duorum vel plurium individuorum ſimul nobis occurrentibus eadem ſunt, ſucceſſive attentionem dirigentes (§. 326. *Pſychol. empir.*), ea peculiaribus nominibus indigitamus (§. 328. *Pſych. empir.*) ſubjectumque, cui cæteris præciſis ea, quæ communia ſunt, tantummodo ineſſe finguntur, peculiari quodam nomine ſimiliter inſignimus (§. 269. 271. *Pſychol. empir.*). Enimvero in antecedentibus oſtendimus vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, ita ſenſu atque imaginatione repræſentari objecta, ut a nobis clare ac diſtincte percipi poſſint (§. 62. 125. 127. 206.): ab eadem quoque pendere reflexionem patet ex iis, quæ de attentionis directione, conſervatione ac reflexione pluribus propoſitionibus initio hujus capitis continentur. Immo per hanc ipſam vim poſſibile, ut ea, quæ percipimus, vocabulis tanquam nominibus propriis indigitemus (§. 290. *Pſychol. rat.* & §. 273. *Pſychol. empir.*). Nullus adeo ad notiones univerſales acquirendas requiritur actus, qui vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, ſuperet. Quamobrem patet, notiones univerſales generum ac ſpecierum eandem non excedere.

Adſtruximus in ſuperioribus eſſentiam animæ conſiſtere in vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 166.). Jam conſtat omnium eorum, quæ animæ conveniunt, rationem in eſſentia ipſius contineri debere ſive actu inſint, ſive tantummodo ineſſe poſſint (§. 168. *Ontol.*).

Digitized by Google

Ontol.). Quamobrem oſtendendum hic nobis eſt rationem ſufficientem operationum intellectus in vi repræſentativa univerſi contineri, qualem animæ ineſſe evicimus (§. 4.). Enimvero ratio illa redditur ex hac vi vel immediate, vel mediate. Ita immediate ex ea deduximus, quarumnam rerum anima habere poſſit ſenſationes, & quales eædem eſſe queant. Aſt mediate inde derivavimus, quæ ad directionem & conſervationem attentionis ac inde dependentem reflexionem ſpectant. Quando itaque oſtenditur operationem intellectus, qualis eſt notio, non ſupponere in anima niſi ideas ſenſuales vel phantasmata, nec præterea requiri, quam attentionem & reflexionem; hoc ipſo pacto evincitur, eandem rationem ſufficientem in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima ſupponitur, habere, conſequenter eandem vim non ſuperare. Redditur nimirum ratio ex vi iſta mediate: abſonum vero foret, ut immediate inde redderetur. Idem tenendum eſt de operationibus intellectus reliquis, de quibus mox ſigillatim dicemus plura.

§. 393.

Prima intellectus operatio vim animæ non ſuperat.

Quoniam notio eſt prima intellectus operatio (§. 53. *Log.*); *prima intellectus ſeu mentis operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit* (§. 392.).

Quando dicimus, primam intellectus operationem non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur; vis hæc duplici modo conſiderari poteſt, vel quatenus eſt eſſentia animæ, vel quatenus eſt natura ejusdem (§. 66. 67.). Atque adeo vi propoſitionis præſentis per vim illam non modo intelligitur, quod iſtiusmodi operatio intellectus conveniat animæ, verum etiam quod anima eandem edere valeat. Pendet ſcilicet hæc operatio tum quoad poſſibilitatem, tum quoad actum a vi iſta, neque actus aliam præterea requirit cauſam externam.

§. 394.

An ideæ materiales notiones in cerebro exhibeant.

Notioni nihil reſpondet in corpore, quatenus in cerebro exiſtunt ideæ materiales rerum, ſuper quibus reflectendo formam-

Digitized by Google

mantur notiones. Quatenus enim ideæ materiales in cerebro exiſtunt, eidem in anima ideæ ſenſuales (§. 113.), & phantasmata coëxiſtunt (§. 206.). Enimvero poſitis in anima ideis ſenſualibus ac phantasmatis nondum ponuntur notiones, cum præterea requiratur reflexio (§. 268. *Pſychol. empir.*), quæ cum in ſucceſſiva directione attentionis ad alias aliasque perceptiones partiales in totali contentas conſiſtat (§. 257. *Pſychol. empir.*), vi naturæ attentionis (§. 237. *Pſychol. empir*), in actu apperceptionis fundatur (§. 235. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum actui apperceptionis in corpore nihil reſpondeat (§. 44. *Pſychol. rat.* & §. 23. *Pſychol. empir.*), nec ideo quicquam in corpore notioni reſpondet, quod perceptionibus, ſuper quibus reflectendo ea formatur, ideæ materiales in cerebro coëxiſtant.

Nihil equidem in notionibus rerum continetur, quod non mechanice repræſentetur in ipſarum ideis materialibus, non tamen ideo notiones ipſæ mechanice repræſentantur. Neque enim ſufficit ideæ ineſſe, quæ notionem ingrediuntur; ſed præterea requiritur, ut actu mentis a ceteris ſeparentur & tanquam ſubjecto alicui ſola inexiſtentia ſpectentur; id vero eſt, quod mechanice repræſentari nequit, niſi ad ſymbolicas repræſentationes recurras, quemadmodum in propoſitione ſequente oſtenditur.

§. 395.

Notio generis vel ſpecici quomodo in corpore repræſentetur.

Si tam ea, quæ pluribus communia ſunt, ſingula ſuis nominibus indigitentur, quam ſubjectum illorum nomine peculiari indigitetur eorundemque inexiſtentia vocabulo aliquo ſignificetur; notio ſpecici vel generis cujuscunque in corpore per ideas materiales illorum vocabulorum repræſentatur. Etenim ſi tam communium pluribus ſingula, quam horum communium ſubjectum eorundemque inexiſtentiam vocabulis exprimis; vocabulis hiſce ſingulis ſuæ reſpondent ideæ materiales in cerebro, quemadmodum ſenſuales in anima (§. 290.). Quamobrem cum

Digitized by Google

eum ſenſuales in anima adſint, ubi vocabulis iſtis ſingula iſta tanquam ſuis nominibus inſignis, quoniam anima eorum ſibi conſcia eſſe adeoque ideas ipſorum appercipere nequit, niſi ipſæ præſentes ſint ideæ, ſeu animæ jam actu inexiſtant (§. 25. *Pſychol. empir.*); ubi vero ideæ ſenſuales animæ actu inſunt, in cerebro quoque iisdem coëxiſtant materiales (§. 113.): per ideas haſce materiales vocabulorum, vel aliorum quorumcunque ſignorum, in cerebro repræſentantur ſingula, quæ ad notionem ſpeciei vel generis cujuscunque conſtituendam requiruntur. Integra igitur notio ſpeciei vel generis cujuscunque per has ipſas ideas materiales repræſentatur.

Patet adeo, ſi prima mentis operatio in cognitione ſymbolica abſolvatur, qualis communiter a nobis fieri aſſolet, non modo propter facilitatem multo majorem, quam quæ in intuitiva locum habere poteſt, verum etiam quod notiones ſic fiant magis claræ atque diſtinctæ (§. 284. *Pſychol. empir.*), eam mechanice quoque in cerebro abſolvi, hoc eſt, nihil ineſſe notioni, qua quid in univerſali repræſentatur, quod non æque mechanice repræſentetur in corpore. Equidem cum in cognitione intuitiva directioni attentionis & conſervationi eam ejusdem, quam idearum, ſuper quibus fit reflexio, locus ſit (§. 326. *Pſychol. empir.*), hisque actibus animæ reſpondeant quoque motus in corpore, ſeu conatus ſaltem eosdem producendi, quemadmodum in ſuperioribus pluribus propoſitionibus oſtendimus; notionis quoque formationi, hoc eſt, actibus mentis quædam in corpore reſpondent, ut corpus eo momento non prorſus ferietur, dum anima ſuper ſuis perceptionibus reflectit: non tamen ideo ipſa notio in cerebro mechanice repræſentatur, propterea quod non repræſentantur ſingula, quæ notionem ad eam conſtituendam ingrediuntur, quemadmodum fieri debet, ubi ipſa notio mechanice repræſentanda, & in cognitione ſymbolica actu fieri ex propoſitione præſente patet. Sane ſi menti non ineſſet actus apperceptionis, cui nihil in corpore reſpondere poteſt; nec notio in cognitione intuitiva abſolvi poſſet, ſed ſemper ad ſymbo-

licam ex neceſſitate recurrendum eſſet, quemadmodum nunc utilitatis gratia contingit.

§. 396.

Abſtractorum in corpore mechanica repræſentatio.

Quoniam notiones quantumlibet abſtractæ eodem prorſus modo ſymbolice exprimi poſſunt, quo infimæ, quæ ab ipſis individuis abſtrahuntur ad ſpecies infimas conſtituendas; *notiones quantumlibet abſtractæ per vocabulorum ideas materiales, quibus ſingula communia horumque ſubjectum & inexiſtentia indigitatur, in cerebro mechanice repræſentantur.*

Genera quæcunque ſuperiora, quorum notiones maxime abſtractæ ſunt, nil continent, niſi quod in ideis individuorum contineatur, indeque abſtrahi poterant, modo duo vel plura individua huic inſtituto commoda ſua ſponte menti a ſenſu atque imaginatione objicerentur, antequam notiones *minus abſtractæ* formarentur, a quibus deinde aliæ porro abſtrahuntur (§. 327 *Pſychol. empir.*). Et ſane cum vocabula ſint ſigna noſtrarum perceptionum, aut eorum, quæ percipiuntur (§. 271. *Pſychol. empir.*); non intelliguntur niſi per ea, quæ in perceptionibus noſtris actu continentur, quantumlibet abſtracta fuerint, quæ denotant (§. 952. *Ontol.*).

§. 397.

Notiones rerum immaterialium in corpore.

Similiter cum per vocabula, tanquam ſigna artificialia (*not.* §. 958. *Ontol.*), adeoque vim ſignificandi ab arbitrio hominum habentia (§. 958. *Ontol.*), non minus ea, quæ notionem abſtractam rerum immaterialium, quam materialium ingrediuntur, atque ſubjectum illarum determinationum deſignari poſſint; *notiones* quoque *rerum immaterialium, quantumlibet abſtractæ, per vocabulorum ideas materiales, quibus ſingula communia horumque ſubjectum & inexiſtentia indigitatur, in cerebro mechanice repræſentantur.*

Nihil rerum immaterialium percipimus niſi animam noſtram, quæ ſibi conſcia eſt ſui ipſius. Et eatenus, quatenus ſibi conſcia eſt, ideas habemus, per quas vocabula res immateria-

Digitized by Google

teriales & iisdem quæ conveniunt significantia intelliguntur. Vi autem horum vocabulorum per ideas materiales in cerebro repræsentantur, quæ cum in sensus minime incurrant, ideis materialibus destituuntur.

§. 398.

In cognitione symbolica prima mentis operatio cum secunda confunditur. Etenim prima intellectus operatione ea, quæ rei cuidam insunt, repræsentantur tanquam inter se & a re, cui insunt, diversa (§. 331. *Psychol. empir.*), & ubi notiones universales formantur, tanquam pluribus communia (§. 283. *Psychol. empir.*), consequenter eidem in cognitione symbolica respondere nequit nisi recensio vocabulorum, quibus tanquam nominibus suis insigniuntur ea singula, quæ pluribus communia sunt, & commune subjectum, cui eadem præcisis aliis insunt (§. 328. *Psychol. empir.*). Enimvero si hæc nomina tanummodo nude proferantur, non constat, utrum per ea plura entia a se invicem distincta & quorum nullum ad alterum referatur indigitare, an vero subjectum aliquod, cui nonnisi pluribus communia insunt, & hæc ipsa communia, quæ eidem insunt, significare volueris. Necesse igitur est, ut per vocabula quoque exprimatur inexistentia pluribus communium in uno quodam subjecto. Atat! ubi effers vocabula, quibus denotantur subjectum, ea, quæ eidem insunt, & horum inexistentia seu nexus cum subjecto, seu ubi ea, quæ tanquam a re diversa spectamus, porro tanquam eidem inexistentia, vel ad eam quocunque modo spectantia consideramus, actum judicii affirmativi absolvimus (§. 350. 351. *Psychol. empir.*), quem secundam esse intellectus operationem constat (§. 53. *Log.*). In cognitione adeo symbolica prima mentis operatio cum secunda confunditur.

Cur in symbolica cognitione intellectus operatio prima confundatur cum secunda.

Fit hoc necessitate, quemadmodum ex demonstratione propositionis præsentis intelligitur: quod ut appareat, exem-

Digitized

plo aliquo propoſitionem præſentem illuſtrare non inutile eſt. Ponamus tria in tabula delineata eſſe rectangula triangula, quæ uno obtutu comprehendere potes. Quodſi jam attentionem ſucceſſive dirigis in altitudines, baſes, hypothenuſas, angulum rectum, angulum obliquum ad baſin & alterum obliquum ad verticem & horum tibi tanquam tribus iſtis figuris communium conſcius es; notionem triangulorum rectangulorum habes. Enimvero ſi jam ore profers vocabula ſequentia: *triangulum rectangulum, altitudo, baſis, hypothenuſa, angulus rectus, obliquus angulus ad verticem, obliquus angulus ad baſin;* exinde nondum intelligitur, an vocabulum triangulum rectangulum deſignet aliquod ſubjectum in communi, cui quæ per cetera vocabula indigitantur inſunt. Quamobrem ubi ex verbis prolatis idem palam fieri debet, neceſſe eſt, ut ceterorum inexiſtentiam ſignifices dicendo v. gr. *Triangulum rectangulum eſt figura, cujus altitudo & baſis intercipiunt angulum rectum, hypothenuſa vero cum utroque efficit angulum obliquum ad verticem & ad baſin;* vocabulum enim *eſt* non modo indicat, triangulum hic ſpectari tanquam aliquod ſubjectum, ſed inexiſtentiam quoque ceterorum, quæ enunciantur, indigitat & vocabula *intercipiunt*, *efficit*, cum aliis quibusdam modum inexiſtentiæ diſtinctius indicant. Enimvero hoc pacto notio eodem modo effertur, quo judicium affirmativum enunciatur. Atque ita prima mentis operatio cum ſecunda confunditur. Obiter moneo, notionem non confundendam eſſe cum definitione, quæ non niſi quædam ejus ſpecies eſt. Unde quæ de notione in genere demonſtrantur, ad definitiones quoque ſpectant.

§. 399.

Cur definitiones habeant formam enunciationis.

Quoniam definitione ſignificatur notio completa atque determinata termino cuidam (quo ſcilicet ſubjectum quoddam commune indigitatur) reſpondens (§. 152. *Log.*); *definitiones per modum judicii alicujus affirmativi ſymbolice efferuntur, ſeu formam enunciationis habent & in numerum propoſitionum identicarum referuntur* (§. 214. *Log.*).

E. gr.

Digitized by Google

E. gr. Quando trianguli definitionem ita efferimus: *Triangulum eſt figura tribus lineis terminata*; definitio habet formam propoſitionis affirmativæ: immo quod ſic exprimitur, in ratiociniis, ſeu eorum expreſſione ſymbolica ſyllogismis, propoſitionis locum tuetur.

§. 400.

In cognitione ſymbolica notio formam tantummodo externam judicii refert, ab eodem tamen vi ſignificandi differt. Quod in cognitione ſymbolica notio habere debeat formam externam judicii jam conſtat (§. 398.). Enimvero vocabulum, quo denotatur ſubjectum determinationum communium, in notione ſignificat ſubjectum cum ipſis hiſce determinationibus, quæ prædicati locum tueri videntur; aſt in judicio prædicatum non refertur ad determinationes, quæ ingrediuntur notionem ſubjecti (§. 40. 41. *Log.*), ſed ſignificat vocabulum, quo denotatur ſubjectum, ſubjectum aliquod determinationum diverſarum ab iis, quæ ingrediuntur notionem prædicati (§. *cit.*). Vi adeo ſignificandi differt judicium a notione in ſymbolica cognitione, adeoque hæc tantummodo formam judicii externam refert.

Differentia intrinſeca notionis & judicii in cognitione ſymbolica.

E. gr. Si dicas: Triangulum eſt figura tribus lineis terminata; vocabulum trianguli non ſignificat niſi figuram tribus lineis terminatam, ita ut ipſum cum pluribus eundem habeat ſignificatum. Enimvero ſi dixeris: Triangulum habet tres angulos; vocabulum triangulum ſignificat figuram tribus lineis terminatam, non vero ſimul ſignificat tres angulos, qui figuræ tribus lineis terminatæ tribuuntur, neque adeo hic cum pluribus eundem habet ſignificatum, quæ prædicatum cum copula exprimunt. Quodſi ſcrupuloſiore acumine diſcernere velis notionem ſymbolice expreſſam, quando definitionem, quando propoſitionem identicam referat, dici poterat, nomen commune in caſu priore non denotare niſi ſubjectum illarum determinationum, quæ per vocabula cetera indigitantur; at in poſteriore ſignificare vage ſubjectum quarundam determinationum neceſſariarum & huic de-

Digitized by Google

inde tribui determinationes iſtas determinate enunciatas per modum prædicati. Erunt forſan nonnulli, quibus nimia videtur hæc ſcrupuloſitas, ſed nimium videri non debet diſcernendi acumen, ubi differentia rebus ipſis ineſt. Nec eſt, quod inutilem ſcrupuloſitatem dixeris. Plurimum enim facit ad acumen pſychologicum, quo in Moralibus feliciſſime uteris in non ſatis perviis, non indiſcreta relinquí, quæ diſcerni ullo modo poſſunt. Neque dubito quin hanc differentiam in oratione attenderemus; modo ſermonis uſus commode id ferret. Non alio ſane fine in definitionibus ſæpe abſtinemus a copula & ejus loco ponitur vocabulum *dicitur*, vel aliud æquipollens.

§. 401.

Cur per ſolam reflexionem & abſtractionem notiones non fiant completæ & determinatæ.

Per ſolam reflexionem & abſtractionem notiones univerſales completæ ac determinatæ non conſtituuntur. Etenim cum reflexio ſucceſſiva directione attentionis in communia tota abſolvatur (§. 257. *Pſychol. empir.*), nec abſtractione quicquam obtineatur, niſi quod communia iſta tanquam a rebus perceptis, quibus inſunt, diverſa ſpectentur (§. 282. *Pſychol. empir.*), & nominum impoſitione quaſi actu ſeparentur (§. 281. 280. *Pſychol. empir.*); notionem univerſalem, quæ per ſolam reflexionem & abſtractionem formatur, ingrediuntur, quæ pluribus communia cognoſcimus & cum aliis diverſis ſubjecto alicui inexiſtere poſſe agnoſcimus. Enimvero inde nondum conſtat, utrum communia iſta contineant, nec plura, nec pauciora, quam quæ ad res ejus generis, vel ſpeciei agnoſcendas & a rebus alterius generis vel ſpeciei diſtinguendas ſufficiunt, an vero quædam adſint, quæ abeſſe debebant, aut abſint, quæ adeſſe debebant. Ignoratur adeo, utrum completæ ac determinatæ ſint, nec ne (§. 92. 123. *Log.*). Per ſolam igitur reflexionem & abſtractionem notiones completæ ac determinatæ non conſtituuntur.

Definitiones completæ ac determinatæ generum ac ſpecierum

Digitized by Google

rum ſunt definitiones (§. 152. *Log.*). Enimvero niſi geneticæ ſint definitiones, quarum veritas per ſe manifeſta eſt, quod quæ aſſumuntur circa probationem aſſumi poſſint, absque demonſtratione rariſſime conſtabit, quod ſint rite determinatæ. Et quamvis ſucceſſu temporis caſus diverſi obvii loquantur, notionem eſſe incompletam, & quædam, quæ deficiunt, inde ſuppleantur; medela tamen hæc vitium non tollit. Neque enim certus eſſe potes, tibi determinationes omnes rei exiſtentes eſſe perſpectas, quæ definitionem ejus ingredi debent. Sed ea ex doctrina logica de definitionibus & ontologica tam de ente in genere, quam univerſali in ſpecie dudum patent. Immo dudum evicimus (§. 55. *Log.*), notiones univerſales non poſſe formari absque ſecunda & tertia mentis operatione.

§. 402.

Judicia intuitiva non excedunt vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Etenim judicii affirmativi actus in cognitione intuitiva abſolvitur, ſi ea, quæ tanquam a re diverſa ſpectamus, porro tanquam eidem inexiſtentia vel ad eam quocunque modo pertinentia conſideramus (§. 343. *Pſychol. empir.*). Prima mentis operatione ea, quæ rei inſunt, tanquam ab eadem diverſa nobis repræſentamus (§. 331. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum prima mentis operatio non excedat vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur (§. 393.); vim iſtam minime excedit, quod quid rei inexiſtens anima ſpectet tanquam ab ea diverſum. Porro ſi ad id, quod rei ineſt, & rem ipſam, quam percipimus, ſimul attentionem noſtram dirigimus, nobis conſcii ſumus, id, quod tanquam diverſum nos modo ſpectaſſe a re memìnimus, eidem inexiſtere vel alio quodam modo ad idem referri. Enimvero cum quæ ad idearum ſenſualium atque phantasmatum productionem, nec non memoriam ſpectant, vim repræſentativam animæ non excedant, quemadmodum per anteriora ſatis patet; ideo

Judicia intuitiva non excedunt vim repræſentativam.

nec

Digitized by Google

nec eandem excedit, quod quid tanquam rei perceptæ inexiſtens aut quocunque alio modo ad idem referendum ſpectemus. Patet adeo ad actum judicii affirmativi in cognitione intuitiva nihil requiri, quod vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat. Ipſe igitur actus judicandi eandem minime excedit.

Porro ſi prædicatum ſubjecto ſimpliciter repugnet, actus judicii negativi abſolvitur, ſi ſubjectum tibi repræſentes, cui idem repugnat & ſubjectum aliud cui idem ineſt, ac id quod alteri ineſt, conſideres tanquam ab eo diverſum, idemque referens ad prius conſideres tanquam eidem non inexiſtens (§. 343. *Pſychol. empir.*). Non alia igitur ad hunc judicii actum requiruntur, quam ut ſubjecta duo ſimul percipias & quid, quod uni inexiſtit, tanquam ab utroque diverſum, uni *autem* inexiſtens, alteri non inexiſtens conſideres. Enimvero nemo non novit, ſenſu ac imaginatione duo entia ſimul percipi poſſe, conſequenter hanc ſimultaneam perceptionem vim repræſentativam univerſi, qualis in anima eſt, non excedere. Enimvero per ea, quæ de judicio affirmativo oſtendimus, patet eadem nec ſuperiores eſſe actus ceteros, quibus quid uni inexiſtens ſpectatur tanquam diverſum ab utroque, aſt tanquam inexiſtens uni, non inexiſtens alteri. Nihil ergo ad actum judicii negativi in hoc caſu requiritur, quod vim repræſentativam univerſi, quæ in anima datur, excedat, adeoque nec integer judicii negativi actus in hoc caſu eandem excedit.

Quodſi prædicatum ſimpliciter ſubjecto non repugnet, actus judicii negativi abſolvitur, ſi ſubjectum, cui idem non ineſt in oppoſitis caſibus tibi repræſentes in quorum uno prædicatum eidem ineſt, in altero non ineſt, ac id, quod uni ineſt, conſideres tanquam diverſum ab eo, idemque referens ad prius conſideres tanquam eidem non inexiſtens (§. 346. *Pſychol. empir.*). Actus igitur judicandi in hoc caſu a præcedente non niſi in eo dif-

Digitized by Google

fert, quod duo ſubjecta, quæ ſimul repræſentantur, ſint ejusdem ſpeciei, cum antea eſſent diverſæ: id quod quoad vim repræſentativam univerſi nullam inducit mutationem. Immo ſi prædicatum, quod de ſubjecto negatur, ſubjecto alterius ſpecie quoque ineſſe poſſit; ſubjectum utrumque ejusdem eſſe ſpeciei opus non eſt (§. 347. *Pſychol. empir.*), adeoque actus judicii negativi in caſu præſente prorſus coincidit cum præcedente. Absque ulteriore itaque probatione patet, actum judicii quoque negativi vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere.

Equidem datur adhuc aliquod judicii genus, quod ad intuitiva accedit & in demonſtrationibus uſui eſt ad ratiociniorum continuandorum cum anterioribus connexionem (§. 551. *Log.*); ſed de eo dicemus inferius, ubi de demonſtratione quædam annotanda venient.

§. 403.

Judicia per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari poſſunt. Etenim in cognitione ſymbolica ſecunda mentis operatio, ſeu judicium (§. 53. *Log.*), abſolvitur recenſione vocabulorum, quibus ſubjectum & ceteræ ejusdem determinationes accidentales, ſi quæ adſunt, prædicatum & nexus ejusdem cum ſubjecto in affirmativis, repugnantia in negativis exprimuntur (§. 350. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum vocabulorum dentur ideæ materiales (§. 290.); per has ipſas judicia in cerebro repræſentari poſſunt. *Judiciorum in cerebro repræſentatio.*

Nihil in his difficultatis eſt, præſertim cum jam ante oſtenderimus, materialem notionis in cerebro repræſentationem eodem modo fieri debere, quo judicia repræſentantur (398. 396.).

§. 404.

Quoniam judicia, ſi vocabulis efferuntur, magis diſtincta ſunt, quam in cognitione intuitiva (§. 351. *Pſychol. empir.*); *per ſer-* *Cur id ſemper fiat, ubi ſermo-*

mis uſu pollemus.

ſermoni adſueti non judicare ſolemus absque vocabulis, ſeu *judicia ſymbolice ſemper efferre ſolemus.* Quamobrem cum porro conſtet, judicia ſymbolice expreſſa ſeu verbis elata, hoc eſt, enunciationes per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari poſſe (§. 403.); *ſermonis uſu ubi pollemus, judicia quoque per materiales vocabulorum ideas in cerebro omnia repræſentari ſolent.*

§. 405.

Ratiocinium vim repræſentativam univerſi non excedit.

Ratiocinium vi animæ ſuperius.

Ratiocinium categoricum tribus conſtat propoſitionibus, quarum una eſt judicium intuitivum, ſeu ſumitur, quod ea jam mentem ſubeat, aut, ſi mavis, ejusdem nobis conſcii ſimus; ſecunda nobis ob terminum cum prima communem in *memoriam* recurrit; tertia vero formatur combinando terminos ſeu notiones in duobus prioribus judiciis diverſas (§. 354. & ſeqq. *Pſycbol. empir.*). Jam non repugnat vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur, judicium intuitivum (§. 393.). Neque eidem repugnat, quod vi imaginationis ob terminum communem in memoriam revocetur judicium aliquod præteritum (§. 218. 224. 225. 280.). Denique quod duorum iſtorum judiciorum nobis ſimul conſcii ſuper iis reflectimus & terminum communem ab iis ſeparemus, qui vero diverſi relinquuntur, eos inter ſe combinemus, per imaginationem etiam materialem fieri poteſt (§. 334. & ſeqq. §. 340. & ſeqq.), adeoque nec judicii tertii formatio vim repræſentativam univerſi excedit. Immo cum duo judicia terminum communem habentia, ſi ſimul percipiuntur, exhibent perceptionem rei præſentis, tertium exinde formatum judicio intuitivo æquipollet (§. 51. *Log.*). Atque adeo hoc etiam pacto facilius patet, judicii iſtius formationem non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Nihil adeo in omni ſyllogismo categorico occurrit quod vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur,

Digitized by Google

tur, fit ſuperius. Quare ratiocinium categoricum vim repræſentativam univerſi minime excedit.

Similiter in ſyllogismo hypothetico & quidem in modo ponente vel quid eſſe agnoſcimus atque meminimus, ideo etiam aliud quid eſſe debere, hoc alterum quoque eſſe judicamus (§. 385. *Pſychol. empir.*), vel quid non eſſe agnoſcimus atque meminimus, ideo etiam aliud quid non eſſe debere; & hinc hoc alterum quoque non eſſe judicamus (§. 386. *Pſychol. empir.*). Syllogismus adeo hypotheticus denuo conſtat tribus propoſitionibus, quarum una aliquid eſſe vel non eſſe judicamus, quod intuitivum plerumque judicium eſt, aut ante cognitum in memoriam nobis revocatum; altera nobis in memoriam revocatur, quod eam alias cognoverimus, ſcilicet quod ſi hoc ſit, vel non ſit, etiam aliud eſſe vel non eſſe debeat; tertia denique ex anterioribus formatur, auferendo ex ſecunda primam, quæ ipſi ineſt, ut ſic tertia relinquatur, conſequenter per diviſionem idearum formatur. Eodem igitur, quo ante, modo patet ratiocinium hypotheticum in modo ponente vim repræſentativam univerſi non excedere. In modo tollente quid non eſſe agnoſcimus atque meminimus idem eſſe poſito quod ſit aliud, & inde hoc non eſſe judicamus (§. 387. *Pſychol. empir.*). Denuo igitur ratiocinium tribus conſtat propoſitionibus. Prima eſt judicium intuitivum, quo judicamus hoc non eſſe; altera eſt judicium aliquod præteritum, quod beneficio præſentis in memoriam revocatur; tertia denique eſt judicium per diviſionem idearum formatum. Quoad præſens adeo inſtitutum modus tollens non differt a ponente, atque adeo denuo ut ante patet, ratiocinium modi tollentis vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere.

Denique ſi ratiocinium fuerit disjunctivum unum ex duobus vel pluribus exiſtere agnoſcimus, quorum uno exiſtente cetera non exiſtunt, ac inde cetera non exiſtere judicamus, vel cetera

non esse agnoscimus & unum ideo esse judicamus (§. 389. *Psychol. empir.*). Habemus igitur denuo tria judicia, quorum uno unum existere in modo ponente, unum vel plura non esse in modo tollente judicamus, quodque intuitivum est; alterum nobis in memoriam revocatur ope intuitivi, id scilicet, quo judicamus uno existente cetera non existere, vel ceteris non existentibus, unum existere; tertium vero formatur per divisionem idearum, scilicet quod unum sit, vel quod unum ceterorum sit. Atque ita denuo patet, ratiocinia quoque disjunctiva non excedere vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, quemadmodum ante.

Ostendimus itaque ratiociniorum, unde ceteræ resultant omnes species, nempe categorica, hypothetica & disjunctiva, vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedere. Atque adeo in genere pronunciare licet, ratiocinia non excedere vim repræsentativam universi, qualis in anima datur.

Si a syllogismis crypticis & ratiociniis ex aliis resultantibus discesseris, non dari alias illorum species, quam categoricos, hypotheticos & disjunctivos ex Logica patet, ubi plures non occurrunt: ut vero evidentius pateat, idem mox evincemus. Enimvero syllogismi cryptici ad formam manifestam præcedentium semper reducuntur, neque adeo quicquam habent, quod in præsente negotio diversitatem inducat. Absonum adeo foret ea particulatim hic expendi, quæ de ipsis in Logica (§. 421. & seqq.) traduntur. Id evidentius apparet ex modo, quo in syllogismos crypticos incidimus. Accidit enim, si eidem notioni complexæ propositiones diversæ respondere possunt, & ex iis in ratiocinando ea eligitur, quæ in formam syllogismi non quadrat (§. 400. *Psych. empir.*). Neque enim ideo quid vel in numero propositionum, vel in modo ad easdem perveniendi quicquam mutatur. Et quamvis quædam adhuc crypses dentur, quæ sub hac regula non comprehenduntur, veluti enthymemata (§. 423. *Log.*) & si in pri-

Digitized by Google

prima figura terminus medius fuerit negativus (§. 436. *Log.*), nihil tamen difficultatis ea faceſſunt. Ratiocinatio polyſyllogiſtica & aliæ quædam argumentationes pluribus ratiociniis conſtant, quorum cum ſingula vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedant, nec omnia ſimul eandem excedunt. Concatenationes vero eorundem quod attinet, de ea mox dicemus ſigillatim.

§. 406.

Ratiocinia primitiva appello, quæ ex aliis ſe prioribus ortum minime ducunt, ſeu quæ in alia ſimpliciora reſolvi non poſſunt. *Derivativa* vero, quæ ab aliis ſe prioribus ortum trahunt, ſeu in alia ſimpliciora reſolvi poſſunt. *Ratiocinia primitivorum & derivativorum differentia.*

Ita ſyllogismi categorici ſunt primitivi: neque enim dantur ſyllogismi alii ipſis priores, unde ortum ſuum trahunt, ſeu in quos tanquam ſe ſimpliciores reſolvi poſſint, cum ex eſſentia atque natura hominis veluti ſponte ſua fluant (§. 354. & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Similiter ſyllogismi hypothetici ſunt primitivi ex ratione eadem (§. 385. & ſeqq, *Pſychol. empir.*). Neque obſtat hypotheticos ad formam categoricorum reduci poſſe (§. 413. 415. *Log.*): etenim quæſtio jam non eſt de eo, an ſyllogismus aliquis ad aliam formam reduci poſſit, ſed num ex alio tanquam ſe priori derivetur. Enimvero Sorites ſive categoricus, ſive hypotheticus ſyllogismus derivativus eſt, cum ex pluribus ſyllogismis, vel categoricis, vel hypotheticis in unum contractis oriatur (§. 468. 472. *Log.*).

§. 407.

Syllogismi primitivi non dantur niſi categorici, hypothetici & disjunctivi. Propoſitiones ſunt vel categoricæ, vel hypotheticæ (§. 216. 218. *Log.*). Ex categoricis componuntur ſyllogismi categorici (§. 361. *Log.*), ex hypotheticis & categoricis hypothetici (§. 404. *Log.*). Inter propoſitiones compoſitas præter hypotheticam locum habent copulativæ (§. 315. *Log.*), & disjunctivæ (§. 316. *Log.*). Jam cum in propoſitione copulativa ſubjecto eidem tribui poſſint ſigillatim ſingula *Quotnam ſyllogismi primitivi dentur.*

Digitized by Google

prædicata, ut ab eodem removeri, ubi negativa fuerint; vel utrique ſubjecto ſigillatim poſſit tribui idem prædicatum (§. 315. *Log.*); ubi propoſitiones copulativæ, quæ formam categoricarum non mutant, ingrediuntur ſyllogismum, is formam ſyllogismi categorici non mutat, etſi pro multitudine ſubjecti vel prædicati in plures ſyllogismos categoricos reſolvi poſſit, adeoque inde ſyllogismus primitivus peculiaris formæ non oritur (§. 406.). Si propoſitio disjunctiva ingreditur ſyllogismum, ſyllogismus disjunctivus oritur (§. 416. *Log.*). Patet adeo præter ſyllogismos categoricos non eſſe alios primitivos quam hypotheticos & disjunctivos.

Logici ſcholaſtici propoſitiones modales a ceteris diſtinguunt pro diverſitate modi prædicandi, prouti nempe prædicatum vel neceſſario, vel contingenter convenit ſuo ſubjecto: unde quoque ſyllogismos modales tanquam peculiarem ſyllogismorum ſpeciem conſiderant, quæ tamen a categoricis nonniſi forma propoſitionum diſſidet. Enimvero cum nos propoſitiones contingenter veras ad determinatas reduci juſſerimus, cum alias reſpuat ſcientia, ſicque eædem hypotheticam conſequantur neceſſitatem; ſpinas Scholaſticorum de propoſitionibus & ſyllogismis modalibus non attigimus. Si quis vero formam propoſitionis modalis ſervare voluerit, veluti *neceſſe eſt hominem mori*, pro *homo neceſſario moritur*; non tamen hæc forma obſtabit, quo minus ſyllogismum, quem ingreditur, vel pro categorico, vel pro hypothetico habeamus.

§. 408.

Conſequentiæ immediatæ num vim repræſentativam univerſi exæquent.

Argumentatio per conſequentias immediatas non excedit vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Quodſi enim perpendas, quæ de ratione hujus argumentationis dicta ſunt alibi (§. 411. & ſeqq. *Pſychol. empir.*), non videbis niſi talia aſſumi, quorum rationem in anterioribus ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt, dedimus: id quod particulatim eundo per omnes caſus oſtendere nimis prolixum foret. Quam-

Digitized by Google

Quamobrem ſatis hinc patet, nec argumentationem per conſequentias immediatas vim illam repræſentativam univerſi, quæ animæ ineſt, excedere.

Dare lubet exemplum aliquod, ut appareat, quomodo quis eundo per ſingulos caſus perſpicere poſſit, ad conſequentias immediatas a ratiocinante proferendas non requiri niſi iſtiusmodi actus, qui ſinguli a vi repræſentativa univerſi, quæ animæ ineſt, proficiſci poſſunt.

§. 409.

Idem ſpecialius oſtenditur.

Ratio, cur per conſequentiam immediatam ratiocineris, deſumta eſt ab iſtiusmodi actibus, quæ a vi repræſentativa univerſi animæ inexiſtente proficiſcuntur. Ratio enim, cur per conſequentiam immediatam ratiocinamur, continetur hoc theoremate: ſi de propoſitione data judicia logica formes & perfecta fuerint theoremata de propoſitionibus ſe mutuo ponentibus; ex propoſitione data tanquam præmiſſa inferes concluſionem (§. 411. *Pſychol. empir.*). Propoſitio data, quatenus ejus tibi conſcius es, hic ſeſe habet per modum rei ſenſu perceptæ, adeoque ſi judicium logicum de eodem formas, veluti de propoſitione: *omnis homo eſt mortalis*, eam eſſe univerſaliter affirmantem, ſeu hic quid affirmari de omni (ſcilicet individuo ad aliquam ſpeciem pertinente), perinde eſt ac ſi judicium ſuper re percepta reflectendo formares. Quodſi jam perfecta fuerint theoremata de propoſitionibus ſe mutuo ponentibus, veluti in caſu præſente, quod poſita univerſali ponenda etiam ſit quævis ſubalternans (§. 451. *Log.*), ſcilicet quosdam homines eſſe mortales; beneficio termini communis, qui eſt propoſitio univerſalis, idem tibi in memoriam revocas (§. 117. *Pſychol. empir.*). Atque hinc infers: etiam in hoc caſu ponendam eſſe ſubalternantem, ſcilicet quosdam homines eſſe mortales. Nihil igitur hic occurrit, quod non locum habeat in ſyllogiſmo categorico (§. 364. & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Quamobrem

cum

Digitized by Google

cum ratiocinium categoricum, quod in primitivorum numero eſt (§. 407.), non excedat vim repræſentativam univerſi (§. 405.); nec actus iſti, quibus continetur ratio argumentationis per conſequentiam immediatam, eam excedunt, adeoque ab eadem proficiſcuntur.

Quodſi ſupponas te ſæpius argumentatum ex propoſitione univerſali inferendo ſubalternantem, veluti: *Omnes homines ſunt mortales. Ergo quidam homines ſunt mortales*, & attentionem dirigens in univerſalitatem alicujus propoſitionis, veluti *omnis ſapiens eligit media fini convenientia*, & modi inferendi, quo alias uſus, recordatus (§. 225.) denuo infers: *Ergo quidam ſapientes eligunt media fini convenientia;* nec hic occurrit niſi quod vi memoriæ ac imaginationis, conſequenter & vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur, conveniens eſt, cum in ſuperioribus illius ex hac rationem reddiderimus. Conſtat etiam adeo in hoc caſu ratio argumentationis per conſequentiam immediatam iſtiusmodi actibus, quæ a vi repræſentativa univerſi animæ inexiſtente proficiſcuntur.

Studio elegimus theorema generale, cum, quæ de eodem evincuntur, valeant de ſingulis ſpecialibus, atque quæ hic dicuntur tantummodo nude ad cetera ſpecialia applicari debeant, ubi perſpicere volueris, quod nec in iis ſupponantur actus alii, quam qui a vi repræſentativa univerſi proficiſci poſſunt.

§. 410.

Judicia diſcurſiva num vim repræſentativam excedant.

Judicia diſcurſiva non excedunt vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Judicia enim diſcurſiva per ratiocinium eliciuntur (§. 51. *Log.*), adeoque concluſiones ſyllogismorum ſunt (§. 335. *Log.*). Enimvero ratiocinia vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt (§. 405.). Ergo nec judicia diſcurſiva eandem excedunt.

Por-

Digitized by Google

Porro judicia discursiva quoque sunt, quæ per consequentiam immediatam inferuntur cum consequentiæ immediatæ numero ratiociniorum accenseantur (§. 459. *Log.*). Constat vero nec consequentias immediatas excedere vim repræsentativam universi, quæ in anima datur (§. 408.). Quamobrem nec judicia discursiva, quæ per consequentias immediatas inferuntur, vim repræsentativam universi in anima excedunt.

Non opus est, ut idem sigillatim ostendatur de iis, quæ sunt conclusiones ratiociniorum derivativorum, cum id per se satis pateat vi definitionis istorum ratiociniorum (§. 406.).

§. 411.

Num eam excedant judicia ad concatenationem necessaria.

Judicia, quæ per modum intuitivorum formantur in continuatione ratiociniorum, vim repræsentativam universi non excedunt. Etenim ratiocinia continuaturis pro iis concatenandis plurium syllogismorum conclusiones considerantur instar notionis complexæ ac inde formatur judicium eodem modo, quo per reflexionem de re percepta formatur (§. 492. *Log.*). Cum conclusiones istæ sint judicia discursiva, quæ vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedunt (§. 410.), ad formandum vero inde judicium non alii requirantur actus, quam qui ad formandum judicium aliud intuitivum requiruntur per modo dicta, hique ipsi actus a vi repræsentativa universi, qualis in anima datur, proficisci possint (§. 402.); nec judicia ista, quæ in continuatione ratiociniorum per modum judiciorum intuitivorum formantur, vim repræsentativam universi in anima excedunt.

Quoniam in syllogismorum concatenatione nihil occurrit, quod difficultatem movere poterat præter hæc judicia (§. 492. *Log.*); abunde jam patet in omni demonstratione ac probatione concatenationem syllogismorum vim animæ minime excedere, quam tanquam essentiam ac naturam ipsi vindicavimus (§. 66. 67.).

Digitized by Google

§. 412.

Nullum judicium eandem excedere.

Quoniam judicia omnia vel intuitiva ſunt, vel diſcurſiva (§. 51. *Log.*), vel per modum intuitivorum in concatenatione ratiociniorum formata (§. 492. *Log.*); conſtat vero judicia intuitiva (§. 402.), diſcurſiva (§. 410.) & per modum intuitivorum in concatenatione ſyllogismorum formata vim repræſentativam univerſi non excedere, qualis in anima datur (§. 411.): ideo jam patet, *nullum omnino dari judicium, quod vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat, vel ab ea proficiſci nequeat.*

§. 413.

Nullam quoque operationem mentis eadem ſuperiorem eſſe.

Et quia judicium ſecunda, ratiocinium tertia mentis operatio eſt (§. 53. *Log.*), nullum vero judicium (§. 412.), nullum etiam ratiocinium vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedit (§. 405. 408.); *ſecunda & tertia intellectus operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit.* Immo cum nec prima eadem ſuperior ſit (§. 393.), neque plures hiſce tribus dentur mentis ſeu intellectus operationes (§. 52. *Log.*); ideo jam liquet, *nullam dari mentis ſeu intellectus operationem, quæ vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat*, ſeu, quod perinde eſt, *non aliam in anima vim ſupponendam eſſe, quam qualis eſt repræſentativa univerſi, ut omnibus operationibus intellectus ſufficiat.*

§. 414.

Ratiociniorum in corpore repræſentatio mechanica.

Ratiocinia in cerebro per ideas materiales vocabulorum, quibus efferuntur judicia illorum compoſitionem ingredientia, repræſentantur. In cognitione enim ſymbolica ratiocinia exprimuntur propoſitionibus determinatis, quibus efferuntur judicia, ex quibus conſtant (§. 368. *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque propoſitiones ſingulæ ex vocabulis componuntur (§. 320. *Log.*)

Digitized by Google

Log.) & ſingulis vocabulis reſpondent ideæ materiales (§. 290), quæ ideis vocabulorum in anima ſive ſenſu (§. 113.), ſive imaginatione productis coexiſtunt (§. 206.); ſingulæ iſtæ propoſitiones per has ideas materiales, adeoque & ratiocinia ex iisdem conſtantia in cerebro repræſentantur.

Idem etiam ſic oſtenditur. Ratiocinia in univerſum omnia ex judiciis componuntur, quemadmodum eundo per omnes ſpecies in Logica prolixe deſcriptas & per ipſam definitionem ratiocinii intelligitur (§. 50. *Log.*). Enimvero judicia ſingula, qualiacunque fuerint per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentantur (§. 403.). Ergo & per easdem in eodem repræſentantur ratiocinia in univerſum omnia.

Neminem fore arbitror, qui nobis objiciat, evinci tantummodo poſſibilitatem, non vero actualitatem repræſentationis mechanicæ ratiociniorum, propterea quod non oſtendatur, eodem tempore, quo ideæ vocabulorum animæ inſunt, eorum quoque ideas materiales vi corporis produci ſeu ſaltem in eodem oriri. Etſi enim haud difficile fuiſſet, ſpecialius oſtendere, quomodo in corpore ex aliis motibus præexiſtentibus oriantur ideæ vocabulorum materiales, quando eorundem ideæ in anima exiſtunt; non tamen opus eſſe exiſtimamus in has ambages ut deſcendamus. Etenim ideæ in anima debentur vel ſenſui, vel imaginationi, quemadmodum ex modo, quo ratiocinia in anima oriuntur, abunde intelligitur. In genere autem evicimus, non minus phantasmatis (§. 206.), quam ideis ſenſualibus ſingulis ſingulas in cerebro coëxiſtere ideas materiales (§. 113.). Sufficit itaque ad iſta principia provocari.

§. 415.

Eandem ſemper fieri, quoties ratiocinamur.

Quoniam ratiocinia in cognitione ſymbolica ſunt magis diſtincta, quam in intuitiva (§. 369. *Pſychol. empir.*), immo ratiociniorum in cognitione intuitiva ea eſt difficultas, ut eadem pro lubitu elicere niſi plurimum exercitatus non valeat, quem-

Digitized by

admodum perpendentibus, quæ de hiſce ratiociniis (§. 354. & ſeqq. *Pſych. emp.*), & de judiciis in cognitione intuitiva abſolvendis diximus (§. 343. *Pſychol. empir.*), abunde conſtabit; in ratiocinando cognitionem ſymbolicam intuitivæ præferre ſolemus, adeoque *omnia noſtra ratiocinia per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari ſolent* (§. 414.), *ſeu nunquam ratiocinamur, quin ratiocinii quoque in cerebro mechanica fiat repræſentatio.*

Quilibet in ſeipſo experietur, ſeſe non ratiocinari, niſi verbis efferendo judicia, quæ ad ratiocinium requiruntur, modo diſtincte ratiocinetur. Atque ita a poſteriori confirmatur, quod ad evincendam propoſitionis præſentis veritatem aſſumſimus.

§. 416.

Mechanica operationum mentis in cerebro repræſentatio.

Omnes operationes mentis ſeu intellectus per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur. Repræſentantur enim in cerebro per vocabulorum ideas materiales notiones generum ac ſpecierum (§. 395.), quantumlibet abſtractæ (§. 396.), immo ipſarum rerum immaterialium (§. 397.), judicia omnia (§. 403.) atque ratiocinia (§. 415.). Enimvero præter notionem, judicium atque ratiocinium nulla datur mentis ſeu intellectus operatio (§. 52. *Log.*). Ergo omnes operationes intellectus per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur.

Atque ita patet nullam fieri in anima operationem intellectus, quam cerebrum non ſuo modo itidem exequatur: id quod hic probe notaſſe proderit in ſequentibus.

§. 417.

Signorum ideæ materiales.

Signa qualiacunque, quibus ad res denotandas loco vocabulorum utimur, perinde ac hæc ſuas habent ideas materiales. Qualiacunque enim excogitentur ſigna, talia eſſe debent, quæ ſenſu percipi poſſunt: quod tanquam concedendum ab omnibus

Digitized by Google

bus ſumimus. Immo ſi ſigna hactenus inventa, quibus diverſo fine nos uti alibi (§. 290. & ſeqq. *Pſych. empir.*) jam oſtendimus, percurramus; ea pleraque viſu, nonnulla auditu percipi patet: non tamen prorſus repugnat, ut ſignorum loco quoque ſint, quæ ſenſu alio percipiuntur. Quamobrem eodem prorſus modo demonſtratur, iisdem competere ideas materiales quo ſupra evicimus dari ideas materiales vocabulorum, tum quatenus viſu, tum quatenus auditu percipiuntur (§. 290.).

Signa ſemper deſumuntur e numero ſenſibilium, adeoque perinde ac ſenſibilia alia ſuas habere debent ideas ſenſuales & materiales. Vis ſignificandi ex impoſitione arbitraria eſt, quæ patet ex iis, quæ de vocabulis evicimus (§. 273. 274. *Pſychol. empir.*), quomodo vim ſignificandi acquirere valeant. Nihil igitur in eo mutat, quod ſunt. E. gr. Signum + in Matheſi denotat additionem. Scriptum viſu percipitur, adeoque in numerum viſibilium referri debet. Quatenus viſibile eſt, radiis luminis in oculum reflexis delineatur in fundo oculi ejusdem imago & a lumine impreſſus motus quidam, qualis nonniſi ab iſtiusmodi figura fibrillis nerveis retinæ imprimi poteſt, ad cerebrum usque propagatur (§. 111.). Ita producitur ejus in cerebro idea materialis (§. 112.), ſive quis noverit figuram hanc eſſe ſignum additionis, ſive ignoret. Quodſi Mathematicus idem intuens recordetur, figura hac indigitari additionem; nihil propterea in idea ejus ſenſuali, vel materiali mutatur. Etenim idea utraque præexiſtit, & poſtea demum id, quod ſignificatur, inde colligitur (§. 952. *Ontol.*) Obiter monemus in cognitione ſymbolica ſubinde quædam ob vocabula ad relationes rerum ſignificandas adhibita obſcura fieri, quæ in intuitiva nihil habent difficultatis. Dic enim + viſibile, nihil difficultatis erit, ſi eodem viſibilium jure cenſeatur eidemque ſua tribuatur idea materialis, qualem omni viſibili neceſſario convenire conſtat. Dic vero ſignum additionis: quæſtio jam videbitur obſcurior, utrum ſignum additionis habeat ideam materialem, nec ne, & ut abſit obſcuritas, oſtendendum eſt idem eſſe viſibile quoddam, nec per vim ſignificandi quicquam in eo qua viſibili mutari.

§. 418.

Si ad res denotandas vocabulorum loco utamur signis aliis; illarum ideæ per signorum ideas materiales repræsentantur. Qualiacunque enim fuerint signa ista, perinde ac vocabula suas habent ideas materiales (§. 417.). Quamobrem cum per vocabulorum ideas materiales rerum iisdem denotatarum ideæ in cerebro repræsententur (§. 395. & seqq.), & signa alia in locum vocabulorum, quæ artificialia signa sunt (§. 272. *Psychol. empir.*), surrogari possint (§. 958. *Ontol.*); ubi alia adhibentur, per eorundem quoque ideas materiales in cerebro repræsentari debent res iisdem denotatæ, vel earundem ideæ, quæ animæ insunt.

Ponamus in Matheſi ſcribi $a + b = c$ & literis a, b, c denotari lineas, quemadmodum $+$ ſignum additionis, $=$ ſignum æqualitatis eſſe conſtat. Quodſi verbis efferas, quæ ſignis ſcriptis indigitas; dicendum eſt: duas lineas ſimul ſumtas vel in unum additas eſſe lineæ tertiæ æquales. In caſu priori in cerebro producuntur ideæ materiales litterarum a, b, c & ſignorum $+$ atque $=$; in poſteriori, ſi verba pronunciantur, ideæ ſonorum articulatorum, quibus vocabula iſta conſtant, ſeu quos auditu percipimus, dum quis clara voce: duæ lineæ, inquit, ſimul ſumtæ ſunt æquales tertiæ. In exemplis veritas propoſitionis adeo evidens eſt, ut probatio ſuperflua videatur, niſi quis perpendat evidentium quoque reddi rationem in philoſophia, non ut conſtet, quod ſint vera, ſed ut intelligatur, cur ſint vera.

§. 419.

An intellectus in ſomnio operari poſſit.

Anima etiam in ſomnio operationes intellectus edere poteſt, veluti judicare & ratiocinari. Dum enim ſomniamus, res quas percipimus, imaginamur (§. 122. *Pſychol. empir.*), cumque tum temporis nullæ nobis ſint ideæ ſenſuales (§. 121. *Pſychol. empir.*), niſi quando forte phantasmatum ſeries ſenſatione quadam

Digitized by Google

dum interrumpitur (§. 124. *Pſychol. empir.*), phantasmata clariora ſunt, quam ubi ſenſationibus coëxiſtunt (§. 101. *Pſychol. empir.*), ut res abſentes nobis videantur præſentes (§. 127. *Pſychol. empir.*). Quæ igitur ratio eſt, dum vigilamus, resque præſentes ſenſu percipimus, ut in ea, quæ percipimus, attentionem noſtram dirigamus atque ſuper iis reflectamus; eadem quoque ad hos actus adeſſe debet in ſomnio, conſequenter in ſomnio quoque attentionem in ea, quæ percipimus, dirigimus & ſuper iis reflectimus (§. 118. *Ontol.*). Quamobrem cum attentio & reflexio ad formandas notiones ſufficiat in cognitione intuitiva (§. 326. *Pſychol. empir.*); in ſomnio quoque prima mentis operatio quoad cognitionem intuitivam ſeſe exerere poteſt. Et quoniam in cognitione ſymbolica ea tantummodo vocabulis tanquam nominibus ſuis indigitantur, quæ reflectendo in ideis rerum diſtinguimus (§. 328. *Pſychol. empir.*), vocabula vero nota in memoriam revocantur lege imaginationis (§. 273. *Pſychol. empir.*), quæ in ſomnio tota occupata eſt (§. 123. *Pſychol. empir.*); ideo nihil obſtat, quo minus prima mentis operatio in ſomnio etiam in cognitione ſymbolica abſolvatur. Et eodem modo patet, quod in ſomnio vocabulorum uſui locus ſit, quotiescunque eodem opus habemus.

Eadem porro attentio & reflexio ſufficit, ut de iis, quæ percipimus, judicemus (§. 343. & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Quare cum attentioni & reflexioni in ſomnio locus ſit *per demonſtrata*; quin in ſomnio judicare, cumque nec ſermonis uſus nobis in eodem denegetur *per demonſtrata*, judicia quoque vocabulis exprimere valeamus, dubitari nequit. Secunda igitur mentis operatio in ſomnio locum habet (§. 53. *Log.*).

Denique ad ratiocinandum requiritur, ut de re percepta judicemus, & beneficio hujus judicii aliud nobis in memoriam revocemus, indeque idearum compoſitione ac diviſione judicium quoddam formetur (§. 354. & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Judicia de

dentia infelix: quo conſpecto cum judicarem, eum infidioſas porrigere aures, per digreſſionem de conſenſu actionis externæ cum interna differere cœpi & continuo orationis flumine diſcurſum continuavi ultra dimidium horæ, quantum judico, quadrantem, donec fervor animi, quo abripiebar intrinſecam hypocriſeos turpitudinem delineaturus, cum ſomno ſomnio finem imponeret. Expergefactus eorum probe memineram, quæ a me dicta fuerunt, & multa ratiocinia legitimo modo inter ſe contexta diſcurſui ineſſe deprehendi, nihil in toto diſcurſu obſervans, quod non vigilans probarem.

Poſtulat ipſa res, ut occurram objectioni, quam quis movere poterat. Defendimus (§. 123. *Pſychol. empir.*) omne ſomnium a ſenſatione initium capere & per phantasmatum ſucceſſionem, adeoque ſecundum legem imaginationis continuari (§. 93. *Pſychol. empir.*). *Hic vero* oſtendimus, in ſomniis quoque ratiociniis eſſe locum & eorum beneficio diſcurſum longum in ſomniis continuari. Somnia igitur quoque per leges ratiocinandi continuari videntur, nequaquam per ſolam imaginationis legem. Etſi ad ſpeciem primo intuitu videatur compoſita objectio, ſpeciei tamen fallaciam haud difficulter detegere licet. Quando enim continuationi ſomnii locus eſt, de objectis nobis ſermo eſt, quæ tanquam præſentia ſpectamus; non autem de noſtris cogitationibus, quæ occaſione illorum objectorum oriuntur. Sane in exemplo, quod commemoravi, vi imaginationis continuo reproducebatur idea auditorii atque auditorum ac hoſpitis illius inſidiatoris, quem quomodo huc advolaſſet ignorabam. Nihil adeo in præſente propoſitione continetur, quod theoriæ de ſomniis adverſetur.

§. 420.

Cur memoria læſa ratiocinatio lædatur.

Si memoria læditur, anima ad ratiocinandum inepta reditur. Quoniam enim memoriæ ſenſitivæ in corpore non reſpondet niſi facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit (§. 294.); ſi memoria læditur, facilitas iſta in actua-

Digitized by Google

actuali quadam cerebri mutatione consistens (§. 245.) vel prorsus tollitur, vel admodum imminui debet. Præterea cum memoriæ vi ideas reproductas recognoscamus (§. 175. *Psychol. empir.*), adeoque nobis conscii simus, nos eas jam antea habuisse (§. 173. *Psychol. empir.*); si memoria læditur aut ideas reproductas prorsus non, aut ægre nec nisi hæsitanter recognoscimus, aut prorsus non conscii nobis existentes, quod ideam reproductam jam antea habuerimus, aut ancipites hærentes, utrum eam jam habuerimus, nec ne. Quamobrem judiciorum præteritorum aut prorsus non meminimus, aut, sicubi nobis succurrunt, dubitamus, utrum eadem antea jam didicerimus, nec ne, vel etiam num talia fuerint, cum ea nobis familiaria reddere studeremus. Quoniam itaque in ratiociniis dato judicio uno memoria nobis suppeditare debet judicium quoddam præteritum, quod ita sese habere, prout sese nobis offert, probe nobis conscii simus, aut esse saltem videmur (§. 354. & seqq. *Psychol. empir.*); si memoria læditur de rebus obviis aut prorsus non ratiocinari possumus, aut hæsitanter ratiocinamur, consequenter anima ad ratiocinandum inepta redditur.

Cum propositione præsente confundenda non est alia, qua ob notionum universalium oblivionem anima inepta fieri dicitur ad ratiocinandum de certis quibusdam objectis, de quibus antea ratiocinari prompte poterat: cujus quidem rei exempla dedimus alias (*not.* §. 217. *Psychol. empir.*). Neque enim hic ineptitudo ad ratiocinandum particularis ab oblivione derivatur: sed cum memoria lædatur, quando ad functiones suas inepta redditur (§. 297.); ineptitudo animæ ad ratiocinandum in universali quadam impotentia consistit, quæ ad omnia omnino objecta extenditur, qualiacunque fuerint. Ceterum si quis propositionem etiam ad casum istum particularem extendere velit, eidem omnino satisfacit demonstratio, cum oblivio, quatenus a corpore pendet, consistat in impotentia ideas materiales, quæ productæ aliquando fuerant, in cerebro reproducendi (§. 303.), atque adeo anima privetur faci-

facilitate ideas quasdam reproducendi, quam antea habuerat, in casu particulari.

§. 421.

Cur ratiocinandi habitus a causis materialibus & senectute laedatur.

Quoniam memoria a causis materialibus lædi potest (§. 298.), veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ipsa senectute (§. 299.); læsa autem memoria, anima ad ratiocinandum inepta redditur (§. 420.); *a causis* quoque *materialibus, veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ipsa senectute anima ad ratiocinandum inepta fieri potest.*

Videmus hinc subinde senes ad ratiocinandum adeo impotentes fieri, ut puerascere ideo dicantur. Non tamen omnibus senectus adeo nocua est, cum plurimi senectute adeo vegeta sint, ut memoria ipsorum non labefactetur, nec vis imaginandi languescat: quo etiam in casu mentis operationibus funguntur senes absque ulla difficultate. Ceterum cum cerebri mutatio, in qua facilitas ista idearum materialium reproducendarum consistit, nondum satis explorata sit, neque etiam satis constet, quale esse debeat cerebrum, ut phantasmata materialia habeant celeritatem convenientem; propositionem quoque præsentem nondum satis determinate enunciare licet. Quamobrem nobis sufficere debet intellexisse possibilitatem ineptitudinis ad ratiocinandum, utut determinate nondum valeamus, quandonam eidem locus esse debeat. Physica uberiorem lucem affundet, quando magis exculta fuerit,

§. 422.

Memoriæ & ratiocinationis læsio ex læsione cerebri.

Quoniam memoriæ sensitivæ, quæ intellectualem præcedit (§. 282.), in corpore non respondet, nisi facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit (§. 294.); *si memoria læditur*, adeoque ad actiones suas inepta redditur (§. 297.), *cerebrum læditur* & viciſſim *si cerebrum læditur, memoria lædi*, consequenter *& anima ad ratiocinandum inepta reddi potest* (§. 420.).

Cum non constet, qualis sit læsio cerebri, ut memoriæ, con-

Digitized by Google

consequenter etiam ratiocinandi facultas lædatur; ideo ex læsione cerebri tantummodo infertur possibilitas læsionis memoriæ ac facultatis ratiocinandi: quemadmodum paulo ante expressius annotavimus (*not.* §. 421).

§. 423.

Imbecillitas judicii est impotentia judicandi ex defectu notionum universalium ad judicia discursiva requisitarum. *Imbecillitas judicii.*

Requiri notiones universales ad judicia discursiva, quæ tanquam notæ, immo familiares præsupponuntur, ex omni theoria ratiociniorum patet (§. 354. & seqq. *Psychol. empir.*), per quæ judicia discursiva inferuntur (§. 51. *Log.*).

§. 424.

Si memoria læditur, judicium fit imbecille, seu *anima ad judicandum inepta redditur.* Si enim memoria læditur, anima ad ratiocinandum inepta redditur (§. 420.); adeoque ex judiciis de rebus obviis intuitivis inferre nequit discursiva (§. 51. *Log.*). Quamobrem læsa memoria anima ad judicandum inepta redditur, adeoque judicium fit imbecille (§. 423.). *Judicii a memoria dependens labefactio.*

Idem etiam sic ostenditur. Si memoria læditur, ad functiones suas inepta redditur (§. 297.), adeoque ideæ, quas antea habuimus, nec facile reproducuntur (§. 294.), nec reproductæ recognoscuntur (§. 175. *Psychol. empir.*); consequenter nec propositionum, quas antea familiares experiebamur, amplius meminisse valemus (§. 173. 227. *Psych. emp.*), neque eam, quoties occasio tulerit in memoriam revocare possumus (§. 228. *Psychol. empir.*). Enimvero judicium de re quadam nobis obvia laturi beneficio judicii intuitivi, quod de ea formamus, nobis in memoriam revocare debemus judicium aliquod præteritum atque nobis conscii esse, quod idem tanquam verum alias cognoverimus, quemadmodum ex omni ratiociniorum theoria perspicitur (§. 354. & seqq. *Psychol. empir.*). Memoria igitur læsa, judicia de rebus obviis ferre aut prorsus non valemus

lemus, aut ægre valemus, conſequenter judicium fit imbecille, ſeu ad judicandum inepti reddimur (§. 423.).

Imbecillitas judicii ex defectu memoriæ a poſteriori quoque exemplis obviis confirmatur : id quod clarius per corollarium ſequens intelligitur.

§. 425.

Specialior ratio.

Quoniam memoria a cauſis materialibus lædi poteſt (§. 298.), veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ſæpius ipſa ſenectute (§. 299.); *judicium* quoque *a cauſis materialibus, veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ſæpius ipſa ſenectute efficitur imbecille.*

Hinc ingraveſcente ſenectute acumen judicii ſæpius decreſcere videmus ac ideo ipſum ob ſenectutem obtuſum fieri dicere ſolemus.

§. 426.

Eadem ulterius expenſa.

Similiter quia læſo cerebro memoria lædi poteſt (§. 422.); ideo quoque *læſo cerebro judicium fieri poteſt imbecille* (§. 424.).

Ita conſtat ex contuſionibus capitis ſæpius obtundi judicii aciem & homines ideo dici obtuſi ingenii, quod hanc vel iſtam capitis contuſionem fuerint experti. Immo inde metus eſt, quo vulgo corripiuntur homines, ne capitis vulnera vel contuſiones lædant operationes mentis atque memoriam. Neque infrequenter redditur ratio, cur quidam ad judicandum adeo ſint hebetes, quod in prima ætate caput ipſorum a parentibus vel præceptoribus frequenter fuerit percuſſum.

§. 427.

Notiones generum & ſpecierum quomodo nobis ſint.

Notiones generum ac ſpecierum non habemus, niſi quatenus individua ſeu ſingularia percipimus, & eorum, quæ in nobis ſunt, nobis conſcii ſumus. Genera enim & ſpecies non exiſtunt, niſi in individuis (§. 56. *Log.*). Quamobrem cum ſpecies in ſimilitudine individuorum (§. 233. *Ontol.*), genera in ſimilitudine

Digitized by Google

dine ſpecierum (§. 234. *Ontol.*) genera ſuperiora in ſimilitudine inferiorum conſiſtant (§. *cit.*), adeoque notiones tam generum, quam ſpecierum nonniſi ea contineant, quæ in pluribus individuis eadem ſunt (§. 195. *Ontol.*); hæc vero, quæ rebus perceptis inſunt, a nobis actu ſeparari non poſſe conſtet, ut ea percipiamus absque ſuo ſubjecto, cui inſunt; notiones quoque generum ac ſpecierum non habere poſſumus, niſi quatenus individua percipimus, aut, ſi notiones univerſales ad animam ſpectant, quatenus eorum, quæ animæ ſunt, eadem ſibi conſcia eſt.

Idem quoque unusquisque in ſe experiri poteſt. Nemo enim v. gr. hominem in genere percipere poteſt, niſi quatenus ea, quæ omnibus hominibus communia ſunt, perſpicit in uno vel aliquot individuis. Neque quisquam experietur, ſe vi imaginationis repræſentare ſibi poſſe ſubjectum, cui non alia inſint, niſi quæ pluribus individuis communia, notionem generis vel ſpeciei cujusdam ingrediuntur. Evidentius hoc patet in figuris, veluti ſi figuram vel triangulum in genere tibi imaginari volueris.

Immo ratio etiam quædam a priori dari poteſt, cur impoſſibile ſit ſibi repræſentare ſubjectum, quod non alias capiat determinationes niſi univerſales, veluti genericas vel ſpecificas. Conſtat enim in omni notione univerſali tam generis, quam ſpeciei deprehendi, quæ indeterminata ſunt (§. 230. *Ontol.*). Impoſſibile vero eſt, ut tibi quid repræſentes, quod indeterminatum eſt. Quodſi vero in ſubjecto, quod percipis, nihil prorſus indeterminati deprehenditur; ſed idem omnimode determinatum eſt; individuum percipis (§. 227. *Ontol.*). Notionem igitur generis, vel ſpeciei non habes, niſi quatenus ſingularia percipis, aut, ſi qua ad animam pertinent, eorum tibi in te conſcius es.

Facile apparet propoſitionem præſentem etiam intelligendam

dam esse de accidentibus. Etsi enim in cognitione symbolica ea per modum substantiarum consideremus, quemadmodum ex nominum impositione apparet; hoc tamen non obstante eadem percipere nunquam possumus, ubi ad cognitionem intuitivam reditur, nisi quatenus substantiæ cuidam inexistunt. Ita colorem rubrum non percipis, nisi tibi repræsentes corpus aliquod, quod eodem tinctum apparet, veluti globum rubrum, aut vestem rubram, aut nubes rubentes. Quando vero tibi objectum quoddam rubrum repræsentas, individuum aliquod repræsentas, & rubedo, quæ eidem inest, similiter singulare quid est: unde & rubedinem istam instar individui consideras in cognitione symbolica. Intuitiva adeo cognitio continuo circa singulare versatur, etsi attentio ad ea dirigatur, quæ communia sunt & notionem universalem ingredi debent. Quoniam vero hæc ipsa communia in singulari repræsentantur; ideo perdifficilis est universalis cognitio, ubi in intuitiva acquiescere debes, ita ut vix ac ne vix quidem in ea proficere possit sermonis usu aut aliis signis æquivalentibus destitutus, ut vocabulorum ideis jungas, quæ communia notionem universalem ingredi debent. Sufficit autem, quascunque eorundem ideas seligas. Etenim cum constet, hodie surdos quoque loquelam doceri posse, qui motui labiorum attendentes intelligunt, quid loquatur alter; patet his vocabulorum ideas alias non esse nisi quatenus conatus ad loquendum percipiunt in se ipsis, dum loquuntur (§. 291.) & motus independentes in aliis, utpote ex his istos sibi repræsentantes (§. 117. *Psych. emp.*), ac utrisque ideas rerum vocabulis indigitatas jungentes (§. 273. *Psych. emp.*). Atque hinc intelligitur, vocabulis substitui posse in cognitione symbolica signa alia, quemadmodum quoque arti occulte loquendi nec non ad magnam distantiam animi sui sensa significandi non ignota sunt. Memini me olim juvenem in dissertatione de loquela talia explicasse.

§. 428.

Vocabula quomodo intelligantur.

Si communia singularium, quæ notionem universalem ingrediuntur, vocabulis vel aliis signis indigites; hæc non intelligun-

Digitized by Google

guntur nisi quatenus communia ista in individuis percipis. Vocabula enim signa sunt eorum, quæ iisdem indigitantur (§. 271. *Psych. emp.*), atque adeo perinde ac signa alia non intelliguntur, nisi quatenus nobis conscii sumus eorum, quæ per ea denotantur, alias enim sunt sine mente sonus (§. 952. *Ontol.*). Enimvero eorum, quæ individuis communia notionem generum vel specierum ingrediuntur, non tibi conscius esse potes, nisi quatenus ea in individuis percipis, aut, si ad animam spectant, eorum tibi in te ipso conscius es (§. 427.). Ergo vocabula, quibus communia indigitantur, quæ notiones generum ac specierum ingrediuntur, non intelliguntur, nisi quatenus communia ista in individuis percipis.

Inde est quod exemplis illustratæ definitiones ac propositiones intelligantur, quæ solo vocabulorum sono percepto non satis intelligi poterant. Dum enim ad exempla animum advertimus, ea, quæ verbis denotantur, in singularibus percipimus. Atque adeo nobis constat, quidnam sit illud, quod vocabulis istis tanquam signis denoteur. Et hinc est quod suadeamus, ut ea, quæ de anima docentur, unusquisque in semetipso experiri conetur, si quidem ea satis intelligere velit. Immo eadem ratio est, cur operam dare debeamus, ut multa sensu percipiamus, ne quid facile dicatur, quod non intelligi a nobis possit.

§. 429.

Notiones universales non habemus, nisi quas aut a rebus sensu perceptis, vel iis, quorum nobis in nobismetipsis conscii sumus abstraximus, aut in talia resolvere valemus, quæ in individuis percepimus. Universalia enim nobis repræsentare non possumus, nisi quatenus singularia percipimus, seu eorum, quæ in anima insunt, nobis conscii sumus (§. 427.), neque si communia singularium, quæ notiones universales ingrediuntur, vocabulis vel aliis signis indigitas, ea intelliguntur, nisi quatenus communia ista in individuis percipis (§. 428.). (*Wolfii Psych. Ration.*). *Modus perveniendi ad notiones universales.*

Digitized by Google

Enimvero cum perceptiones rerum materialium vel ad ſenſum (§. 67. *Pſychol. empir.*), vel ad imaginationem pertineant (§. 92. *Pſychol. empir.*), imaginatio vero non producat niſi ideas rerum antea ſenſu perceptarum (§. 117. *Pſychol. empir.*), nec niſi per earum diviſionem ac compoſitionem quasdam fingat (§. 144. 145. *Pſychol. empir.*); eorum vero, quæ ad animam ſpectant, ideas non habeamus, niſi quatenus eorundem in nobis conſcii ſumus: notionem univerſalem quæ ingrediuntur, nobis perſpecta eſſe nequeunt, niſi quatenus ea vel in individuis rerum materialium percepimus ſenſu, vel eorum aliquando in nobismetipſis conſcii fuimus. Fieri adeo non poteſt, ut notionem aliquam univerſalem habeamus, niſi eandem vel ab individuo uno ſenſu percepto abſtraximus, vel quæ pluribus ſigillatim ineſſe deprehendimus, in unam notionem coëgimus, conſequenter quam in talia reſolvere valemus, quæ aliquando in individuis percepimus, aut, ſi notio ſit ejus, quod ad animam ſpectat, niſi id aliquando in nobismetipſis experti fuerimus, aut in talia reſolvatur, quæ hoc pacto experti fuimus.

Patet adeo in notionibus univerſalibus nihil ineſſe, niſi quod aliquando ſenſu fuerit perceptum, aut cujus nobis tanquam in nobis ipſis fuerimus conſcii, ſeu quod in nobis apperceperimus: id quod ſenſui cuidam interno æquipollet, quo anima ſemetipſam ſentit. Notiones univerſales ad intellectum ſpectant. Quamobrem ſi hoc ſenſu intelligatur, quod vulgo dicitur, nihil eſſe in intellectu, quod non fuerit in ſenſu, tanquam verum admitti poteſt. Enimvero qui ex iis, quæ modo evicimus, inferunt, ideas omnes ac pendentes inde notiones univerſales in animam tanquam receptaculum vacuum inferri a ſenſu; ea inferunt, quæ inde minime ſequuntur. Et poſthac oſtendemus falſam eſſe hanc *Ariſtotelicorum* hypotheſin, qui animam cum tabula raſa comparant, cui per ſenſus ideæ rerum imprimantur, quemadmodum figura mediante ſigillo ceræ imprimitur. Hæc expreſſe hic monenda fuerant, ne quis exiſtimet nos illam tabulam raſam noſtram facere, quam noſtram

Digitized by Google

ſtram facere minime poſſumus, utpote cum iis pugnarem, quæ de eſſentia atque natura animæ in ſuperioribus fuere ſtabilita, & quæ ad philoſophandum de anima hactenus adeo utilia deprehendimus, nec minus utilia in ſequentibus deprehendemus.

§. 430.

Si definitiones ac propoſitiones ab aliis repertas intelligere voluerimus, aut res ipſas, ad quas pertinent, aliquando ſenſu nos percepiſſe, aut ea, quæ per vocabula indigitantur, ſigillatim in ſubjectis aliis ſenſu percepiſſe opus eſt. In definitionibus enim enumerantur notæ, quæ ad rem definitam agnoſcendam & ab aliis diſtinguendam ſufficiunt (§. 153. *Log.*), adeoque cum per definitiones res ad ſuas ſpecies & ſua genera diſtincte reducantur (§. 179. *Log.*), nonniſi ea, quæ pluribus individuis communia ſunt (§. 230. *Ontol.*). Et quia omnis definitio oratio eſt (§. 152. *Log.*), adeoque ex vocabulis conſtat, quibus communia iſta indigitantur; vocabula iſta, conſequenter & ipſas definitiones intelligere non potes, niſi quatenus communia iſta in individuis percepiſti (§. 428.), conſequenter vel individua, a quibus notio univerſalis abſtracta eſt, vel ipſemet aliquando ſenſu percepiſti, aut jam percipis, vel quæ vocabulis ſingulis reſpondent, a ſenſu perceptis diverſæ ſpeciei individuis abſtraxiſti, vel adhuc in ſubjectis diverſis ſigillatim ſenſu percipis. *Quod erat unum.* *Definitiones ac propoſitiones quando penitus intelligantur.*

Similiter propoſitionibus præſertim determinatis notiones reſpondent univerſales (§. 242. 520. 320. *Log.*). Quamobrem cum eas non intelligamus, niſi quatenus iſtas notiones habemus (§. 117. *Log.*), notiones autem univerſales habere non poſſimus, niſi quas aut a rebus ſenſu perceptis abſtraximus, aut in talia reſolvimus, quæ a rebus ſenſu perceptis abſtracta fuere (§. 429.); propoſitiones quoque determinatas ab aliis repertas intelligere non poſſumus, niſi quatenus vel res ipſas, ad quas pertinent,

Digitized by Google

tinent, ſenſu percipimus, vel ſaltem ea ſigillatim in diverſis ſubjectis ſenſu perceptis obſervavimus, quæ per vocabula indigitantur.

Propoſitionem hanc ſtudio addimus, cum maximam habeat utilitatem tam in docendo, quam in diſcendo, ac clariſſime loquatur neceſſitatem praxin cum theoria conjungendi. Docentes enim hinc perſpiciunt, quousque notiones ſint reſolvendæ, ut nihil aſſumatur, quod non intelligi poſſit a discente, vel ubi id fieri non poſſit, ut admoneatur, quid fieri ab ipſo neceſſe ſit, ut quæ docentur penitus perſpiciat. Nec minus diſcentes ipſimet convincuntur, quod privato ſtudio ruminaturi, quæ ex ore docentis hauſerunt, ſingula tandem ad talia revocare debeant, quæ ſenſu ab ipſis aliquando percepta in memoriam ſibi revocare valent. Diſcunt quoque, quænam a ſe ſenſu percepta præſupponantur, antequam ſatis intelligere valeant, quæ proponuntur. Utinam ad hæc ſatis animum adverterent, tum qui docentium numero ſeſe immiſcent, tum qui ad diſcendum animum appellunt. Ita enim futurum patet, ne docere velint ii, quos diſcentium numero eſſe non convenit, utque diſcentes melius proficiant. Quemadmodum vero hinc apparet neceſſitas philoſophiæ experimentalis non modo in Phyſica, verum etiam in Matheſi mixta, veluti Optica & Mechanica; ita non minus manifeſtum eſt, philoſophiam experimentalem a nobis vel hac ſola de cauſa recte omnino ad philoſophiam univerſam extendi, nec abſonum eſſe, quod aliquoties mentionem injecerimus theologiæ quoque experimentalis. Ceterum quæ de docentibus dicta ſunt, ea quoque ad autores transferenda, qui libros eo fine condunt, ut erudiant lectores. Et inde petenda porro ratio eſt, cur nos in explicandis iis, quæ proponimus, ſæpiſſime nimii videri velimus, quam non intelligi ab aliis, qui noſtra penitus intelligere volunt. Hanc igitur propoſitionem omnibus probe perpendendam commendamus.

§. 431.

Quando vocabula

Si quis tantummodo ſenſu percepit ea, quæ ad notionem gene-

Digitized by Google

generis ſpectant rei vocabulo aliquo indigitatæ; is vocabulum iſtud non plene intelligit: intelligit autem iſtud tanto minus, quanto genus iſtud eſt remotius & quo minus completa notio eſt. Etenim ſi quis tantummodo ſenſu percipit ea, quæ ad notionem generis rei ſpectant, quæ vocabulo indigitatur; is tantummodo intelligit communia rei iſtius cum rebus aliis; non vero ipſi propria (§. 428.). Quoniam tamen per vocabulum iſtud non tantum communia, verum etiam propria indigitantur (§. 241. *Ontol.*); ideo ipſum non plene intelligit. *Quod erat primum.* *imperfecte intelligamus.*

Quodſi genus, cujus notio nobis eſt, fuerit remotius; tanto pauciora communia continet, quo ferit remotius (§. 242. *Ontol.*). Quamobrem ſi cum vocabulo, quo ſpecies indigitatur, non jungimus niſi notionem generis remotioris, tanto minus idem intelligimus, quanto idem remotius. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi porro notio iſta generis fuerit incompleta, non omnia illa inferioribus communia complectitur, quæ comprehendere debebat (§. 92. *Log.*). Quamobrem ubi eam vocabulo, quo ſpecies denotatur, jungimus; adhuc minus idem intelligimus, quam ubi eandem notionem completam eidem jungere valemus. *Quod erat tertium.*

Hæc propoſitio maximæ utilitatis eſt. Per eam enim nobis conſtat, utrum ea, quæ dicuntur, plene intelligamus; an minus plene, &, ſi minus plene quædam a nobis intelligi certum ſit, quantum a plena intelligentia adhuc abſimus. Conſtat quoque hinc ratio, cur nobis intelligere videamur, quæ vix ac ne vix quidem tantisper intelligimus. E. gr. ſi quis novit, quid nomine animalis peregrini indigitetur, & hanc notionem vocabulo tigridis jungit; is, ubi de tigride ſermo fuerit, videtur ſibi intelligere, quid dicat alter, cum tamen plene id non intelligat. Quodſi quis ſecundum hanc normam ea, quæ legit aut audit, examinare voluerit; is clariſſime

perſpicit, quantum adhuc a plena intelligentia abſit, quam ſe jam conſecutum eſſe ſibi videbatur, & quam adhuc imperfecta ſit cognitio ſua.

§. 432.

Quomodo non plene intellecta poſthac plene intelligantur.

Si qua vocabula non plene intelligimus; ea memoria retenta plene intelligere adhuc datur, ubi iisdem denotata ſenſu percipimus, aut eorum nobis in nobismetipſis conſcii ſumus, vel notionem ſymbolice expreſſam in talia reſolvere diſcimus, quæ ſenſu percepta fuere, vel quæ in nobismetipſis experti fuimus. Etenim ſi quod vocabulum non plene intelligitur, id quidem inde eſt quod non rem ipſam eodem denotatam, ſed ea tantummodo, quæ ad notionem generis ſpectant, in aliis ſenſu perceperimus, neque notionem ſymbolice expreſſam, quæ vocabulo iſti reſpondet, in talia, quæ ſenſu percepta fuere, reſolvere valeamus (§. 431.). Quodſi ergo poſthac ſenſu adhuc percipimus vel rem ipſam, vel ea, in quæ notio ejusdem reſolvi poteſt; nil amplius obſtat, quo minus vocabulum iſtud plene intelligatur, ſed defectum ſupplevimus; adeoque idem jam plene intelligimus. Atque hoc etiam eodem modo apparet in caſu altero, quo ea, quæ ad intellectum vocabuli faciunt, in nobismetipſis experimur.

Propoſitionem hanc eo fine addimus; ut conſtet non nullius eſſe uſus, quæ minus plene intelliguntur. Etenim ſi qua vocabula minus plene intellecta ingrediuntur vel definitionem, vel propoſitionem aliquam; illa quidem definitio, hæc propoſitio minus plene intelligitur, quando eam memoriæ mandamus; aſt ubi poſthac vocabulum iſtud plene intelligitur, ipſam quoque definitionem ac propoſitionem, quam memoria tenemus, plene intelligimus. Addiſci igitur quædam in ſpem plenæ intelligentiæ non prorſus abſonum eſt. Conducit ſane pueros, immo diſciplinarum tyrones multa addiſcere, quæ plene non intelligunt, modo tenaciter memoriæ infigantur, quæ ipſis olim profutura ſunt & ad plenam intelligen-

Digitized by Google

gentiam reduci poterunt, ubi uſui eſſe debent. Et ſane id fieri etiam ab iis, qui ſibi intelligere videntur, quæ nondum plene intelligunt, experientia loquitur. Inde eſt, quod audias Juris cultores aſſerentes, jura tum demum intelligi, ubi ad uſum in foro transferuntur.

§. 433.

Si non plene intellectis adhærent quæ plene intelliguntur, hisque effici poſſit, ut illa ſenſu percipiamus, vel, ubi ad animam ſpectant, ea in nobismetipſis experiamur; in diſciplinis ſatisfaciunt, quæ non plene intelliguntur. Quodſi enim non plene intellectis adhærent, quæ plene intellecta ſufficiunt, ut vel ea, quæ illis reſpondent, ſenſu percipiamus, vel ubi ad animam ſpectant, ea in nobismetipſis experiamur; ut minus plena plene intelligamus, quando voluerimus, vel quando opus fuerit, in poteſtate noſtra poſitum eſt (§. 432.). Quamobrem cum in diſciplinis traditas definitiones ac propoſitiones non alio fine diſcamus & memoriæ infigamus, quam ut iisdem ad formanda judicia diſcurſiva uti queamus (§. 356. 360. 361. *Pſych. emp.*), neque alius earundem uſus ſit, ubi ad praxin morum ac negotia humana iisdem uti voluerimus; quæ non plene intelliguntur in diſciplinis ſatisfaciunt, ubi plene intellecta iisdem adhærent, quorum ope illis reſpondentia ut ſenſu percipiantur, vel ut eadem in nobis experiamur, effici poteſt.

Quando non plene intellecta in diſciplinis ſatisfaciant.

Caſum ſpecialem habemus in ſcriptura ſacra, ubi eadem loquitur de ſpiritualibus hominis mutationibus, quæ non plene intelliguntur, antequam eas in nobismetipſis experimur. Sufficit itaque in ea tradi plene intellecta, quæ nobis ad iſtas mutationes ſubeundas ſufficiunt. Eadem de cauſa dudum commendavimus (*not.* §. 930. *Log.*), ut terminis rerum practicarum jungamus notiones, quas praxis ipſa nobis ſuggerit. Nec alia de cauſa commendavimus, ut rerum naturalium notiones ipſa earundem obſervatione & experimentorum ſubſidio comparemus, eos intellecturi, qui de rebus naturalibus com-

Digitized by

commentati ſunt (§. 932. 935. *Log.*). Hoc ipſo autem tacite indicavimus ab autoribus tradi ſufficientia, utut ad plene intelligendum eorum mentem vocabula non ſufficiant, quod ſcilicet tradant quæ ſufficiunt, ut, ubi voluerimus, vel quando opus fuerit, mentem eorum plene aſſequi valeamus. Ceterum præſens propoſitio & docentibus, & ad erudiendum alios ſcribentibus utilis eſt, ut judicent, utrum non plene intellecta ſint ſufficientia, an inſufficientia, ut reprehenſionis notam vel effugiant, vel incurrant.

§. 434

Cujusnam culpa ſit, ſi quis ex diſciplinis imperfectam haurit cognitionem.

Quodſi ergo *quis operam non dat, ut quæ in diſciplinis non plene intellexit, vel ſenſu percipiat, vel in ſemetipſo experiatur, cum per ea, quæ didicit, hoc facere poſſet; is ſua, non docentis aut ſcribentis culpa, imperfectam habet cognitionem.*

Corollarii præſentis duplex uſus eſt. Inſervit enim ad evitandas temerarias reprehenſiones obſcuritatis vel ignorantiæ, quæ perperam autoribus exprobatur, ne in alios ſimus injurii, ſed omnibus nos æquos præbeamus. Deinde ſtimulum addit ad effugiendam ignorantiæ culpoſæ labem, ne propriam cenſuram conſcientiæ incurramus, quando defectu cognitionis damna incurrimus, quæ evitare poteramus defectu iſto ſublato. Hinc autem luculenter apparet neceſſitas in rebus practicis juxta theoriam ipſi praxi ſtudendi. Philoſophia ideo moralis non plene intelligetur, quantumcunque ſtudii in ea explicanda poſuerit philoſophus, niſi quis eorum, quæ docentur, veritatem in ſemetipſo experiri nitatur. Immo etiam Theologiæ capita practica nunquam plene intelliget, niſi qui veritatum revelatarum notiones ex ſeipſo haurire poteſt. Quamobrem cum alios docturi plene intelligere debeant, quæ docent, etſi efficere non poſſint, ut ex ſolis, quæ proferunt, verbis ab aliis plene intelligantur, ne ſcilicet tradant quæ ad plenum intellectum conſequendum minime ſufficiunt, quam ſit neceſſe ut, qui docent alios, non modo theoria, verum etiam praxi emineant, nemo non videt. Utinam hæc per-

Digitized by Google

perpenderent, qui ad docendum alios nimis intempeſtive accedunt, vel ſe alios veritatem docere poſſe ſibi perſuadent, quam ipſimet nondum intelligunt. Non ferebat hunc morem in diſcipulis ſuis *Confucius*, quos ſui ſimiles eſſe volebat. Utinam eundem nec improbarent alii, quorum eſt curare, ut ad utilem Eccleſiæ ac Reipubl. doctrinam perducatur juventus.

§. 435.

Quomodo ſtatus præteritus atque futurus ex præſente colligatur.

Anima ex ſtatu præſente, quem percipit, ratiocinando colligit præteritum atque futurum. Si enim anima ad ſtatum præſentem attentionem dirigit ac ſuper eodem reflectit; qualis idem ſit judicat (§. 343. *Pſychol. empir.*). Enimvero cum nihil ſit ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit, (§. 70. *Ontol.*); ſtatus quoque præſentis ratio in antecedente contineatur opus eſt, adeoque in ſtatu præterito quidpiam datur, unde intelligitur, cur præſens talis ſit (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum poſita ratione ſufficiente ponatur id, quod propter eam potius eſt, quam non eſt (§. 118. *Ont.*); poſito tali ſtatu antecedente, in quo nempe ea ſunt, per quæ intelligitur, cur præſens talis potius ſit quam alius, ponitur etiam ſtatus præſens. Quodſi ergo anima novit, quænam ſint ea, per quæ intelligi poteſt, cur ſtatus aliquis talis ſit; judicii hujus recordata vi judicii intuitivi colligit, qualis fuerit ſtatus præteritus (§. 360. 361. *Pſychol. empir.*). Enimvero dum ex duobus iſtiusmodi judiciis colligit, qualis fuerit ſtatus præteritus, ratiocinatur (§. 50. *Log.*). Ex ſtatu itaque præſente præteritum ratiocinando colligit. *Quod erat unum.*

Similiter cum nihil eſſe poſſit ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70. *Ontol.*); ſtatus quoque ſequens rationem ſufficientem habere debet in præcedente, adeoque in præſente contineantur neceſſe eſt talia, per quæ intelligitur, cur talis potius eſſe debeat futurus, quam alius (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem ubi anima noverit, qualis ponatur ſta-

Digitized by

tus, ſi talia ponantur, quæ ſtatui præſenti inſunt; ad ſtatum præſentem attendens & reflectendo ſuper eodem judicans, quæ eidem inſint (§. 343. *Pſychol. empir.*), colligit, qualis eſſe debeat futurus (§. 360. 361. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ratiocinetur, dum hoc facit (§. 50. *Log.*); ex ſtatu præſente futurum ratiocinando colligit. *Quod erat alterum.*

Idem confirmatur a poſteriori: id quod exemplo obvio docemus. Si intuemur poma, quibus arbor abundat initio autumni; inde colligimus, quod vere multis ſuperbiverit floribus, propterea quod experientia edocti noverimus, non modo ſingula poma prodiiſſe ex totidem floribus, verum etiam multos flores decidere, nec poma omnia ad maturitatem pervenire ſolere, ut adeo nobis exploratum ſit, numerum florum verno tempore conſtanter multum excedere numerum pomorum autumnali tempore obſervandorum. Patet adeo ex ſtatu arboris, qualem conſpicimus tempore autumnali, colligi ſtatum ejusdem, qualis fuerit tempore vernali mediante dependentia ſtatus autumnalis a vernali nobis in genere perſpecta. Et ubi diſtincte exponitur modus, quo ex contemplatione ſtatus autumnalis ad perceptionem vernalis pervenitur; eundem in ratiocinio conſiſtere palam eſt. Similiter ſi autumni initio videmus gemmas arborum, veluti piri, & gravidas a ceteris diſtinguimus, quantus ſit gemmarum gravidarum numerus judicamus, indeque colligimus, quod futuro vere pirus abundatura ſit floribus, propterea quod experientia edocti noverimus, flores ex gemmis gravidis prorumpere & eorum plures progerminare ex una, ut adeo nobis certum ſit, verno tempore conſtanter numerum florum plurimum excedere numerum gemmarum gravidarum, quæ tempore autumnali in arboribus conſpiciuntur. Patet itaque ex ſtatu arboris, qualis conſpicitur tempore autumnali, colligi ſtatum ejusdem, qualis verno tempore futurus, medi-

mediante dependentia ſtatus vernalis ab autumnali in genere nobis perſpecta. Quodſi denuo diſtincte exponatur modus, quo ex contemplatione ſtatus autumnalis ad perceptionem vernalis pervenitur, eundem in ratiocinio conſiſtere manifeſtum eſt. Experientia communis innumera nobis ſiſtit iſtiusmodi exempla, ut adeo plura eam in rem addi opus non ſit.

Tenendum hic eſt, ratiocinia, quibus ex ſtatu præſente colligitur præteritus, vel futurus, non ſemper eſſe diſtincta, præſertim ubi in cognitione intuitiva acquieſcimus. Quodſi tamen in rationem noſtrarum perceptionum inquirimus, quemadmodum id fieri debere alibi oſtendimus (§. 393. 394. *Pſychol. empir.*); ratiocinia ſatis manifeſto ſeſe produnt. Et quomodo ibidem in genere oſtendimus, quod ſyllogiſmus explicandæ ſucceſſioni cogitationum inſerviat; eodem modo idem in ſpeciali caſu evinci poteſt.

§. 436.

Coëxiſtens unum quomodo ex altero innoteſcat.

Ex uno exiſtente, quod percipitur, ratiocinando colliguntur coëxiſtentia alia. Quoniam enim nihil eſt absque ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70. *Ontol.*); ratio etiam ſufficiens detur neceſſe eſt, cur coëxiſtentia potius coëxiſtant, quam alia, & cur hoc potius modo coëxiſtant, quam alio. Datur igitur in exiſtente uno aliquid, unde intelligitur, cur aliud quid ipſi coëxiſtat (§. 50. *Ontol.*). Quamobrem ubi conſtiterit, qualem coëxiſtentiæ rationem habeat id, quod exiſtere percipis aut aliunde noſti; in præſens, quod percipis, attentionem dirigenti occurrit notio illa univerſalis de ente rationem coëxiſtentiæ continente (§. 224. 225.), atque adeo inde colligis, quid eidem coëxiſtere debeat (§. 365. *Pſychol. empir.*). Dum vero ita ex duobus judiciis, nempe primo, quod de re percepta enunciat, qualis ſit; & altero, quo enunciatur iſtiusmodi exiſtenti aliud coëxiſtere debere, colligis tertium de

Digitized

coëxiſtentia alterius, utique ratiocinaris (§. 50. *Log.*). Ex uno igitur exiſtente, quod percipitur, ratiocinando colligitur coëxiſtens aliud.

Idem quoque a pôſteriori probatur. Ex eo, quod pluit, ratiocinando colligitur per foramen tecti aquam pluvialem deſtillare in ædificium. Percipiens pluviam judicas, quod vehementer pluat, & memoria tibi ſuggerit phantasma foraminis in tecto, ut adeo judicium fiat compoſitum, quod pluat & in tecto ſit foramen. Quoniam tibi jam antea innotuit, per foramen tecti deſtillare aquam pluvialem in ædificium, non ſine ejusdem detrimento; in memoriam tibi revocas judicium aliquod præteritum, cui univerſalis quædam notio reſpondet. Quamobrem cum inde colligis aquam pluvialem magna copia nunc deſtillare in ædificium; ratiocinando utique quidpiam, quod coëxiſtit, ex uno exiſtente colligitur, aut, ſi mavis ex duobus coëxiſtentibus, pluvia nempe ac foramine in tecto, colligis tertium coëxiſtens deſtillationem aquæ pluvialis vel ejus defluxum in ædificium. Colligis autem tertium coëxiſtens ex duobus coëxiſtentibus (quæ tamen, ſi velis, hic pro uno exiſtente haberi poſſunt), quia hæc continent id, unde intelligitur tertium, adeoque ex eo, quod ratio ſufficiens coëxiſtentis in exiſtentibus, quæ ſenſu ac imaginatione percipis, continetur. Ex adverſo ſi per foramen tecti aquam copioſe defluere vel deſtillare percipis, inde colligis, quod vehementer pluat. Hic denuo attentionem in aquam per foramen tecti deſtillantem dirigens judicium intuitivum formas & quoniam noſti aquam ad tectum non deferri, niſi dum pluit; in memoriam tibi denuo revocas judicium aliquod præteritum, quod aqua per foramen tecti continuo deſtillante pluat, cui ut ante notio quædam univerſalis reſpondet. Quamobrem cum inde colligis, imbrem jam delabi; ratiocinando utique quidpiam coëxiſtens, nempe imbrem, ex uno exiſtente, deſtillatione ſcilicet aquæ continua per foramen

Digitized by Google

ramen tecti, colligis. Colligis autem coëxiſtens quod percipis, ex uno exiſtente, quod hujus in iſto ratio contineatur ſufficiens.

Probatio a poſteriori ſimul eam a priori illuſtrat & firmat. Ceterum exempla, quæ eidem inſerviunt, ſingulis fere momentis occurrunt, ut adeo, qui in uno acquieſcere nolit, proprio Marte ea coacervare poſſit. Singula autem eodem modo ad evidentiam perducuntur, quo nos iſtud perduximus, quod allegavimus.

§. 437.

Ex præſente præteritum atque futurum & ex uno exiſtente coëxiſtentia alia colliguntur, quatenus unum in altero rationem ſufficientem habet, cur ſit. Patet id ex demonſtrationibus propoſitionum præcedentium, quibus enunciatur, ex præſente ratiocinando colligi præteritum ac futurum (§. 435.), ex exiſtente uno coëxiſtentia alia (§. 436.). *Cur ex re præſente colligatur præteritum, futurum ac præſens aliud.*

Non igitur opus eſt, ut idem peculiari demonſtratione evincatur. Ceterum hinc patet, ſublato principio rationis ſufficientis fieri minime poſſe, ut ex præſente colligatur præteritum atque futurum & ex uno exiſtente coëxiſtens aliud: quod tamen utrumque experientiæ adverſum probant, quæ ad confirmandum veritatem propoſitionum præcedentium in medium adducta ſunt.

§. 438.

Ex præſente præteritum atque futurum & ex uno exiſtente alia coëxiſtentia colliguntur, quatenus tam ſucceſſiva, quam coëxiſtentia inter ſe connectuntur. Quatenus enim ſucceſſiva inter ſe connectuntur, præſens rationem ſufficientem habet in præterito & futurum in præſente (§. 10. *Cosmol.*). Et quatenus coëxiſtentia inter ſe connectuntur, in exiſtente uno continetur ratio, cur alterum eidem coëxiſtat (§. *cit.*). Quamobrem cum ex præſente præteritum atque fururum colligatur, quate- *Idem ulterius expenditur.*

Digitized

nus in præterito ratio ſufficiens præſentis, in præſente autem ratio ſufficiens futuri continetur (§. 437.); ex præſente utique præteritum & futurum colligitur, quatenus ſucceſſiva inter ſe connectuntur. Et cum ex uno exiſtente coexiſtens colligatur, quatenus ratio coëxiſtentiæ alterius in uno continetur (*§. cit.*); ex uno etiam exiſtente colligitur coexiſtens, quatenus coëxiſtentia inter ſe connexa ſunt.

Tolle igitur nexum rerum, quem in Cosmologia ſtabilivimus, nec fieri amplius poterit, ut ex præſente cognoſcatur præteritum vel futurum, aut ex uno exiſtente alterum coëxiſtens: quod utrumque experientia magiſtra fieri per antecedentia liquet.

§. 439.

Ratio cur eorum, quæ ad univerſum pertinent, unum ex altero colligatur.

Quæ ex perceptionibus claris ratiocinando colliguntur; ea in iisdem involvuntur. Ex ſtatu enim præſente, quem anima percipit, ratiocinando colligit præteritum atque futurum (§. 435.) & ex uno exiſtente alia coëxiſtentia (§. 436.). Enimvero ideæ ſenſuales, quæ ſunt ſtatus præſentis vel exiſtentis unius perceptiones claræ, & phantasmata, quæ ſunt perceptiones claræ rerum præteritarum & ſtatuum præteritorum tanquam aliquando præſentium, omnes mundi ſtatus anteriores (§. 184.) & futuros ſeu qui reſpectu rei præteritæ, quæ per phantasma exhibetur, futuri erant (§. 185.), nec non integrum ſtatum univerſi, ad quem referuntur, involvunt (§. 182.). Quæ igitur ex claris perceptionibus ratiocinando colliguntur, ea in iisdem involvuntur.

Illa igitur perceptionum mediatarum in immediatis involutio, quæ adeo paradoxa videtur, quando primum cogitationi noſtræ objicitur, ratio eſt, cur eorum, quæ ad hoc univerſum ſpectant, unum ex altero colligatur.

§. 440.

Evolutio perceptionum.

Si ex ſtatu præſente colliguntur ratiocinando præteritus

Digitized by Google

ac futurus & ex uno existente coëxistentia alia ; perceptiones mediatæ ex immediatis evolvuntur & ad immediatas reducuntur. Quando enim ex statu præsente colligitur præteritus vel futurus ratiocinando, vel etiam ex uno existente coëxistentia colliguntur alia, ex claris perceptionibus non colliguntur, nisi quæ in iisdem involvuntur (§. 439.). Enimvero quæ clare percipimus, immediate percipimus (§. 195.), sive ideæ sensuales fuerint (§. 204.), sive phantasmata (§. 207.), & quæ in claris hisce perceptionibus involvuntur, non nisi mediate percipimus (§. 195.). Quamobrem ubi ex statu præsente futurus atque præteritus & ex uno existente coëxistentia alia colliguntur, perceptiones mediatæ ex immediatis evolvuntur. *Quod erat unum.*

Jam si ex statu præsente futurus vel præteritus, aut ex uno existente aliud coëxistens ratiocinando colligitur ; propositio, quæ per modum conclusionis infertur, constat vocabulis non intelligendis, nisi quatenus omnibus simul respondent aliquando sensu percepta (§. 428.). Quamobrem vel ideam quandam vi imaginationis producere debemus, quibus ea simul insunt, quæ vocabulis istis indigitantur, vel plurium rerum eadem vi producendæ sunt ideæ, quibus figillatim insunt vocabulis istis indigitata. Perceptionem itaque mediatam ad phantasma aliquod (§. 93. *Psychol. empir.*), adeoque ad perceptionem immediatam reducimus (§. 207.). *Quod erat alterum.*

Patet adeo perceptionum mediatarum ad immediatas reductionem esse admodum limitatam multaque supponere, antequam in potestate sit, nec fieri posse nisi ab eo, qui ratiocinandi facultate pollet, immo multo ejusdem exercitio habitum quendam sibi comparavit. Prodest autem notasse modum, quo mediatæ perceptiones ad immediatas reducuntur, cum ejus in moralibus eximius sit usus.

§. 441.

Quoniam mediatæ perceptiones infinite variant habentque *Evolutionis continuatio.*

Digitized by Google

que gradus infinitos, quibus ab immediatis removentur (§. 198.); *evolutio quoque perceptionum mediatarum ex immediatis nunc pluribus ratiociniis opus habet, nunc paucioribus.*

Dedimus in anterioribus exempla, ubi nonnisi unico opus erat ratiocinio, propterea quod mediata perceptio ab immediata nonnisi uno gradu distabat. Quodsi mediata ad immediatam reducta sumatur tanquam data, inde eodem modo evolvitur alia mediata, modo evolutio sit in potestate. Et eodem modo ulterius progredi licet, quamdiu evolutio in potestate est, notionibus scilicet universalibus ad ratiocinandum necessariis non deficientibus. Nobis plerumque non longe progredi licet, sed plerumque in primo gradu consistimus. Quodsi disciplinae fuerint magis excultae, ulteriora audere licebit. Enimvero cum in ulteriori progressu in determinantium numero plura continuo consideranda veniant, ne in evolutione aberres, sed certo gradu procedas; semper *difficilis* erit evolutionis hujus continuatio. Idem etiam patet ex diverso involutionis modo (§. 187.), quippe unde pendet illa graduum varietas.

§. 442.

Impossibilitas illimitati intuitus ideae universi.

Anima integram ideam universi ne successive quidem intueri potest. Anima enim intuetur ideam universi, quatenus nonnulla, quae eidem insunt clare (§. 193.), consequenter immediate percipit (§. 196.). Enimvero quoniam perceptionibus nostris infinita insunt (§. 186.), quae mediate percipiuntur (§. 195.), ut evolutione singula ad perceptionem immediatam (§. 440.) reducantur fieri non potest. Impossibile igitur est, ut anima inregram ideam universi successive intueatur.

Nemo igitur novit, quae perceptionibus suis insint, cum mediate percepta non appercipiantur (§. 203.), adeoque eorum omnium, quae in idea universi ab anima nostra continuo producta (§. 190.) involvuntur (§. 195.), nobis conscii minime simus, immo ne conscii quidem fieri possimus (§. 25. *Psychol. empir.*).

§. 443.

Digitized by Google

§. 443.

Quoniam anima integram ideam univerſi nec ſimul (§. 194.), nec ſucceſſive intueri poteſt (§. 442.) igitur *prorſus impoſſibile eſt, ut anima integram ideam univerſi ſimul intueatur*, ſeu, *quæ in eadem continentur clare* (§. 193.), conſequenter *immediate percipiat* (§. 196.). Quamobrem & *impoſſibile, ut anima evolutione ideæ univerſi, quæ in ea involvuntur, ad immediatam perceptionem reducat* (§. 439.). *Neceſſitas limitationis intuitus univerſi.*

Probe notandum eſt, ex demonſtratione impoſſibilitatis intuendi integram ideam univerſi, ſive ſimul, ſive ſucceſſive id fieri debere ponatur, elucefcere, quod nec eandem quidem integram intueri poſſit, ſi tantummodo ſpectetur, qualis unico momento exiſtit, adeoque quatenus ſtatum univerſi quendam momentaneum refert. Sane ſi quis aliquot ſecula vivendo transigeret & per omnem vitam in reducendis mediatis perceptionibus ad immediatas occuparetur, quæ ad momentaneum quendam univerſi ſtatum ſpectant; næ is ad finem perduceret laborem ſuum, ſi vel maxime eidem vires ſufficere ponamus: tantus enim eſt eorum numerus, ut tempus deficeret. Qui magnitudinem univerſi ex principiis aſtronomicis & multitudinem minimorum ex obſervationibus microſcopicis atque principiis cosmologicis æſtimare noverit ac modum, quo ex perceptione data deducuntur cetera, dum mediatas perceptiones ad immediatas reducere conamur (§. 435. 436.); is demonſtrabit, quæ forſan absque demonſtratione admittere non vult nimia ſcrupuloſitate abuſus. Sed noſtrum non eſt in tantas nos diffundere ambages.

§. 444.

Cognitio univerſalis poſſibilis, quia determinationes eſſentiales diverſis entibus communes inſunt. Quoniam enim determinationes eſſentiales diverſis entibus communes inſunt; ideo genera & ſpecies determinari poſſunt (§. 247. *Ontol.*). Habent vero ſingularia, quatenus ſub eadem ſpecie continentur, *Fundamentum cognitionis univerſalis.*

Digitized by

eadem essentialia & species atque genera inferiora eadem itidem essentialia habent, quatenus istæ sub eodem genere, hæc sub eodem genere superiori continentur (§. 254. *Ontol.*), ac ideo ex istis determinationibus essentialibus componuntur notiones universales, generum atque specierum, quarum vi res quæcunque nobis obviæ ad sua genera suasque species reduci possunt (§. 354. *Psychol. empir.*). Habemus adeo classes rerum universales sub quibus collocari possunt, quæ existunt, singularia. Quæ sunt ejusdem generis, ea eadem habent, quatenus genus iplis commune est, attributa communia easdemque modorum possibilitates, quæ attributorum communium instar sunt (§. 269. *Ontol.*), & quæ ejusdem sunt speciei, eadem habent attributa & easdem modorum possibilitates proximas, itemque remotas conditione enunciatas (§. 268. *Ontol.*). Quamobrem cum res definiantur per essentialia (§. 180. *Log.*), & ubi ea ignorantur, per attributa (§. 181. *Log.*), vel etiam his ignoratis sive omnibus, sive aliquibus, per meras modorum atque relationum possibilitates, quæ per modum attributorum insunt, vel per attributa & istiusmodi possibilitates, quæ simul non nisi definitio conveniunt (§. 182. *Log.*); ideo possibile est per essentias rerum accuratas condi generum atque specierum definitiones. Et quia attributa & essentialia, nec non modorum atque relationum possibilitates, quæ per modum attributorum insunt, de subjecto universaliter prædicantur (§. 257. *Log.*) & modi atque relationes, quodque in subjecto non concipitur possibile nisi præsuppositio quodam modo, sub data determinatione de eodem universaliter prædicantur (§. 258. *Log.*); ac præterea attributa & essentialia, nec non modorum atque relationum possibilitates, quæ per modum attributorum insunt, absolute (§. 215. *Log.*), modi vero atque relationes & quod in re quadam non concipitur possibile nisi præsuppositio quodam ejus modo, non nisi conditionate prædicantur (§. 217. *Log.*); de spe-

Digitized by Google

ſpeciebus atque generibus, cum ſuperioribus, tum inferioribus formari poſſunt judicia univerſalia categorica (§. 216. *Log.*), atque hypothetica (§. 218. *Log.*), vi quorum, rebus obviis ad ſua genera ſuasque ſpecies per definitiones reductis, vindicantur ſua prædicata tam abſoluta (§. 360. *Pſychol. empir.*), quam hypothetica (§. 361. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum propoſitionibus univerſalibus reſpondentes notiones non minus, quam notiones generum & ſpecierum, definitionibus eorundem comprehenſæ *per demonſtr.* ad cognitionem univerſalem ſpectent (§. 318. *Pſychol. empir.*); cognitionem univerſalem eſſe poſſibilem, quin diverſis entibus determinationes eſſentiales communes inſunt, abunde patet.

Quæ antea de idearum evolutione dicta ſunt, qua perceptiones mediatæ ad immediatas reducuntur, ad ſingularia pertinent, quæ in univerſo exiſtunt & per modum partium ſeriem rerum ingrediuntur. Quamobrem cum iis confundenda non ſunt, quæ ad cognitionem univerſalem ſpectant & de quibus nunc nobis dicendum erit. Ceterum absque hisce notionibus univerſalibus poſſibilem non eſſe idearum evolutionem, per antecedentia manifeſtum eſt.

§. 445.

Veritates univerſales connectuntur vi ſimilitudinis eſſentialis, dependentiæ rei a ſeipſa & mutuæ dependentiæ rerum a ſe invicem quoad modificationes. Similitudine enim individuorum conſtituuntur entia univerſalia & ſimilitudine minus univerſalium magis univerſalia (§. 232. *Ontol.*), ſpecies nimirum (§. 233. *Ontol.*) & genera inferiora ac ſuperiora, donec tandem ad ſummum aſcenderis (§. 234. *Ontol.*). Et quoniam notio ſpeciei componitur ex notione generis & differentia ſpecifica (§. 241. *Ontol.*) & notio generis inferioris ex notione generis ſuperioris & determinationibus ſibi propriis (§. 242. *Ont.*); entia univerſalia ita ſibi invicem ſubordinantur, ut proxime ſu- *Cur veritates univerſales connectantur.*

Digitized by Google

genus vitæ ob oblatum sibi ab illis tribus Quintum Fabium Maximum, Patricium, Consularem, Augurem, Principem Senatus, Pontificem Maximum, Dictatorem, Magistrum Equitum, Triumphatorem, Legatum, Interpretem, & Augurem significatum fuisse testimonium, ejusque rei fidem ab Augure Publio Licinio Crasso, qui tum Tribunus Militum in exercitu fuerit, & ab Augure Publio Scipione, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Lentulo, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Servilio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Mucio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Cornelio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Valerio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Sempronio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Manilio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Fabio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Sulpicio, qui tum Tribunus Militum in exercitu non fuerit, & ab Augure Publio Aquil

& genera inferiora cum ſuis ſuperioribus continuo connectuntur (§. 10. *Cosm.*). Quoniam vero ex dictis patet, nexum omnem inter genera & ſpecies pendere a determinationibus communibus, nexum vero attributorum ab eo quod eſſentialia ſint eorundem ratio ſufficiens, conſequenter a dependentia ab eſſentia generum atque ſpecierum (§. 143. 851. *Ontol.*); genera & ſpecies rerum connectuntur inter ſe vi ſimilitudinis eſſentialis, attributa autem vi dependentiæ ab eſſentia. Quoniam vero in his continetur ratio, cur de ſpecie genus, de genere inferiori ſuperius prædicari & ideo porro ſpeciei attributa generis, generi inferiori attributa ſuperioris tribui poſſint; hinc vero oriuntur judicia univerſalia (§. 257. *Log.*), eademque vera (§. 509. *Log.*), quæ veritatum univerſalium nomine veniunt; patet utique veritates univerſales inter ſe connecti vi ſimilitudinis eſſentialis rerum & dependentiæ rerum ab eſſentia ſua quoad attributa, ſeu dependentiæ a ſeipſis. *Quod erat unum.*

Jam porro ratio ſufficiens, cur modi rebus actu inſint, vel in modis antecedentibus, vel in ente alio ab eo, cui inſunt diverſo, aut pluribus iſtiusmodi entibus, vel denique in modis antecedentibus & ente alio ab eo, cui inſunt, diverſo vel pluribus etiam entibus aliis continetur (§. 160. *Ontol.*). Quamobrem cum modificationes in variatione modorum conſiſtant (§. 704. *Ontol.*); res a ſe invicem dependent quoad modificationes (§. 851. *Ontol.*), & quia univerſalia non exiſtunt (§. 235. *Ontol.*), genera & ſpecies a ſe invicem dependent quoad modificationes poſſibiles. Et quia hoc pacto modi, qui per eſſentialia in ſpecie aliqua vel genere aliquo intelliguntur poſſibiles (§. 160. *Ontol.*), de ſpecie illa vel genere iſto prædicantur vi dependentiæ a ſpecie alia vel genere alio; iudicia vero ſic formata denuo univerſalia ſunt (§. 258. *Log.*), eaque vera (§. 509. *Log.*); veritates univerſales quoque connectuntur inter ſe vi dependentiæ rerum a ſe invicem. *Quod erat alterum.*

Digitized by Google

Quod ita ſufficienter explicaverimus omnem nexum veritatum univerſalium, haud difficulter perſpicit, qui notionem entis univerſalis ex Ontologia probe cognitam atque perſpectam habent. Etenim quæ rebus inſunt, aut in eſſentialium, aut attributorum, aut modorum numero ſunt: ad attributa enim vel modos referuntur modorum poſſibilitates, prout vel remotæ, vel proximæ fuerint. Quamobrem cum omnem nexum expendat propoſitio, quæ in eſſentialibus, attributis atque modis fundatur; nexum quoque veritatum univerſalium, qui rebus ipſis ineſt, omnem explicat.

§. 446.

Veritas propoſitionis quomodo perſpiciatur.

Veritatem propoſitionis perſpicimus per nexum cum veritatibus aliis univerſalibus & demonſtratio eundem palam facit. Veritas enim propoſitionis cum in determinabilitate prædicati per notionem ſubjecti conſiſtat (§. 513. *Log.*), ex eo agnoſcitur quod poſita notione ſubjecti poni debeat prædicatum (§. 115. *Ontol.*). Jam propoſitio vera eſt, quæ demonſtrari poteſt (§. 544. *Log.*); in demonſtratione vero ſumitur notio ſubjecti, qualis datur, ac inde vel ſyllogismo uno, vel plerumque pluribus inter ſe concatenatis tandem infertur propoſitio, in qua ſubjecto vi notionis datæ tribuitur prædicatum, quod ipſi tribui poſſe enunciabatur, conſequenter poſita notione ſubjecti poni debere prædicatum per demonſtrationem perſpicitur (§. 406. *Log.*). Quamobrem cum in quolibet ſyllogiſmo ratio, cur vera ſit concluſio, ſit veritas præmiſſarum (§. 537. *Log.* & §. 56. *Ontol.*), præmiſſarum vero loco ſint propoſitiones ac definitiones (§. 498. *Log.*) & in quolibet ſyllogismo ſaltem una univerſalis eſſe debeat propoſitio (§. 354. *Log.*); veritas propoſitionis perſpicitur per nexum cum definitionibus ac propoſitionibus aliis univerſalibus veris (§. 10. *Cosmol.*), hoc eſt, per nexum cum aliis veritatibus univerſalibus, ſimulque patet nexum veritatis univerſalis unius cum aliis innoteſcere per demonſtrationem.

Liquet

Liquet hinc simul veritas principii generalis, *veram esse propositionem, quæ cum veritatibus aliis connectitur*, hoc est, ideo potius tanquam vera, quam tanquam falsa admittenda est, quia aliæ propositiones veræ sunt, ut his positis & ipsa ponatur. Liquet etiam Mathematicos, qui non admittunt nisi demonstrata, veritatem propositionis perspicere per nexum cum aliis. Et scientiæ non alius finis est, quam ut veritatum universalium nexus perspiciatur (§. 594 *Log.*).

§. 447.

Veritates universales quomodo detegantur, cum quibus data connectitur.

Demonstratio palam facit veritates universales, cum quibus alia quædam connectitur. Veritates enim universales, cum quibus alia quædam connectitur, sunt illæ propositiones, quæ tanquam jam notæ instar præmissarum sumuntur in demonstratione (§. 551. 552. *Log.*), quemadmodum ex propositionis præcedentes demonstratione liquet. Enimvero quænam sint illæ propositiones, quæ tanquam veræ præsupponi debeant, antequam data quædam demonstrari possit, ex analysi ista demonstrationum patet, qualem in Logica exemplis illustravimus (§. *cit.*). Et ubi quæ præsupponuntur ex propositionum demonstratarum numero sunt, per harum demonstrationes denuo patet, quænam veritates universales præsupponantur tanquam veræ, antequam ipsæ demonstrari queant, ac ita porro, donec in principiis indemonstrabilibus gradum sistas. Demonstratio adeo palam facit, quænam propositiones sint, cum quibus quæ ad demonstrandum proponitur connectitur tam immediate, quam mediate, consequenter quænam sint illæ veritates universales, cum quibus alia quædam data connectitur.

Patet adeo veritates hasce reperiri, ubi successivam assensus generationem distincte percipere studemus (§. 992. *Log.*). Quamobrem illustrandæ propositioni præsenti inserviunt, quæ ad propositionem de modo detegendi principia convincendo tanquam nota supponenda annotavimus (§. 992. *Log.*).

§. 448.

Digitized by Google

§. 448.

Diverſitas illarum veritatum in eodem caſu.

Quoniam conſtat, unam eandemque propoſitionem diverſis ſæpius modis demonſtrari poſſe ; *eadem propoſitio cum aliis veritatibus univerſalibus diverſis immediate connectitur.*

Hinc certum quidem eſt per datam propoſitionis datæ demonſtrationem , eam cum hiſce veritatibus univerſalibus connecti immediate ; non tamen dici poteſt, has veritates univerſales eſſe ſolas, cum quibus ea immediate connectitur. Dico autem tantummodo eandem propoſitionem cum veritatibus univerſalibus immediate connecti poſſe diverſis : fieri enim poteſt, ut, ubi nexus quoque immediatus perveſtigatur eo, quem dixi, modo (*not. § præc.*); veritates tandem prodeant eædem, etſi ad nexum immediatum ſpectantes ſint diverſæ.

§. 449.

Falſitas quomodo perſpiciatur.

Falſitatem propoſitionis perſpicimus per repugnantiam cum veritate aliqua univerſali. Etenim omnis propoſitio vel cum veritatibus aliis univerſalibus connectitur, vel iisdem repugnat. Ponamus propoſitionem falſam cum veritatibus aliis univerſalibus connecti. Cum ex hoc nexu perſpiciatur ejusdem veritas (§. 446.), non poterit eſſe falſa *contra hypotheſin.* Neceſſe igitur eſt, ut veritatibus univerſalibus repugnet, conſequenter falſitatem ejus perſpicimus per repugnantiam cum veritate aliqua univerſali.

Quomodo illa repugnantia reperiatur, ex demonſtrationibus indirectis patet. Etenim quæ in iis ſumitur propoſitio falſa eſt, inde vero deducitur legitima conſequentia alia, quæ repugnat veritati cuidam univerſali & hinc falſa intelligitur: unde porro arguitur falſitas aſſumtæ, quatenus nempe ſumitur, eandem quoque veritatibus univerſalibus repugnare (§. 553. *Log.*) ; quod ut pateat recte ſumi, propoſitionem ſequentem addimus,

§. 450.

Digitized by Google

§. 450.

Falsitas propositionis mediate perspicitur per nexum cum falsa, seu ea, quæ veritatibus universalibus repugnat. Etenim in demonstrationibus indirectis seu apogogicis propositio assumta arguitur falsitatis, quia ex ea eodem modo, ac ex notione subjecti in demonstratione ostensiva propositio data, falsa quædam deducitur propositio (§. 553. *Log.*). Enimvero demonstratio ostensiva palam facit nexum cum veritatibus universalibus (§. 446.), atque adeo quoque nexum cum propositione per notionem subjecti assumta & ad demonstrandum proposita. Ergo in demonstratione apogogica palam fit nexus propositionis assumtæ cum falsa, quæ tandem prodit, conclusione. Quamobrem constat falsitatem propositionis mediate hic perspici per nexum cum alia falsa, consequenter cum tali, quam veritati alicui universali repugnare constat (§. 449.). *Quomodo idem fiat mediate.*

Demonstrationes per indirectum non modo in Matheſi Geometria præsertim, frequenter occurrunt; verum etiam a nobis in philosophia sæpius adhibentur. Non adeo opus est, ut exempla anxie conquirantur, quibus præsens illustretur propositio.

§. 451.

Rationale ens dicitur, quod ratione præditum est. Quamobrem cum ratio sit facultas nexum veritatum universalium perspiciendi (§. 483. *Psychol. empir.*); ens rationale est, quod facultate nexum veritatum universalium perspiciendi præditum est. Et quoniam facultas nudam potentiam activam dicit (§. 29. *Psychol. empir.*), adeoque ratio naturaliter per modum potentiæ animæ inest; *ens rationale est, quod ad veritatum universalium nexum perspiciendum per essentiam & naturam suam aptum est:* consequenter cum ex actualitate *Ens quodnam rationale sit.*

possibilitas colligatur (§. 170. *Ontol.*), *si quis nexum veritatum universalium actu perspicit, rationalis esse intelligitur.*

Adjectiva subjectum denominant ab accidente, quod eidem inest. Quamobrem cum id, quod inest, jam fuerit definitum, non est quod quis sibi metuat a circulo in definiendo ubi adjectivi definitionem ingreditur nomen substantivum, unde ortum habet. Quamobrem definitio entis rationalis nominalis, quam dedimus, non peccat. In corollariis autem definitio rationis applicatur ad ens rationale, ne ambagibus opus sit in demonstrationibus, quarum gratia definitio allata fuit.

§. 452.

Usus rationis quid sit.

Usus rationis est potentia actus eliciendi ad intuitum nexus veritatum universalium necessarios.

Nimirum ratio inest animæ per modum potentiæ remotæ, ita ut eidem equidem non repugnent actus ad intuitum nexus veritatum universalium requisiti; non tamen eosdem elicere possit, nisi aliæ præcedant animæ modificationes. Usus adeo rationis inest per modum potentiæ proximæ, ita ut anima actus illos elicere possit, seu nexum veritatum universalium actu intueri valeat, quando voluerit, vel occasio ita tulerit. Differt adeo ratio ab usu rationis, quomodo potentia remota a proxima differt. Neque hoc in ratione singulare est; sed id potius cum ceteris, quæ ad facultates animæ superiores spectant, commune habet. Immo sunt quoque in corpore dispositiones naturales exercitio crebro in habitum convertendi, in quibus idem obtinet. Omnis enim dispositio potentia quædam remota est; habitus vero proxima.

§. 453.

Cur ratio vim repræsentativam universi non excedat.

Ratio in vi repræsentativa universi, qualis in anima datur, rationem sufficientem habet, seu eandem non excedit. Ratio enim consistit in facultate nexum veritatum universalium perspiciendi (§. 483. *Psychol. empir.*), adeoque animæ tribuitur, qua-

Digitized by Google

quatenus apta fieri potest ad nexum istum actu perspiciendum (§. 29. *Psych. empir.* & §. 452. *Psych. ration.*). Enimvero nexus veritatum universalium perspicitur per demonstrationem (§. 446.), adeoque per syllogismos (§. 498. *Log.*), seu ratiocinia (§. 332. *Log.*). Quamobrem cum ratiocinium vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedat (§. 405. 408.), neque ea eadem superiora sunt judicia, quæ ad concatenationem ratiociniorum in demonstratione necessaria sunt (§. 411. *Psychol. rat.* & §. 492. *Log.*); ratio vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedit. Cum adeo per eandem in anima locum habeant, unde intelligitur, cur ratio eidem insit *per demonstrata*; ratio in vi repræsentativa universi, qualis in anima datur, rationem sufficientem habet (§. 118. *Ontol.*), consequenter eam non excedit.

Falluntur adeo, qui sibi persuadent, si animæ essentiam in vi repræsentativa universi convenienter mutationibus, quæ pro situ corporis nostri organici in organis sensoriis contingunt, ponamus eidem nudam tribui facultatem sentiendi. Immo absonum est inde inferre, quod homini ideo denegetur ratio. Etenim si vel maxime ostendi minime posset, per vim repræsentativam universi, qualem animæ convenire supra evicimus (§. 62.), quod homini competat ratio; non tamen hinc inferri poterat, quod negetur animæ convenire rationem, sed tantummodo sequeretur non ex vero vim illam repræsentativam venditari pro essentia animæ, propterea quod per eam non intelligatur ex hypothesi, cur animæ humanæ conveniat ratio. Enimvero alteram hanc objectionem removemus per propositionem præsentem.

§. 454.

Quoniam in vi repræsentativa universi pro situ corporis humani organici convenienter mutationibus, quæ in organis sensoriis contingunt, essentia ac natura animæ consistit (§. 66. 67.); in anima vero datur ratio, quia vim istam habet (§. *præc.* & §.

Rationalitas hominis essentialis.

Digitized by Google

& §. 118. *Ontol.*); *anima per essentiam & naturam suam rationalis est.*

Ratio attributum animæ est (§. 146. *Ontol.*), atque adeo eidem constanter inest (§. 150. *Ontol.*), ut adeo ab eadem separari non possit, etsi usum ejus suspendi vel auferri non sit impossibile. Rationalitas per corollarium præsens homini essentialis est, probeque notandum hoc est, ne quis sibi persuadeat furiosis ex rationalibus factos fuisse irrationales. Sane non minus delirant homines, qui noxiis errotibus se atque alios fallunt ac in multa damna præcipites dant: hoc tomen non obstante manet ipsis ratio, ut ad saniorem mentem reduci possint, delirio isti voluntario renunciantes.

§. 455.

Dependentia usus rationis a ratiocinando.

Usus rationis sese exerit ratiocinando. Usus enim rationis sese exerit per actualem intuitum nexus veritatum universalium (§. 452.). Nexus autem veritatum universalium perspicitur per demonstrationem (§. 446.), consequenter per syllogismos (§. 498. *Log.*), seu ratiocinia (332. *Log.*). Usus adeo rationis sese exerit ratiocinando.

Ideo tertia mentis operatio a ratione nomen traxit.

§. 456.

Dependentia aceteris mentis operationibus.

Usus rationis supponit omnis mentis operationes. Exerit enim sese ratiocinando (§. 455.). Quare cum ratiocinium ex judiciis componatur (§. 50. *Log.*); usus rationis judicium supponit. Et quia notiones duas vel conjungimus, vel separamus, quando judicamus (§. 40. *Log.*); judicium supponit notionem. Enimvero præter notionem judicium atque ratiocinium non datur alia quædam mentis operatio (§. 52. *Log*); usus adeo rationis omnes operationes supponit.

Antequam nimirum usus rationis sese exerere potest, necesse est ut rei notionem nobis formare seu eandem nobis distincte repræsentare valeamus; ut de ea judicare possimus; ut judicia alia sint in promptu, quibus tanquam principiis ratio-

Digitized by Google

ratiocinandi usi tandem ratiocinemur & ratiocinando inferamus de re sive in singulari, sive in universali percepta conclusionem. Hæc ex theoria tertiæ operationis mentis, a nobis pleniſſime pertractata (§. 354. & seqq. *Psychol. empir.*), intuitiva quadam ratione patent. Et ubi ad exemplum quodvis obvium animum advertimus, idem a posteriori perspicere licet.

§. 457.

Usus rationis supponit notiones universales determinatas & quo plures in promptu sunt, eo amplior est, & prout eas magis familiares quis experitur, eo promptius sese exerit. Usus enim rationis ratiocinando sese exerit (§. 455.). Enimvero in omni ratiocinio aut nomen, aut prædicatum aliquod vel absolutum, vel hypotheticum subjecto cuidam vindicatur (§. 370. *Psychol. empir.*), applicando vel definitiones, vel propositiones tam categoricas, quam hypotheticas (§. 374. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum non minus definitionibus (§. 152. 179. *Log.*), quam propositionibus universalibus notiones universales (§. 520. 521. *Log.*), siquidem ad ratiocinandum aptæ esse debeant (§. 374. *Psychol. empir.*); usus rationis supponit, ut in promptu sint notiones universales determinatæ. *Quod erat primum.* *Quenam usus rationis supponat.*

Quoniam omne ratiocinium, utut simplex, notionem aliquam universalem supponit, veluti definitionem aliquam, vel propositionem applicandam *per demonstrata;* quo plures nobis fuerint definitiones atque propositiones seu notiones perspectæ universales, eo plura ratiocinia formare valemus. Usus adeo rationis ad plures casus sese extendit, seu amplior est. *Quod erat secundum.*

Jam ubi notionem universalem ad ens quodcunque sive singulare, sive universale applicamus, memoria nobis eam suggerere debet (§. 354. 360. 361. &c. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum notiones, quas familiares experimur, sua veluti

Digitized by Google

ſponre ſtatim ſeſe menti ingerant, quotiescunque de iis cogitandi occaſio offertur; ubi eas familiares experimur, ad ratiocinandum prompti ſumus, atque adeo prompte quoque ſeſe exerit rationis uſus.

Idem etiam patet a poſteriori. Ponamus aliquem animo ſuo comprehenſam tenere ampliſſimam Jurisprudentiæ naturalis theoriam, ut non facile occurrat caſus, qui per eam non deciſus detur. Ponamus porro omnem iſtam theoriam eſſe ipſi adeo familiarem, ut vix ei offeratur caſus, quin jam ejus deciſio ipſi occurrat. Ecquis non videt, eum principiis iſtis ad decidendos caſus prompte uti, ut adeo rationalem ſe probet in ſingulis iſtis caſibus, nec longa deliberatione opus demum ſit? Et eodem modo ſeſe rem habere liquet, ubi de rebus quibuscunque aliis judicium diſcurſivum formari debet. Unde tanto magis elucet neceſſitas plurium notionum univerſalium, quod eædem varient pro varietate rerum dijudicandarum.

Apparet hinc neceſſitas diſciplinarum probe excultarum, ſi quidem nos rationales probare velimus. Quando enim judicia diſcurſiva ex erroneis ac præjudicatis opinionibus legitima licet ratiocinandi forma deducimus; rationales quidem nobis videmur, ſed re vera non ſumus. Abutimur enim ratiocinandi facultate: hic vero abuſus uſus rationis dici nequit (§. 452.). Sane quemadmodum errores non ſunt rationi conformes (§. 485. *Pſych. emp.*); ita nec inde derivata judicia diſcurſiva, ſive ſingularia fuerint, ſive univerſalia, rationi tribui poſſunt. Uſus equidem rationis absque actu ratiocinationis nullus eſt; non tamen omnis actus ratiocinationis ad uſum rationis pertinet: alias ratio & facultas ratiocinandi unum idemque foret, quas tamen a ſe invicem differre conſtat (§. 366. 483. *Pſychol. empir.*): fit ita', quod nonnulli rationem cum facultate ratiocinandi ſubinde confundant, qui vagis potius, quam determinatis notionibus ſunt adſueti.

Uſus rationis cur non connaſcatur.

§. 458.

Uſus rationis homini non connaſcitur; ſed demum acquiritur

Digitized by Google

ritur. Usus enim rationis supponit notiones universales determinatas (§. 457.). Quamobrem cum notiones universales non habeamus, nisi quas aut a rebus sensu perceptis abstraximus, vel etiam ab iis, quorum nobis tanquam ad nos pertinentium in nobismetipsis conscii sumus, aut in talia resolvere valemus, quæ in individuis percipimus (§. 429.); immo si definitiones ac propositiones ab aliis repertas intelligere voluerimus, aut res ipsas, ad quas pertinent, aliquando sensu nos percepisse, aut ea, quæ per vocabula indigitantur, figillatim in subjectis aliis sensu percepisse opus sit (§. 430.); nos notiones universales demum acquirere debere, non per essentiam ac naturam actu habere patet. Liquet igitur etiam, nos per essentiam & naturam animæ non habere usum rationis; sed eum demum acquirere debere.

Nimirum quatenus rationis sumus compotes possibile est, ut ad usum rationis perveniamus (§. 483. 29. *Psychol. empir.*): ubi vero usus compotes fieri velimus, eum demum acquirere tenemur.

§. 459.

Cur infantes usu rationis destituantur.

Quoniam *infantes* non habent, nisi quod ipsis connascitur, seu per essentiam atque naturam inest, quod per se patet; *usu* quoque *rationis destituuntur, eumque demum acquirere debent* (§. 458.).

Hinc reddi potest ratio, cur infantes videantur fœtibus brutorum stupidiores. Brutis enim pauciſſimæ sunt actiones, ad victum quærendum, se tuendum & generandum necessariæ, ad quas per mechanismum corporis determinantur, nec universali opus habent cognitione. At hominis actiones multifariæ sunt, quarum determinatio in utramlibet contradictionis partem in ipsius potestate est, quas vero secundum rationem determinare debet. Unde homo hærere debet circa determinationem istarum actionum, quamdiu nullas sibi acquisivit notiones universales, vi quarum eædem determinantur.

§. 460.

Digitized by Google

§. 460.

Cur etiam adulti.

Qui rationis uſum acquirere negligit, nec ejus compos fieri poteſt. Neque enim per naturam ac eſſentiam animæ ineſt; ſed acquiri demum debet (§. 458.). Quamobrem qui in iis acquieſcit, quæ per naturam inſunt; nec eidem acquirendo operam debitam impendit, notionibus ſcilicet univerſalibus negle-ctis (§. 457.); is quoque ejus compos fieri nequit.

Hinc patet cur inter bruta educati rationis uſu deſtituantur, teſte exemplo hominis inter urſos educati, ad quod ſæpius jam provocavimus.

§. 461.

Dependentia uſus rationis ab uſu ſermonis.

Uſu ſermonis facilitatur atque amplificatur uſus rationis: abſque ſermonis uſu rationis uſus vix conceditur. Uſus enim rationis ſeſe exerit ratiocinando (§. 455.), omnesque mentis operationes ſupponit (§. 456.). Quamobrem cum in cognitione ſymbolica ratiocinia ſint magis diſtincta, quam in intuitiva (§. 369. *Pſychol. empir.*), nec minus diſtincta magis ſint judicia, ſi vocabulis efferantur, quam ſi abſque eorum ope fiant (§. 351. *Pſychol. empir.*), immo in cognitione ſymbolica & acumen, & profunditas intellectus facilitetur atque extendatur (§. 342. *Pſychol. empir.*); uſus quoque rationis vocabulorum uſu facilitari debet. *Quod erat primum.*

Jam porro notiones abſtractæ ſeu univerſales, quæ ab inferioribus abſtrahuntur, ſi quæ ab alio abſtrahimus, peculiaribus nominibus inſigniuntur, non modo magis claræ ac diſtinctæ fiunt (§. 284. *Pſych. empir.*); verum etiam memoriæ facilius mandantur & diutius retinentur (§. 285. *Pſychol. empir.*), ut adeo ad notiones magis abſtractas pateat progreſſus eædemque majori numero comparari & in uſum futurum ſervari poſſint. Idem cum dicendum ſit de judiciis determinatis, quibus ſingulis ſua reſpondet notio (§. 520. *Log.*); ea quoque majori numero

Digitized by Google

mero memoriæ mandari possunt, ut ad futurum usum in promptu sint. Enimvero quo quis plures notiones determinatas habet, quoque magis familiares eas experitur, eo amplior & promptior est usus rationis (§. 457.). Sermonis itaque usu rationis usus amplificatur. *Quod erat secundum.*

Quoniam denique in cognitione intuitiva notiones universales a singularibus non aliter abstrahi possunt, nisi quatenus successive dirigitur attentio ad ea, quæ in ideis duorum vel plurium individuorum nobis simul occurrentibus eadem sunt (§. 326. *Psychol. empir.*), notiones generum atque specierum completæ atque determinatæ, quales definitionibus respondent (§. 152. *Log.*) & ad ratiocinandum solæ aptæ sunt (§. 374. *Psychol. empir.*), tanta difficultate acquiruntur, ut vix credibile sit, hominem sermonis usu destitutum, nec ipso vocabulorum usu ad attentionem successive in individuorum communia dirigendam excitatum, quicquam in studio notiones istiusmodi universales sibi comparandi proficere posse. Immo cum definitiones rebus sensui, vel imaginationi obviis (immo in cognitione symbolica intellectui quoque objectis) ad sua genera suasque species distincte reducendas inserviant (§. 179. *Log.*), applicatione illarum ad has per ratiocinium facta (§. 356. *Psychol. empir.*); tanta profecto hic sese offert difficultas, ut jure dubites, utrum ullus unquam mortalium sermonis usus expers generum ac specierum notiones determinatas sibi comparaverit, quibus distincte agnitis determinationibus intrinsecis communibus ad suum genus, vel speciem suam res obvias reduxit. Similiter cum in cognitione intuitiva judicium absolvatur affirmativum, si ea, quæ tanquam a re diversa spectamus, porro tanquam eidem inexistentia, vel ad eam quocunque modo pertinentia consideremus (§. 343. *Psychol. emp.*), in judiciis autem determinatis, qualia ad ratiocinandum requiruntur (§. 360. 361. *Psychol. empir.*). idea subjecti continere

debeat omnes determinationes, quibus prædicatum determinatur, & in eas ſimul attentio dirigenda (§. 348. *Pſychol. empir.*); non modo eadem difficultas recurrit, quæ de notionibus abſtractis in cognitione intuitiva abſolvendis modo propoſita fuit, verum etiam inde augetur, quod prædicato reſpondens notio ſæpe eandem difficultatem experiatur, ſemper vero moleſtiam crescent determinationes, quæ eam ingrediuntur, tanquam a re diverſæ, mox tamen iterum tanquam eidem inexiſtentes ſpectandæ: ut adeo denuo dubites, utrum ullus unquam mortalium ſermonis uſus expers judicium aliquod univerſale determinatum formaverit, nec ne. Quoniam itaque in omni ratiocinio aut genus ſeu ſpecies, aut prædicatum aliquod vel abſolutum, vel hypotheticum ſubjecto cuidam vindicatur (§. 370. *Pſychol. empir.*); quam ſit difficile ratiocinium absque ſermonis uſu, ſatis ſuperque apparet, ita ut non immerito dubites, an ullus unquam mortalium absque ſermonis uſu diſtincte fuerit ratiocinatus. Quamobrem cum uſus rationis ſeſe ratiocinando exerat (§. 455.); vix credibile eſt, absque ſermonis uſu cuiquam concedi uſum rationis.

Idem quoque confirmatur a poſteriori. Facit huc exemplum juvenis inter urſos educati, ad quod ſæpius jam provocavimus. Deſcribit idem *Bernhardus Connor* in Evangelio Medici art. 13. p. m. 133. & ſeqq. & hic a nobis commemorari meretur, tum ut ſupra dictis plenior conſtet fides, tum ut præſens propoſitio clarius illuſtretur. Anno 1694. in nemoribus ad Lithuaniæ & Ruſſiæ confiniis ſitis inter gregem urſorum captus eſt juvenis decem circiter annos natus, adſpectu horridus, pilis hirſutus, omnis loquelæ expers, immo ne vocis quidem humanæ compos, nec ullum rationis indicium præbens, pedibus ac manibus inſtar urſorum incedens, vultum tamen humanum externaque nudi corporis figura hominem referens. Baptizatus & in commercio cum hominibus degens levatis con-

Digitized by Google

contra murum manibus tandem ſtare pedibus didicit, & dapibus humanis aſſuefactus poſt longum tempus feram naturam exuit ac verba quædam rauca & inhumana voce proferre coepit. Cum jam de ſtatu ſylveſtris vitæ interrogaretur, ejus non magis recordabatur, quam nos eorum, quæ acta ſunt nobis in cunis vagientibus. Refert ſimile exemplum idem *Connor*, fide *Joannis Petri van den Brande*, in aula Britannica Legati Batavi, qui hominem ſylveſtrem inter urſos captum A. 1669. ipſemet Varſaviæ vidit. Neque enim infrequens eſt, ut in Lithuania infantes ante fores, vel prope ſepem, vel in agro ab incautis parentibus relicti ab urſo famelico corripiantur & in fruſtula diſcerpti devorentur. Quodſi vero contingat, urſam eſſe lactantem, infans captus ad urſile defertur & una cum urſulis educatur. Quamdiu adeo inter urſos degebat homo, nullus loquelæ uſus ei fuit, etſi vocis organa non deſtituerentur naturali illa diſpoſitione, quæ ad loquelam requiritur: ea enim deficiente fieri non potuiſſet, ut poſtea inter homines loquelam didiciſſet. Quamdiu deerat loquela ſeu ſermonis uſus, nec ignotæ eidem actiones a ratione pendentes imitationi eſſe poterant; nullis quoque operationibus intellectus locus erat, nullum rationis indicium ſeſe præbebat. Quod vero in aliis, loquelæ expertibus, qui inter homines commorantur, cœca imitatione actionum in aliis a ratione pendentium imponi nobis poſſit, quaſi rationis indicia præberentur, alio quodam non minus memorabili exemplo comprobatur, quod in Hiſtoria Academiæ Regiæ Scientiarum Pariſinæ Anno 1703. commemoratur. Etenim juvenis quidam a nativitate ſurdus & mutus a parentibus religioni Pontificiæ addictis edoctus fuerat ea omnia, quæ in externo cultu divino obſervanda, veluti ut ſigno crucis notaret frontem, os & pectus, ut aquam benedictam ſeu luſtralem faciei adſpergeret, ut in genua procideret & geſtus precantis imitaretur. Cum caſu fortuito

tuito auditus compos factus fuiſſet, ſono campanarum in aures prope adſtantis illapſo, & quatuor circiter menſibus elapſis verba imperfecta fundere didiciſſet; non ſolum nullam de Deo, anima & moralitate actionum ideam habere deprehendebatur a Theologis ſolerter examinatus; ſed & eum nunquam animum advertiſſe ad ea, quæ alios imitatus didicerat, multo minus ſuper iisdem reflexiſſe palam erat: contentus quippe ſimplici ſenſibilium ipſi oblatorum perceptione. Videmus itaque hominem ſermonis uſu minime pollentem imitatum quidem fuiſſe ea, quæ vidit in aliis; ſed absque omni attentione ac reflexione, & absque omni prorſus rationis uſu, quippe quem absque attentione ac reflexione dari minime poſſe negandum non eſt, cum attentione ac reflexione opus ſit ad conſequendas notiones univerſales, ſine quibus nullus eſt rationis uſus (§. 457.). Ceterum patet, non modo hominem inter urſos educatum nullam edidiſſe mentis operationem, quamdiu ſermonis expers fuit; ſed & alterum inter homines educatum & eorum actiones imitatum ab omni propemodum mentis operatione abſtinuiſſe, quamdiu in eodem ſtatu fuit. Unde ſatis conficitur, quanta ſit neceſſitas verborum vel aliorum ſignorum æquipollentium ad edendas mentis operationes. Unusquisque etiam in ſeipſo experietur, quam ſit difficile mentis elicere operationes absque vocabulorum uſu, ſiquidem vim ſibi ipſi inferre voluerit ad abſtinendum a vocabulis, dum notionem univerſalem formare, dum judicare, dum ratiocinari intendit, veluti dum de negotio aliquo deliberat. Et ipſimet experti ſumus, quam moleſtum nobis acciderit, ubi operationes mentis absque vocabulorum vel aliorum ſignorum æquipollentium uſu abſolvendas diſtincte percipere conati fuimus. Quod vero ſignorum ope præſtari poſſint, quæ absque iisdem fieri impoſſibile eſt, nemo ignorat qui in Algebra verſatus præclarum illorum in operationibus mentis uſum expertus. Exemplo quo-

Digitized by Google

quoque esse potest *Arenarius Archimedis*, in quo luculenter docet, quantus sit ad distincte percipienda convenientium terminorum usus, quæ alias facultates inferiores confundunt. Signa vero istiusmodi sunt vocabula, quibus ad genera & species rerum, seu entia universalia denominanda & ad prædicata iisdem convenientia determinate enuncianda utimur.

Facultates superiores quasi sepultæ sunt, ut ne vestigium quidem ipsarum appareat, quamdiu nisi per commercium cum hominibus aliis excitentur. Quamobrem cum absque sermonis usu commercium istud propemodum nullum sit; absque eo facultates superiores ad agendum ne excitantur quidem, nedum exercentur, quantum ad rationis usum sufficit. Qui ex anterioribus percepit, quid proprie sint facultates mentis, is non mirabitur, homini sibi unice relicto & ab omni commercio hominum sejunctam parum prodesse animam rationalem, ita ut absque eadem vitam, quam degit, agere posset, etiamsi facultatibus inferioribus tantummodo gauderet. Immo ubi inter homines degit, magis ipsi prodessent facultates solæ inferiores, quam inter animantia bruta commoranti prodesse possunt superiores: etenim in priori casu multa non infeliciter imitatur, quæ sine ratione assecuti non fuerant alii, in posteriori autem auxilio facultatum superiorum per se nihil assequitur. Unde patet non naturam, sed hominem hominem efficere rationalem, siquidem eum demum rationalis titulo dignari volueris, qui ratione utitur, quemadmodum communis fert usus loquendi, etsi inconstantiam loquendi rejicientes, ab ea discesserimus (§. 451.). Citra tamen inconstantiam loquendi dici potest, hominem efficere, ut homo utatur ratione & ut eam rationalem esse appareat.

§. 462.

Usus rationis in corpore sese exerit per ideas materiales vocabulorum. Exerit enim sese ratiocinando (§. 455.). Enimvero omnia nostra ratiocinia per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræsentari solent (§. 415.). Ergo usus quoque ratio- *Quid usui rationis in corpore respondeat.*

Digitized by Google

rationis in corpore ſeſe exerit per ideas materiales vocabulorum.

Idem etiam ſic oſtenditur. Uſus rationis ſupponit omnes operationes mentis (§. 456.), & notiones univerſales determinatas (§. 457.). Enimvero non modo omnes operationes mentis (§. 416.), verum etiam notiones univerſales, generum ſcilicet ac ſpecierum (§. 395.), quantumlibet abſtractæ (§. 396.), immo ipſarum rerum immaterialium (§. 397.), per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur. Nihil adeo ad uſum rationis requiritur, quod non per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari poſſit. Omnis adeo uſus rationis per easdem in cerebro ſeſe exerit.

Seduxit hoc Materialiſtas, ut ſibi perſuaderent, actus rationales non repugnare mechanismo corporis, cum ea, quæ ſunt animæ, ab iis, quæ ad corpus ſpectant, non ſatis diſcernerent. Ceterum apparet, ex eo quidem, quod anima ſit rationalis, recte concludi ejus immaterialitatem, non tamen unica, quemadmodum vulgo fieri ſolet, illatione; verum longo admodum ratiociniorum ſyrmate opus eſſe, ut tandem a ratione ad immaterialitatem pervenias. Nimirum redeundum eſt ad impoſſibilitatem apperceptionis in materia: unde nos in ſuperioribus eandem deduximus (§. 44.).

§. 463.

Uſus rationis a memoria dependentia.

Ad uſum rationis memoria requiritur. Uſus enim rationis ratiocinando ſeſe exerit (§. 455.). Quamobrem cum in ratiociniis dato judicio uno memoria nobis ſuppeditare debeat judicium quoddam præteritum, quod ita ſeſe habere, prout ſe nobis offert, probe nobis conſcii ſumus, aut eſſe ſaltem videmur (§. 354. & ſeqq. *Pſychol. empir.*); ad uſum rationis memoria requiritur.

Immo cum uſus rationis notiones univerſales determinatas ſupponat, & quo quis plures habet, quoque magis familiares

Digitized by Google

liares eas experitur, eo amplior & promptior fit rationis usus (§. 457.); notiones autem istæ memoria tenendæ sint, ac memoria polleat opus est, qui multas eadem tenere debet; memoria bona usum rationis amplificat.

§. 464.

Usus rationis quomodo imminuatur, & amittatur.

Si memoria læditur, usus rationis imminuitur, immo prorsus amittitur. Usus enim rationis sese exerit ratiocinando (§. 455.). Quamobrem cum læsa memoria anima ad ratiocinandum inepta reddatur (§. 420.); eadem læsa usus rationis non amplius sese exerere potest, quemadmodum ante. Aut igitur imminuitur, aut prorsus amittitur, pro diverso scilicet læsionis memoriæ gradu.

Ceterum repetenda hic sunt, quæ de ineptitudine ad ratiocinandum ex læsione memoriæ supra annotavimus (*not.* §. 420.). Non confundenda sunt, quæ ab oblivione proficiscuntur, cum iis, quæ læsioni memoriæ tribuenda. Illa enim impotentia particularis; hæc universalis aut propemodum universalis est. Nimirum qui obliviscitur notionum universalium ad usum rationis in casu quodam particulari requisitarum; is se rationalem probare nequit in casu isto particulari, etsi promptus sit rationis usus in aliis. Læsa autem memoria rationalem sese probare nequit in ullo casu, aut saltem in maxime vulgaribus, aut nonnisi longiori temporis spatio, quam fieri solet, ubi quis memoriæ defectu nullo laborat.

§. 465.

Cur usus rationis a causis materialibus & senectute imminuatur & tollatur.

Quoniam memoria a causis materialibus lædi potest (§. 298.), veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ipsa senectute (§. 299.); læsa autem memoria, usus rationis imminuitur, vel prorsus amittitur (§. 464.); *a causis materialibus, veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ipsa senectute usus rationis imminui, immo prorsus tolli potest.*

Sane ob decrescentem usum rationis senes iterum pueros fieri dicimus: etenim & pueris deest vel minimum imbecil-

lis

lis eſt rationis uſus. Decreſcente vero uſu rationis, ad negotia tractanda non magis apti ſunt ſenes, quam pueri.

§. 466.

Uſus rationis an læſione cerebri ſublatus.

Similiter quia memoria læditur, ſi cerebrum læditur (§. 422.), læſa autem memoria uſus rationis imminuitur, immo prorſus tollitur (§. 464.); *læſo cerebro uſus rationis imminui, immo prorſus tolli poteſt.*

Enimvero cum nondum exploratum ſit, qualis læſio cerebri ad læſionem memoriæ requiratur (*not.* §. 422.), adeoque & ignoretur, qua cerebri læſione uſus rationis imminuatur, vel prorſus tollatur; ideo diſtincte exponi nequit, quatenus defectus uſus rationis a læſione cerebri data dependeat, & quando is prorſus tolli debeat. Poſſibilitatem vero ejus, quod aſſeritur, confirmant exempla inter obſervationes Medicorum reperiunda, veluti quando ex vulneribus vel contuſionibus capitis, item ex percuſſionibus pugno factis in pueritia & adoleſcentia a parentibus ac pædagogis imprudentibus, imbecillior evaſit uſus rationis.

§. 467.

Theoriæ definitio.

Per *Theoriam* hic intelligimus veritatum univerſalium complexum.

Ita theoriam digeſtionis ciborum in ventriculo habet, cui veritates univerſales de eadem ſunt perſpectæ. Similiter theoriam triangulorum habet, cui veritates univerſales de triangulis ſunt cognitæ. Theoriam negotii alicujus habet, cui veritates univerſales de iſto negotio perſpectæ ſunt. Unde apparet, quandonam theoria ſit completa aut perfecta; quando incompleta aut imperfecta. *Completa* nimirum complectitur veritates univerſales ad ſtatuendum de aliqua re in quolibet caſu ſufficientes: *incompleta* vero comprehendit quasdam ſaltem, ſed quæ ad ſtatuendum de re aliqua non ſufficiunt in omni caſu. Enimvero cum terminis iſtis jam uſi fuerimus in ſimili caſu, quando de notionibus agebatur (§. 92. *Log.*); non opus eſt ut in iis explicandis multi ſimus.

§. 468.

Digitized by Google

§. 468.

Si cui deficit rei cujusdam theoria; quoad eam usu rationis destituitur. Etenim si cui theoria rei cujusdam deficit, is veritatibus universalibus ad eam spectantibus destituitur (§. 467.). Quamobrem cum usus rationis notiones universales determinatas præsupponat (§. 457.); usus quoque rationis circa eam rem sese exerere nequit. *In quibusnam ratione destituamur.*

Ita si cui deest theoria triangulorum, illi quoque deest usus rationis, quando de triangulis judicandum, quid iisdem conveniat. Similiter si cui deest theoria juris naturalis, illi quoque nullus est rationis usus, quando de justitia negotii cujusdam seu de eo, quod justum est in aliquo negotio, quæstio incidit.

§. 469.

Quamobrem cum fieri possit, ut quis theoriam objecti cujusdam habeat, nullam tamen habeat objectorum aliorum; *is usu rationis pollere potest in aliquo veritatum genere, etsi eodem destituatur in alio.* *Cur in quibusdam concessus usus rationis denegetur in aliis.*

Hinc patet ratio, cur quis in Matheſi abstracta adeo excellere possit, ut magno suo merito Mathematicus summus appelletur, & ob rationis usum eximium admirationi sit ipsis intelligentibus; in Metaphysicis vero, veluti in Theologia naturali, quæ ejus pars est, tam jejune loquatur, ut exiguus ipsi rationis usus concessus videatur. Plurimum adeo fallunter, qui sibi persuadent, eum se eodem modo rationis usu pollentem probaturum in omnibus, quo in uno quodam veritatum genere se probat. Et ne quis hoc præjudicio captus de suis facultatibus plus speret, quam in iis est, atque viribus suis imparia ausus famæ suæ maculam inurat, cum non omnium sit ex veritate statuere; ideo præsens corollarium cum propositione præcedente probe perpendere debet. Theoriæ psychologicæ acceptum ferendum, ne viribus propriis nimis confidamus, nec nimiam virorum ceteroquin clarorum confidentiam in pejorem partem interpretemur.

§. 470.

Cur nemo in omnibus usu rationis polleat.

Nemo hominum in omnibus usu rationis pollere potest. Si enim qua in re usu rationis pollere debet, necesse est, ut ipsi in promtu sint notiones universales ad eam spectantes eædemque determinatæ (§. 457.). Enimvero notionum universalium pro multitudine rerum tantus est numerus, ut nemo eas omnes familiares experiri possit, quemadmodum nemo negabit, qui animum ad istam multitudinem advertit. Quamobrem fieri quoque nequit, ut quis in omnibus usu rationis polleat.

Non urgeo imperfectionem disciplinarum, quam hodienum accusare tenentur sagaciores, cum in iis notiones determinatæ sint rarissimæ. Nos id unice agimus, ut eas introducere conemur: sed non est unius hominis, neque unius seculi tanto mederi defectui. Nemo novit, quantus sit defectus theoriarum in iis, ubi theoriæ completæ maximo forent usui. Sed cum his malis successu temporis medela afferri possit, modo alii eadem via pergant, qua nos incedimus & quam ipsis monstramus; ideo talem afferre lubet rationem, quæ semper firma erit, ad quamcunque demum perfectionem theorias evehi continget. Sane ubi theoriæ magis evadent perfectæ, numerus notionum universalium, sine quibus rationis usus nullus est, manifestior evadet. Ecquis non novit, quantus sit veritatum geometricarum numerus, ut, qui eas familiares experiri velint, omnem in numeris & figuris ætatem consumere teneantur, ac ne sic quidem perspectas habent omnes? Dubium vero non est campum veritatum universalium in aliis disciplinis non minus arctis limitibus contineri.

§. 471.

Ratio summa quaenam.

Ratione summa præditum est ens, quod omnium veritatum universalium nexum perspicit. Quoniam enim ratio ea major est, qui plurium veritatum universalium nexum perspicit, quam illi, qui pauciorum nexum perspicit (§. 488. *Psych. empir.*); major concipi non potest, quam quæ in perspici-

Digitized by Google

ſpicientia nexus omnium veritatum univerſalium conſiſtit. Quoniam vero ſumma eſt ratio, qua major concipi nequit; ratione utique ſumma præditum eſt ens, quod omnium veritatum univerſalium nexum perſpicit.

Utemur hoc principio in Theologia naturali Deo rationem ſummam vindicaturi.

§. 472.

Anima humana ratione ſumma prædita eſſe nequit. Impoſſibile eſſe ut omnium veritatum univerſalium nexum perſpiciat homo, jam antea ſumſimus (§. 470.), nec erit, qui refragetur, niſi in ruborem dari velit. Quamobrem cum ratione ſumma præditum non ſit ens, quod omnium veritatum univerſalium nexum minime perſpicit (§. 471.); anima quoque humana ratione ſumma prædita eſſe nequit. *Cur homini non conveniat.*

Idem etiam ſic oſtenditur. Nemo hominum in omnibus uſu rationis pollere poteſt (§. 470.), neque adeo omnium veritatum univerſalium nexum perſpicere valet (§. 452.). Ratione igitur ſumma præditus eſſe nequit (§. 471.).

Recolenda hic ſunt, quæ de denegato uſu rationis univerſali paulo ante (*not.* §. 470.) annotavimus.

§. 473.

Ingenium vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Conſiſtit enim ingenium in facilitate obſervandi rerum ſimilitudines (§. 476. *Pſychol. empir.*), conſequenter ea, quæ in rebus pluribus diverſis eadem ſunt (§. 195. *Ontol.*). Quamobrem cum ea, quæ in rebus diverſis eadem ſunt, obſerventur, ſi in rebus ſimul perceptis attentionem defigas & ſuper iisdem reflectas (§. 237. 257. *Pſychol. empir.*); ipſo autem uſu contrahatur facilitas utendi attentione ac reflexione (§. 248. 255. 263. *Pſychol. empir.*); ingenium non ſupponit niſi facilitatem attentionis ac reflexionis. Quamobrem cum *Ingenium num excedat vim repræſentativam univerſi.*

Digitized by Google

ratio attentionis & reflexionis ex vi repræſentiva, qualis in anima datur, reddi poſſit (357. & ſeqq.); ingenium minime excedit vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur.

Idem etiam ſic oſtenditur. Notiones univerſales generum & ſpecierum vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt (§. 392). Quoniam itaque ſpecies in ſimilitudine individuorum (§. 233. *Ont.*), genera in ſimilitudine ſpecierum & genera ſuperiora in ſimilitudine inferiorum conſiſtunt (§. 234. *Ontol.*): notiones univerſales non acquiruntur, niſi quatenus ſimilitudinem rerum, quas percipimus, obſervamus. Obſervatio adeo ſimilitudinis rerum vim repræſentativam univerſi non excedit. Et quamvis genera & ſpecies per eſſentialia determinentur (§. 247. *Ontol.*), adeoque nonniſi ſimilitudo, quæ obſervatur, ad eſſentialia ſpectet, conſequenter particularis tantum videatur; cum tamen per ſolam reflexionem & abſtractionem notiones univerſales completæ ac determinatæ non efficiantur (§. 401.), præter identitatem eſſentialium determinationum, quibus ſimilitudo generibus ac ſpeciebus conveniens continetur, obſervantur ſimul alia, quæ in rebus eadem ſunt (§. 320. *Log.*), accuratiori indagine poſtea ab eſſentialibus, quibus permixta ſunt, diſcernenda. Patet itaque ex acquiſitione notionum univerſalium colligi facultatem obſervandi ſimilitudines rerum in genere, conſequenter obſervationem ſimilitudinis in genere non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Jam vero facilitas obſervandi rerum ſimilitudines ingenium eſt (§. 476. *Pſychol. empir.*). Ingenium itaque vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit.

§. 474.

Dependentia ingenii.

Ingenium a cerebro pendet. Ingenioſo enim imaginatio vivax (§. 479. *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque imaginationi imma-

Digitized by Google

immateriali, quæ in anima datur, materialis quoque imaginandi facultas in corpore respondet (§. 227.), ob continuam scilicet phantasmatum atque idearum materialium coëxistentiam (§. 206.), & imaginationis hujus materialis sedes in cerebro existit (§. 228.); imaginatio vivax rationem sufficientem in cerebro habet (§. 56. *Ontol.*), quatenus scilicet ex iis, quæ in cerebro sunt, intelligitur, cur imaginatio vivax fit, adeoque a cerebro pendeat (§. 851. *Ontol.*). Pendet igitur quoque ab eodem ingenium. Porro qui ingenio pollet, idem & memoria pollet (§. 480. *Psych. emp.*). Quamobrem cum bonitatis memoriæ ratio in fibrillis nerveis, ex quibus cerebrum constat, contineatur (§. 306. *Psychol. rat.* & §. 56. *Ontol.*). bonitas memoriæ a cerebro dependet (§. 851. *Ontol.*); Atque adeo denuo patet a cerebro quoque dependere ingenium. *a constitutione cerebri*

Quodsi dubites, num ex cerebri statu possit reddi ratio, cur imaginatio vivax sit; idem facile ostenditur. Vivax enim imaginatio est, si phantasmata producta multum claritatis habent (§. 478 *Psych. emp*). Enimvero claritas ideæ sensualis pendet a celeritate motus, in quo idea materialis eidem respondens consistit (§. 126.), consequenter & claritatis phantasmatum ratio, quæ sunt ideæ sensuales reproductæ (§. 104. *Psychol empir.*), aut ex iis derivatæ (§. 140. 143. *Psychol. empir.*), est celeritas motus, in quo phantasmatis respondentes ideæ materiales consistunt (§. 206.). Ex statu itaque cerebri ratio reddi potest imaginationis vivacis. Nimirum alia est fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum contextum est, constitutio in iis, qui imaginationem vivacem habent; alia in aliis, quibus minus vivax est. Ideæ enim istæ materiales easdem habent in omnibus hominibus causas, cum sint effectus actione sensibilium in organa sensoria pendentes; differentia igitur aliunde esse nequit, quam a diversitate fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum constat.

§. 475.

Læso igitur cerebro ingenium lædi potest (§. 474.). Scilicet *Cur læso cerebro lædi.*

queat ingenium.

licet læditur ingenium, ut non amplius tam facile similitudinem rerum observare possis, quam antea poteras (§. 476. *Psych. empir.*), si status cerebri, adeoque fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum constat, qualitates & quantitas mutentur, ut non amplius eædem permaneant, quales fuerant, cum ingenio polleres.

Quoniam istæ qualitates nondum sunt perspectæ, nec mutatio ista distincte exponi potest, consequenter nec explicare possumus, quali læsione cerebri imminuatur aut prorsus destruatur vis ingenii.

§. 476.

Læsio ingenii cur cum læsione memoriæ connexa.

Quæ memoriam lædunt, ingenio quoque noxia sunt. Qui enim ingenio pollet, idem & memoria pollere debet (§. 480. *Psychol. empir.*). Quodsi ergo contingat, vim memoriæ imminui, vel prorsus destrui; ingenium quoque hoc ipso imminui, vel prorsus destrui debet. Quamobrem quæ memoriam lædunt, ea quoque ingenio noxia sunt.

Poterat idem confirmari a posteriori. Constat enim ingravescente ætate, qua memoriæ vis atque imaginationis vivacitas perit, ingenii quoque vim decrescere solere, ita ut ad ea opera, quæ ingenii sunt, se minus aptos experiantur. Ita senes ad pangenda carmina ingenii venas sibi deficere sentiunt.

§. 477.

Causæ ingenium ladentes.

Quoniam memoria a causis materialibus lædi potest (§. 298.), veluti vi morborum acutorum atque capitis, immo ipsa senectute (§. 299.); *ingenii* quoque *vis a causis materialibus imminui vel prorsus destrui potest, immo tale quid effici possit vi morborum acutorum atque ipsa senectute.*

Exempla peti possunt a posteriori, quibus idem confirmatur. Nimirum conquirenda sunt ea, ubi ingeniosis laboratur memoria a causis materialibus.

§. 478.

Digitized by Google

§. 478.

Ars inveniendi vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Arte inveniendi a priori ex notionibus determinatis ſeu veritatibus univerſalibus cognitis eruuntur veritates incognitæ (§. 461. *Pſych.empir.*), & quidem per ratiocinia (§. 460. *Pſychol.empir.*), operationibus mentis ingenio ſubinde ſuppetias ferente (§. 481. *Pſych. empir.*). Enimvero notiones univerſales generum & ſpecierum (§. 392.), cum judiciis intuitivis (§. 402.), ac diſcurſivis (§. 410.), vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt: nec eam excedunt ratiocinia (§. 405.), immo nec ingenium (§. 473.). Quoniam itaque eandem non excedunt, quæ ad artem inveniendi neceſſaria ſunt; ars inveniendi a priori eam excedere nequit. *Ars inveniendi num vim repræſentativam animæ excedat.*

Ars inveniendi a poſteriori veritatem incognitam eruit vel ex obſervationibus, vel experimentis (§. 457. *Pſych. emp.*), adeoque ex factis naturæ (§. 456. *Pſych. empir.*), quæ ſenſu percipimus, vel in mente noſtra ad nos ſpectantia appercipimus (§. 436. *Pſych. empir.*). Notiones univerſales completæ ac determinatæ non per ſolam reflexionem atque abſtractionem conſtituuntur (§. 401.), adeoque præter primam mentis operationem opus quoque ceteris; id quod intuitiva quadam ratione patet per ea, quæ integro capite de uſu Logicæ in veritate a poſteriori detegenda tradidimus (§. 669. & ſeqq. *Log.*). Quamobrem cum nulla mentis operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat (§. 413.); nec eam excedere poteſt ars inveniendi veritatem a poſteriori.

Cum ars inveniendi ſumma intellectus perfectio ſit, quam acquirere valet; per hanc propoſitionem patet, ex vi repræſentativa univerſi rationem ſufficientem reddi poſſe, cur ad ſummam perfectionem pertingat intellectus, quam conſequi poteſt.

§. 479.

§. 479.

Quid arti inveniendi in corpore respondeat.

Ars inveniendi in corpore consistit in excitatione idearum materialium in cerebro operationibus animæ convenienter factæ. Etenim ars inveniendi a priori ratiocinando colligit ex notionibus determinatis veritates latentes (§. 460. *Psychol. empir.*), suppetias ferente subinde ingenio (§. 481. *Psychol. empir.*). Enimvero notiones specierum vel generum (§. 395.), quantumlibet abstractæ (§. 396.), ipsarum etiam rerum immaterialium (§. 397.), atque omnes operationes mentis per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræsentantur (§. 416.), immo ingenium quoque a cerebro pendet (§. 474.). Quamobrem ars inveniendi a priori consistit in excitatione idearum materialium in cerebro operationibus animæ convenienter facta. Et quoniam ars inveniendi a posteriori veritatem eruit sensu duce (§. 436. *Psychol. empir.*), conveniente usu operationum intellectus (§. 669. & seqq. *Log.*), ideis autem sensualibus singulis suæ respondent materiales (§. 113.) & singulæ operationes mentis per ideas materiales in cerebro repræsentantur (§. 416.): ars quoque inveniendi a posteriori in corpore consistit in excitatione idearum materialium operationibus mentis convenienter facta, sensu invitante.

Quia propter difficultatem operationes mentis absque vocabulorum vel aliorum signorum usu absolvendi nemo unquam inventorem egit, vel aget, qui in sola cognitione intuitiva acquievit; in arte quoque inveniendi non aliam supponimus cognitionem, nisi symbolicam.

FINIS

Sectionis I. Psychologiæ rationalis.

Digitized by Google

PSYCHOLOGIÆ RATIONALIS

PARS II.

Digitized by Google

PSYCHOLOGIÆ RATIONALIS
SECTIO II.
DE
FACULTATE AP-PETENDI.
CAPUT I.
De Appetitu ſenſitivo & Affectibus.

§. 480.

Conatus mutandi perceptionem.

IN omni perceptione præſente adeſt conatus mutandi perceptionem. Perceptiones in anima continuo mutantur, aliis aliisque ſibi invicem ſuccedentibus, quemadmodum unusquisque in ſeipſo experitur. Enimvero perceptiones noſtræ vi animæ producuntur, qualescunque tandem fuerint (§. 61.). Quamobrem cum vis omnis continuo tendat ad mutationem ſtatus ſubjecti, cui ineſt (§. 725. *Ontol.*); in omni perceptione præſente adeſt conatus mutandi perceptionem.

Qui notionem virium familiarem experitur, nihil difficultatis ſentiet in propoſitione præſente admittenda. In gratiam itaque eorum, quibus ea nondum familiaris eſt, rem exemplo vis motricis declarari conſultum. Mobile in motu conſtitu-

Digitized by Google

ſtitutum locum continuo mutat. Mutatio iſta eſt a vi motrice, quæ in conatu locum continuo mutandi conſiſtit. Quamobrem in ſitu præſente, quem corpus habet ad alia, adeſt conatus mutandi iſtum ſitum: qui ſi abeſſet, mutatio nulla ſequeretur.

§. 481.

Percepturitio quid ſit & ejus exiſtentia.

Conatus mutandi perceptionem præſentem dicitur *Percepturitio*. Quamobrem cum in omni perceptione præſente adſit conatus mutandi perceptionem (§. 480.); *in omni perceptione adeſt percepturitio.*

Termino percepturitionis uſi jam ſunt alii, adeoque & nos eodem etſi minus Latino uti nulli dubitamus, cum ipſa etymologia vocabuli ad ipſum plenius intelligendum manuducat vi ſimilitudinis, quæ animæ percepturienti cum ſtomacho eſuriente intercedit.

§. 482.

Percepturitio in ſenſationibus.

Quoniam ſenſationes ſunt perceptiones (§. 65. *Pſychol. empir.*); *in ſenſatione præſente etiam adeſſe debet percepturitio, ſeu conatus eandem mutandi* (§. 481.). Idem etiam ex ipſa eſſentia atque natura animæ demonſtratur. Anima enim habet vim ſibi repræſentandi hoc univerſum (§. 63.), adeoque producendi perceptiones, quæ ſenſationum nomine veniunt (§. 65. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum vis omnis in conatu continuo mutandi ſtatum ſubjecti, cui ineſt, conſiſtat (§. 725. *Ontol.*); animæ quoque conatus producendi perceptiones, quæ ſenſationum numero ſunt, continuus eſſe debet, conſequenter in omni ſenſatione præſente adeſt conatus eam mutandi, adeoque percepturitio (§. 481.).

Quæ hactenus de percepturitione dicta ſunt, non alio ſe in medium afferuntur, quam ut naturam appetitus penitus intelligamus atque perſpiciamus, quomodo idem a vi præſentativa univerſi proficiſcatur. Memini enim, cum in Ratione Prælectionum ſect. 2. c. 3. §. 22. primum afferuiſſem me

Digitized by Google

me animam habere pro ſubſtantia ſibi repræſentante univerſum pro ſitu corporis ſui organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt; quosdam ſibi perſuaſiſſe, hoc modo ſaltem facultatis cognoſcendi rationem haberi, quod non viderent, quomodo inde ſequatur appetitus. Malevolorum vero cavillationes, quod per hoc negetur animæ convenire appetitum, conſequenter libertas voluntatis tollatur, adeoque virtus omnis ſubvertatur cum religione omni, cum dignæ ſint quæ rideantur, non quæ refutentur, inſuper habemus: ſilentio tamen non prætereundæ, ut conſtet fatorum philoſophiæ noſtræ prorſus ſingularium ratio.

§. 483.

Quatenus corpus noſtrum percipimus.

Corpus noſtrum percipimus, quatenus organis ſenſoriis qua talibus mutationem inducere valet. Anima enim ſibi repræſentat hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62). Quamobrem cum corpus noſtrum ſit pars hujus univerſi & perinde ac alia corpora mutationes organis ſenſoriis inducere poſſit; anima quoque ipſum mutationibus iſtis convenienter repræſentare, adeoque percipere debet (§. 24. *Pſychol. empir.*). Percipimus itaque corpus noſtrum, quatenus organis ſuis ſenſoriis qua talibus mutationem inducere valet.

A poſteriori veritas ſatis manifeſta, quæ ſimul loquitur corpus noſtrum in organa propria ſenſoria inſtar aliorum ſenſibilium agere poſſe. Sane diverſæ corporis partes oculis ita objici poſſunt, ut radii luminis inde in oculum eodem modo reflectantur, quo ab aliis viſibilibus reflectuntur. Eodem modo cum in oculum agant, quo viſibilia alia in eundem agunt; eodem quoque modo easdem videmus, quo alia viſibilia videmus. Facies vero & quæ in tergo ſunt lumen in oculos reflectere nequeunt, niſi ſpeculorum auxilio, adeoque faciem & quæ in tergo ſunt nonniſi ſpeculorum auxilio videre valemus. Porro ſi manibus tangimus corpus proprium, & manus percipit

Digitized by Google

partem, quæ tangitur, & pars quæ tangitur percipit manum: quoniam tam manus parti contactæ, quam pars contacta manui inducit mutationem istiusmodi, qualem tangibilia manui vel parti corporis nostri cuicunque alteri inducere solent. Similiter si pars corporis percussa sonum quendam edit, vel affrictu partium corporis sonus quidam excitatur, in aurem illapsus eodem modo percipitur, quo sonus quicunque alius percipi solet. Nimirum cum in omni casu fibrillis nervorum sensorium motus inprimatur & ad cerebrum usque propagetur, quemadmodum ab aliis sensibilibus fieri solet (§. 111.); ideas quoque materiales corporis nostri habemus, quales aliorum sensibilium habemus (§. 112.), consequenter illis etiam sensuales coëxistere debent, quales his coexistunt (§. 114.).

Ita videmus manus nostras pedesque nostros, pectus quoque atque ventrem absque speculorum ope; at faciem non contuemur, nisi quando speculo obvertitur. A tergo non videmus corpus nostrum, nisi quatenus radii ab eodem in speculum majus illapsi inde reflectuntur in minus & ab hoc demum in oculum. Manu suras tangentes, & manus, & suras tactu percipimus. Sed hæc notiora sunt, quam ut ea hic recenseri sit opus. Expendenda tamen veniunt, ut non modo propositioni præsenti sua constet claritas; verum ut inde quoque lux affundatur aliis, quæ sequuntur.

§. 484.

Cur anima sibi conscia dependentiæ actionis sensibilium a situ corporis.

Anima sibi conscia est, actionem sensibilium in organa nostra sensoria a situ corporis nostri pendere. Anima enim non modo objecta alia sensibilia, dum in organa sua agunt; verum etiam ipsum corpus suum percipit, quatenus mutationem instar aliorum sensibilium organis nostris inducere valet (§. 483.). Organa igitur nostra sensoria seu partes corporis quibus insunt, quando cum sensibili in ea agente una percipimus vel sensu ope, vel quatenus ista imaginamur (§. 104. *Psychol. empir.*), sensibilium actionem in organa nostra sensoria,

Digitized by Google

ſenſoria a ſitu corporis pendere animadvertimus: cujus dependentiæ ulterius convincimur, quatenus nobis conſcii ſumus, mutato corporis ſitu reſpectu ſenſibilium mutari quoque perceptionem, nec amplius a nobis percipi, quæ antea percipiebantur.

Propoſitionis præſentis veritas a nemine in dubium vocari poteſt: quoniam tamen eadem utemur ad probanda alia, quæ non eadem evidentia nituntur, eandem huc apponere debuimus, reddentes ſimul rationem, cur id fieri debeat, cum noſtrum jam ſit ſcrutari rationes eorum, quæ ſunt.

§. 485.

Anima ſibi conſcia eſt, ſine mutatione ſitus corporis ad objectum aliquod non mutari ſenſationem. *Mutatur* autem *ſitus corporis ad ſenſibile vel motu objecti, quod jam percipitur, aut alterius, quod percipi debet; ſive motu corporis aut partium ejus, veluti capitis aut oculorum, ſive utroque pro varietate circumſtantiarum diverſimode variato ſimul.* In omni ſenſatione adeſt conatus mutandi præſentem (§. 482.). Enimvero anima ſibi conſcia eſt, ſine mutatione ſitus actionem ſenſibilium in organa ſenſoria, ſine qua nulla datur ſenſatio (§. 65. *Pſychol. empir.*) a ſitu corporis ſui pendere (§. 484.). Conſcia igitur ſibi eſt, ſine mutatione ſitus corporis ad objectum aliquod non mutari ſenſationem. *Dependentia mutationis ſenſationis a mutato corporis ſitu.*

Quæ de mutationis ſitus corporis diverſis modis dicuntur, absque probatione admitti poſſunt & ex iis patent, quibus propoſitionis veritas a poſteriori confirmatur. Si nobis refertur eſſe quodam in loco animal peregrinum, quod accedentibus ſpectandum exhibetur; ejus viſu percipiendi gratia nos in iſtum locum conferimus. Mutatur adeo ſitus corporis, quem ad viſibilia præſentia habebat, ut eorum loco videamus viſibile aliud. Situs adeo corporis ad viſibilia mutatur ipſo corporis totius ſitu locali. Idem accidit, ubi ad viſibile aliquod e longin-

ginquo minus clare ac distincte percepti accedimus, ut idem clarius atque distinctius videamus. Ex adverso ubi visibile aliquod e longinquo constitutum non satis clare ac distincte percipimus, aut quæ a latere obliquius posita sunt, non nisi obscurius aut prorsus non videmus; eadem ad nos afferri jubemus, ut in vicinia oculo directe oppositа videantur clarius atque distinctius. Situm corporis nostri ad visibile allatum non amplius esse eundem, qui fuerat ante, patet. Mutatur autem objecti visibilis motu locali. Uterque casus obtinet in tactu. Tangi nequit tangibile, ut percipiatur tactu, nisi manu ad idem applicata, aut tangibili ad aliquam corporis nostri partem applicato. Nulla igitur inter organum tactus & tangibile requiritur distantia. Quodsi ad tangibile accedimus, situs corporis ad idem mutatur totius corporis nostri motu; si vero tangibile ad nos affertur, mutatur corporis nostri ad idem situs motu objecti sensibilis, & quando denique manum applicamus ad tangibile, situs corporis nostri ex parte mutatur ad sensibile, motu locali partis corporis nostri. Similiter si caput elevamus, ut picta in laqueari imago oculis directe objiciatur, quæ ante subobscurius videbantur, nunc clarius atque distinctius videntur; situs corporis nostri ad visibile mutatur motu partis cujusdam corporis. Immo si objectum quoddam visibile faciei directe opponitur & vultu immoto oculus in idem directe vertitur; situs corporis ad visibile mutatur solo oculorum motu. Quodsi visibile a tergo oblique positum & longius abfit, quam ut idem trunco corporis & vultu in latus alterum detorto clare satis ac distincte percipere possis, atque adeo ipsum visibile propius admoveri cures, donec tam clare ac distincte videre possis, quemadmodum cupis; situs corporis ad visibile mutatur partium corporis & ipsius objecti sensibilis motu simul. Horum diversorum motuum, quibus mutatur situs corporis ad sensibilia, anima sibi conscia est, quod invitante necessitate ad motus istos

iſtos adducatur, eorundem vero in caſu ſimili poſtea recordetur, ſæpiusque iteratos tandem familiares experiatur, ut de iis ne quidem cogitans aut vix ac ne vix quidem cogitans eosdem producat. Non igitur opus eſt, quam ut unusquisque animum ſuum advertat ad iſtos motus, quando ſenſibile quoddam percipit & a ſenſatione una ad aliam tranſit, ubi veritatem dictorum in ſemetipſo experiri ac pluribus experimentis confirmare voluerit.

Probe expendendi ſunt modi, quibus ſitus corporis ad objectum ſenſibile mutari poteſt, ut idem in aliquod organum agere poſſit, quo clare ac diſtincte percipiatur. Hæc enim differentia prodeſt ad explicandos motus corporis harmonicos appetitionibus atque averſionibus animæ reſpondentes. Notiones communes familiares experiri tenemur, niſi in arduis concipiendis difficultatem ſentire velimus, quam non tollit niſi lux a notionibus iſtis affuſa, non ante affundenda, quam ubi crebra meditatione familiares eas nobis reddiderimus. Eluceſcet utilitas propoſitionis præſentis eidemque adjuncti moniti, quando inferius ſyſtema *Leibnitianum* explicandi commercium inter animam & corpus ad trutinam expendemus.

§. 486.

Senſationis præviſæ gratia qualis motus corporis intendatur.

Quoniam *anima* ſibi conſcia eſt, ſine mutatione ſitus corporis ad aliquod objectum non mutari ſenſationem (§. 485.); *ſi ſenſationem mutare intendit, ſitum corporis quoque mutare intendere debet, &, ubi ſenſationem futuram quomodocunque præ idet, eam intendere debet mutationem ſitus corporis ſui, ſine quo ſenſatio iſta fieri non poteſt.* Sane hoc fieri experientia confirmat. Ita facies obtorto collo vertitur in latus dextrum, ubi ea videre volumus, quæ a latere iſto poſita ſunt. Oculos vel immoto, vel reclinato verſus tergum capite attollimus, ubi ſuperiora reſpicere volumus, prouti uſus poſtulaverit. Oculos demittimus ea viſuri, quæ ad pedes noſtros proſtrata ſunt.

Digitized by Google

Ad arborem accedimus, ubi flores vel fructus ejus contemplari cupimus. Ferarum capiendarum gratia in ſylvam excurrimus. Novimus a latere quædam eſſe poſita, quorum videndorum cupido animum incedit. Novimus ſupra nos apparere, quæ videre geſtimus. Novimus arborem alicubi eſſe nobis nondum viſam, vel eminus confuſe a nobis conſpectam, quam diſtincte videre cupimus. Novimus in ſylvis vagari feras, quas ibi capere licet. Atque adeo perceptionem quandam, quam nondum habemus, prævidemus. Enimvero novimus quoque a nobis videri non poſſe, quæ a latere tergum verſus poſita ſunt, niſi faciem illuc vertamus, & hoc obtorto collo fieri poſſe conſtat. Novimus quæ ſupra nos ſunt videri poſſe, ſi oculos vel immoto capite, vel eodem verſus tergum reclinato attollimus, prouti vel minus prope, vel propius vertici noſtro imminet. Novimus, quæ ad pedes noſtros jacent, vel infra nos ſunt, non videri niſi demiſſis oculis. Novimus nos diſtincte ac clare videre non poſſe arborem, niſi propius ad eam accedamus. Novimus denique nos feras, quæ in ſylva vagantur, ſenſu percipere non poſſe, niſi eo nos conferamus. Dum itaque perceptionem prævisam intendimus, eam quoque intendimus mutationem ſitus corporis noſtri, ſine qua ſentatio fieri nequit.

Modum, quo futura perceptio prævidetur, non determinamus, propterea quod varius eſſe poſſit, hic vero opus non ſit, ut diſtincte agnoſcatur, propterea quod perinde hic ſit, quocunque modo prævideatur. Non unum eſſe prævisionis modum experientia docet. Etenim eſſe quædam a latere verſus tergum poſita, ſono, quem ſenſibile edit, vel aliorum ſermone monemur: vagari in ſylvis feras, vel fando accepimus, vel alias jam ipſimet vidimus: phænomenon quoddam ſingulare prope verticem in cœlo conſpici, accurrentium aſſertione docemur. Exempla hæc ſufficiunt, ut attentio noſtra excitetur ad modum prævisionis perceptionum futurarum

rum in aliis caſibus obſervandum. Immo ex poſtea dicendis hnc ſpectantia plura intelligentur.

§. 487.

Quoniam quicquid cognoſcimus, vel a poſteriori cognoſcimus, vel a priori (§. 435. *Pſych. empir.*); *Quali opus ſit mutatione ſitus corporis noſtri, vel partis cujusdam ejus, ſenſationis futuræ gratia, vel a poſteriori, ſeu ſenſuum duce* (§. 436. *Pſychol. empir.*), *vel a priori, ſeu vi intellectus* (§. 438. *Pſychol. empir.*), *aut operationum ejusdem* (§. 439. *Pſychol. empir.*) *cognoſcere debemus.* Experientia autem convincimur, *nos id potiſſimum a poſteriori cognoſcere, antequam de theoria cogitemus.* *Quomodo nobis innotescat ille motus.*

Theoriam tamen non eſſe impoſſibilem, nemo vel Opticæ gnarus ignorat. Conſtat enim lumen propagari per lineas rectas. Quamobrem cum nihil videatur ſine lumine, ſi radii luminis a viſibili in oculum illabi debent, neceſſe eſt ut a puncto radiante per pupillam recta in oculum duci poſſit. Ab hoc principio pendet omnis ſitus corporis reſpectu viſibilis, quod contueri volueris. In Opticis demonſtratur, cur remota videantur minora & obſcuriora, atque hinc conficitur, quæ ad diſtantiam nimiam obſcurius ac confuſe videntur, ea vel oculo propius eſſe admovenda, vel oculum iisdem propius admoveri debere, prout vel neceſſitas poſtulaverit, vel occaſio tulerit. Ab hoc principio pendent motus locales, vel corporis, vel viſibilis, quod clare ac diſtincte, quantum datur, videri volueris. Conſtat lumen a ſpeculis eo ordine reflecti, quo a viſibili, ut beneficio radiorum reflexorum conſpiciatur, quod alias ob ſitum corporis videri nequit. Atque hinc deducuntur ſitus corporis noſtri & objectorum viſibilium reſpectu ſpeculi, ut videre poſſimus quæ alias absque ſpeculorum auxilio videre non poteramus. Exemplo eſſe poteſt, ſi ægrotus in lecto decumbens videre velit, quinam in conclave intret, cum januam videre non poſſit. Plura non addimus: ſufficit ex his conſtare, quod theoria non modo poſſibi-

sibilis; sed ea etiam doceat, quæ sola experientia communis docere non poterat.

§. 488.

Perceptionis prævisio quid sit.

Perceptionem prævidere dicimur, quatenus nobis conscii sumus nos eam habere posse.

Ita si quis nobis narrat, monstrum quoddam spectandum alicubi exhiberi; nobis conscii sumus, nos monstrum istud videre, adeoque perceptionem ejus habere posse: perceptionem itaque monstri istius prævidemus. Si quis vinum vitro infusum contuetur & in memoriam ipsi venit sapor olim hausti; perceptionem saporis vini hausti se habere posse sibi conscius est, adeoque eam prævidet. Si noverimus amicum, qui per aliquot tempus absens fuerit, jam factum fuisse reducem; nobis conscii sumus, nos eum adire & colloquia cum ipso miscere posse. Hanc adeo perceptionem amici & sermonis cum eo miscendi prævidemus. Ceterum insuper jam habemus, utrum vera sit prævisio, an fallat: fieri enim potest, ut videamur nobis perceptionem aliquam habere posse, quam tamen habere non possumus; in præsente tamen negotio perinde est ac si verum esset, nos eam habere posse.

§. 489.

Directio & aversio perceptiritionis quam habeat rationem.

Si perceptioni prævisæ idea voluptatis jungitur; perceptiritio in eam dirigitur, si jungitur idea tædii vel molestiæ, ab eadem avertitur. Quoniam enim perceptiritio est conatus producendi perceptionem aliquam (§. 481.); in perceptionem prævisam dirigitur, quando conatus mutandi perceptionem ad eam producendam tendit; aut ab eadem avertitur, quando impedire conamur, ne perceptio ista producatur. Jam necesse est detur aliqua ratio, cur perceptionem aliquam prævisam vel producere, vel ne producatur impedire conemur, vel neutrum horum faciamus, quod parum interesse nobis videatur, an producatur, an non producatur (§. 70. *Ontol.*). Jam si res in se spectatur, quæcunque tandem sit,

ea

Digitized by Google

ea nos minime tangit, adeoque tamdiu nobis perinde eſt, ſive perceptio ejus producatur, ſive non producatur, conſequenter percepturitio nec in prævisam dirigitur, nec ab eadem avertitur. Neceſſe igitur eſt, ut ſi alterutrum fieri debeat, eadem ad nos referantur & pro diverſo ejusdem ad nos reſpectu vel dirigatur in ejus perceptionem percepturitio, vel ab eadem avertatur. Jam ſi res ad nos referuntur, aut voluptatem nobis parere, aut moleſtiam creare poſſunt; idque mediate vel immediate: aliter enim animam afficere nequeunt. Facile itaque intelligitur, cum alterutra ratio directionis, altera ratio averſionis percepturitionis eſſe debeat, voluptatem eſſe rationem directionis, moleſtiam vero averſionis, ſeu nos conari producere aliquam perceptionem, quod ex ea voluptas nobis naſcatur; conari autem impedire, quo minus producatur, quod in nobis tædium pariat. Quamobrem percepturitio dirigitur in ideam prævisam, quando eidem jungitur idea voluptatis ſive immediatæ, ſive mediatæ; aſt ab idea prævisa avertitur, quando eidem jungitur idea moleſtiæ itidem ſive immediatæ, ſive mediatæ.

Patet veritas propoſitionis quoque a poſteriori. Etenim ſi vinum vitro infuſum contuemur & memoriam noſtram ſubit voluptas ex ſapore ac odore ipſius percepta; ſaporem ac odorem vini percepturi bibimus. Eſt hic nobis perceptio prævisa, ſaporis nempe ac odoris vini (§. 488.). Et dum ideo bibimus, ut ſaporem iſtum atque odorem percipiamus; perceptionem iſtam prævisam producere conamur, dum vinum vitro infuſum contuemur. In prævisam adeo perceptionem dirigitur percepturitio (§. 481.). Similiter dum cœlum ſudum contuentibus memoria cum imaginatione nobis ſuggerit ideam exſpatiationis in campum ac voluptatis inde perceptæ; exſpatiari cupimus. Ideam prævisam habemus, nempe exſpatiationis in campum, & dum exſpatiari cupimus ut eam actu habea-

mus, percepturitio in eam dirigitur. Ex adverſo ponamus nos vitro infuſam contueri cerevifiam, qúam tormina ventris nobis creaſſe recordamur, & alterum nos adhortari ut bibamus: nevi quidem nos a ligi patiemur ad bibendum. Habemus hic perceptionem prævifam, torminum ſcilicet ventris, & ob dolorem inde perceptum impedire conamur ne ea ſentiamus, ac ideo a potu cerevifiæ abſtinemus. Percepturitio itaque avertitur a perceptione prævifa. Similiter ſi quis nos invitat ad exſpatiandum cœlo imbrem minitante ac recordati moleſtiarum nobis procreatarum tempeſtate pluvia exſpatiatis, nullis precibus adduci nos ad exſpatiandum patimur. Habemus hic ideam prævifam exſpatiationis tempore pluvio & ea ne producatur impedire conamur, adeoque percepturitio ab eadem avertitur.

Probe conſiderandus eſt modus, quo percepturitio in perceptionem prævifam dirigitur & ab eadem avertitur, ut ceſſent difficultates circa dependentiam appetitus & averſationis a vi repræſentativa univerſi, in qua eſſentiam atque naturam animæ conſiſtere evicimus (§. 66. 67.). Simul autem perpendendus eſt modus prævidendi perceptionem aliquam, quippe quem diverſum eſſe pro diverſo cognitionis genere conſtat, & qui in quolibet genere iterum variat. Ita in ſymbolica rei repræſentatione verba nunc plene, nunc minus plene intelliguntur, & ubi minus plene intelliguntur nunc genus aliquod pro ſpecie, genus remotius pro inferiori quocunque; immo quodcunque ſuperius pro individuo quocunque ſumitur. Sed quæ ſedula attentione ad ea, quæ ſingulis momentis unusquisque in ſemetipſo experiri poteſt, cognoſcuntur; ea multis recenſeri ſuperfluum exiſtimamus. Sufficit ea ſuggeſſiſſe, quibus attentio ad cetera obſervanda excitatur, atque dirigitur.

§. 490.

Perceptiones quænam prævideri poſſint.

Perceptiones prævifæ vel ſenſationes, vel phantasmata ſunt. Quoniam enim non dantur entia alia, niſi ſingularia & uni-

Digitized by Google

univerſalia (§. 227. 230. *Ontol.*), perceptiones quoque prævisæ non repræſentant niſi vel ens ſingulare, vel univerſale. Jam ſingularia vel præſentia ſunt, dum ea percipimus, vel abſentia. Quodſi perceptio, quæ prævidetur eſt entis tunc temporis, quando eam habemus, præſentis; in ſenſationum numero eſt (§. 65. 59. *Pſychol. empir.*); ſi vero abſentis, vi imaginationis producitur (§. 92. *Pſychol. empir.*), adeoque inter phantasmata locum obtinet (§. 93. *Pſychol. empir.*). Perceptio igitur ſingularium, quam prævidemus, vel ad ſenſationes, vel ad phantasmata referenda.

In cognitione intuitiva univerſalia percipiuntur plurium individuorum ſimultanea repræſentatione (§. 326. *Pſych. emp.*), immo ubi notionem entis in univerſali jam acquiſivimus, repræſentatione nonniſi unius (§. 327. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum individuorum perceptiones vel ad ſenſationes, vel ad phantasmata referenda *per demonſtrata;* univerſalium quoque perceptiones prævisæ in cognitione intuitiva vel in numerum ſenſationum, vel phantasmatum referendæ veniunt. Denique in cognitione ſymbolica univerſalia per vocabula (§. 269. 271. 328. *Pſychol. empir.*), vel alia ſigna repræſentantur. Enimvero vocabula, tanquam ſoni articulati (§. 271. *Pſychol. empir.*), in numero audibilium (§. 70. *Pſychol. empir.*), adeoque ſenſibilium ſunt (§. 68. *Pſychol. empir.*). Perceptiones itaque prævisæ univerſalium ſymbolice repræſentatorum vel ſenſationes ſunt, vel phantasmata.

Quodſi dubites phantasmata, præſertim ſymbolice repræſentata, prævideri poſſe; haud difficulter idem probatur. Etenim ponamus ſuccurrere nobis nomen rei antea viſæ; cum ideam ejus etſi abſentis vi imaginationis reproducere valeamus (§. 273. *Pſychol. empir.*), hæc vero in phantasmatum numero ſit (§. 93. *Pſychol. empir.*); evidens eſt nos ad nomen iſtius rei attentos conſcios nobis eſſe, quod ideam iſtam habere poſſi-

mus

mus, atque adeo ideam prævisam in phantasmatum numero esse posse. Ita si nomen horti succurrit, inde intelligis te ideam istius vi imaginationis producere posse & tibi quasi tenetipsum in eodem deambulantem exhibere. Constat igitur te prævidere phantasma horti, quod actu nondum habes. Ponamus porro tibi succurrere nomen demonstrationis, dum propositionem aliquam mente recolis. Cum porro ponamus eam esse in potestate tua, demonstratio autem symbolice expressis ratiociniis constet, te in hoc casu prævidere phantasmata rerum symbolice expressarum vides.

Quodsi ad nosmetipsos vel per diem unum animum advertamus, quando appetitus sensitivus in quid fertur, vel etiam rationalis, immo etiam quando quid aversamur, atque modum, quo perceptiones rerum, quas appetimus, vel aversamur, expendamus, ipso facto docebimur, perceptiones previsas nunc esse sensationes, nunc phantasmata. Jucunda nobis esse solet rerum quoque absentium recordatio, quibus nos præsentibus uti non posse constat. In hoc itaque casu imaginationis vi productis ideis attendimus ac ex iis voluptatem non minus percipimus, quam ex rebus præsentibus percipere solemus.

§. 491.

Modus producendi perceptionem previsam.

Si anima sensationem prævisam producere conatur, ceteras omnes intermedias producere tenetur, sine quibus ad eam pervenire nequit. Cum enim sensationes sint perceptiones rerum præsentium (§. 84.), quarum ratio continetur in mutationibus in organis sensoriis corporis nostri contingentibus (§. 65. *Psychol. empir.*); anima vi sibi insita eas producere nequit (§. 61.), nisi sensibili in organum sensorium agente (§. 118.). Quamobrem si fieri nequit, ut sensibile in organum agat, nisi successive alia aliaque objecta in organa sensoria agant, consequenter si successive aliæ aliæque perceptiones vi eiusdem producantur (§. 948. *Psychol. empir.*); anima quoque omnes

Digitized by Google

omnes haſce perceptiones intermedias producere tenetur, antequam prævisæ in eadem ſit locus. Quodſi ergo prævisam producere conatur, ceteras omnes intermedias producere tenetur, ſine quibus ad eam pervenire nequit.

Idem etiam ſic oſtenditur. Quoniam anima continuo producit ideam totius univerſi non modo quoad ſtatum præſentem, verum etiam quoad omnes præteritos atque futuros (§. 190.); ſenſationes vero tanquam perceptiones immediatæ (§. 204.) rei cujusdam præſentis (§. 84.) ad præſentem aliquem hujus univerſi ſtatum in idea iſta contentum referuntur; anima quoque ſenſationem aliquam habere nequit, niſi ſtatu illo univerſi, ad quem refertur, exiſtente. Neceſſe igitur eſt, ut in anima ſucceſſive exiſtant ideæ immediatæ, ad ſtatus omnes univerſi intermedios relatæ, qui inter ſtatum præſentem prævisionis & ſtatum actualis perceptionis intercedunt. Atque adeo anima ſenſationem prævisam productura omnes intermedias producere tenetur, ſine quibus ad eam pervenire nequit.

Etſi demonſtratio prior poſteriori facilior videatur, hanc tamen iſti non absque ratione ſuperaddere placuit. Etenim ex hac clarius apparet dependentia facultatis ſentiendi ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium, ut eam admittere teneantur absque difficultate, qui vel realem univerſi exiſtentiam, vel phyſicam animæ a corpore dependentiam negant. Præterea poſterior magis convenit inſtituto Pſychologiæ rationalis, in qua eorum, quæ fiunt, ratio a priori ex eſſentia atque natura animæ reddere tenemur (§. 4.). Ecquis vero non videt per demonſtrationem poſteriorem, ſtante eſſentia atque natura animæ fieri non poſſe, ut anima ad perceptionem aliquam immediatam ſtatus præſentis univerſi, hoc eſt, ad ſenſationem aliquam (§. 204. 84.), niſi in eo ordine perveniat, quo ſtatus univerſi poſſibiles ſe invicem actu conſequuntur. Nec tamen prætereunda erat prior, ne aſſenſus vacillet illorum, qui anteriora nondum familiaria experiuntur.

§. 492.

Perceptionis prævisæ dependentia a statu corporis.

Si anima perceptionem prævisam producere conatur, ad ejus dependentiam a statu quodam corporis sui attendit. Anima enim sibi conscia est, sine mutatione situs ad objectum aliquod non mutari sensationem (§. 485.), & actionem sensibilis in organum sensorium, a quo pendet perceptio prævisa, quam producere conatur (§. 904. *Psych. emp.*), a situ corporis sui pendere (§. 484.). Quoniam itaque status corporis mutatur mutato situ ejusdem (§. 851.) *Ontol.*); anima utique sibi conscia est a statu corporis sui pendere actualitatem perceptionis prævisæ. Quamobrem dum perceptionem prævisam producere conatur, ad ejus dependentiam a determinato quodam statu corporis sui attendere debet.

Hinc etiam fieri nequit, ut perceptionem prævisam tanquam actu jam in nobis existentem vi imaginationis exhibeamus, nisi nos simul tanquam in aliquo statu exhibeamus, a quo ista perceptio pendet. Ita si perceptionem horti cujusdam prævides eamque producere conaris visu scilicet eundem percepturus; vi imaginationis te una cum horto præsentem animæ fistia. Exempla obvia nonnisi attentionem exigunt, ut animadvertantur.

§. 493.

Sensationis prævisæ productio quantum a corpore pendeat.

Si anima sensationem prævisam producere conatur, corpus successive eos obtinere debet status, a quibus perceptiones intermediæ pendent, sine quibus ad illam pervenire nequit. Etenim si anima sensationem prævisam producere conatur, ceteras omnes intermedias producere tenetur, sine quibus ad eam pervenire nequit (§. 491.). Enimvero cum sensationes istæ intermediæ in anima locum habere nequeant, nisi objectis sensibilibus, quæ repræsentant, in organa sensoria agentibus (§. 948 *Psychol. empir.*), actio vero sensibilium in universo existentium a situ corporis in universo pendet, quemadmodum nemo non intel-

Digitized by Google

intelligit; neceſſe eſt corpus omnes iſtos actu habere ſitus in universo, a quibus pendent perceptiones intermediæ, ſine quibus ad illam pervenire nequit.

Nemo miretur, quod in demonſtranda propoſitione præſente non provocemus ad impoſſibilitatem motus ab uno termino A usque ad alterum B non transeundo per omnia ſpatia intermedia. In *Pſychologia* enim rationali, ubi rationem eorum, quæ ad animam ſpectant, reddimus, non aliunde demonſtranda ſunt, quorum ratio ex natura & eſſentia animæ atque mutua corporis & animæ a ſe invicem dependentia reddi poteſt.

§. 494.

Quantum a perceptione ejusdem.

Quoniam anima corpus quoque organicum ſuum percipit (§. 483.), adeoque ſibi repræſentat (§. 24. *Pſychol. empir.*), ſibique conſcia eſt dependentiæ actionis ſenſibilium in organa ſua ſenſoria a ſitu corporis ſui in univerſo (§. 484.); *ſucceſſive corpus ſuum aliis aliisque ſenſibilibus præſens ſibi repræſentare debet, antequam in ſenſationem prævisam incidat.*

Hinc & accidit, ut modum perveniendi a perceptione præſente ad prævisam nobis vi imaginationis repræſentaturi, nosmetipſos nobis videre videamur quaſi per ſpatia inter duos terminos interjecta transeuntes & continuo objecta alia aliaque ſpectantes. Nemo ſane ignorat, modo attentionem ad ea, quæ quotidiana ſunt, afferre non negligat, ſe nunquam recordari rei antea viſæ, niſi ſe ſimul tanquam in loco iſto præſentem videat: atque adeo dici poterat, animam eſſe ſubſtantiam corpus ſuum organicum ſibi repræſentantem, ſumtaque hac prima determinatione inde deduci, quod ſibi repræſentet hoc univerſum.

§. 495.

Appetitus quid ſit.

Directio percepturitionis ſeu conatus mutandi perceptionem præſentem in perceptionem prævisam eſt id, quod *Appetitus* dicitur. Unde etiam eum definire licet per tendentiam ad

Digitized by Google

perceptionem prævisam. Quodsi appetitum saltem tanquam possibilem in anima spectare eumque in facultatum numerum referre malis, quemadmodum vulgo fieri solet: dici poterat, quod sit facultas dirigendi percepturitionem in perceptionem prævisam.

Atque adeo jam intelligitur, quo sensu appetitus dicatur inclinatio animæ ad objectum sensibile (§. 579. *Psych. empir.*). Etenim dum conatus mutandi perceptionem præsentem, adeoque determinandi intuitum ideæ hujus universi (§. 193.), dirigitur in prævisam, ut ad eam tendat; anima ad objectum inclinatur. Ita si vinum degustantes sapore, quem percipimus, delectamur; ipsum appetimus. Perceptio prævisa est sapor, ex quo voluptatem percipimus. Perceptionem adeo saporis in nobis producere conamur: quod cum fieri non possit, nisi idem bibamus, actus bibitionis ad perceptionum intermediarum numerum pertinet, quæ singulæ cum prævideantur, quatenus earundem nobis conscii sumus (§. 488.), in easdem quoque dirigitur percepturitio (§. 493. 494.), atque ideo recte bibitionem appetere dicimur.

§. 496.

Aversatio quid sit.

Directio percepturitionis seu conatus mutandi perceptionem præsentem in partem contrariam perceptionis prævisæ est id, quod *Aversatio* dici solet. Unde etiam eam definire licet per conatum impediendi, ne perceptioni prævisæ in nobis sit locus. Quodsi eam tantummodo tanquam possibilem in anima spectare, adeoque in numerum facultatum referre malis, quemadmodum vulgo fieri solet; dicendum est, quod sit facultas dirigendi percepturitionem in contrarium perceptionis prævisæ.

Atque ideo jam intelligitur, quo sensu aversatio dicatur reclinatio ab objecto sensibili (§. 581. *Psychol. empir.*). Etenim dum conatus mutandi perceptionem præsentem dirigitur in contrarium perceptionis prævisæ; anima ab objecto eadem repræsentato reclinari dicitur. Ita si vinum degustantes saporem ejus ingratum percipimus; idem aversamur. Pro-

pio

ptio prævisa est sapor ingratus, qui nobis molestiam creat. Eundem ne percipiamus, non bibimus, immo ut bibamus aliorum persuasionibus nos adduci minime patimur. Actus bibitionis ad intermedias perceptiones spectat, quem ubi clare vi imaginationis percipimus, perceptio ejus in numero prævisarum est (§. 488.), atque adeo non minus ab eodem, quam a sapore vini austero vertitur percepturitio, & hinc recte eum aversari dicimur.

§. 497.

Appetitus sensitivus ex vi repræsentativa universi, qualis in anima datur, enascitur. Etenim si perceptioni rei prævisæ jungitur idea voluptatis, percepturitio in eam dirigitur (§. 489.), consequenter appetitus enascitur (§. 495.), cumque ex eo judicetur bonum, quod perceptione prævisa repræsentatur, quia voluptatem inde percipi posse nobis conscii sumus, notione boni erronea acquiescimus, idem nonnisi confuse percipientes (§. 561. *Psychol. empir.*), consequenter appetitus, qui enascitur, sensitivus est (§. 580. *Psych. emp.*). Jam cum perceptio aliqua prævideatur, quando nobis constat, nos eam habere posse (§. 488.), de eo autem, quod plane non percipimus, non constet, nos idem percipere posse; necesse est ut aliquid ejus percipiamus, quod nos percipere posse conscii nobis sumus. Quoniam vero sensu percipere non possumus, quod præsens non est (§. 84.); ideo vi imaginationis idem repræsentare nobis debemus. Et quoniam idea voluptatis perceptioni prævisæ jungitur, quatenus vi imaginationis una producitur (§. 117. *Psychol. empir.*), & memoria nobis suggerit, nos voluptatem ex re perceptione prævisa repræsentata percepisse (§. 175. *Psychol. empir.*); appetitus ex actibus sensuum, imaginationis atque memoriæ enascitur. Quamobrem cum sensus (§. 62.), imaginatio (§. 183.), & memoria vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedant (§. 280.); appetitus sensitivus ex eadem nascitur.

Appetitus sensitivus a vi repræsentativa universi derivatus.

Digitized by Google

Idem clarius adhuc patet, ubi ad casus particulares animum advertimus. Ponamus itaque, quemadmodum supra (§. 489.), nos cœlum sudum contuentes nobis in memoriam revocare voluptatem, quam exspatiantes in campum percepimus ac ideo quoque exspatiationem appetere. Quod cœlum sudum sit, sensu percipimus & quia ante cœlo sudo in campum exspatiati fuimus, indeque voluptatem percepimus; vi imaginationis utraque idea reproducitur (§. 117. *Psychol. empir.*), & memoria certos nos reddit, quod cœlo sudo in campum exspatiati voluptatem inde perceperimus (§. 175. *Psychol. empir.*). Appetitus adeo sensitivus sua veluti sponte enascitur ex perceptionibus sensu atque imaginatione productis, adeoque ex vi repræsentativa universi, qualis in anima datur, tanquam ex suo fonte propullulat.

Patet adeo ex vi repræsentativa universi, qualem in anima agnoscimus, rationem sufficientem reddi posse appetitus sensitivi. Nempe illa admissa anima sentit, imaginatur, recordatur & ideæ rei jungit perceptionem voluptatis inde percipiendæ. Hisce vero positis appetit quod sibi repræsentat tanquam voluptatem pariens. Id vero omnino sufficit, ut constet vi repræsentativæ universi, qualis in anima datur, deberi appetitum sensitivum.

§. 498.

Aversatio sensitiva ab eadem vi derivata.

Aversatio sensitiva ex vi repræsentativa universi, qualis in anima datur, nascitur. Etenim si perceptioni prævilæ jungitur idea molestiæ vel tædii, percepturitio in contrariam partem illius dirigitur, seu ab eadem avertitur (§. 489.), consequenter aversatio enascitur (§. 496.); cumque ex eo confuse percipiatur objectum repræsentatum tanquam malum, quod molestiam pariat vel tædium creet (§. 573. *Psychol. empir.*), aversatio, quæ enascitur, sensitiva est (§. 581. *Psychol. empir.*). Jam eodem modo, quo in propositione præcedente, patet

Digitized by Google

patet perceptionem præviſam & ideam voluptatis eidem jungendam imaginationi atque memoriæ deberi. Unde porro ut ibidem colligitur, averſationem ſenſitivam ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſci.

Idem clarius adhuc eluceſcit, ubi ad caſus particulares animum advertimus. Ponamus enim nos deguſtantes vinum ſaporem ejus auſterum percipere & ideo hauſtum vini averſari. Senſu hic percipitur objectum aliquod, nempe vinum vitro infuſum: ſenſu quoque percipitur quale ſit, nempe quod ſaporem habeat auſterum. Et hinc intelligitur, nos vinum hauſturos ſaporem iſtum auſterum fortius & per longius temporis intervallum eſſe percepturos: perceptionem adeo habemus præviſam beneficio facultatis cognoſcendi ex præſente ortam. Latet nempe in his ratiocinii cujusdam confuſi ſpecies: Qui vinum bibit auſterum, ſaporem ejus percipit auſterum. Sed bibens vinum vitro huic infuſum vinum auſterum bibam. Ergo bibens vinum vitro huic infuſum ſaporem auſterum percipiam. Moleſtia ex ſapore auſtero nobis oriunda in cauſa eſt, ut impedire conemur, ne ſaporem iſtum percipiamus, conſequenter a motibus illis organicis corporis abſtineamus, immo ubi quis nos cogere voluerit contrarios etiam edamus iſtis, quibus perceptio ſaporis obtinetur, adeoque præviſa actuatur. Quamobrem cum non minus ſenſui, quam confuſo iſti ratiocinio non inſit, quod non rationem ſufficientem in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, agnoſcit (§. 65. 405.); quomodo a vi repræſentativa univerſi pendeat averſatio clariſſime patet. Sumamus caſum alterum, ad quem paulo ante provocavimus, nimirum quod averſemur exſpatiationem in campum tempeſtate pluvia. Dum Titius accedit nos perſuaſurus ut in campum exſpatiemur; oculis in cœlum converſis nubes prope horizontem conſpicuas ac inde ſurgentes pluviam, immo imbrem minitari eorum, quæ alias experti ſumus, memo-

Digitized by Google

moria colligimus. Atque in his nihil occurrit, quod non ſenſui, imaginationi & memoriæ debeatur & per ſyllogismum quendam diſtincte explicabile ſit. Dum porro nobis memoria ſuggerit, qualia incommoda experiantur, qui imbre in campo obruuntur; hinc porro colligimus, eadem incommoda nobis obtingere poſſe, immo nos eadem certo incurſuros eſſe. Prævidentes adeo perceptionem quorundam iisdemque jungentes ideam moleſtiæ, nihil agimus quod non denuo per aliquod ratiocinium ſit explicabile ac tandem ad ea reducatur, quæ a ſenſu, imaginatione ac memoria proficiſcuntur. Quamobrem dum moleſtia perceptioni prævisæ adhærens percepturitionem ab eadem avertit; id quidem iſtiusmodi actibus in anima elicitis fieri apparet, quæ vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Idem eodem modo elucet in exemplo alio quocunque.

Ne cui in caſibus particularibus vel etiam ſingularibus, qui ipſi obtingunt, difficultates ſuboriantur, ex quibus ſe extricare non valeat; probe tenendum eſt, ſingula per legem ſenſationis, imaginationis & memoriæ ac ſyllogismos explicanda eſſe, quorum nobis in averſando conſcii ſumus & ſine quibus nos objectum, quod averſamur, non fuiſſe averſaturos intelligimus, & ubi in ſyllogismis ſumimus propoſitiones, inquirendum eſſe ulterius, quomodo notiones iisdem reſpondentes ſenſui, imaginatione ac memoria obſtetricantibus in anima excitatæ eidemque familiares redditæ fuerint. Etenim huc plures actus concurrere certum eſt, modo quis eorundem memoriam habeat, & eo inſtructus ſit acumine, ſine quo interiora animæ rimari vix datur. Juvatur autem acumen ſtudio pſychologico, præſertim ubi per theoremata pſychologica explicare ſæpius conaris, quæ in te obſervas, facta dogmatum ad facta applicatione. Ubi vero jam patet, quomodo vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, ad actum perducantur appetitiones & averſationes; non amplius latet, per eam quoque utrumque actum eſſe poſſibilem (§. 170. *Ontol.*), conſequenter facultatem non minus appetendi & averſandi in eadem

dem rationem ſufficientem habere (§. 29. *Pſychol. empir.* & §. 70. *Ontol.*), adeoque ab eadem pendere (§. 851. *Ontol.*), quemadmodum facultas cognoſcendi ab eadem pendet. Sane quomodo in ſectione prima ex vi iſta deduximus omnia, quæ de facultate cognoſcendi tam inferiore, quam ſuperiore in Pſychologia empirica nobis innotuere; eodem prorſus modo deduximus & porro deducemus, quæ de appetitu & averſatione ibidem traduntur, ut adeo abunde pateat, vim repræſentativam univerſi non eſſe cum facultate cognoſcendi eandem.

§. 499.

Voluptati quid in corpore reſpondeat.

Voluptati extraordinarius quidam motus ſanguinis & fluidi nervei in corpore reſpondet. Quoniam enim affectus jucundi cum magno voluptatis gradu conjunguntur (§. 608. *Pſychol. empir.*) ac inprimis gaudium in voluptatum prædominio inſigni conſiſtit (§. 614. *Pſychol. empir.*), quando vero anima affectibus commovetur, ſanguis ac fluidum nerveum in corpore motu extraordinario agitatur (§. 611. *Pſychol. empir.*), atque adeo motus iſtiusmodi etiam in gaudio adeſt, utpote affectuum quadam ſpecie; motus iſte fluidi nervei atque ſanguinis, qui in gaudio præſertim adeſſe deprehenditur, jamjam incipere debet, ubi anima voluptatem percipit, ad majorem gradum poſtea evehendus, ubi voluptas ad majorem gradum evehitur in gaudium degenerans, vel in eam degenerans, quæ unicuique affectui jucundo propria. Patet igitur voluptati extraordinarium quendam motum ſanguinis & fluidi nervei in corpore reſpondere.

A poſteriori quoque idem evincere datur. Etenim ex vultu & geſtu, immo etiam verbis, quæ proferimus, atque voce nemo non intelligit, nos voluptate perfundi. Vernacula dicere ſolemus: **Es ſiehet heute einer recht vergnüget aus,** quaſi voluptatem in ipſo corpore præſentem videremus. Neceſſe igitur eſt, ut, dum voluptati indulgemus, alius ſit vultus, alius geſtus, vox atque verba ſint alia, quam ubi anima vel tæ-

Digitized by Google

dio aut affectibus quibuscunque corripitur, aut extra omnem voluptatis, tædii vel molestiæ, aut affectuum statum in suo ordinario est. Jam vultus & gestus non mutatur, nisi mediante motu musculorum, nec vocis diversitas, quibus accommodantur verba, aliunde est, quam a motu, quo spiritus ex pulmonibus protruditur, & a motu laryngis, quo modificatur, ut in vocem abeat, quemadmodum luculentius in Physicis ostendemus: motus autem musculorum non perficitur sine motu fluidi nervei, quemadmodum denuo ibidem evincemus. Patet adeo dari aliquem in corpore fluidi nervei motum, quando voluptati indulgemus, qui in eodem extra hunc statum minime deprehenditur. Præterea ipse faciei color & subinde quoque musculi ejusdem aliter sese habere deprehenduntur, ubi anima in statu voluptatis deprehenditur, ut exinde omnium maxime colligatur voluptatis præsentia ab ipso etiam vulgo. Nemo autem ignorat, hanc faciei mutationem non minus a sanguine pendere, quam ejus ruborem, quo faciem perfundit pudor, modo structuram corporis humani habuerit perspectam. Quemadmodum itaque singulari sanguinis motu opus est, quo idem ad faciem propellitur, ut rubeat; ita non minus singularis quidam ejusdem motus requiritur, ut facies eum induat colorem atque formam, qualis statui voluptatis convenit.

Quæ ad confirmandam propositionis veritatem a posteriori in medium afferuntur, clariora evadent, ubi in usum artis conjectandi aliorum mores sollicitius observare mutationes vultus studueris: qua de re suo loco dicemus plura. Quæ vero ex physicis sumuntur, ea independenter ab his ibidem demonstrari, facile quis hariolari potest, ut adeo sibi metuere a circulo vitioso in demonstrando non opus habeat. Neque vero repugnat bonæ methodo assumere subinde deinceps demum demonstranda, vel per experimenta atque observationes firmanda, ubi fieri nequit ut præmittantur, propter quod non paucis evinci possint, sed ab aliis præcognitis pendeant,

Digitized by Google

deant, quæ lemmatis titulo alieno in loco inſerere ob multitudinem non licet.

§. 500.

Taedio quenam in corpore reſpondeam.

Moleſtiæ ſive tædio itidem extraordinarius quidam motus ſanguinis ac fluidi nervei reſpondet, ſed diverſus ab eo, qui voluptatis commes eſt. Affectus enim moleſti cum in ſigni tædii ac moleſtiæ gradu conjunguntur (§. 609 *Pſychol. empir.*), ac inprimis triſtitia in prædominio tædii ſeu moleſtiæ gradu inſigni conſiſtit (§. 619. *Pſychol. empir.*). Jam quando anima affectibus commovetur, adeoque etiam quando triſtitiæ indulget, ſanguis ac fluidum nerveum motu extraordinario in corpore commovetur (§. 611. *Pſychol. empir.*). Ergo motus iſte fluidi nervei atque ſanguinis, qui in triſtitia præſertim adeſſe deprehenditur, jamjam incipere debet, ubi anima tædium percipit, ad majorem gradum evehendus, ubi tædium ad majorem evehitur in triſtitiam degeneraturum vel in iſtud abiturum, quod unicuique affectui moleſto reſpondet. Patet itaque extraordinarium quendam motum ſanguinis ac fluidi nervei moleſtiæ ſive tædio reſpondere. *Quod erat primum.*

Jam voluptas in cognitione intuitiva perfectionis (§. 511. *Pſychol. empir.*), tædium ſive moleſtia in cognitione intuitiva imperfectionis conſiſtit (§. 518 *Pſych. empir.*), adeoque ſibi invicem contrariantur, ita ut voluptati indulgere non poſſit, dum tædio corripitur, nec tædio tempus conſumere queat, quo voluptate perfunditur: id quod in eodem objecto ſatis patet (§. 29. *Ontol.*), in diverſis vero inde liquet, quod ad plura ſimul eandem attentionem afferre eodem momento non poſſimus, etſi ſubinde reperiantur, qui in iſtiusmodi, quæ ſibi mutuo non contrariantur, attentionem ad diverſa objecta partiri valent, ut mira celeritate huc illuc ve trahatur (§. 245. *Pſych. emp.*). Neceſſe igitur eſt ut motus ſanguinis & fluidi nervei, qui voluptatem

Digitized by Google

tem comitatur, diverſus ſit ab eo, qui tædium ſequitur. *Quod erat alterum.*

Utrumque confirmatur a poſteriori. Ipſum nimirum vulgus ex vultu, geſtu, & voce, atque verbis colligit, quod quis tædio afficiatur. Unde vernacula dicere ſolemus: **Er ſiehet ganz verdrüßlich aus.** Eodem vero, quo in propoſitione præcedente, modo evincitur, id fieri minime poſſe, niſi extraordinarius quidam motus ſanguinis ac fluidi nervei in corpore admittatur, qui ordinarie in eodem locum non habet. Et cum non minus ex vultu, geſtu, voce colligatur, quod quis voluptati indulgeat, quam quod tædio perturbetur, quemadmodum ex iis liquet, quæ ad confirmandam propoſitionem præcedentem in medium adducta ſunt; motum ſanguinis & fluidi nervei, qui voluptatem ac tædium comitatur, non eſſe eundem ſatis patet. Pone enim, ſi fieri poteſt, utrumque eſſe eundem: non igitur fieri poterit, ut ex eodem ſigno colligatur nunc voluptatis, nunc tædii præſentia, cum nulla adſit ratio, cur in uno caſu magis voluptas, quam tædium; in altero autem magis tædium, quam voluptas colligatur. Ex vultu itaque, geſtu ac voce nec voluptas, nec tædium colligi poterit: quod cum experientiæ communi repugnet, quemadmodum nemo ignorat, motus iſte ſanguinis ac fluidi nervei, qui individuus voluptatis ac tædii comes eſt, idem eſſe nequit. Erit adeo diverſus.

Apparet itaque rationi determinanti percepturitionis in corpore quoque motus quosdam reſpondere: id quod probe notandum non modo ut rectius de ſyſtematis explicandi commercium inter animam atque corpus intercedens judicare, verum etiam ut ea, quæ appetitui in corpore reſpondent circa difficultatem intelligere poſſis. Ceterum quemadmodum gradus voluptatis atque tædii plurimum variant; ita quoque motus ſanguinis & fluidi nervei gradu differre debet, pro majorem aut minorem gradum voluptatis ac tædii comitatur.

§. 501.

Digitized by Google

§. 501.

Appetitioni animæ reſpondent motus corporis & organorum ipſius, quibus obtinetur is ejus in univerſo ſitus, in quo perceptioni prævisæ locus eſſe poteſt. Quando enim anima aliquid appetit, conatus producendi perceptionem ad prævisam aliquam producendam tendit (§. 495.), atque adeo illa mutationem quoque ſitus corporis intendit, ſine quo ſenſatio iſta fieri nequit (§. 486.). Quamobrem cum motus iſti ſtatim conſequantur, quando easdem appetit anima (§. 953. *Pſych. emp.*), appetitionibus ſenſitivis in anima reſpondent motus corporis & organorum ipſius, quibus is obtinetur in univerſo ejus ſitus, in quo perceptioni prævisæ locus eſt.

Appetitioni quidnam in corpore reſpondeat.

Nemo a nobis exigat, ut hic explicemus, quomodo motus iſti in corpore determinentur: pertinet enim hæc explicatio ad modum, quo commercium inter animam atque corpus ſubſiſtit. De eo igitur diſpiciemus in ſequentibus.

§. 502.

Averſioni animæ reſpondent conatus impediendi motus corporis & organorum ipſius, quibus obtinetur illius ſitus ad prævisam perceptionem neceſſarius, ubi vi ad eosdem impellimur, atque motus contrarii, quibus impeditur, ne perceptioni prævisæ ſit locus, niſi eam ceſſare conſtet, omiſſis motibus ad ſitum corporis ad eandem requiſitum neceſſariis. Quando enim anima quid averſatur, impedire conatur, quo minus perceptioni prævisæ in ſe ſit locus (§. 496.). Quamobrem cum ſibi conſcia ſit, ſine mutatione ſitus corporis ad objectum aliquod non mutari ſenſationem (§. 485.); mutationem quoque illam non appetit, adeoque nec motus corporis & organorum ipſius ad eum ſitum obtinendum neceſſarii conſequuntur (§. 961. *Pſych. empir.*). Atque adeo ſi conſtet omiſſis motibus ad ſitum corporis a perceptione prævisa requiſitum neceſſariis impediri,

Averſioni in corpore quid reſpondeat.

Digitized by Google

pediri, quo minus eadem in nobis producatur; averſioni in corpore non reſpondet niſi ceſſatio iſtorum motuum. *Quod erat primum.*

Enimvero ubi conſtat, perceptionem prævisam impediri aliter non poſſe, niſi motibus contrariis corporis efficiatur, ne ſenſibile in organum ſenſorium agat; averſioni contrarii iſti in corpore motus reſpondent (§ 484.). *Quod erat ſecundum.*

Denique ubi vi impellere nos quis conatur ad eos corporis motus, quibus efficitur, ut perceptioni prævisæ in nobis ſit locus; conatum adhibemus motus iſtos impediendi (§. 485. 486.). Atque adeo averſioni reſpondent conatus impediendi motus corporis & organorum ipſius, quibus ipſius ſitus ad actionem ſenſibilis in organum ſenſorium neceſſarius obtinetur. *Quod erat tertium.*

Veritas propoſitionis præſentis quoad ſingula membra confirmatur a poſteriori. Ponamus enim nobis ſuaderi iter ad amicum quendam, quem alius nobis amicus inviſere decrevit. Quia nobis ſuccurrunt querelæ de viis injuria tempeſtatis impeditis, quas ab itinere reduces fundere audivimus, & cœlum triſte conſpicimus; iter iſtud averſamur ob moleſtiam ex eo percipiendam. Cum moleſtiam iſtam evitemus, itinere intermiſſo, nec adſit qui nos ad idem ingrediendum vi adducere conetur; motum illum corporis intermittimus, qui ad iter ingrediendum neceſſarius eſt, neque opus eſt motibus contrariis, quibus idem impediatur. In præſente adeo caſu, ubi nec manente eodem corporis ſitu perceptioni prævisæ locus eſt, quam averſamur, nec quis adeſt qui nos ad eos motus cogat, quibus ſitus corporis ad illam neceſſarius obtinetur, hi omnimodo motus poſteriores omittuntur, atque adeo averſioni in hoc caſu reſpondet ceſſatio motuum corporis ac organorum ipſius, quibus ſitus ad perceptionem prævisam actuandum

Digitized by Google

dum neceſſarius obtinetur. Idem etiam apparet in iis caſibus, ubi nonniſi motu cujusdam organi opus eſt, ut quid percipiamus. Ponamus Mevium nos hortari ad hauriendum vinum, quod vitro intuſum nobis appoſuit. Cum nobis conſtet vinum iſtud eſſe auſterum & hunc ſaporem averſemur; manu vitrum apprehendere ac ori admovere negligimus. Averſioni igitur reſpondet ceſſatio illorum motuum in corpore, quibus efficitur ut ſaporem vini percipiamus. Experientiæ itaque conſentanea eſt propoſitionis veritas quoad membrum primum.

Ponamus ſecundo inter præſentes in convivio oriri lites & nos nobis metuere, ne iisdem implicemur, adeoque averſari lites nobis intendendas. Cum jam conſtet, nos eas evitaturos in iſto loco non amplius commorari poſſe; ſecedimus ac alio nos conferimus, ubi ab hoc periculo tuti ſumus. In præſente adeo caſu, quo perceptionem prævisam evitare aliter non licet niſi motibus corporis contrariis, quibus ejus ſitus ad illam neceſſarius impeditur; motus hi contrarii in corpore averſioni reſpondent. Atque ita cum experientia quoque conſentit membrum ſecundum propoſitionis præſentis.

Denique ponamus Titium nobis offerre muneris loco nummum quendam aureum, quem certa de cauſa accipere recuſamus atque adeo averſamur. Quodſi manum admovet manui noſtræ nummum daturus, manum retrahimus. Ubi apprehenſo brachio eandem ad ſe adducere conatur, nos in contrarium nitimur manumque claudimus. Ecce igitur motus in corpore noſtro iis contrariantibus, quibus efficitur, ut perceptioni prævisæ, quam ne producatur impedire conamur, ſeu qua averſamur, ſit locus. Experientia igitur membrum quoque tertium propoſitionis præſentis confirmat.

Plures caſus præter eos, quos expendimus, non poſſe occurrere attendentibus patet. Etenim quando quid averſamur,

mur, aut tantummodo omittendæ ſunt actiones externæ, ne ejus compotes reddamur, aut actionibus externis opus eſt ut idem impediatur. Caſus prior in alios plures non abit: in poſteriori vero aut actiones externæ ad impediendam perceptionem prævisam per ſe neceſſariæ ſunt, quatenus ſcilicet impoſſibile ut absque iis evitetur, aut ſaltem impoſſibile videtur, eam absque iſtis evitari poſſe; aut opponendæ ſunt vi in caſu nudæ omiſſionis actionum externarum, qua aliis nos ad actiones externas perceptioni prævisæ actuandæ ſufficientes impellere conantur. Patet itaque caſus omnes in propoſitione præſente fuiſſe expenſos. Ceterum hic repetenda ſunt, quæ ad præcedentem annotavimus.

§. 503.

Appetitioni & averſioni quid reſpondeat in corpore & utramque prodat.

Appetitioni & averſioni diverſi in corpore ſanguinis & fluidi nervei motus reſpondent, & vultus, geſtus atque vox utramque produnt. Appetitio enim eſt directio percepturitionis in perceptionem prævisam (§. 495.), adeoque naſcitur, ſi eidem voluptatis idea jungitur (§. 489.). Quamobrem cum voluptati extraordinarius motus ſanguinis fluidi nervei reſpondeat (§. 499.); appetitioni quoque iſtiusmodi motus reſpondere debet. *Quod erat primum.*

Similiter averſio eſt directio percepturitionis in partem contrariam perceptionis prævisæ (§. 496.), adeoque naſcitur, ſi eidem moleſtiæ idea jungitur (§. 489.). Quamobrem cum moleſtiæ peculiaris motus ſanguinis ac fluidi nervei reſpondeat, ſed diverſus ab eo, qui voluptatis comes eſt (§. 500.); averſioni quoque iſtiusmodi motus reſpondere debet, diverſus tamen ab eo, qui appetitionem comitatur. *Quod erat ſecundum.*

Conſtat ex anterioribus, motus fluidi nervei ac ſanguinis voluptati atque moleſtiæ reſpondentes colligi ex mutatione vultus, geſtus atque vocis (§. 499. 500.). Quoniam itaque voluptas, atque moleſtia per vultum, geſtus atque vocem proditur; appetitioni vero & averſioni ea communia ſunt, quæ in cor-

Digitized by Google

corpore voluptati ac moleſtiæ reſpondent; appetitionem quoque ac averſionem vultus, geſtus atque vox prodere debent. *Quod erat tertium.*

Quin experientia confirmari poſſit veritas propoſitionis præſentis, dubitandum non eſt. Vultus enim, geſtus & vox in ſenſum incurrunt, adeoque a nobis obſervari poſſunt. Etſi autem eo usque non proficere ſoleamus, ut harmonicas vultus, geſtus ac vocis cum appetitionibus ac averſionibus animæ mutationes agnoſcere & a ſe invicem diſcernere valeamus; id tamen non impoſſibile eſſe docet antiqua praxis in judiciis Sinarum olim recepta, qui ex vultu, geſtu ac voce colligebant, utrum reus in judicio quæſitus veritati conſentanea, an aliena reſpondeat. Qui enim quæſitus a veritate aliena reſpondet, veritatis confeſſionem averſatur, atque adeo vultus, geſtus ac vox prodere debet iſtam averſionem, ſi quidem ex vultu, geſtu ac voce eam conjectare velis. Non nego difficile eſſe experimentum inexercitatis; non tamen impoſſibile, ut difficultas induſtria ſuperetur. Cæterum cum iſtæ mutationes pendeant a voluptate vel moleſtia, quam anima percipit, atque adeo majores minoresve eſſe debeant pro majore minoreve gradu voluptatis vel moleſtiæ; obſervari imprimis poterunt, ubi anima voluptate majore impellitur ad appetendum, vel majore moleſtia retrahitur ad averſandum. Præterea cum nemo non in ſemetipſo experiatur, ſi qua conſuetudine adducti appetimus, vel averſamur, rationem determinantem appetitionis & averſionis non amplius clare percipi, quemadmodum percipiebatur, ubi prima vice quid appetebamus, vel averſabamur; mutationes quoque vultus, geſtus ac vocis minores & vix conſpicuæ evadunt, ubi appetendi & averſandi conſuetudo adeſt, niſi vultus quoque, geſtus atque vox aliquam contraxit conſuetudinem utrique adhærentem. Quamobrem conſultius eſt, ut prima experimenta capiamus in iis caſibus, in quibus quid

prima vice appetimus, vel averſamur, vel ubi longa deliberatio inſtituitur, antequam actus appetendi vel averſandi ſequatur.

Erunt in poſterum, qui monitis noſtris de hiſce experimentis excitati ad ea omnem induſtriam ſuam conferent, plus ipſo opere præſtituri, quam ipſimet ſibi pollicebantur. Adjuvabuntur autem iſtis adminiculis, quæ de conjectandis hominum moribus in Philoſophia practica univerſali ſumus tradituri & in praxi morali ſemiotica ſuis locis indigitaturi. Erunt enim in hiſce partim faciliora, quæ minore moleſtia ad praxin transferre licet, partim generalia, quæ in praxi præſente difficiliore notionum directricium vice funguntur.

§. 504.

Affectus in quonam conſiſtant.

Affectus ſunt conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas, vel impediendi, quo minus producantur. Affectus enim ſunt actus animæ, quibus quid vehementer appetit, vel averſatur (§. 603. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum actus appetendi ſeu appetitio ſit conatus mutandi perceptionem præſentem in prævisam, ſeu tendentia ad perceptionem prævisam (§. 495.), averſio vero conatus mutandi perceptionem præſentem in partem contrariam perceptionis prævisæ, ſeu conatus impediendi, ne perceptioni prævisæ in nobis ſit locus (§. 496.); affectus ſunt conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas, vel impediendi quo minus producantur.

In quonam iſta vehementia conatus vel producendi, vel impediendi perceptionem prævisam conſiſtat, nunc ulterius erit inquirendum.

§. 505.

Affectuum differentia intrinſeca.

Conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas ſunt affectus jucundi; conatus impediendi, quo minus producantur, ſunt affectus moleſti; conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas junCti aliis impediendi, quo minus quedam

Digitized by Google

dam producantur, ſunt affectus mixti. Affectus enim, qui in conatu vehementiore producendi perceptiones prævias conſiſtunt (§. 504.), in appetendo conſiſtunt (§. 495.). Sunt igitur affectus jucundi (§. 608. *Pſychol. empir.*). *Quod erat unum.*

Affectus, qui in conatu vehementiore impediendi perceptionem prævisam conſiſtunt, in averſando conſiſtunt (§. 496.). Sunt igitur affectus moleſti (§. 609. *Pſychol. empir.*). *Quod erat ſecundum.*

Affectus denique, in quibus conatus vehementiores producendi quasdam perceptiones prævisas conjunguntur cum conatibus aliis impediendi, ne quædam enaſcantur, ex jucundis & moleſtis conſtant *per demonſtrata.* Sunt igitur affectus mixti (§. 610. *Pſychol. empir.*). *Quod erat tertium.*

Conſideramus hic affectus, quatenus animæ inſunt, ut appareat, quomodo ex eſſentia & natura animæ conſequantur.

§. 506.

An affectus vi repræſentativa univerſi ſint ſuperiores.

Affectus tam moleſti, quam jucundi atque mixti ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſcuntur. Affectus enim moleſti in averſando, (§. 609. *Pſych. empir.*), jucundi in appetendo (§. 608. *Pſychol. empir.*); mixti tanquam ex moleſtis & jucundis conſtantes (§. 610. *Pſychol. empir.*) in appetendo & averſando ſimul conſiſtunt. Quamobrem cum non minus averſatio (§. 498.), quam appetitus ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſcatur (§. 497.); affectus tam moleſti, quam jucundi atque mixti ex vi iſta univerſi repræſentativa, quæ in anima datur, enaſcuntur.

Pendent adeo affectus ab eſſentia atque natura animæ, neque adeo poſſibile eſt, ut eradicentur, niſi naturam & eſſentiam humanam tollere velis: id quod fieri non poſſe conſtat (§. 300. *Ontol.*). Eſt tamen animæ imperium quod-

Digitized by Google

dam in affectus, quemadmodum in omnem appetitum ſenſitivum, quo impeditur, ne noceant, & quo hic ad conſenſum cum appetitu rationali reducatur, quemadmodum ex iis conſtabit, quæ de libertate dicentur.

§. 507.

Vehementia appetitus in affectibus jucundis unde ſit.

In affectibus jucundis vehementia conatus enaſcitur ex multiplicitate tendentiarum ad diverſas perceptiones prævisas. Affectus enim jucundi ex confuſa boni repræſentatione oriuntur (§. 605. *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi nobis rem tanquam bonam confuſe repræſentamus, ideam boni ingrediuntur voluptates quæcunque ex re iſta vel cum eadem antea ſimul perceptæ, aut eidem ſive ex vero, ſive per præjudicium attributæ (§. 593. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum appetitus feratur in eam rem, ex qua voluptatem percipimus, quamdiu in notione boni confuſa acquieſcimus (§. 591. *Pſychol. empir.*), quamdiu vero in eadem acquieſcimus nulla adſit ratio, cur appetitus in unum potius, quam in alterum dirigatur, quod voluptatem nobis parere poſſe prævidetur; neceſſe eſt ut dirigatur in omnia ſimul, quæ tanquam voluptatem paritura ideæ boni inſunt (§. 70. 118. *Ontol.*). Enaſcuntur adeo tendentiæ multiplices ad diverſas perceptiones prævisas. Atque adeo patet vehementiam conatus, qui in affectibus jucundis deprehenditur (§. 505.), eſſe ex iſta tendentiarum multiplicitate.

Ut appetitio, qualis eſt in anima, dum affectibus indulget, rectius intelligatur, penitius in eam inquirendum eſſe duxi: quem in finem propoſitionem ſequentem ſubjungere placet.

§. 508.

Confuſus appetitus in affectibus jucundis.

In affectibus jucundis adeſt appetitus confuſus. In jucundis enim affectibus adeſt conatus multiplex, qui tendit ad perceptiones diverſas prævisas producendas (§. 507.). Tot igitur

Digitized by Google

igitur adſunt appetitiones diverſæ, quot perceptiones præviſæ, ad quas dirigitur conatus mutandi perceptionem præſentem (§. 495.). Quamobrem cum omnes ſimul adſint, fieri non potest ut anima ſibi ſingularum ſigillatim conſcia ſit, conſequenter eas a ſe invicem diſcernere neſcia in unum confundit, ſicque confuſus enaſcitur appetitus (§. 39. *Pſychol. empir.*).

Habemus hic geneſin appetitus confuſi, in quo affectus jucundi conſiſtunt: quæ quidpiam analogi habet cum perceptionibus confuſis non abſimili modo enaſci ſolitis (§. 97. 128.).

§. 509.

Vehementia averſationis in affectibus moleſtis unde ſit.

In affectibus moleſtis vehementia conatus enaſcitur ex multiplicitate conatuum impediendi diverſas perceptiones præviſas. Affectus enim moleſti ex confuſa mali repræſentatione oriuntur (§. 605. *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi nobis rem tanquam malam confuſe repræſentamus, ideam mali ingrediuntur tædia quæcunque ex re iſta vel cum eadem antea ſimul percepta aut eidem ſive ex vero, ſive per præjudicium tributa (§. 594. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum rem averſemur, ex qua tædium percipimus, quamdiu in notione mali confuſa acquieſcimus (§. 592. *Pſychol. empir.*), quamdiu vero in eadem acquieſcimus nulla adſit ratio, cur averſatio in unum potius, quam in alterum dirigatur, quod tædium nobis parere poſſe prævidetur, neceſſe eſt ut promiſcue in omnia ſimul dirigatur, quæ tanquam tædium paritura ideæ mali inſunt (§. 70. 118. *Ontol.*). Enaſcuntur adeo averſiones multiplices diverſarum perceptionem præviſarum. Atque adeo patet, vehementiam conatus impediendi perceptiones præviſas, qui in affectibus moleſtis deprehenditur (§. 505.), eſſe ex iſta averſionum multiplicitate.

Ut averſio, qualis eſt in anima, dum affectu moleſto percellitur, rite agnoſcatur; penitius in eam inquirendum. Addimus igitur propoſitionem ſequentem.

Digitized by Google

§. 510.

Confusa aversio in affectibus molestis.

In affectibus molestis adest aversio confusa. In affectibus enim molestis adest conatus multiplex impediendi diversas perceptiones prævisas (§. 509.). Tot igitur adsunt aversiones diversæ, quot sunt perceptiones diversæ, a quibus avertitur appetitus (§. 496.). Quamobrem cum omnes simul adsint, fieri non potest, ut anima sibi sigillatim singularum conscia sit, consequenter eas a se invicem discernere nescia in unam confundit, sicque confusa quædam nascitur aversio (§. 39. *Psychol. empir.*).

Nascitur adeo confusa aversio, quæ in affectibus molestis obtinet, eodem prorsus modo, quo appetitus confusus in affectibus jucundis.

§. 511.

Vehementia in affectibus mixtis unde.

In affectibus mixtis conatus vehementia nascitur ex multiplicitate conatuum perceptiones prævisas alias producendi, alias impediendi. Affectus enim mixti ex jucundis atque molestis constant (§. 610. *Psychol. empir.*). Enimvero in affectibus jucundis conatus vehementia enascitur ex multiplicitate tendentiarum ad perceptiones prævisas (§. 507.); in molestis autem ex multiplicitate conatuum impediendi perceptiones prævisas (§. 509.). Quamobrem cum in affectibus mixtis utrique conatus invicem permisceantur (§. 505.); ex multiplicitate conatuum perceptiones prævisas alias producendi, alias impediendi conatus vehementia enasci debet.

Ut hæc permixtio rectius intelligatur, sequentem adiicere lubet propositionem.

§. 512.

Actus appetitus sensitivi in affectibus mixtis.

In affectibus mixtis confusus quidam actus in appetitu sensitivo oritur, qualis in affectibus simplicibus locum non est. Affectus enim mixti ex jucundis atque molestis constant (§. 610. *Psychol. empir.*). Enimvero in affectibus jucundis confusus

Digitized by Google

fuſus quidam adeſt appetitus (§. 508.); in moleſtis confuſa quædam averſio (§. 510.). Quamobrem in mixtis appetitui confuſo permiſcetur averſio confuſa, conſequenter qui hinc in appetitu ſenſitivo reſultat actus iſtiusmodi eſt, qualis in affectibus ſimplicibus locum habere nequit.

Idea hujus actus, quatenus confuſa eſt, affinitatem habet cum idea colorum. Dum enim colores percipimus, figurarum ac molium exiguarum motuumque multiplicium luminis perceptiones confunduntur in unum, cumque motus, figuræ ac moles particularum res prorſus diverſæ ſint, haud quaquam tamen actu mentis a ſe invicem diſtinguantur, idea colorum ineffabilis eſt, ita ut alteri intrinſecas, quas percipimus, determinationes enunciare haud valeamus. Similiter dum actum appetitus ſenſitivi appercipimus, ſeu ejus nobis conſcii ſumus, perceptiones prævisas complures ac a ſe invicem differentes ipſisque reſpondentes appetitiones atque averſiones ſimul appercipimus, quæ omnes in unum confuſæ ideam actus appetitus ineffabilem ut ante gignunt. Idem quoque obtinet in appetitionibus atque averſionibus confuſis, quorum illi in affectibus jucundis (§. 508.), hæ autem in moleſtis locum habent (§. 510.). Quemadmodum autem Phyſica inſervit perceptionibus confuſis rerum naturalium ad diſtinctas reducendis, ut innoteſcant quænam eidem inſint, ita Pſychologia rationalis in evolvendis ideis confuſis, quarum ope anima ſeipſam cognoſcit, occupatur, ut ad diſtinctam animæ cognitionem perveniatur: quæ ſane cognitio maximam utilitatem ſpondet in praxi morali. Influunt enim confuſæ perceptiones, appetitiones atque averſiones in actiones humanas, quas rationi conformiter ubi dirigere volueris, plurimum prodeſt noſſe, quænam in iſtis contineantur. Fidem oculatam dabimus ſuo loco, quando praxin morum rationi conformem uſuque comprobatam enucleaturi ſumus.

Quales motus in corpore affectibus reſpondeant.

§. 513.

Dum anima affectibus commovetur, conatibus producendi vel impediendi perceptiones prævisas convenientes motus in cor-

Digitized by Google

ωσαν ἐλεύθεροι. Ἐπεὶ τοίνυν κύκλος ἐστὶν ἀκριβῶς
ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας ὁ ΑΒΓΔ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ
εἰλήφθωσαν τρία σημεῖα τὰ Α, Β, Γ, καὶ ἐπεζεύχθωσαν
αἱ ΑΒ, ΒΓ, ΓΑ εὐθεῖαι, ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας
εἰλήφθω τὸ Δ σημεῖον, ἀφ' οὗ ἐπὶ τὰ Α, Β, Γ ἐπεζεύχθωσαν
αἱ ΔΑ, ΔΒ, ΔΓ εὐθεῖαι, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΑ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ
ΔΒ τῆς ΔΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΒΓ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΒΑ τῆς ΓΑ,
ἐπὶ δὲ τῆς ΑΔ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΑΒ τῆς ΑΓ, ἐπὶ δὲ τῆς
ΔΒ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΒΑ τῆς ΒΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΓ ἐλάσσων
ἐστὶν ἡ ΓΑ τῆς ΓΒ, ἐπὶ δὲ τῆς ΑΔ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΑΒ
τῆς ΑΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΒ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΒΑ τῆς ΒΓ, ἐπὶ
δὲ τῆς ΔΓ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΓΑ τῆς ΓΒ, ἐπὶ δὲ τῆς ΑΔ
ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΑΒ τῆς ΑΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΒ ἐλάσσων
ἐστὶν ἡ ΒΑ τῆς ΒΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΓ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΓΑ
τῆς ΓΒ, ἐπὶ δὲ τῆς ΑΔ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΑΒ τῆς ΑΓ, ἐπὶ
δὲ τῆς ΔΒ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΒΑ τῆς ΒΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΓ
ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΓΑ τῆς ΓΒ, ἐπὶ δὲ τῆς ΑΔ ἐλάσσων
ἐστὶν ἡ ΑΒ τῆς ΑΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΒ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΒΑ
τῆς ΒΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΓ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΓΑ τῆς ΓΒ, ἐπὶ
δὲ τῆς ΑΔ ἐλάσσων ἐστὶν ἡ ΑΒ τῆς ΑΓ, ἐπὶ δὲ τῆς ΔΒ

ſcura maneat ratio, cur motus ſanguinis ac fluidorum extraordinarius in corpore obſervetur, dum affectibus commovemur; ſequentem addere lubet propoſitionem.

§. 514.

Cur commotio ſanguinis ac fluidorum in corpore confuſa affectibus reſpondeat.

Affectibus animæ confuſa ſanguinis ac fluidorum in corpore commotio reſpondet. Etenim in affectibus jucundis multiplices ſunt conatus producendi diverſas perceptiones prævisas (§. 507.); in moleſtis conatus impediendi diverſas perceptiones prævisas (§. 509.); in mixtis denique conatus multiplices perceptiones prævisas alias producendi, alias impediendi (§. 511.). Quamobrem cum iisdem convenientes motus in corpore obſerventur, quibus ſcilicet opus eſt ad perceptiones prævisas vel producendas, vel impediendas (§. 513.), non autem fieri poſſit, ut motus contrarii una producantur, quemadmodum in anima impoſſibile, ut plures perceptiones diverſas, quas prævidet, una producat, vel plurium productionem una actu poſitivo impediat; ſanguinis ac fluidorum motus in corpore, quo ad iſtos motus perficiendos opus eſſe Phyſicorum & Anatomicorum experimenta probant, confunditur, atque hoc pacto affectibus animæ confuſa ſanguinis ac fluidorum in corpore commotio reſpondet.

Patet adeo ex propoſitione præcedente reddi rationem principii in Pſychologia empirica (§. 603.) ſtabiliti. Diſtincta vero confuſionis illius explicatio a principiis phyſicis pendet, neque adeo hujus eſt loci.

§. 515.

Appetitus ſenſitivi definitio realis.

Appetitus ſenſitivus eſt conatus producendi perceptionem prævisam, quatenus determinatur per ideam boni confuſam iſti adhærentem. Appetitio enim eſt conatus mutandi perceptionem præſentem in prævisam, adeoque prævisam producendi (§. 495.). Sed appetitio ſenſitiva oritur ex idea boni confuſa (§. 580. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt ut perceptioni

Digitized by Google

prævisæ adhæreat idea boni confusa. Determinatur adeo appetitio sensitiva per ideam boni confusam perceptioni prævisæ adhærentem (§. 113. *Ontol.*).

Habemus itaque definitionem appetitionis sensitivæ realem (§. 194. *Log.*): quæ ut clarius intelligatur, exemplo eam illustrare lubet, quo jam superius (*not.* §. 495.) usi sumus. Ponamus te intueri vinum generosum vitro infusum & antea ex vini odore ac sapore voluptatem percepisse. Dum animum ad idem advertis, vi imaginationis resuscitatur idea saporis ac odoris grati ac inde porro memoriam subit voluptas ex utroque percepta (§. 109. 110. *Psychol. empir.*), & te alio tempore ex odore ac sapore grato voluptatem percepisse judicas (§. 281.). Eandem adeo voluptatem denuo percepturus ad ideas saporis & odoris denuo producendas tendis. Et in hac tendentia ad perceptionem prævisam, determinata per memoriam voluptatis ex odore ac sapore percipiendæ appetitio sensitiva consistit. Quoniam in appetitu sensitivo non requiritur distincta boni cognitio; ideo nec opus est, ut tibi sigillatim omnium actuum mentis sis conscius, qui in determinationem actus appetendi influunt: sufficit ostendi posse, quod nonnisi iisdem præviis sequatur appetitio, nec absque iis intelligatur ejus genesis. Adhæret autem idea boni confusa per memoriam voluptatis.

§. 516.

Aversionis sensitivæ definitio realis.

Aversio sensitiva est conatus impediendi ne perceptioni prævisæ in nobis sit locus, quatenus determinatur per ideam mali confusam isti adhærentem. Aversio enim est conatus impediendi, ne perceptioni prævisæ fit locus (§. 496.). Sed aversio sensitiva oritur ex idea mali confusa (§. 582. *Psychol. empir.*). Necesse igitur est, ut perceptioni prævisæ adhæreat idea mali confusa. Determinatur adeo conatus impediendi perceptionem prævisam per ideam mali confusam eidem adhærentem (§. 113. *Ontol.*).

Habemus adeo aversionis sensitivæ definitionem realem (§. 194

Digitized by Google

(§. 194. Log.), quæ definitionem appetitionis in genere non ſupponit. Subinde enim utile eſt ad res clarius percipiendas, ut determinationes genericæ ſimul inſerantur definitioni ſpeciei ac ſubinde hac definitionum combinatione praxi conſulitur, quando ſcilicet rei obviæ ſpecies determinari nequit, niſi eadem opera determinetur genus per determinationes genericas definitionem generis alias ingredientes. Ceterum quod jam ſuperius (*not.* §. 496.) dedimus exemplum, huc etiam quadrat. Ponamus enim te auditu percipere, quale ſit vinum vitro infuſum, & antea ex amaro ejus ſapore moleſtiam percepiſſe. Dum ad vini qualitatem animum advertis, vi imaginationis reſuſcitatur idea ſaporis amari ac inde porro memoriam ſubit moleſtia, quam ex eo percepiſti *(§. 109. 110. Pſychol. empir.)* & te alio tempore ex ſapore amaro moleſtiam percepiſſe judicas *(§. 281.)*. Ne igitur eandem moleſtiam denuo percipias, ſaporis perceptionem in te impedire conaris. Saporis perceptio eſt ea, quam prævifam dicimus; & per memoriam moleſtiæ inde perceptæ idea mali confuſa eidem adhæret. Atque adeo apparet quod conatus impediendi perceptionem prævifam per ideam mali confuſam eidem adhærentem determinetur.

CAPUT II.

De Appetitu & averſatione rationali, ſeu de Voluntate & Noluntate.

§. 517.

Appetitio rationalis ſive Volitio eſt conatus producendi perceptionem prævifam, quatenus determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ cum perceptione iſta cohæret. Etenim volitio tanquam appetitionis ſpecies (§. 880. *Pſychol. empir.*

Volitionis definitio realis.

Digitized by Google

empir.), eſt conatus producendi perceptionem prævisam, ſeu tendentia ad eandem (§. 495.). Naſcitur autem ex diſtincta boni repræſentatione (§. 880. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut ad perceptionem prævisam ideo tendamus, quod eam nobis bonam eſſe diſtincte cognoſcimus. Quamobrem conatus producendi perceptionem prævisam, ſeu tendentia ad eandem determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ cum perceptione prævisa cohæret (§. 113 *Ontol.*).

Volitionis hic habemus definitionem realem, non ſuppoſita definitione reali appetitionis in genere (§. 194. *Log.*). Exemplum, quo paulo ante actum appetitus ſenſitivi illuſtravimus (*not.* §. 515.), etiam huc trahi poteſt. Ponamus enim nos experientia edoctos eſſe, quod hauſtus vini generoſi ad vigorem corporis animique hilaritatem conducat. Quodſi ergo de qualitate vim vitro infuſi certiores redditi beneficio illius principii colligimus, hauſtum illius vini ad vigorem corporis animique hilaritatem conducere; hauſtum vini appetimus. Volitio itaque hic conſiſtit in conatu producendi illam perceptionem, qua hauſtum vini, quod in vitro contuemur, nobis repræſentamus, propterea quod ad corporis vigorem animique hilaritatem iſtum conducere intelligimus. Atque adeo conatus producendi perceptionem prævisam determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ eidem cohæret. Quoniam de appetitu in genere abunde diximus in capite præcedente, rationalis vero a ſenſitivo non differt niſi in eo, quod perceptioni prævisæ producendæ in caſu uno adhæreat idea boni confuſa; in altero autem diſtincta (§. 580. 880. *Pſychol. empir.*); de appetitu rationali non multa nobis dicenda ſunt, præſertim cum ea, quæ ad ejus determinationem ſpectant, abunde ſatis in Pſychologia empirica fuerint expoſita.

§. 518.

Averſionis rationalis geneſis.

Averſio rationalis ſeu Nolitio eſt conatus impediendi perceptionem prævisam, quatenus determinatur per notionem diſtinctam mali, quæ eidem adhæret. Etenim nolitio, tanquam aver-

Digitized by Google

averſionis ſpecies (§. 881. 882 *Pſychol. empir.*) eſt conatus impediendi perceptionem (§. 496.). Naſcitur autem ex diſtincta mali repræſentatione (§. 881. *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt ut impediamus, quo minus perceptio prævisa producatur, quod eam nobis malam exiſtimamus. Quamobrem conatus impediendi, quo minus perceptio prævisa producatur, determinatur per diſtinctam notionem mali, quæ eidem cohæret.

Habemus adeo definitionem realem averſionis rationalis ſeu nolitionis, quæ definitionem averſionis in genere non ſupponit. Exemplum eſto tale. Si quis hauſtu vini damnum ſanitati inferri expertus; is notionem mali diſtinctam habet, quando judicat, hauſtum vini eſſe malum. Quodſi jam ad bibendum ab aliis invitatus bibere non vult, ſed eorum perſuaſionibus ſeſe opponit; is impedire conatur quoad animam perceptionem hauſtus vini, propter diſtinctam mali notionem, quam habet.

§. 519.

Voluntatis & nolutatis dependentia a vi univerſi repræſentativa.

Appetitus & averſatio rationalis ſive voluntas & Nolutas vim univerſi repræſentativam non excedit. Etenim appetitio rationalis ſive volitio eſt conatus producendi perceptionem prævisam, qui per notionem boni diſtinctam determinatur (§. 517.). Dirigitur adeo per notionem boni diſtinctam vis perceptiva animæ, ſeu univerſi repræſentativa, ad certam perceptionem, quam ſe habere poſſe ſibi conſcia eſt (§. 488.). Notio boni diſtincta eſt determinata quædam propoſitio univerſalis, qua ad perceptionem prævisam applicata prodit judicium diſcurſivum, quo bona intelligitur perceptio prævisa, ſeu, quod perinde eſt, res eadem repræſentata, quemadmodum exempla clariſſime loquuntur (*not.* §. 517.). Quamobrem cum nullum judicium (§. 412,), immo nulla mentis operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat (§. 413.); directio conatus mutandi perceptionem præſentem in aliam

Digitized by Google

per notionem boni distinctam, vim repræsentativam universi qualis in anima datur, non excedit. Atque adeo patet appetitionem rationalem seu volitionem non excedere vim repræsentativam universi, qualis in anima datur. Enimvero cum animæ tribuatur appetitus rationalis sive voluntas, quatenus volitiones possibiles intelliguntur ex eo, quod eas actu inesse observemus (§. 170. *Ontol.*); hoc ipso evidens est voluntatem vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedere. *Quod erat unum.*

Similiter aversio rationalis sive nolitio est conatus impediendi perceptionem præviſam determinatus per notionem mali distinctam (§. 518.). Dirigitur adeo per notionem mali distinctam in partem contrariam perceptionis præviſæ vis perceptiva animæ (§. 488.). Notio mali distincta est determinata quædam propositio universalis, qua ad perceptionem præviſam applicata prodit judicium discursivum, quo mala intelligitur perceptio præviſa, seu, quod eodem redit, res eadem repræsentata, quemadmodum exempla denuo clariſſime loquuntur (*not.* §. 518.). Quamobrem porro ut ante patet directionem conatus mutandi perceptionem præsentem in aliam per notionem mali distinctam vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedere. Atque adeo patet aversionem rationalem seu nolitionem non excedere vim repræsentativam universi, qualis in anima datur. Enimvero cum animæ tribuatur aversatio rationalis sive noluntas, quatenus nolitiones possibiles intelliguntur ex eo, quod eas actu inesse observemus (§. 170. *Ontol.*); hoc ipso evidens est noluntatem vim repræsentativam universi, qualis in anima datur, non excedere. *Quod erat alterum.*

Quæ supra annotavimus (*not.* §. 498.), cum evincerem aversationem sensitivam non excedere vim repræsentativam universi, qualis in anima datur; eadem mutatis mutandis hic quoque repetenda sunt. Nimirum quæcunque animæ tri-

Digitized by Google

tationes in actum volitionis influunt, eas in antecedentibus omnes ex vi repræsentativa universi, quam in anima dari evicimus, deduximus. Quoniam itaque volitio quæcunque determinatur per talia, quæ a vi repræsentativa universi pendent; ipsam quoque ab eadem pendere manifestum est. Idem etiam de nolitione intelligendum. Atque hac ratione abunde satisfactum illis intelligitur, qui sibi persuadent a vi repræsentativa animæ non pendere nisi sensationes, consequenter si ea tanquam essentia & natura animæ sumatur, quemadmodum a nobis factum est, animæ adimi omnem activitatem eamque mutari in ens mere passivum, totum quantum dependens ab actione rerum materialium in corpus nostrum.

§. 520.

Determinatio naturalis facultatis appetitivæ.

Anima per essentiam & naturam suam bonum appetit, malum aversatur. Anima enim sibi repræsentat hoc universum pro situ corporis sui organici in universo (§. 62.) per essentiam (§. 66.), atque naturam suam (§. 67.). Quoniam vero absolute possibile est corpus ipsius organicum uno eodemque momento diversos situs habere; hoc ipso agnoscit se uno eodemque momento diversas prorsus perceptiones habere posse, atque adeo diversas simul prævidere potest (§. 488.). Ex eo igitur, quod perceptionem aliquam prævidet, nondum intelligitur, cur conatus mutandi perceptionem præsentem, qui in omni præsente adest (§. 480.), in eam dirigatur, consequenter ratio sufficiens directionis conatus mutandi perceptionem præsentem in prævisam aliquam non continetur in prævisione (§. 56 *Ontol.*), seu in perceptione prævisa in se spectata. Necesse igitur est, ut contineatur in eadem ad nos relata (§. 70. *Ontol.*). Enimvero si res, quas percipimus, ad nos referimus, ex vel nos statumque nostrum perfectiorem vel imperfectiorem reddere posse intelliguntur, vel neutrum horum apparet, adeoque vel bonæ, vel malæ, vel indifferentes existimantur (§. 554. 565. *Psychol. empir.*), consequenter ex iis vel volu-

Digitized by Google

voluptatem (§. 558. *Pſychol. empir.*), vel tædium percipimus (§. 569. *Pſychol. empir.*), vel iis prorſus non movemur. Quamobrem cum ideo conatus producendi novam perceptionem in perceptionem prævisam dirigi non poſſit, quod res percepta nos prorſus non moveat, nec voluptatem, nec moleſtiam ſeu tædium pariens; per voluptatem utique determinari debet directio ejusdem in perceptionem prævisam, per moleſtiam autem directio in partem contrariam, conſequenter conatus impediendi perceptionem prævisam. Anima igitur per eſſentiam ſuam appetit, quod voluptatem parit (§. 495.), adeoque bonum vel verum, vel apparens eſt (§. 559. *Pſychol. empir.*), eademque per eſſentiam ſuam atque naturam averſatur (§. 496.), quod moleſtiam ſive tædium creat, adeoque malum vel revera eſt (§. 569. *Pſychol. empir.*), vel tantummodo apparet (§. 570. *Pſychol. empir.*). Conſtat igitur animam per eſſentiam ſuam bonum appetere, malum averſari.

Hinc appetitus animæ per naturam ipſius ad bonum determinatus generaliter dicitur, quatenus ſcilicet non fertur niſi in id, quod ipſius judicio bonum reputatur; avertitur vero ab eo, quod ejusdem judicio malum habetur. Ceterum per propoſitionem præſentem intelligitur, *ipſam rationem determinantem appetitus eſſe vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur convenientem.* Claret id inprimis, ubi animum adverteris ad modum, quo veritas illius evincitur.

§. 521.

Voluntatis determinatio naturalis.

Quoniam anima quoque id appetit, quod vult (§. 880. *Pſychol. empir.*) & averſatur, quod non vult poſitivo actu (§. 882. 884. *Pſychol. empir.*); *anima* quoque *per eſſentiam ſuam atque naturam vult bonum, & non vult actu poſitivo malum* (§. 520.).

Hinc etiam in ſpecie dicitur, voluntatem animæ per naturam ipſius generaliter determinatam eſſe ad bonum. Ver-

Digitized by Google

ximi autem momenti erit in philoſophia morali & Theologia naturali hoc probe notaſſe.

§. 522.

Lex appetitus & averſationis vi repræſentativæ univerſi conveniens.

Et quia lex appetitus eſt hæc propoſitio: quicquid nobis repræſentamus tanquam bonum quoad nos, id appetimus (§. 904. *Pſychol. empir.*); lex vero averſationis hæc altera: quicquid nobis repræſentamus tanquam malum quoad nos, id averſamur (§. 907. *Pſychol. empir.*); *lex appetitus & averſationis animæ eſſentialis atque naturalis eſt* (§. 520.), conſequenter *in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, rationem ſui ſufficientem agnoſcit* (§. 66. 67.).

§. 523.

Seriei perceptionum diverſitas in diverſis animabus.

In unaquaque anima ſeries perceptionum diverſa eſt a ſerie perceptionum animæ cujuscunque alterius. Homines aut eodem tempore vivunt, aut diverſo. Ponamus duos homines eodem modo naſci ac interire. Quoniam omnes mutationes animæ a ſenſatione originem ducunt (§. 64.); ſi perceptiones omnes ſucceſſive animæ inexiſtentes eædem eſſe debent, omnes quoque ſenſationes eædem eſſe debent. Quamobrem cum ſenſationes per eſſentiam atque naturam animæ a ſitu corporis in univerſo pendeant (§. 65. *Pſychol. empir.* & §. 66. 67. *Pſychol. ration.*); ſi in duabus animabus eadem perceptionum ſeries eſſe debet, neceſſe eſt, ut corpora momentis ſingulis per omnem utriusque hominis vitam eundem prorſus habeant ſitum: quod cum fieri non poſſit, evidens eſt, fieri quoque non poſſe, ut in duabus animabus perceptionum ſeries ſint prorſus eædem, etiamſi eos eodem momento naſci eodemque mori ponamus.

Sint porro duo homines diverſo tempore nati, & ponamus, ſi fieri poteſt, eos ſingulis momentis vitæ ſuæ, a prima nativitate usque ad momentum mortis eundem prorſus in univerſo habere ſitum. Quoniam in univerſo nullum corpus alteri ſimile eſt, ſive corpora, quæ inter ſe conferuntur, eodem

Digitized by Google

tempore exiſtant, ſive diverſo (§. 246. *Cosmol.*); fieri quoque haud quaquam poteſt ut diverſis temporibus idem ſpatium repleatur iisdem corporibus & omnia corpora reliqua, quæ ab homine in eodem conſtituto percipi poſſunt, ſint prorſus eadem. Quamobrem cum ſenſationes pendeant a mutationibus, quæ organis ſenſoriis inducuntur a corporibus (§. 65. *Pſychol. empir.*), diverſa autem corpora easdem mutationes inducere nequeant eodem modo ad corpus organicum, quod ad animam ſpectat, relata; ſenſationes quoque in duabus iſtis animabus eædem ſeſe mutuo conſtanter excipere nequeunt. Immo idem multo magis patet, ſi ponamus, duos iſtos homines momentis iisdem a nativitate computatis in diverſis ſpatiis conſiſtere & diverſum ad corpora circumjecta ſitum obtinere. Quoniam vero mutationes ceteræ omnes, quæ in anima contingunt, a ſenſatione originem ducunt (§. 64.) per leges in anterioribus explicatas; ſi ſenſationes fuerint diverſæ, nec perceptiones ceteræ eædem eſſe poterunt. Denuo igitur evidens eſt, fieri haud quaquam poſſe, ut in duabus animabus perceptionum ſeries ſint prorſus eædem, quando diverſo tempore vivunt.

Jam cum in duabus animabus ſeries perceptionum eædem eſſe non poſſint, ſive eodem momento naſci ac mori, ſive diverſo tempore vivere ponantur: liquet omnino in unaquaque anima ſeriem perceptionum diverſam eſſe a ſerie perceptionum animæ cujuscunque alterius.

Conſtat monſtra bicorporea diverſas a prima ſtatim nativitate prodidiſſe appetitiones ac averſiones: quod non modo inde eſt, quod organa ſenſoria non fuerint ad eadem objecta ſimul relata, verum etiam a diverſitate naturali ſubſtratum mentis, quas in omnibus non eſſe easdem prorſus, ſed licet genere eædem ſint, ſuo tamen modo adhuc differre conſtat. Quamvis vero in eo plurimum momenti ſitum ſit, ſi ſeries perceptionum in duabus quibuscunque animabus ſint diverſæ; hanc tamen differentiam in evincenda veritate pro-

Digitized by Google

positionis insuper habemus, propterea quod fortius concludatur diversitas seriei perceptionum in diversis animabus, ubi ostenditur eam esse admittendam, etiamsi nulla ponatur intrinseca animarum differentia. A posteriori veritas propositionis præsentis multo clarius patet. Constat enim homines non nasci in eodem loco eodem momento, nec iisdem præditos esse inclinationibus ac dispositionibus naturalibus, multo minus eorum corpora eundem constanter ad eadem sensibilia habere situm. Unde nemo non intelligit, sensationes diversas esse debere eodem tempore in diversis hominibus. Ceterum de animabus hic ostenditur, quod de elementis rerum materialium demonstravimus (§. 198. *Cosmol.*), scilicet quod unumquodque elementum contineat seriem mutationum, quæ diversa est a serie alterius cujuscunque. Neque difficile foret idem etiam de unoquoque corpore evincere: in corporibus vero humanis sufficiente attentione agnoscitur.

§. 524.

Diversitas seriei appetitionum & aversionum in animabus.

Quoniam appetitiones ex perceptionibus nascuntur & ad eas tendunt (§. 480. 495.); si perceptionum series diversa fuerit, appetitionum quoque series diversa esse debet. Et idem eodem modo intelligitur de aversionibus. Quamobrem cum in unaquaque anima series perceptionum diversa sit a serie perceptionum animæ cujuscunque alterius (§. 523.); *in unaquaque anima series appetitionum & aversionum diversa est a serie appetitionum & aversionum, quæ datur in anima quacunque altera.* Unde patet, quod de elementis demonstravimus (§. 198. *Cosmol.*), adhuc luculentius, *unamquamque animam continere seriem perceptionum ac appetitionum atque aversionum, quæ diversa est a serie alterius cujuscunque animæ.*

A posteriori quoque patet diversitas appetitionis & aversionis clarissime, quodque paulo ante commemoravimus de monstris bicorporeis, id ipsum eandem palam loquitur.

Digitized by Google

§. 325.

Independentia appetitus a modo dependentiæ ſenſationum a corpore.

Appetitiones & averſiones eodem modo dependent a ſenſationibus, quocunque tandem modo ſenſationes a corpore dependeant. Appetitiones & averſiones omnes dependere a ſenſationibus, ſupra evictum dedimus (§. 64.). Enimvero quocunque tandem modo averſiones atque appetitiones a ſenſationibus pendeant, quem in anterioribus ſufficienter explicatum hic perpendi opus non eſt, non utique ſupponi quicquam debet aliud; niſi quod ſenſationes quædam actu adſint. Quoad appetitum adeo & averſationem perinde eſt, quæcunque tandem fuerit ſenſationis præſentis cauſa, ſeu quæcunque fuerit ratio, cur poſitis hiſce ideis materialibus in corpore ponantur hæ ſenſationes in anima (§. 114.). Appetitiones itaque ac averſiones eodem modo a ſenſationibus dependere poſſunt ac debent, quocunque tandem modo ſenſationes a corpore dependeant (§. 851. *Ontol.*).

A poſteriori citra difficultatem idem intelligitur, modo animum ad exemplum aliquod advertamus. Ponamus enim te vinum vitro infuſum, quod intueris, appetere, propterea quod probe memor es, te ex ſapore grato voluptatem percepiſſe. Appetitus hic dirigitur in ſaporem vini, quem voluptatis percipiendæ gratia percipere cupis. Dirigitur adeo appetitus in ſaporem vini per ideam voluptatis perceptioni ejus adhærentem (§. 489.). Enimvero quocunque tandem modo accidat, ut oculis in vinum converſis ipſum videas; nihil hoc conducit ad id, ut ſaporis grati recorderis: ſufficit enim te nunc videre vinum, cujus ſaporem alias gratum expertus (§. 117. *Pſych. emp.*). Clariſſime igitur perſpicitur, dependentiam appetitionis a ſenſatione non ſupponere niſi ſenſationem præſentem, nequaquam vero dependentiam ejusdem a corpore. Quodſi ponamus nos hauſtum vini appetere, propterea quod ad ſanitatem corporis

Digitized by Google

poris ac animi hilaritatem conducere certi ſumus; appetitio rationalis eſt, hoc eſt, vinum, quod vitro infuſum contuemur, bibere volumus (§. 517.). Enimvero ſive appetitus dirigatur per ideam voluptatis, ſive per ideam ſanitatis corporis ac hilaritatis animi, nulla inde emergit differentia quoad dependentiam appetitionis a ſenſatione. Quamobrem ut ante liquet, dependentiam volitionis a ſenſatione non ſupponere niſi ſenſationem præſentem, nequaquam vero dependentiam ejusdem a corpore.

Idem de averſione patet, ſive ea ſenſitiva ſupponatur, ſive rationalis. Si enim vinum averſamur propter ſaporem auſterum; ratio averſionis eſt tædium ſeu moleſtia, quam ex ſapore auſtero vini nos percepiſſe meminimus (§. 489.). Ratio hæc averſionis ſubſiſtit eadem, quæcunque tandem fuerit cauſa, cur vini tibi conſcius ſis, idea ejus materiali in cerebro excitata (§. 114.). Averſio igitur ſequitur, quæcunque tandem ſit ratio, cur poſita idea materiali in cerebro ponatur perceptio in anima (§. 118. *Ontol.*), conſequenter averſio eodem hoc modo dependet a ſenſatione aliqua præſente, quæcunque tandem fuerit ſenſationis a corpore dependentia (§. 851. *Ontol.*). Idem adhuc eodem modo patet, ſi ſupponas, te vinum averſari, hoc eſt, bibere nolle, quod ſanitati tuæ adverſum noveris, vel ab immodico vini hauſtu abſtinere, ne incommoda incurras, quæ ex ebrietate conſequuntur. Quamobrem averſio quoque rationalis ſeu nolitio eodem modo pendet a ſenſatione, quæcunque tandem fuerit ſenſationis a corpore dependentia.

Propoſitio præſens maximæ utilitatis eſt in momentis hypotheſium, quas ad commercium inter corpus & animam explicandum excogitarunt philoſophi, expendendis, præſertim ubi per indirectum aliquam impugnare volueris. E re autem fuit eandem hic in medium afferri, propterea quod conſequentiarii ob ejus ignorantiam acumen ſuum deſiderari patiuntur, quoties hypotheſes philoſophorum impugnare audent

dent. Etenim hunc quoque uſum præſtat philoſophia, ut judicia noſtra de veritatibus hypotheſium præcipitemus ac ſi alios injurios nos exhibeamus. Quodſi appetitio & averſio ſupponerent certam ſenſationum, unde pendent, a corpore dependentiam; ſine ea intelligi minime poſſent: at nemo non novit, modo ad ſeipſum animum advertat, ſe probe capere poſſe, cur quid velit, vel nolit, aut cur quid appetat, vel averſetur, etſi neſciat quomodo ſenſationes a corpore dependeant, immo ſi vel maxime per errorem de eo ſtatuat.

§. 526.

Libertatis independentia a dependentia ſenſationum a corpore.

Libertas animæ independens eſt a modo, quo ad ſenſationes ſuas pervenit, ſeu a dependentia ſenſationum a corpore. Anima enim libera eſt in volendo ac nolendo (§. 942. *Pſych. empir.*), quatenus ex pluribus poſſibilibus ſponte eligit, quod ipſi placet (§. 941. *Pſychol. empir.*), conſequenter quatenus conatum mutandi perceptionem præſentem in prævisam dirigit, quemadmodum ipſi placet (§. 495. 496.). Enimvero cum id placeat, ex quo voluptatem percipimus; diſpliceat vero, ex quo tædium percipimus (§. 542. *Pſychol. empir.*); ratio, cur *quid* placeat, vel diſpliceat, in qualitatibus rei continetur (§. 511. 518. *Pſychol. empir.*), adeoque non in modo, quo anima pervenit ad perceptionem rei iſtius, conſequenter nec in modo, quo ad ſenſationes pervenit, a quibus ortum ducunt appetitiones & averſiones (§. 64.). Libertas igitur animæ independens eſt a modo, quo anima ad ſenſationes ſuas pervenit (§. 851. *Ontol.*).

A poſteriori probatur idem, ubi ad exempla animum advertis & cur volitiones ac nolitiones liberæ ſint, in dato caſu probe expenderis. Patebit enim ut id intelligas, non reſpiciendum eſſe ad dependentiam ſenſationum a corpore, atque hoc pacto perſpicies rationem libertatis nullam in dependentia iſta contineri, conſequenter hinc convinceris libertatem animæ ab eadem eſſe independentem.

Qua

Digitized by Google

Quæ de utilitate propoſitionis præcedentis dicta ſunt, ea de præſente quoque inculcanda veniunt. Utemur eadem paulo poſt, ubi hypotheſes philoſophorum, quibus ad explicandum commercium inter mentem ac corpus utuntur, expoſituri ſumus.

§. 527.

Libertas influit in ſeriem perceptionum, ſeu ad eas determinandas concurrit. Quando enim aliquid volumus, conatus producendi perceptionem præviſam determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ cum ipſo cohæret (§. 517.), conſequenter in ſerie perceptionum tales continentur, quas voluimus, exiſtunt etiam in eadem aliæ, quod dantur in eadem quædam, quas habere voluimus. Inſunt igitur perceptiones ſeriei perceptionum, quæ per voluntatem determinantur (§. 113. *Ontol.*). Quamobrem cum anima libere velit (§. 942. *Pſych. empir.*); libertas ad eas determinandas concurrit. *Libertatis influxus in ſeriem perceptionum.*

Similiter quando aliquid nolumus, conatus impediendi perceptionem præviſam determinatur per ideam mali diſtinctam, quæ eidem adhæret (§. 518.), conſequenter in ſerie perceptionum non dantur perceptiones, quod eas habere noluimus, dantur vero earum loco aliæ, quas illarum evitandarum gratia habere volumus. Inſunt igitur in ſerie perceptionum perceptiones, quæ per noluntatem determinantur (§. 113. *Ontol.*). Quamobrem cum anima in nolendo ac volendo libera ſit (§. 942. *Pſychol. empir.*); libertas ad determinandas perceptiones in ſerie perceptionum concurrit.

Quoniam itaque animæ libertas ad determinandam actualitatem perceptionum in ſerie perceptionum exiſtentium tam volendo, quam nolendo concurrit *per demonſtrata*; libertas in ſeriem perceptionum influit.

Quandonam ſenſationes, conſequenter etiam ceteræ omnes quæ hinc pendent mutationes (§. 64.), a libertate quoad

ad actum pendeant, ſupra jam demonſtravimus (§. 151. 152. 153.), & de ſenſationibus dicta etiam ad phantasmata facile transferuntur: id quod unusquisque in ſeipſo quovis momento experiri poteſt. Influxus autem libertatis in ſeriem perceptionum major deprehenditur, quam primo intuitu videtur, ubi dependentiam mediatam perſpecturus, mutuam dependentiam perceptionum a ſe invicem in eadem ſerie ipſarum inter ſe nexum conſideraveris.

§. 528.

Anima cur ſit libera.

Anima libera eſt, quia ratione prædita. Anima enim quatenus libera eſt, ex pluribus poſſibilibus ſponte eligit, quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam determinata ſit (§. 941. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ex poſſibilibus id eligat, quod ipſi maxime placet, & quia ipſi placet (§. 937. *Pſychol. empir.*); id eligit quod voluptatem parere poſſe (§. 542. *Pſychol. empir.*), adeoque bonum eſſe judicat (§. 558. *Pſychol. empir.*), & quidem bonum majus altero, ubi ex duobus bonis unum eligendum (§. 898. *Pſychol. empir.*). Dum vero aliquis vult, appetitio ſeu volitio determinatur per notionem diſtinctam boni (§. 517.), adeoque per id, quod objectum appetibile nos ſtatumque noſtrum perficere aptum deprehenditur (§. 554. *Pſych. empir.*). Supponuntur adeo veritates universales, quæ ratiocinando ad appetibile propter inhærentem qualitatem ſeu relationem ad alia applicantur (§. 356. 360. & ſeqq. *Pſych. empir.*): quod cum rationis ſit (§. 494. *Pſychol. empir.*), anima, in volendo libera, quia ratione prædita (§. 502. *Pſychol. empir.*).

Similiter ſi quid anima non vult, actus nolitionis determinatur per notionem mali diſtinctam (§. 518.), ac ideo quod non vult, quia diſplicet quod non vult (§. 937. *Pſych. empir.*), conſequenter quod tædium parere poſſe (§. 542. *Pſych. empir.*), adeoque malum eſſe judicat (§. 569. *Pſychol. empir.*). Ita determinatur adeo actus nolitionis per id, quod averſabile ſeu

Digitized by Google

ſtatumque noſtrum imperfectiorem reddere deprehendatur (§. 566. *Pſych. empir.*). Supponuntur adeo denuo veritates univerſales, quæ ratiocinando ad averſabile propter inhærentem qualitatem ſeu relationem ad alia applicantur (§. 356. 360. & ſeqq. *Pſychol. empir.*): quod cum rationis ſit (§. 494. *Pſych. empir.*), anima in nolendo libera, quia ratione prædita (§. 502. *Pſychol. empir.*).

Hinc apparet, cur vulgo libertas vindicetur appetitui rationali, denegetur vero appetitui ſenſitivo. Supponit ratio operationes intellectus, quibus univerſalium veritatum cognitio debetur. Atque ideo ab intellectu pendet libertas.

§. 529.

Vi repræſentativa univerſi ſufficiens Pſychologiæ rationalis principium.

Ex vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter, mutationibus organorum ſenſoriorum formaliter limitata ratio reddi poteſt omnium eorum, quæ de anima obſervantur. Quæcunque de anima obſervantur, vel ad ſenſus, imaginationem atque memoriam & pendentem inde appetitum ſenſitivum cum affectibus, vel ad intellectum cum ingenio & arte inveniendi & inde dependentem appetitum rationalem ſeu voluntatem ſpectant: id quod patet recolenti ea omnia, quæ in Pſychologia empirica de anima ab experientia derivata leguntur. Ex vi repræſentativa univerſi, qualem eſſentiam atque naturam animæ eſſe adſtruximus (§. 66. 67.), rationem reddi poſſe ſenſationum ex ipſa ſenſus definitione liquet (§. 67. *Pſychol. empir.*) & legem ſenſationis eſſentiales animæ determinationes continere oſtendimus (§. 78.). Imaginatio quoque in eadem rationem ſufficientem habet (§. 181. 183.), conſequenter & memoria, quæ ab imaginatione pendet (§. 92. 175. *Pſych. emp.*). Similiter in eadem vi repræſentativa univerſi ſufficiens continetur ratio intellectus (§. 387.), nec ulla datur intellectus operatio, quæ in eadem rationem ſufficientem non agnoſcat (§. 413.). Immo eam non excedit ingenium (§. 473.), nec ars inveniendi (§. 478.).

478.). Denique appetitus quoque ſenſitivus (§. 497.) & averſatio ſenſitiva (§. 498.), immo etiam appetitus rationalis & averſatio rationalis ex eadem vi enaſcitur (§. 519.). Ex vi igitur repræſentativa univerſi, in qua animæ eſſentiam & naturam conſiſtere oſtendimus (§. 66. 67.), ratio reddi poteſt omnium, quæ de anima obſervantur.

Nemo deſideraverit, ut omnium eorum, quæ ad animam ſpectant, ratio immediate ex vi repræſentativa univerſi reddatur. Quemadmodum enim in omni genere entium obtinet, ut nonnullorum ratio immediate ex eorundem eſſentia deducatur, aliorum vero ratio ex hiſce porro derivetur, ita nec aliter procedendum eſt, ubi ex eſſentia animæ rationem eorum, quæ ipſi conveniunt, reddere volueris. Quemadmodum vero, quando phænomenorum corporis ratio ex ſtructura ejus reddenda, ratio quoque habenda eſt regularum motus; ita ſimiliter ad leges ſenſuum, imaginationis, intellectus & appetitus recurrendum, ubi ex vi repræſentativa univerſi ratio reddenda eorum, quæ ad animam ſpectant, quemadmodum a nobis factum eſſe apparet. Ipſo igitur facto comprobavimus vim iſtam ſufficiens eſſe Pſychologiæ rationalis principium, eandemque recte tanquam eſſentiam & naturam animæ aſſumi. Qui comprehendere non poterant, quomodo ex unica iſta vi a priori ſequantur, quæ a poſteriori obſervantur, partim methodi non fuere ſatis experti, partim regulas perceptionis & appetitus inſuper habuere.

SECTIO

SECTIO III.
DE
COMMERCIO INTER MENTEM ET CORPUS.

CAPUT I.
De Systematis explicandi commercium inter mentem & corpus in genere.

§. 530.

Systema explicandi commercium mentis cum corpore quid dicatur.

Per *Systemata explicandi commercium inter mentem & corpus* intelligimus hypotheses philosophorum, quas excogitarunt ad reddendam rationem commercii inter animam & corpus intercedentis.

Cum hic loquendi motus hodie receptus sit in foro philosophorum, ab eo recedere noluimus, utpote receptas formulas non immutantes quamdiu salva veritate retineri possunt. Si quis vero malit hypotheses, quam Systemata vocare; is per nos suo abundet sensu.

§. 503.

Quænam in systematis istis sumi possint eorumque usus.

Quoniam in hypothesi philosophica sumuntur, quæ nondum demonstrari possunt, tanquam essent, rationis reddendæ gratia (§. 126. *Disc. prælim.*), ut ad veritatem liquidam inveniendam via sternatur (§. 127. *Disc. prælim.*); *in systematis* quoque *explicandi commercium inter mentem & corpus sumi* pos-

Quibus in comments non recusem. Et sane, hanc ille
[illegible] Ephemeridem, quam Dictys Cretensis Græce scripsisse dicitur, ab ipso Dictye Græce scriptam fuisse, ut ipse

pugnant, ex iis non concluditur falſa eſſe, quæ experientiæ conſentanea ſunt; ſed hypotheſin a veritate alienam eſſe recte infertur. Quamobrem cum ſyſtemata explicandi commercium inter mentem & corpus non ſint niſi hypotheſes philoſophicæ (§. 530.); *ſi quod affertur ſyſtema explicandi commercium menti cum corpore intercedens, ex quo neceſſaria conſequentia fluunt, quæ experientiæ indubitatæ contrariantur, non experientiæ, ſed ſyſtematis falſitas inde concludenda.*

Ne in applicando hoc principio judicium præcipites, probe tenendum eſt, antequam ea, quæ experientiæ fide explorata ſunt, illis opponas, quæ ex ſyſtemate a priori deducuntur; te non minus certum eſſe debere, quod experientiæ revera conſentaneum ſit, quod eidem convenire ſumis, quam quod ex ſyſtemate neceſſario fluat, quod inde fluere ſumis, immo quod, quæ ſibi mutuo opponis, ſibi quoque mutuo contrarientur. Non leve eſt judicium de ſingulis ex veritate ſtatuere; & valde vereor, ne qui vulgo ſibi judicium ſumunt de hypotheſibus philoſophorum, quibus commercium inter mentem ac corpus explicare conati fuere vel hodienum conantur, tanto acumine non ſint inſtructi, quo opus eſt, ne judicium præcipitent. Ut igitur famæ ſuæ conſulant, nec moleſti ſint aliis, difficultatem perpendentes cautius mercari diſcant & aliis dijudicanda relinquant, quæ ipſorum judicio ſubmitti nequeunt. Ex hiſtoria literaria omnis ævi probari poteſt, quantum veritati inveſtigandæ obfuerint præcoces hypotheſium philoſophicarum cenſuræ. Noſtrum igitur eſt earum fontes deregere, ne quis in ignorantiæ præſidium aliquod poſitum eſſe exiſtimet.

§. 533.

Alius modus eandem concludendi.

Si ex ſyſtemate aliquo explicandi commercium inter animam & corpus colligitur, quod propoſitioni cuidam veræ contradicit; ſyſtematis falſitas inde apparet. Conſtat enim in genere, ſi ex propoſitione aliqua colligitur, quod propoſitioni cuidam veræ contradicit, propoſitionem illam eſſe falſam (§. 556. *Log.*),

Digitized by Google

ἐκ. Ἐφεσίων ἐν τοῖς ἐπιγραφικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀνδριάσι καὶ ἐν τοῖς ἀναθήμασι καὶ ἐν τοῖς ἀγάλμασι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἐν τοῖς ἀνακτορικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀνακτορικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀνακτορικοῖς

men ut non excludatur formido oppoſiti ; nulla quoque ratio eſt, cur affirmes, ipſum erroribus iſtis tanquam cum ſyſtemate ſuo neceſſario connexis neceſſario aſſentiri, propterea quod ſyſtemate poſito admittendi quoque ſunt iſti errores. Atque adeo patet autori ſyſtematis non poſſe imputari errores, qui neceſſaria conſequentia inde fluunt, propterea quod inde fluunt.

Erunt forſan qui exiſtimaverint talia per ſe ſatis manifeſta eſſe, ut ea demum inculcari opus non ſit. Enimvero hi erunt, qui conſequentiariorum mores ignorant. Hos ut agnoſcant qui veritatis amore ducuntur, non prætermittenda ſunt quæ ad temeritatem eorum redarguendam proſunt. Multa generi humano damna dedit praxis conſequentiariorum vel hoc nomine, quod errores imputaverint philoſophis, quos ex eorum hypotheſibus fluere opinabantur. Exempla non e longinquo petenda, ipſa ſyſtemata, cum quibus nobis jam eſt negotium, ſuppeditant ſatis luculenta.

§. 535.

In imputandis erroribus proximus ad malitiam gradus.

Quoniam *autori ſyſtematis* ideo imputari nequeunt errores, quod ex eodem neceſſaria conſequentia fluant (§. 534.); *multo minus imputari poterunt errores, quos ex eodem fluere opinantur acumine ſufficiente deſtituti :* id quod etiam per ſe patet, independenter a propoſitione præcedente, cum ne minima quidem adſit ratio, niſi inſanire velis, cur errores alteri imputare velis.

Non nego conſequentiarios, cum conſequentiis alio fine utantur, quam opinione refutandi (§. 1046. *Log.*) & argumento ab invidia ducto mirifice delectentur (§. 1049. *Log.*); in imputandis erroribus malitiæ plurimum tribuere (§. 1052. *Log.*): ſed noſtrum jam non eſt corrigere malitiam. Sufficit ea docere, quæ ad eam præcavendam faciunt & ne malitioſis aures facile præbeant inconſiderati impedire valent.

§. 536.

§. 536.

Libertatis a systemate de commercio inter mentem & corpus independentia

Salvo quocunque Systemate de commercio inter mentem & corpus libertas defendi, & negari potest. Quoniam enim systemata de commercio inter mentem & corpus sunt hypotheses philosophicæ ad reddendam rationem istius commercii excogitatæ (§. 530.), commercium vero inter mentem ac corpus in dependentia animæ a corpore quoad specificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis sensoriis contingunt, & corporis ab anima quoad specificationem motuum voluntariorum & continuitatis temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt, consistit (§. 962. *Psychol. empir.*); ex Systemate de commercio inter mentem atque corpus intercedente reddenda ratio est, quomodo sensationes a corpore & motus corporis voluntarii ab anima dependeant, ut nempe perceptiones in anima coëxistant mutationibus organorum sensoriorum (§. 949. *Psychol. empir.*), & motus voluntarii in corpore coëxistant volitionibus animæ, nec non cessatio motus in corpore animæ nolitionibus (§§. 955. *Psychol. empir.*). Enimvero appetitiones & aversiones eodem modo dependent a sensationibus, quocunque tandem modo sensationes a corpore dependeant (§. 525.), & libertas animæ independens est a modo, quo ad sensationes suas pervenit (§. 526.), cumque motus voluntarii in corpore appetitiones & aversiones demum sequantur, modus quo hæ determinantur dependere nequit a modo, quo illi has sequuntur: quod per se patet. Quamobrem de modo, quo appetitiones ac aversiones a sensatione pendent, consequenter de libertate, statuere licet quicquid volueris, nec ejus ulla habenda est ratio, ubi explicare volueris, quomodo sensationes in anima mutationibus organorum sensoriorum & motus voluntarii volitionibus atque nolitionibus animæ coëxistant, vel ad nutum animæ motus quidam cessent. Palam igitur est salvo quocunque *syste-*

mate

Digitized by Google

mate de commercio mentis cum corpore libertatem animæ & defendi, & negari poſſe.

Veritas propoſitionis adeo manifeſta eſt, ut propemodum mirandum ſit, quomodo fieri potuerit, ut ullus unquam virorum doctorum ſibi perſuadere potuerit, libertatem animæ ideo impugnari ab aliquo philoſophorum, quod hoc vel iſto modo commercium mentis cum corpore explicare voluerit. Experientia quoque propoſitionem præſentem confirmat. Conſtat enim, cum Syſtema influxus phyſici promiſcue reciperetur, alios libertatem aſſeruiſſe, alios eandem impugnaſſe. Cur vero multi veritatem adeo manifeſtam non perſpiciant, ex eo eſt, quod veritatum mutuam a ſe invicem dependentiam inſuper habeant. Etenim qui hanc cognitam habet, probe novit, quibusnam poſitis ponantur alia, quibus ſublatis tollantur alia: id quod utique noſſe debent, qui aliorum errores ſubvertere conantur, ne magno ſæpius conatu nihil agant.

§. 537.

Suppoſitum commune omnium ſyſtematum.

In omni ſyſtemate de commercio mentis cum corpore ſupponendum, perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eo modo oriri ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent, hoc eſt, ac ſi anima vi ſua produceret motus voluntarios in corpore, & corpus vi ſua produceret perceptiones rerum ſenſibilium in anima. Syſtema enim non alio fine conditur, quam ut inde ratio reddatur eorum, quæ de commercio animæ cum corpore experimur (§. 530.), conſequenter cur anima objecta ſenſibilia percipiat, dum mutationem organis ſenſoriis inducunt, & motus corporis oriantur, quamprimum anima eos vult (§. 962. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum experiamur, ſi objecta externa in organa ſenſoria rite conſtituta agunt, eo ipſo memento oriri quoque perceptiones, quibus eadem tanquam extra nos repræſentamus (§. 948. *Pſych. empir.*), adeoque poſitis mutationibus in corpore poni (*Wolfii Pſych. Ration.*).

Digitized by Google

quoque mutationes in anima, illis vero sublatis has quoque tolli, istis impeditis has etiam non oriri; posita vero causæ efficientis sufficientis actione ponatur effectus (§. 898. *Ontol.*), consequenter ea cessante vel impedita cessare quoque vel impediri effectum: perceptiones rerum sensibilium videntur effectus actione corporis in anima producti, atque adeo perceptiones rerum sensibilium in anima eo modo oriuntur, ac si corpus in animam ageret seu in eandem influeret.

Similiter cum experiamur, quorundam organorum corporis motus statim consequi, quando anima eosdem vult, ac tamdiu durare, quamdiu eosdem vult, extemplo sisti, quamdiu eosdem non vult (§. 953. *Psych. emp.*), atque adeo posita volitione animæ poni motus voluntarios in corpore, posita nolitione hos cessare vel prorsus non produci; constet vero posita actione causæ efficientis sufficientis poni effectum (§. 898. *Ontol.*): motus voluntarii in corpore videntur effectus actione animæ producti & cessationes motuum effectus pares videntur, atque adeo motus voluntarii in corpore oriuntur & cessant eodem modo, ac si anima vi sua eosdem produceret ac sisteret, consequenter in corpus ageret seu in idem influeret.

Quoniam itaque perceptiones eodem modo oriuntur, ac si corpus in animam influeret, & motus voluntarii eodem modo in corpore consequuntur, ac si anima in corpus influeret *per demonstrata;* in omni systemate, quod commercii inter animam & corpus intercedentis explicandi gratia conditur, supponendum est, perceptiones rerum sensibilium in anima & motus voluntarios in corpore eodem modo oriri ac si anima & corpus in se mutuo influerent.

Propositio hæc non enunciat, quod in foro Philosophorum & Mathematicorum sit inauditum. Ita in Astronomi supponimus, quodcunque tandem systema mundi in grati

expli

Digitized by Google

explicandorum motuum cœleſtium condatur, motum communem eodem modo fieri, ac ſi cœlum eſſet ſphæra cava, cujus ſuperficiei concavæ ſtellæ ſint infixæ, & quæ circa Terram in centro ejus collocatam ab ortu in occaſum gyratur. Immo ſimile quid in theoria Solis occurrit, ubi ſemper ſupponendum, Solis erga Tellurem ſitum quoad motum proprium ita mutari, ac ſi ſol motu inæquali circa Tellurem ab occaſu in ortum progrederetur, propterea quod negari non poteſt hæc ita videri, motus autem Solis hoc pacto fieri debet, ut ita videatur. Ad exempla hæc ideo provocamus, ut calumnias illorum antevertamus, qui aliis perſuadere conantur, quaſi talia eo fine adſtruantur, ut a periculo hypotheſium animos lectorum avertamus, & ut diſcant veritatis cupidi, qua cautione in expendendis hypotheſibus nos procedere ſoleamus.

§. 538.

Num ſyſtemata influant in philoſophiam practicam.

In gratiam ſyſtematis commercium inter mentem & corpus explicandi in philoſophia practica nihil immutandum. Syſtematis de commercio animæ cum corpore uſus in eo conſiſtit, ut inde ratio reddatur eorum, quæ de ipſo indubia experientiæ fide nobis innoteſcunt (§. 531.), adeoque cur objecta externa percipiamus, quando in organa ſenſoria agunt (§. 948. *Pſychol. empir.*), & cur motus quorundam organorum corporis ſtatim ſequatur, quamprimum eundem volumus, vel ſiſtatur, quamprimum ipſum nolumus (§. 953. *Pſychol. empir.*). Enimvero cum in philoſophia practica principia pſychologica tantummodo applicentur ad praxin moralem atque civilem; ibidem ſufficit coëxiſtentiam perceptionum & mutationum in organis ſenſoriis, nec non motuum corporis & volitionum ac nolitionum animæ manifeſtam eſſe, conſequenter non aliud ſupponendum, quam mutationes animæ ac corporis harmonicas eodem modo fieri ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent. In philoſophia itaque practica ſyſtemate nullo opus eſt, quo ad explicandum commercium inter animam atque corpus utun-

Digitized by Google

tur philosophi, cumque in omni systemate supponendum sit, perceptiones rerum sensibilium in anima ac motuum voluntariorum in corpore ita oriri, ac si corpus & anima in se mutuo influerent (§. 537.), in gratiam quoque istiusmodi systematis nihil prorsus in philosophia practica immutandum.

Nullus adeo error minori periculo subjacet, quam qui de commercio inter animam atque corpus committitur, ut adeo vana sint illorum molimina, qui tanta acerbitate contra istiusmodi systemata pugnant, quasi totius generis humani salus ab uno eorum penderet. Probe igitur perpendi velim, quæ in hac & ceteris propositionibus inculcantur, ne temerariis judiciis inanes turbæ excitentur non sine multorum injuria.

§. 539.

Harmonia mentis & corporis quid dicatur.

Per *Harmoniam mentis & corporis* intelligimus explicabilitatem perceptionum animæ per mutationes in corpore contingentes & motuum voluntariorum in corpore per volitiones ac nolitiones animæ, vel etiam appetitiones atque aversiones sensitivas ejusdem. *Explicabilitas* vero ista in hoc consistit, quod ex iis, quæ in corpore contingunt, intelligatur, cur tales jam sint animæ perceptiones, ex appetitionibus vero ac aversionibus sive sensitivis, sive rationalibus, cur istiusmodi jam in corpore fiant motus spontanei, vel voluntarii, consequenter quod ratio perceptionum ex iis, quæ in corpore fiunt, ratio autem motuum voluntariorum ac spontaneorum ex iis, quæ in anima accidunt, reddi possit (§. 56. *Ontol.*).

Exempla non addimus, cum quæ hic dicuntur ex anterioribus sufficienter intelligantur.

§. 540.

Harmoniæ animæ atque corporis existentia.

Datur harmonia mentis & corporis. Etenim anima ipsius legis sensationum (§. 85. *Psych. empir.*) sibi repræsentat hoc universum pro situ corporis organici in universo, conveni-

Digitized by Google

venienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62.), per ipſam eſſentiam (§. 66.) atque naturam ſuam (§. 67.), conſequenter cum motus ab objectis ſenſibilibus impreſſus nervis ſenſoriis ad cerebrum usque propagetur (§. 111.), per ideas materiales (§. 112.), ideis ſenſualibus in cerebro ſemper coëxiſtentes (§. 113.). Per mutationes igitur in organis ſenſoriis atque ideas inprimis materiales explicari poteſt, cur perceptiones rerum ſenſibilium præſentium tales jam potius ſint, quam aliæ (§. 539.). Præterea quoque anima ſtatus mundi præteritos ſibi repræſentat (§. 183.) ope phantasmatum (§. 182.), adeoque ideas ab imaginatione productas (§. 93. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum phantasmatis reſpondeant ideæ materiales in cerebro (§. 206.), neque inter ideas materiales, quæ ideis ſenſualibus & phantasmatis reſpondent, alia intercedat differentia, quam quæ in diverſa motus celeritate conſiſtit (§. 208.), unde nonniſi diverſa claritas idearum in anima pendet (§. 126.); phantasmata ſeu ideæ rerum abſentium (§. 92. *Pſychol. empir.*) non minus per ideas materiales in cerebro explicabiles ſunt, quam ideæ ſenſuales, ſeu perceptiones rerum præſentium (§. 67. 59. *Pſychol. empir.*). Atque adeo patet quoad perceptiones dari harmoniam animæ ac corporis (§. 539.).

Porro memoriæ ſenſitivæ in corpore reſpondet facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit (§. 294.); actui vero memoriæ intellectualis in corpore reſpondent ideæ materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuimus (§. 295.) & ipſa quidem memoria intellectualis in cerebro potentiam deſignat ideas materiales vocabulis reſpondentes producendi, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam habuerimus (§. 296.). Quamobrem in corpore quædam dantur, unde intelliguntur quæ ad memoriam pertinent, adeoque memoria quoque per ea, quæ corpori

insunt, explicabilis, consequenter quoad ipsam animæ & corporis datur harmonia (§. 539.).

Similiter omnes operationes intellectus per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræsentantur (§. 416.), ut adeo denuo pateat, harmoniam quoque inter animam atque corpus quoad operationes intellectus dari (§. 539.).

Denique appetitioni animæ respondent certi motus corporis & organorum ipsius (§. 501.); aversioni autem conatus certos corporis & organorum ipsius motus impediendi, vel etiam certorum motuum omissio (§. 502.); immo utrique respondent diversi in corpore sanguinis ac fluidi nervei motus, ut vultus, gestus atque vox utramque prodant (§. 503.), quales etiam in affectibus observantur motus corporis, organorum ipsius & fluidorum in corpore contentorum (§. 513. 514.). Quoniam motus isti eorundemque omissio ab appetitionibus & aversionibus prævis pendent (§. 953. *Psychol. empir.*); ex iis, quæ in anima fiunt, intelliguntur motus voluntarii ac spontanei, qui in corpore contingunt, consequenter animæ & corporis datur quoque harmonia quoad volitiones & nolitiones, immo appetitiones ac aversiones sensitivas (§. 539.).

Ex Psychologia empirica & omni tractatione præcedente abunde liquet, in anima omnia redire ad facultatem cognoscendi & facultatem appetendi atque aversandi, & ad facultatem cognoscendi inferiorem referri sensus atque imaginationem cum memoria, ad superiorem vero tres mentis operationes, a quibus cetera pendent, ad facultatem vero appetendi & aversandi appetitum & aversationem sensitivam atque rationalem, seu voluntatem atque noluntatem. Quamobrem cum harmonia mentis & corporis tum quoad perceptiones omnes, sive vi sensuum, sive vi imaginationis productas, atque memoriam, tum quoad singulas operationes mentis, tum denique quoad appetitiones & aversiones quascunque detur *per demon-*

stra-

Digitized by Google

ſtrata; modificationum animæ atque corporis quandam eſſe harmoniam palam eſt.

Propter hanc harmoniam nunc anima corporis, nunc corpus animæ interpres eſt, ita ut ex modificationibus animæ nunc colligantur modificationes corporis, nunc vero ex modificationibus corporis modificationes animæ, prouti aliæ aliis magis conſpicuæ ſunt, aliæ vero aliis magis latent. Evicimus hanc harmoniam ſatis luculenter vi eorum, quæ in antecedentibus demonſtrata fuere. Cujus vero non eſt ſibi familiaria reddere antecedentia, ut per ea ad aſſenſum trahatur intellectus; illi ſuffecerit animum advertiſſe ad maxime obvia, quæ ſingulis momentis in ſeipſo experiri poteſt, nimirum quod objecta externa non percipiamus, niſi iisdem in ſenſoria organa agentibus, & ad nutum animæ moveantur organa corporis & in quiete maneant, vel ad quietem reducantur. Ita enim aliquam habebit harmoniæ hujus ideam (§. 539.), utut non adeo claram atque diſtinctam, quemadmodum demonſtratione propoſitionis præſentis animo ingeneratur, ubi is ante refertus fuerit notionibus, quæ ſingulis propoſitionibus ex antecedentibus huc in ſubſidium vocatis conveniunt (§. 520. *Log.*).

§. 541.

Num harmonia mentis & corporis ſit hypotheſis.

Quoniam harmoniam mentis & corporis dari palam eſt, nec quisquam eandem in dubium vocare poteſt (§. 540.), hypotheſis vero philoſophica ſumit, quod an revera ita ſeſe habeat probari nondum poteſt (§. 126. *Diſc. prælim.*); *harmonia mentis & corporis hypotheſis philoſophica non eſt.*

Oppido igitur falluntur, qui harmoniam mentis & corporis cum harmonia præſtabilita confundunt, quam paulo poſt inter ſyſtemata explicandi commercium, quod inter animam atque corpus intercedit, producemus. Harmoniæ præſtabilitio, non ipſa harmonia hypotheſis eſt, & per præſtabilitionem ratio redditur harmoniæ, quemadmodum paulo poſt eluceſcet.

§. 542.

Digitized by Google

§. 542.

Quid a systematis explicandi commercium animæ & corporis supponatur.

Omne systema explicandi commercium inter animam atque corpus intercedens supponit harmoniam mentis & corporis. Ex systemate enim reddenda est ratio eorum, quæ de commercio animæ atque corpors experimur (§. 531.), scilicet cur perceptiones objectorum sensibilium in organa sensoria agentium oriantur, dum mutatio organo inducitur (§. 948. *Psych. empir.*), & cur ex mutatione hac ratio reddi possit quamobrem tales potius sint perceptiones, quam aliæ (§. 959. *Psychol. empir.*), itemque cur ex volitionibus atque appetitionibus ratio reddi possit, quare jam motus cujusdam organi corporis fiat & hic potius fiat, quam alius (§. 960. *Psychol. empir.*). Reddenda igitur ex eodem est ratio harmoniæ corporis atque animæ (§. 539.), consequenter systema omne, quod commercii inter mentem & corpus explicandi gratia excogitatur, harmoniam animæ cum corpore intercedentem supponere debet.

Nihil communius, quam ut vulgo confundantur, quæ ad systema explicandi commercium inter mentem atque corpus & quæ ad ipsum hoc commercium spectant. Quamobrem ubi displicet explicatio, ea rejici arbitrantur quæ ad commercium spectant, consequenter sumunt negari quæ experientiæ indubio testimonio confirmantur. Unde occasio delirandi consequentiariorum turbæ nascitur. Consultum igitur est, ut accurate discernantur, quæ systematis sunt, ab iis quæ ad commercium spectant, quatenus experientia præsertim communi nititur.

§. 543.

Ratio harmoniæ animæ ac corporis unde reddenda.

Systema explicandi commercium inter mentem atque corpus quodcunque eo fine conditur, ut harmoniæ animæ ac corporis ratio reddi possit. Systemata enim explicandi commercium inter mentem atque corpus omnia non alio fine con-

tur, quam ut inde ratio reddatur eorum, quæ de commercio inter mentem atque corpus experimur (§. 531.). Experimur vero ex mutationibus in organis ſenſoriis rationem reddi poſſe cur jam oriantur, & cur hæ potius oriantur quam aliæ (§. 959. *Pſychol. empir.*), & ex volitionibus ac appetitionibus animæ rationem patere, cur jam fiat motus aliquis in organis corporis & cur hic potius fiat quam alius (§. 960. *Pſychol. empir.*), atque utraque dependentia, ſcilicet tam animæ a corpore quoad ſpecificationem idearum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt, quam corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatis temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt, ipſum commercium inter mentem & corpus conſtituunt (§. 962. *Pſychol. empir.*), conſequenter explicabilitas perceptionum animæ per ea, quæ in corpore contingunt, & motuum corporis per ea, quæ in anima accidunt (§. 539.), adeoque ipſa animæ ac corporis harmonia ad commercium inter mentem atque corpus referenda (§. *cit.*). Syſtemata igitur explicandi commercium inter mentem & corpus eo fine conduntur, ut pateat ratio harmoniæ animæ & corporis.

Dari harmoniam animæ & corporis ſatis manifeſtum eſt independenter ab omni ſyſtemate (§. 540.), ſed cur detur, non eadem facilitate perſpicitur. Philoſophus itaque cum rem difficilem non levi negotio definire poſſit, ad hypotheſes confugere tenetur, quibus reformatis ac immutatis, donec tandem experientiæ prorſus conſentiant, liquida tandem ſperatur veritas.

§. 544.

Cur ſyſtemati explicandi commercium animæ ac corporis libertati inimica admiſceri poſſint.

Si quis in Syſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus ſumit, quæ libertati adverſa ſunt; is ea in favorem erroris de dependentia volitionum ac nolitionum a perceptionibus animæ eidem admiſcet, cum abeſſe poſſent ac deberent. Salvo enim quocunque ſyſtemate, quod ad explicandum

commercium inter mentem atque corpus excogitatur, libertas & defendi, & impugnari potest (§. 536.), adeoque ad explicandum istud commercium opus non est, ut quæstio de libertate animæ dirimatur, consequenter quæ ab eadem pendent systemati admisceri nec opus est, nec ut fiat leges accuratæ methodi permittunt. Quodsi ergo quis in eodem sumit quæ libertati adversa sunt, is ea admiscet, quæ abesse & poterant, & debebant. Non igitur id alio fine facere potest, quam in favorem erroris sui de libertate in volendo & nolendo, consequenter de volitionum ac nolitionum dependentia a perceptionibus (§. 941. *Psychol. empir.*).

Rem exemplo declarari consultum duco, ut acumen lectoris excitemus, & juvemus, si quidem opus habuerit alieno auxilio. Ponamus esse non neminem, qui cum fatalem omnium rerum necessitatem statuat, numerum actualium intra numerum possibilium coarctans & Deo rerum omnium supremo autori libertatem in creando adimens, quemadmodum *Spinosam* sensisse constat ex ipsius Ethica, quæ primum inter posthuma opera locum tenet. Quodsi jam commercium deducat cum Cartesianis a modificationibus animæ & corporis harmonicis divina virtute immediate factis, atque adeo sumat Deum ex necessitate naturæ suæ nonnisi harmonice modificare posse animam atque corpus; is systemati *Cartesiano* admiscet, quæ libertati Dei atque hominum adversa sunt, nec ad systema spectant. Neque enim necesse est adimi vel Deo, vel animæ, multo minus utrique, omnem in agendo libertatem, ut ratio commercii per hoc systema pateat. Sufficit enim sumere, Deum modificare animam in gratiam corporis & corpus in gratiam animæ: utrum vero id faciat libere, an ex naturæ necessitate, de eo hic non est quæstio. Similiter sufficit sumere, Deum motus in corpore producere volitionibus animæ harmonicos, non autem jam quæstio est, num ista anima volitio, in cujus gratiam Deus motus istos producit, sit libera. Non igitur systemati imputandum est, quod vitio ejus obtendum qui idem amplectitur.

§. 545

§. 545.

An poſſit SS. contradicere.

Nullum ſyſtema explicandi commercium inter mentem atque corpus ſcripturæ ſacræ adverſum eſſe poteſt, niſi eidem admiſceantur errores, qui abeſſe & poſſunt & debent. Etenim in Scriptura Sacra non occurrunt, niſi quæ ad commercium ipſum, ſcilicet ad dependentiam ſenſationum a mutationibus organorum ſenſoriorum & motuum ſpontaneorum ac voluntariorum ab appetitionibus atque averſionibus animæ ſpectant: id quod cum res facti ſit, probari aliter haud poteſt, niſi quatenus negatur exemplum in contrarium afferri poſſe. Jam vero in omni ſyſtemate commercium inter mentem atque corpus tale ſupponitur, quale indubio experientiæ teſtimonio comprobatur (§. 530.), perceptiones nimirum rerum ſenſibilium & motus voluntarios atque ſpontaneos corporis ita oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent (§. 537.). Nullum itaque ſyſtema per ſe ſcripturæ ſacræ adverſari poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum fieri poſſit, ut quis ſyſtemati explicandi commercium animæ ac corporis errores admiſceat, qui ſcripturæ ſacræ adverſantur, veluti ſi libertati adverſa eidem admiſcet, propterea quod erroneas de eadem fovet opiniones (§. 544.): ſyſtema quoque quatenus errores iſtos admixtos habet ſcripturæ ſacræ adverſum eſſe poteſt. Quoniam tamen erronea iſta, quæ ſyſtemati adverſantur, per ipſas bonæ methodi leges, & abeſſe poſſunt & debent (§. *cit.*); ſyſtema non adverſatur ſcripturæ ſacræ, niſi quatenus eidem admiſcentur errores, qui abeſſe & poſſunt, & debent. *Quod erat alterum.*

Nimirum tum demum fieri poſſet, ut ſyſtema aliquod ad explicandum commercium inter mentem atque corpus excogitatum, ſcripturæ ſacræ contradiceret, ſi eadem alicubi rationem redderet commercii iſtius, hoc eſt, diſtincte explicaret, undenam ſit ut poſitis mutationibus in organis ſenſoriis at-

Digitized by Google

que hinc pendentibus ideis materialibus in cerebro ponantur in anima perceptiones & viciſſim poſitis animæ appetitionibus ponantur motus ſpontanei ac voluntarii in corpore. Enimvero nullus monſtrari poteſt ſcripturæ locus, in quo hæc doceantur. Neque etiam finis ſcripturæ ſacræ poſtulat, ut commercii animæ cum corpore intercedentis exponatur ratio quemadmodum nemo non videt.

§. 546.

Theologi officium circa iſta ſyſtemata.

Quoniam nullum ſyſtema explicandi commercium inter mentem ac corpus ſcripturæ ſacræ adverſari poteſt (§. 545.) veritatibus quoque revelatis ſuus ſtat honos, qualecunque tandem ſyſtema defendatur, modo eidem non admiſceantur errores, qui ad idem non ſpectant, ſed per leges bonæ methodi abeſſe debent, neque philoſophus turbat dogmata theologica quamcunque tandem de commercio iſto foveat opinionem. *Theologi* adeo *non intereſt, quodnam de commercio inter mentem ac corpus ſyſtema defendat philoſophus;* cumque non inutile ſit ſyſtemata quæcunque excoli & in foro philoſophico de iisdem diſputari (§. 531.), *Theologus* etiam *philoſopho ſuam ſtatuendi libertatem illæſam relinquere poteſt.*

Utinam hæc probe perpenderent, qui autoritate ſcripturæ ſacræ abuſi litibus alienis ſeſe immiſcent, ſæpe non absque religionis veræ detrimento, cum locis ſcripturæ in perverſum ſenſum detortis hominibus profanis ac impiis anſam præbeant ſcripturam ſacram ſuggillandi, ſuamque autoritatem proſtituant! E re igitur fuit corollarium præſens præcedenti propoſitioni jungi.

§. 547.

Anvis repræſentativa univerſi conveniat omni ſyſtemati commercii.

In omni ſyſtemate explicandi commercium animæ & corporis ſupponendum, eſſentiam atque naturam animæ in vi præſentativa univerſi pro ſitu corporis organici in univerſo convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt, conſiſtere. Quoniam enim ex nullo ſyſtemate, quamdiu ejus aperta

Digitized by Google

aperta esse non debet falsitas, necessaria consequentia fluere debent quæ experientiæ vel propositioni cuidam veræ repugnant (§. 532. 533.), nullum quoque iis repugnare potest, quæ experientia ac ratione firmantur. Quamobrem cum partim experientia, partim principiis rationis nitatur, quod animæ competat vis sibi repræsentandi hoc universum situ corporis organici in universo materialiter, constitutione organorum sensoriorum formaliter limitata (§. 63. & *not. ej.*), quodque in hac vi essentia atque natura animæ consistat (§. 66. 67.); systema nullum explicandi commercium animæ cum corpore iis repugnare potest, quæ de hac vi tanquam animæ essentia atque natura in superioribus evicimus. Necesse igitur est ut in omni systemate istiusmodi supponatur, essentiam atque naturam animæ in vi repræsentativa universi pro situ corporis organici in universo convenienter mutationibus, quæ in organis sensoriis contingunt, consistere.

Falluntur adeo, qui sibi persuadent, quæ de essentia atque natura animæ in anterioribus tradidimus, in gratiam systematis harmoniæ præstabilitæ esse conficta, consequenter in gratiam systematis unius explicandi commercium inter mentem & corpus intercedentis: quod si verum esset, fieri haud quaquam potuisset, ut independenter ab eo, quod in ista hypothesi sumitur, idem evinceremus, de facto naturæ ope principiorum rationis ratiocinati (§. 63.). Sed verbis opus non est, ubi rerum testimonia adsunt. Cum enim mox recepta philosophorum systemata commercium animæ cum corpore explicandi simus exposituri & sub incudem revocaturi, fidem oculatam dabimus: in omni enim systemate supponemus, essentiam atque naturam animæ in vi ista repræsentativa consistere.

§. 548.

An eidem contrariæ systemati commercii admisceri possint.

Quoniam fieri potest, ut *systemati alicui explicandi commercium animæ & corporis* admisceantur errores, qui ab eo-

Digitized by Google

dem abesse possunt atque debent (§. 544.); *nec repugnat eidem admiscere quæ doctrinæ de essentiæ & naturæ animæ* supra stabilitæ *adversantur, ubi quis de eadem perperam sentit.*

Immo ipso facto constat, tale quid fieri posse. Vulgo enim anima quasi nudis facultatibus instructa considerarur, quæ cum in nuda agendi potentia consistant, excitatione opus habent, antequam sequi possit actio. Huic igitur hypothesi consentanea suis etiam systematis de commercio inter animam atque corpus intercedente admiscent, nulla tamen urgente necessitate, sed hypothesium tantummodo connectendarum gratia. Probe autem distinguenda sunt, quæ rationis reddendæ gratia sumuntur, ab iis, quæ adjiciuntur ut sit opinionum consensus. Illud ad systema proprie spectat (§. 530.), hoc vero ab eodem independens est.

§. 549.

An theoria anterior psychologiæ rationalis systema aliquod commercii supponat.

Et quia in omni systemate explicandi commercium animæ & corporis supponendum, essentiam atque naturam illius in vi repræsentativa universi, qualem in anima dari supra evicimus (§. 63.), consistere (§. 547.); ex unica autem hac vi omnem theoriam Psychologiæ rationalis deduximus, quemadmodum attenta lectione perspicitur: *theoria psychologiæ rationalis vi repræsentativæ universi situ corporis organici materialiter, mutationibus organorum sensoriorum formaliter limitatæ superstructa ab omni systemate explicandi commercium animæ atque corporis independens est, nec in ullius gratiam quicquam in eadem immutandum.*

Recepta philosophorum systemata commercium animæ & corporis explicandi theoriæ isti minime repugnare, sed singula cum eadem in gratiam redire, ex speciali eorundem expositione deinceps constabit.

Materialistarum de animæ & corporis harmoniæ sententia.

§. 550.

Materialistæ nullam harmoniam animæ atque corporis admittunt: Idealistæ vero non admittunt nisi apparentem.

Quo-

Digitized by Google

Quoniam Materialiſtæ corporis tantummodo exiſtentiam admittunt (ſ. 33.) & animam perceptionum & appetitionum atque averſionum ſubjectum pro ente materiali habent (§. 35.); non alia admittunt, niſi quæ modificationibus animæ ſingulis in corpore coëxiſtere in ſuperiori theoria paſſim evicimus. Nullæ adeo dantur ex illorum hypotheſi perceptiones & appetitiones atque averſiones a motibus in corpore exiſtentibus diverſæ, quæ per hos explicari deberent, ſed motus iſti ipſi ſunt perceptiones, appetitiones atque averſiones, quas animæ tribuimus. In ipſorum itaque hypotheſi nulla animæ atque corporis harmonia datur.

Porro Idealiſtæ realem corporum exiſtentiam negant ipſisque nonniſi idealem in animabus exiſtentiam largiuntur (§. 36.); animam vero pro ente immateriali habent (ſ. 37.). Admittunt igitur modificationes animæ, quas obſervamus & in theoria ſuperiori ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, a priori deduximus, ſolas tanquam reales, quæ vero in corpore iisdem reſpondere in ſuperioribus evicimus, per ideas rerum materialium, quas anima habet, ita apparere. Quoniam itaque vera harmonia animæ & corporis datur, ſi utriusque ſubſtantiæ exiſtentiam admittas (§. 540.); Idealiſtæ apparentem harmoniam admittere utique tenentur.

Patet igitur Idealiſtas propius accedere ad veritatem, quam Materialiſtas & ab eorum hypotheſi nihil periculi imminere pſychologiæ rationali. Integram enim Idealiſta retinere poteſt ac debet, qualem ante dedimus, niſi quod ſemper ſupponat quæ de modificationibus corporis harmonicis traduntur, non revera ita ſeſe habere, ſed tantummodo apparere propter ideam corporis quam habemus. Non fallit hypotheſis Idealiſtarum in eo, quod ideam corporis noſtri organici habeamus & quod vi hujus ideæ cognoſcamus modificationes corporis harmonicas modificationibus animæ, minime vero has ideo intelligamus, quod corpora revera exiſtant: in eo tantummodo a vero aberrant, quod cognitionis nullum ſit objectum reale. Quicquid vero ſit, ſive tantummodo in ani-

anima detur idea corporis nostri organici, sive ipsum extra istam ideam existentiam realem habeat, propositiones psychologicæ singulæ semper erunt eædem, & ne minimum quidem in iisdem in gratiam Idealistarum immutandum. Apparet vero, quæ hic de theoria psychologiæ rationalis dicuntur, eadem quoque de philosophia naturali & omnibus ceteris philosophiæ partibus tenenda. Non commendamus Idealismum, propterea quod quæ vera sunt de eodem profitemur. Philosophus enim veritatis amorem odio sectæ præfert, nec quicquam erroris alteri tribuit, quod a mente ejus alienum est. Qui ab isto odio nondum expurgavit animum, is nondum dignus videtur qui philosophus audiat, quippe cujus est veritatem sectari in omnibus, nil quicquam dare affectibus, nec rationibus extrinsecis commoveri.

§. 551.

Cur Materialistæ & Idealistæ nullo opus habeant systemate commercii.

Materialistæ & Idealistæ nullo opus habent systemate explicandi commercium inter mentem & corpus. Materialistæ enim negant existentiam animæ, quæ sit a corpore diversa (§. 33-35), adeoque non admittunt nisi modificationes corporis, quas animæ modificationibus respondere in theoria superiori evicimus. Nulla igitur opus est ratione, cur modificationibus corporis coëxistant modificationes animæ, & modificationibus animæ respondeant modificationes corporis, cum utræque nonnisi eædem existant. Quamobrem cum systemata explicandi commercium mentis atque corporis eo fine condantur, ut inde ratio reddatur illius coëxistentiæ (§. 531. 543.). Materialistæ nullo systemate explicandi commercium animæ cum corpore opus habent.

Similiter Idealistæ nonnisi animæ existentiam realem, corporis vero tantummodo idealem admittunt (§. 36.), adeoque nullas agnoscunt modificationes nisi animæ, quas ex vi representativa universi in superioribus deduximus, corporis tantummodificationes harmonicas ita propter ideam corporis, quam habe-

Digitized by Google

habemus neceſſario apparere largiuntur. Quamobrem denuo ipſis opus non eſt, ut rationem reddant coëxiſtentiæ illarum modificationum. Quoniam itaque ſyſtema explicandi commercium inter animam & corpus illius rationis reddendæ gratia quæritur (§. 531. 543.); Idealiſtæ non opus habent ſyſtemate explicandi commercium, quod animæ cum corpore intercedit.

Utrumque brevius ita oſtenditur. Materialiſtæ non admittunt harmoniam animæ & corporis, Idealiſtæ vero non admittunt niſi apparentem (§. 550.). Quamobrem cum ſyſtema explicandi commercium inter mentem & corpus eo fine condatur, ut ratio reddi poſſit illius harmoniæ (§. 543.), conſequenter ut intelligatur cur potius detur, quam non detur (§. 56. *Ontol.*); Materialiſtæ atque Idealiſtæ nullo opus habent ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus.

Immo non minus Idealiſtæ, quam Materialiſtæ in hypotheſes moniſticas inciderunt, quod de ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus inveniendo deſperarent, ex quo manifeſta harmoniæ animæ & corporis ratio reddi poſſit. Quodſi enim ipſis pronum fuiſſet eandem intelligibili modo explicare, Dualismum utique profeſſi fuiſſent. Et ſane hinc apparet, cur philoſophus ingenii ſui vires eo intendere debeat, ut harmoniam iſtam intelligibili modo explicet, neque vel hoc nomine inutilis cenſeri debet ipſius conatus.

§. 552.

An philoſopho incumbat Syſtematis de commercio inveſtigatio.

Philoſophi eſt inveſtigare ſyſtema explicandi commercium inter mentem & corpus. Philoſophi enim eſt reddere rationem, cur poſſibilia actum conſequi poſſint (§. 31. *Diſc. prælim.*), & in ſpecie in Pſychologia rationali rationem reddere tenetur eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.). Quamobrem cum ex ſyſtemate explicandi commercium inter

Digitized by Google

mentem atque corpus reddatur ratio illius commercii (§. 552.) & harmoniæ animæ ac corporis (§. 543.); philosophi quoque est investigare systema explicandi commercium inter mentem & corpus intercedens.

Nemo igitur philosophum jure reprehendit, quod faciat quæ sunt officii sui. Quodsi regeras, systema, quod excogitavit, non satisfacere proposito: demus hoc, nec tamen ideo culpandus erit. Hanc enim objectionem dudum removimus in genere (§. 127. *Disc. prælim.*) & paulo ante quoad præsentem (*not.* §. 531.).

§. 553.

Quot dentur systemata explicandi commercium inter mentem & corpus.

Tria hodie in philosophia occurrunt systemata explicandi commercium, quod inter animam atque corpus intercedit, scilicet systema influxus, systema causarum occasionalium & systema harmoniæ præstabilitæ. Res facti probari aliter haud potest, quam ut ab eo, qui contradicit, postuletur ut ostendatur, ubinam præter ista aliud adhuc proponatur. Sane usque ad tempora *Cartesii* systema influxus physici in scholis philosophorum solum erat, quod docebatur. *Cartesii* autoritate accessit systema causarum occasionalium. *Leibnitius* denique addidit systema harmoniæ præstabilitæ. Si quis in diversis istis systematis quandam partem probat, aliam rejicit, & ad diversa spectantia miscet: eum in præsente non moramur.

An plura istis tribus systemata dari possint, nec ne, in presente non disquirimus. Nos tria ista, quæ in scholis philosophorum hodie ventilantur, fideliter exposituri & ad examen revocaturi sumus, ut lectori pateat, quantum veritatis unicuique subsit & quodnam ceteris probabilius existimari debeat. Veritati unice litamus: nobis perinde est, penes quod istorum systematum ea stet, neque ulli succensebimus: huic potius, quam alteri assentiatur, vel si nullum eorum probet in iis acquiescens, quæ de hoc commercio expo-

Digitized by Google

tia magiſtra in Pſychologia empirica docuimus. Quodſi etiam imbecillior fuerit, quam ut ſibi temperare poſſit, quo minus placita philoſophorum in ſe prorſus innocua damnet (§. 538.); per nos hoc faciat, modo ſibi a malitia temperet, quam ijudicii imbecillitas & rerum philoſophicarum ignorantia non excuſat.

§. 554.

Qui profitetur ſe ignorare rationem commercii animæ atque corporis; ei nullum de hoc commercio ſyſtema eſt. Syſtema enim de commercio animæ atque corporis eſt hypotheſis philoſophica ad reddendam illius commercii rationem excogitata (§. 530.). Quodſi ergo quis profitetur ſe commercii animæ atque corporis rationem ignorare, is ultro confitetur ſe ſyſtema explicandi iſtud commercium reperire nullum poſſe, adeoque ſyſtema nullum ipſi eſt.

An detur ſyſtema ignorantiæ de commercio animæ & corporis.

Propoſitionem hanc ideo præcedenti de numero ſyſtematum addimus, quod, cum nuper magna animorum exacerbatione de ſyſtematis hiſce ferra cotentionis reciprocaretur, quidam novum ſyſtema de iſto commercio ſibi inveniſſe videbantur, quod *ſyſtema ignorantiæ* appellabant, cum aſſererent nos dependentiam perceptionum a corpore & motuum voluntariorum ab anima ignorare. Non improbamus, ut, qui vel imbecilliores ſunt quam ut veritatem philoſophicam capere poſſint, vel quorum non eſt nodos in philoſophia intricatos extricare, malint ignorantiam ſuam profiteri, quam aſſenſum profiteri: id enim utique laudandum potius eſt, quam vituperandum. Neceſſe tamen eſt ne id fiat in detrimentum veritatis & ut philoſopho integra ſit ſua philoſophandi, quemadmodum aliis ſua ignorandi libertas. Quodſi quis demonſtraſſet impoſſibilitatem inveniendi ſyſtematis, quod veritati conſentaneum ſit; is omnino quæſtioni arduæ ſatisfeciſſet: perinde enim eſt quæſtionem ſolvere, & ſolutionis impoſſibilitatem demonſtrare. Enimvero ne ea in re judicium præcipitetur, ſequentem ſubjungimus propoſitionem.

Digitized by Google

§. 555.

Possibilitas systematis de commercio evicta.

Systema explicandi commercium animæ atque corporis possibile est Commercium animæ atque corporis dari admisso Dualismo certum est (§. 39. *Psychol. ration.* & 961. 962. *Psych. empir.*) Idealistæ enim & Materialistæ, qui Monistæ sunt (§. 34. 37.), nullo systemate habent opus (§. 551.). Quoniam itaque eorum omnium, quæ sunt, ratio reddi potest, cur sint potius, quam non sint (§. 70. *Ontol.*); necesse est rationem quoque dari commercii, quod inter animam atque corpus intercedit. Quoniam itaque ex systemate ratio reddenda est hujus commercii (§. 530.); quia systema explicandi commercium inter mentem atque corpus intercedens possibile sit, dubitari haud quaquam potest.

Constat itaque impossibilitatem inveniendi systematis non manare a re ipsa, si demonstrari possit, sed a subjecto cognoscente. Quamobrem demonstraturus systema nullum, quod satisfaciat veritati, inveniri posse, evincere tenetur, non esse homini tantas animi dotes, quantæ ad systema istud in apricum protrahendum requirantur. Ecquis vero, nisi in arte inveniendi ac historia literaria veriori prorsus hospes, istiusmodi demonstrationem viribus suis parem judicabit? Cum itaque temerarium foret hoc judicium, philosophi vero sit veritatem latentem eruere; reprehendendus is minime venit, ubi ingenii sui vires in re tam ardua percliterur, nec vertendum vitio est, si recta ad veritatem liquidam non statim pertingere potest, sed per hypothesium ambages incedere tenetur.

§. 556.

Fallax systema de commercio.

Qui explicandi commercii inter animam & corpus intercedentis causa sumit, animam in corpus & vicissim corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari affirmat; ei nullum de hoc commercio systema est. Qui enim affirmant animam in corpus & vicissim corpus in animam agere, modum tamen agen-

Digitized by Google

agendi ignorari; ii non aliam utriusque iſtius actionis notionem habere poſſunt, quam quæ experientiæ reſpondet. Quamobrem cum tantummodo mutationum in organo ſenſorio & in mente coëxiſtentia, nulla vero actio corporis in mentem obſervetur (§. 949. *Pſycbol. empir.*), cumque ſimiliter tantummodo volitionum animæ & motuum in corpore, itemque nolitionis ac ceſſationis motus in eodem corpore coëxiſtentiam, nullam vero animæ in corpus actionem, qua motus iſti producantur vel ſiſtantur, experiamur (§. 955. *Pſych. empir.*); actionis corporis in animam non aliam habent notionem, quam quæ coëxiſtentiæ mutationum in organo ſenſorio & mente reſpondent, nec alia ipſius eſt actionis animæ in corpus notio, quam quæ volitionum animæ & motuum in corpore, itemque nolitionis ac ceſſationis motus in eodem corpore coëxiſtentiæ convenit. Affirmantes itaque mutationes in anima & corpore coëxiſtere, quia in animam corpus agit, & volitiones atque nolitiones in anima & motus atque ceſſationes motuum coëxiſtere, quia in corpus anima agit, nil quicquam aliud dicunt, quam mutationes in anima & corpore coëxiſtere in utroque caſu, quia coëxiſtunt. Nullam adeo commercii animæ ac corporis rationem dare poſſunt, adeoque ſyſtema de hoc commercio ipſis nullum eſt.

Tautologia manifeſta eſt, modo vocabula a rebus diſtinguere noveris probe memor, ſine mente ſonos proferri, ſi nullæ iisdem reſpondeant notiones. Dudum nimirum evicimus (§. 136. *Log.*), ſi quis ejus, quod obſervat, rationem redditurus cauſam termino indigitat, huic autem non aliam jungit notionem quam ejus, quod obſervat, cum ſibi videri habere notionem termino reſpondentem, utut revera is ſit inanis. Idem vero in præſente caſu accidere, quis dubitaverit? Reddenda eſt ratio coëxiſtentiæ perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis corporis. Cauſa allegatur corpus

in animam agens: actioni tamen huic notio non respondet alia nisi coëxistentiæ perceptionum animæ & mutationum in organis sensoriis. Hactenus adeo vocabulum actionis corporis in animam terminus inanis est. Similiter reddenda ratio est coëxistentiæ volitionum & nolitionum animæ atque motuum voluntariorum in corpore & cessationis eorundem. Causa allegatur anima in corpus agens: actioni tamen huic notio non respondet alia nisi coëxistentiæ volitionum & nolitionum animæ atque motuum voluntariorum in corpore & cessationis eorundem. Hactenus igitur denuo vocabulum actionis animæ in corpus terminus inanis est. Suppono nimirum hypothesin propositionis præsentis, quod ad actionem corporis in animam & animæ in corpus provocans fateatur, se modum agendi ignorare. Equidem me non fugit, viros in Matheſi summos, quorum acumen suspicimus merito, explicationem commercii inter mentem & corpus per mutuam harum substantiarum in se invicem actionem adeo evidentem judicasse, ut in dubium revocari minime possit: sed convictus quoque cum ratione, tum experientia dudum fui, quemadmodum acumen metaphysicum nil quicquam prodest ad acute videndum in Matheſi ita quoque acumen mathematicum non prodesse ad acute videndum in Metaphysica, quamvis pro comperto habeam acumen mathematicum prodesse ad metaphysicum facilius comparandum. Non repugnat in Matheſi sublimiori ad miraculum usque excellentem balbutire, quando de rebus metaphysicis verba proferenda.

§. 557.

Dissensus circa commercium animæ & corporis apparens sublatus.

Qui profitetur se ignorare rationem commercii animæ & corporis & qui ejus explicandi causa sumit mutuas corporis & animæ in se invicem actiones, modum tamen agendi ignotum pronunciat; idem revera sentiunt. Etenim qui profitetur se ignorare rationem commercii animæ & corporis admittit, experientiæ testimonio indubio claram (§. 949. 955. *Psychol. emp.*) perceptionum animæ & mutationum in organis sensoriis corporis, nec non volitionum ac nolitionum animæ & motuum volun-

Digitized by Google

voluntariorum in corpore ac ceſſationis eorundem coëxiſtentiam. Enimvero qui illius commercii explicandi cauſa ſumit mutuas corporis & animæ in ſe invicem actiones, modum tamen agendi ignotum pronunciat; ei quoque de commercio iſto non plura perſpecta ſunt, quam experientia exploratum eſt, adeoque notio iſtius actionis mutuæ non alia eſt quam coëxiſtentiæ modificationum certarum animæ & corporis (§. §. *cit.*). Eandem igitur prorſus notionem habent, nec unus plus novit altero, niſi quod poſterior plus ſibi noſſe videatur priori in judicando præcipitantior. Idem itaque re vera ſentiunt.

Unde mirum non eſt, quod utrique nullum ſit ſyſtema explicandi commercium animæ atque corporis; ſed uterque in iis ſubſiſtat, quæ experientia magiſtra de hoc commercio nobis innotuerunt. Inde etiam eſt, quod actionem corporis in animam & animæ in corpus tanquam terminum inanem rejicientes, coëxiſtentiam perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis nec non motuum voluntariorum in corpore & volitionum animæ negare ferantur & neſcio quibus conſequentiis moleſtis ex hoc ſuppoſito unice fluentibus onerentur. Quodſi vero quis coëxiſtentiam mutationum in organis ſenſoriis & perceptionum in anima actionem corporis in animam ac vice verſa coëxiſtentiam volitionum & nolitionum atque motuum voluntariorum & ceſſationis eorundem actionem animæ in corpus appellare velit, ita ut quando affirmat, animam agere in corpus & corpus agere in animam, hic ſit verborum ipſius ſenſus, motus voluntarios coëxiſtere volitionibus animæ & hujus perceptiones mutationibus in organis ſenſoriis qua talibus factis; nos cum ipſo dicemus hoc ſenſu animam in corpus & corpus in animam agere, modo ſibi caveat ab ambiguitate loquendi, ne aliud ſibi dixiſſe viſus ex alia actionis notione de iis, quæ ad hoc commercium ſpectant, perperam ratiocinetur. Quoniam tamen non facile eſt evitare præcipitantiam ex ambiguitate iſta reſultantem; accurate ut loquamur conſultius eſt, ne plus videatur

tur

tur ineſſe verbis vitio ſubreptionis, quam experientia com pertum habemus. Neque hæc facimus ſine exemplo. E: enim Aſtronomi in parte Aſtronomiæ ſphærica de motu ce li cum omnibus ſtellis circa Tellurem diurno cum iis loqui tur, qui Terram in medio mundi quieſcere & cœlum tanqua ſphæram cavam circa eandem ab ortu in occaſum gyrari c bitrantur, etſi per motum iſtum non intelligant, niſi con nuam puncti cujusdam fixi inter fixas aſſumti ad ſuperfici Telluris ſitus mutationem experientiæ conſentaneam, ſibi n men caventes ab ambiguitate loquendi, quæ in Theoricis pl netarum præcipitantiam in judicando veritati adverſam inv here poterat. Poteramus addere alias loquendi formulas Ge metris in motuum doctrina uſitatas, ſiquidem opus eſſet e emplis pluribus. Quodſi vero quis dederit actionis anima corpus & corporis in animam definitionem, per quam com mercium iſtud intelligibili modo explicari poſſit, & oſtend rit talem animæ & corpori convenire; nos ſibi refragan minime habebit.

CAPUT II.

De Syſtemate influxus phyſici.

§. 558.

Influxus phyſicus quid ſit.

Subſtantia una dicitur *phyſice influere* in alteram, ſi quæ realitas, quæ inerat uni ſubſtantiæ, transfertur in alteram cui ante non inerat.

Iſtiusmodi influxus vulgo admittitur in motu corpor Etenim dum corpus A incurrit in corpus B quieſcens & ad motum concitat, poſt conflictum minorem vim quam ante eundem & ex adverſo corpus B, quod in qua vi iſtiusmodi carebat, poſt conflictum aliqua prædirum Vide

Digitized by Google

Videtur itaque pars quædam vis motricis per conflictum ex corpore A in corpus B transfuſa & hæc vis motricis ex uno corpore in alterum transfuſio influxus phyſicus dici ſolet. Evidentius exemplum habemus in igne, qui per influxum phyſicum calefacit aquam, & ſimiliter viſibilia per influxum phyſicum agunt in oculum, lumen ſcilicet per reflexionem in eundem immittendo.

§. 559.

Hinc *corpus* noſtrum organicum *phyſice influere* dicitur *in animam*, quatenus ex corpore quædam in animam transfertur realitas, quæ cum ante corpori ineſſet, nunc inſit animæ. Et viciſſim *anima phyſice influere* dicitur *in corpus*, quando in eandem transfert quandam realitatem, quæ ante non inerat. *Influxus phyſicus mutuus corporis & animæ inſe invicem quid ſit.*

Non recedimus hinc a recepto vocabuli influxus ſignificatu. Ite enim *Goclenius* noſter in Lexico philoſophico: „Influere, inquit, proprie liquidorum eſt, ut aqua, vinum „ influunt. Metaphorice eſt immittere quaſi influxu ſeu influendo dare ſeu communicare, ſeu per influxum cauſare, „ effective ſeſe impertiri: „ quæ verba definitioni influxus phyſici a nobis datæ & ad animam atque corpus applicatæ conformia eſſe nemo non videt & vel ſola analogia a fluidis deſumta probat.

§. 560.

Syſtema influxus phyſici dicitur, quo commercium inter mentem & corpus explicatur per influxum phyſicum corporis in animam & animæ in corpus, ſeu, quod perinde eſt, per actionem corporis in animam, qua corpus in animam influit, & per actionem animæ in corpus, qua anima in corpus influit. *Syſtema influxus quid ſit.*

Quando actio a nonnullis, qui ſyſtema influxus phyſici defendunt, ſimpliciter ponitur, ii tamen actionem per influxum fieri tacite ſupponunt, cum non modo *Ariſtotelici* non aliam actionis ſubſtantiæ unius in alteram notionem habeant, niſi

Digitized by Google

quæ hi per influxum physicum, sed nec vulgo alia fit actionis notio, quemadmodum ex paulo ante (*not.* §. 558.) allatis exemplis apparet.

§. 561.

Influxionista definitio. *Influxionista* dicitur, qui systema influxus physici defendit.

Vocabulo hoc philosophis non ignoto utemur, ut compendium loquendi habeamus.

§. 561.

Cum influxionistis quinam non confundendi. *Qui explicandi commercii inter animam & corpus intercedentis causa sumit, corpus in animam ac vicissim animum in corpus agere, modum tamen agendi ignorari; Influxionista non est.* Qui enim explicandi commercii animæ cum corpore intercedentis causa sumit corpus & animam in se mutuo agere, modum tamen agendi ignorari; is in dubio relinquit vel prorsus negat influxum physicum, cum per eundem modus agendi definiatur (*not.* §. 558.). Systema igitur influxus physici non defendit (§. 560.), adeoque Influxionista non est (§. 561.).

Idem quoque hoc modo ostenditur. Qui explicandi commercii animæ ac corporis causa sumit, animam in corpus & corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari; ei nullum est systema (§. 556.) ac idem prorsus sentit cum altero, qui rationem commercii istius sese ignorare profitetur (§. 557.). Quamobrem systema influxus physici, quod in numero illorum systematum est (§. 553.), defendere nequit, consequenter nec Influxionista est (§. 561.).

Propositio præsens probe notanda est, ne quis improvide Influxionistarum numero sese immergat vel alios invitos eidem adscribat, nec, quæ de Influxionistis & contra eos dicuntur, ad eos applicet, qui in iis acquiescunt, quæ de hoc commercio indubia experientiæ fide constant. Ex hac confusione multæ enatæ sunt turbæ, quas hic recensere nostri non instituti.

§. 562.

Digitized by Google

§. 563.

Ariſtotelico-Scholaſtici ſunt Influxioniſtæ. Nemo enim neſcit *Ariſtotelicos* & *Scholaſticos* cauſam in genere definire per principium per ſe influens eſſe in aliud ſubſtantive. Vid. *Johannes du Hamel* in Commentario ad univerſam philoſophiam *Ariſtotelis* Tom. 3. p. 76. Jam in actione conſiſtit cauſalitas cauſæ efficientis (§. 886. *Ontol.*). Unde actionem vocant influxum agentis in terminum & eam cauſam efficientem actu & formaliter influentem facere affirmant. Vid. idem *du Hamel* loc. cit. p. 92. & 93. Præterea animæ tribuunt actionem in corpus & animam conſiderant tanquam motuum cauſam efficientem, eique propterea facultatem locomotivam tribuunt: de quo nemo dubitat. Similiter iidem corpori tribuunt actionem in animam, qua producuntur perceptiones ſenſibilium, atque propterea corpori tribuitur vis agendi in animam. Quamobrem admittunt animam in corpus, corpus in animam agere influendo ſeu per phyſicum influxum. Fovent adeo ſyſtema influxus phyſici (§. 560.), adeoque Influxioniſtæ ſunt (§. 561.).

Ariſtotelico-ſcholaſtici ſunt Influxioniſtæ.

Hinc ſyſtema influxus phyſici appellari quoque ſolet *ſyſtema Ariſtotelico-Scholaſticum*, ac ideo in uſu fuit philoſophis, quamdiu philoſophia ariſtotelico-ſcholaſtica in Scholis viguit. Nec inficiamur facilem eſſe in hoc ſyſtema prolapſum, ubi quis notionem actionis vulgarem habens ſumit actionem animæ in corpus & corporis in animam obſervari, quod corpus colligatur cauſa efficiens perceptionum, quia poſita mutatione in organis ſenſoriis ponitur perceptio, & anima ſumatur cauſa efficiens motuum in corpore, quia poſita volitione animæ ponitur motus in corpore, quaſi vero ideo, quod poſita actione cauſæ efficientis ſufficientis ponatur effectus (§. 898. *Ontol.*), eorum, quæ ſimul ponuntur vel coëxiſtunt, unum alterius cauſa eſſe debeat.

Digitized by Google

§. 564

Num ſyſtema influxus ſit hypotheſis philoſophica.

Syſtema influxus phyſici hypotheſis philoſophica eſt. Ex ſyſtemate influxus phyſici ſumitur animam in corpus agere & viciſſim corpus in animam per influxum phyſicum, ſeu phyſicum influendo commercii inter animam atque corpus intercedentis explicandi gratia (§. 560.). Enimvero actio animæ in corpus & viciſſim corporis in animam experientia probari nequit (§§. 949. 955. *Pſychol. empir.*), neque ullus a priori ex natura corporis atque animæ, aut ex principiis aliis eam demonſtrandi multo minus hucusque probatum eſt, vel in genere omnem actionem ſubſtantiæ unius in alteram vel in ſpecie actionem animæ in corpus & corporis in animam per influxum phyſicum fieri. Sumitur itaque actio mutua corporis & animæ in ſe invicem per influxum phyſicum tanquam eſſet, cum probari nondum poſſit, utrum ſit, an non ſit, commercii inter mentem ac corpus explicandi gratia, conſequenter ſyſtema influxus phyſici hypotheſis philoſophica eſt (§. 126. *Diſc. prælim.*).

Qui influxum phyſicum pro demonſtrato habent, vel actionem, cujus nullam habent notionem, cum influxu phyſico confundunt, vel actionem experientiæ obviam ſumunt. Philoſophi vero eſt accurate a ſe invicem diſtinguere, quæ diverſa ſunt, & in ratiocinatione cavere ne plus inſit concluſioni, quam erat in præmiſſis.

§. 565.

Quanam vi corpus & anima inſtructa ſint in ſyſtemate influxus phyſici.

In ſyſtemate influxus phyſici anima vi quadam prædita eſt movendi corpus, ſeu producendi motum organorum corporis appetitionibus atque averſionibus ſuis convenientem & corpus prædituſ eſt vi quadam producendi perceptiones rerum ſenſibilium in anima. Etenim in ſyſtemate influxus phyſici commercium inter mentem atque corpus explicatur per ani-

Digitized by Google

nem, qua una ſubſtantia influit in alteram (§. 560.). Quamobrem cum ratio reddenda ſit dependentiæ corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & contiguitatis temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt & dependentiæ animæ a corpore quoad ſpecificationem perceptionum & continuitatem temporis quo cum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt (§. 962. *Pſychol. empir.*), conſequenter cur motus quidam in organo aliquo corporis fiat quando eum vult anima (§. 953. *Pſych. empir.*), & cur objectis externis in organa ſenſoria rite conſtituta agentibus eo ipſo momento oriantur in mente perceptiones, quibus eadem tanquam extra nos repræſentamus (§. 948. *Pſych. empir.*); vi ſyſtematis influxus phyſici corporis organa moventur ad nutum animæ, quia anima motus iſtos producit, ſine actione ipſius non orituros, & perceptiones rerum ſenſibilium, quæ in organa ſenſoria agunt, in anima oriuntur, quia corpus easdem producit, ſine actione corporis in eadem non extituras. Enimvero ex nuda potentia activa nulla ſequitur actio (§. 717. *Ontol.*), ſed ea demum poſita vi ponitur (§. 723. *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt ut in ſyſtemate influxus phyſici animæ tribuatur vis activa, qua influendo in corpus producit motus organorum ipſius, & viciſſim corpori vis activa, qua influendo in animam producit perceptiones rerum ſenſibilium.

Propoſitionem præſentem nemo in dubium vocat. Qui enim in iis, quæ notionibus inſunt, a ſe invicem ſeparandis non ſatis ſunt acuti, ſyſtema influxus phyſici in quo conſiſtat explicaturi, ad hanc vim activam, qua corpus in animam, & alteram, qua anima in corpus influit, ſtatim provocant: ſit ita quod ſubinde vim a nuda potentia non diſtinguentes illam quoque cum hac confundant.

§. 566.

Juxta ſyſtema igitur *influxus phyſici anima movet corpus* *Anima num corpus mo-*

Digitized by Google

veat & quo modo ipsa percipiat.

pus vel organa corporis & cerebrum producit perceptiones rerum sensibilium in organa sensoria agentium; quia scilicet perceptiones rerum sensibilium seu sensationes ideis materialibus in cerebro coëxistunt (§. 113.).

Atque haec ratio est, cur systema influxus physici vulgo confundatur cum theoria commercii animae atque corporis soli experientiae superstructa, aut, si ita loqui libuerit, cum systemate ignorantiae, quam doctam esse & laudandam, nec supinam & culpandam supra jam ostendimus (*not.* §. 554.)

§. 567.

Influxus animae in corpus qualis sit.

Si anima physice influit in corpus, vis quaedam animae transit in corpus & in eo abit in motricem. Si enim anima in corpus influit physice, ex ea in corpus transit realitas quaedam, quae ante eidem non inerat (§. 559.). Quamobrem cum juxta systema influxus physici anima moveat organa corporis (§. 566.), movens autem in mobile transfert vim motricem, dum idem ad motum concitat; anima quoque juxta istud systema vim motricem in corpus transferre debet, quae ante non inerat. Enimvero vis motrix, quae in motu locali deprehenditur, corporea est seu talis, quae in corporibus tanquam compositis locum habet, nec in anima, quae substantia simplex est (§. 48.), locum habere potest. Quoniam itaque ex anima in corpus ea forma transire nequit, qualis in corpore deprehenditur; necesse est, ut, dum in corpore recipitur, in motricem abeat.

Haec notionibus, quas communiter habemus phaenomenis luce metaphysica non illustrata respicientes, conformia sunt, nec a patronis influxus physici in dubium vocantur, quae mentem suam explicare noverint. Equidem qui systema physici influxus sibi defendere videntur, cum nullum revereantur (§. 556. 557.) indignari memini quod tam absurda imputentur. Enimvero cum Influxionista haec absurda esse pronuncient, vel hoc ipso agnoscant se a systemate [illegible] physi-

Digitized by Google

phyſici eſſe alienos, neque ſibi dicta putent, quæ contra ſyſtema influxus phyſici objiciuntur. Ceterum quod ab Influxioniſtis ſumitur de tranſitu virium ex corpore uno in alterum in communicatione motuum & in genere ex agente in patiens cum veritati conſentaneum non ſit, ſed tantummodo phænomenis conveniat, alibi quoque a nobis demonſtrari minime poterit. Illuſtrantur autem iis, quæ ſupra (*not.* §. 558.) ad explicandum influxum phyſicum in medium adducta ſunt.

§. 568.

Qualis ſit influxus phyſicus corporis in animam.

Si corpus phyſice influit in animam, vis quædam motrix tranſit ex corpore in animam & in eadem transformatur in aliam. Etenim ſi corpus in animam phyſice influit, ex eo in animam tranſit realitas quædam, quæ ante eidem non inerat (§. 559.). Quamobrem cum juxta ſyſtema influxus phyſici corpus vi ſua producat perceptiones rerum ſenſibilium in anima (§. 565.), ſeu ideas ſenſuales (§. 95. *Pſychol. empir.*); ideæ autem ſenſuales ideis materialibus coëxiſtant (§. 113.), & hæ quidem in motu quodam ex nervo ſenſorio, cui ab objecto ſenſibili impreſſus fuerat, ad cerebrum propagato conſiſtant (§. 112.), cui vis motrix adhæret ipſis evaneſcentibus & ipſa evaneſcens; quod ex corpore in animam transfunditur aliud quid eſſe nequit, niſi hæc ipſa vis motrix. Enimvero vis motrix iſtiusmodi eſt, quæ animæ tanquam ſubſtantiæ ſimplici parum convenit. Neceſſe igitur eſt, ut, dum ex corpore in animam tranſit, in aliam transformetur.

Quæ ad propoſitionem præcedentem annotata fuere, etiam ad præſentem trahenda ſunt, quamvis tranſitus vis motricis in animam non videatur adeo obvius quam vis ex anima in corpus transfuſæ, propterea quod ideæ materiales in ſenſus non ita incurrant quemadmodum motus, qui a nutu animæ pendent. Duplicem adeo vi propoſitionis præſentis ac præcedentis influxum involvit ſyſtema influxus, per quem commercium inter animam & corpus ſubſiſtit, & unus quidem ab altero

Digitized by

tero prorſus diverſus eſt. Uterque equidem in transitione vis alicujus transformationem ejusdem involvit; ſed transformationem non eſſe eandem conſtat, nec commode tranſitio eadem poni poteſt. De influxu igitur animæ in corpus & corporis in animam dijudicaturus & ad transfusionem & transmutationem virium animum advertere debet. Quæ vis motrix animæ tanquam ſubſtantiæ ſimplici ineſſe nequit qualis ineſt corpori dum actu movetur, non demum ponimus, cum idem absque probatione concedatur, nec noſtrum ſit ſyſtema influxus phyſici ſtabilire, ſed tantummodo explicare, ut ejus inſufficientia rectius appareat.

§. 569.

Effectus vis ex corpore in animam influentis.

Si corpus phyſice influit in animam, vis ex corpore in animam tranſiens dirigit vim animæ & gradum ejus determinat ad intuenda idea univerſi, ut ſcilicet data claritate percipiantur quæ in organa ſenſoria agunt, ſeu, animam determinat ut legem ſenſationum obſervet. Anima enim vi quadam prædita eſt (§. 53), qua actuantur omnia, quæ per facultates ejus in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 55.), ipſæ etiam ſenſationes (§. 61.), ideæ perceptiones, quæ per mutationem in organo ſenſorio factam intelligibili modo explicabiles (§. 65. 66. *Pſychol. empir.*), tum quoad materiam, cur ſcilicet hoc potius objectum in mundo adſpectabili nunc clare percipias quam aliud, tum quoad formam, cur nimirum hoc claritatis gradu & non magis, nec minus diſtincte idem percipias (§. 959. *Pſych. empir.*). Jam anima continuo ad ſtatus ſui mutationem tendens (§. 56.), vi ſibi eſſentiali (§. 66.) & naturali (§. 67.), continuo producit ideam totius univerſi (§. 190.), ſed eam integram ſimul intueri (§. 194.), adeoque omnia, quæ eidem inſunt, clare percipere nequit (§. 195.); neceſſe igitur eſt, ut, ſi corpus phyſice influit in animam, vis ex corpore in animam tranſiens eandem determinet ad clare percipiendum ea, quæ mutationem organi ſenſorii

Digitized by Google

ſoriis inducunt, conſequenter ipſam in intuenda idea univerſi dirigit (§. 193.). Et quia claritas idearum ſenſualium a celeritate motus nervis ſenſoriis impreſſi pendet (§. 125.); majore vi ex corpore in animam transfuſa perceptio clarior eſt, minore autem in eandem transeunte minor, conſequenter vis ex corpore in animam tranſiens vis animæ determinat gradum, ut dato claritatis gradu ſenſibile percipiat. Jam cum lex ſenſationis requirat, ut hoc, quod in organum ſenſorium agit, ſenſibile clare percipiatur, & hoc potius claritatis gradu quam alio (§. 85. *Pſychol. empir.*), nempe qui reſpondet gradui celeritatis motus fibrillis nerveis in organo impreſſi (§. 125.), & ad cerebrum usque propagati (§. 111. 113.); animæ vis vi ex corpore in eam transeunte determinatur ad legem ſenſationum obſervandam (§. 113. *Ontol.*).

Propoſitio hæc uberius explicat effectum a corpore in anima productum per phyſicum influxum. Deducitur hic ex theoria ſuperiori de anima, quam cum Influxioniſtæ hactenus ignoraverint, eadem in rem ſuam uti, adeoque effectum quoque ab influxu phyſico pendentem hoc modo explicare minime potuerunt. Non tamen ipſorum menti adverſatur, ſed eam admittere debent, quamprimum theoriam ſuperiorem admittunt. Hinc vero jam clariſſime apparet, theoriam quam de eſſentia, natura atque modificationibus animæ dedimus, ſe ſe indifferenter habere ad ſyſtemata explicandi commercii inter animam atque corpus intercedentis cauſa a philoſophis excogitata & cum ipſo ſyſtemate influxus phyſici conſiſtere poſſe, immo majorem adhuc eidem lucem affundere, ut idem majus potius inde robur acquirat, quam ut enervetur: id quod inprimis ex propoſitione ſequente eluceſcit.

§. 570.

Quoniam vis ex corpore in animam tranſiens vim ejusdem determinat ad obſervandam legem ſenſationis (§. 569.); *influxus phyſicus neceſſarius videtur ad intuitum ideæ univerſi ſeu* (*Wolfii Pſych. Ration.*)

Influxus phyſici neceſſitas.

ſeu mundi adſpectabilis in anima exiſtentis & easdem mutationes ſubeuntis, quas mundus adſpectabilis ſubit (§. 192.).

Patet itaque per theoriam ſuperiorem de anima novum quoddam robur acquirere ſyſtema influxus phyſici. Etenim cum anima ideam integram totius mundi adſpectabilis continuo producat (§. 190.), quam integram ſimul intueri nequit (§. 194.), ac ideo legem ſenſationis obſervare teneatur (§. 21[illegible]) per ſe non determinata videtur ad legem ſenſationis in inveniendam idea univerſi obſervandam, conſequenter principium adhuc quod determinans requiritur: quale cum ſit influxus phyſicus (§. 569.), ejus inde colligitur neceſſitas, anima ſcilicet in corpore recipiente, quod in ſe non habet. Quodſi demonſtrari poſſit animam ad quamlibet perceptionem claram per ſe indifferentem non alio modo in intuitu univerſi dirigi poſſe, quam corpore in animam influente; cum directionis ratio eſſe debeat ratio ſufficiens (§. 70. *Ontol.*), influxus phyſicus foret demonſtratus. Ex iis vero, quæ de ceteris ſyſtematis explicandi commercium animæ ac corporis dicemus, commercium eluceſcet.

§. 571.

Influxus phyſici animæ effectus in corpore.

Si anima in corpus phyſice influit, fluidum nerveum dirigit ad influendum per nervos ſenſorios in muſculos, quibus [illegible] corpore perficitur. Suo tempore in Phyſicis de motu loquturi evincemus muſculos, motuum organicorum inſtrumenta, ad actionem determinari per nervos ſenſorios, fluido quodam ſubtili per eos in muſculos influente. Quodſi anima phyſice influit in corpus, vis ejus in corpus transfuſa (§. 567.) dirigere debet fluidum nerveum ad influendum per nervos ſenſorios in eos muſculos, quibus organorum motus perficitur quem vult.

Dirigit adeo anima vim motricem corporis & corpus vim perceptivam animæ, cum nec illa per ea, quæ corpori inſunt, nec hæc per ea, quæ animæ inſunt, determinari poſſit juxta ſua influxus. Et hoc demum pacto intelligitur influxus iſte

Digitized by Google

tui animæ in corpus & corporis in animam effectus, principiis & pſychologicis, & phyſicis conſentiens, ut in ipſius gratiam nihil veniat immutandum, ſi a quæſtione diſceſſeris, cujus gratia defenditur. Ceterum nemo miretur, nos expoliendo ſyſtemati influxus phyſici operam impendere, etſi ad ipſum defendendum non propendeamus. Jubet enim æquitas, a qua alieni eſſe non poſſumus, cum veritatis amore ducamur, ne in hypotheſibus aliorum expendendis quicquam amori vel odio tribuatur. Nobis perinde eſt quicquid ex eorum numero, quæ controverſa ſunt, verum deprehendatur, modo non obtrudatur tanquam verum, quod vel non eſt, vel num ſit adhuc dubium. Eandem vero æquitatem, cui in ſyſtemate influxus phyſici litamus, afferre utique debemus etiam ad cetera, ubi ab omni partium ſtudio alieni eſſe voluerimus, nec in factis aliud eſſe debeat, quam in verbis.

§. 572.

Neceſſitas influxus phyſici in corpore.

Quoniam in corpore ſano nervi ſenſorii quovis momento ita ſunt diſpoſiti, ut fluidum nerveum ad muſculos per eos derivari poſſit, & fluidum nerveum, quod in cerebro eſt, per ſe indifferens eſt ad influendum in omnes nervos ſenſorios, quos ex cerebro per totum corpus propagari ex Anatomia conſtat; neceſſe eſt ut adſit principium quoddam determinans directionem fluidi nervei, ut in nervos ſenſorios fluat ad eos muſculos tendens, quibus perficitur motus nutui animæ conveniens (§. 70. *Ontol.*). Quamobrem cum vi animæ in corpus influente fluidum nerveum dirigatur ad influendum per nervos ſenſorios in muſculos, quibus motus in corpore perficitur (§. 571.); *influxus phyſicus videtur ad motus ſpontaneos ac voluntarios in corpore determinandos neceſſarius.*

Quæ paulo ante annotavimus de neceſſitate influxus phyſici ad intuitum ideæ univerſi in anima exiſtentis determinandum, ea de neceſſitate ejusdem ad determinandos motus organicos corporis, qui animæ imperio ſubſunt, tenenda quoque ſunt. Ceterum vel ex hac ipſa neceſſitate

Digitized by Google

apparente intelligitur, cur facile fit in ſyſtema influxus phyſici incidere philoſophum, ubi communem corporum in se invicem actionem per phyſicum influxum explicat, unde ut quam primo fonte ſyſtema iſtud derivatur.

§. 573.

Influxus phyſici nullam habemus notionem. Quodſi enim aliquam influxus phyſici notionem habemus, eorum omnium notionem habere debemus, quæ illam ingrediuntur. Jam anima phyſice influit in corpus, vis quædam animæ in corpus tranſit & in eo in motricem abit (§. 567.) &, ſi corpus phyſice influit in animam, vis quædam motrix ex corpore in animam migrat ac in eadem in aliam transformatur (§. 568.) vimque animæ eſſentialem in intuenda idea univerſi tum quoad directionem, tum quoad gradum determinat (§. 569.). Quamobrem qui influxus phyſici notionem habet, is notionem habere debet & transfuſionis virium ex una ſubſtantia in alteram & vis perceptivæ in motricem ac motricis in perceptivam transmutationem, nec non variationis directionis & gradus vis perceptivæ notionem habere debet vel confuſam, vel diſtinctam. Enimvero de mentis a corpore dependentia non obſervamus niſi mutationum in organo ſenſorio & in mente coëxiſtentium (§. 949. *Pſychol. empir.*), itemque de corporis ab anima dependentia non experimur niſi volitionum animæ & motuum in corpore, itemque nolitionum ac ceſſationis motus in eodem corpore coëxiſtentiam (§. 955. *Pſych. empir.*). Quamobrem cum notiones confuſæ a ſenſu ortum ducant, conſequenter experientiæ debeantur (§. 664. *Log.*); nullam quoque notionem confuſam transfuſionis virium ex una ſubſtantia in alteram, atque ullam transmutationis vis perceptivæ in motricem & viceverſa motricis in perceptivam, multo minus aliquam variationis directionis atque gradus vis perceptivæ per infuſam motricem habemus.

Influxus phyſici notionem nullam habemus.

Porro nemo fuit hactenus, qui modum explicare pote-

Digitized by Google

rit, quo vis motrix ex corpore in animam transfunditur ibique in perceptivam mutatur, ac per eandem vis animæ eſſentialis directio atque gradus mutatur, & quo vis animæ in corpus transfunditur atque in eo in motricem transformatur. Quamobrem cum notionem diſtinctam alicujus mutationis tum demum habeamus, quando nobis conſtat, quomodo ea fiat, cum aliæ non inſint notæ, per quas mutatio una ab altera diſtinguitur, niſi quæ modum quo fit abſolvunt (§. 88. *Log.*); nullam quoque notionem diſtinctam habemus transfuſionis virium ex una ſubſtantia in alteram ac metamorphoſeos earundem, nec non variationis directionis atque gradus vis perceptivæ per infuſam motricem.

Quoniam itaque nec diſtinctam, nec confuſam habemus notionem eorum, quæ notionem influxus phyſici ingredi debent, *per demonſtrata* obſcuræ vero notioni hic locus eſſe nequit, prout per ipſam ejus definitionem claret (§. 80. *Log.*); ideo nullam influxus phyſici corporis in animam & animæ in corpus notionem habemus.

Idem quoque a poſteriori probatur. Advertat enim, qui ſibi notionem habere videtur, animum ad ſemetipſum, & ſatis ſuperque intelliget nihil omnino eſſe, quod vocabulis iſtis transfuſionis & transformationis virium reſpondeat, ubi ad animæ a corpore & viciſſim corporis ab anima dependentiam declarandam transferuntur. Niſi obtuſus ac hebes fuerit, abunde perſpiciet ſibi nullas ideas eſſe, quam quas a phænomenis rerum materialium hauſit, ignarus an ad animam transferri poſſint & num inter animam atque corpus, ſubſtantias a ſe invicem prorſus diverſas (§. 51.), obtineant quæ inter corpora obtinent, immo ne quidem prorſus obtinent. Etſi enim ex uno corpore in alterum vires tranſire videntur, iſte tamen tranſitus nullam metamorphoſin involvit. Quodſi vero diſtinctam iſtius influxus notionem tibi habere videris, eam aliis explica. Nullus dubito fore, ut omni conatu te nihil agere

animadvertas. Sane non alia de cauſa contigit, ut mediocris ingenii homines in ſemetipſis experti fuerint, ſe modum, quo anima & corpus in ſe invicem agunt, ignorare, etſi vitio ſubreptionis ſibi perſuaſerint ſe actionem animæ in corpus & corporis in animam in ſe experiri. Nec mihi quisquam notus eſt, qui diſtinctam iſtius transfuſionis & transmutationis virium notionem ſeſe habere profeſſus fuerit atque cum aliis communicare voluerit.

Quodſi tibi notionem habere videaris eorum, quæ ad influxum phyſicum requiruntur, propterea quod bene intelligimus quid ſibi velit alter, dum eadem recenſet; facilis eſt reſponſio. Verbis in ſe ſpectatis aliqua reſpondere poteſt notio, per quam intelliguntur; non tamen ideo ipſis reſpondet amplius notio, ubi ad ſignificandum aliud quidpiam combinantur. Si frigida calci affunditur, quæ in poros ejus influit, & calx incaleſcit atque in rimas abit: quid ſit influxus intelligitur, cum notionem habeamus tranſitus in poros, & mutationem fluidi in halitum obſervemus, nec minus effectum clare percipiamus. Ecquis vero ideam hanc ad animam transferens & calci animam, aquæ ideas materiales in cerebro, incaleſcentiæ perceptionem ſenſibilis claram ſubſtituens ſibi perſuadebit ſeſe adhuc notionem aliquam corporis in animam influentis habere, utut vocabulis per illam intellectis quid alter ſignificare velit noverit? Ceterum qui principiis Logicis probe imbutum tenet animum, is veritatem propoſitionis præſentis hoc modo facile capit. Quæ ad influxum phyſicum requiruntur, virium ſcilicet ex una ſubſtantia in alteram transfuſio & earundem transmutatio, nec a poſteriori manifeſta ſunt, cum præter coëxiſtentiam mutationum corporis & animæ harmonicarum nil obſervemus (§. 949. 955. *Pſychol. empir.*), nec in numero poſſibilium eſſe a priori demonſtrari hactenus potuit. Sed quod neque experimur, neque a priori demonſtrare poſſumus, ejus nullam habemus notionem, notionum quippe realitate vel a priori, vel a poſteriori evincenda. Eorum adeo, quæ influxum phyſicum ingrediuntur, conſequenter ipſius influxus phyſici notionem nullam habemus.

§. 574

§. 574.

Influxus physicus intelligibili modo explicari a nobis nequit. Ejus enim notionem nullam habemus (§. 573.). Quamobrem cum alteri intelligibili modo id explicemus, cujus notionem distinctam animo ipsius ingeneramus; influxum physicum intelligibili modo explicare non valemus. *Influxus physici inexplicabilitas.*

Idem etiam sic ostenditur. Influxus physicus involvit virium ex una substantia in alteram transfusionem & transfusarum transformationem (§. 567. 568.). Enimvero nemo hactenus explicare potuit, quomodo vis motrix ex corpore in animam transeat, ibique in perceptivam mutetur, & quomodo viciſſim vis quædam ex anima in corpus transeat ibique in motricem transformetur. Nemo igitur influxum physicum hactenus intelligibili modo explicare potuit.

Ultro quoque plerique largiuntur se physicum influxum intelligibili modo explicare non posse, admitti tamen tanquam certum debere contendunt, quod experientiæ sit consentaneus: cujus contrarium dudum evicimus (§. 949. 955. *Psychol. empir.*).

§. 575.

Influxus physicus non potest rejici tanquam falsus, quod ejus nullam habeamus notionem, seu eam nec a posteriori, nec a priori probare valeamus; recte tamen ideo pro incerto habetur. Pone enim rejiciendum esse tanquam falsum, propterea quod eundem neque experiamur, nec demonstrare valeamus, sed nullam prorsus ejus ideam habeamus. Ergo tanquam falsum rejiciendum est, cujus ideam nullam habemus, seu quod nec experimur, nec demonstrare valemus, consequenter quod utrum confictum, an possibile sit, ignoramus. Quoniam hoc absurdum esse nemo non agnoscit; evidens omnino est influxum physicum tanquam falsum rejici non posse, quod nullam ejus habeamus notionem. *Influxus physici incertitudo unde constet.*

Enimvero quamdiu nobis nondum constat, an vis motrix

ex

Digitized by Google

ex corpore in animam, vis animæ in corpus ex anima transire ac illa in perceptivam, hæc in motricem mutari possit, tamdiu ignoramus, utrum influxus physicus possibilis sit, an impossibilis, consequenter an verus sit, an falsus (§. 547. *Log.*). Pro incerto igitur recte habetur (§. 564. *Log.*).

Hæc propositio probe notanda est, ne temeritatis alios accusare audeant, qui præcipitantiæ illius multo propiores. Quotiescunque enim influxus physicus non admittitur tanquam verus, extemplo sumunt eum rejici tanquam falsum vel impossibilem, quod intelligibili modo explicari a nobis non possit & indesinenter clamant non posse quid rejici tanquam falsum, quod experientiæ cum sit consentaneum intelligibili modo explicare tamen neutiquam valemus. Nos sane nondum rejicimus tanquam falsum, quod intelligibili modo explicare non valemus, etiamsi idem nec experiamur, immo vel maxime certi simus, nos idem experiri minime posse: sed quod nullo modo adhuc sufficienter probatum tamdiu in numerum incertorum rejicimus, donec vel ejus veritas, vel falsitas fuerit evicta.

§. 576.

Vis motricis per influxum physicum extinctio.

Si corpus physice in animam influit, vis aliqua motrix, quæ materiæ cuidam inhærebat, in gratiam animæ perit. Etenim si corpus in animam physice influit, vis quædam motrix ex corpore in animam transit & in eadem in aliam transformatur (§. 568.). Vis autem illa adhærebat motui locali fibrillarum nervearum, in quo ideæ materiales perceptionibus rerum sensibilium coëxistentes constituunt (§. 112. 113.). In gratiam adeo animæ perit vis aliqua motrix, quæ materiæ inhærebat.

Veritas propositionis non modo subsistit in theoria psychologica, quam in superioribus stabilivimus; verum etiam in ipsa scholasticorum hypothesi, quæ hodie parum est ad palatum philosophorum, immo promiscue eruditorum quorumcunque. Etenim juxta scholasticos sensibilia species sui materiales emittunt, quæ ad organa sensoria delatæ per nervos sensorios ad cerebrum deferuntur & ab intellectu passivo receptæ intellectu activi opera intelligibiles redduntur. Species istæ cum sint ma-

Digitized by Google

materiales & motu deferantur ad organum ſenſorium ac inde porro ad cerebrum; materiam ſubtilem in motu conſtitutam habes, cui vim motricem adhærere extra dubium eſt. Jam cum hæ ſpecies ab anima recipiuntur, vis motrix quædam ex corpore in animam tranſit, & dum ſpeciei ſenſibilis in intelligibilem transformatio contingit, motus ille expirat atque adeo vis motrix, quæ eidem cohæret, extinguitur. Patet itaque in gratiam animæ etiam in ipſa Scholaſticorum hypotheſi vim quandam motricem perire, quæ materiæ cuidam inhærebat. Quodſi ſpecies illas intelligibili modo ac veritati convenienter explicare volueris; non erunt niſi motus fibrillis nerveis in organo ſenſorio impreſſus & inde ad cerebrum usque propagatus, conſequenter influxus phyſicus quod tranſitum ſpeciei ſenſibilis ex cerebro in animam & ejus transformationem in ſpeciem intelligibilem non poterit explicari, niſi per transmutationem ideæ materialis, quæ in cerebro exiſtit, in perceptionem, vi cujus anima ſibi conſcia eſt ſenſibilis in organum ſenſorium agentis. Et quia idea materialis tanquam ens compoſitum a ſimplici, quale eſt anima, intra ſe recipi nequit; transfuſio concipi nequit niſi quoad vim motui materiæ ſubtilis cujusdam aut fibrillarum nervearum cohærentem. Quoniam vero Scholaſtici animæ tantummodo nudas tribuunt potentias, vi iſta transformata ad agendum excitari debet. Subſiſtit adeo virium motricium decrementum in ſenſationibus etiam ſtante hypotheſi Scholaſticorum hodie parum probata.

§. 577.

Vis motricis per influxum phyſicum orta.

Si anima phyſice influit in corpus, vis aliqua motrix oritur, quæ antea nulli materiæ inhærebat in gratiam animæ. Si enim anima phyſicæ influit in corpus, vis quædam animæ in corpus tranſit & in eo in motricem abit (§. 567.). Ineſt hæc vis vel fluidi cuidam ſubtili, quod per nerveos motorios ad muſculos motores defertur, vel ipſis fibrillis nervorum motoriorum. Atque adeo vis quædam motrix in materia oritur, quæ cum ex anima deſcendat, nulli antea materiæ inhærebat. Ori-

(*Wolfii Pſych. Ration.*). Rrr tur

Digitized by Google

tur itaque vis motrix in gratiam animæ, quæ nulli antea materiæ inhærebat.

Nemo in dubium vocat, motu novo producto in mundo materiali absque corporum conflictu, vim motricem produci. Quodsi ergo vi animæ producatur motus, inerit materiæ ad motum concitatæ aliqua vis, quæ in eandem ex materia alia non fuit derivata, adeoque ab anima demum producta.

§. 578.

Influxus physicum conservatione virium vivarum pugna.

Si anima in corpus & corpus in animam physice influit; in toto universo non semper conservatur eadem virium vivarum quantitas. Si enim anima in corpus physice influit, vis quædam motrix oritur in aliqua materia, quæ ex nulla alia in eandem derivatur (§. 577.). Si vero corpus in animam physice influit, vis aliqua motrix in gratiam animæ perit, quæ materiæ cuidam inhærebat & aliunde in ipsam derivata fuerat (§. 576.). Quoniam vero non ex singulis sensationibus oriuntur motus spontanei vel voluntarii; dici non potest vim ab anima receptam & transformatam iterum integram redire in materiam ibidemque pristinam, quam amiserat, assumere formam. Quamobrem tantundem virium non recipitur in cerebro per influxum physicum animæ in corpus, quantum in eodem deperditum fuerat per influxum physicum corporis in animam, consequenter si anima in corpus & corpus in animam physice influit, virium motui locali cohærentium, adeoque vivarum (§. 357. *Cosmol.*), quantitas eadem in toto universo non conservatur.

Primus huc animum advertit *Cartesius*, qui cum virium quantitatem æstimaret ex quantitate materiæ in celeritatem ducta, quam motus quantitatem dicere solemus, secum perpendens salvo influxu physico eandem motuum quantitatem natura rerum conservari non posse intulit, eandem vim quantitatem in rerum natura minime conservari, si physicus admit-

Digitized by Google

admittatur animæ in corpus & corporis in animam influxus. Quod Scholaſtici de eo non cogitaverint, ratio facile patet. Etenim virium notionem prorſus inſuper habentes non inquirebant, utrum motuum communicationes & conſervationes certis legibus adſtringantur, nec ne, quemadmodum a *Carteſio* factum, qui in philoſophia non admittenda eſſe agnovit niſi intelligibili modo explicabilia, cum antea quilibet imaginationis fallacis abortus in eandem reciperentur, teſte ipſo influxu phyſico animæ in corpus & corporis in animam.

§. 579.

Influxus phyſicus ordini naturæ adverſus. Si enim anima in corpus & corpus in animam phyſice influit, in toto univerſo non ſemper conſervatur eadem virium vivarum quantitas (§. 578.). Enimvero per leges motus in natura rerum ſeu toto univerſo ſemper conſervari debet eadem virium quantitas (§. 487. *Cosmol.*); influxus adeo phyſicus animæ ac corporis in ſe invicem legibus naturæ repugnat (*not.* §. *cit.*). Quamobrem cum ordo naturæ is ſit, qui in modificationibus virium motricium deprehenditur (§. 558. *Cosmol.*), ſeu qui motus regulis continetur (§. 559. *Cosmol.*), conſequenter a legibus motus dependet (§. 303. *Cosmol.* & §. 851. *Ontol.*); influxus phyſicus animæ atque corporis in ſe invicem ordini naturæ adverſus eſt. *Influxus phyſicus naturæ ordini repugnans.*

Agnovit *Carteſius* motuum variationes ac conſervationes certis adſtringi regulis, quæ a principiis generalibus tanquam legibus pendent, quemadmodum ex ſecunda Principiorum philoſophiæ parte palam fit. Admiſit adeo in natura rerum aliquem ordinem in variatione phænomenorum obſervandum. Quamobrem cum exiſtimaverit, influxum phyſicum animæ in corpus & corporis in animam legibus naturæ eſſe adverſum, utut in eo ad liquidam veritatem non pervenerit, virium vivarum & mortuarum diſcrimine non agnito; eundem ordini naturæ adverſum utique cenſere debuit. Quoniam vero motus regulæ absque principiis mathemati-

Digitized by Google

cis non intelliguntur; hanc quoque pugnam influxus physici animæ atque corporis in se invicem cum ordine naturæ Mathematum prorsus ignarus non comprehendit.

§. 580.

Cautio adhibenda ne contra influxum physicum dicta perperam applicentur.

Quoniam influxionista non est, qui explicandi commercii inter animam & corpus intercedentis causa sumit, corpus in animam & viciſſim animam in corpus agere, modum tamen agendi ignorari (§. 562.), vel actionem corporis in animam & viciſſim animæ in corpus fieri per influxum negat (§. 561.) ejus quoque *ſententia de actione mutua corporis atque animæ in ſe invicem citra influxum phyſicum ordini naturæ adverſa non eſt, propterea quod influxus phyſicus eidem adverſatur* (§. 579.). Idem quoque hoc modo probatur. Qui profitetur ſe ignorare rationem commercii animæ & corporis & qui eius explicandi cauſa ſumit mutuas corporis atque animæ in ſe invicem actiones, modum tamen agendi ignotum pronunciat, idem revera ſentiunt (§. 557.). Enimvero qui profitetur ſe ignorare rationem commercii atque corporis; is experientiæ teſtimonio indubio convictus perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis corporis, nec non volitionum ac nolitionum animæ & motuum voluntariorum in corpore ac ceſſationis eorundem coëxiſtentiam admittit (§. 949. 955. *Pſych. emp.*) conſequenter cum ordini naturæ adverſum non ſit, quod in natura rerum fieri certum eſt, ſi vel maxime demonſtrari non poſſit, quod illa coëxiſtentia ordini naturæ conveniat, vel non adverſetur, ejus quoque ſententia ordini naturæ adverſa dici nequit, propterea quod influxus phyſicus eidem adverſatur. Quamobrem nec ſententia alterius, qui ſumit animam in corpus & corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari profitetur, ordini naturæ adverſa dici poteſt, propterea quod influxus phyſicus eidem adverſatur.

Digitized by Google

Sunt hodie bene multi, qui influxum phyſicum cum mutua actione corporis & animæ in ſe invicem nobis ignota confundunt ſumentes iſtiusmodi actionem tanquam experientia claram per vitium ſubreptionis (§. 949. 955. *Pſychol. empir.* & §. 668. *Log.*), quamvis ultro fateantur ſeſe neſcire, qualis ſit iſta actio & quomodo fiat. Quamobrem quæ contra influxum phyſicum in medium afferuntur, ea perperam ſibi dicta putant, cumque revera idem ſentiant cum illis, qui rationem commercii animæ atque corporis ſe ignorare profitentur (§. 557.), in iis acquieſcentes quæ experientia diſcimus, inde inferunt naturæ ordini adverſa dici, quæ in natura rerum fieri pro explorato habere debemus. E re igitur eſſe duxi applicationem eorum, quæ de influxu phyſico in dubium vocari nequeunt, perverſam præcavere, quantum datur.

§. 581.

Influxus phyſicus notioni virium contrarius.

Syſtema influxus phyſici notioni virium adverſum. Vis motrix enim phænomenon eſt ſubſtantiatum (§. 300. *Cosmol.*), adeoque ſubſtantiæ inſtar apparet (§. 299. *Cosm.*), conſequenter ſubſtantia non eſt. Quamobrem fieri non poteſt, ut vis motrix ex corpore in animam transfundatur. Quoniam itaque vi influxus phyſici vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit (§. 568.); ſyſtema influxus phyſici notioni virium adverſum.

Notio virium ſupponit notionem elementorum, tanquam ſubſtantiarum ſimplicium (§. 180. 181. *Cosmol.*). Quamobrem vel hinc concluditur, ſyſtema influxus phyſici notioni quoque elementorum repugnare: id quod tamen ut expreſſius doceatur opus non eſt. Sane tranſitus vis motricis ex corpore uno in alterum, qui phænomenis convenit, cum corpus unum in alterum ita agere videatur in conflictu, ut vim ſuam vel aliquam ejus ſpartem in ipſum transferat, antiquiſſimis temporibus perplexos reddidit philoſophos: dudum enim objectum fuit, vim motricem nec accidens dici poſſe, nec ſubſtantiam. Si enim dicatur accidens, eandem ex uno ſubiecto in alterum tranſire non poſſe. Quodſi ſubſtantiam eſſe velis, nec materialem dici poſſe, cum per materiam diffun-

Digitized by Google

datur, corpus tamen unum non penetret alterum; nec immaterialem ſtatui poſſe, propterea quod pars una tranſit in corpus aliud, parte in eo relicta, cui tota ante inerat, ſubſtantia vero immaterialis tanquam ſimplex in partes dividi minime poteſt. Atque hinc durum viſum fuit tranſitum vis motricis ex uno ſubjecto in alterum tanquam realem admitte

§. 582.

Qualis ſit influxus phyſicus.

Si influxum phyſicum animæ in corpus & corporis in animam tanquam rationem commercii inter mentem atque corpus alleges, qualitas occulta eſt. Si enim anima phyſice influit in corpus, vis quædam animæ in corpus tranſit (§. 567.), & i corpus phyſice influit in animam, vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit (§. 568.). Influxum adeo phyſicum nobis imaginamur tanquam transfuſionem virium ex una ſubſtantia in alteram, adeoque tanquam animæ ac corporis quandam qualitatem (§. 455. *Ontol.*). Enimvero cum nullam actionem animæ in corpus & corporis in animam (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*), adeoque nec transfuſionem virium ex una ſubſtantia in alteram obſervemus; a poſteriori non conſtat influxum phyſicum dari. Quoniam vero nullam ejus habemus notionem (§. 573.), nec a priori ejus poſſibilitas evinci potest quin potius cum ordini naturæ (§. 579.) & notioni virium adverſetur (§. 581.), omni prorſus probabilitate deſtituitur, quod inſit, & rectius inde quod non inſit colligitur; minime iaque intelligitur, quod influxus phyſicus mutuus animæ ac corporis in ſe invicem ſubſtantiis iſtis inſit, adeoque ſumitur tanquam qualitas ratione ſufficiente deſtituta (§. 56. *Ontol.*), conſequenter qualitas occulta eſt, quando allegatur tanquam ratio commercii inter animam & corpus intercedentis (§. 189. *Cosmol.*

Nemo non hodie fatetur, vim attractricem magnetis, ſi tenus allegatur tanquam ratio attractionis ferri a magnete

Digitized by Google

ctæ eſſe qualitatem occultam ex Phyſica eliminandam, ubi in rationem phænomenorum naturalium inquirimus. Enimvero eodem modo ſeſe habet vis attractrix magnetis ad attractionem ferri, quo influxus mutuus phyſicus animæ & corporis in ſe invicem ad commercium mentis & corporis. Obſervamus ferrum polo magnetis admotum eidem adhærere, ut nonniſi aliqua vi a mutuo contactu ſeparari poſſit. Atque hoc phænomenon attractionis magneticæ nomine compellari ſolet: nullam vero obſervamus magnetis in ferrum actionem. Ita tamen ferrum movetur ad magnetem & proprio pondere, ſi nimium non fuerit, a contactu divelli neſcium eidem adhæret, ac ſi ab eodem traheretur. Qui vim attractricem tanquam rationem attractionis magneticæ allegant, vim iſtam ex magnete egredi & ferrum apprehendere, mox ad magnetem regredi & ferrum apprehenſum ſecum rapere imaginantur, nullam vero habent iſtius vis notionem, nec eam intelligibili modo explicare valent, cum doceri non poſſit, quomodo vis iſta ex magnete egrediatur ad certam diſtantiam & inde rurſus arrepto ferro regrediatur, quomodo ferrum apprehendat, ut ipſum ſecum rapere poſſit. Similiter obſervamus ſenſibili in organum ſenſorium agente in anima oriri perceptionem & anima motum organi corporis noſtri decernente organum moveri; nullam vero obſervamus actionem corporis in animam & animæ in corpus (§. 949. 955. *Pſychol. empir.*), perceptiones tamen ita coëxiſtunt mutationibus in organis ſenſoriis & motus voluntarii volitionibus animæ, ac ſi ſubſtantiæ iſtæ in ſe invicem agerent (§. 537.). Quando vero influxum phyſicum tanquam modum agendi reſpicimus eumque tanquam rationem commercii inter mentem ac corpus allegamus, ejus nullam habemus notionem (§. 573.), nec intelligibili modo eum explicare valemus (§. 574.). Hactenus itaque ovum ovo ſimilius non eſt, quam influxus phyſicus vi attractrici magnetis. Quo jure igitur vis attractrix magnetis in numerum qualitatum occultarum refertur, quando per eam rationem reddere cupis, cur ferrum a magnete attrahatur, eodem jure influxus phyſicus in numerum qualitatum occultarum referendus, quando per

eum

cum rationem reddere intendis mutuæ animæ ac corporis in invicem dependentiæ in modificationibus ſuis. Quodſi vo attractricem in numerum qualitatum occultarum referre dif ceat notiones Geometrarum imaginarias cum realibus Phy corum confundenti: in ejus locum ſubſtituamus odium na rale plantarum, v. gr. braſſicæ ac vitis, ad quod Scholaſtici vocare ſolent rationem daturi, cur braſſica ac vitis in eod loco non bene vegetentur. Etenim denuo deprehendes alia allegari poſſe, cur odium iſtud in numerum qualitat occultarum rejiciatur, quam quæ de influxu phyſico pul te evicta modo ad ſtabiliendam analogiam inter vim ani cem magnetis & influxum phyſicum in medium adi mus.

§. 583.

Influxus phyſicus cur ſit terminus inanis.

Influxus phyſicus animæ in corpus & corporis in animam terminus inanis eſt. Etenim influxus hujus nullam proſus habeamus notionem (§. 573.), etſi aliquam ſibi habere videantur, qui eadem utuntur, ſed deceptricem (§. 38. *Log.*) Quamobrem cum terminus notionem deceptricem ſignificans inanis ſit (§. *cit. Log.*); influxus phyſicus terminus inanis eſt.

Hinc jam in Logica loc. cit. influxum phyſicum allegimus exemplum termini inanis daturi. Quod regerus hic forſan poſſe, ut aliquando ad notionem aliquam eidem convenientem perveniatur, realitate ejus evicta; non tamen negari poteſt tamdiu terminum eſſe ſine mente ſonum, quamdiu nobis notio nulla fuerit. Sane hoc pacto omnes termini inanes in philoſophiam recipere liceret: quo facto magno veluti agmine in philoſophiam poſtliminio ruerent adeo facile liciter a recentioribus ex eadem eliminati inanes termini, qui ſcientiarum progreſſum tantopere impediverunt. Eodem plane, quo influxus phyſicus animæ & corporis in ſe invicem in philoſophiam recipitur, admitti quoque in eandem debent odium naturale & amor naturalis rerum inanimatarum, antipathia & ſympathia, principium hylarchicum *Mori*, funiculus attractivus *Lini*, Gas & blas *Helmontii* & quæ ſunt hujus farinæ innumera alia.

§. 584

Digitized by Google

§. 584.

Syſtema influxus phyſici in Pſychologia rationali nullum habet uſum. Etenim influxus phyſici nullam prorſus habemus notionem (§. 573.), adeoque per ipſum intelligi nequit, cur perceptiones ſenſibilium coëxiſtant ideis materialibus in cerebro ab actione ſenſibilium in organa ſenſoria pendentibus & motus ſpontanei atque voluntarii appetitionibus & volitionibus animæ, ita ut poſita mutatione in organo ponantur una perceptiones in anima & poſita appetitione vel volitione animæ ponatur motus organorum corporis. Sane ſi modificationum harmonicarum animæ & corporis coëxiſtentiam transfuſioni virium ex una ſubſtantia in alteram earundemque transmutationi tribuas (§. 567. 568.), cum non intelligas quomodo iſta transfuſio atque transmutatio virium fiat, nec intelligis quomodo modificationes iſtæ harmonicæ in utraque ſubſtantia coëxiſtant. Per ſyſtema igitur influxus phyſici coëxiſtentiæ illius, conſequenter commercii animæ ac corporis (§. 962. *Pſychol. empir.*), rationem reddere nequis (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum in Pſychologia rationali reddenda ſit ratio eorum quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4.), & ſyſtemata explicandi commercium inter mentem ac corpus eo fine excogitentur a philoſophis, ut ratio detur commercii inter mentem atque corpus intercedentis (§. 530.); ſyſtema influxus phyſici in Pſychologia rationali nullum habet uſum.

Inutilitas influxus phyſici in Pſychologia rationali.

Nimirum præſtat ingenue confiteri, quod ignoremus, quomodo fieri poſſit ut anima percipiat ſenſibilia convenienter mutationi, quam organo ſenſorio inducunt, quamprimum eandem eidem inducunt, quam ſibi ac imperitis aliis imponere velle, quaſi ſciamus, quod tamen nos neſcire palam eſt, ubi non aliam rationem reddere valemus, quam influxum phyſicum corporis in animam. Et idem tenendum eſt de motuum voluntariorum a nutu animæ dependentia. Atque adeo patet

sufficientem fuisse philosophis recentioribus rationem, cur missio systemate influxus physici alia investigare studuerint.

§. 585.

Inutilitas systematis influxus physici in philosophia practica & theologia.

Systema influxus physici in philosophia quoque practica & Theologia nullum habet usum. Quoniam commercium inter mentem & corpus intercedens, quod per systema influxus explicari debet (§. 560.), consistit in dependentia animæ a corpore quoad specificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis sensoriis contingunt, & corporis ab anima quoad specificationem motuum voluntariorum & continuitatis temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt (§. 962. *Psychol. empir.*); in Theologia & Philosophia practica non alius esse potest theoriæ de commercio animæ atque corporis usus, quam ubi quæritur, quid nos debeat, ut anima percipiat, quæ ipsam percipere voluntas & quid viciſſim faciendum, ut membra corporis totumque corpus eo moveatur modo, quo moveri ea volumus, vel ne moveantur eo modo, quo eadem moveri nolumus. Quoniam perceptio, qua sensibile in organum agens repræsentatur, eo ipso momento oritur, quo idem in organum sensorium rite constitutum agit (§. 948. *Psychol. empir.*); si quid ab anima percipi volueris, curandum tantummodo est, ut in organum sensorium agat, quod quandonam fiat, experientia obvia registra didicerunt omnes. Minime igitur opus est, ut ad omnem perceptionis ex idea materiali in cerebro quicquam conferas (§. 113.). Quamobrem si influxus physicus corporis in animam vel maxime verus esset, adeoque vis quædam motrix a corpore in animam tranſiret in eadem transformanda (§. 506.), nihil tamen a te fieri posset, immo nec deberet, quo tranſitus iste juvaretur, cum in ideam materialem sensibilis, quæ in cerebro existit, nulla tibi sit potestas, nisi quatenus mutatio, quæ organo sensorio inducitur, potestati tuæ subjicitur, ab eadem vero

vero tantummodo pendeant ideæ materialis actualitas & qualitates. Quoniam vero iſtius tranſitus ne ullam quidem habemus notionem (§. 573.), ſed is ſine mente ſonus eſt (§. 583.); ne ſomniare quidem licet de tranſitu vis motricis ex idea materiali in cerebro exiſtente in animam juvando, ut perceptioni animæ inſint, quæ absque iſto adjumento non ineſſent. Patet igitur ſyſtematis influxus phyſici nullum eſſe uſum in philoſophia practica & Theologia quoad iſtam ejus partem, non modo pro præſente ejus ſtatu, quo influxum phyſicum, adeoque tranſitum vis motricis ex corpore in animam (§. 568.), intelligibili modo explicare non poſſumus (§. 574.); verum etiam quoad eandem partem nullum ejus fore uſum, ſi vel maxime ſupponas fore tempus, quo intelligibili modo tranſitus iſte explicetur.

Similiter quoniam organorum quorundam corporis motus ſtatim conſequitur, quando anima eosdem vult, tamdiu durant, quamdiu anima eosdem vult, & extemplo ſiſtuntur, quamprimum anima eosdem non vult (§. 953. *Pſychol. empir.*); ſi efficere volueris ut quædam corporis organa certo quodam modo moveantur, vel etiam totum corpus aliquo transferatur, curandum tantummodo erit, ut anima motum iſtum ſive organi alicujus, ſive corporis totius velit. Minime igitur opus eſt, ut ad ortum motus in corpore ex volitione animæ quicquam conferas. Quamobrem ſi influxus phyſicus animæ in corpus vel maxime verus eſſet, adeoque vis quædam animæ in corpus tranſiret ibidem in motricem transformanda (§. 567.): nihil tamen a te fieri poſſet, immo nec deberet, quo tranſitus iſte juvaretur, cumque tranſitus hujus nullam habeamus notionem (§. 573.), ſed ſit hactenus ſine mente ſonus (§. 583.); ne ſomniare quidem datur de eodem juvando, ut ad nutum animæ ſequatur motus, non ita ſecuturus absque noſtro auxilio. Patet igitur ſyſtematis influxus phyſici nullum eſſe uſum in philoſo-

phia practica & Theologia quoad alteram ejus partem, non modo pro præsente ejus statu, verum etiam si vel maxime ponas influxum physicum quoad transitum vis animæ in corpus intelligibili modo aliquando explicatum iri.

Propositionis præsentis veritas adeo manifesta est, ut contra eam nihil obverti possit, quod vel minimam habeat speciem. Quodsi enim objicias sublato influxu physico corporis in animam ideæ materiali non amplius ideam sensibilem seu perceptionem sensibilis coëxistere posse; sumis utique quod probare non potes. Sed ut liberales simus, demus interea verum esse, quod objicitur; nondum tamen sequitur, negato influxu physico, vel non concesso, ut in dubium vocato, animam non amplius percipere sensibile, quando mutationem organo sensorio inducit, nec convenienter huic mutationi percipere. Qui enim negat influxum, vel eundem admittere recusat, antequam sufficienter fuerit probatus, vel eundem in dubium vocat, is tantummodo negat, aut pro vero vel pro probabili habere non vult, aut dubitat, animam ideo percipere sensibile in organum sensorium agens convenienter mutationi, quæ in organo sensorio accidit, quod corpus in animam physice influit, adeoque vim quandam in eam transfundit (§. 568.), non autem negat vel in dubium vocat quod experientiæ nemini non obvium est, animam percipere sensibile, quando in organum sensorium agit, mutationem organo contingenti convenienter (§. 948 *Psychol. empir.*), imo si acutior fuerit, nec negat, vel in dubium vocat, perceptiones rerum sensibilium in anima eo modo oriri, ac si corpus in animam influeret, seu vi sua perceptiones illius in anima produceret (§. 537.). Similiter si objicias sublato influxu physico animæ in corpus, ad nutum animæ non amplius consequi motum organorum corporis aut corporis totius: id nuo sumis, quod probare non potes. Sed demus etiam verum esse: nondum tamen sequitur, negato aut non concesso, aut in dubium vocato influxu physico animæ in corpus ad nutum animæ nullum amplius consequi motum. Qui enim negat, aut non concedit, aut in dubium vocat influxum

Digitized by Google

animæ in corpus, is tantummodo negat, aut pro vero vel probabili habere non vult, aut dubitat, motum organorum corporis vel totius corporis ad nutum animæ ideo conſequi, quod anima in corpus influit, ſeu vis quædam ex anima in corpus tranſit (§. 567.), non autem negat vel dubitat, quod vi experientiæ omnibus manifeſtum, ad nutum animæ conſequi illos motus (§. 953. *Pſychol. empir.*), immo ſi acutior fuerit, nec negat aut in dubium vocat, motus voluntarios in corpore eodem prorſus modo oriri, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua eosdem produceret (§. 537.). Non negat aut in dubium vocat effectum, quem experimur, etſi neget, vel in dubium vocet cauſam illius effectus, quæ ab altero allegatur, ſi vel maxime ponatur cauſam, quæ allegatur, eſſe veram illius effectus cauſam. Ponamus Phyſicum aliquem negare aut in dubium vocare generationem iridis, quam tradit *Carteſius* in Meteoris & quam veritati conſentaneam eſſe & experientia, & ratione conſtat: ecquis inde inferet eum negare, vel in dubium vocare, quod iris in rerum natura generetur, ſi in oppoſita ſoli lucenti regione pluit? Mirum profecto homines ſubinde adeo cœcutire, ut, quod in uno caſu optime vident, in altero perſpicere non poſſint, & cujus ipſos in uno caſu puderet, id in altero magna animi confidentia defendant. Sed ita in transverſum abripiuntur, qui ab appetitu pendulum habent aſſenſum.

§. 586.

Inutilitas omnis ſyſtematis in philoſophia practica & theologia.

Quoniam demonſtratio propoſitionis præcedentis mutatis mutandis ad quodvis aliud ſyſtema de commercio inter mentem atque corpus intercedente applicari poteſt; in genere liquet, *nullum ſyſtema explicandi commercium animæ ac corporis in philoſophia practica & Theologia aliquem habere uſum.*

Atque hinc patet ratio, cur ſcriptura ſacra non doceat veram commercii animæ atque corporis rationem: quam a nobis ignorari paſſus non fuiſſet Deus, ſiquidem ejus cognitio homini apprime neceſſaria eſſet. Repetenda hic ſunt, quæ

Digitized by Google

de philoſophiæ practicæ ab omni ſyſtemate de commercio animæ & corporis independentia demonſtrata ſunt (§. 538.).

§. 587.

An ſyſtema influxus phyſici experimento ſubjici poſſit.

Syſtema influxus phyſici experimento ſubjici nequit. Quoniam enim juxta ſyſtema influxus phyſici perceptiones ſenſibilium in organa ſenſoria agentium pendent a vi motrice in animam ex corpore transeunte ac in ea in vim perceptivam ſeu perceptivæ determinatricem transformata (§. 558. 568. 569.), & motus ſpontanei ac voluntarii producuntur vi animæ in corpus transfuſa ibique in motricem transformata (§. 567.); experimento definiturus, utrum influxus phyſicus detur, nec ne, inquirere deberet, num perceptionibus animæ aliquid inſit, unde oſtendi poteſt eas potius vi corporis in animam influere, quam alio quocunque modo produci, vel efficere teneretur, ut tranſitum vis motricis in animam vel ejus transformationem perciperet, & quoad alteram hujus influxus partem motus ſpontaneos & voluntarios attenta mente perpendere opus haberet, num quibusdam ſaltem aliquid ineſſe deprehendatur, unde deduci poteſt eas vi animæ in corpus transfuſa potius produci, quam alio quocunque modo, vel denique neceſſe eſſet, ut tranſitum vis animæ in corpus aut ejus transformationem perciperet. Enimvero in omni ſyſtemate, adeoque quacunque tandem commercii animæ ac corporis detur ratio (§. 530.), ſupponendum perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eo modo oriri ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent, hoc eſt, ac ſi anima vi ſua produceret motus voluntarios in corpore & corpus vi ſua produceret perceptiones rerum ſenſibilium in anima (§. 537.). Perceptionibus igitur nil ineſſe poteſt, unde deducatur, an vi potius corporis, quam alio quocunque modo producantur, nec motibus corporis & organorum ipſius ineſſe quicquam poteſt, unde oſtendi queat, eos potius vi animæ, quam alio quocunque

Digitized by Google

modo produci, nemine ſcilicet in dubium vocante, niſi experientiæ manifeſtæ contradicere velit, perceptiones tales eſſe, ut poſſint cenſeri effectus vi corporis producti, & motus quoque voluntarios tales deprehendi, ut non repugnet eos eſſe effectus vi animæ productos. Enimvero nullam corporis in animam (§. 949. *Pſychol. empir.*), nullam animæ in corpus actionem (§. 955. *Pſychol. emp.*) obſervamus, quantamcunque attentionem & quantumcunque acumen ad obſervandum afferamus, cum præter coëxiſtentiam mutationum harmonicarum corporis & animæ nil quicquam percipiatur (§. §. *cit.*). Multo minus igitur obſervare licet, num actionibus iſtis talia inſint, unde tranſitum virium ex una ſubſtantia in alteram & earum transmutationem colligere licet. Nullo autem modo apparet, unde quis ſpem concipere debeat fore, ut ipſum tranſitum virium earumque transformationem immediate percipiat. Atque hinc abunde patet, ſyſtema influxus phyſici experimento ſubjici minime poſſe.

Si cui contrarium videtur, is de experimento cogitet laudem magnam meriturus, ſi tale reperire poſſit. Enimvero cum influxus phyſicus ordini naturæ adverſus ſit (§. 579.), nulla vero probabilitas ſuadeat Deum ita conſtituiſſe naturæ ordinem, ut in gratiam animæ continuo turbetur; parum ſpei ſupereſſe videtur fore, ut iſtiusmodi experimentum excogitari poſſit, quo tranſitus virium ex una ſubſtantia in alteram & transformationis earundem ad immediatam perceptionem deduci poſſit ſive in ſe, ſive per aliud quidpiam illi indivulſo nexu cohærens. Sed de re ſatis manifeſta plura verba facere nolumus.

§. 588.

Syſtema influxus phyſici omni probabilitate deſtituitur. Eſt enim ordini naturæ adverſum (§. 579.). Probabile vero non eſt, Deum autorem rerum ſapientiſſimum, ita conſtituiſſe naturæ ordinem, ut in gratiam animæ continuo ſit turbandus. Quam- *Syſtematis influxus improbabilitas.*

Quamobrem ſyſtema influxus phyſici omni probabilitate deſtituitur.

Idem quoque inde evincitur, quod in influxu phyſico aſſumantur, quæ in ſe inexplicabilia videntur (§. 567. 568.), utpote notioni virium adverſa (§. 581.). Quoniam enim vi principii rationis ſufficientis, quod non ſert niſi intelligibili modo explicabilia (§. 56. *Ontol.*), ſit ita quod a nobis nondum explicari poſſint, pro probabili haberi nequit, quod phænomeni alicujus explicandi gratia ſumitur tanquam in ſe inexplicabile; influxus quoque phyſici ſyſtema omni probabilitate deſtituitur.

Syſtema influxus phyſici ordini naturæ ideo adverſatur, quia adverſatur legi motus de eadem virium vivarum quantitate in rerum natura conſervanda (§. 579.). Qui excogitarunt, legem hanc eſſe corporum in ſe invicem agentium, ei vero obſtare, quo minus corpori in animam & animæ in corpus agenti præſcripta ſit lex alia; argumenti contra influxum phyſicum allati vim non ſatis perceperunt. Neque enim hic ad naturæ legem de conſervanda eadem virium vivarum quantitate provocatur, quatenus modum agendi corporum in ſe invicem præſcribit, ſed quatenus ordinem naturæ determinat. Ecquis urgeret eundem agendi modum obſervari debere a corpore in animam vel ab anima in corpus agens, quem corpori in ſui ſimile agenti præſcriptum ab autore naturæ deprehendimus, niſi contrario agendi modo naturæ ordo perturbaretur? Exceptio igitur iſta, utut omni ſpecie non deſtituta, ſi rem arduam obiter conſideres, ſcopum minime ferit. Ceterum ex jam demonſtratis clariſſime perſpicitur, ſyſtema influxus phyſici nemini obtrudi poſſe, & ſufficientem fuiſſe rationem philoſophis, cur de aliis ſyſtematis cogitarent, ad quæ porro explicanda ut digrediamur, inſtituti ratio jubet.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT III.

De Syſtemate cauſarum occaſionalium.

§. 589.

Syſtema cauſarum occaſionalium dicitur, quo commercium inter mentem & corpus explicatur per modificationes harmonicas immediate a Deo factas, ſeu per voluntatem Dei generalem & certis legibus liberrime adſtrictam. *Syſtematis cauſarum occaſionalium definitio.*

Syſtema hoc *Carteſio* debetur autori, qui cum influxum phyſicum in motu corporum rejeciſſet, & ad voluntatem Numinis generalem certisque legibus liberrime adſtrictam provocaſſet Princip. part. 2. artic. 36. & ſeqq.; idem quoque in explicando commercio animæ & corporis fecit. Idem ſyſtema excoluit *Malebranchius* Dialog. 4. de Metaphyſica & religione §. 18. & ſeqq, & Dial. 7. §. 2. & ſeqq. it. in Tract. de inquirenda veritate lib. 3. part. 2. c. 3. & in Dilucidationibus ad iſtum locum, atque *Cordemoi* in Diſſert. 4. de diſtinctione corporis & mentis pag 83. Etſi autem *Sturmius* eclecticum egerit, nec ulli philoſophorum ſectæ ſe mancipaverit; in actionibus tamen corporum in ſe invicem & animæ in corpus & corporis in animam explicandis ſyſtema cauſarum occaſionalium amplexus eſt in Phyſica electiva Tom. 1. p. 161. & ſeqq. Cum philoſophia *Carteſiana* hodie pervulgata ſit, ſyſtema quoque cauſarum occaſionalium plures habet defenſores, ſit ita quod in eorum numero ſubinde ſint, qui vel ipſimet ignorant ſe eidem adhærere, vel mentem *Carteſii* non plene aſſequuntur. Non jam diſquirimus, utrum *Carteſius* ſyſtema occaſionale per omnia probaverit, an in quibusdam aliter ſenſerit quam ipſius aſſeclæ: id enim ex ſequente tractatione demum eluceſcet. Sunt etiam qui ſyſtema cauſarum occaſionalium *ſyſtema aſſiſtentiæ* appellare ſolent.

§. 590.

Causæ occasionalis definitio.

Causæ occasionales dicuntur, quæ vi agendi propria destituuntur, Deo tamen agendi occasionem præbent.

Opponitur causa occasionalis causæ physicæ, quæ vi agendi propria instructa est. Ita non modo in systemate influxus physici corpus & anima sunt causæ physicæ, quippe non minus corpus, quam anima vim agendi habet; verum etiam juxta theoriam superiorem anima vi activa prædita est (§. 53.), unde actiones ipsius consequuntur (§. 55.), & juxta theoriam cosmologicam singulis elementis rerum materialium vis activa inest (§. 196. *Cosmol.*), unde vis activa seu motrix in corporibus nusquam in composito resultat (§. 180. *Cosmol.*). Nostra ergo theoria in eo consentit cum theoria veterum & Aristotelico-Scholasticorum, quod substantiis secundis, quas appellant, hoc est, creatis vires agendi proprias, etsi creatas, tribuant.

§. 591.

Quomodo Deus animam & corpus modificet in systemate causarum occasionalium.

In systemate causarum occasionalium Deus modificat animam in gratiam corporis & corpus in gratiam animæ producendo licet ideas sensuales hasce non alias, quia hæ ideæ materiales non aliæ in cerebro existunt, & producendo motus hosce non alios in corpore, quia anima hos, non alios appetit, sive vult. Etenim in systemate occasionalium causarum Deus immediate corpus modificat in gratiam animæ & animam in gratiam corporis (§. 589.). Jam singulis ideis sensualibus singulæ respondent materiales (§. 114.), & ideæ sensuales ideis materialibus coëxistunt (§. 113.). Deus igitur in gratiam corporis animam modificans hasce in anima producit ideas sensuales non alias, quia hæ ideæ materiales non aliæ in cerebro existunt. *Quod erat unum.*

Similiter in systemate causarum occasionalium Deus

Digitized by Google

mediate modificat corpus in gratiam animæ (§. 589.). Jam vero volitionibus animæ motus in corpore coëxiſtunt (*§. 955. Pſychol. empir.*). Deus igitur in gratiam animæ corpus modificans hos in corpore producit motus, non alios, quia hæ ſunt in anima volitiones, non aliæ.

Conſtat *Carteſium* non aliter explicare motuum communicationes in conflictu corporum, quam quod Deus in uno corpore minuat motum & in altero eundem producat, dum corpus unum in alterum impingit convenienter ſcilicet legibus motus, quos experientia probat & unde regulæ motus deducuntur, quemadmodum in Cosmologia integro capite docuimus. Syſtema igitur, quo in explicandis corporum in ſe invicem actionibus utitur *Carteſius*, ad actiones quoque animæ in corpus & corporis in animam explicandas transfertur, ita ut ſit ſyſtema generale explicandi actiones ſubſtantiarum finitarum ſeu creatarum in ſe invicem.

§. 592.

Quales cauſæ ſint corpus & anima in hoc ſyſtemate.

Quoniam in ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus hasce producit ideas ſenſuales in anima, quia hæ in cerebro exiſtunt ideæ materiales, & hos in corpore motus, quia hæ animæ inſunt volitiones (§. 591.), anima deſtituitur vi activa, qua motus in corpore producitur, & tantummodo per volitiones ſuas Deo iſtos producendi occaſionem præbet; corpus vero deſtituitur vi activa, qua perceptiones animæ producere valet, & tantummodo per ideas materiales in cerebro productas Deo occaſionem præbet illas producendi. *Sunt* igitur *in ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima & corpus mutationum harmonicarum tantummodo cauſæ occaſionales* (*§. 590.*).

Immo eodem modo in hypotheſi *Carteſii* corpora tantummodo ſunt communicationis & conſervationis motus cauſæ occaſionales, cum in ſyſtemate influxus ſint cauſæ phyſicæ (*not.* §. 590.). Et hinc ſyſtema explicandi commercium animæ & corporis, de quo jam agimus, & communicationis ac, con-

conſervationis motus eidem agnatum, ſyſtematis cauſarum occaſionalium nomen accepit.

§. 593.

Mutationum harmonicarum animæ & corporis cauſa.

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes harmonicæ animæ & corporis a nuda voluntate Dei pendent. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima & corpus modificationum harmonicarum tantummodo ſunt cauſæ occaſionales (§. 592.), adeoque vi omni activa deſtituta Deo tantummodo modificandi utramque ſubſtantiam occaſionem ſuppeditant (§. 590.). Quoniam itaque per naturam animæ & corporis modificationes nullæ harmonicæ ſunt, ita ut nec certæ ideæ materiales reſpondeant certis ideis ſenſualibus & certi motus corporis ſubjecti ſint certis volitionibus animæ; harmoniæ, quæ inter animam & corpus datur, alia allegari nequit ratio niſi voluntas divina cauſæ primæ, autoris omnium rerum, nempe Dei. Modificationes itaque harmonicæ animæ ac corporis a nuda voluntate Dei pendent (§. 851. *Ontol.*).

Poſtquam *Carteſiani* ſibi perſuadent a *Carteſio* ſufficienter eſſe probatum corpora & animam omni activa vi deſtituta tantummodo cauſas occaſionales eſſe poſſe, non abſurdum ipſis videtur, deficientibus cauſis ſecundis ad cauſam primam recurrere, & per hanc creaturarum in modificationibus ſuis Deo dependentiam concurſum ipſius generalem in conſervandis creaturis explicare. Enimvero de eo adhuc diſceptatum a *Carteſio* ſufficienter fuerit probatum, corpora in actionibus ſuis in ſe invicem & corpus pariter atque animam quoad modificationes harmonicas tantummodo ſpectanda eſſe inter cauſarum occaſionalium.

§. 594.

An ideæ ſenſuales ſint materialium ſocia arbitraria.

Quoniam modificationes harmonicæ animæ & corporis a nuda voluntate Dei pendent (§. 593.), neque adeo hiſce ideis materialibus in cerebro hæ ideæ ſenſuales in anima reſpondent, quam quia Deus earundem coëxiſtentiam continuam ſe-

Digitized by Google

luit: ideo hinc porro inferunt *Carteſiani* citra omnem oppoſiti formidinem, *ideis iisdem materialibus in cerebro alias quoque ideas ſenſuales in anima reſpondere potuiſſe, quam quæ nunc reſpondent*, v. gr. ut appareret nigrum, quod nunc videtur album, & ut dulce ſit, quod nunc tanquam amarum percipimus, vel ut voluptatem pareret, quod nunc dolorem cauſatur & ita porro.

Illatio hæc præcipitantiæ tribuenda : neque enim ideo neceſſarium eſt ut arbitrario jungantur ideæ ſenſuales ideis materialibus, quia liberrima Dei voluntate junguntur, poſſunt enim Deo eſſe rationes ideis ipſis intrinſecæ, ob quas potius has ſibi mutuo jungit quam alias, quemadmodum deinceps oſtendemus. In expendendis hypotheſibus probe a ſe invicem ſeparanda ſunt, quæ ex iis neceſſario fluunt & quæ cum iisdem neceſſario non connectuntur.

§. 595.

Occaſionaliſta dicitur, qui ſyſtemate cauſarum occaſionalium in explicando commercio inter animam ac corpus intercedente utitur, tum etiam qui corpora in motus communicatione ac conſervatione inſtar cauſarum occaſionalium conſiderat. *Occaſionaliſta quinam dicatur.*

Hinc & *Carteſius* dicitur Occaſionaliſta, qui ob difficultates in communicatione & conſervatione motus obvias cauſas occaſionales in locum phyſicarum introduxit.

§. 596.

Atheus & de Dei exiſtentia dubitans Occaſionaliſta eſſe nequit. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes harmonicæ animæ & corporis a nuda Dei voluntate pendent (§. 593.), adeoque ſyſtema hoc admittere non poteſt, niſi qui Deum exiſtere & rerum omnium autorem eſſe admittit. Quare cum hoc neget atheus, & qui de exiſtentia Dei dubitat; atheus & de exiſtentia Dei dubitans ſyſtema cauſarum *Qui nam Occaſionaliſta eſſe nequeat.*

Digitized by Google

occasionalium defendere nequit, seu Occasionalista esse non potest (§. 595.).

Cum *Cartesius* causas occasionales in philosophiam introd. xerit *(not.* §. 595.); absurdum est labe atheismi eundem inf cere. Apparet autem qui hoc faciunt, cum ex notionibus m nime ratiocinentur, assensum ab appetitu sensitivo & in eo re sidentibus affectibus pendulum habere. Ceterum ex necessario inter systema causarum occasionalium & existentiam Dei nexu Occasionalistæ existentiam Dei demonstrare solent, quemadmodum fecit *Sturmius* in Specimine Theosophiæ, hoc est cognitionis de Deo naturalis, quod Tomo primo Physicæ electivæ seu hypotheticæ subjungitur, prop. 7. quippe qua evincit quod Dei existentiam animæ rationalis unio cum corpore organico clarissime comprobet. Istiusmodi probationes, quibus necessarius nexus existentiæ divinæ cum hypothesibus philosophicis evincitur, hunc inprimis habent usum, ut hypotheses a labe impietatis purgentur: id quod inprimis necessarium, cum inveteratus sit mos impietatis accusare eos, qui a receptis sententiis recedunt.

§. 597.

Quomodo in systemate causarum occasionalium anima in corpus agat.

Si in systemate causarum occasionalium eadem virium quantitas conservanda; Deus in gratiam animæ non novum spirituum animalium motum producere, sed tantummodo eorundem in motu jam constitutorum directionem immutare debet, ut influant in nervos motorios ad musculos seu organi motores tendentes. Quoniam virium quantitas pendet a celeritate motus (§. 451. *Cosm.*), ubi spiritus animales seu fluidum nerveum influunt in nervos motorios, quando ad nutum animæ organum aliquod corporis moveri debet, non tum demum aliquam celeritatem aequirere debent, quam nondum habent, sed necesse est eam retineant, quam habent. Quamobrem cum corpus quiescens ad motum concitatur, ubi celeritatem acquirit, quam antea non habebat (§. 65. *Ontol.*), & novum accipiat motus incrementum, ubi celeritas ejus augetur (§. 398. *Cosmol.*), Deus autem in systemate causarum occasionalium ad nutum animæ producat motum corporis

Digitized by Google

norum corporis (§. 591.): ſi in eodem ſyſtemate eadem virium vivarum quantitas in univerſo conſervari debet, Deus motum ſpirituum animalium vel fluidi nervei in gratiam animæ novum non producere, nec eum, qui jam ineſt, augere debet. Quia tamen ſpiritus animales ea, qua jam feruntur, celeritate in nervos motorios influere debent; neceſſe eſt ut eorum directio immutetur. Deus igitur in gratiam animæ directionem ſpirituum animalium in motu jam conſtitutorum immutare debet, ut nervos motorios ingrediantur, qui ad muſculos organorum ad nutum animæ movendorum motores tendunt.

Cum motus quantitas ſimiliter a celeritate pendeat", qua mobile fertur (§. 398. *Cosmol.*); ſi in ſyſtemate cauſarum occaſionalium eadem motus quantitas conſervari debet, Deus quoque in gratiam animæ nonniſi directionem ſpirituum animalium immutare tenetur, qui in nervos motorios influunt ad organum movendum deferendi. Conſtat *Carteſium* in ea fuiſſe opinione, quod in univerſo eadem conſervanda ſit motuum quantitas. Conſtat porro eundem in philoſophiam introduxiſſe cauſas occaſionales. Quamobrem actionem animæ in corpus aliter explicare non potuit, quam ut Deus in gratiam animæ immutet directionem ſpirituum animalium, qui in nervos motorios influere debent. Enimvero etſi verum ſit eandem virium vivarum quantitatem in univerſo conſtanter conſervari (§. 487. *Cosmol.*) non tamen ſemper conſervatur eadem motus quantitas (§. 402. 464. 465. *Cosmol.*). Poſterius repertum fuit ab *Hugenio*, antequam prius detegeret *Leibnitius*, vera virium vivarum menſura reperta. Quamobrem *Malebranchius* cum agnoſceret, non opus eſſe ut eadem motus quantitas in univerſo conſervetur; in explicanda actione animæ in corpus ſumſit motum ſpirituum animalium a Deo produci, qui in nervos motorios influunt Neque vero exiſtimandum eſt, quaſi *Carteſius* animæ tribuerit vim immutandi directionem ſpirituum animalium propriam: quando enim in epiſtola ad *Morum*, quæ eſt 72. Volum. 1. affirmat, Deum dediſſe animæ vim movendi corpus, non vim pro-

productivam, ſed exigitivam intelligit, quatenus nempe ſola animæ, volitio ſcilicet, exigit motum certo producendum Deo per concurſum ipſius. Addit enim vim in ſubſtantia creata eſſe ejus modum: quod ſane fundamentum eſt ſyſtematis cauſarum occaſionalium quoad mutuas corporum actiones in ſe inviceem, quemadmodum ex Principiis patet. Nec igitur dubitamus ſyſtema cauſarum occaſionalium *Carteſio* toto adſcribere.

§. 598.

Effectus concurſus divini in ſyſtemate cauſarum occaſionalium quoad animam.

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium vi theoriæ ſuperius Deus tantummodo dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea univerſi, ut ſcilicet data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt, ſeu animam determinat ut legem ſenſationum obſervet. Anima enim vi quadam propria eſt (§. 53.), qua actuantur omnia, quæ per facultates ipſius in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 51.), ipſæ etiam ſenſationes (§. 61.), ſeu perceptiones, quæ per mutationem in organo ſenſorio factam intelligibili modo explicabiles (§. 55 *Pſychol. empir.*), tum quoad materiam, cur ſcilicet hoc potius objectum in mundo adſpectabili nunc clare percipias quam aliud, tum quoad formam, cur nimirum hoc claritatis gradu idem percipias (§. 959. *Pſych. empir.*). Jam anima continuo ad ſtatus ſui mutationem tendens (§. 56.), vi ſibi eſſentiali (§. 66.), & naturali (§. 67.) continuo producit ideam totius univerſi (§. 190.), ſed eam integram ſimul intueri (§. 194.) adeoque omnia, quæ eidem inſunt, clare percipere nequit (§. 193.); neceſſe igitur eſt, ut, ſi juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus modificet animam in gratiam corporis (§. 590.), ipſe eandem determinet ad clare percipiendum ea, quæ mutationem organis ſenſoriis inducunt, conſequenter ipſam in intuenda idea univerſi dirigit (§. 193.). Et quia claritas ideæ ſenſualium a celeritate motus nervis ſenſoriis impreſſi pendet (§. 125.), Deus animam in gratiam corporis modificans, ut

corpo-

Digitized by Google

ceptiones rerum ſenſibilium ſint per ideas materiales in cerebro explicabiles (§. 539. 540.), vis animæ gradum determinat, ut dato claritatis gradu ſenſibile percipiat. Jam cum lex ſenſationis requirat, ut ſenſibile, quod in organum ſenſorium agit, clare percipiatur (§. 85. *Pſychol. empir.*), pro gradu ſcilicet celeritatis motus fibrillis nervi ſenſorii in organa impreſſi (§. 125.), & ad cerebrum usque continuati (§. 111. 113.; anima determinatur a Deo ad legem ſenſationum obſervandam (§. 113. *Ontol.*).

Hæc propoſitio diſtinctius explicat, quomodo juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus in gratiam corporis modificet animam. Atque hinc apparet theoriam ſuperiorem de anima etiam cum ſyſtemate cauſarum occaſionalium ſtare poſſe, quemadmodum ſupra (§. 569.) evicimus, quod eidem ſyſtema influxus phyſici minime repugnet. Quodſi ſyſtema illud cum theoria ſuperiori de natura atque eſſentia animæ in gratiam reducitur; idem multo facilius admittent, qui alias a cauſis occaſionalibus ſunt alieniores.

§. 599.

Juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus haſce conſtituit leges: 1. Quoties eadem in cerebro oritur idea materialis, toties in anima eadem oriri debet idea ſenſualis per mutationem in organo ſenſorio factam ſeu ideam materialem in cerebro explicabilis, & quamprimum idea materialis in cerebro exiſtit, idea quoque ſenſualis in anima eidem coëxiſtere debet. 2. Quoties animæ eadem eſt motus cujusdam per organorum conſtitutionem poſſibilis volitio, toties quoque idem in corpore oriri debet motus, & quamprimum iſta volitio in anima exiſtit, eidem quoque motus in corpore coëxiſtere debet. In ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes animæ & corporis a nuda Dei voluntate pendent (§. 593.). Deus autem animam in gratiam corporis & corpus in gratiam animæ ita modificat, ut harmonia animæ ac corporis ſubſiſtat (§. 542.), conſequen-

Leges modificationum harmonicarum animæ ac corporis.

ter ut perceptiones animæ per mutationes in corpore contingentes & motus voluntarii in corpore per volitiones & nolitiones animæ ſint explicabiles, ſcilicet ut ex iis, quæ in corpore contingunt, intelligatur, cur tales jam ſint animæ perceptiones, ex volitionibus autem ac nolitionibus, cur tales jam in corpore fiant motus voluntarii (§. 539.). Quamobrem cum voluntatem ſuam certis legibus liberrime adſtrinxerit (§. 589.); hæ leges aliæ eſſe non poſſunt, quam ut ideis materialibus in cerebro coëxiſtant ſenſuales in anima per illas explicabiles & volitionibus animæ motus in corpore per illas explicabiles, cur hi potius ſint quam alii obtinent adeo, in ſyſtemate cauſarum occaſionalium leges, quas in propoſitione uberius deſcripſimus.

Experientia loquitur coëxiſtentiam perceptionum & mutationum in organo ſenſorio (§. 949. *Pſychol. empir.*), atque volitionum & motuum organorum corporis (§. 955. *Pſychol. empir.*). Quamobrem ſi coëxiſtentia iſta a voluntate Numinis immediate pendere debet (§. 589), modificationes harmonicas animæ & corporis aliter velle dicendus non eſt, quam quomodo easdem fieri obſervamus. Ex ſyſtemate reddendæ eſt ratio commercii inter animam atque corpus (§. 530.) quod cum experientia nobis innoteſcat, nihil in illo ſumi poteſt, quod ſit eidem contrarium.

§. 600.

Lex prima commercii accuratius enunciata.

Quoniam vi theoriæ ſuperioris Deus tantummodo dirigit vim animæ & gradum illius determinat in intuenda idea univerſi, ſeu animam ad obſervandum in iſto intuitu legem ſenſationis determinat (§. 598.); Deus vero hanc conſtituit legem, ut iisdem ideis materialibus eædem coëxiſtant ſenſuales ſintque hæ per iſtas explicabiles (§. 599.): ideo dicendum eſt *Deum ad conſervandam idearum ſenſualium per materiales in cerebro explicabilium cum iisdem coëxiſtentiam conſtituiſſe, quod in intuenda idea univerſi vim animæ dirigere & gradum ejus determinat,*

Digitized by Google

nare, ſeu *animam ad obſervandum in iſto intuitu legem ſenſationis determinare velit.*

Hoc pacto Deo tanquam autori rerum ſupremo non ipſæ animæ tribuuntur actiones, ſed tantummodo actionum iſtarum directio, ut ſint ordini rerum a ſe intento conſentaneæ. Minime igitur dubitandum eſt, ſyſtema cauſarum occaſionalium per theoriam ſuperiorem plurimum perfici, ut difficultates, quibus alias obnoxium eſt, ſi non penitus tollantur, haud parum tamen emolliantur. Nimirum Deus concurrens ad actiones animæ id addit, quod per naturam ſuam ipſamet præſtare nequit. Cum integrum univerſi ideam conſtanter producat (§. 190.), quam tamen propter ſimilitudinem intueri integram non poteſt (§. 194.); Deus determinare debet intuitum, ne anima perpetuo quaſi ſopore corripiatur.

§. 601.

Lex altero commercii accuratius enunciata.

Similiter quia Deus, ubi eadem virium quantitas conſervanda, ſpiritus animales ſalvo, quem habent, motu tantummodo dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos organorum motores (§. 597.); hanc vero conſtituit legem, quod motus voluntarii volitionibus animæ coëxiſtere debeant, ad quos ipſæmet tendunt (§. 599.): ideo dicendum eſt, *Deum ad conſervandam volitionum animæ ac motuum harmonicorum coëxiſtentiam in corpore conſtituiſſe, quod ſpiritus animales dirigere velit ad influendum per nervos motorios in muſculos organorum motores, quorum motum anima voluerit.*

Hoc pacto denuo Deo tanquam rerum ſupremo autori ac moderatori non tribuuntur actiones corporis humani, ſed tantummodo in agendo directio, ut ſint ordini rerum, ad quem omnino harmonia corporis, & animæ ſpectat, conſentaneæ. Ad actiones igitur corporis concurrens id addit, quod per naturam corporis & animæ præſtari nequit, ex hypotheſi ſcilicet Occaſionaliſtarum. Spiritus enim animales in ſe ſpectati indifferentes ſunt ad influendum in hunc, vel alium nervum motorium. Harmonici ut ſint motus volitionibus animæ,

Digitized by Google

data hac volitione in hos influere debent nervos motorios alios. Directionem determinare ne quit anima, determinanda igitur a Deo est, ne corpus motibus voluntariis quibus opus habet, destituatur. Quodsi ergo utramque legem accuratius enunciatam perspicies, naturæ animæ ac corporis communis rector Deus est, quæ sine ipsius directione nil agere est. Talia a nobis non alio fine docentur, quam ut argumenti hypothesium expendendis acutos nos præstare cupimus, nec summa imis miscentes inde inferamus, quæ scriptoribus molesta sunt, ex illis tamen minime fluant, & ut eosdem corrigamus errores, si qui in eas irrepserunt, quos ipsi autores correxissent, si quidem ipsorum tempore veritas perta jam fuisset, easdemque ex theoriis recentius detectis ficiamus, quantum datur, ne inutili opera objectionum numerum augeamus. Hæc ego æquitati consentanea judico, quid senserint alii sibi tum maxime placentes, quando ipsis dissentis alios multi, immo nimii esse possent: istam veritatem ad convincendum adversarios plurimum adferre momenti nullus dubito.

§. 602.

Æquipollentia systematum influxus & causarum occasionalium.

Juxta systema causarum occasionalium Deus ita mutat animam in gratiam corporis, ac si corpus in animam influeret, seu vi sua perceptiones rerum sensibilium produceret, & corpus vicissim in gratiam animæ, ac si anima in corpus influeret, seu vi sua motum corporis produceret. Deus enim juxta systema causarum occasionalium ad præsentiam ideæ materialis in cerebro producit ideam immaterialem seu sensualem in anima per illam explicabilem (§. 591.), aut stante theoria superiore de anima eandem determinat ad observandam legem sensationis in intuenda idea universi animæ inexistente (§. 553). Enimvero si corpus physice influit in animam, idea materialis in cerebro producit ideam sensualem sensibilis, unde ipsa tum trahit (§. 566.), vel stante theoria superiore de anima corporis determinatur vis animæ ad legem sensationum ipsi

tuenda idea univerſi obſervandam (§. 569.). Deus itaque juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium ita modificat animam in gratiam corporis, ac ſi corpus in animam influeret. *Quod erat primum.*

Similiter Deus juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium ad nutum animæ producit motus organorum corporis, quos ipſa vult (§. 591.), aut ſtante conſervatione ejusdem quantitatis virium vivarum in univerſo ſpiritus animales in motu conſtitutos dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos, quorum actione producitur motus organi ab anima intentus (§. 597.). Enimvero ſi anima phyſice influit in corpus, motum organi corporis, quem vult, vi ſua producit (§. 566.), ſeu ſtante conſervatione virium vivarum fluidum nerveum aut ſpiritus animales in motu jam conſtitutos tantummodo dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos, quibus motus in corpore ab anima intentus perficitur (§. 571.). Deus itaque in ſyſtemate cauſarum occaſionalium ita modificat corpus in gratiam animæ, ac ſi corpus in animam influeret. *Quod erat alterum.*

Atque hoc modo liquet, quod in omni ſyſtemate ſupponendum eſſe ſupra evicimus, ſcilicet perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eo modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent (§. 537.), in ſyſtemate quoque cauſarum occaſionalium ſupponi: huic enim ſuppoſito convenienter concipiuntur leges, quas Deus ſibimet ipſi in concurſu ad modificationes harmonicas animæ atque corporis conſtituit. Quodſi quæſiveris, cur ſyſtema influxus phyſici non retineatur, cum illud rejiciendum ſit tanquam ſpurium, quod eidem minime æquipollet; haud difficilis eſt reſponſio. Influxus phyſicus intelligibili modo explicari nequit (§. 574.), & inſtar qualitatis occultæ ſine probatione ad explicanda alia aſſumitur (§. 582.): præterea & ordini naturæ (§. 579.), & virium notioni adverſus eſt (§. 581.). Quamvis adeo ſyſtema quodcunque aliud ſyſtemati influxus

physici æquipollere debeat quoad coëxistentiam modificationum harmonicarum animæ ac corporis; philosophandi tamen legem jubent ut non assumatur, nisi quod fieri posse saltem a posteriori constat, quodque ordini naturæ aliisque principiis si non veris saltem maxima probabilitate gaudentibus non adversatur. Atque huc respexit *Cartesius*, dum, rejecto systemate influxus physici, systema causarum occasionalium in philosophiam introduxit. Etsi enim concursus divini notionem distinctam non habemus, cum quæ in Deo sunt homo non intelligat, nec actionem entis infiniti, quale Deus est, ens finitum, quale anima, comprehendere possit; eum tamen possibilem esse constat & quo ad eum in præsente negotio recurrendum sit *Cartesius* probe non gratis sumit: sit ita, quod in probatione defecerit. Interea hunc concursum ita concipit, ut ordini naturæ, quatenus eum suo tempore cognovit, non sit adversus. Fecit adeo Cartesius, quod philosophi erat, & tantum præstitit, quantum eius tempore præstari poterat. Probe hæc notari velim, ne alios injurii fiamus, sed nos æquos præbeamus omnibus, quem admodum decet verioris philosophiæ cultores.

§. 603.

An in systemate causarum occasionalium perpetua fiant miracula.

In systemate causarum occasionalium modificationes animæ in gratiam corporis & modificationes corporis in gratiam animæ factæ perpetua sunt miracula; si rigorose loqui volueris: Quæ tamen per naturam corporis & animæ eas harmonicas fieri non posse supponas & quæ salva theoria superiori de anima & theoria cosmologica de viribus corporum in systemate isto obtinet, omnem directionem ad concursum Dei ordinarium referas, quod scilicet Deus ad supplendum naturæ defectum secundum concursum ordinarium præstat miraculosum dicere nolis; modificationes quasdam harmonicæ animæ & corporis ut minime miraculosæ dicamus: rendum omnino est. In systemate causarum occasionalium Deus producit ideas sensuales ad præsentiam idearum materialium in cerebro & motus organorum corporis ad nutum

Digitized by Google

næ (§. 591.), adeoque per naturam corporis ac animæ harmo-
nicæ fieri nequeunt. Quodſi theoriam ſuperiorem de natura
nimæ & principia cosmologica de viribus corporum admittas;
Deus dirigit animam, ut in intuenda idea univerſi vi ejusdem
roducta legem ſenſationis obſervet (§. 598.) & ſpiritus anima-
es in cerebro dirigit ad influendum in nervos motorios (§.
97.), adeoque utraque directio per naturam corporis ac ani-
næ fieri nequit. Eſt igitur in caſu priori productio ideæ ſen-
ualis, in poſteriori directio animæ in intuenda idea univerſi,
uæ animæ inexiſtit, miraculum in anima patratum (§. 70. 71.),
x ſimiliter in caſu priori productio motus in corpore, in poſte-
iori directio ſpirituum animalium in cerebro ad influendum
n nervos motorios miraculum in corpore patratum (§. 510.
Cosmol.), ſi rigoroſe loqui volueris (§. 349. *Log.*). *Quod erat
ıum.*

Quoſi theoriam ſuperiorem de natura animæ & principia
:osmologica de viribus corporum admittas; & anima & cor-
ous revera agunt, in modificationibus harmonicis, Deus vero
antummodo dirigit utramque ſubſtantiam in agendo, ut har-
nonia animæ ac corporis detur, quæ per utriusque naturam
)btineri nequit (§. 597. 598.), adeoque utramque ſubſtantiam,
uemadmodum conſervat, ita quoque in agendo juvat per con-
:urſum ordinarium ſupplendo defectum creaturæ ut in exiſten-
lo, ita etiam in agendo. Quodſi ergo effectus operationum
Dei in creaturas, quæ ad concurſum ordinarium ſpectant, mi-
aculorum numero eximere velis; vocabulum miraculi in ſen-
u ſtrictiori ſumis, quam a nobis ſumitur (§. 510. *Cosmol.*).
Quamobrem cum definitiones nominales arbitrariæ ſint,
ec cuiquam invito obtrudi poſſint; ferendum omnino eſt, ut
directio animæ in intuenda idea univerſi & directio ſpirituum
nimalium ad influendum in nervos motorios miraculoſa non
licatur.

In

In verbis ſimus faciles, modo reipſa conveniamus. *Leibnitius* objecit Occaſionaliſtis, quod ſtante ipſorum hypothe perpetua fiant miracula. Supponit harmoniam animæ & corporis per utriusque ſubſtantiæ naturam eſſe poſſibilem quemadmodum capite ſequente docebimus, adeoque ſine exigente neceſſitate ad cauſam primam neglectis ſecundis procari. Vocabulum miraculi in eo ſumit ſignificatu, quem i eidem tribuimus, ut miraculoſum dicendum ſit, cujus ra ſufficiens in eſſentia & natura entis non continetur (§. 91 *Cosmol.*), miraculum naturali opponendo. Stante hoc vo buli ſignificatu modificationes animæ & corporis harmoni quocunque modo a Deo fieri dicantur, dicendæ erunt mir culoſæ, niſi in primam ratiocinandi legem impingere v quemadmodum modo oſtendimus. Qui eas in numer miraculorum referre nolunt, non omne quod ſupernatura miraculum appellant, ſed id demum quod ordinarie non Nimirum juxta ſyſtema Occaſionaliſtarum leges modificum harmonicarum ad ordinem naturæ ſpectant, perinde leges motus (§. 559. *Cosmol.*). Quicquid itaque ordini natu ræ a Deo convenienter fit, id naturale dicere malunt, cum ordinarium, quam miraculum, propterea quod vires creatarum non alias concipiunt, quam quæ a Deo dirigi, quemadmodum conſervari opus habent. Quodſi adeo miracula ſenſu ſtrictiori accipere malis, nemo refragari poterit, ubi modificationes animæ ac corporis harmonicas, utpote ordinarias & ordini naturæ conſentaneas, naturales potius, quam miraculoſas dixeris. Eadem tenenda ſunt de operationibus ſpir naturalibus ſpiritus ſancti ac pendentibus inde animæ modificationibus, quæ in regno gratiæ ordinariæ dicuntur, quæ gibus gratiæ conveniunt, ad quas Deus potentiam ſuam, quæ abſoluta uti nollet, ſapientiſſime alligavit. Etſi enim iſtæ operationes reſpectu regni naturæ, juxta notiones noſtras, miraculoſæ dicendæ ſint; ubi tamen eas tanquam ordinarias ab liis extraordinariis, quibus ſubinde Deum uſum eſſe in conſervanda gratia ex Scripturæ S. monumentis conſtat, diſtinguere velis, ut has demum miraculoſas dicere malis, miraculo exiſtente niſi effectu ſupernaturali extraordinario, ecquis

Digitized by Google

dicendi libertatem impugnabit, quanquam nec abſonum ſit eas miraculoſas appellari? Si quis alteri ea de re controverſiam movere vellet, in logomachiam incideret, quæ tam parum Theologos decet, quam philoſophos. Quoniam in philoſophia non traduntur niſi quæ rationis ſunt, quæ vero ad regnum gratiæ ſpectant ſphæram rationis transcendunt, & Occaſionaliſtarum placita a ratione abhorrere videntur; ideo rationis beneficio nullas cognoſcimus operationes divinas ſupernaturales ordinarias in regno naturæ, atque adeo in philoſophia nonniſi inter naturale & ſupernaturale diſtinguimus, non vero ſupernaturale ordinarium ab extraordinario ſeparamus, atque adeo utrumque miraculum in regno naturæ appellamus. Si cui hæc ratio non ſufficit, is eo modo loquatur, quem convenientiſſimum judicat. Ceterum lubentiſſime fateor, præſtare utique ut in regno gratiæ ordinarium ab extraordinario diſtinguatur, cum frequens ſit hujus diſtinctionis uſus.

§. 604.

Miracula quando ſyſtemati occaſionaliſtarum objici poſſint.

Quodſi oſtendi non poſſit poſſibile eſſe, ut harmonia animæ ac corporis per naturam harum ſubſtantiarum obtineatur; miracula adverſus ſyſtema cauſarum occaſionalium urgeri nequeunt: ubi vero evinci poteſt, harmoniam iſtam per naturam animæ atque corporis ſubſiſtere poſſe, contra idem eadem urgeri poſſunt. Quamdiu enim oſtendi nequit, harmoniam animæ ac corporis per naturam utriusque ſubſtantiæ ſubſiſtere poſſe, haud prorſus improbabile videtur, id fieri non poſſe. Quamobrem ubi modificationes ſupernaturales ordinarias, quæ ordini naturæ convenienter fiunt, ſupponis ad explicandum ea, quæ per naturam animæ atque corporis explicari haud quaquam poſſe probabile videtur; ea in re culpandus non es. Miracula igitur tanquam difficultas, qua laboret ſyſtema cauſarum occaſionalium urgeri non poſſunt. *Quod erat unum.*

Digitized by Google

Enimvero ubi oſtendi poteſt, quomodo harmonia ani-
mæ ac corporis per naturam utriusque ſubſtantiæ ſubſiſta
nulla neceſſitas urget; ut, neglectis cauſis ſecundis, ad cauſ
primam provoces & per operationes Numinis ſupernatura
explices, quod per naturam animæ ac corporis explicari pote
In hoc igitur caſu perpetua miracula, per quæ harmonia a
mæ & corporis ſubſiſtit juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium
recte urgentur tanquam difficultas, qua ſyſtema iſtud labor
Quod erat alterum.

Objecit perpetua miracula Occaſionaliſtis *Leibnitius*, i
jure quodam ſuo, cum ipſe primus fuerit, qui harmonia
animæ ac corporis per naturam utriusque ſubſtantiæ intel-
gibili modo explicare auſus fuit, quemadmodum capite ſe-
ſequente docebimus.

§. 605.

An per ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus & natura confundantur.

*Si animæ tribuatur vis agendi & corpori vis motrix pro-
pria, & Deo virium iſtarum in gratiam modificationum harmo-
nicarum directio; Deus & natura non confunduntur.* Etenim
ſi animæ tribuitur vis agendi; anima naturam habet propriam
a natura Dei diſtinctam (§. 67.), & per eandem actiones ſibi
proprias (§. 60.). Quoniam itaque Deus tantummodo dirigit naturam animæ in agendo, ſupplendo per concurſum ordi-
narium defectum ejusdem eſſentialem (§. 598.); non magis con-
funditur natura animæ cum Deo, quam confuſio quædam ti-
de metuenda, quod Deus per concurſum ordinarium naturam
agentem ſuſtentat. Quamobrem ſi animæ tribuitur vis agendi
propria & Deo quoad actiones harmonicas directio ejusdem
per ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus & natura animæ non
confunditur.

Similiter ſi corpori tribuatur vis motrix propria (§.
Cosm.), per eandem actiones habet ſibi proprias (§. 142. *Cos-
Quoniam itaque Deus tantummodo dirigit naturam corpo-*

Digitized by Google

in agendo ſupplendo per concurſum ordinarium defectum ejus eſſentialem quoad actiones harmonicas animæ & corporis (§. 597.); non magis confunditur natura corporis cum Deo, quam quod Deus per concurſum ordinarium corpus agens ſuſtentat. Quamobrem ſi corpori tribuitur vis motrix propria & Deo quoad actiones harmonicas animæ & corporis, adeoque motus voluntarios ejusdem directio; per ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus & natura corporis non confunditur.

Objici ſolet Occaſionaliſtis, cum vim agendi omnem creaturis adimant & in nudam Dei voluntatem reſolvant (§. 593.), quod Deum & creaturas confundant, ut faciliis ſit prolapſus in doctrinam damnatam, ob quam *Spinoſæ* nomen tantopere exoſum omnibus, quaſi Deus & natura ſint unum idemque. Urſit hanc difficultatem contra *Sturmium* ipſe *Leibnitius* in Actis Eruditorum An. 1698. p. 439. etſi ab imputatione alienus. Immo ipſe *Leibnitius* probaſſe cenſetur illorum opinionem, qui ſibi perſuadent *Spinoſam*, quem in philoſophia *Carteſiana* plurimum verſatum fuiſſe vel inde intelligitur, quod Principia philoſophiæ *Carteſii* in formam demonſtrationum geometricarum redegerit, per ipſam hanc philoſophi de cauſis occaſionalibus ſententiam in errorem de identitate Dei atque naturæ incidiſſe. Equidem non nego, ſi vis agendi propria creaturæ omni adimatur, ut adeo natura creata nulla ſit, non tantum eſſe diſcrimen inter naturam rerum & Deum, quantum datur, ſi natura naturata, quam vocant philoſophi, a naturante viribus agendi propriis creaturæ conceſſis diſtinguatur; minime tamen concedo, hoc nomine vel minimum in idea Dei eſſe immutandum, ſed omnia ipſius attributa eodem prorſus modo concipi poſſe ac debere, quo ea veritatem ex ipſa Scriptura Sacra edocti concipimus. Unde jam olim juvenis, cum in diſſertatione academica de loquela ſyſtemate cauſarum occaſionalium ad varia explicanda uterer, impietatem ab eodem removi, quam celebris quidam Medicus in Academia quadam Germaniæ eidem impegerat. Enimvero cum utique verius ſit, quemadmodum ex notione entis ſimplicis in Ontologia conſtat, omnem ſubſtantiam creatam vi quadam propria

pria inſtructam eſſe, quam tanquam agendi principium naturam appellarunt veteres (§. 145. *Cosmol.*), ita ut nec natura universa ſit vocabulum ſine mente, quemadmodum *Boylio* & *Stummio* viſum, & idem in ſpecie de corporibus in Cosmologia, de anima in theoria ſuperiori evicerimus; ſi ſyſtema cauſarum occaſionalium cum theoria veriori in gratiam reducatur (id quod fieri æquitas ſuadet, immo potius jubet), omne prorſus periculum evaneſcit, ne iſta hypotheſis te ad naturam cum Deo confundendum ſeducat & improvidum in Spinoſismum, quo vocatur, trahat. Parum conſultum mihi videtur hypotheſeos a quibus alienus es, in impietatem detorqueri: ita nimirum ſubinde accidere ſolet, ut hypotheſin male intellectam ſuam faciant nonnulli & contra autoris intentionem atque hypotheſeos innocentiam in impietatem prolabantur, quemadmodum qui Scripturæ Sacræ autoritati nihil derogant, præjudiciis tamen ſuis in interpretandis illius dictis abuſi in errores etiam noxios incidunt. Hoc pacto culpa non autorum hypotheſium ſed conſequentiariorum eas pervertentium incidunt improvide in errores impios. Atque hæc ratio haud levis eſt, cur in imputanda hypotheſibus innocentibus impietate non adeo facile eſſe debeant, qui diſſentientes ferre neſciunt.

§. 606.

Syſtematis cauſarum occaſionalium pugna cum principio rationis ſufficientis.

Syſtema cauſarum occaſionalium contrariatur principio rationis ſufficientis. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium communi, quale vulgo ab Occaſionaliſtis defenditur, perceptio ſenſibilis in organum agentis in anima oritur ad præcisam ideæ materialis in cerebro vi nudæ voluntatis divinæ (§. 591.), adeoque nihil datur in corpore & anima, per quod intelligi poſſit, cur præſente in cerebro hac idea materiali hæc jam in mente oriatur perceptio, ſive quæſiveris tantummodo cur oriatur, ſive cur hæc potius oriatur, quam alia. Similiter ſi idem ſyſtema per theoriam ſuperiorem de anima perfecta anima in intuenda idea univerſi dirigitur nuda Dei voluntate (§. 598.), adeoque nihil datur in anima atque corpore, unde

Digitized by Google

intelligitur, quomodo anima dirigatur, & cur hoc potius ſenſibile clare percipiat (§. 193.), adeoque ejusdem ſibi conſcia ſit (§. 31. *Pſyſchol. empir.*), conſequenter idem appercipiat (§. 25. *Pſychol. empir.*), quam aliud. Deſtituitur adeo ratione ſufficiente ſive ipſa perceptio, ſive ejusdem ſaltem apperceptio (§. 56. *Ontol.*).

Similiter in eodem ſyſtemate occaſionali ad nutum animæ vel motus ipſe ſpirituum animalium in nervos motorios influentium vi nudæ voluntatis divinæ oritur (§. 591.), vel ſaltem eorundem in motu jam conſtitutorum directo, ut in hosce potius nervos motorios influant quam in alios, a nuda Dei voluntate pendet (§. 597.), adeoque nihil datur in anima & corpore, per quod intelligi poteſt, cur vel motus ſpirituum animalium in corpore oriatur, vel eorundem directio in gratiam animæ mutetur. Deſtituitur adeo motus organorum corporis ad nutum animæ ratione ſufficiente (§. 56. *Ontol.*).

Quamobrem cum per ſyſtema cauſarum occaſionalium explicari debeat commercium inter animam & corpus intercedens (§. 589.), adeoque dependentia perceptionum animæ ab ideis materialibus in cerebro & motuum voluntariorum in corpore a volitionibus animæ (§. 962. *Pſychol. empir.*), utraque vero dependentia ratione ſufficiente per naturam corporis atque animæ deſtituatur, quemadmodum modo oſtendimus; ſyſtema utique cauſarum occaſionalium principio rationis ſufficientis contrarium (§. 71. *Ontol.*).

Agnovit utique *Carteſius*, cui debemus, quod in philoſophia intelligibili modo explicentur rerum modificationes & inhærentes qualitates, ſi ad nudam Dei voluntatem provoces & ab eadem immediate derives mutuam animæ atque corporis in modificationibus ſuis a ſe invicem dependentiam, commercium animæ atque corporis intelligibili modo non explicari, conſequenter noſtra phraſi ratione ſufficiente in natura corporis & animæ deſtitui, idemque ſagaciores aſſeclæ probe

perſpiciunt. Enimvero cum principium rationis ſufficien diſtincte non perpenderit, nec ejus univerſalitatem agnov rit, quædam intelligibili modo minime explicabilia adm ſit, eo nempe in caſu, ubi per rerum naturas explicatio ill impoſſibilis. Quoniam tamen ad ſyſtema cauſarum occaſi nalium prolapſus *Carteſius*, antequam impoſſibilitatem ve demonſtraverit, utut eandem principia rerum non alte ſui ſcrutatus ſibi videre viſus fuerit; in propria peccavit princ pia, & cum Scholaſticis fecit in ſe inexplicabilia in rerum natur admittens.

§. 607.

Syſtema cauſarum occaſionalium naturæ ordini adverſum.

Syſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſum. Etenim inter naturæ leges referri debet, quod ſtatus centri gravitatis corporum in ſe invicem agentium non mutetur ab eorum actionibus in ſe invicem, ſeu ſemper idem conſervetur (§. 503. *Cosmol.*), quatenus ſcilicet centrum gravitatis ante & poſt conflictum in eadem recta movetur & verſus eandem plagam tendit (§. 500. & ſeqq. *Cosmol.* vel §. 600. *Mechan.*), conſequenter quod ſummatim eadem conſervetur directio. Jam vero in ſyſtemate cauſarum occaſionalium mutatur directio ſpirituum animalium in gratiam animæ vi voluntatis Numinis (§. 597.), adeoque absque conflictu corporum, directione nova ex motu anteriore non naſcente. Syſtema igitur hoc legibus naturæ repugnat. Quamobrem cum ordo naturæ is ſit, qui motus regulis continetur (§. 559. *Cosmol.*), conſequenter a legibus motus dependet (§. 303. *Cosmol.* & §. 851. *Ontol.*); ſyſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſum.

Quodſi ſpirituum animalium motum a Deo in gratiam animæ produci ſumis, quemadmodum faciunt Occaſionaliſtæ virium vivarum conſervationem vel ignorantes, vel non admittentes, cum ea tamen in numero legum motus contineatur (§. 487. *Cosmol.*); eadem de cauſa ſyſtema cauſarum occaſionalium

Digitized by Google

am ordini naturæ adverſatur, ob quam ſyſtema influxus phyſici eidem adverſari probavimus (§. 579.).

Legem naturæ de conſervanda ſummatim eadem directione in rerum natura *Hugenius* demum detexit, adeoque *Carteſius* ignoravit. Quamobrem non ſine ratione ſuſpicatur *Leibnitius*, ſi *Hugenianum* inventum *Carteſio* innoteſcere potuiſſet, eum miſſo ſyſtemate cauſarum occaſionalium ad ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ deventurum fuiſſe, de quo capite ſequente agimus. Ignorantiæ igitur tribuendum eſt, quod in propria principia peccaverit, vi quorum admitti debere negabat ſyſtema explicandi commercium animæ atque corporis, quod ſit naturæ ordini adverſum. Cur vero hanc pugnam ſyſtematis cauſarum occaſionalium cum ordine naturæ non capiat mathematum ignarus, ratio prorſus eadem, quam ſuperius allegavimus, cur pugnam ſyſtematis influxus phyſici cum ordine naturæ non comprehendat qui mathematum ignarus eſt (*not.* §. 579.). De hac igitur judicium ſibi ſumere non debet, qui, cum ſit mathematum ignarus, probe novit ſe de legibus motus judicium ſuum interponere non poſſe. Sunt qui virium vivarum conſervationem in univerſo negant, quod vivas cum mortuis in eundem cenſum referant, etſi concedant id, quod producitur ex maſſis in quadrata celeritatum, eſſe ante & poſt conflictum idem, atque adeo ſyſtema influxus phyſici naturæ ordini adverſum pronunciare non debent. Enimvero iidem tamen admittunt, quæ de conſervatione directionis detexit *Hugenius*, atque adeo ſyſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſum pronunciare debent, modo ordinis naturæ diſtinctam habeant notionem, ut eidem adverſari intelligant, quod motus legibus adverſatur.

§. 608.

Syſtemati cauſarum occaſionalium improbabilitas.

Syſtema cauſarum occaſionalium probabile non eſt. Eſt enim ordini naturæ adverſum (§. 607.). Probabile vero non eſt autorem rerum ſapientiſſimum ita conſtituiſſe naturæ ordinem, ut in gratiam animæ continuo ſit turbandus. Quamobrem ſyſtema influxus phyſici probabile non eſt.

Idem

Digitized by Google

Idem quoque ſic evincitur. Syſtema cauſarum occaſionalium principio rationis ſufficientis adverſum, etſi per naturam corporis & animæ ut eidem adverſetur neceſſario demonſtrari minime poſſit (§. 606.). Quamobrem cum conſtet nihil esse ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit quam non ſit (§. 70. *Ontol.*), nec credibile eſt commercium inter mentem atque corpus ſolum parere exceptionem. Syſtema igitur cauſarum occaſionalium probabile non eſt.

Quæ ſupra de improbabilitate ſyſtematis influxus phyſici annotata fuere (*not.* §. 588.), ea ad improbabilitatem quoque ſyſtematis cauſarum occaſionalium trahenda.

§. 609.

An actio Dei in creaturas tollatur per ſyſtema cauſarum occaſionalium vel negatam animæ in corpus actionem.

Per ſyſtema cauſarum occaſionalium non negatur Deum poſſe agere in animam & corpus, quia anima & corpus phyſice influendo in ſe invicem agere nequeant, nec ex eo, quod anima in corpus agere nequit inferri poteſt, nec Deum in corpora vel animas agere poſſe. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus producit ideas ſenſuales in anima ad præſentiam materialium in cerebro & motus ſpirituum animalium in cerebro ad præſentiam volitionum in anima (§. 591.), vel in gratiam corporis dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea univerſi (§. 598.), & in gratiam animæ dirigit ſpiritus animales in cerebro ad influendum in nervos motorios (§. 597.) propterea quod influxus phyſicus probabilitate omni deſtituitur (§. 588.). In hoc igitur ſyſtemate, cum ideo actio Dei in animam atque corpus ſumatur, quod animam in corpus & corpus in animam agere non poſſe ſupponatur; abſonum omnino eſt affirmare, per ſyſtema cauſarum occaſionalium negari quod Deus in animam & corpus agere poſſit, quia anima & corpus phyſice influendo in ſe invicem agere nequeant. *Quod erat unum.*

Porro

Digitized by Google

Porro inſunt in Deo, quibus anima humana caret, ut adeo ſimpliciter de Deo negari non poſſint, quæ de anima negantur. Sane ineſt Deo potentia creatrix, quemadmodum in theologia naturali demonſtraturi ſumus, vi cujus non exiſtenti ſeu in ideis ipſius contento actualitatem impertiri valet, quando voluerit. Conſtabit vero ibidem, nihil non eſſe poſſibile, quod in ideis divinis continetur, conſequenter etiam quaslibet modificationes animarum & rerum materialium poſſibiles eſſe. Ecquis ergo dubitare poterit, potentiam iſtam creatricem ſufficere ad modificandas pro arbitrio creaturas jam exiſtentes? Jam nemo non ultro fatetur, potentiæ creatricis divinæ nobis nihil ineſſe, ita ut ne minimo quidem pulviſculo non exiſtenti actualitatem conferre valeamus. Quamobrem quod ob defectum potentiæ creatricis in anima de eadem negatur, idem de Deo quoque negandum eſſe, quia de anima negatur, perperam infertur. Falſum itaque eſt ideo negandum eſſe, quod Deus in corpora agere poſſit, quia ſumitur animam phyſice influendo in corpus idem movere non poſſe. *Quod erat alterum.*

Propoſitionem hanc probe perpendi velim, propterea quod negantibus influxum phyſicum, adeoque & Occaſionaliſtis, vulgo objici ſoleat magna animorum contentione, quod ſimpliciter negent ſpiritum qua ſpiritum in corpus agere poſſe, atque adeo inde ſequatur, nec Deum, qui ſit ſpiritus, in corpora vel animas agere poſſe: unde deinceps magno numero congerunt conſequentias moleſtas, quaſi negato influxu phyſico ſeu actione animæ in corpus, quæ fit phyſice influendo, tota religio chriſtiana funditus evertatur & brutæ cuidam ac fatali neceſſitati ſubjiciantur omnia. *Carteſianis*, qui primi influxum phyſicum animæ in corpus & corporis in animam in dubium vocarunt, & actionem phyſicam ſeu naturalem animæ in corpus ac corporis in animam impugnarunt, adeo evidens viſum fuit poſſe Deo tribui, quæ animæ humanæ non inſunt, & eorum in numerum referendam eſſe potentiam impertiendi actualitatem

mere possibilibus, quorum nihil præscisit, ut de hac hic removendo ne cogitarint quidem, quod negata actione immæ in corpus physica neganda etiam sit actio Dei in corpus vel animam. Immo hanc difficultatem adeo nullam esse ipsimet Theologi magno alias zelo prædicti, quos inter *Petrum Jurieum* in medium adducit cel. *Buddeus* in Tractatu de Natura & Gratia expresse impossibile pronunciat, ut corpus moveat corpus & motum suum illi communicet, nec minus incomprehensibile judicat, quod immaterialis spiritus agat in corpus vel corpus in animam, & ex hac ipsa impossibilitate ac incomprehensibilitate infert summe necessarium esse, ut Deus producat & motus corporis, & operationes spirituum. Nimirum evidens visum fuit viris & Theologis, & philosophis, animæ, utpote potentia creatrice constitutæ, non posse competere actionem in corpus nisi physicam influendo, at Deum, cum ista potentia gaudeat, citra tantam realitatis alicujus ex substantia sua in creaturam, hoc est citra influxum physicum in corpus agere posse. Quæ uno tempore difficultas nulla videtur, ea alio insuperabilis existimatur, quando scilicet passiones animæ influunt in illum. Occurrent vero partim in inferioribus, partim in Theologia naturali, quæ huic difficultati apparenti amoveæ uberiorem lucem affundent. Equidem cum ostenderimus systema causarum occasionalium probabile non esse (§. 60.), nobis perinde videri poterat, quibusnam consequentiis malis systema causarum occasionalium oneretur, utpote cui assensum nostrum minime præbendus: postulat tamen æquitas, ut injuriam, quam nobis fieri nolumus, ab alio quoque amoveamus, causam alienam eodem candore agendo quo propriam agimus, qui veritatis nonnisi amore ducitur.

Ab per systema causarum occasionalium libertas tollatur.

§. 610.

Si animæ omnis adimitur vis activa & Deus in ea producit omnes perceptiones ac appetitiones & aversiones; libertas voluntatis salva esse posse non videtur: quodsi Deus animæ vim tantummodo dirigit in percipiendo, vel sen-

cepta

ceptione ſenſibilis ad præſentiam ideæ materialis productæ ipſamet deinde agit & appetitiones ſuas elicit; per ſyſtema cauſarum occaſionalium libertati nihil præjudicatur. Etenim ſi Deus in anima omnes producit perceptiones ac appetitiones & averſiones; anima in omnibus ſuis modificationibus ſeſe habet mere paſſive, etiam in appetendo & averſando. Appetit ſcilicet, quia appetitio producitur, averſatura ſi produceretur averſio, & e contrario averſatur, quia averſio producitur, appetitura ſi produceretur appetitio, conſequenter penes ipſam non eſt ut appetat vel averſetur. Neque ſufficit, ut appetitiones & averſiones a Deo ea lege producantur, qua producerentur ab anima, ſi ſeſe ipſa libere determinaret ad appetendum vel averſandum: tum enim Deus equidem libere produceret appetitiones & averſiones, in anima vero eædem tantummodo liberæ apparerent, non forent. Quamobrem cum anima tunc demum dici poſſit libera, quando ex pluribus poſſibilibus ſponte eligit quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam determinata ſit (§. 941. *Pſychol. empir.*); ſi anima omni vi activa deſtituatur & Deus in eadem producat omnes appetitiones ac volitiones, quomodo libertas ſalva eſſe poſſit non apparet. *Quod erat primum.*

Quodſi anima vi activa prædita, unde omnes ipſius actiones conſequuntur, cum modus, quo appetitio vel averſio naſcitur ex perceptione præſente, non pendeat a modo, quo perceptio in anima oritur, perinde quoque eſt ſive hæc ſine directione Dei, ſive per directionem Dei enata fuerit. Quamobrem quia libertas reſpicit modum, quo appetitio vel averſio ex perceptione præſente naſcitur (§. 941. *Pſychol. empir.*); quod Deus dirigat vim animæ in producendis ideis claris ſeu in intuitu ideæ univerſi nil quicquam obſtat, quo minus libere perveniat ad ſuas volitiones & nolitiones. *Quod erat ſecundum.*

Idem eodem prorſus modo patet, ſi perceptione ſ
lis ad præſentiam ideæ materialis in cerebro a Deo p
anima ipſamet vi propria appetitiones vel averſiones in
cit, potentia agendi vi perceptionis a Deo productæ ad
dum excitata, cum quoad dependentiam appetitionum &
ſionum a perceptione perinde ſit, ſive vis agendi anim
ſtanter inſit, ſive eidem demum a Deo excitata perc
conferatur. *Quod erat tertium.*

Quando *Jaquelotus*, Theologus cordatus, judicat i
mate cauſarum occaſionalium libertatem eſſe meram
nem, dubium non eſt quin ſuppoſuerit per idem omn
activam animæ adimi & eam in ens mere paſſivum tran
ri, quod a Deo modificetur. Etſi vero judicium a verita
nime alienum videatur; non tamen propterea defenſor
matis cauſarum occaſionalium craſſioris imputandum,
libertatem neget, ut porro moleſtis conſequentiis onera
ſit, niſi aliunde conſtet eum libertatem tollere. Equi
ignorat fieri poſſe, ut quis libertati adverſum non agn
quod eidem repugnat, quemadmodum ex adverſo haud
accidit, ut eidem contrariari exiſtimetur, quod cum ea
ſtere poſſe palam eſt. Qui de libertate ſentit, quemadm
decet, non ideo in moralibus vel praxi vitæ admittit, q
negata libertate conſequuntur, ſi vel maxime in explic
commercio animæ ac corporis ſumit, quæ cum eadem
nequeunt, propterea quod modus perveniendi a percep
ad decretum non pendet a modo, quo excitatur iſta perc
Non noſtram cauſam agimus, ſed eorum, quorum ſen
tiam parum probamus (§. 606. & ſeqq.), tum ut æqui in
erga alios, tum ut exemplo noſtro doceamus alios, quem
ſeſe æquos erga alios præbere debeant: id quod univerſim
ſtitiæ eſt, quam olim inculcavit *Ariſtoteles*, hodi
men inſuper fere habent plerique. Ceterum ſi ſyſtema
ſarum occaſionalium cum theoria ſuperiori in gratiam re
ab objectione prorſus liberatur, quod libertatem tollat,
in defenſorem illius injurius foret, qui eadem ipſum on
tem

Digitized by Google

auderet. Quodſi vero anima vi perceptionis productæ ad agendum a Deo excitatur, cum ſit meris facultatibus inſtructa, quæ excitatione opus habent, quoad libertatem ſyſtema cauſarum occaſionalium coincidit cum ſyſtemate influxus phyſici, quale vulgo ab Ariſtotelico-Scholaſticis explicatur. Etenim utrobique ſupponitur animam nudis facultatibus inſtructam eſſe, ad agendum vero excitari vi perceptionis ſenſibilis in organum ſenſorium agentis: quocunque igitur modo perceptio iſta mutationi organi ſenſorii harmonica producatur, actiones animæ deinceps eodem modo conſequuntur. Si diverſæ fuerint virorum doctorum opiniones, non inconſultum eſt eas inter ſe comparari, ut quantus ſit conſenſus, quantus diſſenſus appareat, ne objiciamus aliis, quæ eodem jure ſive eadem injuria nobis objici poterant. Hinc enim multæ oriuntur turbæ veritati ac pendenti ab ea felicitati generis humani inimicæ.

§. 611.

Cur non plura de ſyſtemate cauſarum occaſionalium dicantur.

Syſtema cauſarum occaſionalium non in ſolo explicando commercio inter mentem & corpus ſubſiſtit, ſed ad communicationes quoque motuum in actionibus corporum explicandis extenditur. Neque id ſyſtemati huic proprium eſt, cum etiam cetera ad has transferantur. Quamobrem accidit ut Autores in expendendis ſyſtematis explicandi commercium animæ ac corporis, hoc eſt, actiones mutuas corporis atque animæ in ſe invicem, ad ea etiam deſcendant, quæ ad corporum in ſe invicem actionem ſpectant. Enimvero cum nos aliquando, ſi Deo ita viſum fuerit, in Phyſicis de iis ſimus acturi, quæ actiones corporum in ſe invicem concernunt; plura in præſente non addimus.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De Harmonia præſtabilita.

§. 612.

Definitio ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ dicitur, quo commercium animæ & corporis explicatur per ſeriem perceptionum atque appetitionum in anima & ſeriem motuum in corpore, quæ per naturam animæ ac corporis harmonicæ ſunt, ſeu conſentiunt.

Syſtema hoc invenit *Leibnitius* & in Diario Eruditorum Pariſino A. 1695. p. 444. & ſeqq. & p. 456. & ſeqq. primus publice propoſuit. Objectiones in eodem Diario eodem anno p. 639. & ſeqq. contra id propoſuit *Foucherius*, Canonicus Divionenſis, ad quas reſpondit *Leibnitius* A. 1696. p. 255. & 259. Poſtea *Balius* in Dictionario Critico artic. *Rorarius* dubia ſua contra idem ſyſtema propoſuit, quæ *Leibnitius* in alio Diario, quod ſub titulo: l'Hiſtoire des Ouvrages des Sçavans A. 1698. prodiit, menſe Julio refutavit. Prodiit poſt mortem *Leibnitii* liber ſub titulo: Recueil de diverſes pieces ſur la philoſophie &c. par Mrs. *Leibnitz*, *Clarke*, *Newton*, in quo Tom. 2. p. 389. & ſeqq. eædem objectiones *Baelianæ* in ſecunda Dictionarii editione auctiores poſitæ ſub incudem a *Leibnitio* revocantur. Ex interval. *Leibnitianum* ſyſtema impugnavit *Franciſcus Lamy* in libro cui titulus: de la connoiſſance de ſoy meme Tract. 2 p. 225, ſyſtematis cauſarum occaſionalium defenſor, unus ſtrenuus *Carteſii* ſectator: cui reſpondit *Leibnitius* in Diario eruditorum Pariſino, quod in Batavia recuditur. A. 1712. Succeſſere deinde objectiones aliæ *Tournemini*i, *Newtoni*, *Clarkii*, tandemque *Stahlii*. Poſt fata *Leibnitii* A. 1720. ſyſtema *Leibnitianum* de commercio animæ & corporis ſyſtematis meo metaphyſico, quod idiomate patrio ſub titulo: Vernünfftige Gedancken von GOTT, der Welt und der Seele des Menſchen, auch allen Dingen überhaupt, pro-

Digitized by Google

ita intertexui, ut judicibus viris doctis in eodem natum videretur & facilius jam intelligeretur. Mox vero *Bülffingerus* A. 1723. in Commentatione hypothetica de Harmonia animi & corporis humani maxime præſtabilita cauſam hanc prolixe & vulgariter dixit, expenſis quoque objectionibus ſingulis ab Autoribus modo commemoratis in medium adductis: quorum autoritate audaciores facti, qui inimico in me erant animo, harmoniam præſtabilitam tanquam impiam traduxerunt, ut ne deeſſet criminandi materia argumento ab invidia ducto quoad ſingulas ejus partes alibi relatas (§. 1050. *Log.*) philoſophiam meam impugnaturis. Noſtrum jam erit idem ſyſtema eodem modo expendere, quo ſyſtemata antecedentia ad trutinam rationis appendimus. Cum vero ſimus ab omni altercandi ſtudio alieni & bona cauſa dudum triumphaverit; controverſias non aliter attingemus, niſi quatenus docentis muneri non repugnant.

§. 613.

Quomodo perceptiones & appetitiones producantur in anima juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi ſibi propria producit omnes ſuas perceptiones & appetitiones continua ſerie. Nimirum anima vi ſibi eſſentiali (§. 66.) & naturali (§. 67.), continuo producit ideam totius univerſi (§. 190.), etiam in ſomno (§. 191.), quæ easdem prorſus mutationes ſubit, quas mundus adſpectabilis ſubit (§. 192.). Quoniam tamen impoſſibile eſt ut integram ſimul intueatur (§. 194.), adeoque clare percipiat ſingula in eodem contenta (§. 193.), ut eorum ſibi ſit conſcia (§. 31. *Pſychol. empir.*), conſequenter appercipiat (§. 25. *Pſychol. empir.*), & hinc certas obſervare tenetur leges (§. 217.); lex vero ſenſationum eſſentiales animæ continet determinationes (§. 78.), & lex imaginationis rationem aliquam in lege ſenſationis habere debet (§. 223.): ideo anima in appercipiendo per eſſentiam ſuam ſequitur legem ſenſationis & legem imaginationis. Mutantur perceptiones claræ, adeoque intuitus ideæ univerſi (§. 193.), conſequenter apperceptio ejusdem ſpita, qualis in animam cadit (§. 264.), per appetitionem & aver-

Digitized by Google

& averſionem (§. 495. 496.). Quamobrem cum anima ſ
eſſentiam & naturam ſuam bonum appetat, malum averſ
(§. 520.); in mutandis perceptionibus claris per naturam
eſſentiam ſuam ſequitur legem appetitus & averſationis
904. 907. *Pſychol. empir.*). Atque adeo clariſſime patet a
mam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ipſammet produ
omnes ſuas perceptiones & appetitiones.

Propoſitio hæc theoriæ ſuperiori ſatis conſonat. E
anima vim quandam habet continuo producendi idea
tius univerſi. Totum vero univerſum quoad ſtatum
ſentem, nedum quoad omnes præteritos & futuros in
involvit, quæ in iſta idea ſingula clare repræſentari
poſſunt. Unde apperceptio, conſequenter ſeries perc
num clararum, talis eſſe debet, qualis convenit enti
Certus adeo modus apperoipiendi ideam univerſi ea
mutandi animæ eſſentialis eſſe debet. Non autem alius
ſe poteſt, quam quem experientia magiſtra docet. Qua
obrem perceptiones claræ tales eſſe debent, ut conve
mutationibus in corpore aliquo organico per impreſſione
objectis, quæ clare percipiuntur, factis, & per appetit
ita variari debent, quomodo variantur mutationes in co
re ob ejus in univerſo ſitum mutatum. Cum iſtiusmodi
tuitus ideæ univerſi poſſibilis ſit; in ejus poſſibilitate e
animæ conſiſtit. Nimirum anima iſtiusmodi poſſibilis,
talis intuitus ideæ univerſi, ſeu hoc modo variabilis appe
ptio ejusdem, aut quod perinde eſt, iſtiusmodi percepti
clararum ſeries poſſibilis. Syſtema igitur harmoniæ præ
bilitæ theoriæ ſuperiori nihil ſuperaddit, niſi quod per ipſ
definiatur, vim animæ non dirigi a principio externo quem
admodum in ſyſtemate influxus phyſici (§. 569.), & cau
rum occaſionalium fieri debet (§. 598.); ſed ipſammet a
mam eandem dirigere, ita ut ſit totius perceptionis, quam
habet, cauſa ſufficiens.

§. 614.

An exiſtentia mundi

Quoniam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ani

Digitized by Google

propria producit omnes perceptiones & appetitiones independenter ab omni principio externo; præſentia idearum materialium in cerebro ad eas producendas nihil prorſus confert, adeoque *perceptiones & appetitiones in anima eodem, quo nunc modo conſequerentur, etiamſi corpus non exiſteret, conſequenter etiam anima eodem, quo nunc, modo ſibi repræſentaret hoc univerſum, etiamſi mundus adſpectabilis non exiſteret.*

materialis ad ejus repræſentationem in anima ſit neceſſaria.

Idealiſtæ hoc perſpicientes & de diſtincte explicando commercio animæ & corporis, immo in genere & de diſtincta explicatione actionis corporum in ſe invicem ac corporis in animam, animæ in corpus deſperantes, ideo negarunt mundum adſpectabilem, quem anima ſibi repræſentat, exiſtere. Quemadmodum vero in omni errore ineſt aliquid veri, ut ideo ſæpe error viam ad veritatem ſternat; ita quoque hypotheſis idealiſtarum quidpiam veri habet, hoc nempe ſuppoſito quod influxus phyſicus nullus ſit. *Carteſius*, qui perceptiones rerum ſenſibilium a voluntate Numinis derivavit, ſimiliter agnovit, Deum animam ita modificare poſſe, ut mundum adſpectabilem eodem, quo nunc, modo ſibi repræſentet, utut is extra animam non exiſtat, quemadmodum ex meditationibus ipſius intelligitur, in quibus de exiſtentia corporum dubitat, eorumque exiſtentiam ex notione veracitatis divinæ demonſtrare conatur. In ipſius tamen ſyſtemate moraliter neceſſarius eſt ad perceptiones animæ, propterea quod Deus non producit in anima perceptionem niſi ad præſentiam ideæ materialis in cerebro ſecundum concurſum ſuum ordinarium, de quo hic ſermo eſt. Aſt in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ nullo modo neceſſarium eſt, ut mundus adſpectabilis actu exiſtat, ſi quidem anima eo, quo nunc, modo eundem ſibi repræſentare debet.

§. 615.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ vi mechanismi corporis ex ideis materialibus ſenſibilium naſcuntur motus volitionibus & appetitionibus animæ reſpondentes citra ullam determina-

Motuum voluntariorum mechanica productio.

minationem extrinſecam immediatam. Quoniam in anima omnes mutationes a ſenſatione originem ducunt (§. 64.), ſi objectum appetibile ſenſui præſens non fuerit, idea ejus vi cujusdam ideæ ſenſualis per legem imaginationis produci debet (§. 117. *Pſychol. empir.*). Quoniam vero non appetimus niſi quod bonum videtur, nec averſamur, niſi quod videtur malum, neceſſe porro eſt ut vel vi imaginationis & memoriæ, vel vi operationum intellectus, prout vel ſenſitiva (§. 580. 582. *Pſychol. empir.*), vel rationalis fuerit appetitio aut averſio (§. 880. 881. *Pſychol. empir.*), objectum nobis repræſentetur vel bonum, vel malum, & hinc appetitioni, vel averſioni convenientes motus corporis aut organorum ipſius decernantur (§. 486.). Jam ex ideis materialibus ſenſibilium in cerebro, quæ ab impreſſionibus a ſenſibilibus in organa ſenſoria factis pendent (§. 112.), naſcuntur ideæ materiales phantasmatis (§. 232. & ſeqq.), ſeu ideæ vi imaginationis productæ (§. 93. *Pſychol. empir.*), adeoque idea materialis objecti appetibilis ex motu naturaliter in cerebro exiſtente vi mechanismi cerebri ſecundum motus regulas naſcitur. Jam quæcunque perceptiones ad hoc requirantur, ut objectum repræſentetur tanquam bonum vel malum, cum vel ab operationibus imaginationis pendeant vel operationibus intellectus debeantur, ſingulis phantasmatis (§. 206.), ſeu ideis vi imaginationis productis (§. 93. *Pſychol. empir.*), ſingulis itidem intellectus operationibus ideæ materiales in cerebro (§. 416.), conſequenter motus in corpore (§. 112.), immo ipſi attentioni continuus ideam materialem in cerebro producendi (§. 374.), vel organum ſenſorium immotum conſervandi conatus reſpondent. Quamobrem quæ appetitioni & averſioni ex iſtis perceptionibus, quibus objectum vel ut bonum, vel ut malum repræſentatur, enatæ reſpondent motus corporis & organorum ipſius (§. 501. 502.), ex aliis motibus in cerebro exiſtentibus naſcuntur, adeoque *naturaliter*

Quo-

Quoniam itaque ad hoc, ut iſti motus naſcantur, nullo principio externo opus eſt, quale in ſyſtemate influxus phyſici ſupponitur vis animæ in ſpiritus animales influens (§. 567. 571.), in ſyſtemate cauſarum occaſionalium omnipotentia divina ſeu potentia Dei infinita (§. 597.); citra determinationem ullam extrinſecam motus voluntarii in corpore per mechanismum corporis ex aliis motibus in eodem naturaliter præexiſtentibus oriuntur.

Quodſi quis theoriam ſuperiorem de anima familiarem experitur, ut ſibi probe conſcius ſit modi, quo in anima ex perceptione præexiſtente naſcuntur aliæ una cum appetitionibus atque averſionibus, & quomodo nullius nobis in anima conſcii ſimus mutationis, cui non in corpore reſpondeat motus quidam ſpecifice talis, ſerie modificationum animæ ſeriei motuum in cerebro continua; eidem plana & obvia erunt, quæ in propoſitione præſente proferuntur, ut nihil ſuperſit quod obſcurum videri queat. Etſi autem theoria ſuperior plurimum lucis affundat ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ, vi tamen eorum, quæ de præcedentibus ſyſtematis a nobis dicta ſunt, ab eodem prorſus independens eſt, nec cum eo neceſſario connectitur. Immo attentione ſufficiente uſus facile perſpicit, ex motu in cerebro præexiſtente nonniſi probabiliter inferri motum ſpirituum animalium in nervos motorios influentium, cum demonſtrari non poſſit, ſeu diſtincte explicari nequeat, quomodo vi motus præexiſtentis directio ſpirituum animalium ad influxum in nervos motorios neceſſaria prodeat, conſequenter etiam non niſi probabiliter porro infertur, directionem iſtam fieri citra determinationem extrinſecam immediatam. Dico immediatam, ne quis objiciat futiliter determinationem adeſſe extrinſecam, quatenus motus iſte, unde directio pendet, derivatur ex idea materiali ſenſibilis cujusdam, quæ impreſſioni ab eodem inorganon factæ debetur.

§. 616.

Quoniam *motus volitionibus animæ reſpondentes in ſyſtemate* *Corporis ab anima in-*

dependentia quoad motus voluntarios.

mate harmoniæ præſtabilitæ vi mechanismi corporis ex motibus ab impreſſionibus in organa ſenſoria factis citra ullam determinationem extrinſecam ab anima pendentem conſequuntur (§. 615.); *eodem quo nunc modo adhuc conſequerentur, etiamſi anima non exiſteret, niſi quod nobis eorundem minime conſci eſſemus.*

Agnovere Materialiſtæ motus, quos voluntarios appellamus, vi ſolius mechanismi conſequi ex motibus in cerebro præexiſtentibus; aſt perperam inde intulerunt nullam exiſtere animam, ſed quæ ad animam referimus, eſſe meros motus in cerebro productos, propterea quod falſo ſibi perſuaſerint materiam ſubtilem ſibi ſui aliarumque rerum per impreſſiones in organa ſenſoria factas conſciam eſſe poſſe, quemadmodum ſupra luculenter oſtendimus (§. 44.). Quoniam in hypotheſi cauſarum occaſionalium ea omnia ſubſiſtunt, quæ ſuperioribus de motibus in cerebro cum perceptionibus & appetitionibus ac averſionibus animæ conſentientibus luculenter oſtendimus, nec ſpiritibus animalibus motum ex præexiſtentibus motibus aliis in cerebro habentibus nonniſi directio per concurſum Dei obtingit, qua ipſis opus eſt ut in nervos motorios decretis animæ convenienter influant (§. 597.); idcirco nec in ſyſtemate cauſarum occaſionalium abſolute impoſſibile eſt, ut Deus ita dirigat ſpiritus animales ad influendum in nervos motorios, quo nunc ad decretum animæ eosdem dirigit, etiamſi anima nulla eſſet, quæ motus iſtos decerneret, utut in hoc quoque ſyſtemate anima non exiſtente motuum illorum nobis minime conſcii exiſteremus.

§. 617.

Quale corpus poſſibile ſupponat harmonia præſtabilita.

In ſyſtemate igitur *harmoniæ præſtabilitæ ſupponitur poſſibile eſſe corpus, in quo ſeries quædam motuum per impreſſiones objectorum externorum in organa ſenſoria conſervari poſſit, ut ſinguli continuo conſentiant ſingulis perceptionibus atque appetitionibus & averſionibus animæ eodem prorſus ordine ſeſe invicem conſequentes, quo animæ modificationes ſeſe invicem excipiunt.*

Quia

Digitized by Google

Quale eſſe debeat hoc corpus, ex iis intelligitur, quæ in theoria ſuperiori de motibus in cerebro cum ſingulis modificationibus animæ conſentientibus dicta ſunt. Quidnam adhuc deſideretur, quo minus a poſteriori demonſtrari poſſit corporis iſtiusmodi poſſibilitas, paulo ante obſervavimus (*not.* §. 615.). A priori eam demonſtrare nemo poteſt, niſi qui motus iſtos & unius ex altero præexiſtente exiſtentiam diſtinctiſſime exponere valet: id quod propter mechanismum cerebri nobis ignotum, nec facile deregendum, nemo audere deber. Si quis impoſſibilitatem corporis iſtiusmodi demonſtrare valeret; is ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ refutaſſet: probabilitas vero propter theoriam ſuperiorem propendet in affirmativam. *Bælius* verebatur conceſſa poſſibilitate ſapientiam Dei nimis extolli & ad impoſſibilia extendi: enimvero quamdiu impoſſibilitas nulla ratione probabili nititur, metus iſte vanus eſt. Sapientia Dei major utique, quam ut intra rationis noſtræ admodum finitæ arctos cancellos coërceatur. Quamobrem majore in ſapientiam Dei immenſam fiducia iſtiusmodi corpus Deo non impoſſibile pronunciavit *Jaquelotus*, Theologus eximius, quod ſingula animæ decreta libera vi ſolius mechanismi exequatur, ita ut corpus v. gr. eodem præciſe momento moveat pedes, vel brachium, quo anima vult corpus progredi, vel manu quid apprehendi. Paradoxon, non nego, nobis videtur corpus tanto artificio eſſe conſtructum; ſed id quidem inde eſt, quod ſimile quid nos vidiſſe nobis conſcii non ſimus. Hinc vero adverſus poſſibilitatem ipſius nihil concluditur.

§. 618.

Ex ſerie motuum in corpore ratio reddi poteſt, cur perceptiones & appetitiones in anima jam oriantur & cur tales potius ſint, quam aliæ; & viciſſim *ex ſerie perceptionum & appetitionum in anima reddi poteſt ratio, cur jam in corpore oriantur motus & cur tales potius, quam alii.* Etenim in anima datur ſeries perceptionum & appetitionum (§. 612.), vi propria productarum (§. 613.), citra ullam realem animæ a corpore

Quomodo per harmoniam præſtabilitam harmonia animæ & corporis ſubſiſtat.

Digitized by Google

pore dependentiam (§. 614.), & in corpore datur series quædam motuum (§. 612.), vi mechanismi ex se invicem nascentium & ab impressionibus in organa sensoria a sensibilibus factis pendentium (§. 617.), citra ullam dependentiam realem corporis ab anima (§. 616.). Quoniam earum una alteri constanter consentit (§. 612.); nulla in anima datur perceptio vel appetitio, quin aliquis ipsi in serie motuum respondeat motus, nec viciſſim aliquis in serie motuum datur motus, quin eidem in serie perceptionum & appetitionum aliqua respondeat perceptio & appetitio, utut nulla supponatur animæ ac corporis in se invicem actio. Atque adeo per naturam & essentiam animæ & corporis intelligitur, cur perceptiones & appetitiones in anima & motus quidam in corpore eodem tempore contingant, consequenter in anima & corpore continetur ratio sufficiens continuitatis temporis, quo perceptiones & appetitiones in anima & utrisque consentientes motus in corpore contingunt (§. 56. *Ontol.*). Ex modificationibus adeo animæ ratio reddi potest motuum in corpore & ex motibus in corpore modificationum animæ, scilicet cur dato hoc in corpore motu detur jam hæc in anima perceptio vel appetitio, & viciſſim cur data hac in anima perceptione vel appetitione detur jam hic in corpore motus (§. 42. *Cosmol.*).

Jam cum perceptionibus singulis, sive ideæ sensuales fuerint (§. 114.), sive phantasmata (§. 206.), singulæ respondeant ideæ materiales, ita ut talis sit idea sensualis, vel phantasma tale, quia talis est idea materialis (§. 118.), adeoque talis in cerebro motus (§. 112.), & idem quoque obtineat in motibus, qui operationibus mentis respondent (§. 416.); ex perceptione in serie perceptionum ratio reddi potest, cur talis jam sit in motuum serie motus, & viciſſim ex motu in serie motuum præsente, cur talis iam sit in serie perceptionum perceptio. Et quia motus, quos appetit anima, in eadem repræsentantur (§.

929

929. *Pſychol. emp.*), & per has adeo perceptiones appetitiones ſpecificantur; ex motibus in ſerie motuum reddi poteſt ratio, cur talis jam ſit in ſerie perceptionum & appetitionum appetitio, & viciſſim ex appetitione in ſerie perceptionum atque appetitionum ratio dari poteſt, cur talis jam ſit in corpore motus: quemadmodum de duabus ſubſtantiis harmonice modificatis citra influxum realem unius in alteram jam alibi generaliter demonſtravimus (§. 43. *Cosmol*). Patet adeo ex ſerie motuum in corpore non minus rationem reddi poſſe, cur hæc jam detur in anima perceptio vel appetitio, quam cur talis potius ſit, quam non ſit, & ex ſerie perceptionum atque appetitionum non minus reddi poſſe rationem, cur hic jam detur in ſerie motuum harmonicorum motus, quam cur talis potius ſit, quam alius.

Ut hæc clariſſime intelligantur, plurimum conducit ea perpendere, quæ de continuitate modificationum animæ evicta fuere in theoria ſuperiore & quomodo vi ejusdem theoriæ nulla fiat in anima modificatio, cui non aliquis in cerebro reſpondeat motus isque ſpecifice talis, & ea quidem differentia, ut ideæ ſenſuali reſpondeat motus in cerebro a motu dependens, quem organo ſenſorio ſenſibile impreſſit (§. 112.); phantasmati autem motus ex alio in cerebro præexiſtente enatus (§. 231.) & appetitioni denique motus, unde pendet motus alicujus organi corporis vel totius corporis (§. 501.).

§. 619.

Quomodo eorum quæ in anima ſunt, ratio reddatur ex corporis mutationibus & mutationum

Quoniam ideæ materiales, quibus reſpondent ſenſuales, pendent ab impreſſionibus a ſenſibilibus in organa ſenſoria factis (§. 111. 112.), & motus voluntarii, qui reſpondent appetitionibus animæ, a motibus fluidi nervei in nervos motorios influentis, quibus illi producuntur, quemadmodum in Phyſicis oſtendetur; nobis vero actionis ſenſibilium in organa & motuum voluntariorum conſcii ſumus, quemadmodum unusquisque

In corpore ex iis, quæ in anima accidunt.

que in ſeipſo experitur: *ex mutationibus in organis ſenſoriis contingentibus reddi ſolet ratio, cur jam has potius, quam alias habeamus ideas ſenſuales, & ex appetitionibus animæ, cur hi potius contingant motus voluntarii, quam alii.*

Propoſitionem hanc addimus præcedenti, ne præcedens videatur amplior, quam fert experientia. Quodſi motus, qui fiunt in cerebro, nobis eodem modo conſcii eſſemus, quo mutationes in organis ſenſoriis, ac motus voluntarios percipimus; nihil nobis dubii occurrere poſſet. Immo ſi motuum in cerebro diſtinctas notiones haberemus, quemadmodum mutationum, quæ in oculo accidunt, viſibili in eandem radiante; clariſſime quoque perſpiceremus, quomodo earum ratio reddi poſſit, cur tales jam ſint perceptiones quoad ſingula, quorum ratio experitur. Et tum demum conſiſteret, quomodo corpus ſit interpres animæ, nec quicquam ex tenebris obſcuritatis nobis ſupereſſet.

§. 620.

Ac per harmoniam præſtabilitam commercium animæ & corporis intelligibili modo explicetur.

Quia ex ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ per naturam animæ ac corporis intelligitur, cur ideis materialibus inexistant tales perceptiones in anima & appetitionibus animæ tales motus voluntarii in corpore coëxiſtant (§. 618.), atque adeo porro eandem intelligitur dependentia animæ a corpore quoad ſpecificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo illæ mutationibus in organis ſenſoriis contingunt, & corporis anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatem temporis, quo cum volitionibus contingunt (§. 961. *Ontol.*); *in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ commercium inter animam & corpus intercedens per ipſam animæ & corporis naturam intelligibili modo explicatur* (§. 962. *Pſych. empir.*).

Atque hæc eſt prærogativa ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ præ ceteris. Etenim in ſyſtemate influxus phyſici ſumitur, quorum nullam habemus notionem, ut inde explicetur commercium inter animam atque corpus intercedens (§. 5[illegible]

Digitized by Google

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium recurritur ad potentiam Dei infinitam, ut reddatur ratio eorum, quæ in natura rerum occurrunt. Utrumque in philoſophia alias improbatur, quæ non fert ut in numerum cauſarum naturalium referantur qualitates occultæ & neglectis cauſis ſecundis ad cauſam primam provocetur, quando effectuum naturalium quæruntur cauſæ. Ceterum per propoſitionem præſentem redarguitur illorum error, qui ſibi perſuadent, quaſi harmonia præſtabilita ſit terminus inanis & quæ eodem jure in numerum qualitatum occultarum referri mereatur, quo odium naturale plantarum in Phyſica ſcholaſticorum in eundem referri ſolet. Qui vero ita ſentiunt, non ſatis intelligere videntur, quid ſit harmonia præſtabilita, neque intelligunt, quæ de nexu ſubſtantiarum citra influxum realem in mutationibus ſuis harmonicarum in genere demonſtravimus (§. 41. 42. 43. *Cosmol.*). Redarguitur non minus per propoſitionem præſentem error eorum, qui contendunt, in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ non minus ad voluntatem Numinis provocari, quam in ſyſtemate cauſarum occaſionalium. Qui enim ita ſentiunt, dentuo non ſatis intelligere videntur, quid ſit harmonia præſtabilita, præſtabilitione non rite intellecta, quam paulo poſt diſtinctius expoſituri ſumus: quo facto dilucide conſtabit, quanta ſit hac in parte inter ſyſtema cauſarum occaſionalium & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ differentia & in hac voluntati divinæ non eſſe locum, niſi quatenus ad cauſam primam tandem deveniendum, ubi ſufficiens eorum, quæ in univerſo dantur, ratio deſideratur. Etenim ob omnimodam creaturarum a Deo dependentiam, quam in Theologia naturali declaraturi ſumus, fieri non poteſt quin tandem ad Deum perveniatur.

§. 621.

Æquipollentia ſyſtematum influxus & harmoniæ præſtabilitæ.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ideæ ſenſuales ideis materialibus ita coëxiſtunt, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua illas produceret, & viciſſim motus voluntarii in corpore ita coëxiſtunt volitionibus animæ, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua motum corporis produceret. Etenim juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ datur ſeries quædam perceptionum

(*Wolfii Pſych. Ration.*). Aa aa num

Digitized by Google

num & appetitionum in anima (§. 612.) vi ipſi propria productarum (§. 613.) & ſeries quædam motuum in corpore (§. 612.) vi mechanismi in eodem productorum (§. 615.), & in ſerie motuum ſemper datur aliquis motus, qui conſentit perceptioni & appetitioni in anima præſenti (§. 612.). Præſens igitur perceptio datur in anima, quando in corpore præſens eſt hic motus, ſeu idea materialis in cerebro (§. 112.). Enimvero ſi corpus phyſice influit in animam, idea materialis in cerebro producit ideam ſenſibilis, unde iſta ortum trahit (§. 566.), vel ſtante theoria ſuperiori de anima vis animæ determinatur vi corporis ad legem ſenſationum in intuenda idea univerſi obſervandam (§. 569.), adeoque perceptio præſens datur in anima quando in corpore præſens eſt idea materialis in cerebro. In ſyſtemate igitur harmoniæ præſtabilitæ ideæ ſenſuales ideis materialibus ita coëxiſtunt, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua illas produceret. *Quod erat unum.*

Similiter quoniam in ſerie motuum ſemper reſpondet aliquis motus appetitioni animæ præſenti (§. 612.), nempe motus ſpirituum animalium in nervos motorios influentium & hinc pendens motus voluntarius organi corporis vel corporis totius. In corpore igitur præſens datur motus, quando in anima præſens eſt hæc appetitio. Enimvero ſi anima phyſice influit in corpus, motum organi corporis, quem vult, producit vi ſua (§. 566.), ſeu ſtante conſervatione virium vivarum, quidum nerveum aut ſpiritus animales in motu jam conſtitutos tantummodo dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos, quibus motus in corpore ab anima intentus perficitur (§. 571.). Denuo igitur præſens datur in corpore motus quando in anima præſens eſt hæc appetitio. Quare in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ motus voluntarii in corpore ita coëxiſtunt volitionibus animæ, ac ſi anima in corpus influeret ſeu vi ſua motum corporis produceret. *Quod erat alterum.*

Digitized by Google

Abunde itaque perſpicitur, quod in omni ſyſtemate explicandi commercium inter mentem ac corpus ſupponendum eſſe ſupra evicimus, ſcilicet perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eodem prorſus modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent (§. 537.), in ſyſtemate quoque harmoniæ præſtabilitæ ſupponi: huic enim ſuppoſito convenienter concipiuntur ſeries perceptionum & appetitionum in anima & ſeries motuum in corpore harmonicæ. Rationes vero, cur ſtante hac ſyſtematum influxus phyſici & harmoniæ præſtabilitæ æquipollentia poſterius priori præferatur, patent ex iis, quæ ſupra (*not.* §. 602.) ad æquipollentiam ſyſtematum influxus & cauſarum occaſionalium annotavimus, & ex infra dicendis magis patebunt.

§. 622.

An in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnia fiant naturaliter.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnia fiunt naturaliter. In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi ſibi propria producit omnes ſuas perceptiones & appetitiones (§. 613.). Quamobrem cum in anima non detur niſi vis unica, qua omnes ejus actiones producuntur (§. 57. 60.), vis nempe repræſentativa univerſi (§. 63.); anima perceptiones & appetitiones omnes vi hac univerſi repræſentativa producit, adeoque cum nihil ſit ſine ratione ſufficiente cur potius ſit quam non ſit (§. 70. *Ontol.*), omnes iſtæ perceptiones & appetitiones in vi univerſi repræſentativa rationem ſufficientem habent, conſequenter naturaliter fiunt (§. 69.). Similiter vi mechanismi corporis adeoque per ſtructuram ejusdem, ſecundum regulas motus (§. 75. *Cosmol.*) ex ideis materialibus, conſequenter motibus præexiſtentibus (§. 112.), naſcuntur motus, volitionibus & appetitionibus animæ reſpondentes (§. 615.). Fiunt igitur & ipſi naturaliter (§. 513. *Cosmol.*). Quoniam itaque in ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus non habetur ratio niſi coëxiſtentiæ perceptionum & appetitionum in anima & motuum in corpore (§. 949. 955. 962.

Pſychol. empir.); in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnia fiunt naturaliter.

Atque hoc potiſſimum intendit *Leibnitius*, cum non contentus ſyſtemate cauſarum occaſionalium de novo ſyſtemate cogitaret: neque enim ipſi ſufficiebat ſumi a *Cartſio* explicanda harmonia corporis & animæ quod fruſtra recurratur ad cauſas ſecundas, adeoque deveniendum tandem ſit ad cauſam primam Deum, ſed hoc probandum eſſe merito urgebat. Mirum cum vi principii rationis ſufficientis phænomena naturæ in ipſis creaturis rationem ſufficientem habere debere. commercium quoque inter mentem & corpus in natura eſſentia animæ atque corporis talem habere debere videatur. Quamobrem cum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ hac in parte ſatisfaciat, idem ſyſtemati cauſarum occaſionalium prætulit.

§. 623.

Ait in harmonia præſtabilita perpetua fiant miracula.

Quoniam miraculum non eſt, quod fit naturaliter (§. 509. 510. *Cosmol.*), in ſyſtemate autem harmoniæ præſtabilitæ omnia naturaliter fiunt (§. 622.); *in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ nihil fit per miraculum.*

Cum *Leibnitius* Occaſionaliſtis objeciſſet, quod in ſyſtemate ſuo perpetua admittant miracula, ac ideo ipſum reprehenſet; non defuere nonnulli, etſi a ſyſtemate cauſarum occaſionalium non minus alieni, quam ab harmonia præſtabilita, qui inde anſam arripuerunt objectionem eandem in *Leibnitium* retorquendi, ſed re non ſatis perpenſa, præſertim cum in eorum numero eſſent, qui per indignationem hoc facerent. Plures deinde alii, qui echo aliorum eſſe ſolent, ipſam hanc objectionem ſæpius repetivere: at numerus clamantium nullum addit pondus. Viſum autem fuit miraculum, propterea quod corpus in motibus ſuis animæ modificationibus harmonicum, quale in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ſupponitur (§. 617.), incomprehenſibile ipſis viſum: quemadmodum dicitur *Bælio* accidit, qui ideo verebatur, ne forſan ſapientia divina ad impoſſibilia usque extendatur. Ecquis vero non vide

per

Digitized by Google

peram miraculum appellari, quod nobis incomprehenſibile videtur? Equidem non ignoro *Spinoſa* in Tract. Theologico-Polit. cap. 6. pag. 67. non invito miraculum appellari, quod ob ignorantiam cauſarum incomprehenſibile: nemo tamen pius notionem ejus probat, quam ſibi de miraculo fingere debet ob fatalem omnium rerum neceſſitatem ex parte ipſius Dei aſſertam. Qui Deo in creando & agendo in creaturas omnem adimit libertatem, quemadmodum *Spinoſa* impie facit; is utrique miraculum vero ſenſu nullum admittere poteſt, quippe quod ab iſta libertate pendet, quemadmodum ex Theologia naturali clariſſime perſpicietur. Enimvero qui cum *Spinoſa* ſentiunt, cum iis nobis nihil jam eſt negotii.

§. 624.

Deus harmoniam præſtabilivit, quatenus animæ junxit corpus, in quo exiſtere poteſt ſeries motuum perceptionibus & appetitionibus animæ conſentientium, & cum fecit rerum materialium nexum, ut motus iſti ad actum perducantur per continuas in organa ſenſoria impreſſiones extrinſecus factas. Anima enim vi propria producit omnes, quas ſucceſſive habet, perceptiones & appetitiones (§. 613.), eodem prorſus modo, quo nunc ſeſe invicem excipiunt, conſecuturas, etiamſi mundus hic adſpectabilis, conſequenter corpus eidem junctum, non exiſteret (§. 614.). Eſt vero corpus aliquod poſſibile, in quo ſeries quædam motuum per impreſſiones externas in organa ſenſoria conſervari poteſt, qui ſinguli perceptionibus ſingulis & appetitionibus animæ conſtanter conſentiunt (§. 617.). Hoc igitur corpus Deus animæ junxit, utque motus in eodem eo ordine ſe invicem actu conſequantur, quo animæ modificationes ſeſe excipiunt, nexum rerum materialium talem effecit, qualem requirunt externæ in organa ſenſoria impreſſiones, quibus motuum ſeries conſervatur. Hoc pacto Deus in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ effecit, ut per eſſentiam & naturam animæ atque corporis totiusque mundi materialis harmonia a-

Quomodo harmonia animæ ac corporis præſtabilita.

Digitized by Google

nimæ & corporis ſubſiſtat (§. 539.), conſequenter harmoniam præſtabilivit.

Atque ita demum intelligitur, quid ſibi velit harmoniæ præſtabilitio. Eſt nempe actus Dei, quo efficit ut humanæ animæ & corporis ſubſiſtat citra influxum realem unius ſubſtantiæ in alteram per ipſam utriusque eſſentiam atque naturam. Præſtabilitio hæc allegatur tanquam ratio tantummodo in generalibus, ubi cauſæ primæ locus eſt; minime autem in ſpecialibus, ubi reddenda ratio eſt, cur v. gr. tibi leones ſint præſentes, dum radii luminis inde in oculum illabuntur & motus nervi optici fibrillis impreſſus ad cerebrum usque propagatur (§. 111.). Atque hoc conveniens eſt rectæ philoſophandi methodo, qua nonniſi in generalibus ad cauſam primam provocatur, ſpecialia vero phænomena per cauſas ſecundas explicantur. Unde intelligitur falli totos, qui ſibi perſuadent harmoniam præſtabilitam eſſe terminum technicum, atque adeo eam poſſe allegari tanquam rationem commercii animæ ac corporis. Etenim harmonia animæ & corporis, quæ notatur conſenſus perceptionum atque appetitionum animæ & motuum corporis explicabilitas (§. 539.), terminus technicus eſt harmoniæ iſtius præſtabilitio, qua Deus per naturam animæ & corporis atque univerſi hujus adſpectabilis exequitur, quæ per eſſentias eorum poſſibile erat, ratio utique illius conſenſus eſt.

§. 625.

Spuria præſtabilitionis notio.

Quoniam anima talem habens ſeriem perceptionum & appetitionum poſſibilis intelligitur, etiamſi nullum poſſibile ſupponatur corpus, in quo ſeries motuum harmonicorum detur (§. 613. 614.), & corpus talem habens ſeriem motuum poſſibile ſupponitur, etiamſi nulla ſupponatur anima, in qua ſeries perceptionum atque appetitionum harmonicarum detur (§. 615. 616.); *harmonia præſtabilita a Deo non fuit, dum ſeriem perceptionum atque appetitionum ita conſtituit, ut ſeriei motuum, quæ antecedenter ad illam tanquam poſſibilis ſumitur, conſentiat.*

Pa

Perverſam hanc præſtabilitionis notionem habent, qui harmoniam præſtabilitam libertati adverſam pronunciant. Sumunt nimirum in hoc ſyſtemate ſupponi, quod in mundo omnia fiant mechanice & ab hoc mechanismo etiam pendeant motus corporis noſtri, quos voluntarios dicere ſolemus; Deum vero animæ tales infudiſſe facultates, quibus producantur tales perceptiones & appetitiones, ut perpetuus ſit haſce inter & iſtos conſenſus, ſicque animæ perceptiones & appetitiones aptaſſe ad motus corporum neceſſarios. Unde animam inepte comparant cum cane ab auriga currui alligato, qui una cum curru progredi tenetur, quo hic trahitur. Neque enim corpus effectum eſt juxta ſeriem perceptionum & appetitionum animæ, neque anima juxta ſeriem motuum corporis; ſed utraque ſubſtantia in ſe poſſibilis intelligitur citra relationem ad alteram. Quando in Theologia naturali originem eſſentiarum explicaverimus & communes circa eam errores detexerimus; omnis prorſus evaneſcet obſcuritas, quæ adhuc ſupereſſe poteſt.

§. 626.

Harmonia præſtabilita dari nequit, niſi detur Deus omniſcius, ſapientiſſimus, liberrimus, potentiſſimus, creator & gubernator rerum omnium. Etenim in hypotheſi harmoniæ præſtabilitæ exiſtit anima, quæ vi propria producit omnes perceptiones & appetitiones (§. 613.), & eodem prorſus, quo nunc, ordine easdem produceret, etiamſi mundus hic adſpectabilis & corpus adeo ipſi in motibus ſuis harmonicum non exiſteret (§. 614.). Anima igitur exiſtere poteſt, etiamſi corpus in motibus ſuis harmonicum nullum exiſtat, nec exiſtat mundus adſpectabilis. Coëxiſtit tamen eidem corpus, quod, cum in eo motus harmonici per impreſſiones a corporibus aliis extrinſecus in organa ſenſoria factis vi mechanismi conſequantur, independenter prorſus ab anima (§. 615. 616.); exiſtere poterat cum hoc mundo adſpectabili, etiamſi anima non exiſteret. Quoniam igitur neceſſe eſt ut detur ratio ſufficiens coë-

Neceſſarius nexus inter harmoniam præſtabilitam & exiſtentiam Dei.

coëxiſtentiæ animæ ac corporis totiusque mundi adſpectabilis (§. 70. *Ontol.*), ea autem in ipſa animæ atque corporis natura minime continetur, cum poſita ſubſtantia una non neceſſario ponatur altera *per demonſtrata;* neceſſe eſt ut detur ens ab animabus & corporibus humanis mundoque adſpectabili diverſum, in quo ratio iſta continetur, & cui adeo ea inſunt, per quam intelligitur, cur ſubſtantiæ iſtæ coëxiſtant & hic in eorum gratiam exiſtat mundus adſpectabilis. Jam cum ex mutationibus in organis ſenſoriis ratio reddi poſſit, cur jam tales ſint ideæ ideæ ſenſuales, & ex appetitionibus viciſſim animæ, cur jam contingant motus voluntarii (§. 619.), nec homo ſibi conſcius foret motuum in corpore, niſi anima huic coëxiſteret (§. 616.); conveniens omnino eſt corpus & animam coëxiſtere, ut prodeat unum ſuppoſitum ex ſubſtantiis prorſus diverſis conſtans, quæ tamen ita modificantur ac ſi una in aliam influeret (§. 621.). Ens igitur, in quo ratio coëxiſtentiæ animæ & corporis in modificationibus ſuis conſpirantium continetur, & quod adeo cauſa utriusque eſt (§. 881. *Ontol.*), convenientiam iſtam perſpicere & eadem permoveri debuit, ut animam & corpus una produceret, conſequenter intellectu (§. 275. *Pſychol. empir.*), & voluntate præditum (§. 880. *Pſychol. empir.*). Quoniam corpus animæ in mutationibus ſuis harmonicum a ſenſibilibus in organa ſenſoria agentibus continuas cipere debet impreſſiones, ut motus cum perceptionibus & petitionibus animæ conſentientes conſerventur (§. 617.), in mundo autem adſpectabili tam coëxiſtentia (§. 53. *Cosmol.*), quam ſucceſſiva inter ſe connectantur (§. 54. *Cosmol.*), ut a ſe invicem dependeant quoad exiſtentiam (§. 58. *Cosmol.*), & actus contingentium in mundo determinetur per ſeriem cauſarum contingentium, quæ a ſe invicem dependent ut effectus a cauſa (§. 83. *Cosmol.*); corpus noſtrum ita modificari nequit ut in motibus ſuis conſentiat modificationibus animæ, niſi mu-

lus hic adſpectabilis exiſtat. Anima itaque, corpus noſtrum
t totum hoc univerſum pendent ab eadem cauſa, quæ &
mnes omnium animarum perceptiones & appetitiones, omnes-
ue in corporibus humanis poſſibiles motus & univerſam re-
um materialium naturam intime perſpicere debuit, antequam
xiſteret, conſequenter omniſcia eſt. Quoniam vero animæ
& corpora humana ob rationem convenientiæ tantummodo
coëxiſtunt & in gratiam corporum harmonice cum animabus
nodificandorum ipſarumque animarum per naturam & eſſen-
iam ſuam ſibi hoc univerſum repræſentantium (§. 66. 67.),
oc univerſum exiſtit *per demonſtrata;* cauſa univerſi eſt agens
liberrimum & quatenus unum fecit alterius conſequendi gratia
ſapientiſſimum. Jam in gratiam animæ produxit hoc univer-
ſum, ut corpus eidem coëxiſteret, quod cum ipſa harmonice
modificaretur *per demonſtrata*, cum iſtiusmodi animas & cor-
pora ac iſtiusmodi univerſum poſſibilia intelligeret & ea coëxi-
ſtere conveniens judicaret, *itidem per demonſtrata.* Ens igitur
cauſa animarum & totius univerſi potentia præditum. Quo-
niam vero per potentiam ſuam exiſtentiam largitum eſt eis,
quæ per ideas ſuas poſſibilia erant; potentia creatrice præditum
eſt, adeoque & animarum, & mundi creator. Et quia motus
in corpore noſtro fiunt ſecundum regulas motus, quibus natu-
ræ ordo continetur (§. 559. *Cosmol.*), ordo autem naturæ con-
tingens eſt, ſeu a neceſſitate abſoluta liber (§. 561. *Cosmol.*);
autor univerſi hunc conſtituit naturæ ordinem in gratiam ani-
marum, ut ſcilicet corpora in hoc univerſo exiſterent, quo-
rum motus actu reſponderent modificationibus animæ, quem-
admodum per ſtructuras ipſorum fieri poterat. Atque ideo
auctor rerum omnium eſt idem gubernator eorundem. Patet
igitur harmoniam præſtabilitam ſubſiſtere non poſſe niſi admit-
tatur ens ab animabus & mundo adſpectabili diverſum, intel-
lectu & voluntate præditum, omniſcium, ſapientiſſimum &
potentiſſimum, creator & gubernator rerum omnium.

Singula, quæ hic dicuntur, multo clariora evadent, ubi Theologia naturali notiones attributorum divinorum, gubernationis item ac gubernationis universi evolverimus. Quodsi enim singula propositionis præsentis membra rigide demonstrare volueris, integram conscribere teneris Theologiam naturalem, in qua non supponitur nisi harmonia præstabilita tanquam principium demonstrandi proximum. Nostra vero jam non est Theologiam naturalem harmoniæ præstabilitæ superstruere. Sufficit ostendisse, quod, si detur harmonia præstabilita, Deus etiam detur, adeoque ab illa ad existentiam hujus valeat consequentia, ac præterea indicasse tes, unde singulorum demonstrationes rigidissimæ derivan Quantum harmonia præstabilita rite intellectu conducat attributa divina clarius & magis distincte intelligenda, tum Theologia naturali, tum inprimis ex Teleologia elucescet.

§. 627.

Harmonista quinam dicatur.

Harmonista dicitur, qui systemate harmoniæ præstabilitæ utitur in explicando commercio inter animam atque corpus intercedente, tum etiam in motuum communicatione ac conservatione.

Harmonia enim præstabilita ad omnes creaturarum actiones in se invicem explicandas transfertur, & *Leibnitius* harmoniam quandam universalem omnium substantiarum simplicium, in quibus est fons phænomenorum rerum materialis concipit & inter ipsum regnum gratiæ atque regnum naturæ harmoniam quandam admittit. Sed de ea nobis jam sermo non est, quamvis monendum existimemus, quod Harmonistæ nomen etiam conveniat harmoniæ istius universalis defensoribus, atque ideo *Leibnitius* quam maxime Harmonista dici debeat.

§. 628.

Quinam Harmonista esse non possit.

Atheus & de existentia Dei dubitans, vel qui præscientiam divinam negat, Harmonista esse nequit. Etenim harmonia præstabilita dari nequit, nisi detur Deus omniscius, sapientissimus

ſimus, liberrimus, potentiſſimus, creator & gubernator rerum omnium (§. 626.), hoc eſt, Deus, quem Chriſtiani venerantur. Syſtema igitur harmoniæ præſtabilitæ admittere nequit, qui Deum verum exiſtere non concedit, nec de ejus exiſtentia certus eſt. Quare cum Deum verum exiſtere atheus neget, qui vero de exiſtentia Dei dubitat, adhuc incertus eſt, utrum Deus exiſtat, nec ne; atheus & qui de exiſtentia Dei dubitat harmoniam præſtabilitam admittere, conſequenter harmoniſta eſſe nequit (§. 627.). *Quod erat unum.*

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi propria producit omnes perceptiones & appetitiones (§. 613.), eodem quo nunc ordine conſecuturas, etiamſi mundus hic adſpectabilis & corpus in motibus ſuis ipſi harmonicum non exiſteret (§. 614.), conſequenter anima concipitur poſſibilis & exiſtere poſſe, etiamſi nullum corpus in motibus ſuis ipſi harmonicum poſſibile aut exiſtere poſſe, immo etiamſi nullus mundus materialis poſſibilis ſupponatur. Eodem modo motus harmonici in corpore vi mechanismi producuntur, eodem quo nunc modo producendi, etiamſi anima non exiſteret (§. 615. 616.), conſequenter corpus animæ modificationibus in motibus ſuis harmonicum poſſibile & exiſtere poſſe concipitur, etiamſi nulla poſſibilis ſupponatur anima. Deus igitur, qui poterat ſubſtantiam unam producere absque altera, corpus animæ liberrime junxit, quia in eo exiſtere poteſt ſeries motuum perceptionibus & appetitionibus animæ conſentientium, & eum fecit rerum materialium nexum, ut motus iſti per continuas in organa ſenſoria extrinſecus factas impreſſiones actu producantur (§. 624. *Pſychol. rat.* & §. 941. *Pſychol. empir.*). Deus adeo ab æterno præſcivit ſingulas animæ appetitiones & perceptiones, ut pro omniſcientia ſua judicare poſſet, quale corpus ipſi in mutationibus ſuis ſit harmonicum & quinam nexus rerum materialium eſſe debeat, ut idem cum anima harmonice modificetur.

Quare qui præſcientiam divinam negat, vel in dubium voca harmoniam præſtabilitam admittere nequit, conſequenter ha moniſta haud quaquam eſſe poteſt (§. 627.). *Quod erat d rerum.*

Patet adeo quam ſit abſurdum ſyſtema harmoniæ præſ bilitæ tanquam impium traducere, cum nemo atheus idem a mittere poſſit, nec quicquam ſit in tota rerum natura, per qu attributa divina adeo luculenter innoteſcant, quemadmod per harmoniam præſtabilitam (§. 626.): id quod in Theo gia naturali & Teleologia tanta evidentia conſtabit, ut n mo ſanus id in dubium vocare poſſit. Multo igitur abſurdius ſi quis omnem reliquam philoſophi alicujus doctrinam dam re velit, tanquam atheismo latas fores pandentem, quod in plicando commercio inter mentem & corpus utitur harmo præſtabilita intra convenientes hypotheſeos philoſophicæ ſi cellos, quemadmodum fecere qui mihi adverſabantur: ab num enim eſt dicere, quod omnis philoſophia ſyſtema h moniæ præſtabilitæ, hoc eſt, hypotheſi philoſophicæ de ea commercii inter animam & corpus ſubſiſtentia ſit ſuperſt Eta, cum ne quidem theoria ſuperior de anima ab harmo præſtabilita pendeat, ſed in cæteris quoque ſyſtematis loc habeat. Sane quæ independenter ab harmonia præſtabilit gnoſci poſſunt, ea etiam tanquam vera admitti poſſunt, iamſi harmonia præſtabilita impoſſibilis ſupponatur. I non nemo, qui ut ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ periculo probaret, objecit atheum ita argumentari poſſe: Si da harmonia præſtabilita, datur Deus. Atqui non datur harmo nia præſtabilita. Ergo non datur Deus. Ad probandam i que exiſtentiam Dei adduci argumentum, quod in ludibri vertere poſſit atheus. Bene reſpondet *Bülffingerus* in Di cidat. phil. §. 355. in modo tollente non concludi ex eo, qu antecedens falſum eſt, falſum eſſe conſequens, ſed remo conſequente tolli antecedens (§. 407. *Log.*). Niſi igitur ath us in formam impingere velit Logicæ tyro, ita argumen dum: ſi datur harmonia præſtabilita, datur Deus. Atqui no datur Deus. Ergo nec datur harmonia præſtabilita. Exhi

Digitized by Google

vero argumentatione intelligitur, harmoniam præſtabilitam cum atheismo pugnare, quemadmodum fert propoſitio præſens. Nil quicquam juvat exceptio, atheum ſaltem vitioſe argumentari poſſe, ut in ludibrium vertat exiſtentiam Dei. Quodſi enim hoc facit male ſanus, ipſemet ſeſe ludibrio omnium exponit, qui vel primis tantummodo labris Logicam deguſtarunt. Notandum prætcrea eſt, nos harmonia præſtabilita nullibi uti tanquam argumento ad ſtabiliendam exiſtentiam Dei, etſi non eſſet argumentum evidentius, ubi harmonia præſtabilita ante demonſtrata foret. Et quamvis non ſit inſolitum exiſtentiam Dei probari per ſyſtemata explicandi commercium inter mentem & corpus, quemadmodum ſupra *(not.* §. 596.) exemplo *Sturmii* probavimus; mos tamen iſte nobis minime probatur. Quemadmodum vero veritates ſingulas, quantum datur, certo cuidam uſui deſtinare ſolemus; ita nexum neceſſarium inter harmoniam præſtabilitam & exiſtentiam Dei non alio fine evincimus *(§.* 626.*)*, quam ut ab impietatis labe purgemus ſyſtema vere philoſophicum, propterea quod nihil ſit frequentius, quam ut impietatis poſtulentur, quæ communi conſenſu nondum approbantur. Optandum vero foret, ut mos iſte, qui a paganis ad nos fluxit, ex orbe chriſtiano tandem extirparetur, cum homine philoſopho, nedum chriſtiano, indignum ſit, quod ab æquitate alienum. *Socinus* in Prælect. theolog. c. 8. usque ad c. 11. præſcientiam futurorum contingentium negat eamque Deo convenire non poſſe multis contendit. Eandem ſententiam tuetur *Crellius* in libro de Deo & ejus attributis c. 24. *Sociniani* itaque harmoniam præſtabilitam admittere nequeunt. Qui vero verum Deum profitetur, quem ſcriptura ſacra rerum omnium autorem eſſe docet, atque a caſtris *Socinianorum* alienus; ei nihil periculi ab harmonia præſtabilita imminet. Quodſi harmonia præſtabilita tanta evidentia eſſet probata, ut nemo *Socinianorum* eam in dubium vocare poſſet; nullum ſane argumentum ad confutandum ipſorum errorem de præſcientia futurorum contingentium eſſet validius harmonia præſtabilita. Quamdiu tamen *Socinianus* eam non admittit, eam-

dem quoque frustra adversus ipsum urges, si vel maxime jam constaret eam esse veram.

§. 629.

Quid in systemate harmoniæ sit miraculosum, quid naturale.

Præstabilitio harmoniæ inter animam & corpus est miraculum in creatione rerum facta, sed ejus deinceps vi naturaliter in singulis hominibus perpetuo consequitur perceptionum ac appetitionum animæ & motuum corporis sibi mutuo correspondentium coëxistentia. Quoniam enim, harmonia præstabilita dari nequit, nisi detur Deus omniscius, sapientissimus, liberrimus, potentissimus, creator & gubernator rerum finitarum omnium (§. 626.); in tota rerum natura nihil reperiri potest, per quod præstabilitio illa fieri potuisse intelligatur consequenter in tota rerum natura rationem sufficientem non habet (§. 56. *Ontol.*), adeoque miraculum est (§. 510. *Cosm.*). *Quod erat primum.*

Enimvero Deus harmoniam præstabilivit, quatenus cum anima produxit corpus, in quo existere potest series motuum perceptionibus & appetitionibus animæ constanter consentientium & eum fecit rerum materialium nexum, ut motus ipsi actum perducantur per continuas in organa sensoria impressiones extrinsecus factas (§. 624.), adeoque in prima rerum creatione. Quare cum præstabilitio sit miraculum *per demonstrata*, miraculum utique est in prima rerum creatione factum. *Quod erat secundum.*

Quodsi anima existere supponatur, vi propria omnes ipsius perceptiones & appetitiones producuntur (§. 613.). porro eidem coëxistere intelligatur corpus suum; vi mechanismi motus illis perceptionibus & appetitionibus constanter consentientes possibiles intelliguntur (§. 615.). Si denique mundus hic adspectabilis existere supponitur, per eum tandem patet, quomodo per continuas impressiones in organa sen-

Digitized by Google

ſoria factas motus harmonici in corpore ad actum perducantur (§. 617.). Per naturam adeo & eſſentiam animæ ac corporis & mundi hujus adſpectabilis, in quo homo exiſtit, intelligitur, cur motuum ſeries in corpore potius conſentiat ſeriei perceptionum & appetitionum in anima, quam ab eadem diſſentiat, conſequenter coëxiſtentia perceptionum & appetitionum animæ atque motuum iſtis conſentientium in corpore rationem ſufficientem in eſſentia & natura animæ, corporis totiusque mundi adſpectabilis habet (§. 56. *Ontol.*). Illa igitur coëxiſtentia in ſingulis hominibus naturaliter conſtanter conſequitur (§. 509. *Cosmol.*). Quoniam vero non conſequeretur, niſi Deus hanc animam & hoc corpus una produxiſſet & hunc rerum materialium nexum effeciſſet (§. 624.), & præſtabilitio hoc modo facta miraculum eſt in prima rerum creatione paratum *per num. 1. & 2.*; coëxiſtentia illa appetitionum atque perceptionum animæ & motuum corporis in ſingulis hominibus conſequitur vi miraculi in prima rerum creatione parati. *Quod erat tertium.*

Puto *Newtonum* huc reſpexiſſe, dum harmoniam præſtabilitam verum miraculum dixit. Sed primigenium miraculum, cujus vi deinde ſinguli eventus naturaliter conſequuntur, in philoſophia nihil vitii habet, conſequenter propterea nulla hypotheſis philoſophica objectioni obnoxia eſt. Sane ipſa exiſtentia rerum materialium, quam Deus in prima creatione iisdem impertitus eſt, primigenium quoddam miraculum eſt, vi cujus deinde naturaliter in mundo hoc adſpectabili conſequuntur omnes eventus. Quodſi a cauſis ſecundis ad cauſam primam aſcendere debes, quemadmodum poſtulat finis a Deo per creationem intentus; neceſſe eſt ut quædam inſint creaturis, quæ aliter explicari non poſſunt niſi per cauſam primam, ac ideo in principio rerum admitti utique debet quidpiam miraculoſi, ne actualitas rerum in univerſo ſit independens a Deo: quod abſurdum. Ipſe *Leibnitius* epiſt. IV. ad *Clarckium* §. 89. harmoniam corporis & animæ, ſeu conſtantem

tem

tem perceptionum atque appetitionum & motuum iſtis conſentientium coëxiſtentiam effectum ſeu conſequens miraculi primigenii in prima rerum creatione facti pronunciat; miraculum vero perpetuum eſſe negat, quemadmodum *Clarkio* videbatur. Per miraculum vero primogenium intelligere nequit niſi præſtabilitionem harmoniæ in creatione factam, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis intelligitur. Quod vero vi miraculi alicujus præſertim primigenii deinceps naturaliter conſequitur, id pro miraculi continuatione haberi nequit. Aliter ſeſe res habet in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, in quo ad conſenſum ſingularum perceptionum & appetitionum cum motibus potentia Dei infinita requiritur, qua in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ non opus eſt niſi in principio rerum.

§ 630.

An appetitiones ſint præſtabilitæ.

Appetitiones in anima non fuere præſtabilitæ. Etenim Deus harmoniam tantummodo præſtabilivit inter motus in corpore per impreſſiones in organa ſenſoria factas excitatos & perceptiones animæ, quibus objecta iſta repræſentantur, atque inter appetitiones animæ & motus in corpore voluntarios (§. 619. 624.). Sed appetitiones naſcuntur ex perceptionibus ipſa animæ vi ſecundum legem appetitus (§. 904. *Pſychol. empir.*), adeoque nulla hic opus eſt præſtabilitione.

Idem etiam ſic oſtenditur. Modus, quo anima a perceptionibus pervenit ad appetitiones ſeu has ex iſtis elicit, non ſpectat ad commercium animæ & corporis (§. 962. *Pſychol. empir.*). Sed in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ non præſtabiliuntur a Deo, niſi quæ ad commercium inter animam & corpus conſervandum requiruntur. Non igitur appetitiones in anima fuere præſtabilitæ.

Liquet idem ex modo, quo præſtabilitio facta eſt & quem paulo ante (§. 624.) explicavimus. Etenim in eo nullam habuimus rationem modi, quo anima ad decreta ſua pervenit, cum

Digitized by Google

eum in præſtabilienda harmonia perinde ſit, quocunque tandem modo ex perceptionibus anima eliciat appetitiones. Præſtabilitionis adeo & harmoniæ animæ atque corporis notiones non ſatis diſtinctas habent, qui ſumunt juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ in gratiam corporis appetitiones eſſe præſtabilitas, hoc eſt, ſingulas a Deo, determinatas ut nullo modo ab anima pendeant, nec integrum animæ ſit quidpiam in iis mutare. Unde deinde conſequentias deducunt moleſtas, quaſi ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſit libertati adverſum & Deum faciat cauſam peccati: de quibus objectionibus deinceps nobis erit agendum.

§. 631.

Dependentia appetitionis a perceptione identitas in ſyſtemate influxus & harmoniæ.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima eodem modo pervenit ad appetitiones ſeu volitiones, quo ad easdem pervenit in ſyſtemate influxus phyſici. Etenim per ſyſtema influxus phyſici non niſi redditur ratio, cur ad præſentiam ideæ materialis in cerebro oriatur perceptio in anima, ex qua enaſcitur appetitio (§. 560. *Pſychol. rat.* & §. 962. *Pſychol. empir.*); & ſimiliter per ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ non redditur ratio, niſi cur ideæ materiali in cerebro coëxiſtat perceptio in anima, ex qua ſequitur appetitio (§. 612. *Pſychol. rat.* & §. 962. *Pſychol. empir.*), adeoque utrobique tantummodo redditur ratio, cur detur aliqua in mente perceptio, unde appetitio naſci poteſt. Reſpectu igitur ſyſtematis, quo commercium inter mentem & corpus explicatur, perinde eſt quocunque modo anima a perceptione ad appetitionem perveniat. Quamobrem ſive ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſive ſyſtema influxus phyſici amplectaris; modus, quo anima a perceptione ad appetitionem tranſit, ſemper idem erit.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ideæ ſenſuales ideis materialibus ita coëxiſtunt, ac ſi corpus in animam influeret ſeu vi ſua illas produceret, & viciſſim motus voluntarii in corpore ita coëxiſtunt volitionibus animæ, ac ſi anima in corpus

influeret, ſeu vi ſua motum corporis produceret (§. 621.). Quamobrem cum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ & ſyſtema influxus phyſici, tanquam ſyſtemata explicandi commercium inter mentem atque corpus intercedens (§. 612. 560.), non differant niſi in modo, quo coëxiſtunt perceptiones animæ ideis materialibus in cerebro & motus voluntarii in corpore appetitionibus animæ (§. 949. 955. *Pſychol. empir.*); modus, quo appetitiones a perceptionibus pendent, in ſyſtemate influxus phyſici & harmoniæ præſtabilitæ diverſus eſſe nequit, ſeu ſalvo utroque ſyſtemate anima eodem modo a perceptionibus pervenit ad appetitiones.

Conſona hæc ſunt iis, quæ in ſuperioribus (§. 536.) demonſtravimus, in omni ſyſtemate de commercio inter mentem atque corpus intercedente libertatem & defendi & impugnari poſſe. Recolenda vero hic ſunt, quæ itidem in ſuperioribus evicimus, ſi quis libertati adverſa ſyſtemati cuidam admiſcet, id non fieri vitio ſyſtematis, ſed in favorem erroris de dependentia volitionum ac nolitionum a perceptionibus (§. 544.). Ita qui libertati adverſatur, ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ deformaret præſtabilitione per errorem explicata, qui nec cum principiis ontologicis, nec cum Theologia naturali conſiſtere poteſt (§. 624.): quemadmodum faciunt conſequentiarii, ne deſint conſequentiæ, quibus ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ infament.

§. 632.

Libertas in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ſalva.

Quoniam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima eodem modo a perceptionibus pervenit ad volitiones, quo in ſyſtemate influxus phyſici (§. 631.); *Quocunque tandem modo libertas in ſyſtemate influxus phyſici concipitur, eodem etiam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ concipi poteſt, & ubi in ſyſtemate influxus phyſici recte concipitur, concipi debet*, conſequenter cum vi libertatis anima ex pluribus poſſibilibus ſponte eligat, quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam deter-

Digitized by Google

terminata ſit (§. 491. *Pſych. empir.*) ; *ſtante* quoque *ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima ex pluribus poſſibilibus ſua ſponte eligit, quod ipſi placet, ad nullum præſentiam ſuam determinata.*

Immo ſi quis libertatem animæ ad indifferentiam perfecti æquilibrii extenderet, quamvis oſtenderimus animam ſine motivis & contra motiva ſeſe determinare non poſſe (§. 944. *Pſychol. empir.*); harmonia tamen præſtabilita minime obſtaret, quin id faceret. Hæc probe perpendi velim, ne conſequentiariis facilem præbeant aurem, qui ipſimet argumentum difficile diſcutere haud valent, dum tanquam pro aris & focis pugnantes per harmoniam præſtabilitam libertatem funditus everti, fatalem rerum omnium neceſſitatem introduci, & omnem non modo chriſtianam, verum etiam ethnicam religionem tolli, immo omnem juſtitiam e civitate relegari clamant, ut hypotheſin in ſe innocentem in odium adducant. Quoniam perceptiones in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ab anima vi propria producuntur prorſus independenter a corpore (§. 613. 614.), cum ex adverſo in ſyſtemate influxus phyſici anima in percipiendo a corpore pendeat (§. 565.); ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ multum favere libertati rectius judicant alii. Enimvero ut fons erroris detegatur, in quem inciderunt præſtabilitionem harmoniæ non ut decet concipientes; ſequentem addere lubet propoſitionem.

§. 633.

Neceſſitas motuum, qui appetitionibus animæ in corpore reſpondent, non tollit libertatem in anima. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima ex perceptionibus ſuis elicit libere volitiones ſuas independenter a corpore, utpote tales futuras etiamſi corpus nullum ipſi coëxiſteret (§. 613. 614. 632.). Supponitur vero corpus iſtiusmodi poſſibile, in quo vi mechanismi motus eo ordine produci poſſunt, quales poſtulant volitiones animæ (§. 617.): ſupponitur etiam poſſibilis iſtiusmodi rerum naturalium nexus, qualis ad hoc requiritur, ut per impreſſiones in organa ſenſoria continuo factas, motus iſti actu conſequantur (§. *cit.*). Deus, qui vi præſcientiæ ſuæ novit, quales

Neceſſitas motuum in corpore num cum libertate conſiſtat.

quales ſint futuræ omnes liberæ volitiones animæ in ſerie perceptionum & appetitionum contentæ, & vi omniſcientiæ ſuæ novit, qualia poſſibilia ſint corpora & quales fieri poſſint rerum nexus, vi ſapientiæ ſuæ decrevit animam hanc cum hoc corpore in hoc rerum nexu producere, dum harmoniam animæ & corporis præſtabilire intendit & in creatione rerum decretum ſuum exequens harmoniam iſtam actu præſtabilivit (§. 624.). Quod igitur motus in corpore, qui volitionibus animæ reſpondent, ſint neceſſarii nec naturaliter diverſi eſſe poſſint ab iis, qui actu conſequuntur, minime obſtat, quo minus volitiones in anima ſint liberæ. Illorum adeo neceſſitate nequaquam tollitur libertas animæ.

Quodſi objicias, motus in corpore non poſſe eſſe alios, quam quales obſervantur, v. gr. quando ſedeo, impoſſibile fuiſſe, ut non ſederem, adeoque cum anima motus alios velle nequeat, quam hos ipſos, qui in corpore dantur, eam neceſſario eosdem velle, non libere: nego conſequentiam. Quamvis enim certum ſit animam hoc momento, quo ſedeo, hunc ſitum corporis appetituram; non tamen ideo ſequitur, quod motum hunc neceſſario velit. Optime hoc advertit *Jaquelotus* & ut facilius intelligeretur ſimili illuſtravit in libro de conſenſu fidei & rationis pag. 381. 382, prout recenſetur in Actis Eruditorum A. 1705. pag. 553. Si ſyſtema, inquit, *Leibnitianum* bene intelligitur, reperietur in eo non deſtrui libertatem. Anima enim facultatem habet decreta ſua formandi ac volendi quod placet. Et quod actiones corporis ab anima imperatas attinet, non poteſt officere libertati diſpoſitio corporis ita a Deo formati, ut motus ejus præciſe voluntatibus animæ reſpondeant, quod tali exemplo intelligi poteſt. Ponamus Mechanicum egregium ſcire, quæ ego famulo meo tali die ſim imperaturus, eumque poſſe formare automatum par exequendis omnibus motibus a me ea die imperandis. Certum eſt me tunc automato illi tanquam famulo meo imperaturum ea, qua fruor, libertate, neque illam ipſius automati ſpontaneam ad ſuos motus determinationem quicquam libertati meæ præjudi-

judicaturam. Eodem modo ſe res habet in corpore humano ſecundum ſyſtema *Leibnitianum*, quod ideo appellari ſolet ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ. Deus formavit noſtra corpora tanquam machinas, quæ debent reſpondere certis nutibus noſtrarum animarum. Tale automatum non eſt impoſſibile Deo, qui novit omnes determinationes meæ voluntatis motusque machinæ his determinationibus accommodavit. Hactenus *Jaquelotus*. Enimvero quæ contra ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ male intellectum in medium profertur objectio, quaſi cum libertate pugnet; etiam in ſyſtemate influxus phyſici locum habet, ſi præſcientiam divinam admittas. Eſtque illa ipſa objectio, quam Sociniani adverſus præſcientiam divinam urgent, & cui dudum ſatisfecere Theologi. Pone enim Deum præſciviſſe ab æterno, qualem motum corpori jam ſit imperatura anima. Cum præſcientia Dei fallere minime poſſit, neceſſe eſt ut hunc, non alium motum corpori imperet, quem Deus præſcivit. Omnes igitur motus ab æterno jam determinati ſunt, quos anima imperare debet. Quemadmodum vero non alios, quam hos imperare poteſt; ita quoque ſi vel maxime vi propria eosdem in corpore producit, alios tamen quam quos Deus præſcivit, producere nequit. Nemo Theologorum orthodoxorum eſt, qui hæc non admittat, cum ſint præſcientiæ divinæ, fidei articulo, conſentanea. Enimvero quando *Socinus* ſibi perſuadet, ſic tolli libertatem, & hinc præſcientiam divinam negare mavult quam libertatem evertere; Theologi contra eum defendunt determinatam futurorum contingentium veritatem tanquam libertati minime adverſam. Spectatur nimirum libera voluntas tanquam cauſa, per quam volitiones animæ ſunt certæ in ſeipſis, etiam in ideis divinis, per quas Deus ab æterno omnia prævidet. Vide quæ *Muſæus* in Collegio Anti-Sociniano diſp. 4. quæſt. 1. §. 21. & ſeqq. contra *Socinum* & *Crellium* diſputat. Etenim quod *Socinus* & *Crellius* objiciunt contra præſcientiam divinam futurorum contingentium, quaſi per eam omnis libertas tollatur & fatalis neceſſitas introducatur, id ipſum urgent Antiharmoniſtæ adverſus harmoniam præſtabilitam, niſi quod *Socinus* & *Crellius* abſtineant a cumulando conſequentiis, quas Antihar-

moniſtæ conſequentiarii cumulant malo in Harmoniſtas animo. Neque hoc mirum videri debet. Præſtabilitio enim harmoniæ animæ ac corporis a præſcientia divina tota pendet, quatenus volitiones animæ liberæ ſunt, adeoque quod contra præſtabilitionem urgetur tanquam libertati adverſum, id totum recidit in præſcientiam divinam. Qui adeo præſtabilitioni harmoniæ animæ ac corporis hac in parte adverſantur, cum Socinianis faciunt, eorumque cauſam adverſus Theologos orthodoxos agunt. Quod ergo hi Socinianis reſpondent; id ſibi reſponſum datum exiſtiment. Ceterum cum in Theologia naturali de præſcientia divina ſumus acturi, determinatæ quoque veritati contingentium futurorum, quatenus cum libertate hominis ſtare poteſt, lucem aliquam affundemus.

§. 634.

Harmonia præſtabilita num tollat libertatem.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ libertati non eſt adverſum. Appetitiones enim in anima non fuere præſtabilitæ (§. 630.), ſed anima eodem modo ex perceptione præſente volitionem elicit, quo id facit in ſyſtemate influxus phyſici (§. 632.), ita ut libertas eodem prorſus modo concipi poſſit in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quo concipitur in ſyſtemate influxus phyſici, conſequenter anima citra ullam coactionem externam eligat id, quod ex æque poſſibilibus maxime placet (§. 632.). Jam cum Deus motus in corpore non præſtabiliverit, ut appetitionibus animæ conſentiant, niſi quatenus liberas volitiones præſcivit (§. 624. 626.), ut adeo neceſſitas motuum appetitionibus animæ in corpore conſentientium libertatem tollere non poſſit (§. 633.); nec ex parte corporis quicquid ſumitur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quod ſit libertati adverſum. Quamobrem cum in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnis relinquatur libertas, quam in ſyſtemate influxus phyſici habere poteſt, nec in corpore quicquam ſumatur, quod ſit libertati adverſum *per demonſtrata;* ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ libertati adverſum eſſe nequit.

Equi-

Digitized by Google

Equidem generalis hic ſatisfacere poterat demonſtratio, quod nullum ſyſtema explicandi commercium animæ ac corporis libertati adverſari poſſit, niſi eidem admiſceantur, quæ abeſſe ut poſſunt, ita debent (§. 544.); conſultius tamen fuit id hic rationibus ſpecialibus doceri expreſſius, propterea quod hæc objectio, quaſi harmonia præſtabilita omnem libertatem funditus evertat, ſummo fervore nuper fuerit agitata & aurem facilem horrendis clamoribus præbeant, qui magis autoritate dicentium, quam ratione ſtare ſolent aſſenſumque paſſionibus animæ obnoxium habent.

§. 635.

Qualis actionum imputatio in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ locum habeat.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ actiones homini eodem jure imputari poſſunt, quo in ſyſtemate influxus phyſici. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ eadem viget libertas, quæ in ſyſtemate influxus phyſici (§. 632.), nec motuum in corpore neceſſitas libertatem tollit (§. 633.). Et quamvis anima vi ſua propria motus iſtos in ſyſtemate influxus phyſici producat (§. 565.), in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ vero vi mechanismi corporis conſequantur (§. 615.); cum tamen in hoc ſyſtemate eodem modo conſequantur, ac ſi anima vi propria eosdem produceret (§. 621.), quoad animam perinde eſt, ſive motus iſti propter influxum phyſicum animæ in corpus, ſive propter mechanismum corporis animæ volitionibus reſpondeant, cumque corpus vi animæ motum producturæ in ſyſtemate influxus phyſici reſiſtere non poſſit, quoad corpus perinde eſt ſive motus ab anima producantur, ſive vi mechanismi ab impreſſionibus externis pendeant, neutro in caſu libertate aliqua in corpore reſidente. Jam vero nemo non concedit actiones humanas eſſe liberas, quatenus volitiones liberæ ſunt, & ob libertatem animæ in volendo eidem imputari, ut ſcilicet vel præmio, vel pœna dignæ videantur, imputationis fundamento unice in anima, nequaquam vero in corpore hærente. Quamobrem in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ actiones homini eodem

Digitized by Google

dem jure imputari poſſunt, quo in ſyſtemate influxus phyſici, aut, ſi mavis, idemjeſt in utroque ſyſtemate imputationis fundamentum.

Corruit adeo objectio, quaſi in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ nullus ſit imputationi locus atque adeo injuſtæ ſint pœnæ. Qui enim pœnas juſtas cenſet in ſyſtemate influxus phyſici, is easdem quoque juſtas pronunciare debet in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, cum utrobique eadem ratione maneatur pœnæ juſtitia.

§. 636.

An concurſus Dei ad malum in ſyſtemate harmoniæ majori difficultati obnoxius quam in ſyſtemate influxus.

Difficultas de concurſu Dei ad malum non major eſt in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quam in ſyſtemate influxus phyſici. Etenim qui circa concurſum Dei ad malum difficultatem movent in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quaſi Deus videatur cauſa peccati, hoc nituntur fundamento, quod Deus produxerit corpus, in quo extituros noverat motus voluntatibus animæ impiis, injuſtis ac ſceleratis conſentientes. Etiamvero in ſyſtemate influxus phyſici noverat Deus, animam eosdem motus in corpore producturam & organis corporis abuſuram ad implenda impia, injuſta & ſcelerata ſua deſideria, & hoc tamen non obſtante Deus corpus pariter ac animam produxit. Quamobrem ſi difficultas quædam circa concurſum Dei ad malum in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ moveri ex eo poſſit, quod Deus produxerit corpus, cujus motibus impia animæ deſideria adimpletum iri prævidit; eidem adhuc locus erit quod animam, quam impia appetituram prævidit, & corpus, quod ad impia deſideria implendum abuſuram illam eſſe præſcivit, produxerit. Eadem igitur difficultas circa concurſum Dei ad malum in ſyſtemate influxus phyſici locum habet, quæ in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ urgeri poteſt.

Difficultatem ipſam jam non removemus: pertinet enim ſolutio ad Theologiam naturalem, ubi de origine & permiſſione

ſione mali agitur. Sufficit hic oſtendiſſe, quod minus recte contra ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ urgeantur difficultates, quæ ſi tales revera eſſent, etiam contra ſyſtema influxus phyſici, immo etiam citra reſpectum ad ullum ſyſtema explicandi commercium inter animam & corpus contra Theologiam naturalem male intellectam objici poſſunt, immo ſolent.

§. 637.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ mechanismus corporis eſt nobis incomprehenſibilis; non tamen probabilitate deſtituitur. Etenim motuum liberorum ingens per omnem vitam eſt numerus & voluntates diverſarum animarum adeo in diverſa abeunt, ut, quod unus appetit homo, idem averſetur alter &, quod unus averſatur, idem appetat alter. In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ motus iſti producuntur per impreſſiones ab objectis ſenſibilibus in organa ſenſoria factas, atque adeo cum idem objectum in idem organum ſenſorium duorum hominum eodem modo agat, eadem impreſſione diverſi motus in diverſis ſubjectis producuntur, immo in quibusdam nullus eadem impreſſione producitur motus voluntarius. Nexus vero rerum materialium talis eſſe debet, ut tot per vitam hominis motus & diverſi quidem in diverſis ſubjectis ab eadem cauſa produci debeant. Nemo itaque hominum vel in uno corpore explicare diſtincte poteſt, quomodo motus iſti producantur, etiamſi exemplo ſit homo vitæ brevis. Cogitandum præterea eſt, quoniam homo cognitionis univerſalis capax & ratiocinando ad diſcurſiva judicia pervenit, præterea operationibus intellectus rite uſus beneficio rationis veritates incognitas detegere & quæ animo complexus eſt aliis explicare valet; in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ corpus humanum hæc omnia loquela oris proferret, etiamſi nulla exiſteret anima (§. 616.), v. gr. *Archimedes* tam ſublimia inventa, quibus Geometriam ditavit, in libris ſuis expoſuiſſet, librosque ſingu-

Incomprehenſibilitas corporis humani in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ & ejus probabilitas.

(*Wolfii Pſych. Ration.*).

Digitized by Google

los eodem, quo conſcripti ſunt, modo ſcripſiſſet, etiamſi nulla ipſi fuiſſet anima. Mechanismo igitur corporis perfici poſſent, quæ rationis opus ſunt & facultatibus animæ immaterialibus originem debent. Quodſi denuo hæc diſtincte explicari debeant vel in uno homine, id fieri haud quaquam poterit. Enimvero quæ diſtincte explicari a nobis nequeunt, ea quoque non comprehenduntur. Nemo igitur in dubium vocaverit tantum eſſe corporis mechanismum, qui a nobis comprehendi minime poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum motus iſti voluntarii, ſi vel omnia corpora humana, quæ unquam in hoc mundo adſpectabili extitere, vel nunc exiſtunt, aut in poſterum extitura ſunt, ſpectentur, numero ſint finiti, utut tam multi, ut eorum numerum nos inire minime valeamus; multitudo obſtare non poteſt, quin Deus, cujus ſcientia, ſapientia & potentia infinita eſt, iis prædeterminandis ſufficiat. Et quia motus voluntarii non immediate naſcuntur ex motu in organo ſenſorio ab objecto ſenſibili impreſſo & per fibrillas nerveas ad cerebrum usque propagato, ſed mediantibus motibus aliis, quos per naturam imaginationis in diverſis ſubjectis diverſos eſſe conſtat, etiamſi ex eadem ſpecie impreſſa ortum trahant (§. 224. 225.); nec in eo quicquam difficultatis eſt, quod per eandem impreſſionem in organum ſenſorium in diverſis ſubjectis diverſi excitentur motus voluntarii, in aliis prorſus nulli. Ex ſuperioribus denique conſtat, non modo cognitionem univerſalem in corpore, verum etiam omnes operationes mentis in eodem mechanice repræſentari (§. 395. & ſeqq. 416.) & a ſenſatione omnes cogitationes originem ducere (§. 64.). Quamobrem cum nulla ſit in anima mutatio, cui non motus quidam in cerebro reſpondeat; nec hoc pro impoſſibili habendum, quod ex ideis materialibus vocabulorum in cerebro naſcantur motus organorum vocis, quibus eadem efferuntur. Quoniam itaque per ſolum ſyſte-

ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ commercium inter mentem & corpus intelligibili modo naturaliter explicabile (§. 620. 574. 603.); mechanismo autem corporis, qui in eodem ſupponi debet, nihil obverti poteſt, quod ejus impoſſibilitatem loquatur *per demonſtrata;* mechanismus corporis in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ probabilitate non deſtituitur.

Qui ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ intelligunt, iis libertas nihil difficultatis movet, quippe quæ in nullo ſyſtemate magis vigere poteſt, quam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, in quo anima ab omni principio externo prorſus independens eſt. Unice difficultatem faceſſit mechanismus corporis, quem adeo incomprehenſibilem exiſtimant, ut pro impoſſibili haberi mereatur. In objectione hac urgenda facundiam ſuam exercet *Balius* in Dictionario artic. *Rorarius*. Quæ tamen prolixe perſequitur, ad ea tandem redeunt, quæ ad probandam propoſitionem præſentem in medium adduximus. Tacite nimirum ſupponitur, illud pro impoſſibili habendum eſſe, quod nobis incomprehenſibile, & nimis paradoxum videtur, propterea quod communi opinioni, cui a teneris adſueti ſumus, repugnat. Nemo non ultro concedet, principium hoc eſſe falſum. Multa enim nobis incomprehenſibilia ſunt, quæ ideo non impoſſibilia, nec a Deo fieri non poſſe dicenda ſunt. Quamdiu itaque mechanismus tantus, quantum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ poſtulat, impoſſibilis non demonſtratur, pro poſſibili ob infinitam Dei ſcientiam, ſapientiam & potentiam habetur. Abſit autem ut quis ob tantum artificium impietatis poſtulare velit ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ. Quod enim ſcientiam, ſapientiam & potentiam Numinis nobis incomprehenſibilem loquitur, quomodo ad impietatem ducat, nullo modo apparet.

§. 685.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ admodum probabile. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ commercium inter animam & corpus intercedens per ipſam animæ ac corporis natu- *Probabilitas ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ.*

naturam intelligibili modo explicatur (§. 620.), & omnia in eodem fiunt naturaliter (§. 622.), nihil vero fit per miraculum (§. 623.). Mechanismus praterea corporis, qualem supponit harmonia præstabilita, probabilitate non destituitur (§. 637.) & præstabilitionis causa sufficiens Deus est (§. 624. 626.). Quamobrem cum vi principii rationis sufficientis omnia intelligibili modo explicari debeant, & nonnisi in generalibus ad causam primam, nempe Deum, sit deveniendum, quemadmodum pro principia Theologiæ naturalis palam est; possibilitas vero systematis harmoniæ præstabilitæ tota redeat ad mechanismum corporis, vi cujus motuum harmonicorum capax est (§. 617.); dubium nullum superesse potest, quin systema harmoniæ præstabilitæ sit admodum probabile (§. 578. 579. *Log.*).

Quemadmodum systematis harmoniæ præstabilitæ impossibilitas probaretur, siquidem vel unicum afferri posset exemplum motus cujusdam voluntarii in corpore, qui mechanismo repugnat; ita possibilitas ejusdem in aprico foret, siquidem motus voluntarii particulares, quomodo ex motibus in cerebro præexistentibus nascantur, distincte explicari posset. Nondum tamen hinc constaret, quod eidem in natura realitas sit locus, propterea quod a possibilitate intrinseca ad actualitatem non valet consequentia. Probabilitas vero plurimum augeretur, ut non multum a certitudine abesset, & haud difficulter porro veritas systematis evinceretur. Quamdiu nunc systema hoc tantummodo probabile agnoscitur, intra sphæram hypothesium philosophicarum detinetur. Equidem non ignoro esse nonnullos, qui sibi persuadent, fieri non posse, ut systema aliquod tantummodo habeatur pro probabili, cujus stabiliendi gratia tot rationes in medium afferuntur, ponderibus earundem expensis, quot alii adducere non solent ubi sua rigidissime demonstrasse contendunt: sed horum non est quod moremur judicium, cum exploratum sit intelligentibus quantum in probationibus vulgo deficiant, qui in demonstrando parum sunt versati certum ab incerto & probabili distinguere non valentes. Qui veritatis amore ducimur,

adeo nobis perinde ſit, quæcunque philoſophorum hypotheſes veræ deprehendantur; ex veritate quoque de iisdem ſtatuimus ab omni affectu prorſus alieni.

§. 639.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ ceteris ſyſtematis explicandi commercium animæ & corporis, ſyſtemati influxus phyſici ſcilicet & ſyſtemati cauſarum occaſionalium, in Pſychologia rationali præferendum. Tria hodie in philoſophia occurrunt ſyſtemata explicandi commercium, quod inter animam atque corpus intercedit, ſyſtema ſcilicet influxus phyſici, ſyſtema cauſarum occaſionalium & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ (§. 553.). Oſtendendum itaque eſt ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſyſtemati influxus phyſici & ſyſtemati cauſarum occaſionaliun in Pſychologia rationali eſſe præferendum. *Quodnam ſyſtema ceteris præferendum.*

Etenim influxus phyſicus intelligibili modo explicari nequit (§. 574.) & terminus inanis eſt (§. 583.), nec in Pſychologia rationali ullum habet uſum (§. 584.); præterea omni deſtituitur probabilitate (§. 588.). Enimvero in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ commercium inter animam & corpus intercedens per ipſam animæ & corporis eſſentiam atque naturam intelligibili modo explicatur (§. 620.) & qui ſupponitur mechanismus corporis, etſi nobis ſit incomprehenſibilis, non tamen probabilitate deſtituitur (§. 637.) atque ipſum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ admodum probabile eſt (§. 638.), conſequenter in Pſychologia rationali, in qua commercii reddenda ratio eſt (§. 4.), ſatisfacit. Quamobrem cum nemo dubitare poſſit, quin in Pſychologia rationali præferendum ſit ſyſtema, quod per ipſam corporis ac animæ eſſentiam atque naturam commercium utriusque explicat intelligibili modo, ac præterea, quæ ſumit ea, ſumma nituntur probabilitate, ſyſtemati alteri, quod intelligibili modo nihil explicare valet, cumque non ſumat ad reddendam rationem eorum, quæ ſunt, niſi terminos inanes, in Pſycho-

Digitized by Google

logia rationali nullum præſtat uſum, omni præterea probabilitate deſtituitur ; ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſyſtemati influxus phyſici in Pſychologia rationali utique præferendum. *Quod erat unum.*

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium in reddenda ratione phænomenorum particularium ad nudam Dei voluntatem recurritur (§. 593.) & modificationes corporis in gratiam animæ atque modificationes animæ in gratiam corporis factæ perpetua ſunt miracula (§. 603.), nec ob ea, quæ ſumit, probabile eſt (§. 608.). Enimvero ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ phænomena particularia per naturam & eſſentiam animæ atque corporis intelligibili modo explicat (§. 620.), & omnia in eodem naturaliter fiunt (§. 622.), nihil per miraculum (§. 623.), nec ad Deum recurritur niſi in generalibus, cum præſtabilitio non ſit niſi miraculum in creatione factum, cui deinceps vi naturaliter conſequitur perceptionum ac appetitionum & motuum harmonicorum coëxiſtentia (§. 629.): ipſum ſyſtema ob ea, quæ ſumit, admodum probabile eſt (§. 638.). Quamobrem cum nemo negare poſſit ſyſtema probabile minus probabili & quod nonniſi in generalibus ad voluntatem Numinis provocat, particularium vero rationes ex notionibus animæ ac corporis derivat, alteri, quod per miracula perpetua rationem phænomenorum particularium reddit, eſſe præferendum; quin ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ in Pſychologia rationali, ubi in rationem commercii inter animam atque corpus intercedentis inquirimus (§. 4.), ſyſtemati cauſarum occaſionalium ſit præferendum, dubitandum non eſt.

Agnovit prærogativam ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ præ ceteris in Pſychologia rationali Theologus eximius *Jaquelotus* loco ſupra citato (*not.* §. 633.), unde ubi de ſyſtematis explicandi commercium inter animam atque corpus egiſſet, ſub finem diſſertationis ita tandem concludit: ſi intelligi queat, animam

Digitized by Google

mam agere in corpus propria virtute & quodam genere influxus, qui motum in eo producat, ſequendum eſt ſyſtema receptum. Simplicius enim eſt aliis & liquidius. Et in favorem ipſius adduci poteſt exemplum Dei cuncta creantis & conſervantis ſola voluntate. Sed ſi velimus ſequi ideas, quas habemus de corpore & de ſpiritu, una cum propriis eorum attributis, atque adeo nolimus corpus agere in ſpiritum aut ſpiritum (creatum ſcilicet) in corpus ; amplectendum erit ſyſtema *Leibnitianum.* Syſtema enim cauſarum occaſionalium nonniſi mera eſt illuſio. Hactenus *Jaquelotus.* Prorſus autem ad mentem noſtram ſunt, quæ in Actis Eruditorum A. 1705. p. 555. unde iſta *Jaqueloti* verba ex Gallico in Latinum ſermonem translata hoc tranſtulimus, adjiciuntur, ut adeo nobis temperare non poſſimus, quin eadem hoc quoque transferibamus. Agnovit, inquiunt Collectores, *Jaquelotus* commercium animæ & corporis ſecundum naturæ ordinem non alio modo, quam ſecundum *Leibnitianam* hypotheſin intelligibiliter explicari poſſe, quoniam in iis, quæ in corpore & anima intelligimus, nihil apparet, quod ad influxum eorum mutuum explicandum inſerviat. Ceterum modus, quo Deus agit in creaturas, toto genere diverſus eſt: conſiſtit enim in creando, quoniam ipſa creaturarum dependentia a Deo ſeu conſervatio continua eſt creatio. Hanc autem dependentiam veram & neceſſariam eſſe certis demonſtrationibus docemur, etſi modum hunc agendi ob infinitam ipſius agentis naturam explicare non poſſimus.

§. 640.

Officium philoſophi hebetioribus & infirmioribus debitum.

Si quis hebetior fuerit, quam ut philoſophicam ſcientiam capere poſſit, vel infirmior, quam ut inoffenſa pietate ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ aſſentiatur; is ſyſtema influxus phyſici amplectatur & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſi velit, damnet, modo ſibi temperet a malitia. Etenim qui hebetior eſt, quam ut philoſophicam ſcientiam capere poſſit, is aſſentiri nequit ob rationum evidentiam, ſed aſſenſus ejus nititur rationibus extrinſecis & præjudiciis, quæ a prima juventute hauſit, difficillime era-

Digitized by Google

eradicandis, atque idem paſſionibus animæ obnoxius. Quamobrem ſi vel maxime veritati aſſentitur, aut quod eſt probabile ei præfert quod minus probabile; non tamen id ideo facit, quod veritatem qua talem agnoſcat & probabilitatem introſpiciat, ſed iſtiusmodi rationibus adductus, quæ caſu ita ferente eundem permovere poterant ad contrarium firmiter tenendum & pertinaciter defendendum. Perinde igitur eſt, ſive aſſenſum ſuum præbeat philoſophis, ſive eundem deneget. Æquo igitur philoſophus ferre debet animo diſſenſum eorum, qui hebetiores ſunt, quam ut philoſophicam ſcientiam capere poſſint, conſequenter nec ægre fert, ſi ſyſtema influxus phyſici amplectantur, & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ damnent, modo ſibi a malitia temperent, quippe cum nemo ferre poſſit in alterius ſtudium nocendi, ſed unusquisque ipſo naturæ jure adverſus vim aliorum ſeſe defendere teneatur.

Qui infirmior eſt, quam ut inoffenſa pietate ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ aſſentiatur; is veretur, ne hæc hypotheſis ſit impia & religioni inimica, propterea quod ſibi ſemper perſuaſit ſyſtema influxus phyſici in ſcriptura ſacra probari, nec ſalva ejus autoritate rejici poſſe. Quamobrem cum ejus infirmitas ab hebetudine mentis proficiſcatur, fieri haud quaquam poterit, ut contrarium doceatur. Quamobrem æquo philoſophus æquo ferat animo, ut hebetiores quam ut philoſophicam veritatem capere poſſint, ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ damnent & rideant, & ſyſtema influxus phyſici probent & extollant; multo magis condonabit infirmioribus, quam ut inoffenſa pietate ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ aſſentiantur, cum præſtet pium eſſe, quam cœcum hypotheſi philoſophicæ præbere aſſenſum, ut ſyſtemate influxus phyſici pietatem fallaciant, & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſi velint, damnent, modo caveant ne zelus in malitiam degeneret, quæ cum pietate adverſa ſit, ferenda animo æquo non eſt.

Sect.

Sequimur hic *Keplerum*, virum ſagaciſſimi ingenii & acuminis prorſus ſingularis, qui cum in Introductione ad Commentarios de Motibus ſtellæ Martis cauſam *Copernici* pro virili egiſſet & ſyſtema ejus ab objectionibus vindicaſſet, quibus ab antagoniſtis onerabatur, tandem ita concludit: Qui hebetior eſt, quam ut aſtronomicam ſcientiam capere poſſit, vel infirmior, quam ut inoffenſa pietate *Copernico* credat; ei ſuadeo, ut miſſa ſchola aſtronomica, damnatis etiam ſi placet philoſophorum quibuscunque placitis, ſuas res agat & ab hac peregrinatione mundana deſiſtens domum ad agellum ſuum excolendum ſe recipiat, oculisque, quibus ſolis videt, in hoc adſpectabile cœlum ſublatis, toto pectore in gratiarum actionem & laudes Dei conditoris effundatur certus, ſe non minorem Deo cultum præſtare quam Aſtronomum, cui Deus hoc dedit, ut mentis oculo perſpicatius videat, quæque invenit ſuper iis Deum ſuum & ipſe celebrare poſſit & velit. Hoc *Keplери* monitum tanto confidentius inculco, quanto evidentior eſt identitas rationum, cur Anti Copernicani ſyſtema Copernicanum & Antiharmoniſtæ ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ oppugnant. Sumunt enim vulgo Anti-Copernicani quietem Telluris & motum ſolis circa eundem vitio ſubreptionis tanquam experientiæ conſentaneum & ideo eam ſcripturæ adverſum pronunciant, cujus verbis notiones, quas habent, applicant: ſumunt vero etiam Antiharmoniſtæ influxum phyſicum animæ ac corporis in ſe invicem tanquam experientiæ conſentientem eodem vitio ſubreptionis & ideo verbis ſcripturæ ſacræ ſenſum notionibus ſuis reſpondentem tribuunt. Eadem igitur de cauſa Anti-Copernicani Copernicanos & Antiharmoniſtæ Harmoniſtas impietatis inſimulant. Miraremur vero, quod vitium ſubreptionis in ſyſtemate de motu ſolis diurno agnoſcentes in idem tamen incidant in ſyſtemate influxus phyſici, niſi nobis abunde conſtaret, fieri poſſe ut in Metaphyſicis cœcutiat qui lynceus eſt in Mathematicis. Enimvero dum æquos nos præbemus hebetioribus ac infirmis, nemo ſanus inde colliget quaſi propriæ cauſæ diffidamus & periculum ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ tacite confiteamur. Qua enim, quæſo, conſequentia id exſculpetur? Philoſophi non eſt ſibi placere

emendicato eorum assensu, quos suo stare non po
optime novit. Veritas enim non multitudine ide
tium, sed rationibus triumphat, juxta illud vulgat
titudinem errantium non parere errori patrocini

§. 641.

An systema harmoniæ præstabilitæ ad operationes gratiæ extendendum.

Systema harmoniæ præstabilitæ non extendendum e
rationes gratiæ, ad quas nec systema influxus physic
potest. Per systema enim harmoniæ præstabilitæ, tam
pothesin philosophicam (§. 530.), explicandum est
cium naturale inter animam & corpus intercedens
Enimvero operationes gratiæ, quas Theologi lumin
tionis colluſtrati explicant, ad naturale istud commer
pertinent, Deo in animam & corpus supernaturali m
te. Ad eas igitur systema harmoniæ præstabilitæ exte
non est. Idem eodem modo de systemate influx
ostenditur.

Curruunt adeo objectiones uno impetu, quas m
mine Antiharmonistæ conquirunt, quasi systema
præstabilitæ operationes gratiæ tollat, consequen
nem christianam funditus evertat. Ejusdem valor
jectio contra systema influxus physici, quod in e
fit operationibus gratiæ, quoniam perceptiones p
in anima vi corporis, vis autem corporis pendet
sensibilis in organa sensoria. Quod igitur Influ
spondet ad eliminandam ridiculam objectionem,
que responsum esse putet Antiharmonista. Si exci
in systemate harmoniæ præstabilitæ actionem spir
quenter etiam Dei, in animam; quam falsa sit h
tio & quam parum philosophice ex negata actio
corpus inferatur negatio actionis Dei in creaturas, su
rissime docuimus (§. 609.). Tædet, immo tantur
talia proferre: sed serviendum est tempori, ne cau
videamur negligentes ea, quæ intelligentium judici
merentur.

Digitized

§. 642.

Si Deus ſupernaturaliter modificat animam, in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ſupernaturaliter quoque modificare debet corpus. Ponamus enim per operationes gratiæ a Deo produci appetitionem. Datur itaque in anima appetitio, quæ non enata eſt ex perceptione aliqua vi animæ producta, aut ſaltem non naturaliter inde enata. Quoniam itaque in corpore non dantur ideæ materiales, niſi quæ reſpondent perceptionibus naturaliter productis, nec ex ideis materialibus naſcuntur motus fluidi nervei, per quod organorum corporis motus determinantur, niſi quatenus appetitiones in anima ex perceptionibus naturaliter naſcuntur; ſi conſervari debet harmonia animæ & corporis ſeu conſenſus inter ſeriem perceptionum & appetitionum in anima & ſeriem motuum in corpore (§. 612.), neceſſe utique eſt, ut, ſi Deus ſupernaturaliter in anima producit perceptionem vel appetitionem, ſupernaturaliter quoque motum convenientem in corpore producere debeat, aut generaliter loquendo ſi Deus ſupernaturaliter modificat animam, ſupernaturaliter quoque corpus modificare debet. *Quales ſint operationes gratiæ in eodem ſyſtemate.*

In hoc differt ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ a ſyſtemate influxus phyſici, quod in illo non poſſit concipi mutatio quædam ſupernaturalis in una ſubſtantia, quin ſimul conſentiens quædam mutatio ſupernaturalis etiam admittenda ſit in altera, in hoc autem poſita mutatione quadam ſupernaturali in una ſubſtantia mutatio eidem conſentiens in altera naturaliter conſequi poſſit. Ponamus enim in anima a Deo produci appetitionem quandam ſupernaturaliter, in ſyſtemate influxus phyſici anima motum convenientem influendo vi ſua naturaliter producere poteſt, nec opus eſt ut Deus eandem ſupernaturaliter determinet. Ponamus ex adverſo Deum in cerebro ſupernaturaliter producere ideam aliquam materialem; vi inde in animam influente perceptio conveniens naturaliter excitabitur. Enimvero ex hac differentia nihil adverſus harmoniam præſtabilitam abſurdi concluditur.

SECTIO IV.

DE VARIIS ANIMÆ ATTRIBUTIS, SPIRITU IN GENERE ET ANIMABUS BRUTORUM.

CAPUT I.

De Spiritu in genere & ſpiritualitate animæ in ſpecie.

§. 643.

Spiritus definitio.

Per *Spiritum* intelligimus ſubſtantiam intellectu & voluntate libera præditam.

Sumimus vocabulum ſpiritus in ſignificatu receptiſſimo enim ignorat, Deum, angelos & animam ideo ſpiritum appellari, quod ipſis intellectus & voluntas libera tribuantur. Hinc nemo non enti intellectum & voluntatem competere debere judicat, quod ſpiritus nomine compellari ſolet. Quamvis vero ſpiritus & ſubſtantia immaterialis pro ſynonymis vulgo habeantur ab iis, qui definitiones inſuper habentes loquendi inconſtantiam amant; in foro tamen philoſophico definitionibus accuratis ſtricte inhærendum.

§. 644.

An elementa corporum ſint ſpiritus.

Elementa rerum materialium Spiritus non ſunt. Ele-

Digitized by

menta rerum materialium ſunt ſubſtantiæ ſimplices (§. 182. *Cosmol.*), ex quibus in corporibus, illorum aggregatis (§. 176. *Cosmol.*), vis motrix reſultat (§. 180. *Cosmol.*), quam percipimus, dum vires elementis inexiſtentes in unum confundimus (§. 295. *Cosmol.*). Etſi autem non definiverimus, qualis ſit vis iſta; facile tamen apparet, nullam eſſe rationem, cur intellectum & voluntatem liberam elementis tribuamus, ubi expendimus notionem intellectus & voluntatis in Pſychologia empirica prolixe evolutam, neque nos iisdem intellectum & voluntatem tribuimus. Quamobrem cum ea demum ſubſtantia ſit ſpiritus, quæ intellectu & voluntate libera prædita eſt (§. 643.); elementa rerum materialium ſpiritus non ſunt.

Equidem *Leibnitius* monadibus ſuis, quas elementa rerum materialium eſſe cenſet, perceptionem & appetitum tribuit, ſed ſine apperceptione, conſequenter nec monades *Leibnitianæ* intellectu & libera voluntate præditæ, adeoque nec ipſæ ſpiritus ſunt. Falluntur autem, qui ſibi aliisque perſuadere conantur, quaſi juxta *Leibnitium* materia ex ſpiritibus tanquam totum ex partibus componatur, & multo magis falluntur, qui nobis hanc ſententiam tribuunt, cum elementis rerum materialium, nonniſi ſimplicitatem vindicemus, qualis vero ſit vis ipſis inſita in dubio relinquamus. Imputatio vero inde fluxit, quod communi præjudicio pro ſpiritu habeatur, quod immateriale eſt.

§. 645.

Anima humana ſpiritus eſt. Intellectu enim prædita eſt (§. 275. *Pſychol. empir.*) ac libera gaudet voluntate (§. 880. 941. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ſubſtantia ſimplex ſit (§. 48.) ſubſtantia autem intellectu & voluntate libera prædita ſit ſpiritus (§. 643.); animam eſſe ſpiritum evidens eſt. *Spiritualitas animæ.*

Ita demum evicta eſt animæ ſpiritualitas, quæ quidem ſimplicitatem ſupponit (§. 658.), non tamen cum hac eidem eſt. Quo-

niam vero quæ tam ad intellectum, quam voluntatem pertinent, cum in Pſychologia empirica, tum in ſuperioribus ſufficienter expoſuimus; de anima quatenus ſpiritus eſt quod dicatur nihil amplius ſupereſt. Noſtrum adeo erit de ſpiritu perfectiſſimo quædam dictis addere, quoniam eorum uſus inſignis erit in Theologia naturali. Quemadmodum enim Pſychologia uſum præſtat in attributis divinis concipiendis, ita quoque notio ſpiritus intellectum noſtrum juvat in formanda notione naturæ ſpiritualis Dei, quemadmodum ſuo loco luculenter conſtabit.

§. 646.

Spiritus perfectiſſimi definitio.

Spiritus perfectiſſimus eſt, qui intellectu perfectiſſimo & voluntate perfectiſſima gaudet.

Definitio hæc nominalis eſt, nec hic ejus realitatem evincimus. Uremur autem eadem in Theologia naturali, in qua demonſtraturi ſumus Deum eſſe ſpiritum perfectiſſimum, immo etiam oſtenſuri ſpiritum perfectiſſimum eſſe poſſibilem.

§. 647.

Intellectus perfectiſſimi definitio.

Intellectus perfectiſſimus dicitur, qui omnia poſſibilia ſibi repræſentat diſtincte.

Nimirum intellectus eſt facultas diſtincte ſibi repræſentandi poſſibilia. Quamobrem cum determinationes eſſentiales, quæ notionem intellectus ingrediuntur, ſint iſtiusmodi, ut per eas operationes ejus extendantur ad omne poſſibile & ad diſtinctam ejus cognitionem, ita ut ne quicquam ſuperſit quod obſcuritate ſua eidem ſeſe ſubducat; tantus utique in operationibus adeſt conſenſus, quantus ob finem intellectus concipi poteſt, conſequenter ſumma adeſt intellectus perfectio (§. 503. *Ontol.*). Equidem definitio præſens pro nominali accipienda, neque adeo opus eſt ut denominationi inſit veritas: quoniam tamen non invitis notionibus intellectus & perfectionis intellectus perfectiſſimus per diſtinctam omnium poſſibilium repræſentationem definiri poteſt, nomen convenire ei ſuæ oſtendendum erat.

§. 648.

Digitized by

§. 648.

Quoniam intellectus omnia poſſibilia diſtincte ſibi repræſentans eſt omnium maximus ſeu abſolute ſummus (§. 278. *Pſychol. empir.*); *intellectus perfectiſſimus eſt omnium maximus, ſeu abſolute ſummus* (§. 647.):

Magnitudo intellectus perfectiſſimi.

Mirum videri non debet intellectum perfectiſſimum & omnium maximum eſſe unum eundemque: etenim intellectus facultas quædam agendi eſt (§. 275. *Pſychol. empir.*), adeoque ejus perfectio nonniſi ex gradu, qui eidem convenit, æſtimari poteſt, ita ut perfectior ſit, cujus major gradus eſt. Gradus vero eſt quemadmodum virium, ita & facultatum magnitudo (§. 747. *Ontol.*).

§. 649.

Quia ſpiritus perfectiſſimus intellectu perfectiſſimo gaudet (§. 646.), intellectus vero perfectiſſimus omnium maximus, ſeu abſolute ſummus eſt (§. 648.); *ſpiritui perfectiſſimo intellectus omnium maximus ſeu abſolute ſummus eſt.*

Magnitudo intellectus ſpiritus perfectiſſimi.

§. 650.

Voluntas perfectiſſima dicitur, quæ non appetit niſi optimum.

Voluntatis perfectiſſimæ definitio.

Lex voluntatis eſt, ut appetamus, quicquid nobis repræſentamus tanquam bonum (§. 904. *Pſychol. empir.*). Quamobrem voluntas una ab altera differre nequit, niſi quod alia ſemper feratur in bonum, alia ſubinde in bonum, ſubinde in malum: &, ſi qua voluntas in bonum fertur, non poteſt differre ab altera, quæ itidem conſtanter bonum appetit, niſi quod alia feratur in id, quod eſt melius, alia vero in minus bonum. Voluntas itaque perfectior concipi nequit, niſi quæ ſemper appetit optimum.

§. 651.

Quoniam ſpiritus perfectiſſimus voluntate perfectiſſima gaudet (§. 646.), voluntas autem perfectiſſima nonniſi in optimum

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi.

Digitized by Google

optimum fertur (§. 650.); *ſpiritus perfectiſſimus nonniſi in optimum fertur.*

Quæ de ſpiritus perfectiſſimi intellectu & voluntate demonſtrantur maximi ſunt momenti, cum hiſce principiis in Theologia naturali ad arduas veritates demonſtrandas uſuri ſimus. Suademus igitur, ut non modo hæc principia, verum etiam cetera, unde pendent, probe expendantur: ubi enim familiaria fuerint, quæ in Theologia naturali inde deducentur, plana nobis & perſpicua erunt.

§ 652.

Intellectus ſpiritus perfectiſſimi qualis ſit.

Intellectus ſpiritus perfectiſſimi illimitatus eſt. Spiritus enim perfectiſſimus intellectu gaudet perfectiſſimo (§. 646.), adeoque omnia poſſibilia diſtincte ſibi repræſentat (§. 647.). Jam cum intellectus ſit facultas res diſtincte ſibi repræſentandi (§. 275. *Pſychol. empir.*), aliter limitari non poteſt quam quoad objectum & quoad modum aliquid ſibi repræſentandi (§. 468 *Ontol.*), ut ſcilicet non extendatur ad rem omnem, adeoque in numero poſſibilium deprehendantur, quæ extra illius ſphæram ſunt, vel ſaltem in objecto, quod cognoſcit, obſcuritas ſua ſeſe quædam eidem ſubducant. Intellectus adeo ſpiritus perfectiſſimi nec limitatur quoad objectum, utpote ad omne poſſibile extenſus, nec quoad modum repræſentandi objectum, cum in eo nil concipiatur, quod non diſtinguat a ceteris, conſequenter prorſus illimitatus eſt.

Unde non mirum, quod ſit omnium maximus ſeu absolutus ſummus (§. 648.). Limites enim in cauſa ſunt, quod unum altero majus concipi poſſit. Quamobrem remotis limitibus prodire debet, quod eſt in ſuo genere maximum.

§. 653.

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi qualis.

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi illimitata eſt. Voluntas eſt inclinatio animæ ad objectum pro ratione boni, quod in eo ineſſe diſtincte cognoſcimus (§. 880. *Pſychol. empir.*), ut adeo non

non velimus, niſi quod nobis tanquam bonum quoad nos repræſentamus (§ 904. *Pſych. empir.*), & quod judicatur melius alteri præferatur (§. 898. *Pſychol. empir.*). Voluntas igitur limitari nequit, niſi quatenus bonum apparens præfert bono vero & bonum minus majori, conſequenter omnem reſpuit limitem, & conſtanter fertur in id, quod eſt optimum. Quamobrem cum ſpiritus perfectiſſimus nonniſi in optimum feratur (§. 651.); voluntas ejus prorſus illimitata eſt.

Quæ ad propoſitionem præcedentem annotavimus, ad præſentem quoque trahenda.

§. 654.

Intellectus hominis admodum limitatus eſt. Nemo non novit, multa in hoc mundo adſpectabili exiſtere, quæ nobis ne confuſe quidem, nedum diſtincte repræſentare poſſimus. Immo ubi quis ea, quæ cognoſcit comparare voluerit cum ceteris, quæ ignorat, ſive tantemmodo ſpatium ſpectet, ſive temporis ſimul rationem habeat; contemnendæ parvitatis eſſe numerum eorum, quæ cognoſcimus reſpectu illorum, quæ extra omnem cognitionis noſtræ ſphæram conſtituuntur, abunde ſatis intelligemus, etiamſi intra ſphæram Telluris, quam incolimus, ſubſiſtamus. Intellectus adeo hominis valde limitatus eſt quoad objectum (§. 468. *Ontol.*). Enimvero ideis nobis ſingulis infinita inſunt (§. 186.), quæ cum in iisdem involvantur (§. 187.) a ſe invicem diſtinguere minime valemus, et impoſſibile ſit nos eorundem nobis conſcios eſſe. Apparet deo quod numerus eorum, quorum nobis in idea rei conſcii imus, ſit contemnendæ prorſus parvitatis reſpectu eorum, orum nobis conſcii eſſe haud quaquam poſſumus, conſequenter intellectus noſter admodum limitatus eſt quoad modum repræſentandi objecta. Quamobrem cum ex ipſa definitione intellectus intelligatur, intellectum limitari aliter non poſſe niſi quoad objectum, circa quod verſatur, & quoad modum objectum ſibi repræſentandi (§. 279. *Pſychol. empir.*), con-

Intellectus hominis qualis ſit.

ſtet autem intellectum hominis admodum limitatum eſſe, ſive objectum ſpectes, ſive modum repræſentandi objectum *per demonſtrata;* intellectum hominis admodum limitatum eſſe evidentiſſimum.

Limites intellectus humani non rectius agnoſcuntur, quam ex contemplatione univerſi, magnitudine ſpatii mundani & infinita rerum varietate, quibus per omne tempus repletur ſpatium. Sed cum ea Phyſicam ſupponat, in Teleologia demum, quæ huc faciunt, tradi poſſunt. Conſiderandum præterea eſt, veritates univerſales in ſe ſingularibus, quæ exiſtunt, ideoque ex harum numero illarum quoque numerum eſſimum dum eſſe.

§. 655.

Limitatio voluntatis humanæ.

Voluntas humana admodum limitata eſt. Quoniam voluntas non appetit, niſi quod nobis repræſentamus tanquam bonum quoad nos (§. 904. *Pſychol. empir.*) & ex pluribus bonis alteri præfert, quod judicatur melius (§. 898. *Pſych. empir.*); ob limitationem intellectus accidit, ut bonum judicetur quod non eſt, immo ut melius judicetur, quod pejus eſt. Quamobrem cum alii voluntatis limites concipi non poſſint, quam ut ea vel in bonum apparens, vel in minus per errorem ferratur; ob ipſam intellectus limitationem voluntas humana admodum limitata eſt.

Voluntatis noſtræ limites ſatis experimur: nemo enim qui neſciat, nos in bona apparentia ſæpius ferri, quam in vera & in melius, nedum in optimum, nonniſi caſu incidere. Cum vero in Pſychologia rationali rationes eorum ſcrutemur, quæ ſunt (§. 4.); hic inprimis doceri debebat, undenam fiat, quod voluntas humana admodum limitata a ſumma ejusdem perfectione longiſſimo intervallo ſit remota.

Differentia animæ a ſpiritu perfectiſſimo quanta ſit.

§. 636.

Anima humana a ſpiritu perfectiſſimo infinito interdiſtat, ſeu eidem incomparabilis. Intellectus enim humanus ad modum

modum limitatus eſt (§. 654.); voluntas item humana admodum limitata (§. 655.). Ex adverſo intellectus ſpiritus perfectiſſimi illimitatus eſt (§. 652.), voluntas item ſpiritus perfectiſſimi prorſus illimitata (§. 653.). Anima igitur a ſpiritu perfectiſſimo tanto intervallo diſtat, quanto diſtant limites intellectus & voluntatis animæ ab intellectu & voluntate illimitatis. Quamobrem ſi limites intellectus humani expendas (*not.* §. 654.), quam ſit incomparabilis intellectui illimitato abunde perſpicitur. Et quia limitatio voluntatis a limitatione intellectus pendet (§. 904. 898. *Pſychol. empir.*); ſi intellectus humanus illimitato incomparabilis, voluntas quoque humana illimitatæ incomparabilis eſſe debet. Neceſſe igitur eſt, ut limites intellectus humani ab intellectu illimitato, limites voluntatis humanæ a voluntate illimitata, conſequenter cum intellectus illimitatus & voluntas illimitata ſpiritui perfectiſſimo competat (§. 652. 653.), anima humana a ſpiritu perfectiſſimo infinito intervallo diſtet.

Quodſi in Teleologia limites intellectus humani diſtincte agnoſcantur & magnitudo intellectus illimitati, quantum datur, diſtincte cognoſcatur, quemadmodum a nobis factum in ſpecimine Phyſicæ ad Theologiam naturalem applicatæ, quo ſiſtitur notio intellectus divini ex operibus naturæ illuſtrata; propoſitionis præſentis veritas magis eluceſcet. Noſtrum vero jam non eſt, ut in tantas nos diffundamus ambages.

§. 657.

An dentur ſpiritus anima humana perfectiores.

Quoniam anima humana a ſpiritu perfectiſſimo infinito intervallo diſtat; nequaquam implicat, dari ſpiritus anima humana perfectiores diverſo perfectionis gradu. *Spiritus* itaque *anima humana diverſo gradu perfectiores poſſibiles ſunt* (§. 85. *Ontol.*).

An actu dentur, ſolo rationis lumine uſus definire nequeo; neque enim reperio rationes, quibus id evincatur. Aſt ſcriptura ſacra hac in parte defectum rationis ſupplet, quæ ange-

Digitized by Google

los dari clariſſime docet. Sufficit autem nos in philoſophia oſtendiſſe, non impoſſibiles eſſe ſpiritus ab animabus diverſos, eosdemque limitato intellectu voluntateque limitata inſtructos; etenim philoſophiæ eſt defendere auctoritatem ſcripturæ contra Antiſcripturarios, quo fine ſatisfacit ſpirituum iſtiusmodi poſſibilitas.

§. 658.

Simplicitas ſpirituum.

Omnis ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt. Spiritus enim intellectu præditus eſt (§. 643.), adeoque res ſibi diſtincte repræſentat (§. 275. *Pſychol. empir.*). Quoniam igitur in iis plura ſigillatim enunciabilia diſtinguit (§. 38. *Pſychol. empir.*); tum rei perceptæ, tum eorum, quæ in ea diſtinguit, ſibi conſcius eſt, conſequenter cogitat (§. 23. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum corpus, adeoque ſubſtantia compoſita (§. 119. *Cosmol.*), cogitare nequeat (§. 44.), neque corpori vel materiæ facultas cogitandi communicari poſſit (§. 46.); ſpiritus nullus ſubſtantia compoſita eſſe poteſt. Enimvero ſubſtantia omnis vel compoſita, vel ſimplex eſt (§. 685. *Ontol.*). Omnis itaque ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt.

Simplicitatem ſpirituum omni tempore agnovere & philoſophi, & Theologi. Poſtquam *Hobbeſio* autore materialismus invaluit, non defuere qui ſubſtantiæ immaterialis impoſſibilitatem inde probare conati fuerunt, quod ſubſtantia nulla ſine extenſione concipi poſſit. Principium hoc tanquam verum admiſere poſthac etiam alii, qui ſpiritus a corporibus diſtinguere voluerunt, & hinc etiam ſpiritibus extenſionem tribuerunt, ſibi perperam perſuadentes ſpiritum fingi tanquam punctum mathematicum, propterea quod Mathematici punctum definiunt per id, cujus pars nulla eſt, quemadmodum philoſophi ens ſimplex per ens, quod partibus nullis conſtat (§. 673. *Ontol.*). In eo autem oppido falluntur: punctum enim mathematicum imaginarium quid eſt (§. 9. *Geom.*); qui vero novit, quæ de ente ſimplici demonſtrantur (§. 793. & ſeqq. *Ontol.*), ultro concedit punctum mathematicum & ſubſtan-

ſtantiam ſimplicem toto cœlo differre, quemadmodum puncta zenonica non eſſe elementa rerum materialium (§. 217. *Cosm.*), quæ tamen ſunt ſubſtantiæ ſimplices (§. 182. *Cosmol.*), evicimus. Materiam igitur cum ſpiritu, quæ *Carteſius* a ſe invicem optime diſcrevit, infeliciter confundunt, notionum generalium parum gnari.

§. 659.

Spiritus perfectiſſimi ſimplicitas.

Quoniam ſpiritus omnis ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658.); *Spiritus quoque perfectiſſimus*, utpote in ſpirituum numero contentus (§. 643. 646.), *ſubſtantia ſimplex eſt.*

Qui ſpiritui extenſionem tribuunt, infinitam extenſionem tribuere debent ſpiritui perfectiſſimo, utpote illimitato: unde multa fluunt in Theologia naturali abſurda. Fingunt ſpirituum perfectiſſimum inſtar ſpatii imaginarii, cui infinita tribuitur extenſio. Et hinc non defuere, qui ipſum ſpatium pro ſpiritu perfectiſſimo, quam Deum eſſe conſtat, venditarunt, veluti *Joſephus Raphſon* in Conamine de ſpatio, ente reali & abſoluto. Cur abſurdum ipſis videatur, ſpiritum perfectiſſimum, ens maxime activum, ſine partibus concipere; ad propoſitionem præcedentem jam indicavimus. Spiritum nempe imaginari volunt, cum tamen eſſentia & natura ejus ſub imaginationem minime cadat, quod perinde eſt ac ſapores videre, ſonos guſtu percipere velle. Patebit vero deinceps quam ſit neceſſarium ſimplicitatem animæ ac ſpirituum perſpicere, ut immortalitas animæ & ſpirituum in genere firma demonſtratione nitatur.

§. 660.

Spiritus unius ex altero ortus impoſſibilitas.

Nullus ſpiritus ex alio ſpiritu exiſtente oriri poteſt. Omnis nim ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658.). Quamobrem um nulla ſubſtantia ſimplex ex alia ſubſtantia ſimplici exiſten- oriri poſſit (§. 688. *Ontol.*), nullus quoque ſpiritus ex alio piritu exiſtente oriri poteſt.

Ne propoſitio hæc in perverſum ſenſum trahatur, probe perpendenda ſunt, quæ ad ſtabiliendam impoſſibilitatem or-

Digitized by Google

tus enim simplicis ex alio simplici in medium rédu-ctus sum (§. 668 Oued). Edi enim spiritus quoque perfectissimus ens Deus est, sic ens simplex; non tamen inde sequitur, quod a Deo omnem haberi nequeant spiritus finiti. Neque enim emanant ex Deo, quemadmodum corpora ex materia praeexistente: quod ut rectius intelligatur, probe perpendendum est, si spiritus ex Deo oriantur, eos aut esse debere partem aliquam substantiae divinae, quod simplicitati repugnat & ideo tanquam erroneum a rectum sentientibus omni eo rejectum; aut ipsam substantiam divinam in spiritum finitum, vel ejus particulam in eundem transformari debere: quorum istud immutabilitati divinae contrariatur & adeo absurdum visum omni tempore, ut nemo unquam philosophorum de ne quidem somniaverit; hoc vero & simplicitatem & immutabilitatem divinam simul evertit. Et ex eadem ratione refellitur illorum error, qui sibi imaginantur, spiritus finitos ex Deo emanasse, cum ne hoc quidem simplicitati divinae contrarium. Liquet igitur tantum abesse ne praesens propositio in errorem seducat, ut potius ad errores de ortu spirituum finitorum passim obvios & citra autoritatem scripturae sacrae exemplos confutandum mirifice conducat. Et hoc imprimis est propositionem praesentem in medium adducimus. Christus propositionem eandem confirmat de angelis, quando generandi potentiam iisdem denegat. Dum enim nullis inter angelos matrimonia esse docet Matth. XXII, 30. hoc ipso tacite modo insinuat spirituum genus non propagari per generationem, quemadmodum hominum in praesente seculo. Quoniam vero matrimonii fundamentum est generandi potentia, ubi matrimonio locus non est, ibi generandi potentia deficere debet.

§. 661.

Spiritus quomodo oriri possit.

Spiritus aut necessario existit, aut, si contingenter existit, rationem existentiae suae sufficientem in ente necessario habet & ab eo ex nihilo produci debet. Spiritus enim ens simplex est (§. 658.). Enimvero ens simplex aut necessario existit, aut si contingenter existit rationem existentiae suae sufficientem in ente

ente neceſſario habet (§. 689. *Ontol.*), atque ex nihilo produci debet. Spiritus itaque aut neceſſario exiſtit, aut, ſi contingenter exiſtit, rationem exiſtentiæ ſufficientem in ente neceſſario habet, atque ex nihilo produci debet. Quamobrem cum ens neceſſarium ſit cauſa ſpiritus contingenter exiſtentis (§. 881. 866. *Ontol.*); ab eodem ex nihilo produci debet.

Conſona hæc ſunt ſcripturæ ſacræ: in ea enim docemur, Deum, ſpiritum perfectiſſimum, neceſſario exiſtere; angelos vero, ſpiritus finitos, a Deo creatos fuiſſe. Quamvis adeo in philoſophia non ſuppetant rationes ad decidendum ſufficientes, utrum angeli dentur, nec ne; per eam tamen conſtat, ſi dentur angeli, eos a Deo ex nihilo productos ſeu creatos fuiſſe. Atque hoc ſufficit ad defendendam veritatem revelatam adverſus eos, qui eandem impugnant, conſequenter philoſophus circa ortum angelorum ſatisfacit officio ſuo.

§. 662.

Spiritus neceſſarius dicitur, qui neceſſario exiſtit: *Spiritus* vero *contingens appellatur*, qui contingenter exiſtit. *Spiritus neceſſarii & contingentis differentia.*

Spiritum neceſſarium non dari niſi Deum, ceteros qui exiſtunt, omnes eſſe contingentes, in Theologia naturali demonſtrabitur.

§. 663.

Spiritus contingens ab ente ſimplici neceſſario ex nihilo produci debet. Spiritus enim contingens eſt, qui contingenter exiſtit (§. 662.). Jam ſi ſpiritus contingenter exiſtit ab ente neceſſario ex nihilo produci debet (§. 661.). Quamobrem cum ens omne aut compoſitum ſit, aut ſimplex (§. 685. *Ontol.*); ex nihilo producendus eſt vel ab ente compoſito, vel a ſimplici. Quoniam ſpiritus omnis adeoque etiam contingens (§. 662.), ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658.); ſimplex vero ex compoſito oriri nequit (§. 687. *Ontol.*); ens neceſſarium, a quo produci ex nihilo debet ſpiritus contingens, ſubſtantia ſimplex eſſe debet. Quamobrem *Dependentia ſpiritus contingentis a neceſſario in exiſtendo.*

obrem ſi ſpiritus contingentes dantur, neceſſe eſt detur ens ſimplex neceſſarium, a quo ex nihilo producti.

Nondum evincimus entis ſimplicis neceſſarii naturam ſpiritualem; ſufficit enim hic conſtare cauſam ſpiritus contingentis non poſſe eſſe niſi ens ſimplex neceſſarium. In Theologia naturali oſtendemus, non dari ens ſimplex neceſſarium niſi Deum, idemque eſſe ſpiritum: ac tum conſtabit ſpiritus contingentes a ſpiritu neceſſario ex nihilo produci. Hic nondum definimus, an dentur ſpiritus contingentes. At in eadem Theologia naturali demonſtrabimus, animas in horum ſpirituum numero eſſe. Et ſcripturæ ſacræ teſtimonio conſtat tales quoque eſſe angelos. Conſentit adeo propoſitio præſens cum ſcriptura ſacra & principii loco eſt in Theologia naturali. Equidem vulgo ſumitur nonniſi ſimile a ſimili produci poſſe: unde ſequitur ſpiritum non poſſe produci niſi a ſpiritu. Enimvero cum principium iſtud inductione generationum in natura rerum materialium obviarum nitatur, productio vero ex nihilo ſit a generatione prorſus diverſa: tum de univerſalitate illius principii, tum de ejus extenſione ad creationem dubitari poterat. Noſtrum vero non eſt admittere principia, quæ obſcuritate quadam laborant, ut dubiæ ſint interpretationis, & quarum veritas per notionum evidentiam minime patet.

§. 664.

Ortus ſpiritus contingentis qualis ſit.

Ortus ſpiritus contingentis inſtantaneus eſt. Spiritus enim contingens ſpiritus eſt (§. 662.), adeoque ſubſtantia ſimplex (§. 658.). Quare cum ortus ſimplicis niſi inſtantaneus eſſe nequeat (§. 694. *Ontol.*); ortus quoque ſpiritus contingentis inſtantaneus eſſe debet.

Habet præſens propoſitio uſum ſuum in explicando ortu animæ.

§. 665.

Notio ortus ſpiritus contingentis qualis

Ortus ſpiritus contingentis notio diſtincta formari nequit. Quoniam enim ſpiritus contingens ſpiritus (§. 662.), adeoque in

Digitized by

in numero entium ſimplicium eſt (§. 658.); ortus ſpiritus contingentis eſt ortus entis ſimplicis. Sed ortus ſimplicis notio diſtincta formari nequit (§. 695. *Ontol.*). Ergo nec ortus ſpiritus contingentis notio diſtincta formari poteſt.

Propoſitionis hujus præclarus eſt uſus in defendenda autoritate ſcripturæ ſacræ, quæ ſpiritus contingentes dari & eos ortum ſuum a Deo ducere docet. Utilis etiam eſt ad evertendum principia atheismi, cum athei Dualiſtæ vel Idealiſtæ animas ſpiritus neceſſarios faciant, quod earum ortum diſtincta notione explicare non valeamus.

§. 666.

Corruptibile quid ſit.

Corrumpi dicitur, quod diſſolutione in partes diſſolvitur. Et id *corruptibile* dicitur, quod ita interire poteſt. Ex adverſo vero *incorruptibile* eſt, quod corrumpi nequit.

E. gr. Corpus humanum corrumpitur putrefactione, qua materia, ex qua conſtat, in partes minutiſſimas reſolvitur, per auram dispergendas, ut non amplius exiſtat. Et propterea corruptibile dicitur.

§. 667.

Corruptibilitas corporum.

Corpora corruptibilia ſunt. Etenim corpora ſunt entia compoſita (§. 119. *Cosmol.*), adeoque in partes diſſolvi poſſunt (§. 531. *Ontol.*). Quamobrem cum eſſentia eorum conſiſtat in modo, quo tales partes, non aliæ inter ſe junguntur (§. 140. *Cosmol.*); corpora, quæ exiſtunt, facta partium diſſolutione exiſtere deſinunt, adeoque intereunt (§. 541. *Ontol.*). Sunt igitur corruptibilia (§. 666.).

Tota demonſtratio applicari poteſt ad corpus humanum, quod putrefactione corrumpitur, ut clarius intelligatur.

§. 668.

Interitus corporis ſpiritui repugnant

Spiritus eo modo interire nequit, quo corpora intereunt. Omnis enim ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658.), adeoque eodem

Digitized by Google

eodem modo, quo composita, consequenter corpora (§. 119. *Cosmol.*) intereunt, interire nequit (§. 697. *Ontol.*).

Ita fieri non potest ut spiritus per efractionem corrumpatur, quemadmodum corpus humanum corrumpitur.

§. 669.

Incorruptibilitas spiritus.

Quoniam quotidie experimur corpora dissolutione partium interire; evidens est spiritus hoc modo interire non posse (§. 668.). *Spiritus* itaque *omnis incorruptibilis est.*

Qui simplicitatem spirituum negant iisdemque extensionem tribuunt, quæ sine partium multitudine concipi nequit (§. 548. *Ontol.*), quomodo incorruptibilitatem spiritus demonstrare possint non apparet. Etenim per naturam suam omne extensum corruptibile est, atque adeo dicendum quoque erit, nisi notionibus vim inferre velis, spiritum omnem esse corruptibilem: quod quam sit absonum nemo non videt. At cum simplicitate incorruptibilitas adeo necessario nexu cohæret, ut ab ea ne cogitando quidem separari possit. Unde apparet, quam sit vera & utilis doctrina de simplicitate spirituum.

§. 670.

Quomodo spiritus interire possit.

Spiritus interire nequit, nisi per annihilationem. Spiritus enim omnis ens simplex est (§. 658.). Quamobrem cum ens simplex interire non possit, nisi per annihilationem (§. 698. *Ontol.*); nec spiritus aliter interire potest quam per annihilationem.

Quamdiu itaque ostendi nequit, esse aliquam annihilationis causam & ens istud, cui est potentia annihilandi, spiritum quoque annihilare velle; spiritum quendam actu interire minime constat.

§. 671.

Interitus spiritus instantaneus.

Si spiritus interit in instanti interit. Etenim spiritus substantia simplex est (§. 658.). Quodsi vero substantia simplex interire debet, in instanti intereat necesse est (§. 699. *Ontol.*).

Ergo

Ergo etiam ſi ſpiritus interire debet, in inſtanti intereat opus eſt.

Spiritus interire non poteſt niſi per annihilationem. Quodſi adeo Deus, qui creavit ſpiritus, ſpiritum aliquem annihilare vellet; in inſtanti interiret, cum ex adverſo corpus humanum, quod putrefactione corrumpitur, ſucceſſive corrumpatur, ut certum quoddam temporis ſpatium præterlabatur, donec corruptio fuerit abſoluta.

§. 672.

Notio interitus ſpiritus qualis.

Interitus ſpiritus nulla notio diſtincta formari poteſt, nec nos ullam ejusdem notionem habemus. Interitus ſpiritus inſtantaneus eſt (§. 671.), adeoque in eodem diſtingui nequeunt præterita, præſentia & futura (§. 693. *Ontol.*), conſequenter quorum unum poſt alterum exiſtit (§. 584. *Ontol.*). Enimvero ſi notio rei diſtincta formari debet, ineſſe eidem debent, quæ a ſe invicem diſtinguere poſſumus (§. 682. *Log.* vel §. 38. *Pſych. empir.*). Interitus adeo ſpiritus nulla notio diſtincta formari poteſt.

Quodſi ſpiritus interire debet, neceſſe eſt ut deſinat per annihilationem (§. 670.). Enimvero cum nos potentiam annihilandi non habeamus, ut ejusdem tanquam nobis inexiſtentis conſcii eſſe poſſemus, quemadmodum conſcii nobis ſumus facultatis imaginandi & appetitus, neque annihilationem rei cujuspiam unquam obſervaverimus in rerum natura, ut ejus aliquam ſenſu duce acquiſiviſſemus ideam, qualem corruptionis corporum vivorum per putredinem habemus; nullam quoque annihilationis notionem habere poſſumus, conſequenter nec interitus ſpiritus.

Hinc & philoſophi nullo non tempore admiſere, nihil in rerum natura annihilari, quemadmodum ex eadem ratione nihil quoque creari ſtatuerunt. Naturaliter enim, hoc eſt, per naturam rerum finitarum, nec creatio, nec annihilatio poſſibilis. In Theologia vero naturali oſtendemus, utramque poten-

tentiam, creatricem scilicet ac annihilatricem, Deo competere, qui cum sit liberrimus, ab ejus arbitrio unice pendet, quando potentia creatrice vel annihilatrice uti velit, consequenter Deus solus quemadmodum spiritus creare, ita quoque annihilare potest. Sed hæc ad Theologiam naturalem pertinent.

§. 673.

Rationalitas spiritus.

Omnis spiritus rationalis est. Omnis enim spiritus intellectu præditus est (§. 643.), consequenter possibilium notiones formare, de iisdem judicare & ratiocinari potest (§. 325. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum ratiocinando cognoscatur quicquid beneficio rationis cognoscitur (§. 492. *Psychol. empir.*) & usus rationis ratiocinando sese exerat (§. 455.); ratione præditus esse debet spiritus omnis, consequenter rationalis est (§. 451.).

Idem etiam sic ostenditur. Spiritus omnis intellectu præditus est (§. 643.), adeoque per essentiam & naturam suam ad ratiocinandum aptus (§. 325. *Psychol. empir.*). Enimvero nexus veritatum universalium perspicitur per demonstrationem (§. 446.), adeoque per syllogismos (§. 498. *Log.*), seu ratiocinia (§. 332. *Log.*). Spiritus itaque per essentiam & naturam suam aptus est ad veritatum universalium nexum perspiciendum, consequenter rationalis est (§. 451.).

Ratio sane spiritum ab aliis substantiis simplicibus, quæ facultates tantummodo animæ facultatibus inferioribus analogas habent, distinguit, quemadmodum inferius magis elucescet. Et rationalitate spiritus spiritum vincit, quo unus altero perfectior. Unde in Theologia naturali demonstrabitur, Deo spirituum summo summam quoque competere rationem, cui in Deo ratio non pendeat a ratiocinando, quemadmodum in spiritibus finitis.

§. 674.

Cognitio philosophicæ cur sit spirituum.

Quoniam cognitio philosophica rationis est (§. 499. *Psychol. empir.*), spiritus autem omnis rationalis (§. 673.), adeoque

eoque ratione prædita eſt (§. 451.); *Omnis ſpiritus cognitionis philoſophicæ capax eſt.*

Spirituum adeo eſt philoſophari, cumque Deus rationem conceſſerit ſpiritibus, dici poteſt ſpiritus ad philoſophandum fuiſſe factos, quemadmodum aves ad volandum. Avis enim ad volandum facta dicitur, quia per eſſentiam & naturam ſuam ad volandum apta. Quamobrem quia ſpiritus per eſſentiam & naturam ſuam aptus eſt ad philoſophandum; eodem ſenſu ad philoſophandum factus, quo avis facta ad volandum dicitur. Cum adeo anima ſit ſpiritus (§. 645.), homo quoque, cui Deus animam dedit, ad philoſophandum natus, ut adeo homo philoſophus vitam vere hominis agat. Repetendum vero eſt aliunde, quid ſit philoſophia, quid ſit cognitio philoſophica (§. 29. & ſeqq, & §. 6. & ſeqq. *Diſc. prælim.*), ne dicta in perverſum ſenſum trahantur.

§. 675.

Spiritui memoria competit.

Spiritus memoria gaudent. Spiritus enim omnis rationalis (§. 673.), adeoque ratione præditus eſt (§. 451.). Quamobrem cum ſpiritui fruſtra competeret ratio, niſi quoque eadem uti poſſet (§. 452.); uſus rationis eidem denegari non poteſt. Enimvero ad uſum rationis memoria requiritur (§. 463.). Spiritui adeo memoria eſt.

Non tamen promiſcue omnia, quæ de memoria hominis partim in ſuperioribus, partim in Pſychologia empirica diximus, ad memoriam ſpirituum applicari poſſunt. Quamobrem ne confundantur, quæ ſeparanda ſunt, propoſitionem ſequentem addere juvat.

§. 676.

Qualis ſit ſpirituum memoria.

Spiritui qua tali competit memoria intellectualis. Spiritui enim qua tali competit intellectus (§. 643.), adeoque res, quas cognoſcit, diſtincte ſibi repræſentat (§. 275. *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque memoria conſiſtit in facultate res reproductas recognoſcendi (§. 175. *Pſychol. empir.*); memoria, quæ ſpi-

ſpiritui qua tali competit, non eſſe poteſt niſi facultas ideas reproductas diſtincte recognoſcendi, conſequenter intellectualis eſt (§. 279.).

Non negamus ſpiritui quoque competere poſſe memoriam ſenſitivam, cum contrarium in animabus noſtris experimur, quas eſſe ſpiritus ſupra demonſtravimus. Tenendum vero eſt memoriam ſenſitivam non competere ſubſtantiæ ſimplici, quæ ſpiritus eſt, ob naturam & eſſentiam ſpiritualem, ſed ob naturam inferiorem, quam cum aliis entibus immaterialibus, veluti cum animabus brutorum, communem habet. Unde in propoſitione diximus, memoriam intellectualem ſpiritui qua tali competere.

Uſus memoriæ in ſpiritibus.

§. 677.

Quoniam memoria intellectualis conſiſtit in judicio, quod ideam aliquam jam ante habuimus (§. 281.); *ſpiritus judicare poteſt, quod ideam aliquam jam ante habuerit*, conſequenter *ideas, quas habuit, reproducere valet*, adeoque *præteritorum meminit* (§. 226. *Pſychol. empir.*).

Poterat idem ex eo deduci, quod ſpiritus qua talis ratiocinari poſſit, impoſſibile vero ſit ratiocinari, ſi quis judicierum præteritorum non meminerit, hoc eſt, ea reproducere & quod eadem jam ante cognoverit, judicare valeat.

§. 678.

Sapientiæ definitio.

Sapientia eſt ſcientia actionibus liberis fines naturæ ſuæ convenientes præſcribendi & media ad eos ducentia eligendi finesque particulares ita ſibi invicem ſubordinandi, ut propiores fiant media remotiorum.

In ſapientia igitur tria ſpectanda ſunt, nimirum 1. finis determinatio, 2. mediorum electio, 3. finium particularium ſubordinatio. Finium ratio ſufficiens in natura agentis contineri debet, cum non intendere debeat niſi quod ſe deceat. Media talia ſint neceſſe eſt, ut per ea finem, quem intendit agens, conſequatur. Finium particularium ſubordinatio legitima eſt, ſi pro-

Digitized by Google

ſi propiores referantur ad remotiores ſicuti medium ad finem. Quod notio ſapientiæ ſit communi uſui loquendi conformis, nemo negaverit, modo animum avocet ab inconſtantia loquendi, quæ ex philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica manavit, ubi per ſapientiam intelligitur rerum ſublimium ſcientia, non tamen diſtincte ſatis explicatur, quid rerum ſublimium nomine veniat. Deum enim dicimus omnia in mundo feciſſe ſapienter, quatenus talia fecit, ut ſint finibus, quos rebus præſcripſit, conſequendis apta. Ita oculus ſapienter factus dicitur, quatenus ejus ſtructura talis deprehenditur, ut per eam imago viſibilis clare ac diſtincte delineari poſſit. Quicquid ſit, definitio præſens nominalis eſt, atque adeo ſufficit nos hoc vocabulo non aliud quidpiam in ſequentibus indigituros. Neque vero verendum eſt fore, ut ſapientia cum prudentia confundatur per definitionem noſtram. Suo enim loco, quando virtutes intellectuales expoſituri ſumus, differentiam ſapientiæ a prudentia ſatis luculentam dabimus.

§. 679.

Gradus ſapientiæ a finis determinatione pendent.

Quoniam ad ſapientiam requiritur finium convenientium determinatio (§. 678.); *Quo varius quis in determinando fine a convenientia cum natura ſua aberrat, eo ſapientior eſt.*

Triplicem eſſe graduum ſapientiæ fontem ex definitione ipſius intelligitur. In gradibus adeo ſapientiæ æſtimandis ad ſingulos fontes recurrendum, ne per præcipitantiam ſtatuatur.

§. 680.

Alius gradus.

Ex eadem ratione intelligitur, *ſapientiorem eſſe qui ſcit diſtinguere inter finem magis vel minus ſibi convenientem.* Dicitur nimirum *finis magis convenire agenti*, ſi plura eidem inſint vel adſint, per quæ intelligitur, cur hunc potius ſibi finem præſtituere debeat, quam alium.

Tenendum hic, etſi dicamus finem naturæ agentis convenire debere, non tamen in omni caſu recurrendum eſſe ad ea, quæ agenti per eſſentiam adeoque conſtanter inſunt, ſed etiam

iam respiciendum esse ad statum tam internum, quam externum, modo caveatur, ne status perfectioni entis essentiali repugnet. Sed haec sufficienter hoc loco explicari nondum possunt: lucem affundent principia moralia quoad animam nostram, principia vero Theologiae naturalis quoad Deum.

§. 681.

Finis quinam optimus.

Finis optimus dicitur, qui agenti ex asse convenit, hoc est, qui ceteris praeferendus agnoscitur, ubi ad omnes determinationes, quae agenti insunt, vel extrinsecus superaccedunt, respexeris.

Haud facile est in dato casu judicare, quinam finis sit optimus. Unde qui sapientissimi hominum habentur, ultro profitentur sibi hunc finem videri optimum, quatenus scilicet meliorem non agnoscunt. Utilis tamen est praesens definitio, ut fines rite scrutari discamus, ne per praecipitantiam a fine meliori aberremus, quam evitare poteramus.

§. 682.

Gradus a mediorum electione pendentes.

Quia sapientiae est eligere media, quae ad finem ducunt, ut eodem potiamur (§. 678.); *quo rarius quis in eligendis mediis a vero aberrat, eo sapientior est.*

Hactenus expendimus gradus a finis constitutione pendentes: sequuntur nunc alii, qui a mediorum electione pendent. Atque hic secundus graduum fons est. Media videri possunt, quae non sunt, quemadmodum hominibus saepissime evenire solet. Quodsi ergo iis utamur, finem, quem intendimus, plerumque multa involvit. Atque ideo *magis* dicitur

§. 683.

Gradus alii.

Ex eadem ratione intelligitur, *sapientiorem esse debere, qui media eligit ad finem consequendum magis apta, quam minus apta:* id quod evidentius hoc modo patet. Finis, quem intendimus, plerumque multa involvit. Atque ideo *magis* dicitur

citur *conſequi finem*, qui plura ex iis conſequitur, quam qui pauciora. Jam cum finis conſequendi gratia agamus (§. 932 *Ontol.*), omnia ea intendimus, quæ in eodem involvuntur, & media non ſunt talia, niſi quatenus per ea actum conſequuntur, quibus finis conſtituitur (§. 937. *Ontol.*). Quoniam itaque ſapientes non probamus, quatenus ſcimus, quid fieri debeat, ut finis ad actum perducatur, conſequenter ut ea actum conſequantur, quibus finis conſtituitur (§. 678.); ſi quis eligit media ad finem ex parte conſequendum tantummodo apta, is defectum illius ſcientiæ, conſequenter ſapientiæ, prodit. Quamobrem cum defectus tanto ſit major, quo minus finem conſequitur; tanto minor autem, quo magis eundem conſequitur; ſapientior omnino eſt, qui media eligit ad finem conſequendum magis, quam minus apta.

E. gr. Studioſi in academiam proficiſcentis finis eſt præparatio ad futurum vitæ genus, quod ſibi eligit, veluti ut eccleſiæ miniſtrum fidelem agat. Cum multa ad hunc finem requirantur, fieri quidem poteſt ut aliquibus potiatur, non autem omnibus. Quatenus igitur hoc pendet a mediorum electione, eatenus ſe magis minusve ſapientem probat.

§. 684.

Ex aſſe dicitur agens *conſequi finem*, ſi vi mediorum ad actum perducantur ea omnia, quibus conſtituitur. *Finem ex aſſe quinam conſequatur.*

Ita ſtudioſus in academiam profectus ex aſſe conſequitur finem ſuum, ſi ad miniſterium v. gr. eccleſiaſticum ita ſeſe præparat, ut nullus concipi poſſit actus, cui peragendo, prout decet, non ſit aptus. Magna plerumque ſcientia opus eſt, ut finem adæquate præcognoſcas, & major adhue ſuperaccedere debet, ut medium ex aſſe eidem conveniat. Utile tamen eſt noſſe, quænam in electione mediorum ſint tenenda, ne in iis deficere ſapientiam noſtram experiamur, quæ utique erant in poteſtate, modo animum ad ea advertiſſemus: id quod de omni ſapientiæ theoria notandum.

§. 685.

Media per ambages & via brevissima ad finem ducentia.

Media per ambages ad finem ducunt, si finis consequendi gratia fiunt, quæ omitti poterant, vel si paucioribus factis finem consequi datur: *via brevissima ad finem ducunt*, si finis consequendi gratia non fit, quod omitti poterat, seu si nonnisi ea fiunt, quibus positis demum ponitur finis.

Ne in applicatione aberremus, probe perpendenda sunt in dato casu, quænam sint ea, quibus finis constituitur, ut intelligatur, quid fieri debeat, siquidem ex asse eundem consequi velis. Etenim si finis penitus non intelligatur, ambages videbuntur, quæ non sunt, & opinione viæ brevissimæ a fine ex asse consequendo aberrabis.

§. 686.

Alius sapientiæ gradus.

Sapientior est, qui via breviori ad finem tendit, quam qui per ambages incedit. Qui enim per ambages ad finem tendit, is ejus consequendi gratia facit, quæ omitti poterant, adeoque consequi poterat finem, si ea non feciſſet, vel paucioribus factis fine quæsito potiri poterat (§. 685.). Cum igitur non alia esse possit ratio, cur superflua faciat, quam quod ea ad finem consequendum necessaria existimet, nec alia esse queat ratio, cur operosius finem consequi studeat, quem multo minore opera obtinere poterat, quam quod media simpliciora dari ignoret; incessus per ambages in utroque casu ignorantiam & in priori errorem in mediorum electione arguit: quod cum sapientiæ contrarietur (§ 679.); sapientior utique est, qui via breviori ad finem tendit, quam qui per ambages incedit.

Sapientia humana plerumque hoc defectu laborat, ut per ambages incedamus, & si via breviori utamur casui magis quam sapientiæ tribuendum: id quod attentus actionum humanarum scrutator facile observabit.

§. 687.

Digitized by

§. 687.

Si quis juxta finem primarium alium adhuc ſecundarium ſimul conſequi ſtudet, ac ideo facit, quod finis primarii ſolius conſequendi gratia non facit; is per ambages non incedit. Etenim qui una cum fine primario alium adhuc ſecundarium ſimul conſequi ſtudet, is ea utique facere tenetur, quæ fieri oportet ut fine utroque potiatur. Quamobrem etſi faciat, quæ ad finem primarium conſequendum neceſſaria non ſunt, cum tamen fieri debeant, ubi finem ſecundarium ſimul conſequi voluerit *ex hypotheſi;* per ambages quod incedat dici haud quaquam poteſt (§. 685.).

Cautio in dijudicandis ambagibus adhibenda.

Propoſitio hæc maximi momenti eſt. Etenim in Theologia naturali nixi principio de via breviſſima ſapientiæ indice oſtendemus, Deum in rerum natura ad finem via breviſſima tendere, & in Teleologia ex via, qua natura ad finem tendit, ſapientiam Dei a poſteriori probaturi & confirmaturi ſumus. Jam cum in natura rerum infiniti ſint fines, qui mixis modis invicem implicantur; haud raro accidit, ut non attentis finibus ſecundariis reſpectu ſolius primarii pro ambagibus habeantur, quæ non ſunt. Neceſſe igitur eſt, ut ambages apparentes a veris diſcernere diſcamus: quo propoſitio præſens conducit. Ea igitur ut rectius intelligatur, communi quodam exemplo eandem illuſtrare lubet. Ponamus Mevium mercatorem ad nundinas Francofurtenſes inſtante feſto paſchatis excurſurum a via ordinaria, quæ ob brevitatem electa, deflectere & longiorem eidem præferre, ſed eo fine, ut amicum quendam ſuum in oppido non procul a via ordinaria ſito commorantem inviſat, eum non inviſurus, niſi iter ad nundinas faceret; is per ambages iter facere dicendus non eſt: etenim quamvis via breviori Francofurtum pervenire poterat, non tamen idem adhuc fieri poterat, ubi amicum ſuum ſimul inviſere debebat, ut adeo juxta finem primarium, qui eſt acceſſus ad nundinas, ſimul potiretur ſecundario, qui eſt viſitatio amici. Antequam igitur judicium fieri poſſit,

utrum per ambages, an via breviſſima ad finem tendatur; fines omnes ab agente ſimul intenti perſpecti nobis eſſe debent. Id vero præterea notandum eſt, viam breviſſimam non cognoſci ex eo, quod ceteris, quas cognoſcimus, ſit brevior; ſed accurata demonſtratione evincendum eſſe quod impoſſibile ſit dari viam aliam breviorem, quæ vel ad finem primarium ſolum, quem unice intendimus, vel ad ſecundarios ſimul conſequendum, quos una intendimus, ducat.

§. 688.

Gradus ſapientiæ a finium ſubordinatione pendente.

Quo plures fines particulares ſibi invicem ita ſubordinentur, ut propiores ſint media remotiorum; eo ſapientia major. Ad ſapientiam enim quoque ſpectat finium particularium ſubordinatio per modum mediorum ad finem (§. 678.). Quamobrem cum pars ſapientiæ difficillima ſit hæc ſubordinatio, utpote quæ ceteras, nempe finium & mediorum electionem ſupponit, nemo non videt, quod ſapientiorem ſeſe præſtet, qui plures fines particulares ſibi invicem ſubordinare valet, quam qui de hac ſubordinatione aut prorſus non cogitat, aut ſaltem ratione cum ſucceſſu.

De hac finium ſubordinatione adeo parum cogitant homines, ut propemodum res inaudita videatur, cum tamen ſit quod in ſapientia maxime ſublime deprehenditur, ut adeo hoc inprimis nomine ſapientia rerum ſublimium ſcientia dici mereatur, ſi eam elogiis ornare decreveris. Habes vero hic motivum graduum ſapientiæ fontem, qui magna nobis ac præclara in moralibus pollicetur.

§. 689.

Sapientia quænam ſumma.

Sapientia ſumma atque perfectiſſima eſt ſcientia conſtituendi fines optimos, eligendi media, quæ certo & via breviſſima ad eundem ducunt, & quibus finem ex aſſe conſequi datur, finesque omnes particulares ita ſibi invicem ſubordinandi, ut remotiorum media ſint propiores & omnes tandem ſimul medium

dium finis ultimi. Etenim ſapientia triplicem ſcientiam involvit, nempe finium determinationem, mediorum electionem & finium ſubordinationem (§. 678.). Quamobrem cum quoad finium determinationem ſapientiorem ſe probet, qui finem ſibi magis convenientem a ceteris diſtinguit (§. 680.) & quo minus in determinando fine ab iſta convenientia aberrat (§. 679.); quoad mediorum vero electionem, quo rarius in iis eligendis a fine aberrat (§. 682.), quo magis apta ad finem conſequendum eligit (§. 683.) & quo rarius per ambages ad finem tendit (§. 685.); quoad finium denique ſubordinationem, quo plures particulares ita ſibi invicem ſubordinare ſtudet, ut propiores ſint media remotiorum (§. 688.): major ſane ſapientia concipi in agente nequit, quam ubi is non alium ſibi præfigit finem, quam quem ſibi ex aſſe convenire novit, adeoque optimum (§. 681.), hincque in conſtituendo fine ab iſta convenientia nunquam ne tantillum quidem aberrat; qui non eligit media niſi certo & via quidem breviſſima ad finem ducentia & quibus finem ex aſſe conſequitur; qui denique fines omnes particulares ſibi invicem ita ſubordinat, ut remotiorum media ſint propiores, omnes denique ſimul medium ex aſſe conſequendi finem ultimum. Scientia igitur, qua agens ad iſtiusmodi finium determinationem atque ſubordinationem mediorumque electionem aptus efficitur, abſolute ſumma eſt. *Quod erat unum.*

Et quoniam fines omnes cum qualitatibus agentis conveniunt, media vero exacte finibus reſpondent, & fines omnes ſimul ſumti tandem ad ultimum tendunt; tantus hic eſt in tanta finium & mediorum varietate cum qualitatibus agentis & inter ſe conſenſus, ut majorem concipi repugnet (§. 503. *Ontol.*). Quamobrem cum magnitudo perfectionis ex convenientia finis cum agente mediorumque cum fine ac finium ſubordinatione æſtimetur (§. 519. *Ontol.*); quam abſolute ſummam evicimus

ſapientiam, eandem quoque eſſe omnium perfectiſſimam, quæ concipi poteſt, abunde patet. *Quod erat alterum.*

Notio ſapientiæ ſummæ maximam in Theologia naturali habet utilitatem, ubi evincendum eſt Deo competere ſapientiam abſolute ſummam, ſeu eſſe ens omnium ſapientiſſimum. Cumque hoc univerſum pendeat a ſapientia Dei, eadem inſervit plurimum cognoſcendæ intimius dependentiæ hujus univerſi a Deo & ideo in Teleologia notionis directricis munere fungitur, ut ſapientiam Dei ex operibus naturæ ſcrutemur. Et quoniam non minus regnum gratiæ, quam naturæ a ſapientia Dei pendet; eadem notio nos manuducit non modo ad ſcrutandam ſapientiam Dei, ſed alia quoque ejusdem attributa, ubi inquirimus qualem ſe Deus per œconomiam gratiæ probaverit. Uſus alios ſilentio prætereo: ſufficiunt dicta ad excitandam attentionem eorum, qui excitatione opus habent, ne in utilibus percipiendis perfunctoria opera utantur.

§. 690.

Anima ſapientia ſumma caret.

Quoniam nemo non in ſemetipſo experitur, quod ſæpius finem intendat ſibi parum convenientem & eum præferat, qui minus altero ſibi convenit; quod frequenter admodum in eligendis mediis a fine aberret & media ad finem conſequendum minus apta præferat melioribus, & quam raro finem ex aſſe conſequatur, quam ſæpe per ambages ad eundem tendat; quod denique de ſubordinatione finium particularium per modum mediorum ad remotiores tandemque ad ultimum ne cogitemus quidem: ultro unusquisque concedere tenetur, *animam ſapientia ſumma non eſſe inſtructam, ſed longiſſimo potius intervallo ab eadem diſtare* (§. 689.).

Patebit hoc multo evidentius, ubi in Theologia naturali docuerimus, quænam ſint rationes, cur Deo ſapientia ſumma conveniat. Etenim tum palam erit, ſapientiam ſummam in hominem ne quidem cadere poſſe. Immo haud difficulter tum oſtenderur, impoſſibile eſſe ut ſpiritus quidam ſui-

s, quantæcunque tandem perfectionis fingatur, ſumma ſa-
ientia gaudeat.

§. 691.

ientia humana quoad ſingulas ejus partes admodum li- *Limitatio*
. Sapientia tria involvit, ſcilicet finis determinatio- *ſapientiæ*
ediorum electionem & finium particularium ſubordi- *humanæ.*
(§. 678.). Oſtendendum itaque eſt ſapientiam hu-
tam quoad finium determinationem & ſubordinatio-
m quoad mediorum electionem limitatam eſſe.

erientia comprobatum, nos ſæpius finem intendere,
parum convenit, nec inter fines diſtinguere, qui ma-
inus conveniunt. Quamobrem cum quis eo ſapien-
uo rarius in determinanda finis cum natura ſua con-
a vero aberrat (§. 679.) ac præterea ſapientior exiſti-
it, qui ſcit inter fines ſibi magis vel minus convenien-
guere, quam qui idem neſcit (§. 680.); animam homi-
finis determinationem admodum limitatam eſſe pa-
§. 468. *Ontol.*).

liter æpius eligimus media, quæ a fine nos abducunt,
ducere debebant, & fere nunquam finem ex aſſe
nur, quem intenderamus, media ad eundem conſe-
minus apta melioribus præferentes, immo ſæpiſſi-
mbages ad finem contendimus. Quamobrem cum
pientior ſit, quo rarius in eligendis mediis a fine ab-
682.), & ſapientiorem ſe probet, ſi media eligit ad fi-
lequendum magis, quam minus apta (§. 683.), nec
ges ad finem contendat (§. 686.); animam hominis
ediorum electionem admodum limitatam eſſe conſtat
Ontol.).

nique pro certo & explorato habemus nos de finium
ubordinatione ne cogitare quidem, nedum multum in
roficere. Quamobrem cum eo major ſit ſapientia,
s fines particulares legitime ſubordinare novimus (§.
688.);

688.); ſapientiam humanam quoad finium quoque ſubordinationem admodum limitatam eſſe liquet (*§. 468. Ontol.*).

Quoniam itaque anima humana limitata eſt quoad finium determinationem, quoad mediorum electionem & quoad finium ſubordinationem *per demonſtrata*; quoad ſingulas eju partes admodum limitata eſt (§. 678).

Limites ſapientiæ humanæ diſtincte agnoſcere utiliſſimum eſt in philoſophia morali, non modo ut caveamus, ne nobis ſapientiores videamur quam ſumus, verum etiam ne in comparanda ſapientia deſiderari patiamur induſtriam noſtram. Qui vero arctos, quibus ſapientia humana coërcetur, limites agnoſcit eosque cum ſapientia ſumma confert, abunde convincitur haud quaquam repugnare, ut ſpiritus anima humana longe ſapientiores diverſo gradu exiſtant.

§. 692.

Neminem in omnibus eſſe ſapientem.

Nemo hominum in omnibus eſt ſapiens. Ponamus enim hominem in omnibus eſſe ſapientem. Quoniam ſapiens actionibus ſuis liberis fines naturæ ſuæ convenientes præſcribit & media ad eos ducentia eligit, finesque particulares ita ſibi invicem ſubordinat, ut propiores fiant media remotiorum (§. 678.); nunquam in fine determinando a vero aberrabit, nec media eliget, quæ ad finem parum ducunt, nec fini, quem intendit, ultimo intermedios alios ſubordinare negligit. Enimvero domeſtica experientia convincimur, nos in fine determinando ſæpiſſime a vero aberrare, fine prout decet determinato eligere media, quæ ab eodem nos abducunt, & de finium ſubordinatione vix unquam cogitare. Plures adeo occurrunt caſus, quibus nos ſapientes minime probamus, etiam quando nos ſapientes præſtare intendimus, ut taceam caſus plurimos, quibus defectum ſapientiæ ultro agnoſcimus. Nemo itaque hominum in omnibus eſt ſapiens.

Idem etiam directe oſtenditur. Qui ſapientem ſe probare

bere voluerit, is in dato quolibet caſu judicare debet, num finis ſibi conveniat, quænam ſint media ad eundem conſequendum apta & quomodo finis datus ultimo per alios intermedios ſubordinari debeat (§. 678.). Quoniam ex iis, quæ de fine dato cognoſcit, colligere debet, num ſibi conveniat, opus eſt aliquo principio generali, vi cujus hæc infertur concluſio: Finis datus mihi convenit (§. 49. *Log.*). Et eodem modo patet, ut quis porro inferat, finem datum per hæc media certo & ex aſſe conſequi licere, vel probabile eſſe ut finem datum per hæc media conſequamur, ſi non ex aſſe, ſaltem ex parte, denuo opus eſſe principio aliquo generali. Neque minus idem liquet de ſubordinatione finis dati. Enimvero nemo non novit ſibi in omnibus, quæ obtingere poſſunt, negotiis principia iſtiusmodi univerſalia non eſſe, plerisque tantummodo imitantibus alios vel ſemetipſos in caſibus, quos aliis antea obviis ſimiles utcunque judicant, ut ſucceſſus ſæpius fortunæ magis, quam ſapientiæ ſit tribuendus. Deficit adeo illa ſcientia, quæ ad ſapientiam requiritur in multis caſibus, utut in quibusdam non deficiat. Quamobrem nemo in omnibus ſapiens eſſe poteſt.

Etſi pervulgatum ſit, neminem in omnibus eſſe ſapientem; cum tamen vulgo non diſtincte cognoſcatur, ſapiens in omnibus exiſtimatur, qui in quibusdam ſe ſapientem probavit. Enimvero qui novit, quanam ſcientia inſtructus quis eſſe debeat, ut ſapientem in aliquo negotio ſeſe probet; is non modo propriis viribus nimium non confidet, ſed nec in eorum conſilio fiduciam collocabit, quibus ſapientia in dato caſu non magis, quam ſibi favet, utut in aliis negotiis ſapientiæ laude merito ſuo emineant.

§. 693.

Spiritus ſapientiæ capax eſt. Sapiens enim fines naturæ ſuæ convenientes & media ad eos ducentia eligit, finesque particulares ita ſibi invicem ſubordinat, ut propiores, fiant media

Cur ſpiritus ſit ſapientiæ capax.

(*Wolfii Pſych. Ration.*)

remotiorum (§. 678.). Neceſſe igitur eſt ut judicet, finem datum naturæ ſuæ ſive mediate, ſive immediate convenire, hæc media ad eundem ducere & ad eum conſequendum aliis eſſe magis apta, finem denique datum habere ſeſe ad finem alium ulteriorem per modum medii ad finem, ſeu eſſe medium conſequendi finem ulteriorem. Neceſſe igitur eſt, ut ex iis, quæ de fine cognoſcit, judicet qualis is ſit, & ut in promptu ſit univerſale quoddam principium, talem finem naturæ ſuæ vel mediate, vel immediate convenire, cujus applicatione enaſcitur judicium, finem datum ſibi convenire. Convenientiam ergo finis cum natura ſua ratiocinando cognoſcit (§. 367. *Pſychol. empir.*). Similiter opus eſt principio aliquo generali, cujus applicatione enaſcitur judicium, ad hunc finem conſequendum his opus eſſe mediis: nec minus tali principio opus eſt, ut perveniatur ad judicium, hunc finem eſſe medium alterius finis conſequendi. Denuo igitur ad judicia iſta pervenitur ratiocinando (§. *cit.*). Quamobrem ſapientiæ locus non eſt ſine operationibus intellectus, conſequenter ea non cadit niſi in ens intellectu præditum. Enimvero ſpiritus omnis intellectu præditus eſt (§. 643.). Quare fieri poteſt ut ſit ſapiens, ſeu, quod perinde eſt, ſapientiæ capax eſt.

Propoſitio præſens variis adhuc modis aliis demonſtrari poterat, veluti ex eo, quod ſapientia ſit ſcientia (§. 678.), quæ cum habitum demonſtrandi ſupponat (§. 594. *Log.*), ſine intellectu concipi nequit (§. 551. & ſeqq. *Log.*), adeoque non cadere poteſt niſi in ens intellectu præditum, conſequenter in ſpiritum (§. 643.): enimvero non opus eſt, ut propoſitionem vel per notiones confuſas claram pluribus modis probemus. Propoſitiones enim, quæ diſceptationibus obnoxiæ ſunt, pluribus probationibus firmari ſubinde utile eſt, cum alii aliis magis convincantur adeoque per unam ad aſſenſum compellantur, ad quam per aliam compelli non poterant, etſi hæc denuo magis faciat aliis quam altera.

§. 694.

Nullus ſpiritus limitatus perfectiſſimus eſſe poteſt. Spiritus enim cum intellectu & voluntate gaudeat (§. 643.) ſi limitatus fuerit, intellectum & voluntatem limitatam habere debet (§. 468. *Ontol.*). Quamobrem cum ſpiritus perfectiſſimi intellectus illimitatus ſit (§. 652.), ejusdem quoque voluntas illimitata eſſe debeat (§. 653.); ſpiritus limitatus perfectiſſimus eſſe nequit. *Spiritus limitatus cur non ſit perfectiſſimus.*

§. 695.

Omnis ſpiritus limitatus finitus eſt. Quoniam enim limes eſt id, ultra quod nihil amplius in re concipere licet ad eandem pertinens (§. 468. *Ontol.*), non eſt niſi privatio ulterioris realitatis, ſeu negatio ejus, quod eidem per ſe non repugnat. Quamobrem cum ſpiritus intellectu & voluntate gaudeat (§. 643.); de intellectu neganda ſunt pariterque de voluntate ſpiritus limitati, quæ intellectui & voluntati qua tali ſeu in ſe conſiderato non repugnant. Spiritui itaque limitato tribui nequeunt omnia, quæ vi intellectus & voluntatis poſſibilia concipiuntur. Neceſſe adeo eſt ut ſucceſſive certo ordine ex iis, quæ poſſibilia ſunt, actum conſequantur. Quamobrem cum ſpiritus limitatus ſtatus ſuos ſucceſſive conſequatur, quos actu habere poteſt (§. 705. *Ontol.*); finitus eſt (§. 837. *Ontol.*). *Spiritum limitatum eſſe finitum.*

Finitum & limitatum vulgo pro ſynonymis habentur, adeoque mirabuntur nonnulli, cur hic demum probetur, ſpiritum limitatum eſſe debere finitum. Enimvero cum *ens illimitatum* ſit, cujus determinationes eſſentiales reſpuunt limites, adeoque *ſpiritus illimitatus* dicendus ſit, cujus intellectus & voluntas omnem limitem reſpuunt; ens autem infinitum reale a finito reali in oppoſitione ad infinitum & finitum mathematicum, quod imaginarium eſt (§. 805 *Ontol.*), ita diſcreverimus, quod infinitum habeat omnia ſimul, quæ eidem actu ineſſe poſſunt (§. 838. *Ontol.*), finitum vero eadem non niſi ſuc-

Digitized by Google

ſucceſſive experiatur (§. 837. *Ontol.*) : nobis utique oſtendendum erat ex limitatione intellectus & voluntatis conſequi finitudinem ſpiritus. Quodſi vero quis malit ens finitum & limitatum pro ſynonymis habere & vel ex limitatione deducere, quod ſucceſſive ſtatus ſuos poſſibiles experiatur, vel contra ex ſucceſſione ſtatuum diverſorum inferre limitationem determinationum eſſentialium ; nos minime repugnantes habebit.

§. 696.

Cur non plura de ſpiritibus tradantur.

Cum ſolo rationis lumine uſus definire nequeam, an ſpiritus finiti præter animas noſtras dentur alii (*not.* §. 657.), quæ vero ſcriptura ſacra magiſtra diſcimus, ad forum Theologorum ſpectent, nec temere in philoſophiam inferri debeant; noſtrum quoque non eſt inquirere, num ſpiritus finiti, quos angelos dicit ſcriptura, habeant corpora & quomodo ipſorum perceptiones motibus in corpore factis ac viciſſim motus corporis volitionibus conſentiant; multo minus autem noſtrum eſt inquirere in differentiam ſpirituum bonorum & malorum, quam ſcriprura ſacra ſatis perſpicue exponit. Defectus philoſophiæ ex ſcriptura ſacra ſupplet Theologus & ubi philoſophus ad amplificandum ſcientiam ſcripturæ ſacræ lectioni ſeſe tradit, ipſemet Theologi perſonam induit, quatenus inde petit lumini rationis impervia. Et quamvis philoſophus, qui idem chriſtianus eſt, in iis, quæ ad forum philoſophicum ſpectant, acquieſcere non debeat; conſultum tamen eſt, ut quæ ad Theologiam ſpectant a philoſophia ſeparet, tum ut facilius appareat philoſophiæ cum Theologia, ſeu rationis ac revelationis conſenſus, tum ut absque ulla difficultate innoteſcant, quænam ſint rationi impervia & quæ Theologia habeat ſublimiora philoſophicis, quosnam defectus in philoſophia ſuppleat. Hæc vero qui diſtincte exponere debet, ut animo comprehendantur, quem evidentia ſua percellunt, & Theologus, & Philoſophus eſſe debet. Unde vel me tacente perſpicient acutiores, quam ſit utile

Theo-

Theologum eſſe philoſophum, quamvis adhuc rationes complures aliæ ſuperſint, quæ idem ſuadeant.

CAPUT II.

De Animæ ortu, unione cum corpore & immortalitate.

§. 697.

Creationis definitio.

Creatio appellari ſolet productio ex nihilo, ſeu non præexiſtente.

Sumimus vocabulum creationis in ſignificatu, quem habet, primario: ſit ita, quod in Theologia alios quoque ſignificatus obtineat, quos hic ſcrutari noſtrum non eſt. Quoties enim nos vocabulo creationis utemur, toties eum, non alium ſignificatum eidem tribuemus, quam quem fert definitio. Poteramus in Pſychologia termino creationis prorſus abſtinere, niſi idem in doctrina de ortu animæ dudum eſſet receptus. Ceterum cum productionem ex nihilo alibi jam explicaverimus (§. 690. *Ontol.*); relegenda hic ſunt, quæ ibidem traduntur.

§. 698.

Qualis eſſe poſſit ortus animæ.

Si anima humana oritur, oriri aliter nequit, quam per creationem. Etenim anima humana ens ſimplex eſt (§. 48.). Quamobrem ſi oritur, adeoque exiſtere incipit, cum antea non exiſteret (§. 541. *Ontol.*), conſequenter contingenter exiſtit (§. 294. *Ontol.*); ex nihilo produci debet (§. 691. *Ontol.*), atque adeo aliter oriri nequit niſi per creationem (§. 697.).

Quod anima humana orta fuerit, nec neceſſario exiſtat, in Theologia demum naturali demonſtrabimus, ubi exiſtentiam Dei demonſtraturi ſumus. Quoniam enim arduum quid eſt exiſtentiæ Dei demonſtratio, præſtat principia propiora, qui-

Digitized by Google

Application filed March 27, 1911. Serial No. 617,102.
Patented Apr. 20, 1911.

To All Whom It May Concern:

feminis, unde corpus generatur. Quoniam animæ ſunt ſubſtantiæ ſimplices (§. 48.), anima infantis ex parentum animabus oriri nequit (§. 688. *Ontol.*). Cumque præterea materia feminis, unde corpus generatur, ſit extenſa (§. 141. *Cosmol.*), adeoque partibus conſtet (§. 549. *Ontol.*), conſequenter ens compoſitum ſit (§. 531. *Ontol.*); nec anima infantis ex materia feminis, ex quo corpus generatur, oriri poteſt (§. 687. *Ontol.*). Patet itaque animam, ſiquidem eam oriri ſupponas, a parentibus cum corpore generari non poſſe.

Impoſſibilitatem generationis animæ a parentibus factæ urgent *Creatiani* pro ſtabilienda ſua hypotheſi. Supponunt enim aut animas propagari debere per generationem, ubi hodie demum oriuntur, aut a Deo creari. Quamobrem ſublato primo alterum ponendum. Fuere tamen, qui hunc animæ humanæ ortum defenderunt rationibus magis theologicis, quam phyſicis permoti, quod ſcilicet exiſtimarent, ſic propagationem peccati originalis a parentibus ad liberos facilius intelligi, ſimili ſui ſimile generante.

§. 701.

In Materialiſtarum hypotheſi anima a parentibus cum corpore generatur. Materialiſtæ enim animam pro ente materiali habent (§. 35.), quale corpus eſt. Quamobrem cum extra dubium ſit, corpus generari a parentibus & generationem pendere a ſemine maris in uterum ejaculato & ovulo matris eodem fœcundato, quemadmodum in Phyſica luculentius docebimus; quin anima ex hypotheſi Materialiſtarum a parentibus una cum corpore generari debeat, nemo non videt. *Animæ a parentibus ortus hypotheſi Materialiſtarum convenions.*

Simplicitas animæ obſtat, quo minus cum corpore per generationem a parentibus propagetur (§. 700.). Quamobrem cum Materialiſtæ ſimplicitatem animæ tollant, nihil amplius obſtat, quo minus una cum corpore ex præexiſtente aliqua materia oriatur citra productionem ex nihilo (§. 542. *Ontol.*), ſeu creationem (§. 698.). Sane Materialiſtis debetur hypo-

Digitized by Google

Articles of Association of Limited Companies.

Table A.

Regulations as to share capital and alteration of capital.

Power to increase capital.

Power to consolidate, subdivide, and cancel shares.

Power to convert shares into stock.

Power to reduce capital.

Power to purchase shares.

Power to make calls.

Time for payment of calls.

Power to make calls payable by instalments.

Power to issue shares on terms requiring calls.

Power to issue shares at a discount.

Power to issue preference shares.

Power to issue shares with special rights.

Power to issue shares with deferred rights.

Power to issue redeemable preference shares.

Power to vary rights.

Power to borrow.

Power to give security for debts, &c.

Power to charge uncalled capital.

Power to issue debentures, &c.

Power to charge subscription or commission.

Power to issue debentures, &c., with special privileges.

Power to purchase property subject to debts, &c.

Power to purchase business of an existing company.

Power to make arrangements on sale, &c., of part of undertaking.

Power to amalgamate.

Power to make arrangements with creditors and compromise debts.

Power to appoint trustees for debentures.

Power to appoint trustees for bondholders or other creditors.

Power to give effect to trusts.

Power to appoint trustees for shareholders.

Power to delegate trusts.

Power to trustees to act by majority.

Power to appoint new trustees.

Power to remunerate trustees.

Power to invest trust moneys.

Power to insure trustees.

Power to indemnify trustees.

Power to make regulations.

Power to alter regulations.

Power to make regulations binding.

Power to make bye-laws.

Power to alter bye-laws.

Power to make bye-laws binding.

Power to appoint directors.

Power to remove directors.

Power to appoint additional directors.

Power to fill casual vacancies.

Power to appoint managing director.

Power to remunerate directors.

Power to grant pensions to directors.

Power to appoint agents.

Power to remunerate agents.

Power to appoint secretary.

Power to remove secretary.

Power to remunerate secretary.

Power to appoint officers.

Power to remove officers.

Power to remunerate officers.

Power to appoint auditors.

Power to remove auditors.

Power to remunerate auditors.

Power to fix remuneration.

Power to make rules.

Power to alter rules.

Power to make rules

Lgium defenſor, animæ propagationem per traducem rejecerit, quamvis propagationi peccati originalis faventem: agnovit enim hypotheſin hanc ad Materialismum natales ſuos referre, & naturæ animæ ſpirituali eſſe adverſam. Quod vero non defuerint, qui, cum eſſent hoſtes Materialiſtarum & ſpiritualitatem animæ defenderent, Traducianorum tamen caſtra ſecuti ſunt, non alia de cauſa factum, quam quod veritatum inter ſe nexum inſuper habentes ſententias contradictorias elegerint: id quod in aliis creberrime accidit.

§. 704.

Animæ præexiſtunt in corpuſculis organicis præexiſtentibus, ex quibus fœtus in utero formatur. Hodie pro certo atque explorato habetur, fœtum in utero materno non generari ex maſſa ſeminis rudi atque indigeſta, ſed ex corpuſculo organico præexiſtente, ſive organicum iſtud corpuſculum ſit animalculum ſpermaticum, ſive quodcunque aliud rudimentum fœtus: quod in Phyſicis accuratius diſcutiendum nobis hic perinde eſt. Enimvero quoniam generatio non admittitur niſi ex præexiſtente organico, quia vi corporum ex maſſa rudi & indigeſta, quam chaos dicimus, organicum quid formari concipi nequit; corpuſcula præexiſtentia organica aut neceſſario exiſtunt, ita ut impoſſibile ſit materiam exiſtere alia forma (quæ eſt atheorum impia hypotheſis), aut in primo rerum ortu creata fuere (quod in Theologia naturali evincemus). Jam animæ tanquam ſubſtantiæ ſimplices (§. 48.) itidem aut neceſſario exiſtunt (§. 689. *Ontol.*), aut, ſi oriantur, per creationem oriri debent (§. 698.): quod poſterius veritati conſentaneum in Theologia naturali demonſtratur. Quamobrem ſive animas & corpuſcula organica, quæ fœtuum rudimenta continent, neceſſario exiſtere fingas; ſive utramque ſubſtantiam a Deo creatam eſſe in prima rerum creatione ponas; evidens eſt animas humanas præexiſtere debere in corpuſculis organicis, ex quibus fœtus in utero formatur. *Præexiſtentia animarum.*

(*Wolfii Pſych. Ration.*).

Adagio sostenuto

Sonata quasi una Fantasia

Op. 27 No. 2

Beethoven

Public Domain

prodeat corpus humanum, pendet non uno modo a matre, quemadmodum in Phyſicis docebimus. Recolenda hic ſunt, quæ de impoſſibilitate ortus entis ſimplicis ex ſimplici per transformationem diximus alibi (§. 688. *Ontol.*). Præexiſtentiam animarum & philoſophi antiqui, & inter Patres Eccleſiæ *Origenes* aliæque eccleſiaſticæ perſonæ aſſeruerunt; ſed diverſos errores ſive theologicos, ſive philoſophicos hypotheſi ſuæ miſcentes. Quamobrem qui ſibi metuunt, ne periculoſi quid ſubſit dogmati de præexiſtentia animarum, propterea quod ab antiquis Eccleſiæ Doctoribus impugnata fuerit; vel præexiſtentiæ animarum tribuunt, quod errori admixto tribuendum fuerat, vel hominum credulitati obnoxiam habent fidem. Non video quid inde ſequatur, quod vel naturali, vel revelatæ religioni, vel virtuti ſit adverſum, ſi in prima ſtatim rerum creatione animas a Deo ex nihilo productas affirmes una cum ſtaminibus fœtus. Si difficultatem moveat propagatio peccati originalis, ea non a præexiſtentia, ſed a creatione pendet. Sive enim ſumas animas tum demum creari, ubi corpus vivere incipit in utero, eidemque infundi, ſive admittas eas in prima ſtatim creatione conditas & ſtaminibus fœtus unitas eſſe; eadem urgebitur difficultas, quamvis non pari ſucceſſu. In caſu nimirum poſteriori facilius eam removere licet, quam in priori, quemadmodum ex principiis Theologiæ naturalis de permiſſione mali liquet. Verum eſt animas eſſe ſubſtantias ſimplices, easque a Deo fuiſſe creatas: & ſcripturæ ſacræ convenit tum creatio, tum quod facta ſit in prima rerum origine. Etenim ab angelis tanquam ſpiritibus, adeoque ſubſtantiis ſimplicibus (§ 658.), removet potentiam generandi, quæ adeo neganda quoque eſt ex ipſius mente de animabus, & ideo animarum Deo tribuenda creatio. Jam vero Deus die ſeptimo a creando ceſſaſſe legitur, unde Theologi recte colligunt, quod hodie nil amplius creet, ſeu ex nihilo producat. Scripturæ igitur convenit creatio animarum in prima ſtatim creatione a Deo facta. Non abſimili prorſus modo idem evincitur de primis ſtaminibus fœtuum.

Regulation of Proceedings in Actions and Suits.

Be it enacted by the Authority aforesaid, That no Writ, Declaration, Plaint, Bill, Answer, Plea, Rejoinder, Demurrer, Replication, or other Pleading, Process, Rule, Order, Warrant, Interrogatory, Dedimus potestatem, Commission, Return, Panel, Jury, Entry, Continuance, Imparlance, Verdict, Inquisition, Report, Rule, Decree, Recognizance, Bail, Entry of Bail, Exception, Proviso, Writ of Error, Assignment of Error, Allowance of Writ of Error, Transcript of Record, Certiorari, Writ of Execution, Execution, Audita Querela, Supersedeas, Writ of Restitution, Rule, Order, or Decree for Restitution, Bill of Costs, Taxation of Costs, Petition, Certificate, Affidavit, Deposition, Recognizance, Release, Acquittance, Indenture, Deed, Lease, Bargain, Sale, Mortgage, Conveyance, Assignment, Surrender, Defeasance, Counterpart, Admittance, Copy of Court Roll, Will, Probate of Will, Letters of Administration, Inventory, Account, Receipt, Release, Bond, Warrant of Attorney, Cognovit actionem, Writ of Habere facias possessionem, Writ of Habere facias seisinam, Writ of Habere facias visum, Writ of Habere facias vel amittere, Writ of Habere facias vel retinere, Writ of Habere facias vel deliberare, Writ of Habere facias vel custodiri facias, Writ of Habere facias vel levari facias, Writ of Habere facias vel distringere, Writ of Habere facias vel attachiare, Writ of Habere facias vel capere, Writ of Habere facias vel imprisonare, Writ of Habere facias vel detinere

§. 707.

Quoniam anima eſt in ſtatu perceptionum confuſarum ſeu obſcurarum, ſi perceptiones partiales obſcuræ ſunt (§. 47. *Pſychol. empir.*), conſequenter etiam totalis obſcura eſt (§. 46. *Pſychol. empir.*); *Quamdiu anima in animalculis ſpermaticis ſeu rudimentis fœtus præexiſtit*, hoc eſt, ſi brevius loqui ames, *in ſtatu præexiſtentiæ, perceptiones nonniſi obſcuras habet.* *Quales ſint perceptiones animæ in ſtatu præexiſtentiæ.*

Equidem non nego fieri poſſe, ut perceptionibus obſcuris admixtum ſit aliquid claritatis; ſed id adeo exiguum eſſe debet, ut ideo perceptiones ex numero obſcurarum eximi & in numerum clararum referri minime mereantur. Patebunt hæc ex ſequentibus, ubi oſtendemus qualem anima in percipiendo typum ſequi debeat in ſtatu præexiſtentiæ. Ceterum in Phyſicis demum definiemus, num ſtatus præexiſtentiæ ſit in animalculis ſpermaticis, an in organicis aliis corpuſculis, quæ fœtus rudimenta continent. In præſente nobis perinde eſt, quodcunque horum ſupponas, modo agnoſcas formationem fœtus in utero non fieri niſi ex præexiſtente organico.

§. 708.

Si perceptions partiales ſingulæ obſcuræ ſunt, *anima* ſibi rerum perceptarum atque ſui conſcia eſſe nequit (§. 16.). *In ſtatu* igitur *præexiſtentiæ rerum perceptarum atque ſui conſcia eſſe nequit*, conſequenter *apperceptione caret* (§. 25. *Pſychol. emp.*), *itidemque memoria* (§. 174. 175 *Pſychol. empir.*). *Cur anima apperceptione careat & memoria.*

Arque jam ſatis patet, quænam differentia intercedat inter ſtatum animæ præſentem & ſtatum præexiſtentiæ, quorum ſtatuum intermedius quaſi eſt, dum infans ex utero in lucem primum editur. Etenim tum tanta eſt perceptionum partialium claritas, quæ ad ſtatum perceptionum diſtinctarum ſufficit (§. 44. 45. *Pſychol. empir.*); ſed unum anima attentioni nondum adſuevit, qua quippe caruit in ſtatu præexiſtentiæ (§. 237. *Pſychol. empir.* & §. 707. *Pſychol. ration.*), plurimum adhuc

Digitized by Google

cum ſtatu præexiſtentiæ commune habet, quatenus ſigillatim perceptibilia actu mentis reflexo nondum diſtinguit.

§. 709.

Cur uſu intellectus & rationis deſtituatur.

In ſtatu præexiſtentiæ anima caret operationibus intellectus & uſu rationis. In ſtatu enim præexiſtentiæ perceptiones nonniſi obſcuras habet (§. 707.). Intellectus vero cum ſit facultas res diſtincte repræſentandi (§. 275. *Pſychol. empir.*), quemadmodum ſingulæ quoque ipſius operationes clariſſime loquuntur (§. 330. 343. & ſeqq. §. 354. & ſeqq. *Pſych. empir.*); in ſtatu præexiſtentiæ operationibus intellectus locus non eſt. *Quod erat unum.*

Conſtat jam porro uſum rationis ſupponere omnes intellectus operationes (§. 456.), conſequenter nullum eſſe poſſe rationis uſum, ubi nullus locus eſt operationibus intellectus. Quamobrem cum in ſtatu præexiſtentiæ nullus ſit locus operationibus intellectus (*per num. 1.*); nec ullus locus eſſe poteſt uſui rationis, adeoque anima in ſtatu præexiſtentiæ uſu rationis caret. *Quod erat alterum.*

Patet idem a poſteriori. Etenim dum infantes naſcuntur, nulla ſeſe produnt indicia uſus alicujus rationis, immo ne quidem operationum intellectus. Unde colligitur animam operationibus intellectus nondum eſſe adſuetam, nec ullum adhuc feciſſe rationis uſum. Palam igitur eſt in ſtatu præexiſtentiæ eam caruiſſe operationibus intellectus ac uſu rationis.

Mirum videri haud quaquam debet, quod de ſtatu præexiſtentiæ animæ in propoſitione præſente enunciatur. Etenim ſi homo inter urſos educatur & omnem ſuam vitam cum iis tranſigit in ſylvis; & intellectus caret operationibus, & uſu rationis deſtituitur, utut ad eum ſtatum pervenire poſſit, quo & intellectu, & ratione utatur (§. 461.).

§. 710.

Mutatio animæ accidens in

Dum fœtus in utero formatur, anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur. Antequam

Digitized by

quam enim fœtus in utero formatur, anima in ſtaminibus præ- *formatione*
exiſtit ſeu in corpuſculo organico præexiſtente, ex quo ille for- *fœtus.*
matur (§. 704.), adeoque in ſtatu perceptionum confuſarum eſt (§. 706.). Enimvero conſtat hominem in lucem editum ſibi conſcium eſſe ſuarum perceptionum, aut, ſi mavis, ſui rerumque perceptarum. Fœtus igitur, ubi perfecte formatus in lucem editur, eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 13.). Evidens adeo eſt, dum fœtus in utero formatur, animam e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transferri.

Si præexiſtentiam animæ ſupponas, ejus ex ſtatu perceptionum confuſarum ſeu obſcurarum in ſtatum diſtinctarum translatio evidens eſt, ut nihil circa eandem dubii ſupereſſe poſſit. Enimvero majoris momenti videtur quæſtio, quomodo translatio iſta fiat, ne ad potentiam Dei infinitam recurrendum ſit, ſicque præexiſtentia animæ prorſus inutilis evadat, cum non appareat, cur Deus animam immutare potius debeat, quam de novo producere. Neceſſe igitur eſt, ut propoſitionem ſequentem præſenti ſubjungamus.

§. 711.

Translatio animæ e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum naturalis atque ſucceſſiva eſt. Aut enim per eſſentiam animæ poſſibile eſt; ut ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum perveniat, aut non. Ponamus per eſſentiam ejus fieri non poſſe, ut ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum perveniat. Quoniam per eſſentiales determinationes non intelligitur, cur hoc fieri poſſit; nulla in eſſentia continetur ratio, cur fieri poſſit, ut ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum perveniat (§. 56. *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt ut determinationes eſſentiales, quas habet in ſtatu præexiſtentiæ, mutentur in alias, conſequenter ut anima præexiſtens annihiletur & ejus loco alia producatur: quod cum ſit abſurdum, ponendum utique *Quomodo contingat.*

Digitized by Google

que eſt per eſſentiam animæ poſſibile eſſe, ut in ſtatum perceptionum diſtinctarum ex ſtatu confuſarum perveniat. Quoniam vero omnes animæ actiones (§. 60.) & quicquid per facultates ipſius poſſibile eſt eadem vi actuantur (§. 55.); unica illa, quæ animæ eſt (§. 57.), vi, in qua & eſſentia (§. 66.) & natura animæ conſiſtit (§. 67.), e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur. Cum adeo per vim iſtam animæ intelligi poſſit (ſit ita, quod nos idem nondum ſatis diſtincte explicare valeamus), cur anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum pervenire poſſit, & actu perveniat; ratio ſufficiens translationis in ſtatum perceptionum diſtinctarum e ſtatu confuſarum in eadem continetur (§. 56. *Ontol.*). Translatio igitur hæc animæ naturalis eſt (§. 69.). *Quod erat unum.*

Conſtat vero infantem recens natum, etſi ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum, plurimum tamen confuſioni adhuc obnoxium eſſe atque ex ea demum ſucceſſive ſeſe extricare & ad uſum intellectus atque rationis pervenire. Quamobrem facile intelligitur, quemadmodum corpus ex ſtaminibus in utero matris ſucceſſive formatur, ita quoque animam ſucceſſive e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transferri. *Quod erat alterum.*

Prior propoſitionis pars clarior evadet per principia Theologiæ naturalis; poſterior ex ſequentibus, in quibus ſtatus animæ præexiſtentis clarius explicabitur.

§. 712.

Diſpoſitio naturalis in ſtatu præexiſtentiæ ad claras perceptiones.

Animæ humanæ in ſtatu præexiſtentiæ inſunt diſpoſitiones naturales ad perceptiones claras atque diſtinctas. Etenim in ſtatu præexiſtentiæ perceptiones nonniſi obſcuras habet (§. 706.), conſequenter quamdiu in corpuſculo organico præexiſtit, ex quo aliquando corpus ipſius formari debet in utero, deficit poten-

Digitized by Google

potentia clare ac distincte aliquid percipiendi (§. 704. *Psychol. rat.* & §. 31. 32. 38. *Psych. empir.*). Enimvero dum fœtus in utero formatur, e statu perceptionum confusarum in statum distinctarum transfertur (§. 710.), adeoque tum possibile est per essentiam & naturam animæ, ut clare & distincte quid percipiat, sine ulla prævia mutatione intrinseca, consequenter animæ jam inest potentia clare ac distincte quidpiam percipiendi (§. 716. *Ontol.*). Possibile igitur est in statu præexistentiæ ut potentiam clare ac distincte quid percipiendi acquirat anima (§. 170. *Ontol.*). Atque hoc modo patet inesse animæ in statu præexistentiæ dispositionem ad claras & distinctas perceptiones. *Quod erat primum.*

Quoniam vero translatio animæ ex statu perceptionum confusarum in statum distinctarum naturalis est (§. 711.), dispositio etiam ad clare ac distincte quid percipiendum, quæ datur in statu præexistentiæ (*vi num. 1.*), natura inest animæ. Est igitur naturalis (§. 426. *Psychol. empir.*). *Quod erat secundum.*

Hinc corruit objectio, quasi anima humana prodeat ex substantia simplici inferioris gradus, & eadem facilitate anima alicujus bruti fieri poterat, quæ nunc sit anima humana. Qui enim ita ratiocinantur, non satis intelligunt, quid sibi velit principium rationis sufficientis, quod non admittit mutationes in ente aliquo nisi per determinationes ipsi intrinsecas explicabiles. Etsi cum *Leibnitio* sumas, quod nostrum non facimus, monades, quæ sunt corporum elementa, esse in statu perceptionum confusarum: non tamen ideo in hypothesi ipsius animæ ex elemento aliquo corporum prodire dicendæ sunt per transformationem, utut hoc modo distincte explicari posset eductio animæ, tanquam formæ substantialis hominis, e potentia materiæ, propterea quod monades istæ carere debent dispositionibus naturalibus ad clare ac distincte quid percipiendum, quibus indutæ sunt animæ humanæ in statu præexistentiæ. Valet hic, quod veteribus dictum: non ex quovis trunco fit Mercurius.

§. 713.

Quomodo potentia clare quid percipiendi acquiratur.

Anima continua perceptionum obſcurarum evolutione, diminuto ſucceſſive obſcuritatis gradu, tandem ad claras pervenit. Quoniam menti non acquiritur, quod eidem nondum inexiſtit, niſi iteratis ſæpius actibus ſpecie vel genere iisdem (§. 425. *Pſychol. empir.*), nec potentia clare ac diſtincte quid percipiendi acquiri poteſt, niſi iteratis actibus obſcure quid percipiendi, quæ cadunt in animam in ſtatu præexiſtentiæ (§. 706.), quatenus ſcilicet jam claritatis quidpiam, utut admodum exiguæ, obſcuris perceptionibus ineſt (§. 313. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum animæ inſit diſpoſitio clare ac diſtincte quid percipiendi in ſtatu præexiſtentiæ (§. 712.), adeoque potentiam ipſam acquirit (§. 426. *Pſychol. empir.*), dum e ſtatu perceptionum confuſārum in ſtatum diſtinctarum transfertur (§. 710.); neceſſe eſt ut continua perceptionum evolutione tandem reſultent perceptiones claræ, obſcuritate ſucceſſive imminuta.

Modus hic perveniendi a diſpoſitionibus naturalibus ad potentiam, ſeu, ſi ſtylo ſcholis magis recepto loqui ames, a potentia remota ad proximam in aliis, quæ ab anima acquiruntur adeo evidens eſt, ut abſonum foret ſibi perſuadere quaſi hic fingantur a natura animæ aliena. Sane non aliter pervenitur ad habitus intellectus, quibus promptus efficitur operationum intellectus uſus. Neque vero mirum videri debet, quod evolutione perceptionum obſcurarum prodire tandem poſſint claræ. Dantur enim diverſi obſcuritatis gradus, qui ſi ſucceſſive diminuantur, continuo propius propiusque accedituſ ad claritatem & claritas primum illuceſcens & ſucceſſive nova incrementa capiens in plenam tandem lucem erumpit. Qui ſatis perpendit, quæ de involutione idearum earumque evolutione in theoria ſuperiori de anima dicta ſunt, is ſucceſſivas mutationes, quibus anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur, optime concipiet.

§ 714

Digitized by Google

§. 714.

Hinc denuo patet, quod jam ante (§. 711.) probavimus, *nam ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum ſſive transferri.*

Succeſſiva translatio ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum.

Quales ſint iſtæ ſucceſſiones, in ſpecie exponere non licet, cum tanta non ſit noſtra cognitio, ut ad ea penetret, quæ rebus adeo profunde immerſa ſunt. Probabiliter tamen nonnulla patebunt ex mox dicendis.

§. 715.

Anima in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentat hoc univerſum enienter mutationibus, quæ in animalculo ſpermatico vel in ſculo organico ſtamina fœtus continente contingunt. Etenim a ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis orga- n univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſen- contingunt (§. 62.) vi eſſentiæ (§. 66.) & naturæ ſuæ (§. Quamobrem cum corpus organicum, antequam in ute- aterno formatur aut potius evolvitur, in animalculo ſper- o vel in corpuſculo organico ſtamina fœtus continente & ſub hac forma præexiſtat, in eodem vero etiam præ- t anima (§. 704.), atque continuam perceptionum ſucceſ- n in ſtatu præexiſtentiæ experiatur (§. 706.); aliud ſane olligere non licet, quam animam in ſtatu præexiſtentiæ epræſentare hoc univerſum convenienter mutationibus, orpuſculo illi organico accidunt, in quo anima præ-

Lex perceptionum in ſtatu præexiſtentiæ.

Poteramus hanc propoſitionem ſumere tanquam hypotheſin, atque ex ea rationem reddere eorum, quæ de ſtatu præexiſtentiæ animæ in propoſitionibus anterioribus ſtabilimus: quod ut appareat, idem apertius docere libet in ſequentibus propoſitionibus.

Digitized by

§. 716.

Ratio cur in ſtatu præexiſtentiæ perceptiones ſint obſcuræ & nimis confuſæ.

Si anima in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentat hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in corpuſculo præexiſtente contingunt; perceptiones ejus eam claritatem habere nequeunt, quam nunc habent, nec diſtinctæ eſſe poſſunt, quales nunc ſunt. Corpuſculum illud organicum, ex quo per evolutionis quandam ſpeciem formatur corpus infantis in utero, cum ſemine maris in uterum defertur, quemadmodum in Phyſicis oſtendemus. Quamobrem cum in ſemine maris per exquiſitiſſima microſcopia non obſervemus niſi animalcula ſpermatica; corpuſculum præexiſtens aut erit animalculum ſpermaticum, aut aliud corpuſculum eodem minus. Enimvero animalcula ſpermatica tantæ exilitatis ſunt, quam vix concipere mente, nedum imaginari licet, atque adeo patet, quam exiles eſſe debeant materiæ particulæ, quæ impreſſionem quandam in organa iſtorum animalculorum facere iisque mutationem quandam inducere valent. Et ſi corpuſcula animalculis ſpermaticis minora ſumimus, multo magis idem apparet. Quamobrem cum ipſis deficiant organa, unde pendet claritas (§. 125. 126.) & diſtinctio in percipiendo (§. 127. 129.); perceptiones quoque animæ in ſtatu præexiſtentiæ eam claritatem habere nequeunt, qualem nunc habent, nec diſtinctæ eſſe poſſunt, quales nunc ſunt.

Atque ita patet ratio, cur anima in ſtatu præexiſtentiæ non habeat niſi perceptiones obſcuras, quemadmodum ſupra oſtendimus (§. 707.).

§. 717.

Cur tranſitus animæ e ſtatu perceptio-

In eadem hypotheſi anima ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum perceptionum diſtinctarum naturaliter & ſucceſſive transire debet, dum fœtus in utero formatur. Etenim animæ perceptiones conveniunt mutationibus in organis, factis

per

per hypoth. adeoque dum mutantur organa, mutantur & ipſæ: id quod obtinere debet in omni hypotheſi explicandi commercium animæ atque corporis, conſequenter non minus in ſyſtemate influxus phyſici & cauſarum occaſionalium, quam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ (§. 553.). In ſyſtemate nimirum influxus phyſici vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit (§. 568.) & animam in intuenda idea univerſi dirigit, ut data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt (§. 569). Quamobrem cum vis illa motrix alia eſſe nequeat, quam quæ moturi, in quo ideæ materiales ſenſualibus coëxiſtentes (§. 113.) conſiſtunt (§. 112.), adhæret (§. 137. *Cosmol.*), hic vero motus pendeat a motu organis impreſſo (§. 111.); mutatis organis, ut alii imprimantur motus, mutatur quoque vis directrix in animam ex corpore influens, conſequenter etiam percipiendi claritas inde pendens. In ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus in gratiam corporis ita modificat animam, ac ſi corpus in animam influeret (§. 602.). Enimvero ſi corpus in animam influit, mutatis organis mutantur perceptiones *per demonſtrata.* Ergo etiam in ſyſtemate cauſarum occaſionalium mutatis organis mutantur perceptiones. Deo ſcilicet animam aliter modificante, quia organis mutatis aliter modificatur corpus. In ſyſtemate denique harmoniæ præſtabilitæ ſeries perceptionum in anima & ſeries motuum in corpore per naturam animæ & corporis conſentiunt (§. 612.). Quamobrem ſi organa corporis mutantur, ut anterior ſeries motuum non amplius ſubſiſtere poſſit, ſed alia prodeat a priori diverſa; animam quoque intrinſece mutari neceſſe eſt, ut alia evadat perceptionum ſeries, quo perpetuus ſerici utriusque conſenſus conſervetur. Patet adeo in omni ſyſtemate explicandi commercium animæ atque corporis organis corporis mutatis perceptiones quoque mutari. Jam vero organa corporis mutantur, dum in utero materno ſtamina in corpuſculo præexiſtente latentia

num confuſarum in ſtatum diſtinctarum ſit poſſibilis.

Digitized by Google

evolvuntur & explicantur, hoc eſt, dum fœtus in utero formatur. Ergo etiam animæ vis percipiendi convenienter immutari, conſequitur anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transire debet. *Quod erat primum.*

Fœtus in utero ſucceſſive formatur, ut adeo organa nonniſi ſucceſſive ſuam conſequantur perfectionem, a quibus perceptiones pendent. Quamobrem cum perceptiones non ante ſint perfecte tales, quam ubi organa fuerint perfecta, ut talis præciſe a tali objecto imprimi poſſit motus (§. 114.); vis quoque percipiendi in anima ſucceſſive immutari debet, adeoque tranſitus e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum ſucceſſivus eſt. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum anima in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentet hoc univerſum convenienter mutationibus in corpuſculo organico præexiſtente, in quo ipſamet præexiſtit, poſtea vero convenienter mutationibus, quæ in corpore organico in utero materno ex iſto corpuſculo formato obſervantur; in vi autem repræſentativa univerſi convenienter mutationibus in organis quibusdam corporis factis eſſentia animæ conſiſtat (§. 66.) atque natura ejusdem (§. 67.), quarum illam immutabilem eſſe conſtat (§. 300. *Ontol.*); neceſſe eſt iſtiusmodi mutationem vis perceptivæ per eſſentiam animæ eſſe poſſibilem & per naturam ejus ad actum deduci, qualis accidere debet, dum anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit. Tranſitus igitur iſte naturalis eſt (§. 69.) *Quod erat tertium.*

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus in gratiam corporis modificat animam, atque adeo non opus eſt, ut in ipſa anima vis perceptivæ immutatio quædam fiat. Anima enim per ſe indifferens eſt ad quamlibet perceptionem, & tales ipſi ſunt perceptiones, quales Deus in eadem producit (§. 593.). Et ſi vel maxime ſyſtema hoc cum theoria ſuperiori in gratiam revocetur, Deus tamen vim animæ dirigere & gradum ejus determinare tenetur in intuenda idea univerſi, ut data clari-

Digitized by Google

claritate percipiantur, quæ mutationem organis inducunt (§. 598.). Denuo igitur non opus eſt ut ipſa vis perceptiva aliquam ſubeat mutationem generalem, dum anima ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit, mutationibus particularibus, quæ a voluntate Dei unice pendent (§. 593.), generalem quandam in vi perceptiva non præſupponentibus. Apparet adeo, ex hypotheſi animæ in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentantis hoc univerſum convenienter mutationibus quibusdam, quæ in corpuſculo organico contingunt, in quo præexiſtit, theoriæ ſuperiori de anima & theoriæ Phyſicorum modernorum de generatione hominis conſentiente, rationem reddi eorum ſufficientem, quæ de tranſitu animæ præexiſtentis ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum oſtendimus (§. 710. 711. 714.).

§. 718.

Qualis ſit mutatio ſtatus perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum.

Dum anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit; ſtatum priſtinum retinet & novus eidem ſuperaccedit. Etenim in ſtatu perceptionum confuſarum anima perceptiones partiales nonniſi obſcuras habet (§. 47. *Pſychol. empir.*). In ſtatu perceptionum diſtinctarum perceptiones partiales claræ ſunt (§. 44. 45. *Pſychol. empir.*), aſt non omnes, verum tantummodo immediatæ (§. 196.): mediatæ vero obſcuræ ſunt (§. 201.). Quoad perceptiones adeo mediatas ſtatum priſtinum retinet anima, quoad immediatas novus eidem ſupervenit, dum e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit.

Patet etiam ratio, cur ſtatus priſtinus in totum non mutetur. Etenim cum anima integram ideam univerſi, quam continuo producit (§. 190.), in ipſo etiam ſomno (§. 191.), integram ſimul intueri (§. 194.) adeoque clare percipere non poſſit (§. 193.); perceptiones omnes claræ eſſe nequeunt, quæ erant in ſtatu præexiſtentiæ obſcuræ (§. 707.). Quoniam itaque per eſſentiam ſuam perceptiones tantummodo claræ ſunt, quæ per mutationes in organo tales eſſe poſſunt (§. 66. 125.); tranſitus vero

Digitized by Google

vero e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum contingit, dum fœtus in utero formatur (§. 710.), conſequenter dum organa, a quibus perceptiones immediatæ pendent, producuntur (§. 690. *Ontol.*); dum anima tranſit e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum priſtinus non mutari poteſt in totum, ſed tantummodo quoad immediatas: manet igitur idem quoad mediatas.

Cum in ſomno ceſſet uſus organorum ſenſoriorum, a quo perceptiones immediatæ pendent; nullæ quoque animæ ſunt perceptiones claræ, atque adeo ſolus exiſtit ſtatus perceptionum obſcurarum, qualis erat ſtatus præexiſtentiæ: ſit ita quod pro conditione organorum in corpuſculo præexiſtente, aliquid claritatis adfuerit, quod tamen adeo exiguum cenſeri debet, ut ad apperceptionem non ſufficiat.

§. 719.

Quomodo anima ſeſe habeat ad corpus ipſi uniendum.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima hæc non potuit uniri, niſi huic corpori per ipſam utriusque ſubſtantiæ eſſentiam atque naturam animæ: in ſyſtemate influxus phyſici & cauſarum occaſionalium indifferens eſt ad unionem cum quolibet corpore. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi ſibi propria producit omnes ſuas perceptiones & appetitiones continua ſerie (§. 613.), quæ ſingulæ eodem quo nunc modo conſequerentur, etſiamſi corpus non exiſteret (§. 614.), & quidem per eſſentiam & naturam ipſius (§. 66. 67.). Ex adverſo in eodem ſyſtemate vi mechanismi, adeoque eſſentiæ corporis (§. 75. 276. *Cosmol.*), ex ideis materialibus ſenſibilium naſcuntur motus volitionibus & appetitionibus animæ reſpondentes citra ullam determinationem extrinſecam immediatam (§. 615.), qui eodem quo nunc modo adhuc conſequerentur, etiamſi anima non exiſteret (§. 616.). Et quoniam nullum corpus in univerſo alteri ſimile eſt, ſive corpora, quæ inter ſe conferuntur, eodem tempore exiſtant, ſive diverſo (§. 246. *Cosm.*

Digitized by Google

Cosmol.); non datur in toto universo corpus quoddam aliud, præterquam hoc, in quo series motuum per impressiones objectorum externorum in organa sensoria conservari potest, ut singuli continuo consentiant singulis perceptionibus atque appetitionibus & aversionibus animæ eodem prorsus ordine sese invicem consequentes, quo animæ modificationes sese invicem excipiunt (§. 617.). Patet igitur non dari præter hoc corpus aliud, per cujus motus possit ratio reddi, cur tales jam sint in hac anima perceptiones, & cujus motus quidam rationem sufficientem habere videantur in volitione animæ, consequenter a quo anima pendere potest in percipiendo, quemadmodum ipsum vicissim ab anima quoad certos motus (§. 851. *Ontol.*). Quamobrem præter hoc non datur corpus aliud, cum quo anima uniri posset (§. 963. *Psychol. empir.*), cumque perceptionum & appetitionum hæc sit series per essentiam atque naturam animæ, hæc series motuum in corpore per essentiam corporis *per demonstrata*; hæc anima cum hoc corpore tantummodo uniri potest per essentiam utriusque substantiæ & naturam animæ. *Quod erat primum.*

In systemate influxus physici aut corporis vi sua ex ipso in animam transeunte (§. 568.) producit perceptiones rerum sensibilium in anima (§. 565.) & vicissim anima vi sua ex ipsa in corpus transeunte (§. 567.) producit motum organorum corporis appetitionibus & aversionibus suis convenientem (§. 565.), vel stante theoria superiori vis ex corpore in animam transiens dirigit vim animæ in intuenda idea universi, & gradum ejus determinat, ut data claritate percipiantur, quæ in organa sensoria agunt (§. 569.), anima vero dirigit fluidum nerveum ad influendum per nervos motorios in musculos, quibus motus in corpore perficitur (§. 571.). Anima igitur hæc jam clare percipit, quia hæc vis corporis in eam transit, alia perinde percepturæ, si vis alia ex corpore in eandem transiret, & in corpore vicis-

sim hi jam existunt motus, quia hæc vis animæ in ipsum transit, aliis in eodem secuturis siquidem vis alia in ipsum transiret. Nil igitur obstat, quo minus animæ perceptiones producantur ab alio corpore vel anima in intuenda idea universi a corpore alio dirigatur, & ipsa viciſſim moveat corpus aliud, cum nec in anima quicquam supponatur, a quo pendeat actio corporis, nec in corpore, a quo pendeat actio animæ quoad specificationem. Quamobrem in systemate influxus physici anima per se indifferens est ad unionem cum quolibet corpore (§. 963. *Psychol. empir.*). *Quod erat secundum.*

In systemate causarum occasionalium Deus ideas sensuales hasce, non alias in anima producit, quia hæ ideæ materiales, non aliæ in cerebro existunt, & hosce, non alios motus in corpore suscitat, quia hos, nos alios anima appetit seu vult (§. 591.), vel stante theoria superiori Deus dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea universi, ut scilicet, data claritate percipiantur, quæ in organa sensoria agunt (§. 598.) & spirituum animalium in motu iam constitutorum directionem immutat, ut influant in nervos motorios ad musculos tendentes, quibus motus in gratiam animæ perficitur (§. 597.). Nihil igitur obstat, quo minus Deus in gratiam corporis hujus animam quamcunque ita modificet, ut perceptiones sensuales respondeant ideis materialibus in cerebro, & viciſſim in gratiam cujuscunque animæ in hoc corpore determinet motus ejus appetitionibus consentientes. Anima igitur quæcunque huic corpori uniri a Deo potest (§. 963. *Psychol. empir.*), atque adeo in systemate causarum occasionalium per se indifferens est ad unionem cum quolibet corpore. *Quod erat tertium.*

Singulare hoc est in systemate harmoniæ præstabilitæ, quod unaquæque anima ad unionem cum suo corpore per essentiam atque naturam suam destinetur, ita ut tot concipiantur

antur animæ poſſibiles, quot corpora humana ipſis harmonice modificabilia in hac ſerie rerum exiſtere poſſunt, & ſingulis ſuum ſenſu propriiſſimo conveniat corpus, cum nullo modo ſalva hac rerum ſerie alterius animæ corpus fieri poſſit: unde porro conſequuntur alia, quæ propoſitioni præſenti ſubnectere libet, ut differentia hypotheſium intimius perſpiciatur.

§. 720.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima nonniſi in hac ſerie rerum uniri huic corpori poteſt: in ſyſtematis reliquis, quemadmodum communiter explicantur, in quacunque ſerie rerum cuicunque corpori cuicunque; ſtante autem theoria ſuperiori de anima in hac tantummodo ſerie rerum corpori alicui uniri poteſt. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima nonniſi huic corpori uniri poteſt (§. 719.). Jam vero ſeries motuum per impreſſionem objectorum externorum in organa ſenſoria conſervatur, ut ſinguli continuo conſentiant ſingulis perceptionibus atque appetitionibus & averſionibus animæ, eodem prorſus ordine ſe invicem conſequentes, quo animæ modificationes ſeſe invicem excipiunt (§. 617.). Quamobrem cum hæc objecta has impreſſiones in hæc organa ſenſoria hujus corporis facientia non concipi poſſint niſi in hac rerum ſerie (§. 97. & ſeqq. *Cosm.*); corpus quoque animæ datæ harmonice modificabile non concipitur niſi in hac rerum ſerie. Quamobrem patet in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ animam hanc huic corpori nonniſi in hac rerum ſerie uniri poſſe. *Quod erat primum.*

In quanam ſerie rerum anima huic corpori uniri poteſt.

In ſyſtemate influxus phyſici, quemadmodum vulgo explicatur, vi corporis in animam tranſeunte, producuntur perceptiones & vi animæ motus deſideria ejus explentes (§. 565.). Quamobrem motus ab anima producendi prorſus non dependent a corpore ac ſerie rerum, in qua exiſtit. & quoad animam perinde eſt quæcunque vis ex corpore in ipſam tranſeat, con-

Digitized by Google

quenter qualiacunque objecta & quascunque impressiones in corpus faciant. Anima igitur hæc cuicunque corpori in quacunque rerum serie uniri potest vi systematis influxus physici prouti vulgo intelligitur. *Quod erat secundum.*

Similiter in systemate causarum occasionalium insuper habita theoria superiori de anima, Deus hasce producit in anima perceptiones, quia hæ ideæ materiales in cerebro existunt, & hos in corpore motus, quia anima hos appetit sive vul· (§. 591.). Motus igitur appetitionibus seu volitionibus animæ respondentes demuo non pendent ullo modo a corpore, ac serie rerum, in qua existit; quoad animam vero perinde est quæcunque objecta impressiones in corpus faciant & quascunque faciant. Anima igitur hæc cuicunque corpori in quacunque rerum serie uniri potest vi systematis causarum occasionalium, prout vulgo explicatur. *Quod erat tertium.*

Enimvero vi theoriæ superioris anima continuo producit ideam totius universi (§. 190.), prouti existit (§. 192.), idque per essentiam & naturam suam (§. 66. 67.), ut adeo ad aliam producendam inepta sit (§. 300. *Ontol.*). Quamobrem cum in systemate influxus physici anima vi ex corpore in ipsam transeunte (§. 569.), in systemate autem causarum occasionalium a Deo tantummodo dirigatur in intuenda idea universi & ad legem sensationum observandum determinetur (§. 598.); anima corpori quidem cuicunque in hac rerum serie, at non in alia rerum serie uniri potest, salva theoria superiori de anima. *Quod erat quartum.*

Vi nexus rerum, quem successiva inter se habent in hoc mundo adspectabili (§. 55. *Cosmol.*), corpus unumquodque humanum ita pertinet ad hanc rerum seriem, ut naturaliter ab ea abesse nequeat (§. 98. *Cosmol.*). Non tamen ideo in systematis influxus physici & causarum occasionalium communi more intellectus repugnat, ut anima uniatur corpori ad hanc

Digitized by Google

hanc rerum seriem minime pertinerit, quemadmodum in emendatis cuicunque ad hanc seriem spectandi uniri potest.

§. 721.

In systemate harmoniæ præstabilitæ unio animæ cum corpore habet in essentia & natura utriusque rationem sufficientem; in systematis influxus physici & causarum occasionalium communibus prorsus destituitur ratione; in emendantis ex parte rationem habet, ex parte eadem destituitur. Etenim in systemate harmoniæ præstabilitæ anima hæc per essentiam & naturam suam uniri nequit nisi huic corpori (§. 719.), nec eidem uniri potest nisi in hac rerum serie, nequaquam vero in alia (§. 720.). Quoniam itaque utrumque per naturam & essentiam animæ & corporis intelligitur; in essentia atque natura animæ atque corporis ratio sufficiens deprehenditur, & cur huic animæ unitum corpus, & cur in hac rerum serie eidem sit unitum (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum circa unionem animæ cum corpore non plures moveri possint quæstiones, quæ actum ipsius concernunt, quam cur huic potius corpori, quam alii unita sit anima, & cur eidem in hac potius rerum serie quam in alia uniri debeat; in systemate harmoniæ præstabilitæ unio animæ cum corpore in essentia atque natura animæ rationem sufficientem habet. *Quod erat primum.* *Num unio animæ cum corpore habeat rationem sufficientem.*

In systematis influxus physici & causarum occasionalium communibus anima hæc in quacunque rerum serie corpori cuicunque uniri potest (§. 720.) indifferens ad unionem cum quolibet corpore humano, qualecunque illud tandem fuerit (§. 719.). Per essentiam itaque & naturam animæ atque corporis intelligi nequit, cur huic potius corpori, quam alii uniatur, nec cur ipsi potius in hac serie rerum, quam in alia quacunque uniri possit, consequenter in essentia & natura animæ atque corporis nulla prorsus horum ratio continetur (§. 56.

Digitized by Google

Ontol.). In ſyſtematis itaque influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus unio animæ cum corpore prorſus deſtituitur ratione ſufficiente. *Quod erat ſecundum.*

Denique in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium emendatis anima per eſſentiam & naturam ejus nonniſi corpori cuidam in hac rerum ſerie uniri poteſt (§. 720.), indifferens tamen eſt ad unionem cum quolibet corpore (§. 719.). Per eſſentiam itaque & naturam animæ intelligitur, cur corpori in hac potius rerum ſerie, quam in alia quacunque uniatur; intelligi vero nequit, cur huic potius, quam alteri cuicunque corpori in eadem ſerie exiſtenti unita fuerit, conſequenter in natura & eſſentia animæ ratio quidem ſufficiens continetur, cur corpori in hac rerum ſerie unita fuerit, non vero cur huic præciſe, non alteri cuicunque in eadem ſerie exiſtenti unita (§. 56. *Ontol.*). In ſyſtematis adeo influxus phyſici & cauſarum occaſionalium emendatis unio animæ cum corpore in eſſentia & natura animæ ex parte aliquam rationem habet, ex parte non habet. *Quod erat tertium.*

Unio in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ principio rationis ſufficientis conforme, in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus conforme non eſt, in utraque emendato ex parte tantummodo convenit. Quamobrem cum principium rationis ſufficientis ſit fons veritatum contingentium, in quarum numero eſſe unionem animæ cum corpore ex Theologia naturali uberius conſtabit; plurimum hinc roboris acquirit ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ceteris vero plurimum decedit. Conſtabit vero ex eadem Theologia naturali principium rationis ſufficientis non alia de cauſa eſſe fontem veritatum contingentium, quam quatenus res a Deo productæ a ſapientia ipſius dependent. Unde etiam unio animæ cum corpore dependens efficitur a ſapientia divina, quatenus eſſentiæ & naturæ ſuæ convenienter anima atque corpus uniuntur, & hinc in Teleologia ſapientiam Numinis plurimum illuſtrat.

Digitized by Google

§. 722.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ unio animæ & corporis naturalis, in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium prorſus arbitraria, nec ullo ſenſu naturalis dici poteſt. In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ unio animæ cum corpore habet in eſſentia & natura utriusque ſubſtantiæ rationem ſufficientem (§. 721.), cur ſcilicet anima huic potius corpori, quam alii cuicunque, & cur in hac potius rerum ſerie, quam in alia eidem unita fuerit (§. 719. 720.). Quoniam itaque naturale illud dicendum eſt, quod in natura & eſſentia rerum rationem ſufficientem habet, cur potius ſit quam non ſit (§. 509. *Cosmol.*); unio animæ cum corpore in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ naturalis eſt.

In quo ſyſtemate unio animæ cum corpore naturalis dici poſſit.

Enimvero cum in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus nihil prorſus rationis in natura & eſſentia animæ atque corporis deprehendatur, cur anima huic potius corpori unita ſit, quam alteri, & cur in hac potius rerum ſerie quam in alia eidem uniri potuerit (§. 719. & ſeqq.), in emendatis vero in eſſentia tantummodo & naturæ animæ contineatur ratio, cur alicui corpori in hac rerum ſerie uniri potuerit (§. 720.), per ſe autem pateat, animam ſemetipſam corpori uniri non potuiſſe, conſequenter in natura & eſſentia animæ fruſtra quæri rationem ſufficientem ipſius actus, ſcilicet quomodo effecta fuerit unio; nullo omnino ſenſu dici poteſt in ſyſtematis iſtis unionem eſſe naturalem, & quatenus ratione corpori & animæ intrinſeca deſtituitur, prorſus arbitraria eſt.

Quando hic de unione ſermo eſt, non quæritur de actu, quo anima corpori juncta, hic enim *unitio* potius dicendus eſt, quam unio; ſed de modo, quo ex corpore & anima fit una ſubſtantia compoſita ſeu unum ſuppoſitum. De unione igitur evincitur, quod naturalis ſit; non de unitione, quam eſſe opus infinitæ potentiæ divinæ in Theologia naturali oſtendetur.

§. 723.

Digitized by Google

§. 723.

Ad unionem animæ cum corpore quid sufficiat.

Ad unionem animæ cum corpore sufficit harmonia naturalis animæ ac corporis coëxistentium. Vi enim harmoniæ animæ ac corporis ratio perceptionum ex iis, quæ in corpore fiunt, ratio autem motuum voluntariorum & spontaneorum ex iis, quæ in anima accidunt, reddi potest (§. 539.). Quamobrem anima & corpus vi harmoniæ a se invicem dependent (§. 851. *Ontol.*), consequenter unam substantiam compositam seu suppositum hominem constituunt (§. 963. *Psych. emp.*). Quodsi ergo harmonia ista naturalis sit, in essentia atque natura animæ & corporis rationem sufficientem agnoscit (§. 509. *Cosm.*), consequenter quamprimum anima & corpus coëxistunt, harmonia ista actu inter utramque substantiam datur, & quamdiu coëxistunt, eadem quoque constanter & immutabiliter (§. 300. *Ontol.*) subsistit (§. 118. *Ontol.*), & hinc harmonia naturalis animam & corpus efficit unam substantiam compositam seu unum suppositum hominem, quamprimum coëxistunt, & tamdiu manent una substantia composita, quamdiu coëxistunt. Harmonia itaque naturalis animæ ac corporis coëxistentium ad unionem harum substantiarum sufficit.

Qui sibi persuadent, aliquid amplius ad hoc requiri, ut anima & corpus fiant una substantia, quam harmoniam naturalem; quid sit illud amplius dicere haud quaquam valent. Negotium ipsis facessit imaginatio. Observarunt enim partes corporis non uniri sine aliquo vinculo & hinc ad animæ quoque cum corpore unionem vinculo aliquo opus esse intulerunt. Unde vero probatur, animam corpori eodem modo uniri debere, quo corpus corpori unitur, cum constet animam esse substantiam a corpore prorsus diversam (§. 51.), ut vel hinc nascatur suspicio modum unionis animæ cum corpore diversum esse debere a modo unionis duorum corporum, atque adeo verendum sit, ne a corporum unione ad unionem animæ cum corpore argumentati in errorem incidamus? Quodsi

Digitized by Google

Quodſi quis diſtincta notione explicaverit, quale ſit vinculum iſtud, tum demum disquiri poterit, num eodem ſit opus. Si porro inſtes, harmoniam animæ & corporis naturalem ſubſiſtere poſſe, etiamſi anima ſit Romæ, corpus vero Lutetiæ Pariſiorum, quemadmodum harmonia inter duo automata ſubſiſtit, etiamſi alterum Romæ ſit, alterum Lutetiæ Pariſiorum (*not.* 41. *Cosmol.*); ſpatium inſtar entis abſoluti & rebus ſublaris adhuc ſuperſtitis concipis, quod veritati repugnat, (§. 599. *Ontol.*) & quod inprimis notandum eſt, animam corpori eodem modo præſentem eſſe ſumis, quo corpus corpori præſens eſt, utut idem probare non poſſis, & vel diverſitas utriusque ſubſtantiæ contrarii ſuſpicionem inducat, quemadmodum paulo ante notatum eſt. Localis iſta præſentia, quæ per ideas confuſas corporibus tribuitur, in animam non quadrat. Anima alii corpori præſens intelligi nequit, quam iſti, a quo in modificationibus ſuis pendet.

§. 724.

Qualis animæ cum corpore unio in Harmonia præſtabilita.

Quoniam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ harmonia animæ & corporis naturalis eſt, vi cujus fiunt una ſubſtantia (§. 722.), harmonia autem naturalis animæ ac corporis coëxiſtentium ad unionem animæ cum corpore ſufficit (§. 723.); *in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ vera datur unio animæ & corporis.*

Vera unio aliud quid ſignificare non poteſt, quam quod anima & corpus unum conſtituant vi ejusdem ſuppoſitum. Quamobrem cum coëxiſtentium animæ & corporis harmonia naturalis ad hoc ſufficiat, ut anima & corpus ſint ac maneant unum ſuppoſitum (§. 723.); ea omnino vera dicenda erit unio. An vero iſtiusmodi unionem, etſi eſſentiis & naturis rerum unitarum maxime convenientem, metaphyſicam & eam, quæ inter corpora mediante aliquo vinculo efficitur, vel cum ipſo *Leibnitio* phyſicam dicere malis; mea parum refert. Sit enim cuicumque in denominationibus arbitrariis ſua libertas.

Digitized by Google

§. 725.

Quomodo anima corpori unita in Syſtemate cauſarum occaſionalium.

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima unitur corpori ſola voluntate Dei. In hoc enim ſyſtemate modificationes harmonicæ animæ atque corporis a nuda Dei voluntate pendent (§. 593.). Quamobrem cum propter mutationes harmonicas anima & corpus unum ſuppoſitum efficiant (§. 963. *Pſych. emp.*); anima & corpus ſunt unum ſuppoſitum per nudam Dei voluntatem, adeoque in ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima unitur corpori ſola voluntate Dei.

Hinc Occaſionaliſtæ præter voluntatem Dei aliud vinculum, quo anima corpori jungatur, non agnoſcunt, & in hoc conſentiunt cum Harmoniſtis, quod præter harmoniam animæ & corporis coëxiſtentium ad unionem re alia non ſit opus. A voluntate enim Numinis pendet harmonia & hac perficitur unio.

§. 726.

Quid ſit unio phyſica & vinculum ejus.

In ſyſtemate influxus phyſici unio phyſica & vinculum ejus ſunt termini inanes. Quoniam animam corpori unitam ideo dicimus, quia ex mutua corporis atque animæ a ſe invicem dependentia intelligimus, corpus ad hanc animam & animam ad hoc corpus pertinere, ac ideo hanc animam noſtram animam & hoc corpus noſtrum corpus appellamus (§. 963. *Pſychol. empir.*); unionis illius phyſicæ nullam experientia magiſtra habemus notionem, multo minus vinculi ejusdem notionem aliquam habemus. Si vero notionem unionis confuſam, quam a corporum unione abſtraximus, ad unionem animæ & corporis transferimus; cum anima a corpore prorſus differat (§. 51.), quomodo ad unionem animæ & corporis applicari debeat, non apparet, conſequenter perperam unioni animæ & corporis jungitur notio unionis corporum. Quamobrem ſi hanc quoque notionem miſſam facias, cum oſtendere non poſſis, eodem modo

Digitized by Google

modo animam uniri poſſe corpori, quo corpus corpori jungitur; nulla termino unionis phyſicæ amplius reſpondet notio, adeoque inanis evadit (§. 149. *Log.*). *Quod erat primum.*

Eodem prorſus modo idem oſtenditur de vinculo unionis. *Quod erat ſecundum.*

Sane non alia de cauſa *Carteſius* unionem phyſicam animæ & corporis, quam crepant Influxioniſtæ, & vinculum unionis miſſam fecit, quam quod deprehenderit terminos hoſce, quemadmodum complures alios in Philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica eſſe ſine mente ſonos. Neque enim in philoſophiam admittenda eſſe cenſuit, niſi diſtincte ſeu intelligibili modo explicabilia, ſi a poſteriori non patent. Unio phyſica Influxioniſtarum & vinculum unionis hujus nec a priori, nec a poſteriori hactenus probari potuit, ſed gratis admiſſa fuit, quemadmodum in aliis quoque contingit. Nemo igitur ſanus requiret, ut in philoſophiam recipiatur quod quid ſit ignoramus, immo num ſit probare minime valemus. Sunt ſubinde qui ſibi perſuadent, ſe unionis phyſicæ habere notionem, quando ex mutationibus harmonicis colligunt, animam & corpus unum facere ſuppoſitum, quod hominem appellamus. Sed hi cum in philoſophia parum adhuc ſint verſati, ab errore ſuo liberari non poſſunt quam ſi doceantur. Quodſi non fuerint dociles, cum ignorantibus principia diſputandum non eſt.

§. 727.

Anima in ſtatu præexiſtentiæ unitur corpuſculo organico, ex quo deinceps fœtus in utero formatur. Etenim in corpuſculo organico, ex quo fœtus in utero formatur, dum præexiſtit (§. 704.), univerſum hoc ſibi repræſentat convenienter mutationibus, quæ in corpuſculo contingunt (§. 715). Quamobrem cum ex his intelligatur, cur hæ ipſi potius ſint perceptiones, quam aliæ, ratio perceptionum in corpuſculo præexiſtente, cui inexiſtit, continetur (§. 56.), conſequenter ab eo-

Unionis initium.

Digitized by Google

dem anima in percipiendo dependet (§. 851. *Ontol.*). Cum corpusculo igitur, in quo præexiitit, unita est (§. 963. *Psych. empir.*).

Qui præexistentiam animæ & corpusculi organici primi fœtus stamina continentis perspectam habet, unionem animæ cum isto corpusculo in statu præexistentiæ vel tacita analogia inferet, ut eam sine probatione admittere videatur, sit ita quod in se vim quandam occultam experiri videatur, qua ad assensum compellitur: id quod hic notasse in compluribus aliis casibus prodest.

§. 728.

Unde fit unio præsens.

Quoniam anima jam unita est corpusculo, ex quo fœtus in utero formatur (§. 727.) & cum eodem in uterum matris defertur (§. 705.), ibidemque harmonicas cum ipso experiatur mutationes, donec tandem corpore perfecto prodeat status animæ eidem conveniens (§. 717.); *anima non demum fœtui jam perfecto, ut vitam hominis vivere possit, infunditur & unitur, sed unio ante jam cœpta in novo corpore continuatur.*

Animam non ante corpori esse præsentem, quam ubi corpus vivere incipit, non alia nititur ratione, quam quod Physici sibi persuaserint fœtum in utero formari ex massa inorganica seminis, ut adeo animæ non ante sit locus, quam ubi organa corporis humani fuerint perfecta, minime autem agnoverint, generationem fœtus in utero non esse nisi evolutionem præexistentis organici corpusculi utique vivi. Quamobrem cum antiqua illa hypothesis generationis hodie ex Physica sit eliminata; nullo quoque amplius fundamento nititur infusio animæ in fœtus organis corporis perfectis. Favebat huic hypothesi systema influxus physici communi generationis hypothesi supposita, quippe cui non locus est antequam organa ad sensationem & motum localem apta fuerint perfecta.

§. 729.

§. 729.

Anima incorruptibilis eſt per eſſentiam & naturam ſuam. Anima enim ſubſtantia ſimplex (§. 48.), partibus caret (§. 49.), adeoque impoſſibile eſt ut in partes diſſolvatur & hac diſſolutione facta exiſtere deſinat, conſequenter intereat (§. 541. *Ontol.*). Eſt igitur incorruptibilis (§. 666.). Et quoniam ſimplicitas animæ ad determinationes genericas pertinet (§. 234. 236. *Ontol.*), cum præter animam adhuc aliæ dentur ſubſtantiæ ſimplices, veluti rerum materialium (§. 182. *Cosmol.*) & ſpiritus anima humana perfectiores (§. 657.), adeoque in numero eſſentialium eſt (§. 247. *Ontol.*); anima propter ſimplicitatem ſuam incorruptibilis *per demonſtrata* per eſſentiam incorruptibilis eſt. Quamobrem cum in anima eſſentia & natura ſit una eademque vis, quamvis diverſo reſpectu (§. 68.); anima quoque per naturam ſuam incorruptibilis. *Incorruptibilitas animæ.*

Natura nimirum ad actum perducuntur mutationes animæ intrinſecæ, ſed nonniſi per eſſentiam ipſius poſſibiles (§. 68.). Quamobrem cum anima per eſſentiam ſuam diſſolvi in partes non poſſit, nec vi animæ inſita, in qua natura ejus conſiſtit, in partes diſſolvi poteſt.

§. 730.

Anima cum corpore interire nequit. Corpus enim humanum, quod corruptibile eſt (§. 667.), putrefactione corrumpitur poſt mortem, quemadmodum quotidie experimur. Enimvero anima per eſſentiam & naturam ſuam incorruptibilis eſt (§. 729.). Cum corpore itaque corrumpi adeoque interire nequit (§. 666.). *Quod cum corpore non intereat.*

Cauſæ, quibus corpus corrumpitur, animæ ob ſimplicitatem ſuam nocere minime valent; neque ex eo, quod corpus, dum putrefactione corrumpitur, interit, inferre licet animam ſimul interire.

§. 731.

Interitus corporis animæ repugnat.

Anima eodem modo, quo corpus interit, interire nequit. Anima enim ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48.); adeoque eodem modo, quo compoſita intereunt, interire nequit §. 668.). Quamobrem cum corpus ſit ens compoſitum (§. 119. *Cosmol.*); eo modo, quo corpus interit, interire nequit.

Conforme hoc eſt doctrinæ Chriſti, quippē qui animam occidi poſſe negat, quemadmodum corpus interficitur.

§. 732.

Quomodo anima interire poſſit.

Anima interire nequit niſi per annihilationem. Anima enim ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48.). Quoniam itaque ens ſimplex aliter interire nequit niſi per annihilationem (§. 698. *Ontol.*), nec anima aliter interire poteſt niſi per annihilationem.

Quamdiu itaque oſtendi nequit eſſe aliquam annihilationis cauſam & ens annihilandi potentia inſtructum animam annihilare velle; tamdiu quoque dici nequit eam annihilari.

§. 733.

Mors quid ſit.

Mors eſt ſtatus corporis, quo organa ipſius in univerſum omnia a functionibus ſuis plenarie ceſſant.

Corpus enim dicimus mortuum, quando nullius amplius organi functionem in eodem obſervamus. E. gr. functio cordis in ſyſtole & diaſtole conſiſtit, qua ſanguis per venas in ventriculos cordis advectus ex iisdem in arterias propellitur. Quando corpus moritur, cordis ſyſtole & diaſtole plenarie ceſſat. Similiter pulmonum functio eſt reſpiratio. Quando itaque corpus moritur, reſpiratio ceſſat. Muſculi ſunt inſtrumenta, quibus perficitur motus organorum corporis. Quando igitur corpus moritur, motus omnis in eodem ceſſat.

§. 734.

Corruptio cur poſt

Corpus poſt mortem corruptioni obnoxium. Corpus poſt mor-

Digitized by Google

mortem corrumpi, experientia obvia conſtat, nec quod cor- *mortem ſe-*
rumpatur probatione indiget. Hic vero oſtendendum eſt, ex *quatur.*
morte ſequi debere corruptionem. Nimirum dum corpus mo-
ritur ſeu vita privatur, omnes omnino omnium organorum
functiones ceſſant (§. 733.), atque ideo motu quoque cordis
ceſſante circulatio ſanguinis deſinit & cum ſanguine humores
omnes, quibus totum corpus ubivis refertum, ſtagnant. Con-
ſtat vero humores ſtagnantes putrefieri & putrefactione cum
mixtum ſolvatur, non minus fluidorum quam ſolidorum cor-
puſcula in particulas miſcibilium diſſolvi: quo facto eam per-
eant maſſæ, ex quibus partes corporis organicæ conſtant; tota
corporis compages diſſolvitur. Corpus adeo poſt mortem
corruptioni obnoxium (§. 666.).

Equidem non deſunt remedia, quibus corpus aliquandiu a putrefactione defenditur; ſed hoc non obſtat, quo minus corpus mortuum a primo mortis momento ſit corruptioni obnoxium.

§. 735.

Quoniam corpus poſt mortem corruptioni obnoxium *Quid ex mor*
(§. 734.), cui obnoxium non erat, quamdiu viveret; dum vero *te corporis*
corrumpitur interit (§. 666.); *mors eſt ſtatus corporis, ex quo ſequatur.*
ſequitur ejusdem interitus.

Differt adeo interitus corporis a morte ejusdem, inter ſe tamen hæc duo connexa ſunt, ita ut poſita morte ſequatur ejus interitus. Corollarii veritas a poſteriori quoque patet: nemo enim eſt qui neſciat corpora mortua non interire, dum moriuntur, ſed dum corrumpuntur, corruptionem vero cum morte initium capere niſi impediatur.

§. 736.

Anima foret mortalis, ſi exercitium omnium facultatum *Anima quo*
ſimul ceſſaret & exinde annihilatio animæ ſequeretur. Cor- *ſenſu morta-*
pus enim ideo mortale dicitur, quia aliquando pervenit ad eum *lis foret.*
ſtatum,

ſtatum, in quo organa ipſius in univerſum omnia a functionibus ſuis plenarie ceſſant (§. 733.) & ex eo ſtatu corporis totius interitus conſequitur (§. 735.). Si igitur anima per analogiam mortalis dicenda, neceſſe eſt ut aliquando ad eum perveniat ſtatum, in quo exercitium omnium facultatum ſimul ceſſat & animæ tandem interitus conſequitur. Enimvero anima interire nequit niſi per annihilationem (§. 732.). Ergo in eo ſtatu, quo exercitium omnium facultatum una exſpiraret, animæ tandem annihilatio conſequi deberet.

Notionem mortis conſecuti ſumus ex obſervatione corporis mortui. Quamobrem ſi ad animam, quæ a corpore prorſus differt, applicari debeat, neceſſe eſt ut determinationes notionem mortis corporis ingredientes eam ſubeant mutationem, quam eſſentia animæ exigit. Quemadmodum itaque in corpore organico noſtro varia ſunt organa diverſis functionibus deſtinata, ita animæ inſunt diverſæ facultates, quarum ſingulæ diverſis deſtinantur uſibus. Quamobrem ſi in corpore functiones omnium organorum ſimul ceſſant: in anima ſingularum facultatum exercitium una ceſſare debet. Porro corpus interit per corruptionem, anima vero interire nequit niſi per annihilationem. Quamobrem ſi in corpore vi mortis conſequitur corruptio; vi ejusdem in anima conſequi debet ejusdem annihilatio, ſi quidem mors in animam cadit. Nimirum mors non eſt ipſe interitus, mortale tamen ad interitum diſponit, ut inde naturaliter conſequatur. Notio mortalitatis præmittenda, ut intelligatur, quid ad immortalitatem requiratur. Deceptrix enim notio, qualis eſt mortalitatis animæ in hypotheſi immaterialitatis ſeu ſimplicitatis animæ, ad notionem veram, qualis eſt immortalitatis in eadem hypotheſi, manuducit: id quod in aliis quoque caſibus obtinet. Sed manuductio notionis deceptricis ad veram ad Artem inveniendi ſpectat.

§. 737.

Immortalis quo ſenſu

Immortalis itaque dicenda eſt anima, quatenus a morte cor-

Digitized by Google

corporis perennans perceptiones & appetitiones ac averſiones, quales jam habet, continuat. Nimirum cum nunc ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum, in eodem ſtatu perſeverare debet, & cum ſui conſcia ſit ſtatuumque præteritorum recordata memoriam ſui ipſius conſervet, a morte quoque corporis ſtatus ſui præteriti meminiſſe & eum ad ſe pertinere ſibi conſcia eſſe debet. *Immortalitas* itaque *animæ* eſt potentia perſeverandi a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum & conſervandi memoriam ſui. *dicatur anima.*

Equidem vulgo philoſophi indeſtructibilitatem ſeu incorruptibilitatem animæ cum ejus immortalitate confundunt, atque ideo immortalitatem animæ ſibi demonſtraſſe videntur, ubi evicerint animam eſſe indeſtructibilem vel incorruptibilem, ſeu a morte corporis ſupereſſe. Enimvero cum indeſtructibilitas ſeu incorruptibilitas non involvat niſi negationem interitus, interitus autem a morte corporis diſtinguatur (§. 733. 735.); immortalitas quoque ab indeſtructibilitate ſeu incorruptibilitate diſtinguenda venit. Quamobrem ſi analogiam conſervare debes, qualis in translatione notionum a corpore deſumtarum ad animam obſervanda eſt (*not.* §. 736.); immortalitas alio ſenſu explicari nequit, quam quod denotet potentiam perſeverandi a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum & conſervandi memoriam ſui.

§. 738.

Quoniam anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeverare ſuique memoriam conſervare nequit, niſi a morte corporis ſuperſtes ſit; *ſi anima immortalis eſſe debet, neceſſe eſt ut poſt mortem corporis ſuperſtes ſit, nec unquam intereat.* *Immortalitas incorruptibilitatem præſupponit,*

Quemadmodum itaque interitus corporis mortalitatem, ita ex adverſo immortalitas animæ indeſtructibilitatem ejus ſeu incorruptibilitatem præſupponit.

§. 739.

Quoniam anima immortalis eſt, quatenus a morte cor- *Quomodo*

Digitized by Google

immortalitas animæ demonſtranda.

poris ſuperſtes in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeverat & memoriam ſui conſervat (§. 737. 738.); *immortalitatem animæ demonſtraturus evincere tenetur, 1. quod anima a morte corporis ſuperſtes ſit, nec unquam intereat, 2. quod in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeveret & 3. quod memoriam ſui conſervet, ſeu vitæ præteritæ memor ſibi conſcia ſit, eam ad ſe pertinere.*

Novi equidem non deeſſe aliquos, qui ægre ferunt immortalitatis animæ probationem ſic reddi operoſiorem ac difficiliorem: enimvero hi ſunt, qui, cum unum, quod probandum erat, ſibi videantur oſtendiſſe, cetera ad rem ſpectantia ſimul probata eſſe exiſtimant, quaſi ea in re neceſſario connectantur, quia eadem ſimul memoria comprehendiſti. Sit ita te ſufficienter probaſſe, animam a morte corporis eſſe ſuperſtitem: an ideo conſtet, verius eſſe quod in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeveret, quam quod in ſtatu perceptionum confuſarum ſeu obſcurarum verſetur profundo quaſi ſomno immerſa, quemadmodum viſum eſt Pſychopannychitis. Sit ita te probaſſe, animam a morte corporis eſſe ſuperſtitem, immo eam perſeverare in ſtatu perceptionum diſtinctarum: an ideo conſtat, verius eſſe quod ſtatus priſtini recordetur & agnoſcat ſe eſſe eam, quæ in vita corporis hæc vel iſta patravit, quam quod eorum, quæ in vita corporis facta ſunt, prorſus immemores ſimus nec recordemur amplius quinam in hac vita fuerimus. Quodſi vero philoſophia religionem revelatam adverſus Antiſcripturarios defendere deber, rationi conſentaneum agnoſcendum, quod anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum a morte corporis perſeveret, ſuique memoriam conſervet tenaciter: quod ut dilucidius conſtet, ſequentem addimus propoſitionem.

Conformitas notionis immortalitatis cum ſcriptura ſacra.

§. 740.

Notio immortalitatis, quam dedimus, ſcripturæ ſacræ ſeu menti Chriſti conformis. Quænam Chriſto fuerit immortalitatis notio, ex narratione de divite epulone Luc. XVI. abunde patet.

Digitized by Google

patet. Narrat enim ipſum poſt mortem fuiſſe ſepultum & perveniſſe in infernum. Sepultus fuit quoad corpus: in infernum ergo pervenit quoad animam. Anima igitur, dum cum corpore non moritur, a morte hujus ſuperſtes eſt. Vidit dives in inferno e longinquo Abrahamum & Lazarum in ſinu ejus. Cum utrumque agnoverit; evidens eſt, quod ipſos a ſe invicem diſtinxerit. Fuere igitur ipſi perceptiones partiales claræ (§. 31. *Pſychol. empir.*) & hinc totales diſtinctæ (§. 44. *Pſychol. emp.*), atque adeo ipſe fuit in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 45. *Pſychol. empir.*). Denique recordatus eſt fratrum ſuorum & vitæ ante actæ. Quamobrem memor fuit ſtatus præteriti ante mortem atque agnovit ſe eſſe eum, qui ante mortem in illo ſtatu fuerat. Chriſtus itaque immortalitatis animæ hanc habuit notionem, quod anima cum corpore non intereat, ſed eidem poſt mortem ſuperſtes ſit; 2. quod etiam poſt mortem anima adhuc habeat notiones partiales claras, totales diſtinctas, ſeu quod perſeveret in ſtatu perceptionum diſtinctarum; 3. quod poſt mortem conſervet memoriam ſui. Quamobrem cum hæc tria ad notionem immortalitatis requiſiverimus (§. 739.); notio immortalitatis, quam dedimus, eſt menti Chriſti, adeoque ſcripturæ ſacræ conformis.

Ceterum ex eadem narratione Chriſti conſtat, homines poſt hanc vitam fore præmiis ob bene, pœnis ob male facta in hac vita afficiendos: quod ut fieri poſſit, non ſufficit animam eſſe ſuperſtitem, ſed neceſſe eſt ut etiam in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeveret, quo præmii vel pœnæ ſibi ſit conſcia, & memoriam ſui conſervet, quo norit ſibi ob bene in hac vita facta eſſe bene, ob male facta male. Atque adeo patet, quam ſit neceſſe ad defendendam religionem chriſtianam adverſus Antiſcripturarios notionem immortalitatis completam habere & ei convenienter immortalitatem animæ evincere.

§. 741.

Perſonæ quid dicatur.

Perſona dicitur ens, quod memoriam ſui conſervat, hoc eſt, meminit, ſe eſſe idem illud ens, quod ante in hoc vel iſto fuit ſtatu. Dicitur etiam *Individuum morale.*

Scholaſtici perſonam definiunt per ſuppoſitum intelligens: ſuppoſitum vero per ſubſtantiam ſingularem vivam. Atque adeo ex mente ſcholaſticorum ad notionem perſonæ requiritur, ut ſit ſubſtantia, ut ſit individuum, ut vita fruatur, ut ſit intellectu prædita. Quodſi hæc diſtincte explices, ut quilibet intelligat, quid tibi velis, & ſe mutuo determinantia in definitione non cumules, quemadmodum volunt leges methodi; ſcholaſticorum definitio cum noſtra in concordiam redit. Ens enim quod ſui memoriam habet, judicat ſe eſſe idem illud, quod ante in hoc vel iſto ſtatu fuit: ens itaque ſingulare eſt idemque præditum intellectu (§. 281.). Sed ens intellectu præditum vi cognoſcitiva gaudet (§. 275. *Pſychol. empir.*), atque adeo ſubſtantia eſt (§. 725. 768. *Ontol.*), eaque viva, cum vivum ens dicatur, quatenus habet operationum principium intrinſecum. Vi igitur definitionis noſtræ, perſona eſt ſubſtantia ſingularis viva, adeoque ſuppoſitum. Eſt vero etiam intelligens, adeoque perſona. Qui ſibi meruunt, ne vi definitionis noſtræ in Chriſto admittendæ ſint duæ perſonæ, unionis naturarum in Chriſto, vi cuius Deus & homo una ſunt perſona, & natura humana a divina aſſumitur in unitatem perſonæ, vel nullam, vel non ſatis diſtinctam habent notionem, quæ ſufficit, ut quid ſibi velint communibus verbis etiam idiotæ explicare valeant. Ne vero quis circa vocabulum ſtatus difficultatem nectat, quando in Theologia revelata vocabulum transfertur ad Deum; tenendum eſt nos vocabula omnia in philoſophia definire, prouti creaturis conveniunt, de quibus ea communiter uſurpamus. Quando vero ob analogiam quandam, qualem admittit differentia, quæ inter finitum & infinitum intercedit, ad Deum transferuntur, quæ finitudine pendent infinitudini convenienter immutanda ſunt: quemadmodum jam alias monuimus, cum de ſubſtantia ageremus (*not.* §. 772. *Ontol.*).

§. 742.

Digitized by Google

§. 742.

Quoniam ſi anima immortalis eſt, in eo, quem a morte corporis experitur, ſtatu memoriam ſui conſervat (§. 737.); *anima immortalis poſt mortem idem individuum morale permanere debet, ſeu ſtatum perſonalitatis conſervet opus eſt* (§. 741.). *Immortalitas animæ requirit ſtatus perſonalitatis conſervationem.*

Nimirum vi incorruptibilitatis anima a morte ſuperſtes idem tantummodo manet *individuum phyſicum*, eadem nempe ſubſtantia ſingularis, quæ fuerat ante, ſtatum ſuum vi eſſentiæ ac naturæ ſuæ continuans. Perſeveratio vero in ſtatu perceptionum diſtinctarum &, quæ in eodem poſſibilis eſt, memoria ſui demum efficit, ut idem individuum phyſicum ſit etiam idem individuum morale.

§. 743.

Quia homo memoriam ſui habet, probe memor ſe eundem adhuc eſſe, qui fuerat heri vel pridie in hoc vel iſto ſtatu, quod experientia obvia unicuique manifeſtum; *homo perſona eſt* (§. 741.). *Quod homo ſit perſona.*

Nimirum homo qua perſona intelligit, quid ſit illud quod vocabulo *ego* indigitatur. Cumque vocabulo hoc utamur tanquam charactere perſonæ; notionem perſonæ, quam dedimus, eſſe communi uſui loquendi conformem, vel exinde patet.

§. 744.

Anima a morte corporis ſuperſtes eſt ſemperque manet. Anima enim per eſſentiam & naturam ſuam incorruptibilis (§. 729.) & cum corpore interire nequit (§. 730.). Quamvis vero interire poſſit per annihilationem (§. 732.), ſiquidem ſupponas ens, quod eam annihilandi potentiam habeat (quale eſſe Deum in Theologia naturali demonſtrabitur) & præterea annihilare eam velit; cum tamen ne in corporum quidem interitu quidpiam annihiletur (§. 125. *Cosmol.*), ne probabilis quidem ratio ſuppeditari poteſt, cur anima a morte corporis annihilari *Animam a morte corporis manere ſuperſtitem.*

Digitized by Google

debeat. Anima igitur a morte corporis ſuperſtes eſt ſemperque manet.

Propoſitio præſens ſcripturæ ſacræ conformis. In philoſophia urgetur potiſſimum contra atheos, qui cum Deum eſſe negent, nullum agnoſcunt ens, cui potentia annihilandi animam convenire poſſit. Quamobrem contra eos ſufficienter probata eſt præſentis propoſitionis veritas, ubi oſtenderis animam per eſſentiam & naturam ſuam eſſe incorruptibilem, nec cum corpore interire poſſe.

§. 745.

Eandem manere in ſtatu perceptionum diſtinctarum.

Anima poſt mortem corporis manet in ſtatu perceptionum diſtinctarum & perceptiones ad majorem claritatis gradum evehuntur. Dum enim corpus moritur, omnia ipſius organa a functionibus ſuis ceſſant (§. 733.), adeoque nullæ amplius in organis ſenſoriis contingunt mutationes, conſequenter anima ſibi non amplius hoc univerſum repræſentare poteſt, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62.). Perceptiones igitur ipſius alio jam modo conſequi debent, quam nunc conſequuntur, quamdiu corpori huic unita eſt. Enimvero ante unionem cum hoc corpore corpuſculo unicebatur organico, ex quo in utero formatum eſt corpus præſens (§. 727.), & hujus corpuſculi mutationibus convenienter in percipiendo modificabatur (§. 715.). Quoniam itaque dum per evolutionem corpuſculi organici in utero formabatur corpus præſens, unio animæ cum illo corpuſculo tollebatur, & dum corpus præſens moritur unio cum eodem itidem diſſolvitur; mutatio quæ per mortem accidit ſimilis eſt mutationi, quæ per generationem contingit. Jam in mutatione illa magna, quæ per generationem contingit, lex perceptionum ita immutabatur, ut ſtatus priſtinus quoad perceptiones retineretur, & novus eidem ſuperaccederet. Quamobrem cum hinc conſtet, quænam ſit naturæ lex in magnis mutationibus animæ, hinc utique

Digitized by Google

tique colligi debet, animam a morte corporis ſtatum priſtinum, quem habet retinere & novum eidem ſuperaccedere debere. Eſt autem in hoc corpore in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 14.). Ergo etiam a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum eſſe debet. * *Quod erat primum.*

Quoniam itaque anima humana infinito intervallo a ſpiritu perfectiſſimo diſtat (§. 656.) & perceptionibus noſtris infinita inſunt (§. 186.), quæ, cum eorum nobis conſcii non ſimus, clare non percipimus (§. 31. *Pſych. empir.*), conſequenter multo majores gradus claritatis poſſibiles ſunt, quam qui in unione cum hoc corpore eidem reſpondet; quin poſt mortem corporis perceptiones ipſius ad majorem claritatis gradum evehantur, haud quaquam dubitandum eſt. *Quod erat ſecundum.*

Non eſt quod vereamur, ſi omnibus promiſcue animabus majorem perfectionis gradum tribuamus, id principiis religionis chriſtianæ eſſe adverſum, quæ magnam differentiam animarum piarum & improbarum poſt mortem inculcat. Perfectio enim, de qua loquimur, quemadmodum in piis auget voluptatem, ita in impiis tædia & cruciatus intendit.

§. 746.

Anima poſt mortem corporis memoriam ſui conſervat. Eſt enim poſt mortem corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 745.), & hinc ſibi ſui ipſius conſcia (§. 13.). Quamobrem cum per legem imaginationis, aut, ſi mavis, reproductionis perceptionum præteritarum vi ſimilitudinis perceptionis præſentis cum aliqua præterita præterita reproducatur (§. 117. *Pſychol. empir.*) & vi memoriæ nobis conſcii ſimus, quod eam ante habuerimus (§. 173. 175. *Pſychol. empir.*), anima vero poſt mortem majorem in percipiendo claritatem conſecuta (§. 745.) id, quod perceptio præſens cum aliqua in ſtatu hujus vitæ commune habet, facilius agnoſcere poſſit (§. 31. *Pſychol. empir.*); quin

An memoriam ſui conſervet.

Digitized by Google

quin anima poſt mortem corporis memor ſit eorum, quæ in hac vita acta ſint, & meminerit ſe in hoc vel iſto fuiſſe ſtatu dubitari nequit. Memoriam igitur ſui conſervat (§. 281.).

Animam poſt hanc vitam in reproducendis ideis præteritis, quas in hac vita habuit; obſervare legem imaginationis, ex narratione Chriſti de divite epulone patet. Etenim videns Lazarum in ſinu Abrahami meminit vitæ ſuæ ante actæ fratrumque ſuorum. Conſentiunt itaque principia noſtra cum ſcriptura ſacra &, quæ in ea continetur, doctrina Chriſti.

§. 747.

Immortalitas animæ adſtructa.

Anima immortalis eſt. Etenim poſt mortem corporis ſuperſtes eſt ſemperque manet (§. 744.) & in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeverans (§. 745.) memoriam ſui conſervat, ſeu ſtatuum præteritorum memor eos ad ſe pertinere agnoſcit (§. 746.). Eſt igitur immortalis (§. 737.).

Atque ita tandem evicimus immortalitatem animæ (§. 739.), qualem menti Chriſti conformem ad veritatem revelatam de ſtatu animæ poſt hanc vitam defendendum ſupponi debere ſupra jam annotavimus (*not.* §. 739.).

§. 748.

Nexus ſtatus poſt mortem cum ſtatu hujus vitæ.

Status animæ poſt mortem cum ſtatu vitæ præſentis connexus eſt. Status conſtituitur per mutabilia, quæ rei inſunt (§. 705. *Ontol.*), conſequenter per modos entis (§. 314. *Ontol.*). Per modos igitur animæ quoque poſt mortem ſtatus determinatur. Quoniam vero anima poſt mortem ſuperſtes eſt (§. 744.), adeoque eſſentiam in ſe immutabilem retinere debet (§. 300. *Ontol.*); poſt mortem quoque vi activa prædita eſſe debet (§. 66.), etſi limitatione, quam nunc habet, variata (§. 745.) quippe quam tanquam mutabilem (§. 715.) ad eſſentiam præciſe non pertinere apparet (§. 300. *Ontol.*), etſi tamdiu pertinere videatur, quamdiu unio cum corpore ſubſiſtit. Et cum in anima vi illa unica (§. 57.) omnia actuentur, quæ per facul-

Digitized by Google

cul ttes ejusdem in eadem possibilia intelliguntur (§. 55.); omnes quoque modi ejus vi illa ad actum perduci debent. Quia tamen positis determinationibus essentialibus & natura animæ, nondum ponuntur & ipsi, cum alias omnes simul eidem inexisterent (§. 118. *Ontol.*); in sola essentia ratio sufficiens non continetur, cur modi ipsi insint. Necesse igitur est, ut modi sequentes rationem sufficientem agnoscant in antecedentibus (§. 160. *Ontol.*), consequenter status sequens in antecedentibus semper rationem sufficientem agnoscit (§. 705. *Ontol.*). Quamobrem cum status post hanc vitam sequatur statum in hac vita; hic quoque in illo rationem sufficientem agnoscere, adeoque cum eodem connexus esse debet (§. 10. *Cosmol.*).

Nexum status post hanc vitam cum statu in vita præsente docet scriptura sacra. Etenim ejus autoritate constat, animabus aliis post hanc vitam bene, aliis male esse. Quodsi quæsiveris, cur illis bene, his male sit, ratio redditur ex statu vitæ præsentis, scilicet ex actionibus in hac vita patratis. Scripturæ igitur autoritate status vitæ futuræ cum statu præsentis connexus est (§. 10. *Cosmol.*). In quonam vero nexus iste consistat, rationis lumine non assequimur. Supplet adeo scriptura rationis defectum, quemadmodum in aliis scitu necessariis.

CAPUT III.

De Animabus Brutorum.

§. 749.

Existentia animarum brutorum.

Bruta habent animas a corpore distinctas. Bruta enim habent organa sensoria ejusdem prorsus structuræ cum organis sensoriis corporis humani & quæ ideo easdem experiuntur mutationes, quæ in organis sensoriis hominum accidunt, ut adeo ipsis sint species impressæ eædem, quæ homi-

Digitized by

nibus (§. 112.). Ex organis ſenſoriis externis perinde ac in corpore humano nervi ad cerebrum extenduntur, per quos motum fibrillis ejus impreſſum ad cerebrum propagari, eodem modo oſtendi poteſt, quo idem in corpore humano evicimus (§. 111.), ut a leo brutis eædem ſint ideæ materiales, quæ hominibus (§. 112.). Jam conſtat animam humanam ideo uniri corpori, quod ſibi repræſentet ſenſibilia convenienter mutationibus in organa ſenſoria factis (§. 62.), ut ideis materialibus continuo coëxiſtant ſenſuales (§. 113.). Quamobrem cum non repugnet, ſenſibilia repræſentari convenienter mutationibus, quæ in organis brutorum contingunt, etiam in organis minus perfectis, (§. 715.), atque adeo poſſibiles ſint ideæ ſenſuales, quæ materialibus ideis brutorum coëxiſtant; naturæ autem ſcrutatoribus abunde perſpectum ſit, eam in omni varietate ſimilitudini ſtudere, & hinc eadem eodem fine fieri in diverſis: argumento ab analogia deſumto recte omnino colligitur, brutis eſſe animas.

Carteſiani animadvertentes fieri poſſe, ut motus ſpontanei in brutis ſola vi mechanismi corporis conſequantur, exiſtentiam animarum in iisdem negarunt & bruta in meras machinas transformarunt. Enimvero quod argumento ipſorum nulla inſit vis concludendi, ſatis ſuperque intelligitur ex iis, quæ de harmonia præſtabilita in ſuperioribus dicta fuere (§. 615. & ſeqq.). Non negamus in brutis omnia, quæ obſervamus, ſola vi mechanismi conſequi: negamus tamen inde aliqua probabilitatis ſpecie, multo minus certo inferri, nullas brutis eſſe animas. Quod brutorum, præſertim perfectiorum, organa eandem habeant ſtructuram, quam habent organa corporis humani, nudo adſpectu agnoſcitur, ſi organa ſenſoria brutorum ac hominum, veluti oculi, cultro anatomico ſubjiciantur: quod nemo niſi in omni anatomia prorſus alienus ac hoſpes ignorat. Ex identitate autem ſtructuræ recte colligi identitatem mutationis ab eodem ſenſibili in organis ſenſoriis brutorum ac hominum productæ ſi quis dubitet, exp-

Digitized by Google

experimento facile ejusdem convincitur. Etenim nemo est qui nesciat, modo in experimentando fuerit versatus, in oculis brutorum objectorum visibilium imagines inversas perinde ac in oculo humano delinearı. Argumentum ab analogia desumtum etsi in probabilium numero sit, in rebus tamen naturalibus maximum habere pondus, ita ut apodictico plerumque æquipolleat, non ignorant qui vel in sola Astronomia satis sunt versati. Aristotelico Scholastici animas brutis tribuerunt, propterea quod sibi persuaderent, absque iis actiones brutorum explicari minime posse: quod cum non probaverint, nec brutorum animas existere probarunt. Atque ea de causa factum est, ut *Cartesiani* easdem rejecerint, contrarii probabiliter persuasi: ad istam vero analogiam, qua nos utimur in probanda existentia animarum brutorum, animum non adverterunt.

§. 750.

Differentia inter animalia perfectiora & imperfectiora.

Bruta perfectiora sunt, quibus quinque sunt organa sensoria: *imperfectiora* vero, quibus pauciora. Dantur autem in iis imperfectioribus plures imperfectionis species.

Ita animalia imperfectiora sunt ostreæ, cochleæ, muscæ, formicæ & insecta alia. Etenim hæc bruta tantum tactu gaudent & qui in nonnullis vocantur oculi, tales non sunt, cum deficiat oculorum structura, quemadmodum dudum observavit *Claudius Perrault* in Mechanica animalium part. I. cap. I. Oper. pag. 336. & seqq. Perfectiora sunt animalia quadrupedia, quibus omnes esse sensus nemo ignorat. Iisdem accensendæ sunt aves & proxime ad ea accedunt pisces. Gradu tamen differre sensus tam in perfectioribus, quam imperfectioribus neminem fugit.

§. 751.

An bruta apperceptione gaudeant.

Bruta sibi perceptionum suarum conscia sint. Patet enim, quod sensu distinguant sensibilia, quæ in organa ipsorum agunt. Ipsa sane ostrea tactu discernit vim ad testas divellendas adhibitam. Et de insectis curiosæ admodum colligi possunt obser-

Digitized by Google

ſervationes idem confirmantes. Habent adeo perceptiones partiales claras atque hinc totales diſtinctas (§. 44. *Pſychol. empir.*). Cum adeo ſint in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 45. *Pſychol. empir.*); ſibi perceptionum ſuarum conſcia ſunt (§. 13.).

Idem etiam ſic oſtenditur. Brutis perfectioribus eadem ſunt organa ſenſoria, quæ hominibus (§. 750.) & conſtat eorundem eandem eſſe ſtructuram, quæ in organis corporis humani deprehenditur. Nervi quoque eodem modo ex organis ſenſoriis ad cerebrum propagantur, & cerebrum ejusdem ſtructuræ deprehenditur, quam in humano viſu diſtinguere licet. Nullum igitur eſt dubium, quin ſenſibilia in organa brutorum perfectiorum agentia eandem mutationem iisdem inducant, quam hominum organis inducunt, & motus nervis ſenſoriis impreſſi eodem modo ad cerebrum propagentur, quo in hominibus propagari ſolent (§. 111.), ut adeo ſpecies impreſſæ & ideæ materiales eædem eſſe debeant, quæ in hominibus (§. 112.), conſequenter dubitandum non eſt, quin eædem quoque ipſis reſpondeant ideæ ſenſuales (§. 114.). Enimvero nobis ſunt perceptiones ſenſibilium claræ atque diſtinctæ. Tales igitur quoque eſſe debent brutis perfectioribus. Quoniam itaque perceptiones claræ atque diſtinctæ ad hoc ſufficiunt, ut rerum perceptarum ſibi conſcia ſit anima (§. 11.); quin bruta quoque perfectiora ſibi rerum perceptarum conſcia ſint, dubitandum non eſt.

De brutis imperfectioribus, quæ unicum tantummodo habere videntur ſenſum, ſcilicet tactum, conſtat, quemadmodum & *Perrault* loc. cit. obſervavit, ea tactu dignoſcere, quæ nos eodem diſtinguere minime valemus, ut actiones ipſorum a ſubtilitate hujus ſenſus pendentes in admirationem rapiant naturæ contemplatores. Neceſſe igitur eſt, ideas ſenſuales tactui reſpondentes multo eſſe clariores, quam in hominibus.

Enim-

Digitized by Google

Enimvero cum homo ſibi conſcius ſit tangibilium vi iſtius claritatis, quam ideæ ſuæ ſenſuales habent; non ſine ratione colligitur animalia quoque imperfectiora ſui conſcia eſſe debere.

Non verendum eſt, ne ſic brutis tribuantur animæ ſpirituales; neque enim ad ſpiritualitatem ſufficit apperceptio, ſeu ut ſubjectum percipiens perceptionum ſuarum ſibi ſit conſcium (§. 643.). Si inſles ex *Carteſianorum* principiis apperceptionem eſſe characterem ſpiritualitatis; objectionem inſuper habemus, cum non autoritate, ſed rationibus moveamur.

§. 752.

Immaterialitas animæ brutorum.

Animæ brutorum materiales ſeu corporeæ non ſunt. Animæ enim brutorum ſibi conſciæ ſunt rerum perceptarum (§. 751.) Sed corpus cogitare, ſeu ſibi rerum perceptarum conſcium eſſe neqnit (§. 44.), nec ea facultas, quam per ſe non habet, eidem communicari poteſt (§. 46.). Animæ igitur brutorum corpora eſſe nequeunt, conſequenter nec materiales ſunt (§. 122. 141. *Cosmol.*).

Eodem prorſus modo adſtruitur immaterialitas animæ brutorum, quo ſupra immaterialitatem animæ noſtræ evicimus (§. 47.). Ceterum novum non eſt animas brutis tribui immateriales: dudum hoc fecere ſcholaſtici, veluti *Scotus*, Doctor ſubtilis.

§. 753.

Ejusdem ſimplicitas.

Animæ brutorum ſunt ſubſtantiæ ſimplices. Anima enim brutorum nec corpus eſt (§. 752.), nec aliquod corpori communicatum attributum (§. 46.), adeoque nec ens compoſitum eſt, nec enti cuidam compoſito inhæret (§. 119. *Cosmol.*). Omne vero ens vel ſimplex eſt, vel compoſitum (§. 685. *Ontol.*). Animæ igitur brutorum ſunt entia ſimplicia.

Jam porro perceptiones, quas experiuntur bruta, continuo mutantur, actionibus ſenſibilium in organa continuo mutatis: quod nemo non agnoſcit. Sunt igitur modi animarum

(§. 151. *Ontol.*), atque ideo animæ brutorum modificabiles ſunt (§. 764. *Ontol.*). Eædem cum corporibus brutorum perdurant: quod denuo nemo non admittere tenetur, qui earum exiſtentiam in dubium minime revocat. Sunt igitur etiam perdurabiles (§. 766. *Ontol.*). Quoniam ſubjectum perdurabile & modificabile ſubſtantia eſt (§. 768. *Ontol.*); animas brutorum ſubſtantias eſſe patet, easque ſimplices *per demonſtrata.*

Simplicitas animarum brutorum ſuppoſita immaterialitate denuo eodem modo evincitur, quo ſimplicitatem animæ humanæ evicimus (§. 48.). Materialiſtæ, qui animas humanas materiales eſſe defendunt (§. 35.), brutorum quoque animas materiales facere debent, bruta in meras machinas converten-tes. Iis adeo adſtipulantur *Carteſiani*, qui bruta pro meris machinis habent audaciores Magiſtro ſuo, qui ſubdubitanter ea de re loquitur.

§. 754.

An legem ſenſationis obſervet.

Animæ brutorum obſervant legem ſenſationum. Cum enim iſtiusmodi organa ſenſoria habeant, qualia ſunt hominibus. Supra jam (§. 749.) hinc collegimus, quod ſibi repræſentent ſenſibilia in organa iſta agentia convenienter mutationibus in his ipſis organis factis. Enimvero lex ſenſationum hæc eſt, quam animæ humanæ obſervare tenentur: ſi in organo aliquo ſenſorio ab objecto ſenſibili quædam producitur mutatio; in mente eidem coëxiſtit ſenſatio per illam intelligibili modo explicabilis, ſeu rationem ſufficientem in illa agnoſcens, cur jam animæ inſit; & cur talis ſit (§. 85. *Pſych. empir.*). Animæ igitur brutorum legem ſenſationum obſervant.

Poterant porro ad animas brutorum transferri, quæ ſupra de animabus humanis evicimus, ſcilicet quod vi quadam præditæ ſint (§. 53.), qua omnes ejus actiones ad actum perducantur (§. 60.): quod vis hæctantummodo unica ſit (§. 57.) & quidem repræſentativa univerſi pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis contingunt

Digitized by Google

tingunt (§. 62.), quodque in hac vi essentia & natura animarum brutorum consistat (§. 66. 67.). Enimvero cum singula eodem modo probentur, quo ea de animabus nostris probata sunt; non opus est ut hisce diutius immoremur. Sufficerit nobis proposuisse principia generalia, quæ in phænomenis specialibus, quæ de brutis observamus, explicandis usui esse possunt.

§. 755.

Brutorum animæ imaginatione & memoria gaudent. Ex actionibus brutorum id colligitur a posteriori. Nemo est qui hoc nesciat: si quis canis baculo aliquoties fuerit percussus, ad conspectum baculi elevati vociferatur & fugit a plagis sibi metuens. Quoniam ideo vociferatur & fugit, quia baculo percussus fuit; necesse est ut idea baculi elevati resuscitet ideam plagarum ac inde orti doloris. Reproducitur adeo idea plagarum ac doloris, quam ante habuit, consequenter anima canis facultate imaginandi gaudet (§. 92. *Psych. empir.*). Similiter nemo non novit, canes dormientes voce & motu corporis sæpius signa somniorum inquietorum edere. Quamobrem cum somnia vi imaginationis producantur (§. 121. *Psychol. empir.*); ex iis quoque recte infertur animam canis facultate imaginandi gaudere. Eodem modo idem ex actionibus aliorum brutorum colligitur. *Bruta num imaginatione & memoria gaudeant.*

Jam quia canis idea plagarum & doloris inde percepti resuscitata vociferatur & fugit, plagas illas sibi repræsentare debet tanquam nunc infligendas & dolorem tanquam nunc inde percipiendum. Quamobrem cum sibi conscius sit perceptionum suarum (§. 751.); necesse est ut sibi quoque conscius sit plagarum tanquam sibi antea inflictarum & doloris tanquam inde percepti, cum non alia sit ratio, cur sibi plagas repræsentet tanquam denuo infligendas & dolorem tanquam denuo inde percipiendum. Ideas adeo reproductas recognoscit (§. 173. *Psychol. empir.*), consequenter memoria gaudet (§. 175. *Psychol. empir.*).

Digitized by Google

Art. 27. Die Gebühr für Abschriften und Auszüge wird nach Bogen berechnet. Jeder Bogen enthält 100 Zeilen, jede Zeile 10 Silben. Die Gebühr für jeden Bogen beträgt 1 Mark.

Art. 28. Für Abschriften und Auszüge, welche nicht nach Bogen berechnet werden können, wird die Gebühr nach dem Zeitaufwande berechnet. Für jede angefangene Stunde beträgt die Gebühr 1 Mark.

Art. 29. Für Abschriften und Auszüge, welche in Gegenwart des Gebührenpflichtigen angefertigt werden, wird die Gebühr nach dem Zeitaufwande berechnet. Für jede angefangene Stunde beträgt die Gebühr 1 Mark.

Art. 30. Für Abschriften und Auszüge, welche in Gegenwart des Gebührenpflichtigen angefertigt werden, wird die Gebühr nach dem Zeitaufwande berechnet. Für jede angefangene Stunde beträgt die Gebühr 1 Mark.

narum, quas absque imaginatione & memoria in se dari non posse experiuntur.

§. 756.

An legem imaginationis observent.

Bruta observant legem imaginationis. Omnium clarissime hoc patet, si ad actiones brutorum animum advertimus. Ita in exemplo canis ad conspectum baculi elevati vociferantis & fugientis, quo modo usi sumus ad imaginationis existentiam evincendam, vidimus idea baculi elevati resuscitari ideam plagarum ac doloris, propterea, quod baculo ante percussus dolorem percepit. Quoniam itaque vi legis imaginationis perceptione unius eorum, quæ semel percepta fuere, reproducta perceptio quoqe ceterorum reproducitur (§. 117. *Psychol. empir.*); canes observare legem imaginationis patet. Hinc vero per analogiam concluditur, bruta quoque reliqua legem imaginationis observare.

Idem quoque sic ostenditur. Lex imaginationis rationem mechanicam in structura cerebri habet (§. 232.). Quamobrem cum brutis perfectioribus eadem sit structura cerebri, quæ hominibus; ratio, quæ datur in structura cerebri humani, adesse quoque debet in structura cerebri brutorum perfectiorum, consequenter lex imaginationis quoque poni debet per structuram cerebri brutorum perfectiorum (§. 118. *Ontol.*) Bruta igitur perfectiora legem imaginationis observare palam est. Quodsi ergo in ceteris quoque brutis imaginationis vestigia sese produnt; per analogiam infertur, eadem quoque observare legem imaginationis.

Argumento analogiæ plurimum hac in re tribuendum. Constat enim legibus iisdem regi corpora: quidni ergo & animas? Sane omnia corpora mundi totalia easdem observant leges: omnia corpora in conflictu iisdem subjiciuntur legibus: eædam sunt leges, quibus regitur motus omnium gravium. Sunt leges generales, quibus generatio omnium animalium cum ipsa generatione plantarum constringitur.

Digitized by Google

§. 757.

An brutis competat appetitus.

Bruta habent appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam. Bruta vocem variare ſolent ad appetitum indigitandum. Ita gallina voce allicit pullos, qualem in aliis caſibus non fundit. Peculiari quoque voce utitur, ubi ipſi inſidiæ ſtruuntur. Similiter canis latratum variat & vocem triſtem eidem miſcet cum ejulatu, ubi in conclavi ſolus relictus exire cupit. Hinc igitur aperte patet brutis eſſe appetitum. Notum porro eſt ex ſuperioribus, canem fugere, ſi elevato baculo eum percutere tentes, ut plagæ evitentur. Habes adeo certum averſionis indicium. Jam bruta habent ſenſus (§. 754.), habent imaginationem (§. 755.), habent memoriam (§. *cit.*). Quoniam itaque appetitus ſenſitivus enaſcitur ex confuſa boni (§. 580. *Pſychol. empir.*), averſatio ſenſitiva ex confuſa mali repræſentatione (§. 582. *Pſychol. empir.*), ad confuſam vero boni & mali repræſentationem ſenſus & imaginatio cum memoria ſufficit, cum diſtincta repræſentatio ad intellectum pertineat (§. 275. *Pſychol. empir.*); bruta appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam habent.

Idem etiam ſic oſtenditur. Conſtat bruta affectibus commoveri, veluti canem invidia & ira, ſubinde etiam gaudio. Enimvero affectus ſunt actus vehementiores appetitus ſenſitivi & averſationes ſenſitivæ (§ 603. *Pſychol. empir.*). Bruta igitur habent appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam.

Qui ad actiones brutorum animum edvertit, abunde convincitur, ipſis appetitum & avərſationem denegari non poſſe.

§ 758.

An legem appetitus & averſationis obſervent

Bruta obſervant legem appetitus & averſationis. In exemplo canis ad conſpectum baculi elevati fugientis idem palam eſt. Fugit enim plagas evitaturus ob dolorem, qui inde percipitur, conſequenter plagas averſatur, quod eas ſibi repræſen-

Digitized by Google

ſentat tanquam malas (§. 569. *Pſych. empir.*). Similiter conſtat fugere animalia alia quæcunque ob imminens ipſis periculum, quo damnum corpori inferri poteſt, & pſittacum ſibi metuere a plagis non minus, quam canem. Ex adverſo canis eſuriens oſſa projecta adpetit, vel panis fruſtum, quod ipſi porrigitur, & junior appetit res quascunque, quas non ſine voluptate dilacerare poteſt. Appetit ergo uterque, quod ſibi repræſentat tanquam bonum (§. 561. *Pſych. empir.*). Et idem patet in brutis aliis.

Brutis pauca ſant, quæ appetunt. Etenim non appetunt niſi quæ ad vitæ conſervationem & ſpeciei ſuæ propagationem ſpectant, & pauca quædam, quæ ipſis voluptatem creant, cum iſtis plerumque connexa. Natura ipſorum paucis contenta: pauca igitur iisdem appetibilia. Non averſantur niſi quæ in appetendo impedimenta objiciunt & vitæ ac corpori damnum inferunt. Pauca igitur ipſis ſunt averſabilia. Obſervant in iis legem appetitus & averſationis tenaciter & minus ad devia deflectunt quam homines, quibus voluptas ac moleſtia nimium imponunt.

§. 759.

Bruta deſtituuntur vocibus articulatis, quibus tanquam ſignis perceptiones ſuas ſeu res perceptas indigitare valent. Nemo eſt qui hoc neſciat, ut exemplis non ſit opus. Sane bruta, veluti canes, qui conſortio hominum conſtanter utuntur, ſermonis uſum nunquam conſequuntur, etſi organa vocis non ſint inepta ad vocem articulandam, quemadmodum ſermo requirit. Memini ante plures annos in Saxonia fuiſſe canem, qui plura vocabula germanica & gallica bene pronunciare poterat. Et quem fugit pſittacos vocabula haud pauca, immo integras propoſitiones prounciare poſſe, certo indicio organa vocis ita moveri poſſe, ut eidem articulandæ ſufficiant. Ex adverſo homines inter bruta educati loquelæ non fiunt compotes, quemadmodum probat exemplum ejus, qui inter urſos fuerat educatus (§. 461.). Unde colligitur, brutis in more non eſſe poſitum, ut perceptiones ſuas ſignificent alteri. *Bruta ſermone non utuntur.*

Digitized by Google

Annotavimus equidem superius (§. 757.), bruta vocem variare solere ad indicandum appetitum. Et huc referendum, quod avis fœmella mane expergefacta edat vocem peculiariter modificatam, ut masculum ad se alliciat, qui audita voce statim respondet & in eam plagam tendit, unde vocem fœmellæ ad aures deferri experitur. Sed illa vocis variatio a loquela longo adhuc intervallo distat, etsi quid analogi habeat.

§. 760.

Bruta num universali gaudeant cognitione, num judicent & ratiocinentur.

Bruta destituuntur cognitione universalium, judicio & ratiocinio. Si quis admittit harmoniam perpetuam animæ & corporis quoad omnes illius modificationes, qualem de anima humana in theoria superiori evicimus; is veritatem propositionis præsentis inde colliget. Etenim vi illius harmoniæ omnes operationes intellectus, notio, judicium & ratiocinium in cerebro repræsentantur per ideas vocabulorum, aut aliorum signorum æquipollentium (§. 417.), in cerebro (§. 416.) Enimvero brutis nulla sunt vocabula, quibus ad perceptibilia indigitanda uti possent (§. 759.), neque hinc ad horum imitationem alia confingere signa valent. Quoniam itaque nullæ ipsis sunt vocabulorum vel aliorum signorum æquipollentium ideæ materiales; notiones judicia & ratiocinia in cerebro repræsentari non possunt. Stante igitur harmonia animæ & corporis, nec in anima ipsorum notioni, seu cognitioni universalium, judicio & ratiocinio locus esse potest.

Operationum intellectus absque vocabulis vel aliis signis æquipollentibus in cognitione intuitiva tanta est difficultas, ut nec homo ante sermonis usum in cognitione veritatum universalium quicquam proficiat. Abunde hæc patent per ea, quæ de operationibus singulis intellectus fuse expoſuimus in Psychologia empirica integro capite (§. 325. & seqq.). Enimvero bruta destituuntur vocibus articulatis, quibus tanquam signis perceptibilia indigitantur (§. 759.). Destituuntur itaque & notionibus, judiciis atque ratiociniis, adeoque universalium veritatum cognitione.

Qui

Digitized by Google

Qui brutis tribueret veritatum universalium cognitionem absque vocabulorum vel aliorum signorum æquipollentium usu; ipsorum animam animabus humanis multo statueret perfectiorem. Homines enim, quemadmodum jam monuimus, sine vocabulorum subsidio in veritatum universalium cognitione nihil proficiunt, etsi non prorsus impossibile foret, ut aliquo, quamvis leves facerent progressus. Sermonis usum ubi didicere, tum demum excitatur attentio, qualis ad reflexionem sufficit, sine qua cognitio universalium ne in hominem quidem cadit. Et hac de causa homo inter ursos educatus universalium cognitione destituebatur.

§. 761.

Num careant intellectu.

Quoniam nullæ dantur operationes intellectus, præterquam notio, judicium & discursus (§. 52. *Log.*), bruta vero notionibus, judiciis & discursibus, seu ratiociniis carent (§. 760.), nec in consortio hominum illa consequuntur; *bruta carent intellectu.*

Homines inter bruta educati, exemplo ejus, quem inter ursos educatum sæpius jam compellavimus, nullas edunt intellectus operationes; sed ad hominum consortium delati, qui istis operationibus constanter utuntur, easdem mox ipsimet in potestatem suam redigunt. Ratio differentiæ inter homines & bruta hac in parte alia non est, quam quod hominibus quidem, non vero brutis sit intellectus. Homines, quando carent operationibus intellectus, destituuntur usu intellectus at bruta iisdem carent, quia intellectum prorsus non habent.

§. 762.

Irrationalitas animarum brutorum.

Animæ brutorum carent ratione seu irrationales sunt. Animabus enim brutorum deest facultas ratiocinandi (§. 760.). Ergo iisdem quoque ratio deest (§. 493. *Psychol. empir.*), consequenter irrationales sunt.

Hinc & bruta dicuntur animalia irrationalia in oppositione ad hominem, qui animal rationale appellatur. Equidem *Rorarius* peculiari Tractatu adstruere conatur animalia bruta sæpe ratione uti melius homine; sed in eo fallitur, quod actiones brutorum rationi conformes ab usu rationis pendeant. Agunt enim quod rationis est per naturam suam, quæ in operando pendet a ratione summa conditoris.

Digitized by Google

§. 763.

An bruta liberam habeant voluntatem.

Bruta destituuntur voluntate & noluntate libera. Carent enim ratione (§. 762.). Quamobrem cum anima humana non sit libera, nisi quia ratione prædita (§. 528); brutorum animæ liberam voluntatem ac noluntatem habere nequeunt.

Idem hoc modo evinci poterat. Bruta carent intellectu (§. 761.), adeoque distinctam boni malique cognitionem habere nequeunt (§. 275. *Psych. empir.*). Quamobrem cum voluntas & noluntas distinctam boni & mali cognitionem supponat (§. 880. 881. *Psychol. empir.*); bruta voluntatem & noluntatem habere nequeunt, adeoque nec liberam habent.

§. 764.

An sint spiritus.

Brutorum animæ non sunt spiritus. Carent enim intellectu (§. 761.) & voluntate libera (§ 763.). Quoniam itaque omnis spiritus intellectu & voluntate libera præditus est (§. 643.); brutorum animæ spiritus esse nequeunt.

Quamvis adeo immateriales sint (§. 752.) atque in eo cum animabus humanis conveniunt (§. 47.); non tamen ideo in societatem animarum humanarum animæ brutorum recipiuntur, cum animæ humanæ spiritus sint (§. 645.).

§. 765.

Analogum rationis in brutis.

Bruta habent analogum rationis. E. gr. canis ad conspectum baculi vociferans & fugiens sibi repræsentat plagas antea acceptas & dolorem inde perceptum beneficio imaginationis (§. 92. *Psychol. empir.*) atque memoriæ (§. 175. *Psychol. empir.*), quibus gaudet (§. 755.). Plagas itaque denuo sibi repræsentat tanquam accipiendas & dolorem semel inde perceptum tanquam iterum inde percipiendum. Dum adeo fugit plagas evitaturus, actiones suas dirigit per ante facta in casu simili, consequenter casus similes expectat (§. 503. *Psychol. empir.*). Quamobrem cum hæc casuum similium expectatio in dirigendis actionibus rationis vicem gerens sit rationis analogum (§. 506.

Digitized by Google

506. *Pſychol. empir.*); canis analogum rationis habet. Et idem eodem modo oſtenditur de aliis brutis atque per analogiam colligitur de omnibus.

Qui ad actiones brutorum animum ſedulo advertit, abunde convincetur, eadem circumſtantias caſus præſentis percipientia beneficio imaginationis atque memoriæ recordari eorum, quæ in eo alias accidunt, & quod eventurum idem ſit expectare, ut adeo dubitari non poſſit expectationem caſuum ſimilium eſſe brutis loco rationis in actionibus dirigendis.

§. 766.

An bruta ſui memoriam habeant.

Bruta memoriam ſui non habent. Conſtat hominem inter bruta educatum non recordatum fuiſſe ſtatus priſtini, cum inter homines deinde commoraretur (§. 461.). Multo minus igitur bruta ſtatuum priſtinorum recordari poſſunt, adeoque multo minus ſibi conſcii eſſe poſſunt, ſe ante in hoc vel iſto ſtatu fuiſſe. Memoriam igitur ſui minime habent.

§. 767

An ſint perſonæ.

Quoniam illud demum eſt perſona, quod memoriam ſui conſervat (§. 741.); *bruta perſonæ non ſunt.*

Scholaſtici perſonam vocant ſuppoſitum intelligens. Quamobrem cum bruta careant intellectu (§. 761.), juxta ipſorum quoque definitionem perſonæ non ſunt: quod mirum non eſt, cum definitiones coincidant (*not.* 741.).

§. 768.

Brutorum animæ quomodo oriri interire poſſint.

Brutorum animæ non poſſunt oriri niſi per creationem, nec interire niſi per annihilationem. Sunt enim ſubſtantiæ ſimplices (§. 753.). Quamobrem cum hæ aliter oriri non poſſint niſi per creationem (§. 691. *Ontol.* & §. 697. *Pſych. rat.*), nec interire niſi per annihilationem (§. 698. *Ontol.*); brutorum quoque animæ non niſi per creationem oriri, per annihilationem interire poſſunt.

§. 769.

An ſint incorruptibiles & immortales.

Animæ brutorum ſunt incorruptibiles, nec *cum corpore intereunt, immortales tamen non ſunt.* Quod ſint incorruptibiles, nec

nec cum corpore intereant, eodem prorſus modo probatur, quo ſupra utrumque de anima humana evicimus (§. 729. 730.).

Enimvero animæ brutorum memoriam ſui non habent in hac vita (§. 766.), conſequenter deſtituuntur iis facultatibus, quæ ad hoc requiruntur, ut memoriam ſui habere poſſent. Quamobrem nec poſt mortem memoriam ſui conſervare, ſeu meminiſſe poſſunt, ſe durante hac vita fuiſſe in hoc vel iſto ſtatu. Immortales igitur non ſunt (§. 737.).

Agnovit *Scotus* cum aliis animas brutorum eſſe indeſtructibiles: quod ægre habuit alios, immortalitatem pro privilegio animæ humanæ ſingulari habentes. Sed vanus eſt eorum metus, qui ſibi perſuadent, animas brutorum fore immortales, ſi ſint indeſtructibiles; nec cum corpore intereant. Atque hinc denuo apparet, quantum interſit, ut genuinam immortalitatis notionem habeamus.

§. 770.

Cur non plura addantur de animabus brutorum.

Plura de animabus brutorum non addimus, cum cetera per ea intelligantur, quæ de anima humana dicta ſunt. Oſten limus brutis competere ſenſus & legem ſenſationum ab iis obſervari (§. 754.); habere eadem imaginationem & memoriam (§. 755.) & legem imaginationis tenere (§. 756.); eſſe ipſis appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam (§. 757.) & legem appetitus & averſationis cuſtodire (§. 758.). Competunt igitur animabus brutorum facultates inferiores animæ noſtræ, conſequenter quæ de his tradidimus, ad bruta applicari poſſunt. Et hæc ad quaslibet ipſorum actiones, etiam ad habitus, quos prævia inſtitutione hominum acquirunt, explicandum ſufficiunt, quemadmodum tentaturus experietur.

FINIS Pſychologiæ Rationalis.

CON-

Digitized by Googl

CONSPECTUS
TOTIUS OPERIS.

Pſychologiæ rationalis Prolegomena, pag. 1

SECTIO I.

De anima in genere & Facultate cognoſcendi in ſpecie.

Caput 1.
De Natura & Eſſentia animæ, 9

Caput 2.
De Facultate ſentiendi, ſive ſenſu, 62

Caput 3.
De Imaginatione & Memoria, 141

Caput 4.
De Attentione & Intellectu, 286

SECTIO II.

De Facultate appetendi.

Caput 1.
De Appetitu ſenſitivo & Averſatione ſenſitiva atque Affectibus, 395

Caput 2.
De Appetitu & Averſatione rationali, ſeu de Voluntate & Nolutate, 435

SECTIO III.

De Commercio inter mentem & corpus,

Caput 1.
De Syſtematis explicandi commercium inter mentem & corpus in genere, 451

Caput 2.
De Syſtemate influxus phyſici, 480

Caput 3.
De Syſtemate cauſarum occaſionalium, 513

Caput 4.
De Harmonia præſtabilita, 542

SECTIO IV.

De Variis Animæ Attributis; Spiritu in genere & Animabus brutorum.

Caput 1.
De Spiritu in genere & ſpiritualitate animæ in ſpecie, 588

Caput 2.
De Animæ ortu, unione cum corpore & Immortalitate, 621

Caput 3.
De Animabus Brutorum, 665

FINIS
Conſpectus totius operis.

Digitized by Googl

Vol. I. No. 1.
EVANGELICAL
Witness Publication, 1st month
1845.

A Letter to a friend on the subject of Baptism 1
Remarks on the Epistle to the Hebrews 3
Extracts from the Journal of Thomas Chalkley 5
Extracts from the Journal of Thomas Chalkley 6
Extracts from the Journal of Thomas Chalkley 7
Extracts from the Journal of Thomas Chalkley 8
Extracts from the Journal of Thomas Chalkley .....

Iain Russell-Pickering

Chartered Surveyor & Property Consultant

Professional Experience

Senior Surveyor — Hartwell & Co. Property Services, Bristol
2019 – Present

- Manage a portfolio of 140+ residential and commercial properties for private landlords and small institutional clients.
- Carry out RICS Home Surveys, Level 2 and Level 3 reports, and Building Surveys.
- Supervise a team of three surveyors and two trainees.
- Prepare dilapidations schedules and negotiate settlements at lease end.

Surveyor — Hartwell & Co. Property Services, Bristol
2014 – 2019

- Carried out over 600 residential valuations for mortgage lending.
- Specialised in pre-1919 terraced housing and conservation area properties.
- Delivered expert witness evidence in two boundary disputes.

Assistant Surveyor — Greenfield Estates, Cardiff
2011 – 2014

- Assisted with rent reviews, lease renewals and service charge budgets.
- Inspected and reported on commercial units across South Wales.

Education

BSc (Hons) Real Estate Management — University of the West of England, Bristol
2007 – 2011

- First Class Honours.
- Dissertation: "Damp Proofing Failures in Victorian Terraces".

Professional Qualifications

- Associate of the Royal Institution of Chartered Surveyors (ARICS), 2014
- Member of the Property Ombudsman, 2015
- Certificate in Dilapidations, 2018

Skills

- Building defect diagnosis
- Boundary and party wall matters
- Expert witness reporting
- Microsoft Word, Excel, Outlook
- Clear client communication

Interests

Cycling, sea swimming, and restoring a 1962 Triumph Herald.

cur anima in ſtatu præexiſtentiæ eadem careat, 708. cur brutis tribuenda, 751
Apperceptio ſui ipſius quatenus in animam cadit, 12
Appetitiones quomodo dependeant a ſenſationibus, 525. quomodo producantur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 613. num ſint præſtabilitæ, 630. quid iis in corpore reſpondeat, 501.503. eorum ſigna, 503. quod eodem modo dependeant a perceptionibus in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ & influxus phyſici, 631. unde ſit earum vehementia in affectibus jucundis, 507
Appetitionum diverſitas ſeriei in animabus, 524
Appetitus quid ſit, 495. quo ſenſu dicatur inclinatio animæ, *not.* 495. num cadat in bruta, 757. quod non dependeat a modo, quo ſenſationes a corpore dependent, 525
Appetitus confuſus in affectibus jucundis, 508. in mixtis, 512
Appetitus rationalis. Definitio realis, 517. num ex vi repræſentativa univerſi fluat, 519
Appetitus ſenſitivus. Definitio realis, 515. num ex vi repræſentativa univerſi fluat, 497
Ariſtoteles citatur, *not.* 610
Ariſtotelici citantur *not.* 51. *not.* 429. *not.* 560
Ariſtotelico-Scholaſtici ſunt Influxioniſtæ, 563
Ars inveniendi num a vi repræſentativa univerſi pendeat, 478. quid eidem in corpore reſpondeat, 479
Artificis cæci rarum exemplum, *not.* 162
Aſſiſtentiæ Syſtema appellatur Syſtema cauſarum occaſionalium, *not.* 589
Atheus cur Harmoniſta eſſe nequeat, 628. cur Occaſionaliſta eſſe nequeat, 596
Atomiſtæ quid admittant de ideis ſenſualibus, *not.* 92
Attentio cur ad apperceptionem requiratur, 25. quas habeat cauſas, 361. & ſqq. qua ratione nitatur, 367. 368. 369. 370. 371. cur arctos habeat limites, 359. 360. cur ad unum a ceteris revocetur, 372. 377. quid eidem in corpore reſpondeat, 357. & ſeqq. 374. & ſeqq. quomodo conſervetur, 373
Attentio ad viſibile quomodo a libertate pendeat, 363. quid eidem in corpore reſpondeat, 358. 362. 365. 366. 379. directioni ejus quid jungatur, 378. ſq.
Attributorum incommunicabilitas, 45
Auditus quomodo acuatur, 273. 274
Averſatio quid ſit, 469. quo ſenſu dicatur reclinatio ab objecto ſenſibili, *not.* 496
Averſatio rationalis. Definitio realis, 518. num a vi repræſentativa univerſi oriatur, 519
Averſatio ſenſitiva. Definitio realis, 516. num a vi repræſentativa univerſi derivetur, 498
Averſio qualia habeat ſigna, 503. quidnam eidem in corpore reſpondeat, 502. 503. unde nanciſcatur vehementiam in affectibus moleſtis, 509. quomodo dependeat a ſenſationibus, 525
Averſio confuſa in affectibus moleſtis, 510
Averſionum diverſitas ſeriei in animabus, 524
Auguſtinus citatur, *not.* 701. 703
Autoris æquitas erga infirmos, 185

Digitized by Google

B.

Bælius citatur *not.* 612. *not.* 617. *not.* 637
Berckely (*Georg.*) eſt Ideaiſta *not.* 36
Bonum num per eſſentiam & naturam animæ appetatur, 520
Boyle *not.* 605
Bracciani Dux experimenta fecit, *not.* 162
Brande (Jo. Per. van den) citatur 461
Bruta num apperceptione gaudeant, 751. num imaginatione & memoria, 755. num legem ſenſationis obſervent, 754. num legem imaginationis obſervent, 756. num habeant appetitum, 757. an legem appetitus & averſationis obſervent, 758. ſermone non utuntur, 759. deſtituuntur cognitione univerſalium judicio & ratiocinio 760. carent intellectu, 761. non habent liberam voluntatem, 763. habent analogum rationis, 765. non habent ſui memoriam, 766. non ſunt perſonæ, 767. num memoriam, 766. num ſint perſonæ, 767
Bruta perfectiora quænam dicuntur, 750. *imperfectiora* quænam dicuntur, 750
Büllingerus citat. *not.* 609. *not.* 612. *not.* 628

C.

Carteſius citatur *not.* 51. *not.* 53. *not.* 92. *not.* 104. *not.* 545. 553. *not.* 579. *not.* 585. eſt Autor Syſtematis cauſarum occaſionalium. *not.* 589. *not.* 591. *not.* 592. 593. 595. ſeqq. 605. ſeqq. 612. 614. 622. *not.* 658. *not.* 726. *not.* 749
Cavillationes ridentur, *not.* 482
Cauſæ occaſionales quænam dicuntur, 590
Celeritas cogitationum, 30. num ex ea materialitas animæ fluat. 31
Cerebri læſio cur noceat memoriæ, cur uſui rationis, 466. cur ingenio, 475
Cerebri ſtatus in ſomno, 248. in ſomnio naturali, 246. in ſomnio ſupernaturali, 330
Clare percipiendi potentia quomodo acquiratur animæ, 713
Claritas idearum ſenſualium unde ſit, 125. quomodo ab ideis materialibus pendeat, 126
Claritas viſionis, unde ſit, 132
Clarke citatur *not.* 612
Cæcus cur nullam habeat ideam viſibilis, 145
Coëxiſtentia idearum ſenſualium & materialium, 113
Coëxiſtentium unum quomodo ex altero innoteſcat, 436
Cogitandi facultas num materiæ communicari poſſit, 46
Cogitatio. Requiſita eſſentialia, 26
Cogitationum duratio, 27. celeritas, 30. coëxiſtentia, 28. diverſitas quoad durationem, 29. cur mechanice perfici nequeat, 44
Cogitatio imperfecta qua culpa ex diſciplinis hauriatur, 434
Cognitio philoſophica cur ſit ſpirituum, 674
Cognitio univerſalium num cadat in bruta, 760
Cognitionis univerſalis fundamentum, 444
Coloris idea cæci num eadem cum idea coloris viſu pollentium, 145
Comenius quomodo diabolum repræſentaverit, *not.* 348
Commercium animæ & corporis num per ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ intelligibili modo explicari poſſit, 620. diſſen-

Digitized by Google

ſenſus circa illud apparens & ſublatus, 557. leges commercii, 600. ſeqq.
Comparatio quod inſit apperceptioni, 22
Conatus mutandi perceptionem cur inſit omni perceptioni, 480
Coneævitatis differentia quomodo tactu diſcernatur, 167
Concavum a convexo quomodo tactu diſtinguatur, 165
Concurſus Dei ad malum an majoribus difficultatibus obnoxius in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quam influxus phyſici, 615
Concurſus divini effectus in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 598
Confuſarum idearum interior ratio, 187
Confuſio idearum ſenſualium unde ſit, 128
Confuſio viſibilis unde ſit, 135
Connor (Bernhardus) citatur 461
Conſequentiarii delirant, *not.* 542
Conſequentiæ immediatæ num vim repræſentativam univerſi excedant, 408.409
Conſervationis diuturnæ idearum cum frequente reproductione æquipollentia, 242. 243
Continuitatis idea quomodo naſcatur, 103
Convexitatis diverſitas quomodo tactu diſcernatur, 166
Convexum a concavo quomodo tactu diſtinguatur, 165
Copernicus citatur *not* 640
Cordemoi citatur *not.* §. 589
Coriandrum roborat memoriam, *not.* 118
Corpora quid ſint, *not.* 106
Corporis humani in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ incomprehenſibilitas, 637
Corporum corruptibilitas, 667
Corpus cur cogitare non poſſit, 44. 46. qualis in eo mutatio, dum ſentimus, 111. quot modis ſitum ad ſenſibile mutare queat, 485. cur ſit animæ interpres, *not.* 540. quomodo in animam influat, 559. 568. quomodo a Deo modificetur in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 591. qualis ſit cauſa in eodem ſyſtemate, 592. quomodo ab anima pendeat quoad motus voluntarios, 616. quale ſupponatur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 617. cur poſt mortem corrumpatur, 734
Corpus noſtrum quatenus percipiamus, 483
Corpuſculorum cum corporibus ſimilitudo, *not.* 101
Corpuſcula derivativa num ſenſui obvia, 99
Corpuſcula primitiva num ſenſui obvia, 100
Corruptibile quid dicatur, 666
Corruptibilitas corporum, 667
Corruptio quid ſit, 666. cur poſt mortem ſequatur, 735
Cosmologia ſuppeditat principia Pſychologiæ rationali, 3
Cowardui eſt Materialiſta, *not.* 33
Creatio quid dicatur, 697
Creatiani quinam dicantur, 699
Crellius citatur *not.* 628. *not.* 633
Curva ſuperficies quomodo a plana tactu diſtinguatur, 164

D.

Definitio cur habeat formam enunciationis, 399. quando penitus intelligatur, 430
Deliquium animi qualis ſit ſtatus animæ, 15
Demonſtratio an locum habeat in Pſychologia rationali, 2

Dimen-

Digitized by Google

Demonſtrationis uſus ſingularis, 447
Deus num cum natura confundatur in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 605. num negato influxu phyſico animæ in corpus, ſeu actione animæ in corpus ipſi adimatur potentia agendi in creaturas, 609. num concurſus ejus ad malum majoribus difficultatibus obnoxius in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quam in ſyſtemate influxus, 630
Dependentia actionis ſenſibilium a ſitu corporis, 484
Directioni attentionis quid jungatur, 378. quid eidem in corpore reſpondeat, 379
Diſſenſus de commercio animæ & corporis apparens, 557
Diſſimilia quomodo tactu diſcernantur, 172
Diſpoſitiones animæ ad claras & diſtinctas perceptiones in ſtatu præexiſtentiæ animæ, 712
Diſtincta viſio unde reddatur, 133
Diſtinctio idearum ſenſualium unde fit, 127
Dogmata quid ſint, *not.* 40
Dogmatici quinam dicantur, 40. quinam ſint, 43. cur in plures ſectas abeant, *not.* 43
Dualiſtæ quinam dicantur, 39. cur ſint dogmatici, 43

E.

Eccleſia primitivæ ob hypotheſes philoſophicas nemini vexas creavit, *not.* 701
Effectus naturalis quando in miraculum abeat, 74
Egoiſtæ quinam dicantur, 38. cur ſint dogmatici, *not.* 43
Elementa rerum materialium num ordine coëxiſtant, 105. num ſint ſenſui obvia, 101. num ſint ſpiritus, 644
Empiricus (Sextus) citatur, *not.* 41. 42
Ens quodnam rationale, 451
Epictetus citatur, *not.* 185
Error qui minimo ſubjacet periculo, *not.* 538
Errores quomodo a lapſu memoriæ pendeant, 321. 322
Errores a lapſu memoriæ pendentes quomodo ulterius ſerpant, 323
Errores in Pſychologia rationali commiſſi num in Theologiam naturalem, Logicam & Philoſophiam practicam ſerpant, 6
Errores ex ſyſtemate explicandi commercium animæ cum corpore fluentes num autori ejus imputari poſſint, 534. 535
Eſſentia animæ intime explicata, 191. ſeq. in quo conſiſtat, 66. ejus differentia a natura, 68
Extenſionis idea quomodo naſcatur, 103
Extenſio imaginationis quomodo ab intenſitate differat, *not.* 211

F.

Facilitas reproducendi ideas, 241. num ſit quid actuale, 245
Facultas quomodo a vi differat, 54. *not.* 55.
Facultas appetitiva generaliter determinata, 520
Facultas imaginandi cur valde limitata, 258
Facultates quomodo animæ inexiſtant, 81
Facultates ſuperiores cur per commercium cum hominibus excitentur, *not.* 461
Facultatum animæ notio ſpuria, 82
Fallacia ſenſuum quomodo vitanda, 124
Falſitas quomodo perſpiciatur, 449

Digitized by Google

Fibrillæ nerveæ quando variari debeant, 310. 311
Fibrillarum nervearum diversitas in diversis subjectis quod detur, 307. in quo consistat, 308
Fibrillarum nervearum status unde varietur, 252
Figuræ quomodo tactu dignoscantur, 176
Finem ex esse quando consequamur, 684
ad Finem ducere, 685
Fingendi facultas unde juvetur, 342
Finis optimus quinam sit, 681
Finitudo animæ, 264. num sit essentialis, 265
Foucherius citatur, *not.* 612
Furiosi cur sibi videantur videre, quæ non sunt, *not.* 209
Futura cur ex præsentibus colligi possint, 437. 438
Futura perceptio quomodo prævideatur, 486

G.

Genera rerum num tactu discerni possint, 173. quomodo in corpore repræsententur, 395
Geometria in extensione confuse percepta acquiescit, *not.* 102
Goclenius citatur, *not.* 559
Grossius citatur, *not.* 41

H.

Hamel Johan.) citatur, 563
Harmonia præstabilita. Definitio, 612. nexus necessarius cum existentia Dei, 626. spuria notio, 625. quo sensu miraculum dicatur, 629
Harmoniæ animæ & corporis præstabilitio qualis sit, *not.* 629
Harmonia mentis & corporis. Definitio, 539. existentia, 540. num sit hypothesis, 541. quod in omni systemate explicandi commercium animæ cum corpore supponatur, 542. unde ejus ratio reddenda, 543. Materialistarum sententia de eadem, 550. quomodo fuerit præstabilita, 624. quomodo vi præstabilitionis subsistat, 618. 619. num per illam commercium animæ & corporis intelligibili modo explicetur, 620. non datur sine existentia Dei, 626
Harmonista quinam dicatur, 627. num Atheus esse possit, 628
Harveus citatur, *not.* 6
Hebetioribus quid permittendum circa systema Harmoniæ præstabilitæ, 640
Hevelius citatur, *not.* 124
Hieronymus citatur, *not.* 701
Hobbesius est Materialista, not. 33. auctor materialismi, *not.* 658
Homo cur in omnibus sapiens esse non possit, 692. cur sit persona, 743
Hominis intellectus qualis, 61
Hominum inter ursos educatorum exempla, 461
Huetius citatur, *not.* 41. 42
Hugenius citatur, *not.* 597. 607

I.

Jaquelotus citatur, *not.* 610. *not.* 633. *not.* 639
Idea quando in confusione prævalere dicatur, 138. quænam prævaleat, 139. quando in confusione parum mutetur, 141
Idea extensionis & continuitatis unde nascatur, 103

Digitized by Google

Idea materialis. Definitio, 112. quomodo debilitetur, 230. cur per ſpecies impreſſas explicabilis, 131. quando proſus ceſſet, 143. ſqq. quando reproducatur, 226. numerus, 114. ſpecificatio, 115. identitas unde 116. diverſitas, 117. coëxiſtentia cum ſenſualibus, 113

Idea materialis ejusdem objecti quando eadem, 122

Idea materialis ideis ſenſualibus & phantasmatis ejusdem objecti reſpondens quomodo differat, 208

Idea ſenſibilis quomodo conſervetur, 233. medium, 234

Idea viſibilis cur per imaginem in oculo explicabilis, 131. quænam in confuſione prævaleat, 140. quando per confuſionem parum mutetur, 142. quando conſervetur, 233. 234

Idea viſibilis diſtincta cur ſimul eſſe debeat clara, *not.* 133

Idealiſtæ quinam dicantur, 36. quamnam hypotheſin tueantur, 36. ſunt Moniſtæ, 37. in quo conveniunt cum Egoiſtis, *not* 38. cum Scepticis, *not.* 42. num ſint ſceptici, 42. num propius accedant ad veritatem, quam Materialiſtæ in Pſychologia, *not.* 550. cur nullo opus habeant ſyſtemate explicandi commercium animæ & corporis, 551. cur inciderint in hypotheſes moniſticas, *not.* 551. cur negaverint realem mundi exiſtentiam, *not.* 614

Idea diſtincta cur confuſis perfectiores,

Idea materialis phantaſtica interitus, 239 160

Idea materiales rerum cognitarum quomodo in cerebro exiſtant, 244

Idea materiales quales ſint in confuſis phantasmatis & ideis ſenſualibus, 210. an notiones in cerebro exhibeant, 394

Idea ſenſuales quid proprie ſint, 86. 98. ſunt objecto ſimiles, 91. quales ſint perceptiones, 204. quid repræſentent, 92. num ſint imagines, 86. num ſint idearum materialium ſociæ arbitrariæ, 594. cur vitio organi varientur, 147. quando proꝛſus ceſſent, 143. 144. quando reſtituantur, 148. quando perfectiores ceteris, 160. quot diverſis modis alia ipſis inexiſtant, *not.* 187

Idea ſenſuales ejusdem objecti quando eædem, 112. quando diverſæ, 123. an materialium ſociæ arbitrariæ, 594

Idearum noſtrarum finitudo, 186

abſentia quando a libertate pendeat, 353

Idearum confuſarum interior ratio, 187

Idearum conſervatricium reproductionis tempus, 235

Idearum ejusdem ſenſibilis diverſitas pro diverſitate organorum, 142

Idearum materialium & ſenſibilium coëxiſtentia, 113. numerus, 114. ſpecificatio, 115. identitas unde, 116. diverſitas, 117. 140. variatio, 147. reſtitutio, 148. reproductio, 226. 242. dubitatio, 230. conſervatio, 242

Idearum partialium involutio in una confuſa, 187. 188

Idearum ſenſualium & *materialium* coëxiſtentia, 113. ratio identitatis, 118. identitas unde, 119. diverſitatis ratio, 120. 121

claritas, unde ſit, 125. & quomodo ab ideis materialibus pendeat, 126

Digitized by Google

Idearum distinctio unde sit, 127
diversitas ab iis ideis, quæ confunduntur, 128
mutatio in phantasmata, 231
perfectio in quo consistat, 155
num detur, 156
ratio interior, 182. 184. 185
repræsentatio cui sint similes, 91
similitudo cum objecto repræsentato, 91. quando pateat, 158. quando lateat, 159
Idearum visibilium rationes unde petantur, 131
Imago. Definitio, 85. perfectio, in quo consistat, 154
Imagines materiales quomodo res repræsentent, 90. quomodo ab immaterialibus differant, 87. 189
Imaginis in oculo delineatæ finis, 130
Imaginabilia cur pingi & sculpi possint, 333
Imaginatio quod extendi possit, 211
cur operetur, idea sensuali conservata, 236. cur sit admodum limitata, 258. num cadat in animam brutorum, 755
ejus extensio quomodo ab intensitate differat, 211
ejus intensitas quid sit, 212. quomodo acquiratur, 213. quomodo facilitetur, 214. quodnam tempus ei acquirendæ commodum, 215. 216
Imaginatio corporea seu *materialis*. Definitio, 227. existentia, 205. sedes, 228. quomodo combinare valeat ideas separatas, 340
Immaterialitas animæ brutorum, 752
Immortalis quo sensu anima dicatur, 737
Immortalitas quid sit, 737. cur incorruptibilitatem præsupponat, 738. quomodo probetur, 739. quænam ejus notio scripturæ sacræ conformis, 740
Immortalitas animæ demonstrata, 747. requirit conservationem status personalitatis, 742
Imperfectio animæ humanæ, 656
Imputatio actionum num locum habeat in systemate harmoniæ præstabilitæ, 635
Incorruptibile quid dicatur, 666
Incorruptibilitas animæ humanæ, 729
- - - brutorum, 769
- - *Spiritus*, 669
Individuum morale quid sit, 741
Infantes cur careant usu rationis, 459
Infinitudo idearum nostrarum, 186
Infirmis quid permittendum circa systema harmoniæ præstabilitæ, 640
Influere physice quid sit, 558
Influxus animæ quid sit, 567. corporis in animam, 568. hujus effectus, 569. illius effectus, 571
Influxus physicus quid sit, 558. 559. cur ordini naturæ, 579. & notioni virium adversus, 581. cur sit qualitas occulta, 582. cur terminus inanis, 583. cur in Psychologia rationali inutilis, 584. item ue in philosophia practica & Theologia, 585. num experimento subjici queat, 587. num probabilitatem aliquam habeat, 588. cur videri possit necessarius, 570. 572. an intelligibili modo explicari possit, 574. num ejus aliquam notionem habeamus, 573. cur pugnet cum conservatione virium, 578. unde ejus incertitudo pateat, 575. extinguit vires motrices, 576. & de novo excitat, 577. cautio circa illum, 580.

æqui-

Digitized by Google

æquipollentia cum ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 602
Influxionis ſtæ quinam dicatur, 561. quinam cum eo non confundendus, 562. quinam ſint, 563
Ingenium num excedat vim repræſentativam univerſi, 473
Ingenii dependentia a ſtatu cerebri, 474. *læſio* ex memoria, 476. & cerebri læſione, 475. cauſæ lædentes, 477
Intellecta non plene quando ſatisfaciant in diſciplinis, 433
Intellecta non plene vocabula quomodo poſthac plene intelliganrur, 432
Intellectus num rationem ſufficientem in vi repræſentativa univerſi habeat, 387. quid proprie ſit, 388. cur animæ humanæ neceſſario competat, 389. qualis ſit, 390. 654. quænam habeat gradus, 391. an in ſomnio operari poſſit, 419. num cadat in bruta, 761
Intellectus divini & humani differentia unde agnoſcatur. *not.* 186
Intellectus hominis qualis, 654
Intellectus perfectiſſimus quid ſit, 647
magnitudo ejus, 648
Intellectus ſpiritus perfectiſſimi quantus, 649. qualis, 652
Interitus ſpiritus qualis eſſe poſſit, 671. 672
Intuitus ideæ univerſi quid ſit, 193. cur limitetur, 194. 443. cur certis legibus adſtringatur, 217. 219. quænam ideæ ad eum pertineant, 218. quod a libertate animæ pendeat, 354
Intuitus ideæ integræ univerſi cur impoſſibilis, 442
Inveniendi ars num animæ excedat vim repræſentativam, 478. quid ei in corpore reſpondeat, 479
Involutio idearum qualis ſit, 182. 184. 185. 187. quomodo ad ſenſum reducatur 186. a quibusnam ſit admittenda, 188
Involutionis perceptionum mediatarum in immediatis ratio, 439
Irrationalitas animarum brutorum, 762
Judicium num a vi repræſentativa univerſi proficiſci poſſit, 412. quomodo ſymbolice repræſentetur, 286. quomodo & quando in cerebro repræſentetur, 403. 404
Judicia ad concatenationem ratiociniorum neceſſaria num excedant vim repræſentativam univerſi, 411
diſcurſiva num excedant vim repræſentativam univerſi, 410
intuitiva num excedant vim repræſentativam univerſi, 402
Judicii imbecillitas. Definitio, 423. cur a læſione memoriæ pendeat, 424. cur a ſenectute & cauſis materialibus lædatur, 425. cur cerebro læſo lædatur, 426
Juriæus (*Pet.*) citatur, *not.* 609

K.

Keplerus citatur, *not.* 640

L.

Laedi quando memoria dicatur, 297. cauſæ lædentes, 298. quando ingenium lædatur, 475. 476. cauſæ, 477
Lamy (Franc.) citatur, *not.* 612
Lapſus memoriæ, 320. ſeqq. quando facilius 324
Leibnitius citatur, *not.* 553. *not.* 597. *not.* 603. 604. 605. 606. 607. eſt Autor ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ, *not.* 612. 622. 623. 629. *not.* 712. 724

Digitized by Google

Lex appetitus & aversationis num vim repræsentativam universi excedat, 522
Lex imaginationis qua ratione nitatur, 223. ejus demonstratio, 224. complementum, 225. ratio mechanica, 232. num libertatem tollat, 355. num eam restringat, 356. num a brutis observetur, 756
Lex perceptionum in statu præexistentiæ animæ, 715
Lex sensationum qualis sit, 78. cur prima sit lex perceptionum, 220. num libertatem tollat, 221. num eam restringat, 222. num a brutis observetur, 758
Libertas cur animæ competat, 528 cur defendi & negari possit salvo quocunque systemate de commercio mentis cum corpore, 536. num tollatur per systema causarum occasionalium, 610. num sit salva in systemate causarum occasionalium, 632. 633
Libertatis independentia a dependentia sensationum a corpore, 526
Libertatis influxus in absentiam idearum, 353. attentionem, 363. intuitum ideæ universi, 354. oblivionem, 351. 352. phantasmata, 344. & seqq. 364. sensationem, 151.152. 153. seriem perceptionum, 527
Linearum ideæ quomodo tactu acquirantur, 163
Logicæ num periculum imminere possit a Psychologia rationali, 6

M.

Magnitudo quomodo tactu dignoscatur, 175
Malebranchius citatur, *not.* 38. *not.* 589. *not.* 597
Malitia proximus gradus ad eam. 535
Malum, quomodo aversemur, 520
Manifesta per se quando inculcanda, 534
Martinius (Matthias) citatur, *not.* 71
Materiæ an communicari possit facultas cogitandi, 46
Materialitas animæ a quibus defensa, 35. num sit possibilis, 47. num ex celeritate cogitationum inferri possit, 31
Materialismi impossibilitas, 50
Materialistæ quinam dicantur, 33. num sint Monistæ, 34. quam foveant hypothesin, 35. qualibus utantur principiis, *not.* 79. cur animæ existentiam negent, *not.* 616. quid eos seduxerit, *not.* 462. quid de animæ propagatione sentiant. *not.* 701. cur nullo opus habeant systemate explicandi commercium animæ & corporis, 551. cur inciderint in hypotheses monisticas, *not.* 551. quid de harmonia animæ & corporis sentiant, 550
Matthæi cap. XXII. 30. citatur, *not.* 660
Mathematici in quo acquiescant ratione materialium, 102. non semper sunt Metaphysici & contra *not.* 556
Matheseos usus in intendenda imaginatione, *not.* 213
Mechanica in vi motrice confuse percepta acquiescit, 102
Mechanica repræsentatio abstractorum in corpore, 396. ratiociniorum, 414. 415. operationum mentis, 416
Mechanica repræsentatio rerum per ideas materiales signorum, 418
Mechanismus corporis humani juxta systema harmoniæ præstabilitæ probabilis etsi incomprehensibilis, 637

Media

Media breviſſima quænam ſint, 685
Media per ambages ducentia quænam ſint, 685
Memoria cur ad apperceptionem requiratur, 25. quas habeat ſpecies, 278. diviſio, 279. lædi quando dicatur, 297. cauſæ lædentes, 298. 422. cur vi morborum & ſenectute lædatur, 299. an medicamentis roborari poſſit, 318. 319. quando labatur, 320. 324. quando a libertate pendeat, 350. quid conferat ad uſum rationis, 463. 464. num & cur ſpiritibus conveniat, 675. & ſeqq. cur deſit in ſtatu præexiſtentiæ, 708. num brutis conveniat, 755
Memoriæ actualis ratio unde petenda, 314
Memoriæ bonæ ratio, 306. differentia a magna, 315. nexus cum magna, 316
Memoriæ bonitas cur mutetur, 309. quomodo mutetur, 310
Memoria intellectualis quid ſit, 279. in quo conſiſtat, 281. quomodo a ſenſitiva dependeat, 282. quando ejus actus ex ſenſitiva ſequatur, 283. quando non ſequatur, 284. quando promtior, 285. quid in corpore ſit, 295. 296. quænam habeat adminicula, 285. unde deſumenda ratio eam explicandi, 314
Memoria lædi quando dicatur, 297. cauſæ lædentes, 298. 422
Memoriæ læſio quid ſit, 297. quas cauſas habeat, 298. cur a læſione cerebri pendeat, 422. ab iſta ratiocinatio læditur, 420
Memoria magna quid in corpore reſpondeat, 317
Memoria naturalis unde pendeat, 313. quid in corpore eidem reſpondeat, 312
Memoria ſenſitiva quid ſit, 279. in quo conſiſtat, 280. quid eidem in corpore reſpondeat, 294
Memoria rerum in ſomnio, 325
Metaphyſica Opticæ prodeſt & contra, *not.* 129
Metaphyſici non ſemper ſunt Mathematici, *not.* 556
Microſcopiorum defectus naturalis, *not.* 133
Miracula perpetua num fiant in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 603. num tanquam difficultas adverſus idem urgeri poſſint, 604
Miraculoſum quid ſit in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 629
Miraculum quid ſit in anima, 71, ejusdem poſſibilitas intrinſeca, 72. num per eſſentiam animæ poſſibile, quando contingit, 73. qualem præſupponat cauſam efficientem, 75. num in ſyſtemate cauſarum occaſionalium perpetua fiant, 603. qnando huic ſyſtemati objici poſſint, 604
Modificationes harmonicæ animæ & corporis unde pendeant in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 593. quas ſequantur leges, 599. 600. 601
Moleſtiæ quænam in corpore reſpondeant, 500
Moniſtæ quinam dicantur, 32. quinam ſint, 34. 37
Morbi cur lædant memoriam, 299. cur uſum rationis, 465
Mors quid ſit, 733. quid eam conſequatur, 734. 735
Morus citatur, *not.* 597
Motus actualis quomodo in imaginibus exhibeatur, *not.* 89

Digitized by Google

Motus corporis qualis intendatur ſenſationis prævisæ gratia, 486. quomodo nobis innoteſcat, 487
Motus quinam affectibus reſpondeant in corpore, 513. 514
Motus organo ſenſorio impreſſus num ad cerebrum propagetur, 111
Motuum neceſſitas in corpore num libertati contrarietur, 633
Motuum voluntariorum mechanica productio in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 615
Mundi exiſtentia realis num ad ejus repræſentationem in anima ſit neceſſaria, 614
Mundi idealis ab anima productio, 190. in ſomno, 191. in anima exiſtentia, 192
Mundus quomodo in anima repræſentetur, 62
Mundus idealis quod ab anima producatur. 190. etiam in ſomno, 191
Muſæus citatur, not. 633
Mutationes animæ unde initium ſumant, 64. in formatione fœtus, 710
Myopum, viſus quomodo acuatur, 271

N.

Natura animæ in quo conſiſtit, 67
Natura rerum cur vulgo non agnoſcatur, not. 101. & not. cur ſenſui impervestigabilis, 102
Naturale quid ſit in anima, 69. num inter ipſum & ſupernaturale detur medium, 71
Naturalis effectus quando in miraculum abeat, 74
Newton citatur, not. 612. not. 629
Noluntas num ex vi repræſentativa univerſi reſulter, 519
Notio quomodo a judicio differat in cognitione ſymbolica, 400
Notio generis & ſpeciei quomodo nobis ſit, 427. quomodo in corpore repræſentetur, 395
Notiones univerſales quomodo acquirantur, 429. quænam iis inſint, not. 429. quænam ideæ materiales iis reſpondeant, 394. num vim repræſentativam univerſi excedant, 392. quando completæ conſtitui nequeant, 401
Notionum imaginariarum confuſio cum realibus quanium noceat Pſychol. n. 82
Numerare quomodo tactus beneficio liceat, 174

O.

Objectum quando obſcure vel prorſus non percipiatur, 129
Oblivio quid ſit in corpore, 303. ratio ſubitæ, 304. ſupervenientis ratio, 305. quomodo a libertate pendeat, 351. 352
Obſcuritatis gradus infiniti, 202
Obſcuritas idearum ſenſualium unde pendeat, 129
Obſcuritas totalis perceptionum quid ſit, 18. unde naſcatur, 18. quid efficiat, 19
Obſcuritas viſibilis unde ſit, 134
Occaſionaliſta quinam dicatur, 595
quinam eſſe nequeat, 596
Oculus cur dirigatur in viſibile in attentione, 358. quamnam præ tactu prærogativam habeat, 177
Oculis clauſis cur in lecto decumbendum, 254
Ontologia ſuppeditat principia Pſychologiæ rationali, 3
Operationes gratiæ quales ſint in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 642. num ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ad illas extendendum, 641

Digitized by Google

Operationes intellectus num a vi repræſentativa univerſi omnes fluant, 413. quomodo mechanice in corpore repræſententur, 416. cur deſint animæ in ſtatu præexiſtentiæ, 709
Operatio intellectus prima vim animæ non ſuperat, 393. cur in cognitione ſymbolica cum ſecunda confundatur, 398
Optica prodeſt Metaphyſicæ & contra, *not.* 129
Organorum ſenſoriorum ſtatus in ſomnio, 247. vitium quid efficiat, 147
Ortus animæ humanæ qualis eſſe poſſit, 698. ſqq.
Ortus ſpiritus num ejusdem notis formari queat, 665

P.

Pariſina Academia, ejus ... citatur, 461
Pelagius citatur, *not.* 703
Perceptio rerum extra nos, 21. conatus illam mutandi, 480
Perceptiones quomodo producantur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 613. quousque diſtinctæ eſſe poſſint, 99. quales ſint imagines, 189. quænam totaliter obſcuræ, 200. quænam partialiter obſcuræ, 200. cur iisdem inſit conatus mutandi perceptionem, 480. quænam prævideri poſſint, 490
Perceptiones animæ in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 613. in ſtatu præexiſtentiæ, 707. 716
Perceptio clara cur immediata, 196
Perceptio diſtincta quousque in anima, 99. cur immediata, 197
per ſe diſtincta quænam ſit, 287
Perceptio inordinata quænam ſit, 249. quando detur, 250
mediata cur non appercipiatur, 203
ordinata quænam ſit, 249. quando detur, 251
prævisa quomodo producatur, 491. quod a ſtatu corporis dependeat, 492
totalis quando diſtincta evadat, 96. qualis ſit in apperceptione. 11
totaliter obſcura quænam ſit, 201
Perceptiones mediatæ quales ſint, 199
Perceptionis prævisio quid ſit, 488. modus eam producendi, 491. quantum productio a corpore pendeat, 423. 494. dependentia a ſtatu corporis, 492.
Perceptionum campus, 259. & ſeqq. prima lex, 220. evolutio, 440. 44... ſeries eſt in diverſis animabus diverſa, 523
Perceptionum differentia quomodo a natura animæ pendeat, *not.* 135
Perceptionum confuſarum ortus. 97
uſus in moralibus, *not.* 97
immediatarum campus, 262.
varietas, 198. qualitas, 199
Percepturitio obſcurarum differentia, 200.
Definitio & exiſtentia, 481. cur inſit ſenſationibus, 482
Percepturitionis directio quam habeat notionem, 489
averſio quam habeat rationem, 489
Percipere quod mediate & immediate percipiamur, 195
quænam per ſe diſtincte percipiantur, 287.

Digitized by Google

John Russell Pickton

Pickton, John Russell (1819–1894), [Wikisource]

Pickton, John Russell (1819–1894), [Wikisource]

Pickton, John Russell (1819–1894), [Wikisource]

uſum in empirica, 7. in obſervationibus pſychologicis, 8. in detegendis iis, quæ obſervari nequeunt, 9. quomodo pertractanda, *not.* 5. num detur, 5. ejus officium, 4. ejus differentia ab empirica, *not.* 4. num error in ea commiſſus latius ſerpat, 6

R.

Raphſon (*Joſeph*) citatur, *not.* 659
Ratio num vim repræſentativam univerſi excedat, 453
Ratio ſummæ quænam ſit, 471. cur in hominem non cadat, 472
Ratio modificationum animæ unde reddenda, 77
Rationis uſus in quo conſiſtat, 452. quid ei in corpore reſpondeat, 462. quasnam notiones ſupponat, 457. cur non connaſcatur, 458. cur infantes eodem deſtituantur, 459. cur deſtituantur adulti, 460. quid illi in corpore reſpondeat, 462. quomodo imminuatur & amittatur, 464. 465. 466. cur in quibusdam denegetur, 468. 469. num homo ejusdem in omnibus pollere poſſit, 470
Rationis uſus dependentia a ratiocinando, 455
a ceteris mentis operationibus, 456
a memoria, 463
a theoria, 468
Ratiocinia num vi repræſentativa univerſi ſuperiora, 405. quomodo in corpore repræſententur, 414. 415
Ratiocinia primitiva, 406
derivativa, 406
Ratiocinandi facultas, cur debilitetur memoria læſa, 420. a cauſis materialibus & ſenectute, 421. læſo cerebro, 422
Ratiocinatio quando lædatur, 420. ſqq.
Rationale quodnam ens ſit, 451
Rationalis cur nemo ſit in omnibus, 470
Rationalitas cur homini eſſentialis, 454. cur ſpiritui, 673
Recognitio confuſa, 277
diſtincta, 277
Reductio ad abſurdum quo nitatur principio in Pſychologia, 266
Reflexio quod inſit apperceptioni, 23 quid in corpore eidem reſpondeat, 380. & ſeqq.
Reflexionis adjumentum, 383. facilitandæ medium, 384
Reflexionis objectum cur præſens eſſe debeat, 386
Reflexiones ſuper ſucceſſivis principium, 385
Reminiſcentiæ adjumentum, 300. 301. quid ei in corpore reſpondeat, 302
Repræſentationis in ſe & extra ſe factæ differentia ſimili illuſtrata, *not.* 90
Repræſentatio univerſi in anima, 62
mechanica abſtractorum in corpore, 396
Reproductionis idearum materialium facilitas quomodo cerebro concilietur, 241
Res quando extra ſe percipiat anima, 21

Digitized by Google

Declaración jurada de pérdida de pasaporte

Yo, el abajo firmante, declaro bajo juramento que mi pasaporte ha sido extraviado y que no he podido encontrarlo a pesar de haber realizado una búsqueda razonable. Solicito la expedición de un nuevo pasaporte en reemplazo del mencionado.

bus, 523. appetitionum & averſionum, 524
Sermo quid conferat ad uſum rationis, 461
Signorum idea materialis, 417
Similia quomodo tactu diſcernantur, 172
Similitudo idearum latens & patens quid ſit, 157. quando detur, 158. 159
Simplicitas animæ humanæ, 48
ſpirituum, 658
animæ brutorum, 752
Situs corporis quæ a ſitu dependeant in gratiam perceptionis prævisæ mutatio quomodo innoteſcat, 487
Situs lineæ ad alteram quomodo tactu dignoſcatur, 171
Sociniani cur harmoniam præſtabilitam admittere nequeant, 628
Socinus citatur, *not.* 633
Somnio qualis reſpondeat ſtatus in cerebro, 246. qualis in organis ſenſoriis, 248. qualis in anima, 250. quænam in illo meminerimus, 325
Somnium divinum. *not.* 331
Somnium naturale quodnam ſit, 326 327
ſupernaturale quodnam ſit, 328. 329. num ſit miraculum, 331. quis ejus ſit autor, *not.* 330. quænam naturaliter inde naſcantur, 332. qualis ei conveniat ſtatus in cerebro, 330
Somni finis & neceſſitas, 253
Somno qualis conveniat ſtatus in anima, 14. 15. qualis in organis ſenſoriis, 247. qualis in cerebro, 248
Spatium quid ſit, *not.* 106
Spatii imaginarii idea quomodo naſcatur, 104. 106
Speciei in corpore repræſentatio, 395
Species rerum num tactu diſcerni poſſint, 173
Species impreſſa. Definitio, 112
Specula concæva acuunt viſum, 272
Spinoſa citatur, *not.* 553. *not.* 605. *not.* 623
Spiritualitas animæ humanæ, 645
Spiritus. Definitio, 643 incorruptibilitas, 669. rationalitas, 673. ſimplicitas, 658. num a ſpiritu generari queat, 660. quomodo oriri poſſit, 661. quomodo interire poſſit, 670. ſqq. cur eo, quo corpus, modo interire nequeat, 668. cognitionis philoſophicæ capax, 674. memoria ei competit, 675. ſqq. cur ſapientiæ ſit capax, 693
Spiritus contingens. Definitio, 662. qualis ſit ortus ejus, 664. 665. quod a neceſſario creandus, 663
Spiritus limitatus cur ſit finitus, 695 cur non ſit perfectus, 694
Spiritus neceſſarius. Definitio, 662
Spiritus perfectiores anima humana num dentur, 657
Spirituum ſimplicitas, 658
Spiritus perfectiſſimus. Definitio, 646. intellectus, 652. ſimplicitas, 659. magnitudo intellectus ejusdem, 649. voluntas ejus, 651
Stahl citatur, *not.* 612
Statua. Definitio, 89
Status animæ cur continuo mutetur, 58. qualis in ſomno quieto, 59.

Digitized by Google

Abbas Sancti Albani, ejus
Abbatia, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.

illo omnia fiant naturaliter, 622. quid in illo miraculoſum quid naturale 629. probabilitas ingens, 638. an exigat miracula perpetua, 623. libertati non contrariatur, 632. cur tanquam impium non recte traducatur, *not.* 628. cur objectionibus Socinianorum adverſus præſcientiam Dei operetur, 634. reliquis ſyſtematis præfertur, 639. cur ad operationes gratiæ non ſit extendendum, 641. quales in eo ſint operationes gratiæ, 642

T.

Tactus viſus vicarius, 163. & ſeqq. uſus in ſimilibus & diſſimilibus 172. generibus & ſpeciebus rerum dignoſcendis, 173. in numerando, 174. in magnitudinibus & figuris diſcernendis, 175. 176. in ideis linearum & figurarum geometricarum comparandis, 163. & ſeqq.

Tædio quænam in corpore reſpondeant, 500

Tædium cur avertat attentionem ab objecto, 372

Teleſcopiorum defectus naturalis, *not.* 133

Tertullianus eſt materialiſta, not. 701. & 702

Theologiæ naturali num periculum imminere poſſit a Pſychologia rationali, 6

Theologi officium circa ſyſtemata explicandi commercium animæ & corporis, 546

Theoria. Definitio, 467. quando completa, quando incompleta, *not.* 467

Thummigius citatur, *not.* 162

Tolandus eſt Materialiſta, *not.* 33

Tournemimius citatur, *not.* 612

Traduciani quinam dicantur, 702

Tranſitus animæ ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum cur poſſibilis, 717. quomodo fiat, 718

Translatio animæ ex ſtatu perfectionum confuſarum, 711. 714

V.

Vehementia in affectibus unde, 507. 509. 511

Veritas propoſitionis quomodo perſpicitur, 446

Veritatum nexus quomodo detegatur, 447

Veritatum univerſalium nexus unde pendeat, 445. 448

Vigilantibus qualis ſit ſtatus animæ, 14. 251

Vis quomodo a facultate differat, 54. *not.* 55

Vis animæ quod detur, 53. cur ſit uni-

Digitized by Google

ca, 57. ejus affectus, 60. 61. qualis sit, 63. quodnam primo loco producat, 65. ejus analogia cum vi motrice, 77. cur certis legibus adstringatur, 76. quo tendat, 183. qualis sit in systemate influxus physici, 565

Vis animæ in corpus transiens, 567
effectus, 571

Vis corporis in systemate influxus physici, 565. in animam transiens, 568. hujus effectus, 569

Vis inertiæ quando percipiatur, 107. quomodo ejus idea in anima nascatur, 108

Vis motrix corporis, ejus analogia cum vi animæ, 77. quomodo percipiatur, 109. quomodo idea ejus nascatur, 110. quod per influxum physicum extinguatur, 576. & de novo oriatur, 577

Vis perceptiva animæ a vi motrice corporis diversa, 79

Vis repræsentativa universi in anima, 63. num conveniat omni systemati explicandi commercium animæ & corporis, 547. num sit sufficiens principium Psychologiæ rationalis, 529. num ex ea ratio reddi possit notionum, 392. judiciorum, 402 410. 411. ratiociniorum, 405. consequentiarum immediatarum, 408. 409. rationis, 453. ingenii, 473. appetitus sensitivi, 497. aversationis sensitivæ, 498. affectuum, 506. appetitus rationalis, 519. aversationis rationalis, 519

Visibilium quodnam attentionem in se trahat, 361

Visio quando fortior, quando debilior, 137

Visio clara unde pendeat, 132
distincta, unde sit, 133

Visionis campus an extendi possit, 263. 267

Visionarii cur sibi videre videantur, quæ imaginantur, *not.* 210

Visus quomodo acuatur, 270. & seqq. intrinsecum quomodo acuatur, 275

Usus rationis quid sit, 452. dependentia, 455. 456. 463. præsupposita, 457. num connascatur, 458. cur infantes eodem destituti, 459. cur adulti, 460. num homines ejusdem in omnibus pollere possint, 470. cur ab usu loquelæ dependeat, 461. quid illi in corpore respondeat, 462. quomodo imminuatur & amittatur, 464. 465. 466. cur desit in statu præexistentiæ, 709

Unio animæ cum corpore in quonam systemate habeat rationem sufficientem, 721. in quonam sit naturalis, 722. in quo consistat, 723. qualis detur in systemate harmoniæ præstabilitæ, 724. in systemate causarum occasionalium, 725. in systemate influxus physici, 726. quando incipiat, 727. 728

Universi repræsentatio in anima, 62

Digitized by Google

Vocabula quando imperfecte intelliganturtur, 431. quomodo intelligantur, 428. cur juvent memoriam intellectualem. 285. cur ea facilius imaginemur visibilibus, 288. & aliis sensibilibus, 289

Vocabulorum ideæ materiales, 290. 291. usus in juvanda reminiscentia, 300. in exercitio facultatis fingendi, 342. in conservanda reflexione, 384. cur facile memoria mandentur, 292. retineantur, 293

Volitionis definitio realis, 517

Voluntas hominis qualis, 655. determinatio generalis, 521. num vim repræsentativam universi excedat, 519

Voluntas libera num cadat in bruta, 763

Voluntas perfectissima. Definitio, 650

Voluntas spiritus perfectissimi. Definitio, 651. qualis sit, 653

Voluptas cur conservet attentionem 371. quid ei in corpore respondeat, 499

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

B49486 7

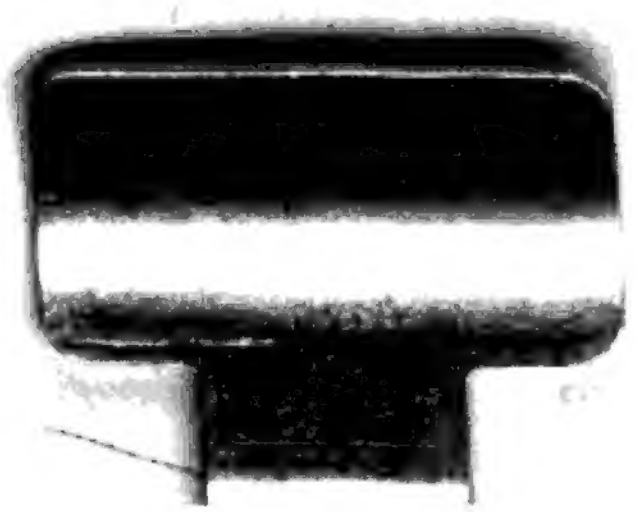

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06847 9537
NON CIRCULATING